

MAGYAR ÍRÓK.

ÉLETRAJZ-GYŰJTEMÉNY.

MÁSODIK, AZ ELSŐT KIEGÉSZÍTŐ KÖTET.

GYŰJTÉ

DAMELIK JÓZSEF.

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSÜLAT.

PESTEN, 1858.

NYOMATOTT GYÜBÁN JÓZSEFNÉL.

rAPNÖVIUB UTCZA 7. *1.

ELŐSZÓ.

Ezen gyűjtemény első kötetének előszavában kijelentéin: „hogy a gyűjtemény nem teljes, minden ráfordított igyekeztem daczára sem voltam képes némelly írók életéhez a legszükségebb elemi adatokat megszerezni.“

Ezen hiány helyrehozása, illetőleg a gyűjtemény lehetőleges kiegészítése végett a kiadó Szent-István-Társulat által a gyűjtés folytatásával meghoztattam. Mi sikere lett ezen ujabbi fáradozásomnak, ítélen a kegyes olvasó jelen második, terjedelembre nézve az elsőhöz majdnem hasonló kötet tartalmából.

Még most sem dicsekedhetem azzal, hogy a két kötetet együttvéve is, hiányok nem fognak fölmerülni. Csupán a múlt, századokra nézve gondolom, hogy az utánam kutató — hacsak munkáját szélesebb alapra nem fekteti, kevés följelölni valót találand. A hiányokat, valamint az itt-ott netán előforduló tévedéseket egyenesen gyarlóságomnak s azon körülménynek kérem tulajdonítani, hogy e téren — Horányi óta — úgy szólván, kezdeményező valék. Hogy tökéletest állítsak elő, rendszeres könyvészeti iratok hiányában, a századbeli összes folyóiratokat kellett volna fölkutatnom; mire nem egy pár év, hanem egy egész ember-élet alig elégéges. Tudtommal hasonló gyűjtéssel mások is, többi közt Rumy György éveken át foglalkozott; fáradozását óhajtott siker

IV

egyetemi könyvtárunk szíves hivatalnokaitól nyerhetők némi fölvilágosítást.

Sokan azt fogják mondani: hogy elég lett volna tán csak a jelesebb és befolyásos írók életiratait közzétenni. Részemről teljes igazat adok az irodalomismeret tekintetében első tekintélyünk, Toldy Ferencz e következő nyilatkozatának:

„Az ország nemcsak büszke alpesekből, hanem közép magasságú dombok és síkokból is áll; a város nemcsak tornyok és paloták-, hanem közszérv házak- és kunyhókból is; s annak és ennek ismerete az egészben van.“ (Irod. arczképek előszava.)

Néhány életiratot a kegyes olvasó kitűnőleg hosszabbnak fog találni. Csonkítatlanul hagyám meg ezeket, részint az általam felszólított beküldők egyenes. s részemről méltányolt kívánságára, részint azért, mivel működésök s élettörténetük egy vagy más hazai intézetünk történetével elválaszthatlan kapcsolatban van.

Latin íróink közöl ez alkalommal is csupán néhány jelesb történetírók életiratait vettetem föl.

Minthogy pedig a kútfőket, mellyekből adataimat merítém, csupán ott idéztem, hol az állítást igen kétesnek találtam, kötelességemnek ismerem a használt kútfőket e helyen elősorolni. Helyének:

1) Horányi Elek: „Memória hungarorum et provincialium scriptis editis notorum“ (Bécs és Pest, 1775—77.); „Nova memoria hungarorum“etc. (Pest, 1792.), és „Scriptores scholarum piarum“ (Buda, 1808-9.).

2) Wallászky Pál: „Conspectus reipublicae literariae in Hungaria.“ (Buda, 1808.)

3) B o d Péter: „Magyar Athenás“ (1776.), természetesen való értékére szállítva le az e könyvben foglalt részrehajló s vallási különbségből eredő állításokat.

4) Toldy Jerencz: a) Handbuch der ung. Poesie (1828.); b) M. irodalom kézikönyve (2 köt.); c) Irodalmi beszédei (1847.); d) Irodalmi arcaképei (1856.).

5) Közhasznú ismeretek tára (1839.) s újabban Heckenast által kiadott „Ujabbkori ismeretek tárának összes kötetei, valamint ez utóbbinak folytatónak „Jelenk or“ cím alatt eddig megjelent füzetei.

6) Több történetírónk: Katona István, Fessler, Majláth, Horváth Mihály történeti műveinek irodalmunkat vázoló s íróinkat elősoroló helyeit.

7) Sándor István: „Magyar könyves ház“ (Győr, 1803.). Itt különösen megjegyzem, hogy e munka csupán a magyar nyomtatványokat megjelenísei évről szerint, s végén a magyar írók neveit sorolja elő; de illy szűk körbe szorítva is minden addig megjelent munkáknál — Horanyiét seiq véve ki — teljesebb, s a kutatónak legtökéletesb Útmutatótól szolgálván, én is ennek alapján tevém a múlt századokra nézve további kutatásaimat.

8) Catalogue Bibliothecae Hungaricae Francisci Com. Széchenyi. 6. kötet.

9) Néhány régibb és újabb folyóirat. Az újabbak közölt leginkább a Vasárnapi Újság és a Hölgyfutár mellett megjelent kétrendbeli Arczkép-Album.

10) Scriptores Provinciæ Austriacæ Societatis Jesu. Tomus primus. A. gyűjtő neve nincs kitéve. Megjelent Bécsben, 1855-ben, Igen számos magyar származású jezuita életiratát és munkáinak sorozatát adja, úgy hogy abban a magyarok a többi nemzetbeliekkel aránylag tulnyomólag vannak képviselve.

11) A sárospataki főtanoda évkönyvei és Szombathy János hátrahagyott iratai nyomás irodalmi egyik tekintélyünk, Erdélyi János, sárospataki tanár, az ottani főtanoda viszontagságos történe-

tére világot derítő» számra 50 igeq becses'életiratot küldött e gyűjtemény számára; miért neki e helyen hálaköszönetet mondok. A debreczeni faiskolában tanárkodott több írónak életiratát Telegdi Kovács Lajos, ottani könyvárus volt szives megküldeni. — Ez alkalommal egyszersmind hálás elismerésemet nyilvánítom Beke Kristóf veszprémmegyei nyugdíjas plébános, Tál ab ér János veszprémi tanár, Ipolyi Arnold zohori plébános, Csapi ár Benedek kegyesrendi tanár, Keleesényi József nyitracsaládi közbirtokos, Girk Alajos pécsi püspöki titoknok, most paksi plébános, Hetyei Benedek szombathelyi szentszéki jegyző, Z e r p á k János győri püsp. irodaigazgató, Kubriczky András taksonyi plébános, Nagy Iván pesti egyetemi könyvtárnok — uraknak, mint kik engem becses közreműködéseikkal nehéz munkámban támogatni szíveskedtek.

Az életrajzok legnagyobb részét azonban föl-szólításom következtében magoktól az íróktól, ezeknek utódai-, rokonai- vagy közel-ismerőseitől nyert adatokból állít ím össze. Az illy utón szerzett iratgyűjteményt — bármikori igazolhatás tekintetéből — annak idejében a Szent-István-Társulat levéltárának fogom átszolgáltatni.

Nem mind életrajz, mi e kötetben foglaltatik.. Sok helyütt csak a könyv czíméból tájékozhattam magamat némileg; innen van, hogy sok írónál csak a név s viselt hivatal féljegyzésére kelle szorítkoznom.

Minthogy minden két kötet toldaléket, s ezen kötet az első kötetbeli életiratokra nézve kiegészítésekkel tartalmaz: jónak láttam e kötethez teljes, a b c szériinti névsort mellékelni.

Írám Pesten, Urunk születésének napján, 1857.

Dantelik József, s. k.

Abanyi Lajos, igazi néven **Márton Ferencz** (zsoroványi, tehetségdús fiatal regényíró, szül. Abonyban 1833-ban vagyonos és nemes szülőktől. Tanulmányait szép sikерrel Kecskeméten és Pesten végzé. — Az irodalomban már busz éves korában lépett föl, szép reménnyel kecsegétekkel novelákkal, a szépirodalmi lapokban. 1856-ban „Éjszak csillaga“ cím alatt három kötetes regénynyel lepte mega közönséget, melly regény Pesten jelent meg és tetszést aratott. E folyó évben jelentek meg „Regéi a kandalló mellett“ két kötetben, s szerző haladásáról tesznek tanúságot. „Regék a pásztortűz mellett“ című regénye sajtó alatt van.

Ábrányi, családi néven **Eördögh Emil**, szül. Szabolcsmegyében Eördög-Abrányban, 1820. aug. 15. Családja Szabolcsmegye előkelőbb nemzetiségei közé tartozik, s atyja azon megyének több ideig nagy tekintélyben álló alispánja volt. A lángelkű férfiú inár gyermekkorában igen kitűnő nevelésben részesült, s a megye, atyja fényes állásának örökösét szemlélte benne. Azonban az ifjút más felé vonzotta géniusz: irodalmi pályára készült, s egyedül a tudományoknak és szép művészleteknek szentelte idejét. Lángh Paulina színészettel házasságra lépvén, Pestre tette át lakását. Első nagyobb szerű munkája „Alföldi lapok“ cím alatt 1848-ban, Debreczenben jelent meg. Kitűnő jelességű s szorgalmú munkatársa volt a K. Hírlapjának 1848-ban, melly évnek végén maga is alapított egy politikai hírlapot Mészáros

Károly barátjával „Jövő“ cím alatt. A magyar ministeriumnál titoknoki hivatalt viselt. Meghalt 1849-ben.

Adami János, erdélyi székely születésű, két munkát hagyott hátra: „Az igaz jámbor és teokellettes Barátságról való Ene. Ad nótám históriáé Alexandri magni.“ Kolosvár, 1599. Másik: „Az két Musac: Minerva és Pallas egymással veteködnek.“ U. o. 1599.

Ágoston Antal, érmindszenti plébános, „Magyar oskola, mellynek tárgya a magyar nyelvnek anyai természete és a magyar szóknak belső értetne.“ című könyvet írt. Megjelent Nagyváradon, 1805.

Ágoston ker. János, nagyváradmegyei áldozár, bölcsésszettudor, a pesti egyetem bölcsészeti karának kebelezett tagja, szül. Nagykárolyban Szatmármegyében, 1787. apr. 26-kán. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a bölcsészetet kitűnő szorgalommal a györi akadémiában végzé. Az egyházi rendbe lép-vén, a theologiát mint nagyváradmegyei nevendékpap a pesti egyetemnél tanulta. 1810-ben áldozárrá szenteltetett azután egy évig mint csillagászsegéd és tanár Erdélyben, a nagynévű püspök, gr. Batthyányi Ignácz alapította károly-fejérvári csillagvizsgáló intézet mellett működött; azonban szembajai miatt az igen kedvelt hivatalától megválni kényszerült. Azontúl egy évig Zilahon és öt évig Gyulán káplánkodék. 1816-ban Békésmegyében Szent-Andrásra neveztetett plébánosnak, hol kizárálag hívei boldogságának és a tudományoknak szentelé idejét; különösen a történelem térmézején szakadatlanul buvárkodék. 1832-ben roncsolt egészsége miatt nyugalomra lépett, s azóta Pesten tartózkodik — Kéziratban heverő több, kivált történeti munkáit mellőzve, nyomtatásban megjelentek tőle: 1) két magyar óda, egyik Mártonffi József erdélyi püspök, másik Fang István ottani prépost tiszteletére. Szeben, 1811. 2) Magyar óda Csáky László püspöki helyettes tiszteletére. Nagyvárad, 1816. 3) Spiegel Ignácz nváradi kanonok életrajza. (Tud. Gyűjt. 1820.) 4) Hellebran János Szarvas városról készített értekezésének bírálata. (U. o. 1822.) 5) „A nagyváradi

püspöki megye ismertetése“ (U. o. 1823.) 6) Szent-Andrásnak historiai, statistikai és topographiai leírása. (U. o. 1823.) 7) „Lehet-e, van-e egyedül üdvözítő ekklesia?“ (Egy pesti prédkátor beszédjének rcensioja.) Pest, 1822. 8) „Megbővített mágnes, vagy felfejtése azon tisztaságoknak, melyek indokul szolgálhatnak minden kereszteny felekezetű magyaroknak arra, hogy az igaz kath. reldgioba egyesüljenek.“ Pest, 1828. 9) Balassy Pál baranyamegyei főorvos életrajza. (Tud. Gyűjt. 1824.) 10—11) Endrőd és Békés-Csaba hist., stat., és top. leírása. (U. o. 1826.) 12) Három utazási töredékei az 1887-ki „Hasznos Mulatságokéban láttak világot. *)

Alaxai József, győrmegyei áldozár munkája: „A világ közönséges történeteinek ékességei, melyeket Összeszedett és az esztendőnek folyása szerint a világ teremtésétől fogva egész mi üdönkig elrendelt.“ Posony, 1794. 2671. hosszú előbeszéddel. — Azonkívül fordítá és kiadta sz. Vincze „Az eretnekségek újításiról írt emlékeztető könyvéit (Posony, 1793.1411.); és Montazet „Pásztori oktatásait“ Posony, 1794.

Almásy István, vágsellyei plébános, szül. 1806-ban Bácsmegye Veprováez helységében, szegény sorsú szülőktől. Tanult Pécssett, hol inaint seminariumi íolezolgáló élősködék. A bölcsészetit és jogtudományokat Pesten hallgatta, magán oktatással keresvén élelmét. Egy ideig joggyakornok volt, később 834-ben az esztergommegyici nevendékpapok közé

*) Nevedékpap korában Farkas Imre, jelenleg sz. fejérvári püspökkel és Kelemen József, most pécsi préposttal gyakorlat tekintetéből versekben levelezett; közakarattal minden Cesinge vagy Javas Pannionius sirversét lefordították; legjobbnak találtatott Farkas Imre eme fordítása:

„Itt nyugszik. Janus, ki legelső Pindus begyéről
A szép Múzsákat a Dunápartra csalá.

Már csak ezen fölirást hadd meg neki durva irigység!
Nincsenek oszlopaink vette hatalmad aló.**

Az eredeti így hangzik:
„Hic situs est Janus, patrium qui primus ad Istrum
Duxit laurigeras ex Helicone Deas.

ttunc saltern titulum, livor, permitte sepulto;
Invidiae non est in monuments locus.“

fölvétetvén, a theologiát Nagyszombatban végzé.— 1834-ben pappá szenteltetett. Három évi káplánkodás után unyi administratorrá, s 1848-ban vágsellyei plébánossá neveztetett ki. — Irodalmi művei között figyelmet érdemel azon beszéde, mellyet egy pesti közgyűlésen a vegyes házasságok ügyében mondott, s melly nyomtatásban 1847. jelent meg. Továbbá tőle van a „*Clerus ügyei*” című gyakorlati tapasztalattal írt könyvecske, megjelent 1849. 1855-ben bocsátá közre „Nagyvannapi Nagybőjt minden vasár- s hétköznapjaira rendelt sz. miséknek evangeliomaik s imádságaik kézikönyvét.” Végre közrebocsáta „Lelki szentgyakorlatokat, mellyeket a jubileumi legteljesb búcsú elnyerése végett hiv népe elébe rendelt C. H. prímás Scitovezky János eszterg. érsek.” Poseny, 1852. Kéziratban van még több vegyes házassági jegyzete és minden nap evangeliomos könyve.

Alvinczi Ferencz, váczmegyei áldozár, szül. Váczon, 1827. dec. 18-án. A gymnasialis osztályokat Váczon végezte, s azután a kegyesrendiek nevendékei közé fölvétetvén, Kecskeméten két évet töltött. Mint tanító-nevendék tanárkodék Nagykárolyban és M.-Szigeten. Itt találta ót az 1848-i forradalom. A zavarok miatt a szerzet nevendékei elszélelvdén, Alvinez is a rend tagja lenni megszűnt. Később Egerben és Pesten végezte be a bölcsezszi tanfolyamot, mire a váczmegyei papnevendékek közé vétetett föl s a theologiát a pesti központi papneveldében hallgatta. 1853-ban áldozárrá szenteltetett, s azóta mint segédlelkész működik. — Eddigi irodalmi termékei: A Szent-István-Társulat által kiadott Ifjúsági iratok 1-ső, 2-ik és 4-ike, „Szent Miklós napja”, „Pali és Gyuri” és „A braminok” cím alatt, franciaiból fordítva. Ugyanazon társulatnál letéve s kiadásra elfogadva van: „Stuart Mária története” nagyobb szerű regényes történeti vázlat, és „Vad orzók” című szintén franciaiból fordított ifjúsági olvasmány. Ezenfoltl vannak közleményei a „Tanodái lapok”- és a „Kath. Néplap”-ban. Kéziratban kiadásra vár „Erkölcsi példák” című terjedelmes gyűjteménye, használatul hittanítók és hitelemzők számára.

Ambrósowsky Mihály, hittudor s egri kanonok, szül. Galanthán, Posonymegyében, nemes szülöktől. Papi érdeimei s a tudomány mezején kifejtett tevékenysége tekintetéből egymásután Egresi B. Szűz apátjává, egri olvasó-kanonokká, szabolcsi főesperessé, apostoli jegyzővé nevezett. Sok ideig az egri tanodák igazgatója volt. Jeles munkákat bocsátott közre latinul. Ilyének: „Historica Ducum et Hungáriáé Regum synopsis.“ 1757. E munkáról Pray igen dicsérőleg nyilatkozik. „Series episcoporum agriensium.“ Eger, 1758. „Ilias in nuce, sive Chronologia sacra et profana.“ U. o. 1759. Magyarul: „Az Pázmány Péter Kalauz nevű könyvének summája.“ Eger, 1760. 8-r. 7241. Meghalt Egerben, 1792. febr. 1-jén.

Ambrus János, kőszegi születésű, közrebocsátott egy értekezést: „A magyar nemzetnek eredetéről.“ Jena, 1659.

Andrád Sámuel, erdélyi ikefalvi székely, szül. 1754. Tanult M.-Vásárhelyen, később Enyeden és Kolosvárott. Orvosi tudományok kedvéért Bécsbe ment, s tanulmányainak végeztével ott telepedék le. Szép eszű, hazafi buzgalmu és tudományos férfi volt, mint azt nyomtatásban megjelent művei mutatják. Legnevezetesebb munkája: „Elmés és mulatságos anekdoták.“ (Két kötet. Bécs, 1789—90. 8r. I. 280, II. 394 l.). „A magyar Democritus életének délig való réssze.“ Ü. o. 1791. — „A magyar írásmódról.“ ü. o. 1791. — „Legelső virágos kert.“ U. o. 1793. Van tpbb latin verszete is.

Antalfi János, „Nagy dicsőségű Áron“ című könyvet hagyott hátra. Megjelent Kolosvárt, 1721.

Apafi Mihály, Erdély fejedelme, a székelyek kapitánya, Magyarországban több uradalom birtokosa, ősrégi nemzettségből (mellynek eredetét nemellyek sz. Istvántól származtatják) született 1632-ben. Atyja György titkos tanácsos, anyja Petki Borbála volt. II. Rákóczi György feje-delem halála után Apafi minden reményen fölül, mintegy gondviseletileg emelte a fejedelemségre. Midőn ugyanis az erdélyországi rendek Kemény Jánost, Rákóczi György

főhadvezérét emelnék trónra, a török zultáp e miatt fölháborodva, Ali pasa vezérlete alatt hatalmas sereget küldött Erdélybe, hogy Keményt a fejedelmi székről letegye. E végből a táborába küldött erdélyi főurakat is megkérdező: valljon nem találkozik-e Erdélyben más, előkelő származású férfiú, kire a fejedelmi méltóságot ruházni lehetne. Hosszú habozás után a rendek Apafit jelölték ki fejedelemnek, ki nem rég szabadulván ki a tatárok fogásából, hol sok nyomort kelle szenvendnie, a táborot nem követé, hanem otthon Apafalu várában pihenés és felüdülés végett tartózkodók. A pasa e válasz következtében haladék nélkül néhány erdélyi főur kíséretében csapatokat küldött a nevezett várra, azon parancsos, hogy Apafi azonnal jelennék meg előtte. Apafi veszélyt gyanított, azonban jónak láta az erőszaknak engedni. De mennyire meg volt lepetve, midőn a török táborba ért s ott fejedelemnek kikiáltatott, egy dissztáborba kísértetett és jancsárok őrizete alá helyeztetett. Ewnak következtében Erdély rendei is 1661-ben az új fejedelemnek hűséget és engedelmességet esküdtek. Kevés idő múlva, 1662-ben Kemény János hatalmas sereget gyűjtött, és Segesvárt ostrom alá vette, hogy az ott tartózkodott Apafit készhez kerítse; hanem a törökök által legyőzötött, s a csata közt maga Kemény is életét veszté. Azontúl Apafi nyugodtan uralkodók 1690. apr. 15-én bekövetkezett haláláig. — Apafi tudományos férfiú volt; éltében sokat foglalkozott a tudományokkal, különösen pedig a hittudósokat kedvelte, s hittani könyveket olvasgatott. Kálvin tanait fogadván el, kedvencz könyvét, Vendelin M. theologiáját magyarra fordítá, s hogy azt alattvalói is olvashassák, sok ezer példányban kinyomatá illy czím alatt: „A kereszteny isteni tudományról irt két könyv.“ (Kolosvár, 1674.). 4-r., 1012 lapra terjedő munka. Sándor István szerint 1753-ban illy czímű eredeti műve jelent meg: „Az egész kereszteny vallásnak fondamentoma.“

Apáti Miklós, szül. Debreczenben jan. 2. 1662-ben, ref. szülőktől. Tanulmányait szülővárosában végezte. Márton-

falvi György, Szilágyi Márton, Lisznyai Pál a krónikás, végre Tóthhlusi Kis Miklós vezetése alatt. Nagyobb előmenetelt teendő, az akkori szokás szerint, Hollandiába indult jun. 8. 1685, s különösen Leydában tölte három évet, melly idő alatt a bölcsészeti és theologiai tudományokon kívül az orvosiakat is elvégezte. Távolléte idejére esik Debreczen városának fölégetése, elpusztítása 1686. május havában, melly szerencsétlenség alkalmával elvesztő atyját, ki 14 évig volt debreczeni vároqjegyző, 12 évig bíró, több ízben követ a környező vagy közelgő hadak vezéreihez. E romlást Apáti kül földön Sándor-(alexandrin) versekben négyes vagy Zrínyi-féle rimcléssel keseregte meg, illyformán:

Gemit pannoniéi Sionis filia,
G.emunt velut inter Spineta lilia:
Deus! quanta tibi fundit suspiria;

Tardas tempestiva tamen auxilia. (Vita triumphans, 236 lap.) Hazájába térvén, egyházi hivatalra szentelte magát, s több oldalú műveltsége mellett főleg a bölcsészeiben tüntető ki magát illy című munkájával: „Vita triumphans civilis, s ive universe vitae humanae peripheria, ad mentem Renati Des Cartes: ex unico centro deducts.“ Auctore Nicolao Apáti. Amstelodami, 1688. kis 8dr. 346 lap. Megelőzi egy ajánló levél, és Kaposi Sámuel és Tóthfalusi Kis Miklós üdvözlő latin versei, ő hozzá. Apáti egyike volt Cartes legelhatározottabb követőinek. Megmutatta ezt egy kéziratban maradt munkája által is, mefiynek címe: *Utilitas pathe-matum animorum, és szintén Amsterdámban ment volna sajtó alá, ha meg nem akadályoztak a hazájába való nem számított visszatérés által.* Poiret Péter, hires bölcsész ítélete e munka felől igen kedvező. Cartes követői közöl *egy* sem tette azt, mit Apáti, mond ő. — Egyéb munkái: „*Epi-stola oonsolatoria.*“ Claudiopoli, 1716. 8.— Jegyzetek, kéziratban, utazása felől. Számos egyházi beszédei magyarul. Meghalt 1724-ben.

Apor Péter, János fia, Péter unokája, szül. 1676-ban. Tanulmányait Erdélyben: Tordán és Kolosvárott végezvén,

azoknak folytatására Magyarországra jött a nagyszombati egyetembe, honnan tudományos kiképeztetéssel térvén viszsa, tudományát és igyekezetét honának javára kívánta ugyan szentelni, mindenkorral e közben Rákóczi Ferencz nyugtatlanságai polgári háborúra törvén ki, a gyanút ki nem kerülheté s fogásba esett; hanem ártatlansága világosságra jött, s szemedésének és hűségének jutalmául grófi rangra és kormányzói tanácsosságra emeltetett. Tudományának emlékét következő munkákban hagyta fön: „Genealógia familiáé Aporianae,” latinul, és „Brdélyország viszontagságairól” írt munkájában magyarul. Mindkettő kéziratban maradt.

Aranka György, erdélyi születésű ref. superintends!», Drelincourt munkáját francziából magyarra fordító s kiadó illy czím alatt: „A keresztyén léleknek halál félelmei ellen való orvosságai, nemelly boldog kiműlásra való szükséges készületekkel.” Kolosvár, 1768. Másodszor Pest, 1775.

Aranyosmedgyesi Sámuel, hetényi jegyző, imakönyvet bocsátott közre illy czím alatt: „Igazság áldozatja.” Győr, 1737. Másodszor Bánfi Mária költségén Kolosvár, 1745.

Armbruster Sámuel, jog- és nyelvtudós, szül. Szentgyörgyön, Posonymegyében. Jámbor életet élt, s előbb maga számára írt „Tizenkét elmélkedést a halálról és örökkévalóságról,” melly ajtatos kézi könyvet többek kívánságára Posonyban, 1671-ben kinyomatta; Másodszor u. o. 1703.

Árvay József, szül. dec. 13. 1823. Kisráskán, Felső-Zemplénen, hol édes atyja, András, ref. lelkész volt. Alig serdült a gyermek, azonnal Golopra viteték annyai részről való rokonokhoz, s itt vévé az első elemi oktatást kedvezőleg mutatkozó sikkerrel, annyira, hogy 1831. tavaszán beléphetne a pataki algymnasiumba. Végezvén a középtanodát, julius 19.1839. íratott a felsőbb tudományok hallgatói közé, 8 mint akadémikus hallgató a bölcsészeti, jogi és theologiai leczkéket az akkori berendezés szerint hat és fél évig. 1846. magán nevelőnek ment Rákóczra, ugyancsak Felső-Zemplénen, s mint ollyan tölte párt évet Boronkay Albert házánál. 1848. augustus havában létevé a segédpapi vizsgát, és

mene káplánnak Megyaszóra, kevés idő múlva Golopra; míg nem 1851. febr. 19. az ondi ref. egyház választó meg rendes lelkészének. Azonban a Idkészi állásnál kedveszerintibbnek leié a tanárit; s elfogadó a sárospataki gymnasiumi tanárságot, mellyre azon év eep. 23. napján választatott meg a miskolczi gyűlésen. Mint illyen nyeré ki az igazgatóságtól, hogy különösen a mathesis kedvéért néhány hónapot tölhessen Bécsben; 1834. augustns — november hónapjai e járatban töltek el. Mégis a mathesis iránti hajhunnak tudományára érlelődéstegy polytechnikumi ifjúnak köszöni, Sacher Gusztávot — így hitták — a leghálásabban említi életrajzában. — A tiszamelléki helv. egyházkerület néptanítók iskoláját (praeparandia) alapítván, az igazgatóság szemei örömmel nyugodtak meg rajta, s ót a Miskolczon 1856. nov. 11—14 napjain tartott gyűlésen, az intézet vezértanárságával bízták meg. Munkái: 1) Számtan, önképzők számára. Sárospatak, 1853. 8dr. 2) Vezérkönyv az elemi számtanításban. „Népiskolai könyvtár¹¹ VII. füzete. Sárospatak, 1856. 12dr. XX. és 400 lap.

Aszalay János, magyarra fordító „Leasing verseit“ három könyvben. Bécs 1793.

Aszalay (szendrői) József, borsodmegyei birtokos, régi nemes család ivadéka (ősei közöl János Mohácsnál vérzett el a honért; többen országgyűlési követek voltak; István 1656-ban kincstári tanácsnok; András 1685-ben, Ferenc pedig 1713-ban borsodmegyei alispán, József 1740-r-1783-ig helytartósági tanácsnok volt), — szül. Pakson Tolnámejében, 1798. febr. 14-én. Gondos szülői által kitűnő nevelésben részeltetvén, már fiatal korában rendes tanulmányain kívül a nyelvezet- és szépművészletekben is szép előmenetelt tőn. Iskoláit Kalocsán kezdé, Pesten, Váczon, Posonyban folytató, Egerben végzé, mindig az első jelesek között lélvén föl saját nevét. 1817-kén a magy. kir. udvari cancellariánál mint fogalmazó gyakornok kezdvén szolgálni, 1819-ben ugyanott udvari fogalmazóvá nevezteték, s e hivatalát hét évig viselé. Ez idő alatt alkalma nyílt magyar-

ország topographiai, statistikai, ethnographiai, egyházi nagy térképe készítésére legjobb forrásokból szerezhetni meg magának a szükséges adatokat, és ezen, 12 évi munkát igénylett műve annyira sikerült, miszerint mind belső értékére, mind igen díszes kiállítására nézve, szakértők bírálatá szerint, Europa legjelesb térképei közé sorostaiék. E becses mű I. Ferencz császár ő felségének van ajánlva s szerzője sok kitüntetésben részesült. Ugyanis V. Ferdinand király ő felsége által „De litteris merito Josepho Aszalay de Szendrő“ köríratu nagy érdempénzzel, — XII Leó pápa által szép latin levél-, aranyemlékpénz- és pápai áldással, — a wtrtenbergi és porosz királyok által arany érmekkel, Portugallia fejedelmétől Krisztus rendjével, a luccai herozegtöl sz. Lajos-érdemkereszttel, végre a párisi statistikai tudós társaság által tagsági oklevéllel tiszteleteték meg. — 1826-ban kir. helytartóság! titkárnak neveztetvén ki, 8 éven át mint helytartósági előadó a vegyes katonai bizottmányokban, szép latin, magyar és német előadásával tiinteté ki magát. E mellett a budai jótevő nőegyletnél mint titkár működött, és czélszerű hangversenyek rendezésével a könyör-intézet jövedelmét tetemesen öregbité. 1834-ben lemondott hivataláról, s azóta mályi birtokán kizárolag a tudományoknak él, és a kertészet, zene, különösen pedig az élettudomány körűli tapasztalatainak feljegyzésével foglalkozik. — Tudományos bútárkodásának eredménye lón bő ismerettel és mély logikával írt munkája: „Szellemi omnibus, kéjutazásra az élet utain.“ (3 nagy kötet Pest, 1855—1857), mdly tetszésben és méltányásban részesült, tömérdek anthropologist s élethilosophiai adatokat tartalmaz; szövegén mindenütt humoristikus szellem szövödik át, melly azt kedves olvasmánynyá teszi; azonfölül e jeles mű, szerzője nagyember- és világisméretéről tesz tanúságot. — Azóta ismét illyczímű munkát írt: „Eszmék az életnap fogyatkozásai- és leáldozásóról. „Miután — mond szerző az előszóban — szellemi omnibuson tevők meg kiutazásunkat az életutain, megkísértém oly szellemi mozdony készítését, mellyen sötét

alagutakon keresetül, néha meredek szíriek bosszants vivő élet és halál-vaspályán félelem nélkül tehetnék meg hosszú utunkat“ E művet szintén humoristikus szellem teszi kedvessé. — Vannak munkálatai a Közhasznú Ismeretek Tárában, s irt francia nyelven a párisi tudós társaság számára is statisztikai dolgozatokat — Mint értesülénk jelenleg „Humorietikue és történelmi Album“ című munkával foglalkozik, mellynek nagy része már készben van.

Bába Ferencz (marosvásárhelyi), latinból magyarra fordítva kiadott illy ezimű könyvet: „Lelki élet, azaz: Az ur Jézus Krisztusban igaz hit által beoltatott és ő benne élő embernek, lelki állapotáénak leírása. Frankfurt, 1722. 8r. 341 1.

Bábári György, párbeszédekbe foglalva fordítá Chrysologus Theophil munkáját s kiadta illy cím alatt „Rövid oktatás a gyermek nevelésről, az igaz Isteni félelemre mint vitessenek a kis gyermekek“ 1711. „Panoplia oatholica“, azaz: „Lelki fegyverház.“ 1733.

Babocsai József, orvostudor, a keszthelyi meleg forrásról irt illy című fiózettel: „Boldog Zala vármegye! Keszthelyi Hév-vizedről méltán nevezettel így attól, a ki ezen rendeket irta dicséretedre.“ Sopron, 1795.

Bádo János (szentmártoni), magyar költő, szül. 1623. körül. Szép magyar versekbe foglalt párbeszédet hagyott hátra „A mi urunk Jézus Krisztus haláláról és győzelmes föltámadásáról.“ Nyomatott Körösön, 1645. Egy mutatott „História a tékozló fiúról.“ Kolosvár, 1635.

Bakó Dániel, gávai születés, Szabolcsból. Világot láta juL 22. 1809. középsorsú nemes atyai házban. — Már az alsóbb iskolákat Sárospatakon járta, s végezvén a gymnasiumi tanfolyamot, jul. 18. 1828. az akadémiai pályára előmozdítatott Előkelő házak gyermekei mellett magántanító a szünidőket utazással tölté s így. járta be a hazát, s Alsó-Austriát a birodalmi fővárossal együtt Még előbb, mint az esküdt diákok közé fölvételnék, reá bizatott a szónoklati osztály tanítása a gymnasiumban; s híven járván el ügyében

az igazgatóság által az ötödik osztály rendes tanárává neveztetett; azóta mint gymnasiumi tanár működik, s jelenleg a VI. osztály vezére. — Irodalmi munkássága leginkább szótári dolgozatokra terjed ki. Egyik írója és szerkesztője a „Latin-magyar“ szótárnak, melly kijött Sárospatakon 1845. 8r. Szintén egyik írója a sajtó alatt levő Görögmagyar szótárnak, melly ma holnap megjelenik Sárospatakon.

Balassa Szilárd, nyugalmazott lovas őrnagy, szül. 1792. 1810-ben az akkor gr. Blankenstein, később a würtembergi király nevét viselő 6-ik huszárezrednél kadét lett s itt szolgált 1825-ig, fokonkint főhadnagyságig emelkedvén. E minőségében ugyancsak 1825-ben az illetők nem csekély meglepetésére első volt, ki a szilaj és makacs lovak erőszak nélküli megvasalása módját föltalálta. Erre nézve első kísérletét az ezrednél Pardubitzban tette; s midőn kísérletei sikerülvén, módszerével tisztában volt, erről hg. Reuss ezredesénél tett jelentést. A fontos ügy hire a legfelsőbb helyig eljutott. I. Ferencz császár parancsából az egész birodalmat beutazta; a lovas ezredeknél és méneseiben a legmakacsabb s legszilajabb lovakon tett kísérletei teljesen sikerültek, elannyira, hogy egy ló sem találkozott, melly szemei varázsnak ellenállt volna. Jutalmul soron kívül a 2. számú dsidás ezredhez századosul neveztetett, s évenkint 300 pft. pótlékdíjt nyert. Lóvasalási módszerét rendszeres könyvbe foglalva, német nyelven „Balassische zwangslose Hufbeschlags Methode⁴⁴“ cím alatt 1826-ban tette közzé, melly munkája magyar nyelven. „Az erőszak nélkül való p'atkolás, okosságon és a lónak lélektudományán alapodott értekezése⁴⁴“ cím alatt Pesten, 1828-ban jelent meg s azon eredménye lett, hogy azóta Europaszerte a katonaság a lóvasalásnál erőszakot nem használ. Megjegyzendő, hogy e methodusban főtényező az éles nézés. Szerző a munkát 1842-ben újólag bővítve az orosz czárnak ajánlá, kitől 1000 pft. értékű gyűrűt nyert jutalmul. Az érdemes férfiú 1840 óta mint nyugdíjas őrnagy Pesten tartózkodik.

Balán Ágoston, erdélyi székely származású, sz. ferencz-

rendi szerzetes. Mint hit- és bőlcse-szettanár különféle helyeken működött, mindenütt hitszónoklatával tüntetvén ki magát. Bírunk tőle egy énekes könyvet illy címmel alatt: „Régi s új, deák s magyar ajtatos énekek“ Csik, 1681.

B. Bálintits János, erdélyi származású, kir. táblai ülnök volt Kolosvárt. Egy szomorújátéka maradt fon „Kódrus“ címmel alatt Bécs, 1784. Horányi szerinte korán elhunyt férfin sokat foglalkozott a költészettel, s többet is írt, de csak főnebbi művét mentette meg az enyészettől Báróoz Sándor.

Ballagi azelőtt **Bloch Károly**, Mórnak testvére, 1823-ban Bihar megye Búj nevű helységében született. Mostoha körülmények között növekedvén fel, kevés előkészülettel került bátyja keze alá, ki saját erejéből s munkája után tartotta fön magát j ennek vezérlete alatt azonban csakhamar utánpótolta az elmulasztottakat, annyira, hogy Pápán, mint néhány évvel azelőtt testvére Mór, szintén letette a hnmanistikumokból a vizsgálatot, a logikusok sorába fölvétetett, és két év alatt a köztiszteletben álló 6 ismert nevű Tarczy Lajos tanár felügyelete mellett, ki öt különös figyelemmel kísérte, a bőlcseleti folyamat sikeresen végezte. Ez idő alatt a héber vallásról a protestáns vallásra tért át, s a bőlcseleti pályára végeztével Török Pál pesti ref. lelkész pártfogása mellett Debreczenbe ment tanulmányai folytatása végett. Itt különösen a görög nyelv- és történelemre adván magát, az akkoriban híres hellenista, és történész Péczely József tanár jóakaratát s pártfogását nyerte meg, kinek budzítására később a jogi tanfolyam végeztével a fáradtságos ugyan, de szép nevelői pályát választotta. Nevelő minőségeben először Aradon, később Pesten működött, 1850-ben pedig a pesti evang- iskolában segédtanító lett, a mellett a mérnöki tanfolyamot is végezte. Spk oldalú képzettsége figyelmet gerjesztett, s ennek lehet tulajdonítani, hogy 1852-ben a kecskeméti főgymnasiumba a természettani tanszékre hivatott meg, hol azon időben Obernyik Károly-, Loaonczy László- s többekkel együtt működött; míg nem a nevezettek egyenkint az azalatt nyil-

ványossá tett nagykőrösi főgymnasiumba mentek ét, 3 pedig a kecskeméti intézet igazgató-tanéra lett. De 1856. vége felé szintén Nagy-Kőrösre hivatott meg, hol mint a német nyelv és irodalom tanéra jelenleg is működik. Ballagi Károly a benne rejlő talentumot nem ásta el, s nem engedte parlagon heverni, úgy is feltűnt mint az irodalom egyik lelkes bajnoka. Több kisebb nyelvészeti munkán kívül egy nagy német nyelvtant írt magyarok számára, melly 1848-ban jelenvén meg, annak most harmadik kiadása forog kézen, mi minden esetben nagy ajánló levél egy tudományos munka mellett. 1851-ben Batizfalvi Istvánná] együtt „Történeti életrajzok“ című ifjúsági folyóiratot indított meg, mellybői azonban eddigelé csak egy kötetet bírunk. 1856-ban illy cím alatt „Az állatvilág csudái. irta egy kecskeméti tanár“ színezett képekkel diszesített ifjúsági munkát adott ki. Gyakorlati magyar nyelvtana, a német helyesírás és alapszabályai, német olvasó könyve szintén ismeretesenek. Egy „Találmányok története“ című nagyobb munkájából mutatványokat láttunk a Vasárnapi Újságban, valamint különféle tartalmú kisebb cikkei nagy számmal jelentek meg a hírlapokban. Sajtó alatt van egy nagyobb szerű „Német magyar olvasó könyve“ iskolák számára. s reméljük, hogy fiatal ereje s szép tehetsége több tudományos munkával fogja gazdagítani irodalmunkat.

Balogh Benjamin, aranyosi prédkátor munkája: „Ahitatosságról való Trákta.“ Jurieu P. után fordítva. Komárom, 1806. 8r. 430 lap.

Balog György, a soproni év tanodák igazgatójától magyar fordításban megjelent „Cornelius Neposnak, avagy Aemilius Probusnak hires nevezetes fejedelmeknek életekről és cselekedeteire“ írt könyve.“ Sopronban, 1700. Továbbá a tanuló ifjúság számára lefordítá s kiadá: „M. T. Cicero négy könyvét.“ Lőcse, 1694. „A gyermek nevelésről való oktatás“ (Hala, 1711.) szintén tőle van.

Sellyei Balog István, orvostudor s ref. lelkész II. Rákóczy György udvarában, két könyvet bocsátott közre illy

ozimek alatt: „Temető kert.“ Nagy-Várad, 1655. Tartalmas halotti predikációkat.— „Úti társ.“ U. o. 1657. Tártalmaz alkalmi egyházi szónoklatokat.

Patai Balog János, ref. prédikátor, angolból magyarra fordítva kiadá: „Lelkiigazgatás a betegségen, és az balál árnyékában; melly könyvetekében megírattak, miképen vi-gasztalhatják magokat az emberek a nyavalyában az halál ellen.“ Utrecht, 1700.

Balsaráti Vitae János, szül. 1529. Dombegyházán. Édes atya, Lukács, a Jaksithok várkastélyának őre, gondviselője Nagylakon, távol éle családjától, s midőn egyszer látogatni hazá ment, az a nagy szerencsétlenség történt, hogy Dombegyházára ütvén a törökök, kímélet nélkül minden fölprédláttak, égették, s maga Lukács és neje is törrök fogásra hnraczoltatott, hová oda veszett mind a kettő. Gyermeket, János, három hónapos vala csak, s védetlenül hagyatott az atyai házban, mellyet mihamar lángok borítónak. Bód szerint, egy török katona meghallván a csecsemő sírását, az égő házba rohant, s a gyermeket bölcsőtől együtt kiragadá, az utcára dobta, hol a bölcső rá for-dulván, három napig veszegelt végső elhagyatásban. A szerencse úgy akarta, hogy Fodor Ferencz,-anya bátyja, rá ismerjen, ki aztán pártul fog a gyermek ügyét, magával vivé Balsarátra (innen a Balearáti előnév), korához képest gondját viselte, nevelte. Fölserdülvén a gyermek, Jaksith Péternek, a nagylaki várkastély urának özvegye, Anna, ritka kegyességű védasszony vette gondjai alá. Igy vön első iskolai képeztetést Gyulán; majd Erdőre ment tanulni Kopácsi Istvánhoz, kit 1547—8. nemcsak Nagybányára, hanem 1549-ben, midőn immár volna húsz esztendős, Patakra is követett, hová K. az iskola és egyház igazgatása végett hivatott s vitetett vissza Pcrényi Gábor által. Minő előmenetele volt Vitusnak a. theologiában s más tudományokban, abból is eléggé megtetszik, hogy különösen a latin és görög irodalmat kezdőknek tanítaná. Ezen foglalkozása nem sokáig tárta, mert még 1549. utólja felé Wittembergába ment Me-

lanchton Fülep hallgatása végett, melly útjára Jaksith Ásna, Péter leánya, szolgáltatá a szükséges költséget. Odajutva nagy serénységgel veté magát Vitua bölcsészet- és theologiára; a 1554. huszonöt éves korában, bölcsészeti tudor címrelőn ér* demesítve. 1556. a wittembergi magyar tanulók második seniora volt. Az ifjú tehetségei feltűntek mestere, Melanethon előtt, ki nem szűnt meg jó tanácsával egyengetni utait a tudományosságban. Az ő tanácsára látott Vitus az orvosi szakhoz, s különösen a füvek ismérétét annyira vitte, hogy tőle mások is tanulnának. Elvesztvén azonban ifjú védasszonyát, újból Melanchton volt segítségére, ki öt Petényi Gábornak olly hatályosan ajánlá, hogy megvolt a szükséges költség egy olaszországi úthoz, meHyre az orvosi pálya tökéletes kitanulása végett ismét Melanchton lelkészítette a szófogadó tanítványt. Majdnem hét évi folytonos tartózkodás után meg is indula Vitus Wittembergából Olaszország felé; hová jutva, Bologna és Padua egyetemét látogatta, s. csakugyan orvosi tudorságot nyert. Mint orvostudor látogatta meg aztán Romát; hol 1V. Pál pápa udvarában orvosi gyakorlata is volt; de tartván tőle, hogy vallása még idegenséget szül iránta, visszajött Bolognába, telvén olaszországi utazásába négy esztendő. 1560. évben Perényi Gábor által honába szólittatván, ugyancsak nála udvari orvos, m^{any}d tanácsos volt Patakon, hol nagy gondjai voltak az iskolára, mellynek, igen hihető, ekkor lett helyettes igazgató-tanárává is az öreg Kopácsi mellett. Az ő közbenjárása szerze Perényitől állandó telket az iskolának. Mint híres orvos, ki szálját tudományos könyvekkel is gazdagító, II. Miksa csásszáról nemesi oklevelet nyert. Meghalván Perényi 1567. Vitus szolgálatai megszüntek az udvarnál s ő egyházi hivatalba, mellyre első védasszonyái szánták, lépett, s 1568-ban jelenvolt a cassai zsinaton, melly Egri Lukács ellen tartatott, s aláírta magát az eredeti hitvallásnak. 1570. liszkai, 1571. pataki lelkész, mint ilyen az iskola hü gondnoka, és tanító is egyúttal, mikor, hihetőleg csak az ifjak iskolai használatára hittani könyveket írt. Meghalt Sárospatakon, apr.

7. 1575. életének negyvenhatodik évében, hirtelen való halállal, mert még az napon egyházi beszédet is torta hívei előtt. Emlékbeszédet monda felette Szikszi Fabricius (Kovács) Vazul *), melly kinyomatott Wittembergában 1576. 4dr. Munkái: 1) *De remedie pestis prophylacticis*. Megjelent 1564. — 2) *Az keresztenyi vallás ágazatának rövid summája*. 1571. 8dr. — 3) *Magyar chirurgia, azaz a seb gyógyításának mesterségéről* írt négy könyvek. — 4) Némmelly latin versek.

Balogymnszky Endre, görög kath. kanonok Ungvárt, az egyházi történelem és egyházi jog híres tanára ugyanott, született Zemplénben 1800. Meghalt 1854. december 20-án. Bő tudományának maradandó emlékét „Egyházi történetirat“ (Eperjes, 1846.) című művében alapítá meg. Megjelent e munka latin és orosz nyelven is több kiadásban. Maradt egy becses kézirata is „A magyar egyházi jog történetéről.“

Bánáti Katalin, írt verseket, mellyek összeszedve „A magánosság egyszerű virágai“ cím alatt jelentek meg. Kassán, 1835.

Bándi Sámuel, erdélyben tanult Bataviában, s idehaza lelkészkezdett. Írt „Magyarázatot a LXVIII. zsoltárra.“ Megjelent Franekerában, 1690.

(Felső) Bányai István, szül. Erdőhorvátiiban, Abaujnak Zemplénbe szöggelő, Tolcsvával határos falujában, hasonnevű atyától 1711. Tanult Patakon, hol a felsőbb tudományok hallgatói sorába 1727. oct. 13. napján lón beiktatva, öt év múlva német szó kedvéért Posonyba ment tanulni, s visszatérvén Patakra, 1736-ban a szónoklat nyilvános tanítója lón s volt négy esztendeig, mikor magasabb miveltséget szerezni külföldre, nevezetesen a szövetséges Belgiumba ment,

*) Kérdés: Vazul-e vagy Balázs? Mert magyarul rendesen Balázsnak mondatik hagyományilag; . hihetőleg ez a magyar név B a s í-1 i u s-aá fordítva okoz tévedést; a felől semmi kétség sem maradván, hogy Basilius=Vazul; de a nevekkel, tudjuk, ma sem var gyünk tisztában: Jenő és Ödön, Mór és Móricz, Ágost és Ákos írók által használtattak viszásan, és cserélve.

hol Franekera és Leyda voltak tanuló helyei. Visszatérve hozott magával sok szép könyvet, leginkább latin olasciucosokat a legjobb kiadásban. 1743. történelem és szónoklat nyilvános tanára Sárospatakon, székfoglaló beszédet monda febr. 7. 1744. de libertate artim hurnaniornm n u t r i c e. Még azon év juliust havában tisztéül tétetett a természeti jog tanítása is; mellyben Vitriarinstkövette, a történelemben pedig Zopfot; de legkedveltebb tudománya mégis a latin classical irodalom és szép latmság volt. 1767. febr. 23. kilépe hivatalából, mellyet 23 évig folytatott, s bánatos lélekkel Erdőhorvátiba vonult, nyugalomra, hogy meghaljon. Meg is halt még azon év május 25. Munkái: 1) Gileádi balsamom a döghalál ellen. Mellyet német nyelven írt Fridrik Adolf Lampe született nyelven kibocsátott F. Bányai István. Franekera, 1741. 8. — 2) Supremum pietatis munus. Emlékbeszéd Szathmári Mihály felett; mondájul. 16.1744. a sárospataki iskola nagy teremében. Kiadatott Kolosvárt, 1748. 4dr. 3) Dissertatio ad vaticinia Damielis. Akadémiai értekezés, megjelent Franekerában, 1742. 4dr.— Kéziratban: 4) História universalis. 5) Jus naturae et *gentium*. 6) Quaestiones juris naturális. 7) Halotti beszédek, magyarul, több nevezetes férfiú felett.

(**Felső**) **Bányai Mihály**, Utreehtben tanulása alatt bocsátott közre egy könyvet magyar nyelven illy ösim alatt: „A léleknek úti költsége:¹¹ 1651.

Bányai Sámuel, illy című imakönyvet írt: „Aranyos avagy keresztyén A. E. C.’f’l Kolosvár, 1747.

Bárány Pál (szenciczi), szül. Szemcsén Nyftramegyében. Munkája: „A Szent”írásnak a betű szerint fordítás által némelly meghomályosított helyeire való világosító Lámpás,” Megjelent 1787. helykitétel nélkül 8dr. 115 1.

Baranyi László (váradí), szül. Debreczben 1729-ben nemes szülőktől. Végezve idehaza tanulmányait, bővebb kiképzés végett a belga és szász akadémiákba ment ki. Melly alkalommal írt egy „Magyar Geographia” című munkát ifjak számára, melly először Halában, 1759. s másodszor

Pesten, 1796-ban jelent meg. Mr. 310 1. Egy másik fordított munkája „Keverés párnája“ cím alatt jelent meg. Azonfölül írt „Mulatságos beszélgetéseként. Posony, 1797. ée „Erkölcsei levelek“-et. U. o. 1779.

Bárczai Klára, egy imakönyvet fordított magyarra, melly „Jó illata fust“ cím alatt Kassán, 1763-ban, másodszor 1783-ban nyomatott.

Bardócz József megírta versekben „Erdélyország törvényeinek rövid summáját“ Enyed, 1790.

Barlna Vendel, előbb kalocsai-, most váczmegyei papnevendék, szül. Kunbalaeon 1834. Kuthen álnév alatt jól sikerült s érzelmeidus verseket olvashatni tőle különösen a „Családi lapokéban és a „Magyar Néplapéban. Jelenleg negyedévi theologus

Bartha Boldizsár, szül. Szoboszlón, s Debreczen város tanácsnoka vök. Történeti munkát írt az 1657—1664-ig az országban és főleg Debreczen vidékén történt török ás tatár pusztításokról; melly könyv Debreczenben nyomtatott, azonban olly ritka, hogy Benkő József is csak egy csonka példányt látott belőle.

Barcsai László, több színművet fordított magyarra. Ilyenek: „Fayel, vagy az irtózatos szeretet“ dr. 5 folv. „A gyermeki szeretetnek ereje“ dr. 5. fölv. „Jártas-költés völégény“ vígj. 1 folv. „A tolvajok“ (Schillertől) szony. 5 folv. „A rendtartó házi gazda“ vígj. 2 folv. stb. Foglaltatnak az „Erdélyi játékos gyűjteményében.“

Báthai György, kolosvári iskola-igazgató, később prédikátor ugyanott és Zilahon. Németországban képezte ki magát s következő címfi könyveket bocsátott közre: „Az Isten kegyelmében lévő embernek idvességes életének bizonyos és meg-tsalhatatlan jegyekből való megesméréséről.“ Szeben, 1665. — „Az Isten-félő ember könyörgésére-való választétel, és a régi megszokott bűnököt elhagyók hathatós vigasztalások.“ U. o. 1665. — „Lelki Próbakő.“ Különféle témaikról szóló predikációk. Szeben, 1666. Ajánlva van Apafi Mihály fejedelemnek. — „Választattaknak Tárgya.“

Mellyre minden buzgó lelkű és idvösséget kívánó embernek tellyes életének folyásában szükségképen kell tzélozni.“ U. o. 1666. Polémiá mű, ajánlva van Bornemiszsa Annának.

Báthori Mihály, Debreczenben és később gr. Rédei Ferenci költségén Hollandiában a leydeni akadémiában tanult 1650-től 1654-ig. Mint elhírhardt polemikus térvén vissza hazájába, előbb jótevőjének udvari papja, később szentjóbi és hnszti, végre debreczeni prédkátor lett. Két stnnkát bocsátott közre, úgymint: „Hangos Trombita“ alkalmi beszédeket tartalmazó munka. Debreczen, 1664. Ajánlva gr. Rédei Fereneznek. — „Halotti predikatzió, mellyet mondott el a gróf Rédei László ur felett.“ Debreczen, 1664. Ajánlva gr. Bethlen Drusianának, gr. Rédei László anyjának..

Báthori Sophia, 1643 óta II. Rákóczi György erdélyi fejedelem hitvese; férjének halála után 1660-ban fiával együtt a ref. vallásról a kath. vallásra tért, a helvet hit-vallásnak számára rendelt Rákóczyfél alapítványokat viszszafoglalta, s javai örököseivé a jezuitákat tette. Meghalt 1683. Benne a Báthori nemzettség nőágon is kihalt. Bgy imakönyvet írt, melly-a 18. században Lőcsén került sajtó alá.

Báti János, Nagybánya városának rendes orvosa, magyarra fordítá Rosen M. munkáját s kiadta illy czím alatt: „Az hójagoe és veres himlőnek gyógyítására való Útmutatás.“ Kolosvár, 1785. 8dr. 252 1.

Bátky Károly (felsőbátkai és lövői). Művei: „Á tökéletes dohány-termesztésnek hosszas tapasztaláson épült Útmutatások.“ Pest, 1837. „A futóhomok megfogása és használása módjáról.“ 1842. „Mulatva oktató könyvecske fió- és leánygyermekek számára“ Kecskémét, 1845.

Batizfalvi István tanár, a m. k. természettudományi társulat és magyarhonai földtani társulat rendes tagja, szül Rimaszombatban, Gömörmegyében 1824. oct. 26-án. Atyja Endre, az ottani ev. egyház egykori buzgó gondnoka, ki-kepeztetésének első alapjait a rimaszombati ev. elemi tanodában eszközölte, 1834-ben pedig a tanuláshoz különös vonzalmat mutató fiát az osagyáni (jelenleg a rimaszombati ref.

tanodával egyesült) algymnasiumba küldé. A szónoklat-költészeti osztályokat Rosnyón fejezte be. 1842-ben Késmárkra ment át, hol két éven át a philosophiát, s két évig a theologiai tudományokat hallgatta; *ezeket* folytatandó a Vajda Péter és Bloch Mór tanárok alatt virágzott szarvasi főtanodát kereste föl. 1847-ben a sárospataki collegiumban a jogtudományokat hallgatta, Iskolai pályája alatt az ó-kori classicusok és a történettudomány legkedvenczebb tanulmányai voltak, hanem a tanári pályát választván élte czéljául, többoldalú ismeretek birtokára iparkodék szert tenni. 1850-ik évig magán neveléssel foglalkozók előbb vidéken, később Pesten. 1851-ben a pesti ev. gymnasiumban segédtanárnak, 1852-ben a rosnyói ev. főgymnasiumban a magyar nyelv éa történet-földrajz r. szaktanárának választatott meg — Irodalmi működését az időszaki sajtó hasábjain kezdé meg. 1852-ák évtől a nagyobb politikai lapok rendes munkatársa, s mint illyennek részint saját neve, részint álnév alatt több jeles cikke jelent meg. Erejét a kritika terén sikerrel kísértette meg. Bírálataiban távol minden indulatosság- és azenvedélyességtől egyedül szorosan a tárgy köröb forog. A M- Sajtó és P. Napló hasábjain megjelent vezér cikkei komoly, meggyőző modorban s nagy mérséklettel írvák. 1852-ben jelenlegi nagykőrösi tanárral, Baliagi Károlyyal irodalmi összeköttetésbe lépett. Közös munkálkodásuk gyümölcsei a következő irodalmi művek: 1) „Történeti életrajzok.¹¹ Pest, 1852. 2 köt. 2) „Aranybánya, olvasó és gyakorlati könyv.¹¹ Pest, 1852. E közös irodalmi működés szükségkép félbenszakadt, a mint* a munkatársak a hon különböző vidékeire szakítattak el a sors által egymástól Mint rosnyói tanár tapasztalván, hogy a jelen iskolai átalakulás korszakában nagyobb részt fordításban megjelent tankönyvek nem igen felelhetnek meg. a kívánt célnak, eredeti tankönyvek írását kísértette meg; így jelent meg 1853-ban következő című tankönyve: „A földrajz elemei.“ Rosnyó, 1853. E munka 1856-ban második, újonnan átdolgozott kiadást ért s azt az oktatási minisztérium gymnasiumi tankönyvül elfogadta.

Sajtó alatt van következő ozimtt tankönyve: „Vezérfonal a történet-földrajz első oktatásánál, az algymnasimmi ifjúság számára 3 főzet. Ebnek öccse.

Batizfalvi Sámuel, orvostudor, a budapesti kir. orvosegylet s a magyarhoni földtani társulat r. tagja és a m. kir. természettudományi táradat másod titkára, szöhetett Gömörmegye Rimaszombat városábata 1826. aug. 26-kán. Gymnasialis tanulmányait ag újabb időben egyesült rimaszombat-osgyáni protestáns tanodákban s a rosnyói svaiig, gymnasiumban végezte. A pbilosphiail tudományokat Lőcsén hallgatta, hol egyszersmind a magyar nyehrmivelő társulat tagja s egyleti könyvtárnoka volt. Atyjának, akkoron a rimaszombati ev. 'egyház gondnokának kívánságára a hit-tan) folyamot is bevégezte. Azonban a papi pályára hajlamot nem érezvén, 1849. az orvosi pályára lépett. 1855. tava* szán orvostudorrá, ugyanezen év juliust havában sebészudorrrú avattatott. Pestváros „Szent Rókus¹¹ polgári kórházához se* gédorvosnak még 1854-ben neveztetett ki, 1855-dik év őszén pedig a pesti orvosi egyetem sebészi kórodájánál Balassa János oldala mellé tanszéki segédül választatott 1856-ban a szülészetből mesteri oklevelet nyert. A időszaki sqtó hasábjain részint saját, részint álnév alatt közlött egyes csikkéin, orvosi s természettudományi értekezésein kívül következő szakműveket írt. „Utasítás madaruk, emlősök, hüllők és halak bőrének lefejtésére, kitömése és föntartására.“ Természetbúvárok, gyűjtők és szakkedvelők számára néhány sodronyváz- és műszer ábrával. Pesten, nyomatott 1853. 2) „Növénytár, vagy a növénygyiytés-, berakás-, szárítás-, osztályozás- és fentartásának egyszerű módja.“ Néhány a szöveg közé nyomott fametszett! eszközábrával. Pest, 1853. Ezen művek, mint természettudományi irodalmunk e nemében elsők, honi nyelven régen énett hiányt pótoltak. —Közelebbről a kir. magyar természettudományi társulatban ismertetett s közérdekkel fogadott „Házi gyógytestgyakorlat“ czímü munkája került sajtó alá. Azonkívül, mint egyetemi tanszéki segédorvos több ne-

vezetés gyakorlati és tanulságos kórodát esetet tett közzé az orváei időszaki sajtó lapjain. Első tudományos útját a küküldetre 1856-dik év nyarán tévé. Ez utazásának eredményét, természettudományi és orvosi szempontból véve, szintén sajté alá készül adni.

Beimel József, szül. Révkomáromban 1798. mart 11-kéti. Előbb esztergomi, most pesti nyomdász, a „Merkur“ című kereskedelmi lap volt kiadója. Kiadott egy „Magyar német levdezőkönyv“-et Pesten, 1831..

Bellényi Zsigmond, alispán volt Abaujmegyében, s magyarral fordítá Savanarola Jeromos némelly „oltárokrolás a Mi Atyánkról szóló elmélkedéseit, s kinyomatta 1616-ban. Ajánlva van Perényi György abaujmegyei főispánnak.

Bende József, kalocsamegyei áldozár, hittudor, született Bácsmegye Mártonos helységében 1823. jan. 30-án szegény sorsú, de jámbor és istenfélő szülöktől. Az elemi és nyelvtani osztályokat Szabadkán, a humaniorákat Kalocsán, a bölcsészetet kitűnő előmenetellel Pécsen végzé. Kalocsai érseki megyében a nevendékpapok közé fölvétetvén, mint ilyen a pesti központi papneveldébe küldetett, s már itt a nevendékpapság magyar iskolájának tagja lévén, ezen iskola évenkinti Munkálataiban eredeti és fordított dolgozatokat közlött. Nevezetek sz. Bernard életrajza; „Őrző angyalhoz“ (költemény); „Nehány vonás az első keresztyényekéletéből— mindhárom eredeti dolgozat 1846-ban pappá adataintetett; ezután két évig mint káplán működött Csantávéren.. 1848-ban a kalocsai papneveldénél tanulmányi felügyelővé neveztetett. 1849-ben e hivatal a nevendékpapok csekély száma miatt megszűnven, ismét káplánkodék 1851-ig, midőn szentszék! iktatóvá, 1852-ben ismét tanulmányi felügyelővé s egyszersmind az egyházi történet és jog tanárává neveztetett ki. 1853-ban a kiállott szigorlatok után hittudori oklevelet nyert 1854-ben. fölmentetvén a tanulmányi felügyelőségtől, a tanácság mellett szegények ügyvédévé neveztetett ki. — Hivatala mellett folytonosan az irodalommal

foglalkozik, időnkint a hazai egyházi lapokban közli becses termékeit. Nevezetek: Szivhangok egy katholikus saületése napján; Üdvös tanulság; Kath. egylet; A papneveldék» ról; A papság szellemi újjászületésének eszközlésért!; A házassági járulékok a világi bíróság előtt; s több bírálat s tudósítás a Religióban. Továbbá: Egy kér. asszonynak végső órái; minden állapotú ember elheth istenesen; A káromkodásról, a Kath. Néplapban. „Schlör elmélkedései¹¹ esziinű három kötetes nagy munka 1854-ben leginkább az Ő felügyelősége és közremunkálása alatt látott napvilágot. 1805-ben megjelentek tőle: „Nagybőjt! és husvétnapi egyházi beszédek.¹¹ Van azonfölül az 1856-iki Pásmányfűzetekben egy beszéde „Jézus Krisztusnak az 01 társzenteégbeni jelenlétéiről.“ — A jeles férfiú a nemzeti irodalom érdekelben különösen a Szent-István-Tánulat ügyei körül nagy buzgóságot fejt ki.

Bene Ferenez, e nevű nemes család ivadéka, mint a jaizuia szerzet növendéke és tagja, tudománya és vallásossága által szerze magának nevet. Magyar munkája: „A hitnek különbefele ágazatiról vetélkedő, mellyekben foglaltatnak azok a fő indító okok, melyek Felséges Hohonai Fridrik Fejedelmét, Kenus! Márk grófot és Nádor főispányt, Baváriának vezérét etc. reá bírák, hogy a Romai katolika Anya-Szent-Egy-Házal egyesülne; és minek utánna kétszer Francia és kétezer Német nyelven bocsáttattak, Bene Ferencz a J. T. S. papjától magyar nyelvre fordittattak. 4 rész. Nagyszombat, 1773. 8dr.

Beniezki Tamás, nemes családból szül. Liptómegyében. A kath. vallás iránti buzgalmának egy jeles imakönyv megírása és kiadása által adá tanújelét illy czím alatt „Egynéhány ajtatos könyörgések Nagyszombat, 1748. .

Benkó Dániel, legjelesebb gazdasági íróink egyike, szül. 1799. Kezdi-Vásárhelyen, Erdélyben. Iskoláit szülővárosában kezdé, folytatta Nagyenyeden, hol a philosophiai folyamon kívül a törvényt sőt a theologiát is hallgatta. Ezután nyilvános tanító lett egy évig. Ennek elteltével három évig Bécsben az orvosi tudományt tanulta, s különösen a

vegy- és műtanban szép előmenetelt tett. Egy érig egészsége miatt elhagyván az orvosi pályát, mezei gazdaságra adá magát, a gróf Károlyi Lajosnál kapott alkalmazást, hol a Klauzál-Imre kormányzása alatti suránymegyeri uradalomban bő tért nyert a mezei gazdászat alapos megtanulására. Tudva van nyganis, hogy a nevezett uradalom, egyike a legjobban rendezetteknek a hazában, a hogy rendezését Klauzál Imrének köszöni, kinek felügyelősége alatt Benkő D. mint írnok, felügyelői segéd, tisztartó s végre mint felfigyelő működött, s így ax nj gazdászati rendszer létesítésében nagy befolyással volt, annyival inkább, mivel Klauzál töbnyire őt bízta meg tervezének végrehajtásával. 1840-ben hg Eszterházi Pál Benkőt, ki már ekkor mint jeles gazda hírben állott, a lévai kerülethez tartósé három uradalom praefectusává nevezte ki, melly uradalmakat 1846-ig igazgatta. Ez évben felfigyelői rangra emeltevén, kilenez uradalom igazgatásával bízatott meg s hivatalát 1854-ig a forradalom alatti ás utáni válságos viszonyok közt kellő erélylyel, szakértéssel és buzgalommal tölté be. Olvasással és tanulmányozással párosított gyakorlati tapasztalatait nemcsak a kezelésére bízott uradalmak emelésére alkalmasé, hanem azok által az elméleti téren is használni akart hazájának és nemzetének. Számos becses cikkei vannak a „Magyar Gazda“ és „Gazdasági lapokéban, mellyekB. bő ismereteinek és kitűnő tehetségének megannyi tanúbizonyságai. Jelenleg Pesten a „Gazdasági lapok“ egyik szorgalmatos munkatársa, s e lapok szerkesztőjével a méláén átalános tetszésnek örvendő „Mezei gazdaság könyvét“ írja és adja ki.

Benkő József (középajtai), Erdélyön még híres történetírja, szül. 1740. Bardóczon, a székelyföldön. Már fiatal korában nagy szorgalommal fáradozott hazája hajdani áUapotjának és viszontagságainak kutatásában, természeti, polgári, egyházi s tudományos minéműségének és helyzetének főkészésében. 1778-ban a középajtai ref. gyülekezet egyházi oktatója, s esperességi jegyzője, 1788-ban pedig

a székely-udvarhelyi collegiumnál a hittudományok, keleti nyelvek és történeti ismeretek tanára s a berlini tudós társaság tagja. volt. Tanári állomásáról 1790-ben borivásbani mértékletlensége miatt elmozdítottatván, egy ideig Középajtán tartózkodók; azután hat esztendeig a köpeczi ref. gyülekezet prédikátora volt, de említett hibája miatt ezen hivatalából is kiesvén, élte hátra levő részét Középajtára töltötte el. Itt folytatta -tudományos munkálkodását, s a fiivászettel is sikeresen foglalkozók. Meghalt 181 ö-ben. Életirstát Benkő Ferencz 1830-ban Kolosvárott bocsátó közre. — Tudományos munkái Cözt első helyen áll: „Transilvania, sive magnus Transilvaniae principatus multifariam et striotim illistratus. Pars generális.” Két kötet Bécs, 1778. Azonfölül még a következő munkák kerültek ki tolla alól: „Milkovia, sive antiqui eppatus milkoviensis explanation U. o. 1781. „Diaetae sive rectiüs oomitia transilvanica.” Saaben 1791. „Imago inelytae in Transilvania nationis sioulicae histarioopolitica.” U. o. 1791. Vannak jeles dolgozatai Windisch „Ungariscbes Magazin” czímű gyűjteményében Kéziratban maradt többek közt egy magyar értekezése azon erdélyi történetírókról, kiknek munkái nincsenek kinyomatva. O adta ki Bethlen Farkas „História de rebus tranailvanois” czímű történeti munkáját 1792. Szebcnben, 6 kötetben. Vannak halotti Beszédei; illyen: „Téli bokréta.” (Tornyai Borbála felett) Saaben, 1781.

Berde Áron, szül. 1819. mart. 8-án Laborárváa, Erdélyben, nemes székely szülőktől. Elemi tanulmányait szüllőhelyén, az alsóbb gymn. osztályokat Székely-Kereszturen, a felsőbb tudományokat a kolosvári főtanodában végezte. A természettudományok s a bányászat iránt érezvén hajlamot, előbb a selmeczi bányászakademiába készült; de 1841-ben a kolosvári collegiumhoz tanárul választatván meg, bővebb kiképzés végett 1842-ben Berlinbe utazott, hol léét éven át tehetségét és szorgalmát kivalólag a természettudományoknak szentelte. A tanévi szünidő alatt Németországban kirándulásokat tett; meglátogatta a nevezeteseb egyetemeket s

Gfessenben a vegytani analysis érdekében egy hónapot töltött. Azután Frankban és Schweiz egy részét utazta be. 1844-ben elfoglalta tanári székét az unhariuzok kolosvári főtanodájában, hol mesterig a természettudományok előadásával foglalkozik. A természettudományokat a tanszéken kívül is terjeszteni akarván, 1846-ban kiadta „Légtüne-ménytanát,” mellyben „ágálunk befolyása a növényekre és ’állatokra’ szakavatottsággal van rajzolva. 1846-ban Takács Jánossal kendék szerkeszteni és kiadni a „Természet-barát” című folyóiratot, meilynek szerkesztése Takács J. visszalépése után az első folév végével, egészen B. villáira nehezedék. Ezen folyóirat harmadfélévi folyamát legnagyobb részt Berde csikkéi töltik be, mellyek nemesak sokoldalú természettudományi képzettségről, hanem megragadó, népszerű magyar írányáról is tesznek tanúságot. 1848-ban magyarítva átadó a közönségnek Stöckhardt jeles szerkezeti vegytanát. A forradalom, mdly olly sok szellemi munkásságot szakított félbe, B. irod. munkásságát is megzavaró, míg 1852-ben „Hetilap” ősí alatt I. Erdély irodalmát újólag egy folyóirattal gazdagító, meUy 1855. elejéig folyt. Ezen folyóiratban B. számos köz és -magán gazdaszati csikkéivel találkozunk, meilyek terjedelmes szakiemeltséggel B hasafim érzellemmel irvák. Jelenleg a „Koloavári Közlöny” orimü pol. folyóiratot szerkeszti.

Beregszászi Pál „Keserves sírással zokogó História” című könyvecskét írt. 1772-ben.

Herényi István, katolikus világi pap volt.ő Munkája: „Lelki szerelmesnek drága kövek táblán való illatозó kertész.” Imakönyv, megjelent Egerben, 1744.

Bernárd Pál, minorita, illy című munkát adott ki: „Lelki beszélgetés, mellyben az mntattatik meg, hogy a Krisztus Jézus az Oltári Szentségbetu maga Zukydon valóságosan Testét és vérét a nekünk ölödelül.” Kassa, 1735.

Besnyel György, madari ref. prédkátor és mattyus-földi senior, szül. Nagymegyeren. Tudományos s különösen a keleti nyelvekben jártas férfiú volt Magyarra fordította

az egész szentírást eredeti kútfők után, s kéziratát kiadás végett a debreczeni könyvtárnak adta át Dávidnak zsidó nyelvből magyarra fordított zsoltárait „Kis Biblia“ cím alatt az év és hely kitétele nélkül külön kiadta. „Keresztyéni közönséges könyörgések“ című könyve 1743-ban jelent meg; „Háborúi könyörgések“ pedig 1746.

Bessenyei Sándor, cs. kir. lovas kapitány, magyarra fordította Milton könyvét, melly 1796-ban két kötetben illy cím alatt jelent meg.: „Elveszett paradiicsom XII, és viszszanyert paradiicsom IV könyvekben.“ 8dr. 366. és 388 L

Bethlen Katalin, e nevű grófi család ivadéka, s tudományáról híres asszony, szül. 1700-ban. Atyja Bethlen Miklós, anyja Rédey leány volt. Első férje gr. Haller László 1719-ben dövgész által elragadtatván, 1722-ben gr. Teleki József nejévé lón. E második férjének 1732-ben történt halála után Bethlen Katalin áhitatos elmélkedéseknek szentelő életét Meghalt e jeles hölgy 27 évi özvegysége után 1769-ben. Nagy kedvelője volt az orvosi tudományoknak; különösen a füvészettel s a füvek gyógyerejének kutatásával foglalkozók és sokat gyógyított. Bód Péter, udvarát jól rendezett zárdához hasonlítja Válogatott könyvtára volt, mellyet halála után az enyedi collegiumnak hagyományozott. Vallásos munkája „Védelmező erős paizs, mellyel a kísérletek tüzes nyilai ellen oltalmazhatja magát az ember⁴⁴ cím alatt Szebenben, 1751-ben nyomatott Ezenkívül leírta saját életpasztalásait és egyéb ajtatos elmélkedéseket gyűjtött egybe, de azok sajtó alá nem kerültek.

Birányi, családi néven **Schultz István**, Ákosnak testvércsese; ennek társaságában kiadott munkáin kívül (lásd L kötet) önálló műve: „Magyar nyelvtan főbb nyelvszabályainak rövid foglalatja.“ Pest, 1846. — „Történeti zsebkönyv, vagy a világ és műveltség történetének időszaki átnézető.“ U. o. 1845. Jelenleg mint menekült Amerikában tartózkodik.

Bíró István, szül. Kolosvárt 1724-ben, nemes szülőktől. 1744-ben jezuita lett; elvégezvén Bécsben a fölsőbb tudó-

mányokat mint hittanár dicsérettel működött. Tfibb rendbeli elkeltül versein és-halotti beszédjein kívül egy munkája jelent meg magyar nyelven „Neacleus és Pericles“ címmel alatt versekben. Kolosvár, 1774.

Blaho Vincze, szent-ferencz-rendi áldozár és hitndor, jeles „egyházi beszédeket“ bocsátott közre Kassán, 1774. Egyik beszéde, melly azon alkalomra, midén a kecskeméti plébánia szerzetétől 128 évi ellátás: titán világi papságra ment át, Nagyszombatban 1775-ben jelent-meg, említést érdemel leginkább azért, mivel e beszédhez néhány a szerzet történetére vonatkozó levél is van csatolva. Szándékozott még szerzettartományának történetét is kiadni, de ebben ő a halál megakadályozza.

Blánkovics József, Arad és Békés vármegyékben a selyemtenyésztésnek inspectors, illy című munkát adott ki: „Á selyem tenyészstőiéinek módjáról és hasznáról való beszélgetés“ Nagyvárad-, 1798.

Bocsor István, tanár Pápán, tankönyveket írt illyezimek alatt: „Latin nyelvtudomány.“ Pápa, 1839. „Számvetési kézikönyv.“ U. o. 1843. „Földrajz“ U. o. 1844.

Boda József (egyházas-rádóczi), fordításban hátrahagyott illy című munkát: „Az emberi nemzetnek megsértődött törvényei.“ Eckartshausen eredetije után. Megjelent Pécssett, 1793.

Bodoki József, kolosvári ref. tanár, hátrahagyott illy című munkát: „Az új testamentomi sz. írások olvasására való bevezetés“ L' Enfant Jakab után francziából Megjelent Kolosvárt, 1775. 8dr. 4931. Továbbá: „Kisdedek vallása.“ Seiler F. után. Kolosvár, 1775. 8dr..328-1. -Vannak számos halotti beszédei is.

Boér Sándor, erdélyi nemes származása, latinból magyarrá fordítá Bérklá Argenissét. Megjelent Kolosvárt, 1793. 8dr. 3281. Továbbá szintén fordításban megjelentek tőle: „A formenterai remete“, dráma; „Ki légyen ő?“ vígi. 3 fölv.; „Elfride, vagyis a szépség áldozattyai.“ Szomorújáték 3 fölv. — Írt eredeti színműveket is, illyenek:

„Negyedik László“ mesei szomorújáték 3 felv.. „Az óbester, vagyis a hívség jutalma“ dráma 5 fölv. Megjelentek az „Erdélyi játékos gyűjtemény“ben. Kolosvár, 1798.

Bogay Mihály, született 1753. évben. Pappá lőn a váczi megyében; plébános vak Koodon, végre székesegyházi kanonok és thenői prépost; mint Hlyen megholt Vászon, 1830. sept 20. korának 77. évébe. Munkái: „Vasárnapi predikációk¹¹ két kötetben 1809. Vácion; — és „Ünnepi predikációk¹¹ három kötetben. Pesten, 1828. jelentek meg. bon-földön fordított is Bossuot után illy cztmü tanultát: „A lotthe lika hit tadmányja azon Ágazatinak, meilyekről visszavonások vannak, kitétele. E könyve még 1793-ban, Váezon jelent meg kosdi plebánossága idejében.

Böjthi Antal, kath. világi pap Erdélyben, jeles munkát írt e cím alatt: „A nemes magyar nyelv Írásának és szállásának tudománya.“ Marosvásárhely, 1794.8dy.314 L

Bölkényi Fülöp János, Utrechtben végezte tanulmányait; még ott iaktában a kislekűek budzítására szolgáló könyvet fordította angolból magyarra, s azt kiadta „Meny, nyei lámpás“¹¹ ezím alatt 1652.

Bölöni Sámuel, ügyvivő volt a m. udvari cancellariánál. Illy című könyvet adott ki: „Mária, vagy a nemes gondolkozása paraszt leány, egy igen szomorú történet“ Angol eredeti után bővítve és erkölcsi jegyzetekkel ellátva megjelent Kolosvárott, 1794.

Bornemisza János (kássoni), JJunyadmegye Alispánja volt Magyar művei: „Prófóták fiai siralma. “ 1744. „Estvéli időtöltés“ Kolosvár, 1777.

Boros István, ecsedi ref predikátor. Műve: „Az ó Testamentomra mutató tábla“ Posony, 1786.

Borosnyai Lukács Simon, szül. Erdélyben, ref predikátor voh Koloovárt Nyomtatásban számosb halotti beszédeket bocsátott közre. Azonfölül megjelent „Szent Mihály Ordája“ Kolosvár, 1777.

Borosnyai Sigmund, erdélyi születésű, nagyenyedi ref. tanár, bét vet töltött a külföldi egyetemekben. Tudomá-

nyáról egy nagyebbszerű polémiái munkáján kivitt (Septem diáSSERTIOAES. 1737. ée Dissertatio de libris ref. eecl. Symbolic». 1745.) következő magyar műve tett tanúságot: „A kereszteny embernek papi Tisztről, annak is legnemesebb részéről, a Könyörgésről“ Amsterdam, 1736. Azonfelül nyomtatásban megjelent egy, Bethlen Sámnél tiszteletére mondott halotti predikációja Szebenben, 1751.

Baraai István, „Mennyei udvarral való szent társalkodás“ dsimű hnákonyvet adott ki Kolos vár, 1761.

Bosuyák Benedek, sz.-benedek-rendi áldozár és nárádi plébános volt Kiadott illy czímű hitankönyvet: „A szentséges szűz Máriának boldog halálra készítő heti tisztelete.“ Pest, 1798.

Bossányi András, szül. Nagy-Bossányban, Nyitramégyében. Pest városa főorvosa volt. 1813-ban nyomatott illy munkát: „Tabellaris nép oktatás a mentő himlő beoltásnak nagy hasznáról.“

Böszörményi Pál, Debreczen városának főjegyzője és országgyűlesi követe 1796-ban; 1802-ben mint tanácsos útra követe, utóbb főbírája. Többször a tárnoki székre is meg-hivatott „Luctus Szatmariensis et plausus Hevesiensis“ czímű latinul írt üdvözlő versein kívül magyarra fordította a következőket: 1-ör A köznép számára készült kézi könyv, melly Szölöske nevű falu állapotának leírásában előadja: minemű hibák.... vesztegetik a köznépet β hogy kell azokat orvosolni? Két részben Schlez után szabadon. Debreczen, 1824. — 2-or A falusi oskola tanítók számára készült kézi könyv, mellyet Schlez munkáiból szabadon ford. Első darab Debreczenben, 1824. — A 2-dik darab fordításában 1825-ki február elején történt halála gátolta. Helyette teljesítő azt Szoboszlai

Bozóki J., Chateaubriand után fordítva kiadó: „Atala, vagy két Indus szerelme a hiizianai pusztákon.“ Posony, 1803.

Böki József, Biharmegye tiszti orvosa. Magyar fordításban, versekbe foglalva kiadó: „A józan okosság törvényét.“ Posony, 1784.

Bulcsú Károly, költő, szül Abaújmegyében 1826. Atyja ref. prédikátor volt. Iskoláit Sárospatakon végié, később Pesten juratuskodott 1848-ban résít vett mint honvéd a magyar hadjáratban. A forradalom után nevelő lett Hevei» megyében. Később Losoncra ment tanárul; innen Halasra tételek át igazgató-tanárnak, hol két évet töltött. Jelenleg a kecskeméti gymnasiumnál a magyar s görög nyelvű irodalom tanára. — Még a forradalom alatt számos vemet közlőit a lapokban, s azóta gyakran találkozunk nevével a lapok- és almanachokban. Egy nagyobb tankötteménye; „Szépség gyöngyei” címmel alatt kiadóra vár. Ő adá ki 1844-ben Ferenczy Teréz hátrahagyott verseit

Buzinkai György, orvos, szül. Nagybányán atizennyolc század elején. Tanult a marosvásárhelyi collegiumban. Iskoláit végeztével nevelő volt gr. Gyulai Ferencz tábornoknál, s ennek költségén bővebb kiképzetés végett kiment a brémai és hollandi akadémiákra, hol különösen az orvosi tudományt tévé magáévá. Haza jövén, Debreczen város rendes orvosává neveztetett. Az akkor uralkodott pestis ellen írt illy című könyvecskét: „Rövid oktatás, miképen kellessék magunkat Pestis ellen védelmezni és a Pestisben lévő betegségeket gyógyítani.” Debreczen, 1739. Amsterdamban! tartózkodása alatt magyarra fordított két predikációt, s kiadta (Amst 1735.) illy cím alatt: „El-vezszt bűnös megkerestetett és megtartatott. Krisztus barátságos hivogatása.”

Buzinkai Mihály, atyja György, kövesd! lelkész a Bodrogközön és zempléni egyházmegyei consenior. Tanult Patakon, az akadémiai pályára beíratott dec. 24. 1648. Csak kevés ideig volt diák, mert Madarasi János lelkész pártfogása által Belgiumba ment 1652. Utrechtben tanult A hazában 1655. nagybányai iskola-igazgató volt. 1756. Patakre vitetett bölcsészet tanárául, de volt egyszersmind nemes ifjak paedagogiarchája (nobilium paedagogiarcha). Nagy dicsérettel taníta bölcsészetet, majd theologiát is. A bekövetkező évek nem voltak kedvezők a pataki tanárokra, az

iskolával együtt. Az 1671. évi zavar különösen az iskolai tanulóság élén találta Buzinkait; midőn oct. 20-án az elfoglalt collegiumból társával, Pósaházival együtt kiköltözött, a szomszéd Kenizlő nevű faluban vonta meg magát A következő 1672. év elején is ott volt még B., hanem később elment ő is Erdélybe Apafi oltalma alá Gyulafehérvárra, hol a régi fiethlenféle collegium épülete adatott át nekiék s alapítók a patakfehérvári iskolát. — Meghalt Gyulafehérvárott 1683. nov. 23. — Tanári hivatalt viselt Patakon 15 évig, s néhány hónapig, Gyulafehérvárott tizenkettőig. Munkái: 1) *Institutionum rhetoriarum libri duó. Sárospatak 165.....* Újra kiadva Lőcén, 1703. 12r. — 2) *Institutiones oratoriae. S. Patak, 1659. Ismét: Lőcse, 1703. 12t. — 3) *Institutionum dialecticarum libri duó. Patak, 1659.— 4) *Compendii logici libri duó. Patak, 1661. 8r.***

Cornides Daniel, egyike legszorgalmásb hazai történetbuvárainknak: szül. 1732. Szentmiklóson, Liptómegyében. Atyja később Kőrmöczbányára tévé át lakását, és széptehetségű fia itt kezdé iskolai pályáját; felsőbb tanulmányait Losonczon Kármán, és Posonyban Bél Mátyás vezérlete alatt folytató, s különösen a történetek iránt rendkívüli hajlam» mai viselteket. Akkor szokás szerint meglátogató a németországi egyetemeket, különösen az erlangenit, hol négy évi szorgalmás tanulás után elnyeré a bölcsészettudori koszorút. Hazatérve, Erdélyben a tudományáról hires Daniel Polixéna, b Vesselényi István özvegye gyermekéinek nevelője, a kolosvári réf. collegiumban a német nyelv tanítója volt mintegy tizenöt évig. Azután gr. Széki Teleki József oldalán mint titoknak beutazta Olasz- és Francziaország jelesbárosait. Mire a magy. kir. egyetemnél a diplomatics és heraldicá tanárává és könyvtárőrré neveztetett ki. Mint illyen egy évi szabadságot nyervén, gr. Teleki József két fiával Gottingában tartózkodott, s ezalatt az ottani kir. akadémia ülésében, 1785. sept. 10-én értekezést olvasott föl „A magyarok hajdani vallásáról“ minek folytán ezen akadémia levelező tagjává választatott. Innen hazatérvén, két évet töltött az

egyetemnél említett hivatalában, meghalt 1787-ben ötvenöt éves korában. — Cornides kétségkívül legjelesb töörténetíróink egyike, s egész életét e tudománynak szentelte; Erdélyben tartózkodását, külföldi utazásait és az egyetemnél hivataloskodását szünet nélkül a kútfők nyomozására és tanulmányozására használta föl. Bő ismereteiről fényes tanúságot tesz a holta után gr. Teleki József által megvett gazdag oklevél-, fölirat- és pénzgyűjteménye, valamint közreboctsátt következő igen jeles latin munkái: 1) „Regum Hungariáé, qui saeculo XI. regnavere, Genealógiám illustrat, atque ab objectionibus Reverendissimi Domini Antonii Gánoczi vindicat Daniel Cornides, philos. mag.“ (Posony, 1778.). Értekezéseket tartalmazó munka Pray ügyében, kinek ellenében Gánoczy a váradi 1. sz. püspökség alapítását Sz. Lászlónak tulajdonítá, s nemelly az uralkodó ház elágazására vonatkozó állításait kétségbevonja. 2) Az 1780-ban alakult Windisch-féle tudós társaság „Ungarisches Magazin“ című időszaki füzetében, Cornides, mint e társaság tagja, hat történeti értekezést közlött. 3) „Commentatio de religione ve terűm Hungarorum.“ Edidit, suamque de origine hungaricae gentis dissertationem adjecit Christianus Engel. (Bécs, 1791.). 4) Danielis Cornides vindiciae Anonymi Belae regis notarii. (Buda, 1802.). Holta után 1792-ben Koppi Károly kegyes rendi tag által Pesten kiadott „Danielis Cornides bibliotheca hungarica sívé catalogue“ című munkában említve van, hogy mintegy 30, hazai történetet tárgyszó munkája és értekezései kéziratban maradtak.

Csák Gellért, sz. Ferencz szerzetének tagja, régi nemes szülőktől származott s buzgó hitszónok volt. Szerzete történetét tárgyszó könyvet adott ki illy cím alatt: „Kedves, mert ritka hármas levél.“ Posony, 1744.

Gr. Csáky Antalné, szül. **Vécsey Anna**, következő című munkát írt: „Utazási Vázlatok Olaszországról, írta az Abaumegyei kisdedővő intézet és kórház javára.“ Nyom. Kolosvárt, 1843.

Csáki János, Palotán született. Posonyban végezvén

iskoláit, fölsőbb tanulmányok hallgatása végett három évet Lipcsében töltött. Hazajövén Felpéczen, Győrmegyében nyert lelkész! állomást. Magyar nyelven kiadott tanodáit használatra „Lelki gyakorlatok“ című könyvet. Posony, 1764. Azonfölül szintén magyar nyelven kéziratban maradt egy munkája „A sorsával megelégedett lélekéről.“ Meghalt 1773.

Csáky Katalin, a jelenleg is virágzé e nevű grófi család ivadéka, két imádságos és épületes könyvet adott ki „Mennyei igyekezet“ és „Mennyei oltalom“ cím alatt Kолос várott, 1767 és 68.

Csanádi Demeter, II. János király titoknoka, urának életét és viselt dolgait megírta magyar versekben e latin címmel: „Historia de vita, morte, universaque furtunae aiea libutris Principis ac Dumini Joannie Secundo, Regis Hungáriáé, Dalmatiae, Croatiae Dei gratia electi, per Demetrium Tsanádium in gratiam suae gentis stúdiósé collects Drebrecini, 1577. 4r.“

Csányk Gábor, kegyesrendi szerzetes s hires hitszónok, szül. 1737. aeppt 19-én Nagy-Emőkén, Kyitramegyében. Elvégezvén a bölcsészeti tanulmányokat, 1754. A kegyes szerzetbe lépett. Mint jeles hitszónok húsz éven át Debreczenben, Szegeden, M.-Szigeten és Nagy-Károlyban nagy sikерrel működött. Ő fordítá legelőször magyarra és kiadta Goffine Lénáit közkedvességű „Apostoli és evangéliumi tudományra oktató könyvét“ Pest, 1790. 11. kötet E mű azóta javítva többször, legközelebb a Szent-István-Társasát által adatott ki. Horányi szerint sajtó alá készen voltak egyházi beszédei is, megjelentek-e, nem tudjuk.

Csaplovics János, ügyvéd s gr. Schönborn család urad, igazgatója, a bécsi gazdasági és a hálái természetvizsgáló társulat tagja, szül. Felsőpribellben, Hontmegyében, 1780. sept. 21. Iskoláinak végeztével törvénygyakornok lett Beezterebányán. 1804-ben Zólyommegye aljegyzőjévé neveztetett. 1805-ben ügyvédi oklevelet nyert. Egy ideig Bécsben tartózkodott a magy. kir. udvari cancellariánál. 1809—

1812. Pakraczon, Slavoniában mintáz ottani görög n. e. püspökség ügyvéde és titoknoka hivataloskodott, miglen Schönborn gr. által uradalmi felügyelővé neveztetett és többször Bécsben lakott. Több jogi, földirati, statistikai és gazdaszálati latin és német művén kívül közlött magyar nyelven is számosból bírálatokat, hmnoristicai elbeszéléseket és tudományos dolgozatokat különösen a Tud. Gyűjteményben, a Pesti Irisben, a Magy. Kűrit Kedveskedőjében stb. Meghalt Bécsben 1847. Számos cikkei jelentek meg a magyar tudós akadémia ellen a „Századunk“ című folyóiratban.

Csapó József, orvosdoctor, szül. Győrött 1736-ban nemes szülöktől. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a felsőbbeket Németországban és Schweizban végzé. Az orvosi tudományokat Baselben hallgató, hol 1759. aug. 7-én tndori oklevelet nyert Hazatérvén, Debreczen városa rendes orvosául választatott, s e hivatalában 32 évet töltött. Meghalt 1799-ben. Munkái: „Kis gyermekek iapítálja, mellyben különféle nevezetesebb nyavalányai és külső hibái a kis gyermekeknek és ezek eránt lehető orvoslásnak lehető módja hűségesen megírattak.“ Igen hasznos könyv. Nyomatott Nagy-Károlyban, 1771. „Új füves és virágos kert, mellyben mindenik fűnek, virágnak neve, neme stb. megjegyeztettek.“ Hasonlóan jeles füvészeti könyv. Kiadta Landerer Mihály, Posonyban 1774. „Szegény embernek számára készült orvosló könyvecske.“ U. o. 1791. Latin munkái: „Disquisitio de praesentia liquidi nervei in musculo.“ Argentorati, 1756. „Probléma theoreticum de auditu, et practicum de pleuritide.“ Basileae, 1758.

Kassai Császár György (Georgius Caesar Cassovius), szül. Kassán. Atyja, Mihály, 1550. körül kassai iskola-igazgató. Tanítója Patakon, Sziksai Kovács Vazul; a honnan 1573-ban ment ki Wittembergába, leginkább a Magócsiai költségén, s tölte ott majd négy esztendőt. 1576 és 77. az akkori magyar tanulók seniora volt ugyanott. A következő évben tért vissza Magyarországba s a pataki iskola igazgatója lett, de hogy melly időpontban, nem bizonyos;

elég az hozzá, hogy több esztendeig folytató ebbéi hivatalát. 1580-ban és utána már tanár-volt. Egyúttal a pataki papságot is vitte alkalmasint 1586-ig, melly évben megholt. Munkái: 1) *Oratio funebris de vita et obitu Basillii Fabricii Sziksziaviani*. *Wittembergae* 1577.4dr., mellyet 1576—77 éven, mint a wittembergi tanulók seniors tartott' azok előtt. Szikszi Kovács életéről ezután a beszéd után tudhatni némi részletet. 2) *Carmina varia*. — Kassai Császár jó latin és görög, nem középszerű szónok és költő, sőt a történetben is jártas férfi volt

Csaszmai István, gyulafejérvári unitárius pap, Blandrata és Dávid Ferencz tévelyeinek követője, írt „Feleletet Sándor András írására.“ Megjelent Fejérvárt, 1568.

Csatári János (sarkadi), szül. Debrezonbén, 1730. nemes szülőktől. Végezve szülővárosában a gymnasialis osztályokat, bővebb kiképzetés végett Belgiumba és Szászországba ment ki. Ide hazá szülőhelyén viselt különféle közsségi hivatalokat, s mint Debreczeh város tanácsnoka halt meg 1782-ben. Midőn még Halában a jogot taúlás, magyar történeti munkát írt, melly u. o. „Magyar históriának rövid summája“ címmel 1749-ben jelent meg; tartalmazza hazánk foldirati, történeti és politikai leírását rövid kivonatban. Másik munkája: „XVI. Lajos Franoziaország szerencsétlen királyának históriája“, németből fordítva Bécsben, 1782-ben látott világot Kéziratban hátrahagyott, számra 13, történeti művei közt (Horányi: *Nova memória* 707 s a köv. 1.) kiemelendők, mint a mellyek magyar nyelven írvák: „Scientia numismatica, avagy pénzekről való tudomány,“ és „Ars heraldica, avagy címerekről való tudomány.“

Id. **Csécsi János**, kinél a sárospataki főiskolának nem vala buzgóbb, lelkesebb tanára, igen szegény sorsú szülőktől vön származást Abaujmegye Szakaly nevű falujában, jun. 4. 1650. Életét sokképen látogató a sors, s alig három éves korában édes anyjával együtt, zsákmányra kalandozó törökök fogáságába esvén, Egerbe hurczoltatott, s nem előbb mint 1655. lón szabadulása száztiz tallér váltságon, melly

összeget nagyrészt egy becsületes nemes úr, Kormos Ferencz tette le, a hátraléket pedig 1656-ban, mint fogoly vasban koldulta össze atya vezetése alatt. A csekély szakályi birtok teljesen felprédáltatván, Csécsi Jánost az atya nem tudta máshová tenni, mint elvitte Csécsre, ugyancsak Abaujban Szepsi mellett, az ő jótevő urához, Kormos Ferenczhez 1657. Következő évben a nyolca éves gyermek iskolába fogott volna menni, de nem lévén módjában atyának neveltetése, disznót kelle őrzenie. Kevés idő mnlva javulgán az atyai sors, a csécsi elemi tanodába juthata János 1659. s e falutól, mellyben a legelső oktatást vévé, vette föl a Csécsi (régielen a fia szerint Tseetsi) családnevet. Következő 1660. év Szakalyra engedé visszatérni a családot, honnan előbb ugyan Nagyidéra, később Szépeibe vitetett és tanult iskoláikban. Tizenöt éves korra serdülve, a nemes szívű Kormos Ferencz pártfogása mellett juta el végre a sárospataki gymnasiumba, mellynek tanárai voltak ez időben: Buzinkéi Mihály, Pósaházi János és Köpeczi Bálint, öt év lefolyásáig vala ott, s 1664. íratott be a felsőbb tanulók (togatusok) sorába. Azonban nem levén módja benne, hogy illő ruházatot szerezzen, az akkoriban hires cassai tanodába mcne át, hol nagy szorgalommal vetette magát bit és természettanra, metaphysikára, ethikára, görög nyelv- és logikára, s oda vitte tanulását, hogy a két utóbbi tudományban helyettessé lön; sőt a theologiában is vezette tanulótársait (in theologia diecenda commilitonibus praeivit) s több osztályokban egymásután köztanító volt 1673. évben súlyos beteg lévén, undort kapott minden víztől, s ez idő óta 1701-ig soha egy cseppet sem inni, csudálatosán megtartóztatá magát. A cassai tanoda 1674. kiháborítatván helyéből, tanártársaival együtt Debreczenbe vándorolt Csécsi, honnan Erdélybe Gyulafehérvárra költözött, s besoroztatván a pataki-fehérvári diákok közé, mint egy öt évig tanítá a theologiát és héber nyelvet 1675—77. vagy mint helyettes (praeses) vagy mint rendes tanár, utóbbi évben előadá a theologiát Amesius szerint 1678. Szalon-

tai Tholdi Miklós fiai mellett nevelő volt, és tanító Buzin-kéi logikáját. 1679. senior lett s mint ilyen több rendbeli tudományt, névszerint természettant, metaphysikát adott elő a pneumatologiával együtt, az utóbbit Pósaházi kézikönyvéből. 1680. évben jan. havában elhagyó Erdélyt, Magyarországba visszajött, és igazgatója lett a körülbelül tizenegy évig minden igazgató nélküli tállyai iskolának Zemplénben, a Hegyalján. Két évet tölte ott, s lón jutalma mintegy harmincz hordó bor, mellyet eladván, az, árával, 900 fittal, 1682. ápril 27-én akadémiára indult Lengyelország felé, s áthajózván a Belten, jun. 27. napján az utrechti akadémia ifjai közé lépett. Három évnyi munkatársa hittan-, philologia- és bölcsészeire lón szentelve, s minden 1684-ben Tóthfalusi Kis Miklós a bibliát újra akarná nyomatni Amsterdamban, Csécsi János, mint jó görög és heber, tanulótársával, Kaposi Sámuellel együtt vállalta el a javítást, a fordítás és nyelv számtalan gyöngéit kiigazító, s alapjót veté nyelvészeti munkálatainak, de a miért gyűlölet és rágalom lett dija jutalom helyett. Utravaló hiányában, tanítótól kölcsönze 46 tallért, s ezzel jött vissza házájába, különösen Tallyára 1685. Más esztendőben a pataki főiskola igazgatósága, miután több évig csupán a senior vezetése alatt tanulgattak az ifjak, febr. 9- napján, főleg Klobusiczkí Pál gondnok szorgalmazására, tanári állomásba helyezé, beköszönő beszédét febr. 11-kén mondván el. Csécsi ezentúl mint tanár és igazgató, egy maga vitte az iskola dolgait, s tanítja, a mit lehete, minden. Az iskola 1687. megháborítottaván, a tanulók egy része Gyulafehérvárnak vette útját, Csécsi pedig a maradtakat maga köré gyűjtvé, július 12-kén Gönczön telepedett le, s megalapítá, és nagy virágzásig vivé a patak-gönczi iskolát, mellynek ez alkalomból, a miért az iskola iljai Gyulafehérváron sőt Gönczön is megtartották a „pataki deákság nevezetit,” Csudó Zsófia, Istvánfy Mátyás özvegye a tarczali hegyen volt Mézesmál hegyi, Tárczi nevű szöllőbeli egész részét oda ajándékozta. A tudományok Gönczön is úgy adattak

elő, mint Patakon. De Göncz sem lehete állandó hely; hanem nyolcz évi lakás után tovább kelle menni az iskolának. 1695. május 20-kán az igazgatóság tanácsából Kassára vette magát az iskola; vezére Csécsi; s előállott a patak-kassai főiskola. 1696. martius 27. napjáig tartott a szállás, de Csécsi nem csügedett s a belváros falai közöl nem mene tovább a külvárosnál, és megalapíts a patak-kassai iskolát a falakon kívül, a „Suburhiumban,” hát esztendőre. Csécsi, kinek ezen idők alatt semmi rendes fizetése nem volt, kapott jutalmul 300 frtot, és húsz köböl búzát az igazgatóságtól. Már kezdtődött a vész az iskola felett 1700-ban; el is következik reá egész súlyával, ha Eszterházi Pál nádor, ki Eperjesen gyűléskezett, meg nem akadályozza. A Rákóczi mozgalmakkal a külvárosi patak-kassai tanoda is ingadozásnak indult, s apródonkint elnéptelenült. Csécsi, a hü igazgató és atya néhány tanulóval a városba vette-magát, s ezer félelem közt elszennedő az ostrom viszontagságait, nagy állhatatosságot tanúsítván az uralkodó ház iránt, miért Nigrelli, Felső-Magyarorzág főparancsnoka által dicsérő elismerésben részesült. Azoközben a külvárosi patak-kassai iskolaház lerontatván az ostrom alatt, Patakon pedig az illető udvar (curia) előbbi cérla, iskelahelyül a ref. egyháznak visszaadatván, a Kassából kirebbentett ifjak, úgipnen-aikonnan oda gyülekeztek, kiknek a senior, Tornallyai György előkre állván, 1704. december elején az iskola újból rendezteték; az igazgató maga Csécsi vala; de Kassáról csak 1705. máj. 14-én tért vissza Patakra, családját egy időre maga után hagyván az előbbi városban. Még ez évben küldeték követül a zempléni ref. egyházak részéről a szécseni országgyűlésre. Utazását versékbe foglalta Patak-tól odáig, a mint a helységeken átment. Viszontagságos életének az 1706. esztendő igére némi nyugtot, azért martins 4. napján családját is maga mellé vevé Kassáról, a háztartását rendezni kezdé Patakon. De a szenvédésnek iqind nem volt vége. Ugyanazon év június 4. napján, lakházába ütvén a villám, mellette tünt el, s földre teríté. Oct. 16.

pedig a Kassát megszálló seregből portyázó katonák vetőd-vén a Hegyaljára, gonoszul kezdének gázdálkodni, és Csécsi az egész városi néppel s tanulókkal együtt a hegyek közé menekült előlök, s lappangott tíz egész napig. Ennyi mindenféle hányatás elég volt egy élekre, s a törhetetlen férfin megadj magát az élet sorsának és 1706 vége felé el-gyengülvén, öt holnap műlva, azaz 1708. máj. 14. napján, délben csendesen elaludt Ez volt halála, megnyugvásának kezdeté. Koporsóba tették máj. 19., eltemették 20-án. Élt 58 évet, tanár volt 23 évig. (Ezen egész életrajz vétetett fia, ifj. Csécsi János, irataiból.)

Érdemei a pataki főiskolára nézve halhatlanok. Mert az eddig olvasott viszontagságok közepett lankadatlan volt mint tanító. Előadásai kiterjedtek theologiára, logika-, metaphysika-, physika-, ethika-, politika-, történet- és különösen egyháztörténetre, görög, heber és magyar nyelvre. Továbbá az iskola régi törvényeit, összeiratta, azerkeztette, s e törvények szinte száz évig voltak érvényesek — De érdemessé tette magát Csécsi a tudományos irodalomra nézve is. Nagyszerű volt a biblia új kiadása körüli munkássága. Bizonyos, hogy Debreczeni Ember Pál magyar ref. egyháztörténetét ia átnézte 1707-ben, de tőn-e benne javítási, nem tudatik. Ha igen, fia, mint hűséges emlékíró, feljegyezte volna. Hasonlóan átvette 1705-ben Páriz Pápaitól a lexicon kéziratát, megvizsgálta, s a mi nem tetszett, kijavította; aztán Brewer János, lőcsei nyomdászsal szerződött, és a felügyelést vitte, míg ereje engedé. A négy szótár megjelent még azon évben, mellyben Csécsi meghalt — Maradt egész munka: 1) Orthographia Hungarica; melly a Páriz Pápai lexiconával együtt adatott ki. Írt egy magyar grammatikát is, mellyet 1694. a patak-gönczi iskolában tanított, de hová lett, nincs tudva. 2) Resolutio ad propositionem Christophori a Roxas, episcopi neostadiensis, unionem ecclesiarum romano-cath. et protestantium urgentis. Melly munkáját a gönczi egyház nevében, úgy látszik, Némethi György odavaló pappal együtt készítette 1692. — 3) Nótá-

tiones de fatis scholae patakinae; felhasználva Lámpánál a pataki iskola történetében az 1694. év után eső időszakról.

4) Acta conventus szeeseniani. K. I. 5) Elucidatio compendii logici Mich. Buzinkai per Joannem Csécsi 1706. K. I. — Egyébiránt némelly dolgozatai összefolytak, vagy kiegé* szfiltek az ifj. Csécsiével, mint látni fogjuk ugyanennek életrajzában. Neje volt Rajczi Klára, nemes Rajczi Miklós árva leánya, kivel 1686. nov. 12. napján kelt egybe; gyermeké nyolcz, kik közöl csak három éltetni az atyát, úgymint: két leány, Mária és Klára, és egy fiú, vagyis —

Ifj. Csécsi János, olly következéssel lön tanár Patakon, hogy atya 58. ő pedig 63. professora sorszámlag az intézetuek. — Világot láta Gönczön június 11. 1689., hol a pataki elűzött iskola tartózkodott. Oktatást kezde venni 1695. jun. 1. Kassán, az iskolával oda ment atya felügyelése alatt, hasonlókép majd később a helyre vergődött pataki iskolában; az akadémiai pályára mozdították elő 1703-ban. 1707. évben már a syntaxis osztálya bízatott vezetésére; 1709. külföldi akadémiák látogatására indult, czélját leginkább Franckera és Utrecht iskoláiban óhajtá elérni, a hittani és bölcészeti tudományoknak egész erővel, szorgalommal feküvén. Meglátogató a hardervicki akadémiát 1710. Ez évben jún. 29. áthajózott Angliába, s a két főegyetem megvizsgálása úton aug. 24. visszatért Utrechtbe. Még azon év September havában megindult és vágyainak megfelelő gyorsasággal járta be egész Németországot, Düsseldorf-, Köln-, Frankfurton át Heidelbergába ért, hol hűségesen tanításokra járt s folytatta útját Stuttgart és Tübinga felé Schweizben a híres Zürichbe. Társasága mindenütt tanárok s más tudósok valának. Tanult tölök, barátokozék velük. Bern, Genf nem maradhattak el látatlanul, hogy hallhassa Piktétet, Turretinust. Befutott Olasz- és Francziaországba, de a háborúk miatt nem igen messze hatolhatott Pária felé, hanem visszafordult Baselbe, Strassburgba, megint Heidelbergába; innen Giese, Marburg, Herbornon át újra Utrechtbe, s itt maradt egy folytában három hónapig. E hires is-

kolát 1711. július havában hagyta el, a Franckerában töltött egy éve és egy hónapot; rendkívüli szorgalommal tamilt annyira, hogy 1712. febr. havában belé betegedett ások lelki nyugtalanságba, éj és nap egygyé tételebe. De nemcsak tanult Franekerában, hanem tanított is; éa pedig 1712. ápril — jun. évnegyeden át a földrajzot leginkább honfiénnak, kik akkoron fölös számmal voltak Franekerában. Költségei majdan elfogyván, aug. 2. 1712. végképen kivonult Belgiumból, s Vitrunga bucsucsókja után sok könyvvel megrakodva Hamburgba evezett, hol tudósok ismeretségébe jutott. Innen Magdeburg, Wittemberga, Lipcse utbaejtőével, Borosaién keresztül honába vissza vergődék, a a Vág melletti utón Késmárk, Eperjes, Kassa felé Patakra érkezett még esőn év oct 13-án. A következő 1713. febr. 20. napja az a rá nézve nevezetes nap vala, mellyen atya asékét, körét elfoglalhatta, betöltheté. Tanítani kezdett febr. 27-én egyháztörténetet, görög nyelvet, héber régiségeket, földrajzot, a tiszta mennyiségtan elemeit; mellyeket egy év lefolyása alatt elvégezvén, következő 1714-ben a Cartesi bölcsészet elveit, Péaházi tolla és tekintélye által eddig folyvást üldözötteteket, aztán a természeti theologiát, heber szent könyveket nyelvésziig tanítá. Az új 1715. esateodó ismét új tudományokkal virradt fel. Előbbi tudományok közöl némellyiket megtartott, de újak valának: az egyetemes történet, római régiségek s a szent könyvek nyelvészettörténeti ismertetése, elemzése. Mindezeken felül ismét qj tudomány vala a természettan, az egész matbasis 1716-ban; bizonyos általa előre megállapított rend szerint. Így a tudományokkal. Tanárrá emeltetvén 1713-ban, olly dicséretesen tölté be hivatalát, hogy mindenek szeretetét kiérdemelte. Lelkesült előadó lévén, szemlátomást növelé az ifjak seregét maga körül főleg azáltal, hogy az eddig hanyag módra tanított tudományokat (mathesis, Magyarország földrajza, államisméje, története) új szellemben fogta fel, s adta elő. — 1717 év eleje óta maga egyedül volt minden társ nélkül; s ez kedvező körülmény volt a mégférhetlenre nézve. Még

az évben oct. 31. a ref. százados ünnepére beszédet tarts nagyszámú hallgatók előtt Majd 1719. martius 30. napján timti társul adatott mellé, s akarata ellenére Nagy-Mihályi Szomoló Gergely: s vége lön az iskola nyugalmának. Mit eddig a külzavar okozott, azt okozá ezentúl a belső meg-hasonlás. Az iskolai tanuló ifjúság pártra szakadt, s nem kell mondani, miféle neme áll elő az ízetlenségnak, ha el-szelesített fiatal embereket hajhásznak fel reá. Csécsi pártja, a bírókra került tusában 1722. dec. 11. napján Nagy-Mihályi pártosait tanárostul együtt kiverte az iskolából, többek te-temesen megsebesültvén. Emez ízetlen diákok háborúnak kir. commissio vete véget, melly 1723-ban kinevezve, 1726. máj. 5. lön bevégezve, visszaállítván a csendet egy időre. De az ifjak később tyra kikeseredvén egymás ellen, 1784. april. 6-án kelt királyi parancs minden tanárral elhagyatá székét; és Csécsi tanárságban töltött huszonegy év után magányba lépni kényszerítetett, mikor Patakon az elővárosban, né-pileg a „majorok közt“ élte le hátralevő napjait — Meg-halván Palui-Szathmári Mihály, a loeoncaü egyház közbeve-té magát, hogy Csécsi újból taníthatom, de ez mii sem használt; mindenmellett nem feledé tudományosságát a világ, noha szerette volna nem ismerni nyugtalan elméjét Ac is-koila iránt még illy helyzetében sem fogott el buzgósága. 1759. dec. 4-kén Zemplénmegye részéről küldöttség vala Patakon, az iskola régi és új állapotja felől értesülendő. Csé-cci a tanácskozásból ki nem maradhatott. Jelesül, okleve-lekre, hiteles bizonyásokra alapítva minden, szóla és mondá el az iskola külső, belső történetét, legelső kezdete óta. Tanúságtétele meglepő vala és jegyzői tollba véte-tett Kimült az élet bájaival megelégedve junius 1.1769. nyolczvan esztendős korában. Nagy érdemű s tudománya férfiú vala kétségtívből. Tanítani, munkát bírni kevésnek adatott annyi erő, s kedv. Negyven külön tudomány vagy iskolában tanítni való ismereti ággal foglalkodott ez az ember egy maga, nyilván és magánosán.

Irodalmi munkássága megoszlott a hittani, bölcsészeti

és történeti ág között. Szerette különösen a hasai régiségeket, sokat írogatott a híres családokról, várak és városok eseményeiről, egyházak eredetiről. Ezen munkái elszóródottak nagy veszteségével az ó-kori tudományosságnak. Megjelentek tőle nyomtatásban: 1) *Oratio saecularis. Tiguri. 1720.4 dr.* — 2) *Oratio de calnmnia. Leuschoviae 1719.4 dr.* — 3) *Apborismi, in quibus antiquitates veterum hebraeorum breviasime exhibentur. Berna, 1726.8dr.* — 4) *Praefatio hungariea, apologise Juelli per Joannem Tassai in lingvam hungaricam translatae praemissa. 1748.8dr.* Kéziratai: 1) *História rebellious rákoczianae, vulgo Kuruczvilág dictae ab anno 1703. mense majo ad d. 23. apr. 1709. deducta.* 2) *Biographia Joannis Csécsi.* — 3) *Theologia dogmatico-elenctica; . aztán: prophetica, paracletica.* — 4) *Geographia totius orbis; mellyet Vécsei Pap István, a szerző tudta nélkül, maga neve alatt magyarul kiadott.* — 5) *História, jus publ ét geographia Hungáriáé.* — 6) *Breves adnotaciones fatormn' oppidi et arcis patakiensis.* — 7) *Registrant bistoricum db schola s-patakina.* — 8) *Orationes.* — 9) *Annotationes in theologiam Leydeckeri, stb.* (Forrás: Csécsi önéletrajza és Szombati jegyzetei.)

Csécsi Miklós, imakönyvet adott ki „*Liliom humilitatis*“ latin cím alatt Franckerában, 1659.

Csecsinovics Ferencz, költői néven Kemenes, szül Bögötén, Vasmegyében 1829. Alsóbb iskolái befejeztével a veszprémi papnevéndékek közé vétetett föl, s a tbeologiát 1855-ben a pesti központi papneveldében végesé be. Pappá szenteltetvén, előbb mint segédlélkész működött; jelenleg Veszprémben a püspöki udvarban szertartó. Több szép költeménye jelent meg a „*Családi Lapok*“-ban.

Cseh Márton, a brandenburgi fejedelem főlovász mestere, magyarul illy című munkát írt: „*Lovak orvosságos szép új könyvecske.*“ Lőcse, 1656. II. kiadás Pest, 1797.8dr. 1351.

Csene Péter, szül. Szentzen, Posonmegyében. Magyár fordításban megjelent tőle: „*Helvetica confessio* azaz: A keresztyén igaz hitről vallásiétől.“ Oppenheim, 1616.

Csengery József, szül. Abaújnak Zemplénre dűlő hegyközi vidékén, Vilyban 1796. évben; édes atyja volt Ferencz. Tanult Sárospatakon; az akadémikus ifjak közé íratott juL 16. 1812. A világtörténet, oklevélisme ée latin irodalom tanárává megválasztott júliusban 1824., mikor egy évet Béosben töltvén, 1825. sept. 17. elfoglalta akadémiai székét. Megh. aug. 18. 1850. — Irt a F. M. O. Minerávába történeti dolgokat önálló munkája: „Az egyetemen történettudomány vázlata.“ Sárospatak, 1848. 8dr. 376 1.

Csépán István, ügyvéd, angol eredeti után közrebozsáts „Zrínyi Miklós avagy Szigetváranak veszedelme“ című hősjátékot 5 felv. Komárom, 1790.

Csepcsányi Gábor, kegy, rendi áldozártól fenmaradt „Hasznos Mulatság“ című verses könyv, melly Váczon, 1796-ban jelent meg. 8dr. 121 1.

Cserey József (nagyajtai), szül. Erdélyben. 1771-ben a jezuiták közé állott, s midőn e szerzet eloszlatását gyanítá, kilépett a szerzetből és Szebenben királyi tanító volt. Mint ilyen adá ki e című munkáját: „A folyó és versbéli magyar beszédnek válogatott példájai, mellyeket a tanuló ifjúságnak hasznára összeszedeggett.“ Két rész. Megjelent Szebenben, 1790. Hasonló könyvet írt német nyelven, és egy görög nyelvtant latinul.

Cseréuji Mihály, erdélyi székely születésű, írt „Históriát a persiai monarchiabéli fejedelmekről.“ Kolosvárt, 1692.

Csernátoni-Cséh Lajos, szül. Erdélyben, 1824-ben ref szülőktől. — Az 1848-iki forradalom alatt a honvédelmi bizottmány titkára s a „Martzius tizenötödike“ című forradalmi lap segédszerkesztője volt. A forradalom után kibydosott s külföldön tartózkodik.

Csernátoni Sámuel, marosvásárhelyi tanár a múlt század végével, Flögel német eredetije után magyarítva nagy bölcsészeti munkát bocsátott közre illy cím alatt: „Az emberi értelemek természeti históriája, vagy olyan filosofiai vizsgálóé, a melly az emberi elmék tulajdonságainak kü-

lömbségeket és azoknak a tapasztaláson fundált okait adta elő.“ Jegyzetekkel és magyarázatokkal bővítve megjelent Kolos várt, 1795. 8dr. 580 1. Irt latinul is.

Csiba Márton (téjfidvi), szül. Beregszászon nemes szülöktől. Munkája: „Romano Categorus, azaz: Az apostoli vallással ellenkező minapi katholikusok tudományának matató lajstroma.“ Megjelent 1637. Ajánlva van Perényi Gábornak, midőn testvére katholikussá lett.

Csiszár Amália, gróf Nemesné, az Urházy György által szerkesztett „Unió“ zsebkönyvben és a „Pesti Divatlap“-ban szép beszélyeket közlött.

Csizl István, cs. kir. őrnagy. Müvei: 1) XXX. reggeli gondolatok, mellyeket szűz havában 1798-ban agg műzsája hangicsált. Debreczen, 1801. 2) Buda várának a török iga alól lett felszabadításáról. Kassa, 1763. Versekben.

Cantor János, szül. Zalamegyében, Káptalantóiban 1899-ben. A gymnasialis iskolákat Keszthelyen és Veszprémben, a bölcsészetet a keszthelyi lyoeumban, melly az akkor még virágzó gazdasági intézettel (Georgicon) kapcsolatban volt, a theolgiát pedig Veszprémben végzé mint e megye papnevendéke. 1822-ben pappá szenteltetett, tíz évig mint segédelkész működött; 1834-től kezdve plébános s 1852 óta egyszersmind alesperes, Szilban. — Több értekezést írt a Religion és Nemzeti Újságban; azonfölül az ifjúság számára adott ki egy eredeti erény-képző verses könyvet „Marosdi remete“ címmel. Pest, 1855.

Csuzy Zsigmond, sz. Pál szerzetének tagja és korának egyik leghíresebb szónoka, élt a tizennyolczadik század első felében. Remek egyházi beszédeit két kötetben hagyá hátra. Az első 4dr. 754 lapra terjedő nagy kötet 77 predikátziót tartalmaz s az esztergomi érsek költségén jelent meg illy címmel: „Zengedező sípszó.“ Posony, 1723. E kötethez van csatolván szerzőnek versekbe foglalt oktatása illy címmel: „Tündérség, kinek palásztya alatt ravaszon beérkezett Apostoli hazánkba a mostoha atyafiság.“ mellyről Magyar machine Cl. de Limbo SS. Patrum címmű könyvében igen

dicsérőleg emlékezik. A második 4dr. 662 lapra terjedő kötet „Lelki éhséget enyhítő evangeliomi kölcsönözött három kenyér“ címmel alatt u. o. 1824-ben jelent meg. Azonfölül: „Evangeliomi trombita.“ Egyházi beszédek. Posony, 1723. „Kosárra rakott aprólékos morzsák“ (egyházi beszédek). Posony, 1725. „Egész esztendőre való hármas predikációk.“ Posony, 1725. Horányi ötmint korának páratlan szónokát emeli ki.

Czanaki mailag **Csanaki Máté**, szül. 1595. Sátori István ország bíró és neje Homonnai Öfröziné udvarában neveltetett; haláluk után pedig Austriába s Morvába ment tanulni, s mint tanuló látogatta meg Nagyszombatot, majd később Sárospatakot is, mellynek iskoláját négy évig (1614—1618) járta, s nevét az akadémikus ifják sorába 1617. irta be. Tudományos előmenetelének szóló tanúsága, hogy a logikát sikerrel tanítá. 1618 végével 1. Rákóczy György fejedelem pártolása által gyámolitva legelsőben is Németországba, Heidelbergába ment, azután Bréma, Belgiumban Franekera, Leyda, Francziaországban Strassburg, Schweizben Geneva és Bázal, Angolországban Oxford és Canterbury voltak tanuló helyei. Mindezen tudományos utazásai nem kevesb időbe, mint teljes tíz évbe kerültek. Mint orvostudor nagy hírrrel jött vissza Magyarországra, névszerint Sárospatakra, hol a fejedelem udvari orvosa lett 1629-ben. Pataki tanársága, melly véleményt Bód állítá fel, meg van czáfolva ifj. Csécsi nyomán Weszprémi és Szombathy adataiak által. Más részről bizonyos, miszerint Csanaki a pataki tanoda igazgatására nagy befolyással volt habár közvetve is, mint a zempléni esperes Miskolczi István emlékezetben hangsága, hogy 1629. dec. 5 napján megkereste Csanakit és kikérte bölcs tanácsát fe ítéletét az új tanítási rendszer behozatala iránt. Csanaki úgy szolt, mint sokat látott, hallott ember; s véleménye írásba foglaltatott. Meddig lakott Sárospatakon, nem bizonyos. Már 1634-ben Kolosvár volt lakhelye, hol ugyánta évben jelent meg tőle a „Döghalárról való elmélkedés.“ Kétséggkívül követte a fejedelmet, „ki mellett, mint Bódnál olvassuk, az orvosi mesterséget is

gyakorolta.“ Munkái: 1) Controversiae partim logicae et philosophicae, partim etiam theologiae. Lugd. Bat. 1625. 8dr. p. 15. (L. 930.) — 2) Ezen munkájával együtt látta világot gyászbeszéde (oratio funebris), melyet Csanaki Ferencz András testvérének, a zempléni és majdan ungvári tanoda igazgatójának 1622-ben történt halálára írt. — 3) Logica et Metaphysica, auctore Matthaeo Mant. Csanak. — 4) A döghalárról való rövid elmélkedés. Nyom. Abrugi György. Kolosvárt 1634. 8dr. Ajánlotta ezt Lorantfi Zsuzsanának I. Rákóczi György hitvesének. — 5) Nobile Scabiei encomium, ad nobilissimos Scabianae reipublicae Scabinos. (A czímlapon illy rendezéssel: O. B. D. H. (yy amicos et commensuales quondam cha-

D. et H. W. (* rissimos. Scriptum a Matthaeo M. Csanakio ungaro. Anno MDCXXVIL)

Czeeglédi György, nagy-váradi ref. prédkátor a tizenhatodik század második felében. Írt egy munkát: „Az egész világon való keresztenyeknek vallások az egy igaz Istenfélői.“ czím alatt. Debreczen, 1569. 4dr.

Czeh János, magyar akadémiai tag, szül Győrött 1798.jun. 20-án; atyja Linczből szakadt oda. Tanulmányait a győri ev. gymnasiumban kezdé, folytatta a posonyi lyceumban, és bevégezte a győri akadémiában. Az ügyvédi vizsgálat kiáltával 1820-ban szülővárosában törvényszéki jegyzővé, 1824-ben városi tanácsnokká, 1831-ben polgármesterré, 1836-ban főbíróvá neveztetett, közben négy országgyűlésen, mint városa követje vett részt. A város javának, csinosításának előmozdítása, közintézetek emelése, de különösen a nemzetiség terjesztése körül szerzett érdemei elvitáthatlanok. S egyrészt hivatali buzgóságának, másrészt tudományos bűvárkodása eredményeinek köszöné, hogy nem-nemes létére is 1836-ban Győr- és Mosonymegyék táblabírái közé Boroztatott; 1840-ben pedig V. Ferdinand királyunk az újálag föllállított tanulmányi és középponti könyvvizsgáló bizottmány másod ülnökévé nevezte, s egy hónappal utána magyar nemeslevéllel ajándékozta meg; 1848-ban

a k. kincstári levéltár igazgatójává, 1850-ben kincstári, végre 1854-ben pénzügyi tanácsossá neveztetett ki; ez utóbbi hivatalát nem sokáig viselte; mert még azon évben a halál véget vetett munkás életének. — Hivatali munkássága mellett ernalyedetlenül a történeti tudományokkal, oklevelek, régi pénzek és emlékek gyűjtésével is foglalkozott s több értekezéseket bocsátott közre magyar és német nyelven, melyek tekintetéből őt a m. akadémia második ülésében a történettudományi osztály levelező, s más nap vidéki rendes tagjává választotta. E mellett több rendbeli gyűjteményt szerzett, jelesen; ásványokból, melyet a győri főiskolának ajándékozott; néhány ezerre terjedő régi pénzgyűjteményt, melynek egy részével, u. m. 400 ezüst és 1300 réz darabbal a múzeumi éremtárt nevelte; egy eredeti a XIII. századtól a XVI-ig terjedő, ötszáz levélből és számos kötetnyi másolatkból álló okmánygyűjteményt, melynek gazdagítására különféle levéltárakból vett és vétetett másolatokat. Továbbá ő figyelmeztető a magyar akadémiát az érsekujvári sz.-ferencziek zárdájában őrzött két régi magyar kéziratra: az egyik 1513-ban Kinizsi Pálné számára íratott imakönyv, mely az akadémia által kiadott Nyelvemlékek második kötetében látott világot; a másik az úgynevezett „Érekkujvári codex,” a magyar régi kéziratok egyik legnagyobb- és legszebbike a hazafilelkü szerzetes atyák jóvoltából az egyetemi könyvtár különös díszét teszi. Ezenfelül több rendbeli, leginkább Győr városa és vidéke történetét érdeklő dolgozatain kívül, magyar nyelven megjelentek tőle: „Értekezés Győr vármegye főispányairól.” Győr, 1827. „Törredék a régi gyökeres magyar nemzetiségekről.” Tudom Gyűjt. 1828. 5. k. „Toldalék az országgyűlések ismeretéhez.” U. o. 1829. 1. k. „Győr vármegye hajdani nemes familiáinak emlékezetük.” U. o. 1819. 12. k. Fejér György okmánytárát több száz oklevél másolatával gazdagította; ezek közöl négy száz a codex diplomaticus hetedik (pótló) kötetében láttak világot. Mint akadémiai tag munkásságának gyümölsei: „A győri vidék legrégibb időben és a ro-

maink alatt” Évk. 1. k. „Tudományok állapotja Magyarországban az Árpádok idejében.” Évk. 1884. 2. k. „Tudósítás a m. historiát érdeklő oklevelekről a cs. k. titkos oklevéltárban.” Tudománytár 1835. 9. k. „A magyar királyok felavatási esküjük és oklevelük nyomai az Árpádok alatt.” Évk. 1835. 3. k. Több csikk a „Századunk” ezimű folyóiratban. Az 1839/M-iki országgyűlésről hatvan ívre terjedő munkát készített, melly azonban kéziratban maradt. Huzamosb idő óta a következő munkákhoz kivántató adatok és oklevelek gyűjtésével foglalkozott: Győr város történetei eredeti kútfők után, mellyhez tartozó oklevelek az ezer számot is már meghaladták, s nagyobb részt eddig ismeretlenek; Györ-vármegye történeti, föld- és helyirási ismertetése, szintén oklevél gyűjteménynel, hat 4réti kötetben; A győri megyei püspökök, oklevelekkel. Vannak még más számos oklevelei is, mellyek a következő osztályokra sorozvák: Országgyűlési emlékiratok, hat folio kötetben; Vegyes tárgyú oklevelek tíz folio és tizenkét negyedréti kötetben; A magyar kereskedés történetére vonatkozó oklevelek, két 4dr. kötetben; Magyar levelek a XVI. és XVII. századból két kötetben, s végre a magyarországi zsidók történetét érdeklő oklevelek egy kötetben. Illy gazdag készületek birtokában volt, midőn hivatalától megvált, s az akadémia történet-tudományi bizottmányába beválasztatván, életét a történelmi források ügyének akarta szentelni. Készen állottak utolsó tíz évének gyümölcseiként: Újra gyűjtött Árpád-korszaki oklevéltára; A magy. nádorok és főhivatalnokok táblai sorozata jegyzetekkel, miknek kiadását közbejött halála akadályozta.

Cziffrai István, írt a magyar gazdaaszonyok szükségeihez alkalmaztatva „Magyar nemzeti szakácskönyv”-et, melly 1840-ben Pesten 6-ik kiadást ért.

Dr. Czilcher Robert, írt számos czikkeket az Atheneum, Gazd. tudósítások, Pesti Hírlap, Rohonci Közlemények számára, önállólag megjelent tőle „Szliács;” írta orvosok és betegek számára. Pest, 1838.

Gr. Cziráky Antal (Cziráki és Dienesfalvi), estüli. Sopronban 1772. sept. 8. Gymnasialis tanulmányait Nagyszombatban, a bölcsészeiét Posonyban, a törvényt Pesten végezte kitűnő sikkerrel. 1791-ben mint törvényhallgató tanulótársaival magyar egyletet alakított a magyar nyelv és irodalom előmozdítására, mellynek élén ő mint elnök működött. 1792. I. Ferencz koronázásakor aranysarkantyús vitézzé neveztetett. — 1793. Pestmegye tiszteleti jegyzővé választotta; 1794-ben a magy. k. helytartó tanácsnál fogalmazó, 1796-ban ugyanott titoknak, 1800-ban tanácsos lett. 1808-ban a magy. udv. cancellariánál referendariusi tisztséggel ruháztatott föl s egyszersmind Esztergommegye főispáni helytartójává neveztetett ki. 1811. hasonló minőségen Vasmegyebe tételett át. 1817-ben a magy. kir. udvari kamara alelnöki hivatalával és belső titkos tanácsosi ranggal diszittetett föl. E minőségeben tanúsított érdemei folytán 1823. Sz. István rendjének középkeresztjével, 1825-ben tárnoki 8 fejérmegyei főispáni méltósággal jutalmaztatott. 1827-ben országbírói fényes hivatalra emeltetett Újabb érdemei elismerésül Szent-István rendjének nagykeresztjét nyeré. Hivatalos pályáján több fényes kiküldetésekkel bízott meg. 1817-ben a felső*magyarországi megyékbe küldegett mint biztos, hol az akkor uralkodott éhnyomor enyhítésén fáradhatlanul munkálkodott, valamint Erdélyben, mint udvari biztos az urbárium kidolgozásában fáradazott. — Bokros és súlyos foglalkozásai között örömmel foglalkozott a tudományokkal, s a nemzeti tudományosság iránti érdemeit tetézte az által is, hogy a magyar akadémiának, mellynek igazgatótagjává választatott, 3000, a Ludoviceumnak 4000 forintot adományozott Jeles munkái, mellyek nemes jelleméről s bölcs belátásáról³ tesznek tanúságot, Károly Ambrus főherczeg és országunk prímása, valamint több beiktatások alkalmával magyar és latin nyelven mondott remek beszédein kívül: „Gyászoló beszéd II. Leopold halálára.* (1791.) — „Dissert, de ordine equit. auratorum.“ Pest, 1792i „Ordo hist, juris civil. hung.“ Pest, 1792. „Disquisit de

medo connesnedi Magnum imperium in Hung.“ 1818. „Conspectus juris piibL Rógn. Hung.'ad Un. 1848.“ 2 k. Bées, 1851. Magholt 1852. febfc.8. Posohyban; eltemettetett Kenyériben.

Czirjék Mihály, szül. 1753. Szárazberkén Szatmár-megyébén. Tanait a sárospataki collegiumban. Igen fiatal korában katona lett s később a magyar nemes testőrök közé fölvétetett, hol a magyar irodalom kimivelésében Báróezi és Bessenyei példáitól ösztönöztetve, ezeknek nyomdokait követte. Különösen a költészetben igen nagy kedvét lelé s társai kérésére Collard „Érzékeny leveleit“ franoziából magyar csinos, sót mondhatni költészetünk akkorai állásához képest remek verset foglalá s kiadá Bécsben, 1785-ben.

Csövek István-tól tudtunkra a következő munkák maradtak fön: „A roagias ezermester“ Pest, 1810. „Második József császár élete és tettei.“ U. o. 1816. „Legújabb méhészkönyv.“ Kelemen törvénykönyvét magyarra fordítá.

Daika János (keservi), 1609. táján tanult Heidelbergben, s azután idehaza prédikátori hivatalt viselt Váradon és Gyulafojrvárott Bethlen Gábor udvari papjául nevezte s később superintendence címmel és ranggal ruházta föl. Meghalt 1633. Közrebocsátó Károlyi Susanna, Bethlen fejedelem nejének temetésekor mondott haldtti beszédét illy címm alatt: „Halotti pompa, a mellyben megiratik az latent félő szeléd Természeté kegyes fejedelem Asszonyak Károlyi Sasaiménak boldog kiműlása, és eltemettetésének minden tzéremoiája.“ Gyulafegyrvár, 1724. . .

Dallos Márton, verset foglalva leírta az „Észterházi várat és ahhoz tartozó helyeket.“ Sopron, 1781.

Dálnoki Jánostól megjelent: „História.az régi és hires Trója városának tíz esztendeig való ostromlásáról.“ Kólos vár, 1651. A munka versetben van írva

Dálnoki László Ferencz, erdélyi, szászvárosi születési!, egy poleinieus munkát adott ki „A naturalisták vallásának leírása és megrostálása.“ címm alatt. Kijött Posonyban, 1795.

Dánuel István (vargyási), szül. Erdélyben 1685-ben uitarius szülőktől Később ágostai vallású nejével együtt

a reformata vallásra tért, s Mária Therezia által bárói rangra emeltetvén, egyszersmind udvarhelyszéki főkirály bíróvá neveztetett Fia István, vigyázatlanságból lőfegyvere elsülvén, jobb karját zúzta össze, melly alkalomból „Paterna Monita“ cím alatt, mint crime mutatja atyai intésekét tartalmazó szép könyvet írt s kinyomatta Szebenben, 1752. Az ő tollából folyt továbbá „Az örök életre vezető egyenes ut; melly áll az egy igaz és örökkel való Istennek megesmerében, ki az Atya és a Fiú és a Sz. Lélek egy örökkel való igaz Isten.“ Enyed, 1765. „Isten elébe bocsátott alázatos könyörgéseknek Gyakorlása.“ U. o. 1766. Irt még egy könyvet a „Mennyei Jelenésekéről, “ s leírta a maga életét s tetteit; e két munkája sajtó alá került-e, nem tudni. Latinul még ezeket bírjuk tőle: „Variarum meditationum miscellanea. Enyed, 1759. „Vitringae in Apocalypsin commentaria, compendio exhibits.“ U. o. 1765.

Danisa Zsigmond, szül. Székes-Fehérvárott 1817. jan. 7-én; atya hivatalnok volt Első iskoláit Fehér vár ott, a bőlcseket Váczon végezé, hol a székesegyház harangozójánál lévén szállásolva, egy Ízben házi ura helyett fölvezeté gróf Nádasdy Ferenz akkori váczi püspököt egy magas vendégével a templom kúpjának erkélyére, honnan a fourak a messze terjedt országon legelteték szemeiket, s a püspök a körűi ögyelgő fiúhoz többi között e kérdést intésé: „És miért szereted fiam, oly nagyon ezen országot?“ feleié. „Mert Magyarországon kívül nincsen élet, és ha van élet, nem olyan élet“ A derék fopapnak úgy megtetszék a felelet, hogy Danist egy koronástallérral megajándékozó, őt a hon és a nemzeti nyelv szeretetére buzdítván. 1834-ben Fehérvárott a nevendékpapok közé számfelett fölvéteték. A hírneves Majer József kanonok pártfogolására Bécsbe a Pázmány-intézetbe küldeték a hittudományok hallgatására, hol szabad óráit a rendkívül megkedvelt magyar irodalonnak szentelő, s már 1836- és 1837-ben K. Zs. betük alatt közölt a „Regélő és Honművész¹¹ lapok hasábjain csinos költeményeket. 1840-ben áldozárrá szenteltetett, s azóta

részint mint magánnevelő, részint segédlelkész minőségen működött az egyházi pályán; jelenleg agárdi lelkész. 1851-ben kezdett figyelmet gerjeszteni a „Katholikus Néplap“ hasábjain megjelent „Ének a borról“ „Ének a zöld ágról“ és egyéb című költeményeivel; azóta sok díszes beszédekkel töltötte el az említett lapot, mint: Az utolsó Tombor; Radó; A könnyek leánya; A puszta harangja; A simontornyai Basa; A bakter éjszakája; A móori minister; A vadroszák; Az Illái testvérek; A két Viski leáfiy; Kokó a halász; Gerű és boszuja; Az angyal és ördög; A vándor rózsák; A hajszál története; A sánta nő. Ezeken kívül „Katholikus hitélet“ cím alatt sok kedves olvasmányokat nyújtott levelekben. Danisa beszélyeiben különös eredetiséget uralkodik; mindenkor a szívhez szól, s azért igen érzékeny. Egyike ő azoknak, kik népies beszélyeikben a köznépet magasabb szellemkörbe fölemelni törekszenek. Kitűnő szónoki tehetsége fényes elismerést vívott ki részére. Vörösmarty Mihálynak nagy tiszteleje, végső napjainak egyik folde ritője, a nagy költő egyetlen fiának, Bélának a hittanban első oktatója volt. Nevezetes még Daniestől a Vörösmarty-Szózatnak átalakítása a hitre; a ritka fényes beszéd pedig, melyet a velencei templomban Vörösmarty felett, az ő bárárai és tisztelei által tartatott gyász ünnepélyen mondott, jelenleg gróf Nádasdy Lipotné, gróf Forray Júliának birtokában van, s kiadóra vár.

Fintai Darbolez Kristóf, sárosmegyei illy nevű nemes család sarjadéka, mely család kihaltával a jászág cserneki báró Deseffi Sámuelre ment át. — Bírunk tőle illy című könyvet: „Novissima Tuba: az az, ítéletre serkentő utolsó Trombita szó.“ Kassa, 1639. Latinból magyarra fordítva, és fiúi kegyeletből atyjának, Ferencznek ajánlva.

Deák Zsigmond, caesaropoli fölszentelt püspök s győri székesegyházi kanonok, szül. 1795. május 14-én Sopronmegyében, Himodon, hol atyja, József uradalmi tiszt vala. Szülöi Györbe költözvén át, ott kezdé meg s folytatá alsóbb és felsőbb- tanulmányait, míg 1811. a győri egyházmegye ne-

vendékpapjai közé fölvéteték. 1816-ban kitűnő előmenetel-
lel fejezvén be a theologiai tanfolyamot, mint egyházi ezer*
tartó az akkori szombathelyi püspök, Somogyi Lipót udva
rában nyert alkalmazást, s általa a romai sz.«széktől kapott
engedélynél fogva 1817. áldozárrá szenteltetett Visszatér-
vén megyéjébe, két éven át segédelkészí minőségen pél-
dás buzgósággal működött. 1819. gr. Eszterházy Miklós
bízta meg fiainak nevelésével; e fő családdal két ízben
utazta ba Sehweizot, s Olaszbonban több évet töltött Kül*
földön! tartózkodásának egész idejét a híven betöltött neve-
lői hivatáson kívül a tudományoknak szentelő olly sikerrel,
miszerint Romában a philosophiai és theologiai tanulmányok-
ból a szigorlatokat kiállván, és a „Sapientia Romana“-ról
nevezett egyetemben nyilvánosan vitatkozván, 1823-ban
bölcsészeti és hittani tudori okleveleket nyert 1827-ik év
közepén bevégezvén az ifjú grófok nevelését, Bourbon
Károly luccai herczeg s spanyol infans által egyetlen fia Fer-
dinand, koronaörökös mellé nevelőül hivatott meg; melly
állomáson 1841-ig duseredményt fölmutató szorgalommal
működött Ez időközben a jeles egyházi férfiút fényes érde-
meinek elismerésül 1832-ben a magyar t akadémia, 1836-
ban pedig a pesti egyetemi theologiai kar tagjává válasz-
totta meg; 1835-ben XVI. Gergely Pápa ő szentsége udvari
főpapnak, s 1836-ban Ferdinand ő os. kir. apóst, fölsége
kácsi czím. apátnak kinevezte. 1841-ben caesaropoli püspök-
nek kenetvén föl, kedves hazájába visszatért, hol mint a győ-
ri tankerület főigazgatója 1849-ig ritka szakavatottsággal,
bölcs kormányzói tapintattal s atyai gondoskodással mozdító
elő s hozá virágzásba az igazgatására bízott nevelő- s tanin-
tézeteket, tanárok és tanulók között maradandó emléket hagy-
va maga után. Jelenleg Győrött mint székesegyházi kanor
nők Istennek szolgál, szívén hordozva most is, miM mindenkor
anyaasentegyházáipk, hazájának, az emberiséjiek
javát Az apostoli buzgalma főpap tudományossága s. ma-
gasztos erényeinél fogva haaezerte köztisztel- és szeretet-
ben áll. — Tőle már mint nevendékpaptól több apró jeles

költemény jelent- meg az Erdélyi Muzeum füzetében. Romában létekor, 1827-ben e két munkát adá ki: „Grammatica ungberese al uso degli Italiani“ és „Elégia egy faluéi temetőre“ Gray- Tamás után angolból. — A Tudományos Gyűjtemény egyik füzetében egy becses értekezést irte czím alatt: „Miért tanult a lukkai örökök Herczeg magyarul?“ Ezeken kívül 1842. kijött Györben egy latin beszéde, melyet beigtatása alkalmával mondott a tanuló ifjúsághoz, 1844. pedig egy magyar beszéd, melyet Váczy István elemi tanítónak szalagon függő közép-aranypénzzel való feldíezéseitő ünnepén tartott. Végre 1847-ben megjelent tőle Esztergomban: „Oratio in solennibus Exequiis Cels. ac Reverendissimi D. Principle Josephi Kopácsy Iné. Reg. Hong. Primátus etc.“

Debreczeni István, illy czímű imakönyvet hagyott hátra: „Kettős kereszt és kísértet alatt nyögő kereszteny embernek orvoslása, a sátán kísérleti ellen való lelkifegy* ver.“ Debreczen, 1685.

Debrecseni János, Gasman Ottó „Cbristianus suspire“ czímű könyvét magyarította s kiadáilly czím alatt: „Mind ez életben a mind a halálban fohászkodásokkal meg-rakodott névvel és valósággal való igaz kereszteny.“ Debreczen, 1615. Irt üdvözlő verset is Bonkaa István diadalára. U. o. 1605.

Debreczeni Kolozen János, a belgiumi akadémiákban tanult 1658 körül s különösen az olasz nyelvet távé s^játjává. Haza jövén prédikátor volt Nagy-Bajomban. Deodatus János genfi ref. pap eredetbe után-magyarítva kiadá; „Isten ajándékával való kereskedés, avagy az Énekek Énekének magyarázatja az Úrtól adatott ajándéknak mértéke szerint“ Debreczen, 1693. Azonfölül adott ki imakötayyet illy czím alatt: „Örök élet zsengéjének érzése. „Conoiliatorium biMicnm, azaz; írásban egymással ellenkezni láttató helyeknek megegyeztetések.“ Utrecht, 1658. Tőle van. ar „Szívnak megkeményedése.“ Debreczen, 1662.

Dehrezevi Márton, bányász és költő, szül 1802-

Gyerőmonostoron Erdélyben. Alsóbb iskoláit síülőhelyén, a bölcsészeti, hittani és jogi tanfolyamot a kolosvári ref. collegiumban végzé. 1823-ban a selmeczi bányászakademiába ment s három év múlva az összes bányászstudományokból vizsgálatot tevén, Radnán olvasztó mesterré neveztetett ki. A bányászat körül szerzett érdemei folytán fokonkint a legkitűnőbb bányahivatalokra és rangra emelkedők föl. 1833-ban már Zalatnón mint igazgatósági ülnök, 1839-ben mint igazgató, 1840-ben az érd. kincstárnál bányászügyi előadó, 1842-ben mint tanácsos működött. A forradalmi kormánynak tett szolgálatai következetében hivatalától elmozdktatván, szegénységgel küzdött 1851. febr. 18-án bekövetkezett haláláig. — A bányászatra vonatkozólag több javítást és újítást hozott létre. Találmányait és sikeres kísérleteit a külöföld is méltányolta. Ó volt az első, ki a salakot kénagyártásra használta, a tűzanyagok hatását a gyakorlati kohászatra alkalmazta; az ő találmányai közé tartozik az úgynevezett csigafilió, valamint a zalaai kohóknál levő gőzmozdony is etb. Kéziratban számos bányászati munkát hagyott hátra, részint kidolgozva, részint vázlatban. E kéziratok között barátja gr. Miké Imre „Kiovi csata“ című hőskölteményt 10 énekben fedezett föl, mellyet Pesten, 1854. diszkiadásban világ elé bocsátott, s a jövedelmet az elhunyt családjának ajándékozó. E költeményt D. 1825. körül írta.

Debreczeni Péter, magyarra fordította Kegel Fülöp elmélkedéseit s imádságokkal bővítve kiadta Bártfán, 1637. Második kiadás: Kolosvár, 1738.

Déesi Antal, hites ügyvéd s jogtudós volt Miskolcion. Lampe Adolf, igaz néven Ember Pál ellen, ki azt állítá, hogy királyaink a kálvinistákkal egyet értettek, írt czáforlatot e cím alatt: „Replies polemico-diplomatico-legalis.“ Pest, 1784. Másik jogtörténeti jeles munkája „História de ortu, progressu stb. iurisprudentiae hungaricae“ cím alatt látott világot Pest, 1785. Hárrom kötet. Negyedik kötet u; o. 1791. Magyar művei: „Koronás magyar királynék.“ Pest, 1795. „Magyarországi oroszok története.“ U. o. 1706.

Décsi Gáspár, tolnai ref. pap, írt „Históriát az David királynak Uriásnak feleségével való Vétkéről“ (versekben). Megjelent 1579. Ezenkívül tőle van: „Az utolsó időben regnáló bűnökről négy predikátio.“ Debreczen, 1582.

Décsi János (baranyai), Sallninst fordító magyarra, melly „Az Cajus Crispus Sallustiusnak két históriája“ címmel alatt nyomatott ki Szebenben, 1596. Fabricios János által.

Decal Sámuel, bölcsészet- és orvostudor, a frankfurti kir. tud. társaság tagja, s hazai nyelvünk körül buzgolkodó férfiú szül. Rimaszombatban, Gömörmegyében 1748. aug. 19-én. A bölcsészetet és az orvosi tudományokat külörszágokban végzé, mellyekből tudori koszorút nyervén, visszajött s Bécszet választotta lakhelyéül, hol huszonhét évig a „Magyar Kurír“ szerkesztésével és kiadásával foglalkozott. — Egyéb munkái: „Osmanografia azaz: A török birodalom természeti, erkölcsi, egyházi, polgári s hadi állapottjának és a magyar királyok ellen viselt nevezetesebb hadakozásainak sommás leírása.“ 3 kötet két földképpel. Bécs, 1788—89. Nevezetes és nagy szorgalommal kidolgozott mű. — „Pannónia! Feniksz, avagy hamvából föltámasztott magyar nyelv.“ U. o. 1790. „A magyar szent koronának és ahoz tartozó tárgyaknak históriája.“ Sok képpel. U. o. 1792. „Egyiptom históriája;“ és „A mezei gazdaságot tárgyazó jegyzések.“ U. o. 1811. „Házi kereszt.“ U. o. 1793. „Magyar Almanach“ három évi folyamatban 1794—96. — Meghalt a buzgó férfiú 1816. jan. 25-én.

Demeter Márton, károlyfejérvári nagyprépost, illy című könyvet írt: „A Sz. Háromságnak, azaz: az Atyának és Fiúnak és Sz. Léleknek három valóságos Isteni Személyeknek egy igaz Örök és egyenlő Istenségekről való Romai köözönséges és Apostoli Szent-egy-háznak idveséges Hiti, Vallása és Tudománya.“ Kolosvár, 1732.

Dengelengi Péter, nagyenyedi ref. prédikátor, szül. Kolosvárott s tanult Németországban és Hollandiában. Egy polémiai munkát írt „Rövid Anatómia“ címmel alatt, durván

pöffeszkedő hangon Káldinak a Szentírás fordításához datolt „Oktató Intése“ ellen, s kiadta Károlyfejérvárott, 1630.

Derzsi János, Beaumont Mária munkájának első két kötetét „Kisdedek tudománynyal teljes tárháza“ címmel alatt fordító magyarra. Megjelent Kolosvár t, 1781.

Deselvics István, latinból magyarra fordítva kiadó Kegel „Tizenkét idvösszes elmélkedéseit“ egy toldalékkal „Szedegetett ékes virágok, vagy a reghi pátereknek értelmes mondái“ címmel alatt s egy költeménnyel Szentgyörgyi Csuzi Mártonról. Lőcse, 1639. 8dr. 775 1.

Dési József, somosdi prédikátor és marosszéki egyházkor, jegyző, magyarra fordította Bartholottus János munkáját és kiadta illy címmel alatt: „Világi és Ekklesiai vizsgálódás, mellyben a lelki-esmérteknak szabadságáról, és a Romai s Németországi birodalomban bevétetett Vallásoknak békességes eltűréséről az Ekklezsiai és világi törvények szerrint vetélkedtetek.“ Kolosvár, 1784. 8dr. 276 I. — Irt eredeti munkát is versekben s kiadta illy címmel alatt: „Keresztény paradicsom, mellyben az új világnak hét emlékezetes csudáit stb. versekbe foglalni igyekezett.“ Kolosvár, 1782.

Dési Lázár György, szül. Désen s tanult ugyanott és a frankfurti akadémiában. Előbb rákosi, később nagyenyedi prédikátor. Osterwald után franciaiból fordított műve: „A kegyes beszélgetésről íratott oktatás.“ Nagy-Szeben, 1761. Vannak halotti beszédei is.

Deső Bernát, szent-benedekrendi áldozat s jeles hitszónok, szül. Emőkén, Nyitra megyében, nemes szülőktől. Több latin theologiai munkája kéziratban hever. Magyar nyelven szent beszédek jelentek meg tőle részint neve alatt, részint a nélkül. Szónoki tehetségéről legfényesebb tanúságot tesz azon dicsérő beszéd, mellyet kalazanti sz. Józsefnek, a kegyes tanítórend alapítójának magasztalására mondott. Megjelent Kalocsán, 1769. Továbbá: „Loyola sz. Ignácz dicsérete predikációiban.“ N.-Szombat, 1764. Megh. Modrán, 1774.

Dévai Endre, Heves- és Szolnokmegye alispánja, Dre-xel J. jezuita után fordítva, közrebocsátott illy címmű mun-

kát-: „Nap utána forgó virág, vagyis mindenféle nyavalya ellen, való orvosság.“ Nagy-Szombat, 1764. 4dr. 460 1.

Dénes Sámuel, magyarra fordította „B. Martini „A természet törvényeiről való állításainak magyarázattyát mellynek második kötete megjelent Bécsben, 1792. 8dr. 4941.

Diószegi János, szül. Diószegen, tanult Marosvásárhelyen, azután 1731. Marbprgban; s honába tárván hévízi prédikátor lett kedélyben. Nem sokára ugyancsak mint ref. lelkész jött Sárospatakra 1735. nov. 15; napján, s viselte hivatalát 16 évig, mikor vitetett Ónodba, innen Eesegre, hol lakott mind addig, míg a hivatalt viselhette. Meghalt Erdőbényén, Zemplénben 1782. körül. Munkái: „Hege Grotiusnak a kér. vallás igazságairól írt könyvei, ford. egy bujdosó magyar által“ Marburgban, 1742. 8dr. Neve ugyan macs kitéve, de a sárospataki könyvtárnak ajándékozott példányba sajátkezüleg irta be: *Illustri oollegio S.-patakiensi offert Joannes Diószegi Interpres et ex parte Auotor. „Halotti predikátzio Szathmári P. Mihály S.-pataki profess. felett.“ Kolosvár, 1748. 4dr.*

Diószegi Kis István, Belgiumban tanult s ott laktá* ban adott ki illy című, több kiadást ért imakönyvet: „Lelki fegyver, avagy a hétnek minden napjaira rendeltetett reggeli és estvéli könyörgések.“ Debreczen, 1761. Többi munkái: „Kiosztogatott talentom.“ Debr. 1679. „A sz. gye-neralis gyűlésben lett deliberatumok és azok felöl prediká-ziók.“ U. o. 1681.

Diószegi Sámuel, debreczeni ref. prédikátor és super-intendentialis főjegyző, szül. Debreczenben s tanulását ugyanott kezdette, mellyet Göttingában folytatott és vé* gezett. Onnan visszatérvén, nánai, később bösziörömi, végre debreczeni prédikátor és egyházkerületi főjegyző lett, melly hivatalában 1813. aug. 2-án meghalt. Munkái: „Pre-dikátziók“ két kötetben, és „Magyar füvész könyv,“ 2 kö-tet, melly utóbbit Fazekas Mihály súgórával dolgozta ki. Megjelent 1800-ban.

Dobai István, Erdélyben nemes szülőktől származott. Sok ideig lakott Hunyadmegyében, a midőn onnan távoz-nék, leírá e megye helységeinek történetét „Tisztesség Oszlopa“ címmel alatt. Munkáját b. Nalácz Józsefnek ajánlá, ki azt kinyomatta Szebenben, 1739.

Dobrai Tsulák Sámuel, salánki prédikátor, írt még 1675-ben egy imakönyvet a azt Apafi Mihály fejedelemnek ajánlá; melly azonban csak 1730-ban Kolosvárott Bethlen Ferencz költségén látott világot illy ezim alatt: „Lelki Olaj, mellyel az egészséges Lélek a beteges Lelket nagy hűséggel kenegeti, s önnön magát is vidámitja.¹¹

Dobrossi János, ügyvéd, irodalmi termékeit leginkább a Jelenkor és Társalkodó hasábjain bocsátá közre, hol jeles polemicus értekezéseket is olvashatni tőle. 1848-ban ő adta ki Kölcsey országgyűlési naplóját; 1849-ben a magyar kormány megbízásából mint historiographus működött; a forradalom után Mezőkereszesre vonult, s ott ügyvédkedett Meghált 1854-ben.

Dobravicsai Miklós, ref. prédikátor, „Redivivus Japhetke“ cízn alatt írta s bocsátotta közre Czeglédi István védelmére Sámbár Mátyás ellen írt könyvét 1669-ben.

Dombi Mihály, pápai főesperes és győri kanonok emlékezetét „Vízből és vérből készített üdvösségeé fördők — azaz: a penitentzia tartó bűnös léleknek töredelmes szívből származott könyvhullatási¹¹ című könyvében hagyta hátra. Megjelent Győrött, 1742. 8dr. 370 1.

Dombi Sámuel (gálfalvi), Borsodmegye rendes orvosa, szül. Bényén Zemplénmegyében. Az orvosi tudományokat Utrechtben végezte s ugyanott 1758-ban orvostudori oklevelet nyert. Munkái: „Orvosi tanítás a gyermeket nyavalyáknak megisméréséről.“ Rosenstein értekezésének magyar fordítása, megjelent Pesten, 1794. Továbbá „A bába mesterségről¹¹ írt közhazsnú munkáját Posonyban 1772-ben bocsátá közre. Latin nyelven írt munkái: „Dissertatio inauguralis phisieo-chemico-medica de vino tokajensi.“ üt-

recht, 1758. „Relatio de mineralibus comitatus borsodien-sis aguie.“ Bécs, 1766.

Domokos Márton, Debreczen városa bírája. Tudómányos férfiú volt, s különösen az európai miveit nyelvek ismeretében és a hazai jogtudományban nagy jártassággal bírt. Élt a XVIII. század első felében. Hivatal-üres óráit irodalmi foglalkozásra szentelé, minek eredménye lőn: „A keresztyények között, ez idő szerint uralkodó Romlottságnak kútfejeiről való elmélkedés¹¹ két részben. Francziából fordítva megjelent Debreczenben, 1745. — Továbbá: „A ke* reszteny Ethikának vagy Erkölcök tudományának rövid summája.“ Francziából fordított jeles munka. Megjelent u. o. 1750. Érdemeit halálakor bőven kiemelé Tatai Ferencz debreczeni superintendens.

Dregelypalánky János, tállyai ref. pap, predikátziókat adott ki magyar nyelven latin címekkel, illyenek: „Palatina katekesis“. Kassa, 1667. — Speculum Mysticum;¹¹ oktatás a Szentháromságról. Kassa, 1663. — „Sacra Medicina.“ U. o. — Ez utóbbi egyszersmind a reformatio rövid vázlatát tartalmazza. „Catena salutis.“ 1667. „Via salutis vagy: Üdvösség utja.“ Megjelent Debreczenben.

Dudás Imre, sz. Ferencz gyülekezetének buzgó tagja (minorita), szül. Egerben 1700-ban, s ugyanott végzébe munkás életét 1766-ban. Versekre foglalt, illy című munkája jelent meg: „Az igaz lelki édességekre vezérő Kalauz.¹¹ Eger, 1764. Több műve szintén magyar versekbe foglalva kéziratban maradt; illyenek: ez. Antal, és sz. Ferenz elete; Tyrius Appolonius cselekedetei stb. .

Muraközi Dús Márton, több hazai. különösen a pataki gymnasiumban elvégezvén tanulását, 1617. I. Rákóczi György pártfogása mellett külföldre, névszerint Marburgba ment, hol mint a fejedelem alumnusai egyikét említi Molnár Albert. Marburgban esztendőnél valamivel tovább maradván, Heidelbergába mene át hittani leczkékre Pareus Dávid keze alá, s már 1618. év közepe táján a heidelbergi magyar ifjak között említi őt Csombor. 1622. pataki tanárrá

rá lett Szenczi B. János helyén, ollyképen, hogy főtanát volt Filiczki János, Dús pedig segéde (corrector). De hivatalát egy évig sem viheté, mert meghalt a nagy pestisben, még 1622. folytán. Hihetőleg Patakon van eltemetve. Molnár Albert „istenes és tudós atyafinak“ írja Muraközit, ki az ő ügyéről is megemlékezett „testamentom levelében.“ így ő egyike volt. Albert jótevőinek. Ismeretes munkái: egy theologiai értekezés „de justificatione hominis peccatoris coram Deo“, aztán több rendbeli versék, névszerint KároK Zsuzsannát gyászoló; végre: „disputatio metaphysics de causa et causato“ Combach János alatt 1618. Marburg 4dr. (Forrás pataki évkönyvek).'

Ecsedi Miklós, makói ref. prédikátor, elmlékedéseket bocsátott közre illy czím alatt: „Sok tövisek között felnőtt sárba liliom“. Szeged, 1805. „Csendes muzsika, azaz: énekek. Vácz.

Éder József, szül. Brassóban 1760. jan. 20-án. Már tizennyolca éves korában a philosophiában és szép művészeteiben tudori koszorút nyert. Kevéssel ezután Marosvásárhelyre grammatika tanítójának hivatott meg, honnan 1783-ban a szébeni gymnasiumhoz költészet tanárául tétetett át Következő esztendőben azon bizottmány tagjává választaték, melyet második József császár a tanítási rendszer elintézésére nevezett ki. 1787-ben a szébeni főiskola igazgatójává lett. Szorgalmának, elmetehetségének és tudományának gyümölcsei a következő munkák: „Supplex libellus Valachorumcum notis historico-criticis.“ Kolosvár, 1791. „De initiis juribusque primaevis Saxonum traūsilvanicorum commentatio.“ Bécs, 1791. „Erdélyország ismertetésének zsengeje, hozzá járul az erdélyi helységek lajstroma.“ Kolosvár, 1796. „Scriptores rerum transylvanicarum.“ Szeben, 1792—1800. két kötet. „Observationes criticae ad historiám Transilvaniae.“ U. o. 1803. Javítva és bővítve újra kiadta Molnár Albert, Páriz Pápai Ferencz és Bőd Péter magyar-latin-német dictionariumát.“ Szebenben, 1801. Kéziratban maradt „Adversaria ad historiáin Transylvaniae,“ melly

mintegy. 100 oklevelet foglal magában s főherczeg József nádor által a nemzeti múzeum számára szerezteztett meg. Ezeken kívül a „Zeitschrift von untfür Ungarn“ és „Annáien der oesterreichischen Litteratur und Kunst“ folyóiratokat jeles dolgozataival elősegítette. Meghalt 1811. febr 11-kén. Érdemei elismerésül Ferencz király öt arany érdempénzzel díszíté föl, s a göttingai tudós társaság rendes levező tagjává választó meg.

Édes Gergely, mezőszántói iskolamester, később ref. lelkész, szül. 1763. Madáron, Komárommegyében. Munkái: „Természetkönyve, avagy a természetből kimerített becses halhatatlanság.“ Kassa, 1793. „Enyelgések, avagy időt töltő versek.“ Posony, 1793.

Egry Antal, „Pomologia, vagyis gyümölcsfatenyészeti tanítása“ című könyvet adott ki Posonyban, 1852.

Egyed Joakim, szent-Pál-rendi szerzetes „A kereszteny tudományról oktató beszédek“-et írt plébánosok használatára, mellyek“ négy vastag kötetre terjednek. Megjelenté munka Váczon, 1794. „Ünnepnapi predikációit“ u. o. 1798-ban bocsátó közre. 8dr. 918 1. ·

Elenyák György, kegyesrendi áldozár, egy ideig gr. Károlyi Lajos nevelője, egy munkát adott ki „Elvtan“ cím alatt Pesten, 1840.

Elek János, kecskeméti fia 1) Magyarra fordítá Donates Visartus könyvét, nyom. 1615. 2) Adott ki Predikációkát sátoros ünnepekre. Debreczen, 1615. 3) Írt magyarázatot a Daniel próféta jövendölésire. Debreczen, 1621.

Elfen Miklós neve alatt megjelent illy című könyv: „Nagy tűz kis szikrája, Loyola sz. Ignácz exrcitiuma. 11 Bécs, az év kitétele nélkül.

Enesaey György, Győrmegye táblabirája, írt egy füzetet „A czigány nemzetnek igazi eredetéről“ Komárom, 1798. Tőle van: „A Czigány nyelvről toldalék.“ Győr, 1800. „A dicső magyar haza arany szabadságainak visszatérésén, az anyai nyelvnek épületén fel jött magyarok csillaga.“ Buda, 1791.

Engel János, jeles honi történetíró, szül. Lőcsén, Szepesmegyében 1770. oct. 17-én. Tanulását kezdte Lőcsén, folytatta Posonyban, honnan 1788-ban a göttingai egyetembe ment; ugyanott illy czími pályamunkái: „Common - tatio de republica militari, sen comparatio Lacedaemoniorum, Cretensium és Kozakorum“ (Göttinga, 1790.), valamint négy évvel ezután egy másik „Commentatiode expeditionibus Trajani ad Danubium et origine Valachorum“ (Becs. 1795) jutalomra érdemesítettek. 1791-ben Bécsbe ment, hol gr. Teleki Sámuel udvari cancellár pártolása által az erdélyi udvari cancellariánál előbb mint accessista fölvételettet, később fogalmazóvá, 1812-ben titoknokká neveztetett Ferencz király nemesi rangra emelte. Fönebb említett munkáin kívül, s azonfölül, hogy több folyóiratot becses dolgozataival gyarapított, következő kivált történeti munkákat bocsátott közre: „Cornides, commentatio de religione veterum Hungarorum, adjecta sua dissertatione, de origine gentis hungaricae?“ Bécs, 1791. „Geschichte von Halitsch und Wladimir bis 1772.“ 2 köt. U. 0.1792—93. „Geschichte der Ukraine?“ 2 kötet. Hala, 1796—97. „Geschichte des ungarischen Reiches?“ 4 kötet. Hala, 1797—1804. „Danielis Cornides, vindiciae Anonymi Belac regie Notarii editae?“ Buda, 1807. „Geschichte des Freistaates Ragusa?“ Bécs, 1807. „Monumenta Ungarica?“ U. o. 1809. „Geschichte des Königreichs Ungarn von der Urzeit bis 1309.“ Tübinga, 1811. első kötet, melly későbben kiegészítve jelent meg: „Geschichte des ungarischen Reiches,“ 5-kötet, hat részben. Bécs, 1813—1814. Meghalt mart. 20. 1814. Bécsben.

Entz Ferencz, legkitűnőbb orvosaink és gazdászaink egyike, szül. Sümegben, hol atya megyei főorvos volt. Szülőit korán elvesztvén, mint árvagyermek Posonyba nagyanyjához került, s itt végzé be gymnasiumi és bölcsészeti pályáját. Az. orvosi tudományokat Pesten hallgatta, a gyakorlati éveket Bécsben tölté a hires Hartmann Károly vezérlete alatt. Orvosi oklevelét 1831-ben nyeré el, s tudományát az akkori járványos időben Bécsben mint egyik kül-

városnak osztályos orvosa szép sikerrel alkalmazá. Egy ideig ezután hg Batthyányi Fülöp alsó-austriai birtokán, s egy ideig gr. Bouquoy csehországi uradalmában viselt orvosi hivatalt, miglen hg Batthyányi által az enyingi uradalom orvosává neveztetett. Előbb azonban tapasztalatait bő* vitendő, bejárta a külföld híresebb orvosi és természettudományi intézeteit. Visszatérvén, Mezőkomáromban IS éven át nagy korban fizott orvosi gyakorlata mellett több holdra terjedő kertjének mivelésére fordítá üres óráit. Irodalmi munkássága ez időtájban csak értekezésekre és közlésekre szoritkozék, mellyek a M.Gazdában és az Orvosi Tárban jelentek meg. 1847-ben Sió mellékének tájrajzát irta orvosi, statistikai és természettudományi tekintetben. melly munkája által Magyarország akkori főorvosa Stáhly Ignáez által kitűzött 30 arany pályadíja érdemesíteték. 1850-ben többekkel szövetkezve, egy vállalat létrehozatalát kisért meg, mellynek célja: az ország fővárosában nagyobbsszerű szőlő- és taneviédét létrehozni és nagyban mindenkor magvak termesztését eszközleni, mik a haszon-kertészet körébe tartoznak. 1853-ban e vállalatot haszon-kertészeket képző intézettel kapcsolá egybe, mellyhen évenkint 24 ifjú télen át a real és gyakorlati de különösen természeti tantárgyakban nyernek oktatást; nyáron át pedig az általa kezelt 20 holdnyi ültetvényeket kertészileg művelvén, mindenkor eljárásokban és munkákban gyakoroltatnak, mellyek által a haszon-kertészet okszerű és sikeres üzésére képesítetnek. Intézetének tantárgyai három évi tanfolyamra vannak fölösztva, azokat maga adja elő tanítványainak; 1854 óta a Gazd. lapok kertészeti rovatát írja. Az itt közzétett közlések külön is hat füzetben adá ki.

Enyedi György, unitárius superintendens, szül. 1554-bén Erdélyben. Bővebb kiképzés végett meglátogatta az olaszországi egyetemeket. Megfordult Németországban és Schweizban. Több ideig tartózkodott: Bécsben. HazajÖvete-lé után előbb tanár lett, azután prédkátor Kolosvárott, végre superintendenssé neveztetett, Meghalt 1597, fiának

hagyá a szent-írás magyarázatát latin nyelven, melly csak halála után látott világot. Magyarul Bécsben mulatásakor „Gismunda historiájá“-t írta meg versekben és kiadta Debreczenben, 1577. A versek első betűi összeállítva e latin jelentést fejezik ki: Georgius Enedi Transilvanus in gratias nobilis Franciae Komáromi Thirnaviensis, fratris unióe dilecti, cecinit Viennae misernm mortem duorum amantium ob inpatientiam amoris. Másodszor „Historia két szerelmeskről, miként haltak meg egymás szerelme miatt?“ megjelent Debreczenben, melly évben nem tudni.

Enyedi János (benedeki), seborvos, „Falusi embernek patikája“11 cím alatt közhasznú könyvet bocsátott közre Kolosvárt, 1801. XX és 270 1.

Enyedi János, erdélyi születésű, előbb kézdivásárhelyi, később vajdahunyadi prédkátor, latin nyelvenirt, számra 22 disputatioin kívül magyarul kiadá e műveket: „Mennyet szó vagy a lelki álomból való felserkentés/1 N.-Várad, 1657. „Isten igéretiuek felnyitott arauy bányája/1 1665.

Enyedy Pál, krónikásaink sorába tartozik. Ének az erdélyi veszedelméről cím alatt kötetlen stílben írta történeti emlékiratát, melly sokáig kéziratban volt forgalomban, míg Miké Imre 1855-ben Erdélyi történelmi adatai L kötetében azt kinyomtá. Életéről mit sem tudni. Élt a XVI. század végén, és a következőnek elején.

Eördögh István, széplelkű fiatal költő, szül. Aosádon, Szabolcsmegyében vagyonos szülőktől. Tanult Debreczeben, Nagyváradon, Pesten, tanulótársai közt mindig az első helyet érdemei ki. Első, figyelmet gerjesztett munkája a Nemzeti Almanachban jelent meg „Robespierre“ cím alatt. Írt egy színművet is Hedvig és Vilmos herceg sorsáról, melly Nagy Ignácz Színmütárában olvasható. Egy nagyobb eredeti novellája „Camoensi cím alatt az Atheneumban olvasható. Meghalt Pesten 1842. 18 éves korában.

Erdélyi Indali Péter, szül. Erdélyben és tanult Ko-
A jogtanulmányok végeztével nevelői pályára

adta magát a mint ilyen több előkelő háláknál működött. Jelenleg Szőnyi fineveldéjének egyik érdeme tanítója. — „Egészen új szerkezetű ABC, vagyis vezérkönyv az olvasni tanításban és tanulásban“ ozimű művén és e könyv szellei mébea kibocsátott „Fali olvasó-tábla“-n kívül, 1856-ban kiadott „Olvasó-könyv“-et a gymnasiumok számára Megjelentek számosb paedagogiensi cikkei a lapokban.

Erdei, azelőtt **Hirsefeld Fülöp**, orvostudor és gazdász, szül. 1805. Aszódon, Pestmegyében. Iskoláit szülői házánál Pesten végzé; később áz orvosi pályát választván, 1829-ben nyeré meg orvosi oklevelet a pesti egyetemtői s ezen pályán haladott 1843-ig, melly idő alatt ozikkei az Athénaenmban és a Pesti Hírlapban jelentek meg. A mondott évben nagy kedvét lelte a gazdászatban annyira, hogy azt tüzetesen elmeileg és gyakorlatilag tanulmányozta. Azóta részint sajátjában, részint mint több előkelő magyar birtokos jószágigazgatója működik e téren. 1848-ig több gazdászati csikkéi jelentek meg a Magyar Gazdában. 1848-ban adta ki Weckherlinnek „Az angol gazdasági rendszer“ című, szabadon magyarázott, hazánk körülményeihez alkalmazott, előszóval, jegyzetekkel és toldalékkal ellátott munkáját. Ugyanakkor a Nemzeti Újságban is számos politikai és flnaó-orális csikkeket közlött. Azóta Müller Gyula és a Délibáb naptáraiban közlött gazdászati csikkéin kívül egész szorgalmát a gyakorlati gazdászatra fordítja; ennek igen bocses eredményéül tekintendő az általa föltalált hydrostaticus szívony nevű gép, melly egyedül a légkör nyomása által a kiöntvényeket töltésekben s más magaslatokon keresztül, a zsírlipeket igen előnyesen pótló módon, át- és elvezeti.

Erdélyi (keresztúri) József, honn végzett alsóbb tanulmányai után Romában hallgató a felsőbb tudományokat, hol kitűnő észtehetségének fényes jeleit adá. Hazajövén, Vácson az egyházi jogot tanító; később vóczi kanonokkó, csongrádi föesperessé és félegyházi plébánossá neveztetett ki. — Campio Hyacinth szent ferenczrendi szerzetes ellen bocsátó közre: „Duplicem Apologiam, Historieo-Critica

de Origine Fratricellorum.“ Azonfelül mondott s adott ki jeles dicsbeszédet „Kalazanti ez. József a kegyes iskolák alapítójáról“ Kalocsán, 1769 Tőle van „Tanúság a templomok tiszteletéről.“ Vácz, 1788. „Megbámisittatott mérteke az emberi polgárságban találkozható valóságos első-ségnék.“ Buda, 1790.‘

Erdődi János, ref. prédikátor, fordítá „Szent Ágostonnak magával való beszélgetésít.“ 1680.

Érkövy Adolf, legkitűnőbb gazdászaink egyike, szül. 1818-ban. Tanulmányait Keszthelyen, Kaposvárott, Pécssett éa Szombathelyen végezte. 1838-ban gr. Károlyi István szolgálatába lépett, hol számvevősi s külügazdasági négy éves alkalmazás után, birtok-igazgatósági, utóbb grófi titkár, 1848-ban a csongrádi és vásárhelyi uradalomak, 1851 óta pedig az összes birtok felügyelője lett. A folyó 1857-ik évben nyugdíjaztatván, Pestre tette át lakását, munkásságát a gazdasági irodalomnak szentelendő. E téreni munkássága 1837-ben vette kezdetét, az „Ismertető“ című gazdasági Közlönyben terjedelmesb értekezéseket közölvén. 1848-ban a „Ismertető“ melléklapját, a „Gazdasági Litteratúrát,“ szerkesztő; dolgozott a „Magyar . Gazda“ és a „Gazdasági Lapok-“ba is. 1843-ban keletkeztető a-pestmegyei fi ók-gazdasági egyesületet, s az egyesület ezüstérmével tiszteltetétt meg. — 1845-ben „R[^]bet és dézma“ című pályamunkája 50 arany jutalmat nyert „Homokkötés“ című munkáját a pestmegyei fiók-gazdasági egyesület 1846-ban adta ki, s 1847-ben a „Haszonbér rendszer és népesítés, ügyében kitűzött első jutalmat, 100 aranyat; az ő értekezése nyerte el. A „Mezei Gazdaság“ című nagy kézikönyvben a magyar gazdasági irodalomnak, hazánkban! gazdasági egyesületek- és intézetek történetére vonatkozó részét ő dolgozta. 1855-ben a „Royal agricultural society of England“ rendes tagul választotta. Beutazta Német-, Franczia- s Angolországot és Belgiumot, s olt szerzett tapasztalatait hazánkban sikерrel alkalmazta. Tevékeny részt vett Tisza-szabályosás ügyei körül. 1852-ben a csongrádi tisza-

szabályozási társulat elnökévé választó, s mint illyen a folyó évi pesti nagygyűlésben képviselői minőségen részt vett. Ugyanakkor a nagygyűlés jegyzőjévé választotta, s tagja volt azon bizottmánynak, mellynek feladata a Tiszaszabályozás által kiszárítandó ártér bizonyos időrei adómentességét indokolni és véleményezni. Jelenleg a „Falusi Gazda“ című gazdasági folyóiratot szerkeszti.

Érsekújvári K. István, két munkát hagyott hátra illy címek alatt: „Győző hitnek lakozása.“ Debreczen. 1686. — Es „Hogy a hit Isten munkája.“ U. o. 1686.

Eszéki István, szatmári ref. prédikátor volt. Felsőbb tudományok kedvéért Bataviában tartózkodván, mint Aristoteles bölcsészeinek heves védője a cartesianusok ellenében lépett föl, illy című könyvvel: „Prima veritas defense.“ Utrecht, 1666. Erdélyben tanárkodása alatt is bocsáttott közre egy könyvet „Diurium Theologicum“ cím alatt. Magyarul bírunk tőle „Rithmusokkal szent beszélgetést“ (Kolosvár. 1669), melly a Messiást váró zsidók ellen van intézve.

Gr. Eszterházy Károly, szül. 1725-ben. Egyházi pályára lépvén, a hittudományokban Romában képezé ki magát. Hazájába visszatérvén, Pápán plebános-helyettesi minőségen miveié az Ur szőlejét. Érdemei tekintetéből előbb esztergomi kanonokká s kir. tanácsossá, később váczi, végre 1761-ben egri püspökké neveztetett, s e megyét 38 éven át dicsőségesen kormányzó. Nagy nevét különösen az egri lyceum és csillagász-torony örököti, mellyek egyenesen az ő bőkezűségének, erélyességének és buzgalmának köszönik létöket. Megkezdetett a nagyszerű épület 1765-ben, s 20 éven át tartott az építés. Az építési roppant költségeken kívül, a bőkezű püspök kedvencz intézetét jeles könyvtárral, physikai és csillagászati eszközökkel látá el. Meghalt 1799-ben. Ő volt Egerben az utolsó püspök; utána a megye érsekségéé emellett Számosb alkalmi beszédein kívül, nyomatásban megjelent tőle: „Három üdvösségeé kérdés.“ Pest, 1751.

Gr. Eszterházi László, e nevű ősrégi nemzettség ivaldeka B hitbuzgalom férfiú, ifjú éveiben sz. Pál szerzetébe lépett. Hittanulmányait Romában végző. Haza térvén szerzete magyarországi tartományát hat évig kormányzá. 1769-ben váczi nagy préposttá, később püspökhelyettessé, végre 1780-ban pécsi megyés püspökké neveztetett. Minf illyen halt meg, 1799 ben. Munkái: „Kortonai szent Margitnak csudálatos megtérése Soprony, 1757. „Választott edény,” Xav. sz. Ferencz tiszteletére (mondott beszéd. Nagyszombat, 1758.

Etédi S. Márton, költő, erdélyi születésű s dömsödi jegyző volt a múlt század végén. Munkái: „Magyar Gyász, vagyis II. Lajos királynak a mohácsi mezőn történt vészédelme” (versekben), magyar és erdélyországi familiák mutató táblájával együtt. Pest, 1792. 8dr. 226 1. „Örömre változott siraalom, mélyl hg Sándor Leopold, hazánk elfelejthetetlen nádorát fájlalja” (versekben). Pest, 1795. „Scytha király vagyis Záton herczegnek különbb különbbféle változásokon forgott története” (versekben). Buda, 1796. 8dr. 223 1.

Fábián József, nemes szülők gyermeke, 1761-ben szül. Iskolait bevégezvén, korán az irodalmi pályára szánta munkás életét. Leginkább a természettudományi és gazdaszáti szakra volt hajlama. Noha munkái jobbadán fordításokból állanak, de ezenkívül a.romai írókkal is barátkozott. Kiadott munkái ezek: 1. Raff természeti historiája kisdedek számára, rézmetszévekkel. — 2. Természettudománya a köznép számára. — 3. Chaptalnak a borcsinálásról első kisded munkája. — 4. Prédikátorok tárháza; ez lelkészek számára folyóiratul volt szánva. — 5. Chaptalnak nagyobb munkája 2 kötetben, ugyan a szőlő- és bortermesztésről. — 6. Columella paraszti gazdasága. — Élte utóbbi éveiben ezélhüdés érte, mellynek következtében elgyengült de lelke ezután is foglalatáé volt, és ezen állapotában fordítá Ovid keserveit és Cornelius Gal lust. Az irodalmon kívül mint tót-vásonyi ref. lelkész, és veezprém-egyházkerületi senior

szerzett érdemeket. Meghalt Tót-Vásonyban 1825. január 29-én. Legidősb fia, Fábián Gábor még atya életében „Hafiz“ fordítása által lépett föl

Fábián Julianna, a múlt század végén élt s neje volt - Bédi Jánosnak Komáromban. Versekben levelezett gr. Gvadányi József tábornokkal, a mint ezt tanúsítja azon könyv, melly 1798-ban Posonyban „Gróf Gvadányi Józsefinek Fábián Juliannávali verses levelezése“ címmel jelent meg.

Falk Miksa, jeles publicistáink egyike, szül. Pesten, 1828-ban. Atyja vagyonos kereskedő volt, de egyik rokona könnyelműsége által vagyonát elveszítvén, fia már 14 éves korától kezdve a tanulás mellett kenyérkereséssel volt kénytelen foglalkozni. Így történt, hogy már 1843 és 44-ben, vagyis 16 és 17 éves korában az „Ungar“ című lapban a magyar lapokból fordításokat s a nemzeti színházi előadásokról alapos bírálatokat közlött. Azután a nevezett lap segédszerkesztője volt 1847-ig. Atyja szorgalmazására letevén a bölcsészeiből a szigorlatokat, tudori oklevéllel ellátva Bécsbe ment s az ottani polytechnicumban különösen a Mathematikát nagy kedvvel s kitűnő előmenetellel tanulmányozta. Tanulmányait nagy szükölködések közt folytatta, Bécsben 1848-ig, mikor a tanfolyam megszakadt, s Fálik Pestre tért vissza, hol az Ungar szerkesztősége által tárta karokkal fogadtatott. Ezen lapban valamint a pesti Spiegelben több magyar költemény jelent meg tőle német fordításban. Septemberben újra Bécsbe ment azon reményben, hogy tanulmányait folytathatja; de az octoberi események reményét meghiúsították. Ez időközben a Schwarz-féle őst. Ztg. számára politikai vezérczikkeket írt, s midőn e lap betiltatott, a „Wanderer“-nek Magyarországra vonatkozó czikkeit majdnem kizárálag ő írta oly sikkerrel, mikép a lapnak csekély számú előfizetői egyedül Magyarországon 2000-rel szaporodtak. Eddig tehát német journalista volt, munkássága azonban a magyar ügyek és irodalom körül forgott. Csupán az Életképekben közlött néhány czikket; 1849-ben a Figyelmező számára írt Bécsi leveleket, mellyeket később Császár Fe-

rencz felszólítására a „Pesti Napló“-ban folytatott. Török János szerkesztőisége alatt a Pesti Napló számos jeles czikket hozott tőle Kulcs jegy alatt. 1855 végével a Török J. által Bécsben megindított Magyar Sajtóhoz szegődött, s az abban közlött politikai napi szemléi köztetszésben részesültek. Folyó év kezdetével a Magyar Sajtó Bécsből Pestre Heckenast nyomdájába kerülvén, Falk ujra a Pesti Naplót gazdagítja érdekes czikkeivel. Falk illy termékeny journalistikai munkássága s 1850 óta a bécsi takarékpénztárnál! hivataloskodása mellett közrebocsátá még G a 1 1 e 11 i hires világrajzát alapos átdolgozásban; lefordítá Bumüller Világtörténetéből az ó-kort; mindenkettő Hartleben által adatott ki. Megjelent tőle továbbá néhány apróbb irat névtelenül: a belyegtör vényről, belyegjegyek ről, orosz-török háborúról stb. Vállalás kézi és iskolai Atlaszának második kiadását (1854.) szintén ő dolgozta át. Németre fordítá Jókaynak néhány regényét, legközelebb Vas Gereben „Nagy idők, nagy emberek“ című regényének német fordítását bocsátandja közre.

Falusi Mihály, illy című munkát írt: „Okos gyermeknevelés példája a köznép hasznára.“ Posouy, 1805. 8dr. 266 lap.

Fanni, a múlt század végén 1795-ben kora fiatalsgában elhalt remek tollú íróknak, Kármán Józsefnek kedvese volt. Mindketten akkori irodalmunk meteorjai, — fénylettek és eltűntek. Fanni családi neve örök rejtély marad. Annyit tudunk rólá, hogy egy nemes család gyermeke volt s mivel szülői Kárinánnal egybekelését gátolák, szerelmének kora áldozata lett. Ritka kedélylyel és lelkesültséggel írt dolgozatokat hagyott maga után hátra, mellyek melegítik, megindítják és fájdalmas érzettel töltik el szívünket; e tulajdonokban a francia Babét iratait meghaladják. Fanni c. hagyományait Kármán az általa szerkesztett Urániában közzétevé, szívélyes életrajzát bocsátva át előre, mcUyben Fannival: gyengéd viszonyát, atyjának zsarnok keménységét, a szenvédést és halált, mellyet a nemeslelkű leány éle-

tét irodalmunk veszteségére elhervasztá, — érzékenyen adja elő. Fanni érdekes iratai félszázad múlva is megnyerték azon méltánylást, miszerint azok remek íróinkéi között a „Nemzeti könyvtár“ második folyamában kiadtak.

Farkas András, szül. Holdmezőberén ref. szülőktől. Később Kalocsán a kath. vallásra tért, s Pesten a kir. táblánál hites-jegyző volt. Magyar alkalmi versek készítésében nagy ügyességgel bírt. Nyomtatásban megjelent versei: „Pokolbeli utazás“ 1794. „Öröm tárgyú üdvözlet“ A kalocsai érsek tiszteletére írt versek. Pest, 1798. Hasonló tárgyú költemény Budán, 1799-ben jelent meg tőle. „Síralmi versek“ Batthyányi bíbornok halálára. U. o. 1799. „Síralmi emlékeztetője Harsányi Josephának“ U. o. 1799. „Pannónia öröme“ U. o. 1800.

Farkas Antal, a cassai kerület tartományi-biztosa volt. Németből fordítva illy című munkát adott ki: „Erkölcsi iskola, azaz huszonnégy nyájas históriák“ E 443 lapra terjedő mű megjelent Kassán, 1790. Másodszor kiadatott Pesten, 1806.

Farkas Ferencz (királhegyi), szül. Sz.-fehér várott 1786-dik évi sept. 12-én szegényebb sorsú, de jámbor szülőktől. Tanulmányait szülőföldén dicséretesen végezvén, ugyanott a nevendékpapok közé fölvéteték s már 1809-ik évben áldozárrá szenteltek Milassin, Vurum, Kopácsy és Szuszics székesfehérvári püspökök oldalainál 20 éven keresztül mint a nevendékpapok tanulmányi felügyelője, szentszéki jegyző, hittanára püspöki titoknok és levéltárnok ernengetetlen szorgalommal működött 1828-ban a fehér vári káptalan tagjává s 1838-ban ugyanazon káptalan nagyprépostjává neveztetett. Irodalmi munkásságát szép magyar nyelven írt alkalmi költeményein kívül számos de még eddig egybe nem szedett „Egyházibeszédei“ tanúsítják. Még 1850-ben is a 64 éves egyházi bajnok fiatal erővel ragadta meg tollát, s „A világ egyháza“ című jeles munkáját irta; sőt jelenleg 1857-ben a 71 éves tiszteletre méltó öreg „Szellemi és anyagi világ“ című művével szándékozás meg a ma-

gyár irodalmat, melly mű az ifjabb egyházi és polgári nemzedéknek serkentésül és intő szózatául szolgál. Farkas Ferenczet egyéb erényei között különösen ékesít a h o n- és emberszeretet. Jótéteményeit s nemes törekvésein elszámlálni sok volna; legyen elég példaképen fölsorolni: hogy 1851-ben 18000 pengőforint alapítványt tett a fehérvári székesegyház, papnövelde és katonai koródák javára, s hogy létesít Fejérvárott egy honleányi növeldét, mellyre a megyeteréni díszes olasz ízlésű emeletes, mintegy 20,000 pengőforint értékű házát és kertjét, összesen 1000 □ öltre terjedőt, 30,000 pengő forint készpénz hozzá csatolásával szentelé. 1850-ben Leopold-rend kereszttjével földiszíttetett, 1851-ben pedig „Királyhegyi“ elönévvel az osztrák birodalom lovagjává kineveztetett.

Farkas Károly, írt „Mulatságok“ cím alatt különféle mulattató történeteket. E munka megjelent Budán, 1805. 8dr. 382 1.

Dr. Fáy István, a maltaui uralkodó rend vitéze, zene-művész, különösen zongorajátékáról hires. Mint író jeles értekezéseket közlött a Századunk, B. P. Híradó és Magyar Sajtó hasábjain. Kéziratban van nála a magyar zene történelme; óhajtandó, hogy mielőbb világot lásson. „Régi magyar zenegyöngyök“ című gyűjteménye (Csermák, Bihari, Lavotta és saját szerzeményeiből) legközelebb jelent meg.

Fejér Antal, volt pesti ügyvéd latinból szabadon lefordító és képekkel ellátva kiadá Barklaj Argenissét, két részben. Megjelent Egerben, 1792. I. rész 411, II. 748 L Irt verseket is „A füredi savanyú víznek hasznáról.“ Buda, 1777. Más versei „A Balaton Tihanyi Ekkónak eleven zengzése“ cím alatt, u. o. 1778-ban látta világot.

Fékesházy György, az Ivánkái uradalom gondnoka volt s több közhasznú baromorvosi munkát bocsátott közre; illyenek magyar nyelven: „Hathatos orvosság a marhadög ellen.“ Pest, 1790. „Búvár, vagyis: Fékesbázi Györgynek elmélkedése a marhadögről.“ ü. o. 1794. „Barmok or-

vosságának a marhadög ellen tulajdonságiról és annak hasznos erejéről hiteles bizonyások.“ U. o. 1794. „Némelly jegy, sásái az házi állatokban termő férgekről.“ Pest, 1789.

Fekete Gergely (kőhalmi), angolból fordítva igen hasznos gazdasági könyvet adott ki illy czímmel: „A jó gazda ember.“ E 230 lapra terjedő munka megjelent Posenyban, 1798.

Szentzi Fekete István, Szentzen szül., Kőszegen viselt ref. prédkátori és superintendensi hivatalt. Müller H. elműkedéseit fordító magyarra s kiadta illy czím alatt: „Lelki magasztaló órák.“ Löcsén.

Fekete János, hittudor és szombathelyi kanonok, szül. 1801. Végzett tanulmányai után 1824-ben áldozárra szenteltetvén föl, mint tanulmányi felügyelő és tanár a szombathelyi seminariumban kedves emléket hagyott hátra; mint kenyéri plébános a pásztori gondjai alá bízott híveket a szószéken és iskolákban a legnagyobb buzgósággal oktatta; mint kerületi alesperes paptársainak szívesen nyújtott segédeket, nagy gondot fordított az iskolára, ezeket jó rendbe és virágzó állapotba helyezni fötörekvése volt, melly érdeimeit legfelsőbb helyen is méltányoltatván, 1854-ben szombathelyi kanonokká neveztetett ki. Több értekezést írt a „Religio és Nevelésiben és „Századunkéban, mellyek közül a vegyes házasságokról írt vitaczikkei figyelmet ébresztettek. Königsdorfer homíliái után készített jeles egyházi beszédeit 1856-ik évben kiadta két kötetben.

Feleki Miklós, színész, szül. 1822. Erdélyben Udvarhelyszék- Nagy-Galambfárván. Tanult Udvarhelyszéken, s 17 éves korában Szigetvári László társulatánál színész lett, s legelőször Csíkszeredán lépett föl. 1841-ben Pály Elek igazgatása alatti társulattal Bukaresztbe ment. 1844-ben ő vette át e társulat vezetését 1848-ban maga szervezett színésztársulatot, melly Debreczenben és Nagyváradon tetszéssel játszott. Feleki 1852 óta mint nemzeti színháznunk szerződött tagja a pesti színpadon szerepel, s színész működése mellett az irodalommal is foglalkozik, Tizenkét

franczia színművet fordított le magyarra; írt egy eredeti drámát „Enyingi Török János” címmel, s „Orosz házaság” című vígjátékot. Ezeken kívül több hírlapi czikk és elbeszélés jelent meg tőle. Most egy társalgási vígjátéka és egy népszínműve előadásra várnak.

Felvinczi György, illy című, versekbe foglalt könyvet hagyott hátra: „Igen szép históriája az Jerusalemből Jerichóba menő, tolvajoktól megsebesített Embernek állapotjáról LX. mostan Rhythmusokban meg-íratott és kibocsátott.“ Lőcse, 1699. Egyéb munkái: „Plútónak és Jupiternek egymás közt való villongási“ Tragoedia, 1693. „Schola salernitana, avagy: Az egészség fentartásáról való könyv.“ Lőcse, 1694. „Procuratoria dicsérete.“ Kolosvár 1697. „Természet próbája.“ Hely és év kitétele nélkül.

Felvinczi Sándor, debreczeni ref. prédkátor szülőhelyéről vette nevezetét. Tanult Enyeden, Nagyváradon, Debreczenben és Sárospatakon. Bővebb önképzés végett kiírta a leydeni és gröningeni akadémiára; honnan 1666-ban visszatérvén, Kassán philosophiát, theologiát, görög és héber nyelvet tanított, melly hivatalát később a debreczeni predikátorssággal váltotta fel. Írt egy munkát „a kereszteny hitbeli tévelygéséről,” mellyet később „Haeresiologia” címmel Debreczenben, 1683-ban adott ki. Szintén az ő munkái: „A Jehova nevében a pestisről válogatott beszélgetés nyolez predikációkban.“ U. o. 1679. „A jó Isten nevében lelki diadalomról Való oktatás.“ U. o. 1682.

Femer Kilián, családi néven Klein Efraim, illy című munkát adott ki: „Mindennapi közönséges és barátságos levelek; a levélírásban gyakorlatlanoknak kedvezkérő és hasznukért.“ Posony, 1776. 8dr. 294 1.

Ferenczy (medeséri) Endre, „A régi. igái, azaz: a rom. kath. hitnek az apostolitodományban. virágzó igazsága“ (Kolosvár 1785.) címűmunkájáról ismeretes.“

Ferenczy Theréz, szül. régi hemes szülőktől 1830. Szécsényben, Nógrádmegyében, hol atya ezelőtt könyvkötő volt, jelenleg urad, tiszt. Theréz szerény családi körben ne-

vekedvén, a költészeti kiképeztetését leginkább saját szorgalmának, olvasási szenvédélyének és jeles észtehetségenek köszöné. Kölöti fogékonyiságára legnagyobb befolyás-sal volt szobrász nagybátyának országos híre emelkedése, kinek műtermeit gyakran látogatta; továbbá Lisznyai Kál-mán jeles költőnkkel hosszasb barátságos viszonya. — Köl-teményeit a lapokban szétszórva közzé; említést érdemel „Elesett fiatal paptestvérehez“ írt ódája, mellyben költöi magasztossággal és alapos erkölcsi nézettel ecseteli annak szellemi életét és testvéri szeretetét. — 1854-ben túlábrán-dossága mély melancholiává fajult, s a jeles tehetségű nő ennek áldozatául esett: 24 éves korában, a szécsényi vár-kertben pisztolyal, épen szívét találva, vetett véget éle-tének. — Halála után 1855-ben költteményeit. Bulcsu Károly tanár adta ki Pesten „Téli csillagok“ címmel, mellyek a lapirodalom müütszei s az olvasó közönség által közméltánnyal fogadtak.

Fésős András, 1802-ik esztendőben Szatmármegyében, Hiripen született. Atyja ref. prédikátor volt ugyanott, ki fiát tanulás végett előbb Szatmárra, majd későbben a debreczeni főiskolába küldé. Tantársai között szelídsege s jeles tanulása által már akkoriban is kivíta ismerősei előtt azon tiszteletet, melyet egész élet-pályáján méltán megér-demelt. A főiskolát a legfőbb iskolai hivatal, a seniorság bevégeztével hagyván el, külföldre utazott, hogy a hírne-vesebb theologiai intézeteknél az egyházi pályára magát kellőleg kiképesse. Visszatérvén hazájába, a szatmár-né-meti predikátorságra hivatott, hol néhány évet töltvén közkedvességen, bár kedvetlenül is elfogadta a debreczeni főegyházhoz meghivatását. Itt részint mint prédikátor, ré-szint mint superintendentialis főjegyző működött. Az 1843-ik évben azon megtiszteltetés érte, hogy az országgyű-lési hitszónokságra ő lön megválasztva, melly tisztét olly jelesen töltötte be, hogy átalános elismerésében részesül-vén az országosan öszvégült rendeknek, annak következ-tében igen díszes asztali s több másnemű ezüst készletek

kel tiszteltéttet meg. 1843/4 évi orsz.-gyűlés alkalmával tartott „Egyházi Beszédei“ Debreczenb. 1845-ben láttak napvilágot a papi gyámintézet javára. Elhunyt a jeles férfiú 1855-ik évben.

Fessler Ignácz, magyar akadémiai lev. tag., szül. 1756. Zarándfaluán, Mosonymegyében. 1773-ban a capuccinusok szerzetébe lépett. 1781-ben a mödlingi kolostorból Bécsbe tétegett át, hol József császár figyelmét magára vonván, általa a lembérgi egyetemhez a keleti nyelvek és hermeneutica tanárává neveztetett. 1791-ben az evang. vallásra térvén, Berlinbe költözött, itt megnösvált és mint magánzó 1810-ig tartózkodott; melly évbén sokféle viszontagságai után Sz.-Pétervárra udvari tanácsosul s az Alexander-Newski-akadémiában a keleti nyelvek és philosophia professorául 2500 rubel évi fizetéssel hivatott meg. E tanári állomásáról nem sokára elmozdítatott s a törvényhozó-bizottmány tagjává neveztetett. 1820 ban az oroszországi evang. egyháznak fősuperintendensévé lett. Megh. életének 83-ik évében Sz.-Pétervárott dec. 15.1839. Magyarországra vonatkozólag számos történelmi munkát írt német nyelven, úgymint: „Attila König der Hunnen.“ Boroszló, 1794. „Mathias Corvinná, König der Hungarn und Gross-Herzog v. Schlesien.“ 2 kötet. U. o 1793—4. „Die drey grossen Könige der Hungarn auf den Árpiid!schen \$tamme.“ U. o. 1808. „Die Geschichten der Ungarn und ihrer Landsassen.“ 10 kötet. Lipcse, 1815—25. Magyar történetirati munkái által szerzett érdemeiért a magy. akadémia külföldi lev. tagjául választotta 1831-ben.

Filepszállási György, tornyosnémeti helv. hitv. prédikátor, közhásznú jmákönyvet bocsátott közre e cím alatt: „Praesidium Christianorum, avagy a keresztenyek' között Magyarok fegyverek, mellyel legjobban oltalmazhatják magokat. Kassa, 1694.

Filefalví Filiczki János, szül. Farkasfaluán Szepesmegyében., nemes szülöktől. Hazájábani iskolázás után 1802. Prágába ment a felsőbb tudományokra; 1805. Her-

borút látogatá meg akadémiái folytatása végett, de tanult még Marburgban, 1611. Heidelbergában, hozzávetőleg Altdorfban sőt Basileában is, úgy hogy akadémiai utazásban tíz vagy több, évet töltött volna. Mint költő és pedig latin- és görögben egyiránt teve nagy híre szert, s koszorús költő (poéta caesareus laureates) néven ismertetett. Magyar versei közöl közézen forgó ez, mellyet Dávid zsoltárai elé, Molnár Albert a fordító dicséretére irt. Kötésszeten kívül nagy jártassága volt a hittudományban különösen. — A pataki iskola tanára lett 1617. s-volt az öt évig és néhány hónapig, mikor 1622. pestisben meghalt. Munkái: 1) *Primitiae poeticáe*, kijött Marburgban 8dr. Tartalma különféle tárgyak, p. lakodalmi, halotti versek, görög és latin epigrammok. — 2) *Poemata varia*, Basilea, 1614. 8dr. aztán Pareus Fülöp által „*Deliciae poetarum hungarorum*“ gyűjteményben, Frankfurtban, 1619. 12dr. illy külön czímmel: *Joannis Filiczki de Fiiefalva pannoni! poemata varia.* 3) *Magyar Rhythmusok*, Molnár Albert tiszteletére. 4) *Carmen funebre*, Károlyi Zsuzsanna emlékére. Nyomt. Gyulafehérvárott 1624. 4dr. 5) Marburgban egy akadémiai értekezést tartott: *de omnipraesentiá corporis Christi testimonio Áugustini eversa.* 6) *Xenia Natalitia*. Prágá, 1604., 8dr. Nyomt. Sbhumannál. Pataki iskolaigazgató korába esnek az iskola legrégebb rendszeres törvényei, mellyeket I. Rákózy György, parancsára ő erősít meg.

Finkéi József,-szül. Szendrő-Ládon, Borsodban jan. 7. 1824. hol atya ref. lelkész volt. A helybeli népiskolából a szikszai középtanodába vitetvén, másfél évi tanulás után a sáros-pataki főiskolába ment, s ott. végezte a hátralevő iskolai pályát. Az akadémiai hallgatók sorába lépett julius 19.1839.' Kedvencz tanulmányai a történelem és classical irodalom. A két classical nyelven kívül a héber, német- és franczia is sajátja, 1847—8 iskolai évben a pataki gymnasium? negyedik osztályának köz, a következő évben az ötödik osztálynak helyettes tanítója; míg 1849. év novémbor hava óta mint nyilvános rendes tanár vezeti a gymnasium III. osztályát.

Munkái: 1) Részt vett, Soltész F. és Somosi István társaval a Patakon 1853. kijött Görög nyelvtan készítésében: hasonlóul 2) egyik munkatársa a maholnap megjelenendő Görög Magyar szótárnak. Kéziratban: 3) „Magyarország történelme“, középtanodai III. osztály számára.

Fodor Pál, „Száz és négy válogatott, bibliabeli Históriák“ cím alatt bocsátott közre egy könyvet Hübner után fordítva. Basel, 1754.

Fogarasi Ferencz, karansebesi ref. prédikátor, angolból fordítva és kiada illy czímű könyvet: „Kis kereszteny.“ Károlyfejérvár, 1654.

Földi Ferencz, Campe után 'fordítva „Erkölcsei könyvecske“ adott ki Komáromban, 1789.

Földi János, orvostudor, híres nyelvész és természettudós, szül. Szalontán, Bihar megyében 1755. dec. 21-én. Születése után tizenötöd napra anyját elvesztvén, árván, csekély örökségtől kifosztatva, nagy szegénység közt folyt le gyermekkora s első ifjúsága, úgy hogy a helybeli iskolát is csak mint szolgagycserek, s utóbb mint altanító uszhatta meg. 1773-ban jutott a debreezeni főiskolába, honnan 1781-ben Halasra ment rectornak. 1781-ben orvosnevendéki pályára lépett. 1788-ban avattatott föl orvosludorrá és Szatmárra ment orvosnak. 1791-ben Hadházra tette át lakását, a hajdú-kerület orvosává választatván el. Kimült sorvadásban 1801. apr. 6-án élte 46-ik évében; hamvai a hadházi temetőben nyugosznak, hol sírját a kegyelet 1847-ben ákaszültetvényekkel díszítő föl. Irodalmi működése s hatása az irodalom három ágára volt hatalmas befolyással: „Földinek egynél több igénye van arra, hogy neve tiszteletben föntrassék. Ő atyja a „magyar állattannak;“ mint nyelvész alapot nyújtott a „debreezeni‘ néven olly nagy befolyásúvá lett első tudományos magyar nyelvtannak; a szép irodalomban, mellyet bár mellékesen úzött csak, egy új iskolának, ha nem is alkotója, de első indítványozója volt,“ — írja Földiről Toldy Ferencz. Számos versei maradtak hátra, s főleg ő készítette a múlt század végén az olly zivataros nyelvtusák-

ban sokszor emlegetett debreczeni magyar grammatikát, övetette meg a Diószegi-Fazekas füvészknönyv alapját, s a mellett a következő két munkát irta: „Rövid kritika és rajzolat a magyar füvészstudományról.“ Bécs, 1793. „Természeti História- Első csomó: az állatok országa.“ Posony, 1801.

Forgó György, magy. akadémiai lev. tag, szül. Tószegen, Pestmegyében 1787-ben. Alsóbb iskoláit Czegléden és Jászberényben végezvén, 1805-ben Pestre jött, hol a bölcsészeti és orvosi tudományokat folytatván, 1812-ben orvostudorrá lett. 1816-ban Pestmegye rendes orvosává és az orvosi kar tagjává választatott- 1820-tól fogva Hahnemann orvoslási rendszeréhez ragaszkodott, s elősegítette az Organon magyar fordítását, melly munka „Organona a gyógymüézségnak, vagy Hahnemann Sámuel homoeopatiája“ címlalatt Pesten, 1830-ban látott világot. Cholera idejekor a kormány által kiadott rendeleteket az ajánlott gyógymódokkal megtoldva adta ki „Utasítás az egészségre ügyelő hivataloknak“ címlalatt Pesten, 1831. Magyar akadémiai lev. taggá 1831. febr. 17-én választatott meg. 1835-ben kínos betegségének, mellyben már hét év óta szenvedett, gyógyítása végett a buziási fürdőkbe utazott. de oda nem érhetett, mert útközben Lovriban Torontóimégyében jul 17-én meghalt. Végrendeletében számos közhasznú és jótékony intézetekre tett adakozásokat.

Forrni (soborsinyi) **Endre**, Aradmegye első alispánja, latinból magyarra fordítá „Trogus Pompejus Justinusnak negyvennégy könyvből kiválogatott rövid ékes Históriáját,“ s kiadta Egerben, 1781. 4dr. 437 1.

Forró György, jezuita, szül. Erdélyben. A Jézus-társaságbeliek közé főlvetetvén, 1588-ban tévé le a szerzetesi fogadalmakat. Azután néhány évig Gratzban philosophiát tanított s hosszabb ideig Magyarországban és Erdélyben egyházi és hitszónoki hivatalokat viselvén, a nagyszombati Pázmány-alapította akadémiának tizenöt éven át igazgatója és szerzetének tartományi főnöke volt. Meghalt Nagyszombat-

ban, 1642. oct. 18-án. — Több kötetre menő predikátziókat. hagyott hátra magyar nyelven, mellyel azonban mostangi kéziratban hevernek.

Forró Pál, nemes család ivadéka, szül. Háporton. Ifjú korát Báthori András püspök, bibornok, később erdélyi fejedelem szolgálatában töltötte. Bethlen Gábor fejedelem alatt követséget viselt. Bécsben hosszabb ideig tartózkodván, magyarrá fordítá Curtius Nagy-Sándorról irt históriáját, Nagy-Sándornak Aristoteleshez irt leveleivel együtt. E 8dr. 748 lapra terjedő munka a fejedelem költségén megjelent Debreczenben, 1619. — Irt azonfölölről jeles költeményeket latinul és görögül.

Friebisz István, szül. Váczon, 1817. A gymnasialis és bölcsészeti osztályokat szülőhelyén, a jogot Pesten végezvén, 1840-ben Pestmegyénél esküdtté neveztetett; melly hivatalát hét évig viselte, s ez idő alatt különösen a községek' és nép életére s jogi viszonyaira fordítá ügyeimét. — írói tehetségéről már kora ifjúságában ada tanúságot: több országgyűlés alatt egyes társulatok és lapok levelezője volt, s e nemű, saját tapasztalataival indokolt s igen érdekes közlésein kívül, a Regélő-, Pesti Divatlap-, Honderű- és Életképekben számosb apró szépirodalmi kísérletekkel lépett föl. Nevét azonban saját tapasztalatain alapuló, a községek előljárónak szánt, fölölte célszerű útmutató munkáival alapítá meg. Hlyénél: „Népjegyzői hivatal és falusi tanács/1 1845. Második kiadás 1851. Milly szakértőleg járt el e mű- ve írásában, mutatja azon siker, melllynél fogva azt Pestmegye, s ennek ajánlatára több megyék hivatalos tanulmányul rendelték el. E munkáját hasotaló célú és jelességi művei követték és pedig 1846-ban „Törvénytanító a nép használatára;“ 1853-ban „Községek könyve, kézikönyv községi előljárók és lakosok használatára“; 1854-ben „önügyvéd, segédkönyv perlekedő felek használatára.“ Ezeken fölül megjelentek tőle: „Gyakorlati jegyzetek a közigazgatási tiszviselők használatára“ (1851.); „Törvénykezési kalauz.“ (1852.). — 1852-ben „Müller Gyula

nagy Naptára; „1856 óta „Délibáb Naptár“ cím alatt, czél-szerűsége, érdekes és közhasznú tartalma miatt a hatóságok által is ajánlt naptárt indított meg, mellynek nyomán eddig már több illy szerkezetű és nagyságú naptár keletkezett. — 1853-ban a Pesti Napló rendes munkatársa volt, 1854. a „Divatcsarnok“ szépirodalmi lap szerkesztését vezette. 1853-ban szerkesztése alatt indult meg „A magyar nép könyvtára.“ 1854 végével a „Délibáb“ szépirodalmi lapot mint tulajdonos indítta meg, s azt jelenleg is folytatja. — Friebeisz-nak az irodalom körüli buzgólkodását tanúsítják az általa kiadott következő művek is: Tompa „Virággregéi“ (1853.); Tompa „Versei“ II. kötet (1854.); Czuczor „Népies körte-ményei“ (1854.); Szelestey „Falu pacsirtája“ (1854.); P. Horváth L. „Szent sírja“ (1854.). Az ő vállalkozói ügyes-sége folytán indult meg a Legújabb külföldi re-génycsarnok, melly cím alatt eddig Dumas „Párisi mohikánok“ című terjedelmes regénye jelent meg magyar fordításban. Lépésekkel tett mára külföldön a magyar jelesb szépirodalmi termékeknek német fordításban leendő kiada-tása és terjesztése ügyében is.

Bölkényi Fülep János, az utrechti akadémiának növen-deke, fordította angolból s kiadta Utrechtben 1652-ben a következő című könyvet: „Mennyei lámpa, melly az örökké-való setétség mélységétől megrettent akármelly lelket megújjít, és az örökké-való Mennyei világosságnak méltó-ságára igyekezőknek lelki világot szolgáltat.“

Őri Fülep Gábor, szül. Sajó-Szentpéteren, 1739. ápril havában, hol atya ref. lelkész volt és borsodi esperes. Tanult legelőbb ugyan szülővárosában, majd Miskolczon, és Lőcsén a német szóért. 1756. jan. 17. lépett a pataki felsőbb tanulók sorába, 1760. indult Belgiumba, hol Frane-kerában folytatá tanulását, és 1763. akadémiai értekezést adott ki. Azután meglátogatta Gröningát, Harderwicket, UtrecLtet, hol részt vett az ott nyomatás alatt volt magyar Biblia kiadása körüli munkában. 1765. az utrechti hittani kar szentírás-magyarázás tudorává emelte. Folytatá uta-

zását Leydába, innen Angliába. 1766. évben, mikor haza jött, elgyengült atya mellett szolgált két évig. 1773. vitetett professornak Patakra, hol mart. 20. beköszönt illy czímű szónoklattal t. „De praecipuis fcausis crescentis in dics irreverentiae erga religionem christianam.“ Ettől fogva mint theologia tanára nagy hírrrel vitte hivatalát. 1785. egyik tagja volt azon küldöttségnek, melly József császárhoz iskolai ügyben járt. 1797. jul. 6. a tiszamelléki eg)házkerület gyűlésén, melly tartatott Patakon, superintendenssé választott. 1798. máj. 21. a pataki tanárságot a szentpéteri papssággal cserélte. Meghalt ugyanott jul. 25. 1823. 80 éves korában. Munkái: 1) Specimen academicum, Franec. 1763. 4dr. 2) Specimen theologicum inaugurale. Trajecti adRheu. 1765. 4dr.— 3) Keresztyén erkölcsi tudomány, Piktetből fordítva. Posony 1788. 3 k. 8dr. — 4) Halotti elmélkedés Szemere László f Kassán 1787. 4dr. — 5) Piktet apróbb munkái. Posony, 1791. 8dr. — 6) Codex legum ecclesiasticarum, Posony, 1791. 8dr. — 7) Mason János a magunk megismeréséről, Posony 1792.8dr. — 8) Zimmermann a nemzeti büszkeségről. Posony 1792.8dr. — 9) Uzong, napkeleti történet Posony, 1792. 8dr. — 10) Kegyesség segítő erkölcsi elmélkedések, francziából. Posony, 1795. 8dr. — 11) Rollernek Voltaire ellen írott levelei. Kassa, 1799. 2 köt. 8dr. — 12) Ugyancsak Hallertől a hitetlenkedések okairól. Kassa, 1799. 8dr. — 13) A mennyország itt a földön. Kassa, 8dr. — 14) Jezsuiták története; kézirat, két kötet. Ugyanő fordítá Dercsényi János, latin nyelven írt munkáját,.A tokaji bornak termesztéséről és szűréséről.“ Megjelent Kassán.

Füsi Pius, szül. Komáromban 1703. ref. szülőktől. Tánumányt végezve szülőhelyén ref. prédikátor lett. Nem sokára a kath. hitre térvén, sz. Domonkos szerzetébe vettet föl. Mint illyen több munkát bocsátott közre illy cziraek alatt: „Otia poetica, sive sylloge carminum elegantium.“ Bécs, 1745. „Szent Domonkos szerzetbeli Ferrarius szent Vincze élete és csudatételei.“ U. o. 1746. „Tribunal con-

fessariorum et ordinandorum.“ U. o. 1745. „Fasciculus biblius.“ U. o. 1743. 8dr. 3261. — Cato „erkölcsi distichonjai“ általa jelesen magyarítva, több kiadást értek. Utószor nyomattak Budán 1759. — Szent beszédeit és a tridenti zsinat katekismusát magyar nyelven szándékozék kiadni, hanem e munkája közepette elragadta őt a halál Váczon 1769. Szent beszédei közöl egy 1738-ban Győrött jelent meg illy czímmel: „Erős és magos égig éró Posony.“ Más „Kékkő várának a szentsége« rozarium társasága felállításából segítség kövére való megvárazása“ czím alatt Budán, 1744-ben látott világot.

Füsűs János, pataki hittanító, egy magyar könyvet írt „Királyok tüköre“ czím alatt 1625. Ajánlva van Bethlen Gábornak.

Gál Anaxius, Ovárott ev. prédikátor volt a XVI. század első felében s predikátziókat bocsátott közre illy czímmel: „Az Ur Jézus Krisztusnak Sz. Vacsorájáról, kínszenvedéséről és dicsőséges feltámadásáról való Predikátziók.“ Óvár, 1558. 4dr.

Gaál György, mint őt Toldi nevezi, a magyar mesivilág első felfedezője, szül. 1783. apr. 21-én Posonyban, hol Hevesmegyéből oda származott atyja, Mihály az akkoron a Posonyban székelt kir. udvari kamara tiszttviselője volt.

1784-ben a kamarai igazgatóság s így atyja is Budára költözött; Gaál György itt kezdte járni iskoláit, folytatta Várszon, Egerben, Posonyban, befejezte Pesten és Bécsben. A tudomány iránti hajlamot a lángoló szivii Dugonics, kinek tanítványa volt, éleszté és tápláló benne; már ifjú korában nagy érdekkal és figyelemmel viselte a nép szokásai, adomái, meséi, példabeszédei iránt. Erőnek erejével író akart lenni, daczára annak, hogy atyja e hajlamát roszalta, szándékát ellenzé. Míg atyja az irodában volt, a fiú Bonaparte életét, Meissner és Schiller életiratait fordítgatá. Midőn ezek kiadót is találtak, bár a czímlapokon nevét kiírni nem merészlé, neki bátorodott az eredeti írásnak, s 1803-ban egy nedélyes havi iratkát indított meg „Tudós Pa-

lócz, vagyis Furkács Tamásnak Mónosbélben lakó sógor urához írt levelei mellyekben Budapest lakói bohóságait, visszásságait, nevetséges szokásait teszi naiv fölfogása közlései tárgyává. A hatodik füzet volt sajtó alatt, midőn atya nem csekély megindulással tudta meg, hogy Fnrkács levelei, miket fia példányában jóízűen olvasgatott, az ő hajléka alól kerültek ki. A hatodik füzet egyszersmind utolsó lett; mert szerzője, apja nagy örömére Kismártonban hg. Kszterházi jószágigazgatásánál nyert alkalmazást. A már akkor nagy olvasottságú, terjedelőies nyelvismérítet ifjú tulajdonai a herczeg előtt nem maradtak rejtékben, ki szívesen beszélgetett vele, tudományos, de főleg szépirodalmi tárgyak fölött. A herczeg belátta, hogy Gaál nem bufeaui foglalkozásra termett, s ennek következtében öt 1808-ban a Bécsbe áttett könyvtára mellé őrnek, három évvel utóbb könyvtárnokká nevezte, s a Dresdában megjelent „Hórák“ és „Versek“ utóbb a „Békehymnusok“, s az „Éjszaki vendégek“ című idylli após s egyebek szerzőjét udvara egyik dísze gyanánt becsülte. — Azalatt a magyar irodalom új lendületet nyert a hazában. Gaál Bécsben a koronaherczeg akkori nevelőjével, Görög Demeterrel ismerkedvén meg, általa vezetettet be új irodalmunk ismeretébe. Gaál ennek folytán az idegen nyelvben! gyakorlottságát arra használta, hogy magyar művek fordításával kezdéa külföld figyelmét iQu irodalmunkra vonni. Kisfalud! Tátiák ája, mit már azelőtt Kismártonban fordított le, újra átdolgozva trochaeusokban tette a kezdetet. Kisfaludy Károly első drámái: A tatárok, Ilka, Stibor vajda szintén verses fordításaival nyitott meg egy „Magyar játékszínt“ (Theater der Magyarén, Brünn 1820.), melly a német ítézet által kedvezőleg fogadtatott. Nevezetes e kötet színészetünk története tekintetéből is, mint a mellyben az nagy szakavatottaággal tárgyalva van. „Kemény Simon“ fordítása egy lipcsei zsebkönyvben jelent meg s szintén szívélyes fogadtatásban részesült. Később (1834.) magyar novellákat is között s „Kőszeg ostromá“-n kívül (Sehels katonai folyóira-

tában 1828, s külön) a német lapokban gyakran szolt a magyar irodalomról. — Nevezetes dolgozat s ránk nézve külön becslő közmnodástára is (Sprtchwrterbuch in seekss Sprachen, 1830.). Ez időben jelent meg több magyar dolgozata is, mellyek bő tudományáról tesznek tanúságot. Illyenek: „Polytogiai mulatság az álomról és alvásról“ (Tud. Gyüjt. 1821.); „Régi szokás megmarad,“ perzsa rege az 1829-iki Aurorában; „Anekdoták és charaktervonalások hires képírók életéből“ Azonban legnagyobb érdemet víva ki magának a népmesék körüli fáradozásai által, minek sikereit német nyelven „Mtrchen der Magyarén“ címmel alatt Bécsben, 1822-ben kiadott, 454 lapon tizenhét mesét tartalmazó munkájában mutatá be. E munkáját magyar nyelven legközelebb Toldy Ferencz és Kazinczy Gábor „Gaal György mesegyűjteménye“ címmel alatt (Pest, 1857.) bocsátók közre két kötetben. 1855-ben Törökországba tett utazást, oda menekült egyetlen fiának meglátogatása végett, honnan törödött szível térvén vissza, azon év nov. 6-án Bécsben meghalt.

Gál Tamás, szül. Kantán, Erdélyben 1721. aug. 25. 1741-ben a minoriták szerzetébe lépett s végezve szép sikerrrel a felsőbb tanulmányokat, hittudori koszorút nyert. Sok ideig tanárkodott s a vallási kérdésekkről szóló és áz ellenhitűek irányában védpaízsló magyar polémiái könyv kiadása által lett nevezetessé, melly munka Kolosvárott, 1754-ben látott világot.

Galambos Mihály, nagyenyedi ref. tanár volt; magyar fordításban kiadá Jeromos József (gr. Coloredo) salzburgi érseknek, ezen érsekségnek tizenkétszázadonkénti évünnepláne-kibocsátott pásztori köriratát. Megjelent- Posonyban, 1787. 1401.

Galgácz Károly, jelesb. gazdászaink egyike, született 1823. jan. 26-án Láposon, Tolnamegyében, hol atyja, Gábor a ref. egyháznál papi hivatalt viselt. Iskoláit Tolnamégyében a gyönki gymnáziumban kezdette, s folytatta a nagykőrösi lyceumban. E lyceum mellett 1847-ben állott ki

gyakorlati mintatelekkel ellátott gazdasági intézet, épen akkor, midőn Galgóczi a bölcsészeti tanfolyamot futá meg, melly tanfolyamba osztattak be egyszersmind a gazdasági tudományok. Itt olly hajlamot és képességet tanúsított a mezőgazdaságnak elméleti és gyakorlati terén, miszerint 1843. nov. 13-án a vizsgálatot a m. gazdasági egyesületnek e célra kinevezett bizottmánya előtt az összes gazdasági tudományokból letette, s így ez egyesületnek illyképen eddigelé kiadott egyetlenegy oklevelének birtokosává lett. Időközben az iskola rendszere szerint egy évig az első grammatical osztályban viselvén tanítóságot, iskolai pályáját 184½-ban a posonyi akadémiában bevégezte. Ezután Fényes Elekhez jutott írnokul, s ez adott neki ösztönt arra, hogy a téren, mellyen működik, a etatistáké, mező- és nemzetgazdászat terén íróvá lett; mert habár 1846-ban az ügyvédi vizsgálatot letette, e pályán soha sem foglalkozók, hanem előbb mint írnok, később segédi minőségben folytonosan egész 1848-ig Fényes E. mellett maradt, részt vevén ennek hivatalos és irodalmi dolgozataiban. 1847-ben statistikai szempontból beutazta az ország 32 megyéjét, s adatokat gyűjtött azon geographiczo-statistikus vállalathoz, mellyet Fényes Elek Komárommegye leírásával megindított, de fajdalom a közbejött zavaros idők miatt félbenhagyott. 1848-ban Galgóczi a magyar ministerium statistikai osztályának tagjává neveztetett ki; de miután ez osztály, a folyton növekedő zavarok miatt, működését meg sem kezdette, G. a nagykőrösi collegiumnál vállalt tanárságot, s ez állomásán a forradalom megszüntével is műköött, szerződésileg vevén át a gazdasági intézetet: hogy a pangásban volt mintatankönyvet 8 év lefolyta alatt föl szerelni, s a gazdaságot az előlegeden megállapított terv szerint kifejteni fogja. Terve kivitelében az új iskolai rendszer által gátoltaték nemcsak, hanem egyedül a mezőgazdaság üzésére kívánván szorítkozni, a tanárságtól is elállt, s három évet mint gazdasági haszonbérő még Nagykőrösön töltött. De 1843-ban ismét az írói pályára lépett, s azóta e téren részint hírlapi czik-

kek és értekezések, részint önálló munkák kiadásával foglalkozik. Eddigelé megjelent munkái: „Népszerű földmívelés“ 1845-ről. „Mezei gazda, népszerű gyám és vezérkönyv.“ 1854. — „A földmívelés és állattenyésztés“ Koppe J. után fordítva. 1855. „Magyarország, a Szerbajdaság és Teuaesi bánság mezőgazdasági statistikája.“ 1855. Ez utóbbi év óta a P. Napló, B. P. Hírlap, és Pester Lloyd hasábjain megjelent dolgozatai a statistikát és nemzetgazdaszatot tárgyazzák.

Gánótfi Antal, híres történettudós, született Kassún. Nagyváradon az egyházi rendbe lépett; innen Csáky Miklós érsek által mint föegyházi szertartó Esztergomba tétetett át. Egy ideig mint érsekújvári plébános mívelé az Úr szőlejét; hosszabb ideig a budai papneveldét igazgatta; miglen tudományos érdemei tekintetéből posonyi kanonokká neveztetett. Innen báró Patachich Ádám n.-váradi püspök meghívására lyra Nagyváradra ment át, hol e püspök oldala mellett mint segéd-kanonok dicsérettel működött. Meghalt Posonyban 1791-ben. A tudós Pray Györggyel ereszkedett történettudományi vitatkozásba. Ugyanis Praynak illy című értekezése: „De S. Ladislao rege Hungariáé 111774-ben megjelenvén, Gánótfi erre a következő esztendőben ezen munkáját bocsátá közre: „Dissertatio historico-critica, de S. Ladislao Hungariae rege, fundatore Episcopates aradienensis“ Bécs, 1775. E munkában Pray állításait czáfolja. Erre Pray tovább is azon állítását védelmezvén, hogy a várad: püspökséget nem szent László, hanem szent István alapította, Gánótfi ismét újabb munkájával felelt: „Dispunctio Diatribae a Georgio Pray in dissertationem de 8. Ladislao etc. conscriptam. editae“ N.-Várad, 1781. Tőle van ezeken kívül: „Episoopi Varadienses 1089—1759 fide diplomatám consumati“ Bécs, 1776. 2kötet. „Libellus castigates, sive argutiarum, quas scriptor anonymus adversum diploma 8. Stephani regia archiabbatiae 8. Martini anno 1001. eollatum sophistice objecit“ N.-Várad, 1779. „Humanus prudentia, sive ars, qua homo se, suaque re felici-

ter provehere potest.“ Nagyszombat, 1760. „Dissertatio Controversistica Historico-Theologica de usu calicis, sen de sumtione S. Bucharistiae Sacramenti sub utraque specie, cum appendice ad Catholicos. U. o. 1765. Magyar nyelven ezeket bírjuk tőle: „A szent Sacramentumok magyarázása.“ Nagyvárad, 1779. „A Credónak magyarázása.“ U. o. 1780.

Gáti István, ref. prédikátor, szül. Máondon, Szatmármegyében 1749. ápril. 8-án. Atyja szintén ref. prédikátor volt. Tanult Sárospatakon, Losonczon és Debreczenben; meglátogatta a külföldi tanintézeteket, s visszatértekor 1775-ben Tamás-Váralján ref. prédikátor lett. Két év múlva Dobolczra, innen pedig 1779-ben Marmarosmegyébe Husztra hivatott, hol nyolez évig lelkészkezdett; míg végre engedve a szigetiek hívásának, 1787-ben Szigetre költözött. Itt lelkész tiszteletben mellett öt évig tanított; végre hivatalról leköszönvén, Szatmárra költözött, hol prédikátori tiszteletben húsz évig közmegelégedéssel viselte, midőn ereje tetejére mesen csökkenvén, a nemes várostól fáradalmainak elismeréséül nyugdíjjal ellátva, nyugalomba lépett. Meghalt 1843. febr. 11-én. Munkái: „Második József amármárosi éhségen e József császár msgasztalására szánt 300 lapra terjedő munka megjelent Posonyban, 1795. Másodszor 1797. „A természet históriaja“. E nemben első magyar nyelven. u. o 1795. Másodszor 1798. Ő írta Vedres Istvánnal e czinről munkát is: „Hazafiul elmélkedések a magyar nyelv ügyéből.“ Bécs, 1791. Azonfölül tőle van: „A magyar nyelv dialectusai.“ Pest, 1820.

Géllei Mihály, Bácsmegyének tiszti orvosa volt, s közrebocsátott illy föüratta munkát: „Maga-viselésére réndmütató regnlák, a terhes szülő és gyermekágyas asszonyok hasznára.“ Steidele R. után fordítva. Budán, 1789. 8dr. 220 lap.

Geodri János, erdélyi születésű orvos, illy czímű könyvet hagyott hátra: „A Leányoknak, Anyáknak és Gyermeknek orvos asszonyok“ fordításban. Kolosvár, 1791.

Gerő György, jezuita-szerzetbeli híres- hitszónok, illy

czímű munkát hagyott hátra: „Keresztenyi Herkulesnek Bullioni Godefrednek hadi Munkái.“ Írta Deákból Gerő György, J. T. B. S. P. Két kötet. Kassa, 1760. 8dr. 483. és 479 1.

Gidófalvi János, tordai ref. prédikátor, vallásos elmélkedéseket. irt a kiadott párbeszédek alakjában illy czím alatt: „A felséges Istennel a kegyes léleknek édes beszélgetései.“ Kolosvár, 1744.

Gigler József, szombathelymegyei áldozár, borostyánkeői plébános, szül. Szombathelyen 1622. Mint író először a Mátray-féle Honművészben lépett fel lyrai dolgozatokkal; később az Athenaeumban, Kliegl-könyvben, Garay Reglőjében, Religio- és Nevelésben, Századunkban jelentek meg kedves olvasmányú dolgozatai. Könnyű folyékony stílban ügyesen szerkesztett czikkei a szépirodalmi lapok szerkesztőinek figyelmét magukra vonván, mindenik törekedett öt lapjának rendes dolgozótársául megnyerni. 1848-ban a Honderű szerkesztője által kéretvén fől rendes és fizetéses dolgozótársnak, az érintett lapban 1847-ik évig vezérzcikkeket, lélektani értekezéseket és beszélyeket irt. „Petrarca áldása“ czímű elbeszélése 1845-ben jutalomra érdemes! tettetett; azonfölül irt a Vahot Imre által szerkesztett Divatlap, Nemzetőr és Remény folyóiratokban is. Dolgozatait erkölcsi irány s vallásos szellem lengi át. E szépirodalmi munkálatai Gerő, Jodok álnevek alatt jelentek meg. Hosszabb hallgatás után a Religióban közlött értekezése-ismerőseit és tiszteleit azon jó reményre hangolta, hogy ékes tollát az olvasó közönség örömére sokáig nyugodni nem engedi.

Göböl Gáspár, kecskeméti ref. prédikátor, egy verses könyvet irt illy ozimmel „Utazó lélek;“ megjelent Pesten, melly évben nem tudni. Továbbá Durand David után fordítva kiadá „Az első embernek elesését“ Két énekbe foglalt költemény. Pest, 1789. 8dr. 212 1. Többi munkái: „Szabadulást óhajtó rab.“ U. o. 1784. „Új vélekedés az ó és új testamentomi prófétáknál előforduló Nap, Hold, Tállagok megsetéde akról.“ U. o. 1796.

Gombási István, számszerint harmincznégy predikátiót bocsátott közre, nagyobb részt franczia és német beszédek után kidolgozva, két kötetben Kolosvárt, 1784. 302 és 305 1. Nyomtatásban megjelent még „Halotti tanítása“ Kemény Miklós halálára. Van egy munkája. „A papi hivatalról“ Osterwald után. Kolosvár, 1784. 8dr. 682 1.

Gömbös Antal, költő, szül. Högyészen, Vasmegyében nemes szülöktől, s megyéjének táblabirája volt. Versei „Kemenesi lyra“ címmel láttak világot Szombathelyen, 1817.

Gömöry Dávid, gömörmegyei rosnyói születésű, szülöhelyén híres orvos volt. Latin nyelven több munkát bocsátott közre, magyarul tudtunkra ez egyet: „A pestisről való orvosi tanítás.“ Győr, 1739. 8dr. 1031.

Gönczy Fabricius György, ref. prédkátor Debrecenben a tizenötödik század végén Melius holta után. Tanult a külföldön jelesen Olasz-, Német és Francziaország akadémiaiban. Munkái: „De discipline ecclesiasticae legitima forma in hung, natione cis Tibiscum.“ Debreczen, 1591. Magyarra fordítva megjelent „Az egyházi fenyítékről“ címmel N.-Váradon. 1646. — „Keresztenyi énekek, mellyek a Gradual mellett s a nélkül is, a hol azzal nem élhetnek a magyar nemzetben reformáltatott Ekklesiákban szoktanak mondatni.“ Debreczen, 1592.

Görgei Márton, „Okos Szűz és boldog Apáczasz Klára“ életét írta meg. Posony, 1772.

Gorove István (gattájai), Lászlónak fia, megy, akadémiai lev. tag, szül. Pesten 1819. Alsó iskoláit Szolnokon és Gyöngyösön végezvén, a bölcsészetet és jogot a pesti egyetemnél hallgatta. Már mint hatodévi gymnasista Jallosics Endre igazgató buzdítására a tanulók által írt Vers-gyűjtemény számára sikerült verset írt; a pesti egyetemnél pedig a lelkes ifjú egyesületet alkotott hazafias és irodalmi czélokra, s az ifjúság által kiadott zsenge műtatványokban csinos műveket közlött, s pályatársaira nagy

hatást gyakorolt. Iskolái végeztével Austriában és Styriában utazást tett, s ez utazásának á „Társalkodóban közlött leírásában kifejtett nézetei olly érettek voltak, miszerint azokat a közönség, melly jeles tehetségeit nem ismerte, nem neki, hanem nagyhírű atyjának tulajdonító. E balvé-Icményt fényesen czáfolta meg „Nyűgöt“ cziu.ü nemcsak irodalmi de politikailag is nevezetes munkájú által, melly 1844-ben Pesten jelent meg 2 kötetben, és szerző 1842- és 43-ban tett nagyobb utazásának remek leírását tartalmazza. Ezen munkájáért, s „Nemzetiség“ (megjelent 1842) czímiú politikai művéért, hol a legnagyobb reformeszméket már K. Pesti Hírlapját megelőzőleg pengeté, továbbá jeles hírlapi czikkeiért 1843-ban a m. akadémia lev. tagjává választott. — Politikai pályáját Hevesmegyében kezdette, hol egy jeles beszédje által azonnal magára vonta a figyelmet, későbben Temesmegyébe, gattájai jáoszágára menvén lakni, ott az ellenzék egyik vezére és legkitűnőbb szónoka volt. A posonyi 184*/<-iki s 1847-iki országgyűlésekre mint követjelölt lépett föl; de Temesben akkor a conservativ párt tulnyomósággal bírván, csak 1848-ban lehetett követté; mint Hlyen tartalmas és correct nyilatkozatai által kitűnő helyet foglalt el a házban, s mindig a mérsékelt, úgynevezett ministeri párthoz tartozott. Egyike volt azoknak, kik a túlzó párt vezérei s nemelly izgató s féktelen lapok ellen mindig erélyesen fölszólaltak. Mindazáltal a nemzeti gyűlésnek mind végig tagja maradt. Ennek következtében a forradalom elnyomása után kimenekült s legközelebb a viszszatérésre engedelmet nyervén, 8 évi távoliét után övéihez Pestre visszatért. Hazai irodalmunk, mellyet olly jeles művel gazdagított, bizton várja tőle, hogy 8 évi, külföldön tartózkodása után c téren folytatólagos munkáiban még bővebben fejtend ki alapos nézeteit. — Nem hallgathatjuk el Gorove azon szép jellem vonását, hogy már gyermekkorában az atyjától mulatságra kapott pénz nagyobb részét kér. jótéteményekre, különösen szegények gyámolítására fordítá.

Gossárvári Mátyás, élt a tizenötödik század második

felében, s kiada e czímű magyar krónikás éneket: „Az régi magyaroknak első históriája, Attilával miképen telepedtek le Scambriában, és melly nagy vérontással férkeztenek bé Pannóniába.“ Kolosvár, 1579. Heltai Gáspárnál. A strophák első betűi acrostiehonba összeszedve ezt fejezik ki: Matthias Gosarvári Tricesimotor Huniadensis fecit hanc históriám, Magnifico Domino Stephano S. Báthori de Somilio juniori comendat, quo mode gessit bellum Attila contra inimicos suos, et multos reges, et Dominos, Regiones, Civitates adegit potestati suae et sedem habitabilem fecit Scambriam postrema morte rep.“

Gubernát Antal, magyar nyelv tanára volt a posonyi akadémiánál. Magyarra fordította „Francziaországnak az első felzendülésétől fogva valóságosan elkövetett és szerencsétlen történeteit.“ Posony, 1793. 8dr. 327 1. — Más szinten fordított műve. „A romaiak Görögországban“ cím alatt u. o. 1798-ban látott világot.

Gundy Mihály, szül. Kaposvárott, Somogyinegyében 1805. October 12-én. Tanpályáját Kaposvárott, Győrött, s mint papnövendék Pécssett futotta meg; mindenütt a jelek közé soroltatva. Néhai báró Szepessy Ignácz pécsi püspök 1829. áldozárrá szentelte, s hetedfél évig mint segédlelkész és plebános-belylettes, más hetedfél pedig mint székesegyházi praebendatus hivataloskodott. 1842-től plébános s egyházkerületi jegyző Bakonyán a székváros közelében. Mint ünnepelt magyar szónok, s kellemes hangú egyházi énekes folytonosan él a derék pécsiek emlékében. Irodalmi munkásságát korszerűsítendő: a Katholika Szentegyháznak összesített hit- és erkölcsstanát nyolcz nagy kötetű egyházi beszédekbe foglalva, védő és czáfoló modorban dolgozta ki, mellyek bibornok prímás ő eminentiájának, még akkor pécsi püspöknek személyes bírálatát nem csak hogy kiálltották, de okiratilag nyilvánított nagymérvbeni magas tetszését is kiérdemelték. A beállott mostoha viszonyok azonban eddigi kiadatását gátolták. Ugyanekkor, felsőbbségi megbízás következtében, a purgatóriumról szóló

kath. hitágazatról készített értekezést, melly a pécsi egyházi töredékekben kinyomatásra lön érdemesítve. A főrрадом előtti években a napi sajtó útján több jeles czikket bocsátott közre az egyház és a papság védelmére; s e őzéiből külön munkákat is adott ki. Így 1845-ben kijött: „Papi kiváltság“ (Privilégium Fori), 1849-ben „Világ átalakítója, vagyis a Katholicismus és közállomány melly művei a jobb érzelműek osztatlan örömnnyilatkozataival találkoztak. Jelenleg a napi sajtó mutat föl tőle érdekes czikkeket. A polémiában kiváló adománnyal bír; mutatja ezt azon sikereset, mellyet „A világ átalakítója“ című műve eredményezett. Ugyanis a szerző egy előbbi ellenfele, tekintélyes világi férfiú, neki 500 forintot kézbesített, olly meghagyás-sal, hogy a munka szélesbőrben leendő elterjesztése végét világi férfiak közt 100 példány adományképen osztassák ki..

Gyarmati Miklós, helmeczi prédikátor, élt Pázmány Péter idejében. A szentek tisztelete ellen írt illy című könyvet: „Felelet Monoszlói András veszprémi püspök és posonyi prépost könyve ellen, a mellyet írt de invocatione et veneratione Sanctorum.“ Debreczen, 1598. Mire Pázmány egy nagy könyvben felelt.

Gyirva Venczel, vagy saját aláírása szerint Vingyiszló, szül. Szatmárott. Németből fordítva kiadott iMy című könyvet: „Krisztus Urunk Sz. Péterrel való beszélgetése, a mostani világnak gonosz és elfordult állapotjáról.“ Lőcse, 1649. — Ugyanazon évben és helyen, szintén németből fordítva jelent meg tőle egy nagyobb könyv „Sibillának jöven-döléséről és Salamon bölcseségéről és sok csudatételekről.“

Gyöngyösy János, szül. 1741. nov. 4-kén Kraenznán, hol atya ref. lelkész volt. Tanulmányai bevégeztével Gyöngyösy János szintén pappá lön, és Új-Tordán, Erdélyben, kapott prédikátori hivatalt. Leginkább elhírült könnyen folyó leoninus verseiről. Munkái illy cím alatt: Gyöngyösy János magyar versei, kiadta Szaesvay Sándor először Béessben 1790.8dr., láttak napvilágot Második kiadásban az első

darab 1802-ben, Pesten nyomatott ki. Tőle van a „Kereszteny utazás a boldog örökkévalóságra“ című épületes, esaládoktató könyv; angol eredeti után szabadon magyaríta. Megjelent Kolosvárt, 1782. Meghalt Gyöngyösy János 1818. mart. 15. Több halotti beszéde is kinyomatott.

Gyöngyösy (pettenyei). János, 1824. N.-Károlyban kiadott versekben illy című regét: A fiatal Árpád a mazarnai barlangban, eredeti rége a magyar előidéből előadta pettenyei Gyöngyösi János. —

Gyöngyösi László, ref. prédikátor, Utrechtben tanulása alatt angolból fordított egy imakönyvet s azt kiadá u. o. (1651.) illy cím alatt: „A keresztyén vallásnak fundamentomi, együtt-való beszélgetés formában adatnak elő.<

Győrffy Gyula, szül. 1835. nov. 30-kán Veszprémben kath. szülőktől. Majdnem egészen a jogtudományi pályára léptéig magány neveltetésben részesült, és már ifjúságának első korszakában különös hajlamot mutatott a költészet iránt 1852-ben, 17 éves korában joghallgatás végett Pestre jövén, Garay János vezérlete alatt a nemzeti irodalom térré lépett, s a magyar szépirodalmi lapok munkatársa lón. Müvei, néhány értekezést és novellát kivéve, többnyire költeményekből állanak, mellyek közöl „Rom virágok“ cím alatt ballada-románc- és regefüzére 1854-ben; az „Ibolyák“ című s lyrai költeményeket tartalmazó füzet pedig 1855-ben hagyta el a sajtót. Több dala németre is lefordítatott.

Győrffy József, ügyvéd volt Veszprémben. „Napra forgó virág, mellyben a B. Szűz Márianak fogantatása és hét Innepei foglaltatnak“ (1791. 8dr. 142 1.) című munkát bocsátott közre. Továbbá latinból fordítva kiadá „Klimius Miklósnak földalatt való útját.“ Posony, 1783. 8dr. 433 1.

Gyűjtő István, sepsi-mártónosi székely, patajai cs. kir. sómázsamester, megírta versekben „Az erkölcsöknek és a világi dolgok folyásának kisded tükörét.“ Kolos vár, 1797. 8dr. 222 1. Ugyanettől van „Az életnek mestersége“ szabadon fordítva. Kolosvár, 1800.

Gyulai István, kolosvári prédikátor, a reformatio idejében Heltai Gáspárral a szentírás fordításával foglalkozott, és ki is nyomatta á szentírás egyes részeit. Illyen „A Bölcseg könyve“ Kolosvár, 1551.

Gyulai Márton, írt „Pálfi Miklósnak és Scliwarzenberg jeles diadalmokról“ Debreczen, 1599.

Gyulai Mihály, „Világ harangja“ cím alatt adott ki predikációkat. Debreczen, 1643.

Gyurinka Antal, szül. Váczon 1824. ápril 17-kén. Alszóbb iskoláit Váczon és Selmeczen végezte. 1841-ben a váczi papnevelő intézetbe vétetvén föl, az itt keletkezett önképző magyar-egyletnek mindvégig tevékeny tagja, könyvtárnoka, és elnöke volt, s munkálataival két ízben pályadíj nyert.

1845. jelent meg nyomtatásban tőle egy verszet, mellyel a magyar-egylet tagjai tisztelekedének Gr. Nádasdy Ferencz kalocsai Érseknek. Egyéb, Bogárföldi álnév alatt ez időben megjelent dolgozatain kívül részt vett az Erdélyi által megindított népdalok és mondák gyűjtésében, s elkészíté Vácz városának történetét, melly 1853-ban a Vahot Imre által szerkesztett „Magyar- és Erdélyország képekben“ című folyóirat első füzetében jelent meg „Vácz hajdan és most“ cím alatt. 1847-ben áldozárrá szentelgettén, ez idő óta egyéb dolgozatain kívül, „Konstantinápoly ostroma és bevételére 1453-ban,“ „A szent kereszt diadala, történeti vázlat,“ „Báthory Miklós“ és „Vácz városa“ című történeti értekezésekkel lépett fol a Családi lapokban; legújabban pedig a Ti-szavidéki képeket közié. A Kath. Néplapnak évek óta rendes munkatársa lévén, egyéb czikkeken kívül a következő eredeti beezélyeket közié a nevezett lap hasábjain: Kidőlt kereszt; Leányvár; A rózs fiú; Jó az Isten; Egy koldus vallomásai; Szegény legény; Füllencs Pista; Szűz ez. Martina vörstanú; Szűz sz. Borbála vörstanú; Lucza széke; Istent keze; Három szolgalegény; Sz. Polykarp; Nagyravágyás áldozata; A Siklói várnegy, melly beszély a Mesterféle jutalmat nyeré; Az örökség stb.

Gyürky Antal, szül. Hontmegye Felsőszelény helysé-

gében 1818-ban, mívelt és előkelő szülőktől. Tanulmányait otthon magán nevelők által kezdé, folytatta a lévai gimnáziumban, s utóbb Aradon magánintézetekben. A gazdaság iránt mutatván hajlamot, Léván a herczegi uradalom kezelésével s a georgiconi stúdiomokkal ismerkedé meg. 1834-ben katona lett a 3-ik számú huszárezrednél; két év múlva kilépett a katonaságból, otthon idejét tanulmányozással tölté. A megyénél 12 évig mint aljegyző, szolgabíró és rendes főjegyző hivataloskodék; e mellett a magy. gazdasági egyletnek ügynöke, a honti fiókegyletnek, úgy szólvan, alapítója és titkára volt. Ezen foglalkozásai mellett a váltótörvényeket is tanulmányozá, s kiállván azokból a szigorlatot, kitűnő oklevelet nyert. Jelenleg Pesten lakik, kizárolag az irodalommal foglalkozván. A lapokban, különösen a gazdaságiakban, legközelebb a M. Sajtóban közzött czikkein kívül, önálló munkái: „A tagositásról, s a tagositott birtok elrendezése- s átvélezéséről.“ Pest, 1853. Korszerű és tetszéssel fogadott munka. „A vinczellérek könyve.“ Pest, 1856. „Cselédbarát;“ a cselédek erkölcsi állapota javítására s értelmi kifejlődésére czélzó könyv. B.-Gyarmat, 1856. Azonfölül egy emlékiratot is bocsátott közre. Jelenleg egy gazdasági műszótáron dolgozik. A múlt évben „Szöllőszeti füzetek“ cím alatt folyóiratot indított meg a szőlőművelés és borkezelésről; ebből eddig 4 füzet jelent meg.

Haiszler György, orvos, szül. Csepregen, Sopronmegyében polgári szülőktől 1761-ben. Alsó iskoláit végezte Sopronban, a bölcsészetet Győrött, hol az egyházi rendbe fölvétetvén, egészen bevégezte a theologiát; ekkor azonban szándokát megváltoztatván, Bécsbe ment orvosi tanulmányok hallgatása végett. Ezt bevégezvén, Sopronmegye orvosának neveztetett ki; később Szily János szombathelyi püspök felszólításának engedve, e főpap udvari orvosa volt 1800-ig, mikor Szombathelyről Veszprémbe költözött. — Munkái: 1) „Rövid értekezés, mi jobb, a természetes-e, vagy a mesterséges himlőzés Posony, 1791. 2) „Haiszler

György orvosi munkája.“ 3 kötet. Veszprém, 1801—1803. Megjelent az ottani káptalan költségén. — 3) „Értekezés a oholeráról,” magyarul és németül. U. o. 1831. Megh. 1841.

Hajnal Mátyás, jezuita, szül. N.-Szombatban 1578. Húsz éves korában tévé le a szerzetesi fogadalmakat, s azután elvégezvén a felsőbb tudományokat, az országban mint magyarajku hitszónok és missionarius buzgalommal működött.— Meghalt Béosben, 1644. máj. 28. Magyar munkájának czíme: „Jézus szent szive képekkel, énekekkel és imádságokkal.“ Bécs, 1644.

Hajnik Károly, jelenleg a „Magyar Sajtó“ felelős szerkesztője, szül. Posonyban 1806. dec. 10-kén; atya, Pál jogtanár volt ugyanott. Tanulmányait Pesten kezdé és végezé; az ügyvédi vizsgálat letétele után temesmegyei aljegyzővé neveztetett. 1832-ben mint gyorsíró lépett föl s a magyar és erdélyi országgyűléseken, összesen kilenc ízben működött, kezdetben csupán ügyszeretetből. 1834/»-ben az erdélyi Napló az ő indítványozása folytán és szerkesztése alatt indult meg, valamint a magyar országgyűlesi kerületi Napló megindítása szintén neki köszönhető, 1839-ben pedig a förendi Naplót alapítá meg. Ugyanakkor egy ideig gr. Batthyány Lajos titóknoká volt. Az 1848-iki országgyűlésen á naplók, országgyűlesi iratok s törvények kiadója volt; a m. ministenum által a gyorsírók fönökévé neveztetett, s mint ilyen több társával a „Közlöny“ tudósításait szerkesztette. 1849-ben egy ideig kormánybiztos minőségen működött. Erdélyben. — Azóta Pestén Heckénast kiadónálézcrakészessével foglalkozik, nevezetesen ő szerkeszti a „Vasárnapi és Hétköznapi könyvtárt.“ Folyó évben-Török János leléptével a „Magyar Sajtó“ szerkesztését vette át. önállólagy megjelent tőle: „Visszaemlékezések:“ Jelenetek és adomák a magyar életből. Pest, 1856.

Halász Dezső, szül. Nagyváradon 183.5. octob. 2-án ref.- szülőktől. A nyolca gymnasiális osztályt szülőhelyén elvégezvén, s ugyanott az érettségi vizsgát is kiállván, 1854 óta Pesten az orvosi tanulmányokat hallgatja. Először 1854-

ben a Családi Lapok-ba közlött „Búcsúsugarai“ című költeményt; ez idő óta többször jelennek meg versei a lapokban. A „Napkelet“ két kisebb beszélyt is hozott tőle. E folyó 1857-ik évben adott ki „Tölgyek és virágok“ cím alatt költői-beszély-füzért.

Hallerkői gr. Haller János, illy nevű híres erdélyi család ivadéka, a r. kath. vallás buzgó bajnoka, tudományáról és erényeiről híres férfiú volt. Apafi Mihály erdélyi fejedelem parancsára a fogarasi várba záratott, hol az unalom óraiban tollal keresz szórakozást; leírá Nagy-Sándor tetteit, Trója bukását s nemelly példázatokat magyarul, melly munkáit együttvéve „Hármás Históriá“-nak nevező. Megjelent c jeles és tanulságos munka Kolosvárott, 1645. Másodszor Posonyban, 1750. Tordai főispán korában Corcunus J. után fordítva kiadott illy című munkát: „A békeséges türésnek paizsa.“ Tsik, 1682.

Hamari Daniel, orvos-sebész-tudor, szül. Tatán, Komárommegyében 1826. mart. 25-én. Tanulmányait szülőföldén kezdé, a philosophiát és jogot Pápán végezte be, hol a főiskolánál virágzott „Képzőiársulat“ titkára, s az „Olvasó-társulat“ könyvtárnoka volt. Már mint pápai tanuló közlött a lapokban némi dolgozatokat, főleg epigrammákat. 1847-ben Pestre jött a gyógyászatot tanulmányozni. Ez idő alatt több, kivált a gyógyászat körébe vágó czikk jelent meg tőle. A Hölgyfutárba szépműtani értekezéseket, beszélyeket s egy-két lyrai költeményt is közlött. Mint gyakorló orvos-növendék latinból magyarítva kiadott egy „Vénytant.“ Tanpályája végezte után a pesti gyermekkórháznál segédi állomást nyert; 1854-ben orvos és sebész tudorrá avattatván, szülőföldére, Tatára költözött, hol szép sikkerrel alkalmazza orvosi tudományát, s azon fölül az irodalommal is foglalkozik. A magyar lapokban ídőnkint megjelenő czikkein kívül kéziratban hever nála egy fordítmány „A mérgezésekrol.“ Hamarit a magyar földtani társulat 1854- ben, a kir. magyar természettudományi társulat pedig 1855- ben rendes tag címmel s oklevéllel tisztelte meg.

Handerla György, szül. Nagyszombatban, s ugyanott végzé tanulmányait. Pappá szenteltetvén, plébános volt Udvarnokon, Nyitra megyében; melly falu az esztergomi egyházmegyéhez tartozik. Később Galgóczra tétetett át plébános! minőségen s itt halt meg 1796. máj. 9-én. A méhente nyésztőéről írt egy könyvet, melly „Új mémész“ cím alatt Posonyban, 1794-ben jelent meg.

Betléni Hari, mások szerint hari **Betleni Péter**, szül. Erdélyben. Teleki grófi család költségén Németországban és Belgiumban képezte ki magát. Hazajövén Wartensleben táboronknál volt nevelő. Ekkor bocsátá közre hagy szorgalommal kidolgozott munkáját illy cím alatt: „Egy a Temrethöz felemelkedett elmének szabad gondolkozásai.“ Bécs, 1789. 8dr. 2161. Ezen első művét úrnőjének, szül. Teleki grófnőnek ajánlá, ki öt ezért egyéb jótéteményeken kívül ezer darab császári aranyossal megjutalmazó. Szép versei „Erkölcsei és mezei három énekek“ cím alatt u. o. 1789-ben láttak világot

Harsányi István, Egerben szül. s ugyanott 1763-ban a jezuiták közé vétetett föl E rend eltöröltetése után a premontreiök közé állott; s* midőn később József császár által e rend is eltörölteték; Kecskeméten plébános volt A premontrei rend visszaállítása ntán 1802-ben csornai préposttá választaték. Szónoklatáról elhiresedvén, többék kíváнатéra szent beszédeit sajtó után is közrebecsítani készült. Közüük azonban csak „Urnapi predikációi“ (Pest, 1792.), és b. Splényi Ferencz váczi püspök fölött mondott „Halottas beszéde“ (Váez, 1796.) láttak világot.

Harsány! Pál, született Györében, Szabolosmegyében 1806. Atyja ügyvéd és birtokos volt Tanult Sárospatakon, később Lőcsén, s tanulmányait Késmárkon végezte be. 1830-ban ügyvédi oklevelet nyert. Az írói pályán szerkesztéssel foglalkozott. 1832-ben a „Mulattató“ szépirodalmi gyűjteményt szerkesztő tizenkét kötetben. Társa volt Orosz Józsefnek az 1832-ben megindított „Századunk“ és az 1834- és 1835-iki „Fillértár“ szerkesztésében. Jelenleg a

Mészáros Károly által megindított „Magyar évlapok“ egyik dolgozótársa. Számosb czikkei jelentek meg az 1839- ée 1840-iki Jelenkor- és Társalkodóban.

Harsányi Sámuel, magyar nemes testőr, franeziából magyarra fordítá D' Arnaud „Érzékeny meséit.“ Megjelentek Sopronyban, 1794. 8dr. 569 L

Hatvani István, szül. Debrezenben s Bihar megyének aljegyzője volt Kiadott „Mesék“-et, Debreczenben, 1799. 12dr. 16 és 104 l. Tőle van: „Klementina avagy a testamentom,“ dráma Gebler után fordítva. Pest, 1790. „Teatromra alkalmaztatott és válogatva összeszedett-munkák.“ 1792.

Hatvani István, orvostudor és bölcsészettanár a debreceni főiskolában, szül. Rimaszombatban 1716. Tanult Debrezenben, azután Bőseiben. Mint tanár és orvos elhire sedék s ördöngös tudományáról mai napig sokat regélnek. Több rendbeli orvosi és bölcsészeti munkákat adott ki latin nyelven. Még Baselben laktában jelent meg tőle „Az úri szent vacsorára tanító könyv.“ 1760. 8dr. 351 1.

Hatvani Pál, Bihar- és Szabotasmegyék volt hites táblátrivá. „Némelly feljegyzésre méltó történetek“-et írt, s kiadott Kassán, 8dr. 290 1. Más munkája Plutarchus görög eredetije után fordítva „A gyermekek neveléséről.“ Budán, 1795-ben jelent meg.

Házi János, szül. Kecskeméten, Egyéb tanulmányai közt különösen a török nyelvet tette magáévá s ez okból ő Bethlen Gábor erdélyi fejedelem írnokává és tolmácsává választá. Egy tudós Envaral Asikin nevű töröknek munkáját fordította magyarra, mellyben a török erkölcsi tudomány tárgyaltatik, s azt gr. Bethlen Gábornak ajánlotta. Melly munka „Török Alkorán“ címmel alatt Kassán, 1820-ban látott világot.

Hegedűs János (mikolai), végezvén Sárospatakon iskoláit, a felsőbb tudományok kedvéért Angolországban hosszabb ideig tartózkodók. Itt adá ki magyar fordításban Grossó Sándor könyvét illy címmel alatt.: „Mennyei igazság

ni tüzes oszlopa.“ Tartalmazza a vallás alapelvoit Más három munkája: „Lelki prebenda;“ „Szentek napi száma“ és „Biblia tanú“ cím alatt Utrechtn 1748-ban jelent meg.

L Hegedűn Lajos, színész és színműíró, szül. N.-Kun-ságban, Kisújszálláson 1818-bán. Alsóbb iskoláit a költé-szeti osztályig bezárólag szülővárosában végzé, s már akkor szép jeleit fcdá költői tehetségének. Tanulmányait a deb-reczeni collegiumban folytatá 1836-dig. Ez évben az akkor Fáncsi Lajos igazgatása alatt álló színésztársasághoz szegő-dött, s néhány év múlva a pesti nemzeti színház tagjává avattaték. Erejét a színműírásban is sikerrel kísérté meg „A hazatértek“ című, négy fölvonásos drámája, való» mint „Rózsa királyné“ népies színműve a pesti színpadon tetszéssel fogadtatott. — „Attila“ című drámája előadatásra vár. — Később a francia neyelvet tevén sajátjává, Corneille „Cid“ című legnagyobb drámáját jambusokban magyarra fordító, miért a pesti színházi igazgatóság által háromszoros fordítási díjjal jutalmaztatott Legnagyobb tetszést azonban „Bíbor és Gyász“ című, 4 fölvonásos drámájával aratott, melly Jókai „Könyves Kálmán“-jával a Tömöri Anasztáz által kitűzött száz arany drámai pályadíjban osztozott 1856-ban. Fő érdeme e műnek az, hogy merő becsületes, nemzetünköt gyönyörűen jellemző alakokat tüntet föl, s szerzöje, a nélkül, hogy kebelrázó gonozságokhoz, vagy fondorkodásokhoz folyamodott volna, az eseményeknek helyes összeállítása által szivemelő hatást tudott ébreszteni. A mű vak Bélánk sorsát ábrázolja. — Ezt követte még azon évben „Nagy Lajos és kora“ című drámája, melly az ítések nem igen kedvező véleményzésében részesült, s állítólag módosítva fog újra színre kerülni. — Legújabban „Cornelia Roma leánya“ című tragoediát végzett be. Azonkívül lefordította Soribe-nek „Államférfiak“ című víg-játékét; Dumas-nak „Cameliás hölgy“ című drámáját; és Somson után a magyar színpad részére írta a „Három peles-kei nótárius“ című vígjátékot Vannak néhány levelei is; illy fenelek: „Trón és szerelem,“ „Csilla a Balaton leánya“

a Divatcsarnokban; „Szép Mariska“ Müller Gyula nagy- naptárában. Jelenleg mint vidéki dráma-, opera-, és nép- színműtársulat igazgatója használ a nemzeti ügynek

Hegedűs László, sárospataki református pap és alsó- templéri esperes születésének helye Sárospatak, ideje nov. - 13. 1814. Az elemi oktatásban szülei háznál részesült minden addig, mikor aztán 1821. évben a sárospataki főiskolának gymnasiumra előkészítő legalsó osztályába léphetett. Középiskolái végeztével jul. 17. 1829. az akadémiai tanfolyamra mozdítatott elő, s nevét aláírá az akadémiai törvényeknek. Mintegy hét évet tölte a bölcsészeti és theologiai tudományok körül, egyszersmind a jogi leczkéket is hallgatott azazalatt egy évig, midőn 1836—7. évek folytán Eperjest választá tanulóhelyéül, azután pedig a Szepességen Poprádot, hol a nép teljesen német ajkú, sa német szót annál inkább az életből veheté. A mint másfél év múlva Patakre visszatérte, az úgynevezett esküdt deákok sorába emelte, s mint ilyen lön segédtanító a vallás, latin nyelv és természettani szakban; 1838—9. iskolai évre pedig köztanító a rhetorikai osztályban. A sárospataki ref. egyháznak ez idő szerint nem vala rendes papja; s történt, hogy Hegedűs nyilvános helyen szónokolt, és kedves előadásával annyira megragadá közönségét, hogy még az iskolából jul. 28. 1839. megválasztatott a pataki egyház által rendes pappá. Azonban ő nem látta magát olly igen a műveltségi pálya végén, hogy külföldre vonzó vágyairól lemondhatott volna. Az egyház szívesen hajlott választottja kérésére; így H. használó az időt, s igyekezett javára fordítani; a honnan föltett czéljaihoz képest leginkább a Spree-várost, Berlint s egyetemét jelölte ki, hol kedvencz tanulmányai: bölcsészet és hittan, úgyszintén a népnevelési szakok, az idő szerint, nagy hírben állottak. Egy kerek év telt a külföldi tartózkodásba, midőn Patakon újra megjelenvén, jul. 26. napján 1840. tartá beköszönő beszédét illy alapigék nyomán: Ne félj! ennekutána embereket fogsz (Luk. 5, 10.). Ez idő óta mint pataki ref. lelkész folytatja papi hivatalát, s ki-

tűnő pap és szónok hírében áll. Harmadik eset, a reformatio ideje óta, hogy Pataknak Patak szült papot. Első volt Pataki Füsüs János, 1626. táján; Láczai Szabó József 1807. és Hegedűs 1840. Mindegyik méltó egymásra ngy is mint előd, úgy is mint utód. Hegedűsre az egyházi pályán sajátságos útja várakozott a kitünnésnek. Megjelent az egyházmegyei gyűléseken s hallgata, mint rendesen minden lelkész, a ki nem ülnök, úgy hozván magával a tanácskozás rendje, tekintélye. Ő, nyilvánosan tudatik, hogy nem türelmetlen a vélemények iránt, s annál kevésbé vakon hódoló, vagy talán viszketeg az ellenmondásra. Megtörtént mindenmellett, hogy egyszer csak felszólal az ifjú pap, s a mit mond, tetszik, a mint előadja Mz sem rósz. Bármilyen ütött ki a m<’g csak nem is ülnök pap merészisége, megfoghatlannak maradt az öreg urak előtt a példátlan eset. Noha szavai eléggé komolyak és nyomatékosak valának: életkorra, ehhez talán alacson termete, ifjonczi arcuzulata, minden volt szemükben elegendő; de azért Hegedűsre nézve meg volt nyerve a merénylet, s ha ő volt az e 1SŐ közpap, ki szót emelni közhelyen bátor vala; megérdeqli, hogy ez feljegyzétek, mert szavai az alsózempléni egyházmegye tanácskozásaiba valósággal az előhaladás, a javítás kovácsát veték be, mikép az öregebb papok is megjegyezték róla némi gunynyal, hogy tud indítványozni. Az első föllépés önkényt kötött, önkényt sikerült. Hegedűs nagyobb körbe akarván felvinni gondolatait, az egykori protestáns egyházi és iskolai lapot választó közlönyül, írván fölös számmal czikkeket leginkább kedvencz tárgyai: vallás és bölcsészet, aztán a népnevelés ügyében. Azonban az egyházmegye, mint törvényes orgánum volt mégis emeltyűje gondolatainak s Alsózemplén ekkép lemondván az ifjú iránti előítéletről, annál szebben, magához méltóbban, szeretettel fordula hozzá; különösen magáévá tevén „praeparandia“ felőli indítványát, egyházmegyei akaratként vitte föl a Tiszán inneni egyházkerület gyűlésére, melly azt elfogadta és saját területén a népnevelést átalakítani nagy nemesen munkába

is vette; azonban közbejött a forradalom, s a kezdet abbanhagyatott. Forradalom után iámét pezsgésbe hozatott a népnevelés gondolatja, ismét kezdték róla jegyzőkönyvezni; Hegedűs pedig elővette a kedvencz eszmét, s munkával látott hozzá, és népiskolai könyvek írására fordítá elméjét, elismérésre találván néhány főiskolai tanárnál, kik vele szakilag szövetkeztek, Q az ő terve szerint és felügyelése tفتatt megindult a „Népiskolai könyvtármellyből” ugyanazon módszer után készítve eddigelé két kötet forog közkézen, 1853 óta másod sőt harmad kiadásban is némellyik. A népiskolai tanítás ez által azt az előnyt nyerni mutatkozik, hogy meg fog mentetni a bizonytalan módszerek után, vagy inkább minden módszer nélkül írt, célleránytalan, s ezen-felül avatag nyelvű s előadásu kézikönyvektől. Igaz ugyan, hogy példányul Seherr Tamás népiskolai könyvei fogadtat-, tak el, de hogy a választás jól ütött ki, mutatja a következés. Föl kell még ez adatok után említeni, hogy H. Sárospatakon, Csécsi Pál jeles tanító által, olly rendbe szedte a városi ejemi iskolát, hogy eddigelé már szinte mintaiskolát csinált belőle, életbe léptetvén az irva-olvasó módszert, „jhellyen dolgozt? alább előjövendő kézikönyveit is; s.ez áltál hatalmas lendületet adott a népnevelésnek; gyakorlatilag is jónak mutatkozván,, mit elméletileg olly. régen pártolgatott. Eme törekvések nem maradhattak figyellem nélkül, s mintegy fessítvén, a tért, az ottani lelkész körül csak nagyobb terjedelmű munkásságra készíték neki a pályát. Somosi János alsózempléni esperes 1854. leköszönvén hivataláról, mellé proseniornak Hegedűs választatott, kit halála után nem sokára, úgymint 1855. évben mint valóságos, rendes esperes váltott fel igen szép választással, mert ötvenkilencz szavazó egyház közöl, annyi jelesek mellett, ötvennyolcznak a szavazata esett rá és csak egyetlen egy másra. Így sept. 23. 1855. belépett a hivatalnak nemcsak terheibe, hanem rangjába is véglegesen. Az illy szép bizalommal nyert magasabb nemű pálya kezde megfelelni törekvéseinek. A népiskolák rendezésére vonatkozó körlevelei

forrongásba hozták a néptanítói kart, s már eddig a javítás ntjára terelték Alsózemplént. Ezenfelül a „*praeparandia*“ ügye újból elővétetett, s 1855. őszén, mint aleózempléni indítvány terjesztetett föl az egyházkerületnek Sajó-szent-péteren sept. 30 év octob. első napjain tartott gyűlésén, előszóval is tolmácsolva Hegedűs által. A rég óta ápolgatott eszme, illy módon, jelenleg a létesülés küszöbén áll, s ha Isten segít, folyó 1857. év őszén meg fognak kezdetni a „*praeparandiai*“ előadások. Munkái: 1) Elemi oktatás beszéd, írás, olvasásban; népiskolai tanítók számára. Sárospatak, 1853.961.8dr. — 2) ABC és Elemi olvasókönyv. 1853. XIX. és 68 1. 8dr. (Ezen olvasó könyv jelenleg öt ezer példányban nyomatik, már harmadik kiadást ért 12drében.) — 3) Vezérkönyv a magyarnyelv tanításában. Tanítók számára. Sárospatak 1855. 313 lap 12drét. — 4) Magyar nyelvtan al-gymnasiumok és 5) népiskolák számára. Sárospatak, 1855. 12dr.; amaz 275, emez 209 lap. — Ezeken kívül írt számos czikkelyeket a prot. egyh. és isk. lapba, mellyek után ítéltetni Hegedűsről, hogy mint bölcsész, Hegel tudománya iránt van előkelő szeretettel, valamint a hittannak is oly utón védője, mint az Schleiermacher kezdeményezése után a hegeli gondolkozás befolyása szerint tökéletesítettet.

Hegyesi István, Apafi fejedelemsége alatt Erdélyben állam-uradalmi főnök, illy című könyvet bocsátott közre: „Kegyesség nagy titka.“ a Szentháromságról szóló magyarázat az unitáriusok ellen. Nyomatott 1684. A szerző nevét e betük jelölik B. J. H. I. vagyis Boros-Jenői Hegyesi István. Írt azonfölül latin nyelven egy polémiái munkát, melly kéziratban maradt.

Hegyfalusi György, vásonyi ref. prédikátor, illy című imakönyvet írt: „Száz Levelű rózsa“ Megjelent 1729.

Helmeczi István, körösi prédikátor, később superintendens, Kálvin tanainak heves védője, egy polémiái munkát adott ki Bernád Pál ellen illy cím alatt: „Igazság paizsa, mellyel a Krisztustól szereztetett Sákrámentum Sz. Vacsora felől az Helvétzai Konfessioban kiadatott igaz tudományt

erősít“ Nyomatott Utrechtben, 1743. — E munka ellen Gusztényi egy vastag kötetet írt és állítmányait megczáfolá-

Hermann József, szül. M.-Ovárott. Előbb óvári, később győri plébános és kanonok, híres hitszónok volt. Szónoki nagy tehetségről tanúskodnak Györben és egyebütt nyomtatásban megjelent és számos kéziratban maradt egyházi beszédei. Illyének: „Loyola sz. Ignácznak szerencsés hadi esete.“ N.-Szombat, 1759., „A gyalázatos egyenetlenség. Győr város visszavétele alkalmára.“ 1759. stb. Egyéb, nyomtatásban megjelent művei: „A kereszteny oktatás Gyülekezetének tudománya“ Győr, 1760. „Szent Istvánnak királyi és apostoli kereskedése.“ U. o. 1760. Irta Vadosfán. „Három Idvességes üdvözlés, mellyel gr. Eszterházi F. Nádasdi M. és Zichy Istvánt tisztele“ U. o. 1761. Meghalt 1775.

Hermolaus családi néven More György, szül. Possonyban. 1769-ben aminoriták közé fölvétetett, s mint, illyen Budán 1781-ben Katona István tanítványa volt. Fölszentel-tetvén, több helyütt tanár és Bécsben hat-évig magyar hitszónok volt. Meghalt Possonyban 1794-ben. Számos német munkáin kívül magyarul nyomtatásban megjelentek tőle: „Szent István magyar király ünnepén mondott beszéd“ Possony, 1786. „Az úr Jézus kínszenvedéséről“ U. o. 1787. „Boldog halátra elkészítő imádságok és oktatások“ Bécs, 1789. „A kereszteny jósagnak és erőségnak tüköre dicsőséges ez. István.“ U. o. 1790. „Egyházi beszédek“ 4 kötet. Possony, 1791—93. „Ünnepi beszédek/1 U. o. 1794.

Hevenesi Gábor, tudományáról s fáradhatlan buzgalmaról híres jezuita, szül. 1656. Vasvármegyében. 1671. Sopronban a szerzetbe fölvétetvén, felsőbb tanulmányait Gratzban végzé el olly sikkerrel, mikép kiállván a szigorlatokat Bécsben, a bölcsészet és theologia tudorává avattatott föl. Bécsben töltött egyévi tanárkodása után többnyire tanodaigazgatói tiszttet viselt különféle helyeken, utoljára Bécsben a Pázmány- alapította intézetben. Hű ápolója volt a tudományoknak, s azokat Magyarországban minden kitel-

hető evővel terjeszteni igyekezett. Maga is folytonosan búvárkodott, s naponkint csak négy órát szentelt az alvásnak.

A testi sanyargatást nagy mértékben gyakorlá. Többi közt beszélük róla: hogy derekán vas láncot viselt, melly végre a húsba ette magát, s csak kimetszés által lehete azt levenni. Meghalt 1715. Bécsben. Vas szorgalmát a theologai tudományokon kívül különösen a magyar egyházi történelemre fordítá; célját leginkább okadatok gyűjtése által vélte elérhetni: innen van, hogy holta után tömérdek (száznál több vastag kötetre terjedő) okmány- és emlékirat-gyűjteményt találtak nála, mellynek egy része a pesti egyetemi könyvtárba került. — Napvilágot láttak: Alphabetum Angelicum; Ars bonae mortis; Aucnpium innocentiae; Calendarium Eucharisticum; Ephemerides piarum Ephemeridum, sen opera asoetica. Nyomattak Nagyszombatban, s némelyek magyar nyelvre is lefordítattak. Munkái közt még különösen kiemelendő: „Cura salutis, sive de statu vitae, mature ac prudenter deliberandi methodua.“ Bécs 1714. Holta után e munkája ellen a magyarországi szerzetesek több ozáfoló munkát írtak. — Megemlítendő még, hogy e fáradhatlan férfiú igen sokat tett s pénzekét nagy sikерrel gyűjtött a hazai tud. intézetek emelésére.

Hevesi Sámuelről fonmaradt: „A boldogul meghalásnak mestersége.“ Posony, 1786.

Hodászi Ilodászy Lukács, szül. N.-Váradon, Tanult Wittenberg- és Heidelbergában 1580. táján. Innen ismerettsége és holtig tartott barátsága jutott Pareussal. Haza jővén,-Báthori Istvánnak Ecseden udvari lelkésze lón. 1604-ben debreczeni lelkészszé, és a csengeti zsinatban tiszamelléki superintendentessé tétetett Báthori István meghalván, fölötté ő mondott halotti magyar beszédet, melly 1605-ben kinyomatott — 1609. oct. 12. II. Mátyás király által Zabó Margit nejével, András és Mihály fiaival együtt megnemesített. Élete utolsó éveit megkeseríté Szilvás Ujfalvi Imre, debreczeni tudós tanár s azután nagyváradi lelkész és senior, ki szintén a superintendent! hivatalra vágyva, az egyházi

fegelem tekintélye ellen küzdött és izgatott. E viszályok okozák, hogy Hodászy „*Assertiones Orthodoxae de protestate Eccleiae etica XV thecibus comprehensae*“ című értekezését megírván, azt 1610. közreboosátá. Ujfalvi 1610-ben a váradi gyülekezetben aláírta ugyan az eléje terjesztett pontokat, de ezzel izgató szándoka ki nem aludt. 1611-ben újra elkezdé izgatásait, mindeneknek 1614-ben a szatmári zsinatban reá kimondott száműzetés vetett véget. De azon idő alatt 1613. máj. 15-kén Hodászy Lukács épen az egyhában tartott könyörgése alkalmával leesvén, hirtelen kimúlt. Fölötte K. Dayka János mondott gyászbeszédet, melybenen évben Debreczenben került ki 4dr. alakban sajtó alól.

Hodor Pál (szentpéteri), vathai réf prédkátor, Seiler gróf után magyarítva kiadá illy című munkát: „*Ke-
resztény vallásnak és egy kereszteny filoefus vallásának
sommás leírása*.“ Debreczen, 1799. 8dr. 398 L

Hoffner József, szül. Veszprémben 1794. mart. 25-én. Végezve szülőhelyén és Pesten alsóbb tanulmányait, az orvosi tudományok hallgatása végett Bécsbe ment, s ott nyeré 1822-ben orvostudori oklevelét. 1826-ban a pesti egyetemhez az állatorvosi intézet tanárává és igazgatójává, 1832-ben a magy. akadémia lev. tagjává neveztetett ki. Meghalt Pesten 1841. dec. 16-án. Munkái: „*Útmutatása ló külsőjének ismeretére*.“ Schwab Konrád után magyarítva. Pest, 1832. „*A ló-kereskedés, minden titkaival*“ Taneoher Seyfert után. Pest, 1833. Ő magyarító Balassa Szilárd munkáját is „*Az erőszak nélküli patkolásról*.“ Pest, 1828. Kéziratban maradt tőle: „*A patkolás tanítmány, kovácsok és nevendéke-
baromorvosok hasznára*“ Végre „*Az embernek szellege*,“ Hartmann Fülöp után magyarítva.

Holló Mihály, prépost, fóthi alesperes és plébános, szül. Félegyházán, a Kis-Knnságban 1806-ban jun. 2-án. Iskoláit szülőhelyén kezdé, Budán folytatta, és Váczon, hol a nevendékpapok közé fölvétetett, végezte. 1830-ban áldozárrá szenteltetvén, kápláni minőségen működött Hatvanban négy, Kókán félévig. 1835-ben Gödöllő mezőváros lel-

készévé s herczeg Grassalkovics udvari papjává lőn. 1841-ben Dunakeszibe ment lekipásztornak; a innen 1845-ben az újon alapított fóthi plébániára hivatott, hol 1853-ban alesperessé, 1855-ben pedig préposttá neveztetett. A lelkes egyházi férfiú mint a tudomány és irodalom tevékeny pártolója s e téren is érdemeket-szerze magának. A Jelenkorban és Hírnökbén megjelent tudósításain kívül 1841-ben .egy Gyászbeszédet bocsátott közre hg. Grassalkovica életrajzával; 1856-ban Ibrditá le Wiseman Miklós bíbornok és westminateri érseknek „Fabiola vagy a katakombák egyháza“ című igen tanulságos és épületes művét,s azt a Sz-István-Társulatnak ajándékozó, melly által ugyanazon, évben ki is adatott. A Pázmány füzetekben megjelent a fóthi templom becpentclésqkor mondott jeles beszéde, mellyben ar. említett egyház keletkezését és építését érdekesen írja le. Ez év folytán, a tudományok és művészletek iránti szeretettől ösztönöztetve; egész Olaszországot beutazta.

Homoród Szentpál Ferencz Verbőczi törvénykövűnek compendiumát magyar versekbe foglalta és kiadta Kolosvárt, 1798.

Horányi Elek, hazánk legtudósbjainak egyike. szül. Budán 1736. febr. 15-én, előkelő nemes és vagyonos szülöktől. Atyja megyei alispán és kir. tanácsosi czinnucl díszített férfiú volt. Nagyszombatban, Posonyban, Kassán és Györött kitűnő sikерrel végezvén alsóbb tanulmányait, a születésénél fogva kínálkozó előnyök háttérbe szorításával egyedül a tudományok mivelését tűzte föladatául; c őzéiből a kegyesrendiek, szerzetébe állott, s a próbaévek letöltése után 1752. Privigén letevő a szerzetesi fogadalmakat. Elöljárói engedőimével a felsőbb tudományokban! alapos . kiképeztetés végett Romába utazott, hol a latin éq görög nyelv, régiségek, történelem, bölcselkedés, mathesis és theologiai ismeretek valának kedvencz tanulmányai, ezekben annyira kiképező magát, hogy már tanuló korában is a legtudósahb tanároknak és tábornokoknak szeretetét, és barátságát kiérdemlé. Különösen pedig a természettanban,

úgy szölván, tekintélyre vergődött; s Midőn Beccaria János kegyes rendűnek Franklin „Villany-elméletéről“ olaszul írt munkáit latinra lefordító s Nápolyban sajtó alá bocsátá, Severini Miklós nápolyi kegyes iskolai rendfőnök által bölcse-szettanári székkel kínáltatott meg. Horányi azonban ‘basájába vágyott vissza, ismereteit nemzete javára szentelendő. Előbb azonban bejárta Olaszország főbb városait ée tudományos intézeteit, továbbá Schweizet, Német-, Angol-, Francziaországot és Belgiumot; hazaérve, előbb Váczon, azután Nyitrán, Kecskeméten, óvárott, Szegeden tanítás-sal foglalkozott. Végre az akkoriban fölállított váczi Tberesianumban lett philosophiai tanár, melly'állomásán kitűnő hírt és nevet szerze magának. 1769-ben lelépvén tanszéké-ről, újra Olaszhonba utazott, és Dalhamnak „De ratione recte cogitandi intelligendi et loquendi“ című arankáját tudományos jegyzetekkel Velencében-kiadá. 1771-ben visz-szatért, s kizárolag a tudományokkal foglalkozott 1778-ig, mikorон bölcsészettudori koszorút nyervén, a pesti lyceum-ban négy évig a történetek tanára volt. 1780;ban, mikor az egyetem Pestre tétetett át, az ennél neki ajánlott széket el nem foglalá, hanem visszavonulva, munkái összeállításával és kiadásával foglalkozott, miglen 1809. sept. 11-én meg-halt. — Huszonöt, részint saját, részint másoknak, általa bővített s helyes észrevételekkel és jegyzetekkel ellátott munkáit bocsátá közre; három kéziratban vagyon. Ez előbbiek közöl kettő, úgymint: „Kereszteny hittan“ Nagyszombatban 1761.; és „Magyarország hatalmas és dicsőséges királyainak“ és első vitézkedő kapitányainak emlékezető ko-porsó épülete“Budán 1773. magyar nyelven jelent meg. A latin nyelven írottak között első helyen áll s a külföldön is méltánylással fogadtatott „Memória hungarorum et provincialium scriptis editis notorum;“ s továbbá: „Scriptores Piarum fícholarum ét LL. A. A. Magistri etc.,“ mellybén legin- ' kább szerzete iránti kegyeletét tanusítá. Helmeczy az el-hunytnak halálára verset készített s véglapjára a következő anagrammát függesztő:- H á n y i r ó.

Horváth (Petrichevich) Ferencz, erdélyi származású bites jogtudós, az unitaria vallást követte, s ennek védelmére írt illy czímű könyvet: „Apologia Fratrum Unitiorum, azaz: az Unitárius Atyafiaknak mentségére és egyszersmind keresztenyi értelmeknek raevvilágosítására rendeltetett írás; mellyben megmutogattatik, hogy azok a dolgok, mellyekkel az Unitaria Religio, értelem és vallás terheltetik, és világ előtt gyülöleéggessé tétetik, méltatlanul hirdettetnek.“ Nyomt. Kolesvárt, 1701. 4dr. 145 1.

Horváth Gábor, Jézus társaságának tagja, Szerdahelyi G. latin eredetije után fordítva kiadott illy czímű munkát: „Lelki szem gyógyító, avagy a szenteknek stb. tiszteletében némelly vak nem-catholikusoknak megvívágosítására való könyvecske.“ Kassa, 1725.

Horváth György, illy czímű munkát írt: „A természetnek és kegyelemnek Oskolája.“ Győr, 1765.

Horvát Imre, sz.-ferencz-rendi szerzetes „Sz. Mária Magdalna esetét és megtérését, írta meg. Vácz, 1771.

Horváth József, magyar akadémiai rendes tag, szül. 1794. febr. 1-jén, Vas megye Lukács háza nevű, Kőszeghez egy órányira eső helységében. Tíz éves korában Kőszegre küldeték az elemi és középtanodákra, hol Faludi Ferencz munkái vonzák először és igen korán a magyar irodalomhoz. 1811-ben Bolla Márton kegyesrendi főnök által e szerzetbe fölvétetvén, Kecskeméten állotta ki a két próbaévet, hol segédtanítóul is alkalmaztatott, s a kisszabott tanulmányokon kívül szorgalmasan foglalkozott a romai remekírókkal, s az ott kezéhez került magyar szerzőkkel: Révay-, Baróti-Szabó-, Dugonics- és többekkel. Ekkép a . nappali órákat éjjeliekkel is megtoldván, a Iuui verselés mellett a magyart is nemcsak maga üzte, eleinte a régebb rímes, utóbb a mértékes formákban, társaival verses levelezést folytatva: hanem ezeket is hévvel buzdítgatta a magy. irodalom szeretetére, és e téreni munkásságra. Ernyedetlen szorgalmának tanúi a kéziratai közt fönmapadt számos kivonatok, egy latiból fordított mythologai-historiai szótár töredéke. (A—

M-ig) s a ritkább magyar szavak gyűjteménye. 1813-ik év őszén a tatai gymnasiumba tétevén át, itt a második nyelvtani osztályt láta el, s ez időben Horácz és Ovid, s több magyar remekíró szenvédélyes olvasgatása mellett a francia és olasz nyelvet is tanulmányozta. Már most a világba vágyó ifjút az Őt atyailag szerető Bolla édesgető szavni a zárda falai közt többé vissza nem tarthatták: 1814-iki tanév végén a szerzetből kilépett, és Szombathelyen megkezdte a bölcsészeti folyamot; a második évet pedig Pesten végezte, hol üres idejét könyvtárakban és otthon olvasással és né-' melly szépirodalmi munkák fordításával tölté. Az e nemű foglalkozást mint orvosnevendék is folytatta, sőt versgyűjteményét 1819-ben censura alá is bocsátotta, melly gyűjteménye azonban költséghiány miatt világot nem láthatott. Ugyanezen évben nyerte meg a bölcsészeti tudorkoszorut is. Később a szépirodalmi olvasással fölhagyott; e helyett Frank Péter népszerű könyvecskéjét „Az egészséges gyermeknevelésről, és Beckerét „A nátha és köhögésről“ fordító le, mellyek szintén kéziratban maradtak. 1822-ben orvostudornak avattatott föl, melly alkalmomá a füllobról értekezett latinul. — Mint orvos, gyakorlatát Pesten kezdte; de nem sokára megházasodván, Kőszegen telepedett le, 'honnan 1823-ban ismét Pestre tért vissza. Itt folytatta írói működését, s Goelisnck „A testi gyermeknevelésről“ írt jeles munkáján kívül, Hahnemannak „Organon-át“ fordító le, mellyét utóbb Bugát a maga kiadásában használt is. Év múlva Bakabánya tiszti orvosává lévén, Pestet elhagyta, s 1825-ben Hontmegye tiszteleti, 1829-ben rendes főorvosává neveztetvén, terjedelmesig hatáskört nyert ugyan, írói szorgalmával azonban akkor sem hagyott fel; sőt számos népszerű orvosi munkákat fbrditgatott, mellyek közöl 1829 és 1830-ban Frank Lajos „Orvosi házi barát“-ja kétszer egymásután jelent még: A következő esztendőkben fezíthén két kiadást ért Becker, Tanácsadója az elhálás körül“ 'Továbbá megjelent tőle Wendt munkája „A buja senyvről“ Richter Fridrike „Az aranyérről,“ utóbb t. i. 1834-ben

Floyer. „A hideg víz munkálatairól“. Némelly apróbb csikkeket az Orvosi Tár és Fenti Társalkodóban közlött; Legterjedelmesebb s legnevezetesebb munkája id. Plinius Természettudományi Encyclopaediája, mellyen minden halálig dolgozván, abban a huszadik könyvig haladt; melly azonban, valamint számos egyéb dolgozatai kéziratban maradtak. Az akadémia igazgatósága ót legott az intézet megalakutatásakor vidéki első rendes taggá nevezte, melly minőségében az orvosi műszök magyarázása s tájszök beküldése által munkált közre. Meghalt 1850-ben.

Horváth József, r. kath. áldozár, érsekui^ári plebános-helyettes, később tardoskeddi plébános, Gánótfi Antal latin művét magyarra fordítá és kiadó illy cím alatt: „Emberi okosság avagy mesterség, mellyel az ember magát éa szerencséit magasra emelheti. 1760. Többi művei:;rAz Istenn szülőjének, a B. Szűz Máriának vódelmezése“ Hannenberg után szabadon fordítva Nagyszombat, 1791. 8dr. 202 t. „A keresztyén életnek, kezdeti éa tanusági.“ Posony, 1778.

Horváth Sámuel, szül. 1753-ki mart. 17-kén Nemeskérén, Sopron vármegyében, Tanult a posonyi gymnasiumban hor-madfél, a sop^oipban.uyalep.évjg. Azután külföldre ment és Wittenbergában töltött két évet. Hazajövén, 1778-ban Palotán, 1783-ban Gyönkön, 1787. N.-Gerezden/végrq 1798-bap Bakony-Tamásiban lett lelkészei. Kiadott inunkói ezek: 1) Az Ur asztalához járulóknak oktatások. 1790. 8dr. — 2) Kereszteny ABC. avagy a kereszteny tudomány?nak első betüji. 1796. 8dr. — 3) A hétnek minden napjaira való reggeli és estveli stb. imádságok. Győr. 1799. 12dr. — 4) Imádságos könyv, vagy a közönséges isteni tiszteletre és az időnek s különféle eseteknek környülállásaira alkalmaztatott könyörgések. Győr. 1799. 8dr. — Irt egy kis kézi Agendát is. Végre ő volt kiadója a Pestisről: rövid oktatás, nak, melly Győrben nyomatott 1806-ban.

Hrabovszky Dávid, szül. Felpéczen, Győrmegyében 1804; máj. 8-kán. Külföldi utazásainak leírását „Utazási rajzók“ cím alatt két részben Kassán 1837-ben adta ki.

Hubay Miklós, „Költeményes munkáit“ Pesten, 1809-ben adta ki, mellyek ellen Kazinozi „Tövisek és virágok“ ezimű munkájában gunyolólag nyilatkozik.

Hübner János, illy czímű munkát írt: „Száz és négy válogatott bibliabeli históriák, a mellyeket a gyengéknak kedvekért összeszedettl Posony és Pest, 1791. 8dr. 4961. Második kiadás. Komárom, 1804.

Hugo Károly, családi néven Bernstein, szül. Pesten 1817. Külföldön sok ideig tartózkodván, különösen a hasonszenvi gyógytant tévé magáévá, s azt sikerrel gyakorolta. Külföldön a lapokban szétszórt mübirálati czikkei által tűnt föl. Haza jövén, itt is német nyelven folytatta lap- irodalmi működését. Magyarul színműveket írt, mellyek a pesti nemzeti színpadon tetszést arattak, β nemellyek mosta- riig a színház repertoire-darabjai. Hlyének: „Brutus és Lu- cretia“ szomj.- 5 fölv. „Egy magyar király“ szomj. 5 fölv. „Báró és bankár“ dráma 3 fölv.; ez legnevezetesebb darab- ja, mellyben csak három- személy szerepel, de kezdettől végig feszült figyelemben tartja a közönséget. „A világ szín- pada“ dr. 5 fölv. „Bölcsék kövét“ dr. 4 fölv. Németül 1850- ben „Psalm eines armen Dichters“ ezimű lyrai versei Pesten jelentek meg s tetszést arattak. A forradalom óta külföldön tartózkodik.

Hunyadi Ferencz, debreczeni prédikátor és tiszántúli superintendent korában bocsátott kczre egy terjedelmes munkát illy czímmel: „Kereszteny archivarius vagy histó- riai gyűjtemény,“ két kötet. Vácz, 1794. 8dr. 538 és 470 1. Nyomtatásban fönmaradtak több halotti beszédei, s külön kötetekben: 1) „Diaetai predikációi“ Pest, 1791.2), „ötven- két közönséges predikációi“ Kiadva Bobos István ó-budai prédikátor által Váczon, 1797—99. 3 kötet. 8dr. 608,-538 és 647 1. 3), „József eladatása“ Poaony, 1795. 4) „Tizenkét predikációi.“ Diószeg, 1797. Meghalt 1795-ben.

Huszár Gyula, szül. Tereskén, Nógrádmegyében 1838- dik évi február 25-én tehetős nemes kath. családból. Atyja, Károly a megyének egykorai hires szónoka és országgyűlési

követe, anyja Trajtyánszky Mária. H. Gyula, midőn 18.51-ben Pesten iskolázott, mint tizennégy éves ifjú szép tehetséget. tanúsító költeményivel lépett fel a „Hölgyfutár”ban; először, ugyan névtelenül, azután neve alatt is több verszézete jelent, meg. Pestet később Béccsel válté fel, hol a polytechnicum tanulója lón.; mit azonban egészségének gyenge, állapota miatt nem sokára abban hagyván, szülőihez mezei birtokukra vonult vissza, hol folytonos olvasás- és tanulás-sal tölti idejét, s reményt nyújt, hogy egykor a hazának, és irodalomnak jeles tagjává válandik. Legújabban jelentek meg Beszélyei egy kötetben (Pest, 1857.), mellyek csinos atylról, s írói hivatottságról tanúskodnak. Ebből a jövedelem legnagyobb részét a nemzeti színház nyugdíj-intézatének ajánlotta.

Huszár Károly, szül. Kethelyen, Vasmegyében 1824-ik év ápril 23-én; atya iskolamester volt. Tanulmányait Szombathelyen és Tatában elvégezvén, 1841-ik évben Székesfehérvárott a papnövendékek közé, fölvétetett. 1847-ben áldozárrá szenteltetvén, hat éven át Kálózon, Gyúrón, Pázmándon, Válban és Fejérvárott mint segédlelkész működött. 1854-ben a székesfehérvári előjáróság által számos tanodáj javára alapított hitelemzői állomásra választaték meg; e pályáján negyedévé óta lankadatlan buzgalommal foglalkozik. 1855-ben egyszersmind szentszék! jegyzőnek neveztetett ki. A „Religiq” és „Katholikus Néplap”-nak több évtől fogva fáradatlan munkatársa; czikkei minden a nevelés és az ifjúság körül forognak. 1854-ben adta ki „Történetekkel fővilágosított Egyházi Beszédek” című munkálatát 6 füzetben; 1855-ben az „Emléklapok”-at képekkel; s 1857-ben Pqrto Mauritio Leonárd világhírű szónok nagyböjti szentbeszédeit. Huszár Károly termékeny munkássága reményt nyújt, miszerint nemzeti irodalmunk tőle még sok szép és érdekes műveket nyerend.

Huszti Endre, erdélyi születésű, tanult Enyeden, Kolosvárt és Frankfurtban a híres Heineck vezetése alatt Hazatérvén, a kolosvári gymnasiumban tanárkodott, egy ideig

dicsérettel; később azonban hivatalát elhanyagolta, s ezért a felsőbbség által kérdőre vétetett S miután később a zsinat előtt sem akart megjelenni, 1752-ben a ref. egyházydilekezetből zsinati ítélet által kizáratott. Ezután ivásnak adta magát, s a főnemeseknél tartózkodva, ezeknek származási tábláit készíté s ebből élősködött. Végre a kath. vallásrátért és a gyulafejérvári káptalannál nyert alkalmazást; do említett hibája miatt innen is elmozdítatott, s azontúl kz előkelőbbek udvarainál tengődött; miglen 1755-ben a halál véget vetett sanyarú életének. Még frankfurti tanuló korában írt egy értekezést „Dé Christo primogenito“ (1727.). Latinul több jeles történeti munkát bocsátott közre; Hlyének: Az erdélyi ref. gymnasiumok története (Frankftirt, 1720); „Jurisprudentia- Hungaricotansilvanie“ (Szejjlen, 1747.); „Commentarii de rebus Hnnornm“; végre Erdélyországnek története, melly magyarul Dienes Sámuel által Bécsben, 1791-ben kiadva jelent meg illy címmel: „Ó és Új Dácia.“ Tartalmazza Erdély történetét 1696-ig.

Huszti, igaz néven **Szabó István**, orvos tudor, szül. Huszton. Arnd János imakönyvét hazai nyelvre fordítá, melly 1698-ban illy cím alatt jelent meg; „Keresztenyi Jóságos tselekedetekkel tellycs Paraditsom körtéteké.“ Ugyanő magyarra fordítá Bon bíbornok elmélkedéseit s kiadá illy étim alatt: „Égre kézenfogva vezető Kalauz: melly a szent Atyáknak és a bőltsességnak régi Szeretőinek Regulájának velejét foglalja magában.“ Debreczen, 1705. Rövid, de alapos erkölcsi nézeteket magában foglaló könyv.

Haszti Péter, a trójai viszontagságokról következő című munkát adott ki: „Aeneis, azaz a Trójai Eneas dologi: mellyben Trója megvétele és romlása, Trójaiaknak bujdosások Eneással együtt, Hadjok Olaszországban és Rómának eredeti, nagy szép díszes versekkel megiratik.“ Kolosvár, 1625.

Jakab Endre, világi kath. pap Erdélyben, gr. Batthyáni Ignácz erdélyi püspök meghagyásából és költségén

magyarítva kiadá Taupik J: prédikációit „Vasárnapi igék“
cím alatt: Koiosvár, 1790.

Jáklin Balázs, nyitrai plispök volt. Drftskovic Gy. latin eredetije után magyarítva kiadá „Nagyszombatban, 1615-ben keletkezett b: Sz. Márta congregatiójának eredetét és reguláit.“ Nagyszombat, 1684. Nyomtatábaít megjelent még egy remek „Halotti beszédje Draskovics György brszág bírája felett.u Ú. o. 1887. Egy másik halotti beszéde gr Czobör András felett Bécsben, 1892-bén látott világot.

Jaklin István, esztergomi kanonok és almhei cz. püspök volt. Magyar munkája: „Ságittae venenatrte, azaz, Halálnak mérges nyilai. Nagyszombat, 1743

Jakabfalvi Román, szül. Miskolczon, 16991. dee. 28-kán. Busz éves korában a minoriták szerzetébe lépett, s mint ilfysa végezve felsőbb tadmányait, hittudori okimét nyert. Több- helyen tanárkodott; Egerben és «Szegeden «rend bánét, s később-az- egész magyarországi rendtárトmányi kettmányz. Megírta „Selestas sz. Fetenez Hiilotheáját.“ Megjelent Egerben, 1781.

Jankovich Miklós, régiségbüvár. a magy. akadémia tiszt. tagja szül. 1778: Pesten, hol iskoláit is végezte; Más tanuló korában nagy szenvédélytel kezdé gyűjtögetni a m. régiségeket, oklevelekét és irodalmi maradványokat. Iskoláit végezvén, a kir. udvari kamaránál nyert alkalmazást, s titoknokságig ment; hivatalról azonban lemondott s egyedül a tudományoknak élt, 1848. ápr. 18-án bekövetkezett haláláig. Nagyszerű régiséggyűjteményt hagyott bátra, mellyet halála után a nemzeti múzeum vett meg; sorozata a T. Gyűjtemény 1817-iki folyama XI. kötetében, s külöri jegyzékben is le van írva. Számos, a m. nyelvet, irodalomtörténetet, történet- és régiségtant illeté értekezései jelentek meg a Tud.-Gyűjteményben és a m. akad. Évkönyvekben. Hlyének: Levelek a magyar nyelv divatjáról I. Ferdinand alatt; Magyar nyelv Rudolf alatt; Magyarországban volt socinianus ecclesiákról; A magyar történet német íróiról; Kalendáriumok Magyarországban; Az arany bulláról;

Érdem és bűn Szigetvár érdemében; Werbőczy halála; Wenzel király pénzeiről; Brandenburgi Katalin emlékkönyve; A villogó drága kövek eleinknél; Egyedi ibrik; Egy m. hősnek újdonnan felfedezett tetemei, stb. önálló nurnkéi: „Magyar szónemzés ötven példákban?“ Pest, 1832, „Bevezetés a classicus szerzők ismeretébe.“ Buda, 1811. „Beste János tudósításai.“ Pest, 1829.—30. „Magyar bqdankor emlékeinek gyűjteménye.“ Pest, 1830. — Legnevezetesebb munkája t „A magyar könyvtár“ vagyis a magyar irodalom bárom századbeli (1533—1832.) jeleneteit előadó-bibliographia kéziratban maradt; úgyszintén kéziratban fekszik a m-makadémia levéltárában pályairata az idegen gyarmatok be-folyásáról a magyar nemzetre.

Ihász Gilbert, született 1803-ki apr. 23-án Vészáron, Veszprém megyében. Tanult Pápán, Veszprémben és Győrött; ez utóbbiban a bölcsészeti tanulmányokat bevégezvén, 1824-ben a csornai premontrei kanonokok szerzetébe fölvétetett Onnan a győri papnöveldébe küldetvén, s ugyanott a hittudományi pályát 1830-ban bevégezvén, pappá szentel-tetett. 1832-ben mint segédekkész Túrjén, 1834-ben pedig Keszhelyre rendeltetvén, mint tanár 1.2 évig, mint igazgató pedig 8 évig foglalkozott az iskola ügyeivel. 1853—1857. Túrjén nyugalomban lévén, üres óráit olvasás- és írással tölté; írt írá e ezimű jeles munkáját: „A kereszteny műveit* ség s erkölcsi magaviselet alapvonalai.“ Szombathely, 1857. 8dr. 302 L Jelenleg a szombathelyi főgymnáriumban tanár.

Illosvai János, Mutiny várában tartózkodók s ott for ditá le Meisner latin elmélkedéseit, s kiadá illy czím alatt: „Elek halok oh Ur Jézus te. benned, Azért te benned bízom. — Krisztus Urunk születéséről való két elmélkedések.“ 1639.

Illyefalvi István, egri kanonok .és cassai plébános, Vásárhelyi Matkó István ellen írt jeles polemikus könyvet „A három idvességes kérdés, igazsága ellen költ bányász csákánynak tompítása“ czím alatt Megjelent Kassán, 1669, 4dr. 343 1. Ajánlva van Holló Zsigmond szepesi kamarai tanácsosnak, Azonfelül egyéb latin dolgozatain kívül egy

szomorú játéket hagyott hátra illy latin cím alatt: „ Jepheta, tragoeadia, hungaricis versibus reddita.“ Megjelent 1697-ben.

Illyés András, született Csik-Sz.-Györgyön, Erdélyben. Egyházi pályára lépvén, a felsőbb tudományokban] kiképezte-
tée végett Romába küldetett; hol szorgalmának, kitűnő
észtehetségének és jámbor viseletének fényes tanúságát adá.
A hittudományokon kívül különösen a nyelvek ismeretében
nagy haladást tett. Visszatérvén-hatójába, lelkészzi hivata-
laiban rendkívüli buzgóságot fejtett ki, s különösen mint
hitszónok elhíresedék. Csakhamar posonyi kanonokká-, s a
XVIII-dik század elején erdélyi püspökké neveztetett. Az
akkori belviszállyok miatt főpásztori törekvésein óhajtott
siker nem követe; azonfölül szerény, alázatos jellege sem
férvén össze magas állásával, elvonultságot kérésé. Saját ké-
relmére és szorgalmazására főpásztori terheitől fölmentetett,
s Béosbe vonult, hol hátralevő napjait csendes magányában
kizárálag az irodalomnak szenteld. Erdélyből távoztakor
versekbe szedett búcsúzatot intézett híveihez. — Jeles egy-
házi beszédeit (számra 74.) magyar nyelven „Megrövidítte-
tett Ige“ cím alatt kiadta Bécsben, 1693. — Megírá a szen-
tek életét latin nyelven s kiadá illy címmel: „Vitae San-
ctorum.“ U. o. 1693. Magyar nyelven „A Szentek élete“
cím-alatt Nagyszombatban, 1705. Több kiadást ért —
Magyarra fordítá Roderik Alfonsnak művét e cím alatt:
„A kereszteny jóságos cselekedeteknek és a tökélletesség.“
nek gyakorlatossdga.“ Nagyszombat, 1688—1708. 3 kötet,
582, 582, és 479 1. 4drben. Továbbá lefordította Avancin
Miklós „Krisztus életéről és tanításáról“ szóló művét. Meg-
jelent Nagyszombatban, 1708. — Egy jeles imakönyvet is
irt s adott ki Nagyszombatban, 1709. Ő tőle valók továbbá:
„Jóravaló énekek.“ U. o. 1702. „Régi és új énekek.“ U. o>
1703. „Rövid forma“, Embernek életét böltsen rendelni.“
(Versekben.) U. o. 1709.

Illyés István, esztergommegyei áldozár, erényei és tu-
dománya tekintetéből főegyházi káptalan tagjává, később sa-

mandriai püspökké és esztergomi nagypréposttá neveztetett. Több munkát írt; illyenek: „Catecheses“ (latiakul). Nagyszombat, 1695. „Lelki tej avagy Catechismus“ U. o. 1686; 8dr. 567 1; „Soltári énekek a magyar Anyaszentegyház vi-gasztaláára.“ 3 k. U. o. 1693. Második kiadás Budáé, 1781. „Sertum. Sanctorum, a dicsőült szentek ditséretinek jó illatú világiból kötött koszorú Egyházi beszédek 2 k. U. o. 1708. „Fasciculus miscellaneus, vagyis ünnepi predikációk. U. o. 1710. „Psalmodia, vagyis halotti beszédek.“ U. o. „Menny-be vitetett bold, szűz Mária congregatziójának eredete!“ stb. Draskovics György - észt, érsek után magyarítva és bő-vítve, Nagyszombat, 1710. „Készület a jól maghaláshoz“ U. o. 1693. „Zsoltárok és halotti énekek“ U. o. 1721.

Illyén Péter, szentapárdási prédkátor, egy imakönyvet bocnátett közre Posonyban, 1792- 16dr. 318 1.

Illyésházi Gáspár, Istvánnak, Liptó és Trencsénmegye főispánjának és nádornak fogadott fia és upokaöcssee, szül. 1593. Végezvén hazájában iskoláit, bővebb kiképeztetésyé-gett Lipcsébe ment, tanulni, hol a tudományokban nagy elő-menetelt tett: Haza jövén a hazai zajnak közepette is tudj?;-; mányokkal foglalkozott. Thurzó György-nádor, leányával, Ilonával. házasságra lépvén, több gyermeket nemzeti;, kjk közöl György és, Gálkor számára Buest Joaphjm ajtatfw kézi könyvét magyarra fordítá s kiadó Debreczenben, 1639 illy ősimmel: „Rétkben viselő könyv a jó és boldog kiműlásról;“ Egy más szintén vallásos könyv megjelent tőle 1643-ban. Meghalt 1648-ban.

Inatiteris (Mossóczi) Gábor, Turóczmegyéből szár-mazott. Előbb iskolamester Szulyován, később prédkátor volt Kassán, végre Pusztafödémesen. Illy czímű munkája maradt fön: „Halál és utolsó ítélet napján gondolható rette-gések elleni vigasztalások.“ Posony, 1769.

Intzédi József, előkelő nemes család ivadéka, .szül. Erdélyben 1688-ban. Tanult az enyedi collegiumbau szép sikерrel, Viselt protestáns egyházi hivatalokat. Azonfölül ifjúságától fogva államhivatalokra alkalmaztatott. Hosszabb

ideig volt protonotarius, később ítélopáter. Érdemei elismeréseül Mária Therezia által bárói rangra emelte, s fiának megengedtette, hogy nevét atya és anyja (Jósika) neveinek első szótagjaiból Jósintzira változtassa. — Magyar nyelven megjelent tőle: „Liliomok völgye“ ajtatos elmélkedések. Gerhard János után magyarítva. Szeben, 1746. Ugyanannak „A világ hiúságáról való elmélkedéseit“ lefordító s kiadta n. o. 1748.

Iratossi János, Perkinsius Vilmos latin eredetije után magyarítá és kiadá: „Az ember életének boldogul való módjáról „Patika szerszámos bolt.“ Lőcse, 1637.

Irsik Ferencz, szül. Zelestyén, üveggyárban, Szatmármegyében. Középtanodai és bölcsészeti tanulmányait a theologiával első osztálylyal Szatmárt, a többi hármat a pesti központi papnevelő intézetben végzö. 1846-ban áldozárrá szenteltetett, s 7 hónapig Fehérgyarmaton káplán, harmadfél évig püspöki szertartó s egyúttal egy évig helyettes theologiáit tanár, utóbb harmadfél évig az ungvári középtanodánál hitszónok volt. Innen 1831-ben á! pesti központi papneveldéhez tanulmányi felügyelővé neveztetett ki, mint illyen az egyetemnél a lelkipásztorkodás megürült tanaszékét másfél évig tölté be. 1854. augusztustól fogva szakaszt plébános. Az első irodalmi kísérletet mint másodévi hittanuló a központi papneveldének magyar iskolájában tévé „Aphorismák a christianismus ugyanazonsága fölött“ című fordítmánynyal. Utóbb az ungvári gymnasium érdekkében számos cikket közlött a Magyar Hírlap- és Religio- ban. 1851 óta a Religionak állandó munkatársa; melly lapban egyéb apró értekezésein kívül különösen az egyházi szónoklat és az egyházi irodalom érdekében írt. Dolgozott ezen kívül a Kath. Néplap, Családi lapok és Ka th. Christ című folyóiratok számára?

Istvánfi Miklós (kisásszonyfidvi), szül.. 1538. Kisaszszonyfaluán, Baranyamegyében. Szülői az akkoron pusztító törökök által kifizettek Ősi birtokukból; minek folytán Miklós Várdai esztergomi érsek, később Oláh Miklós egi

püspök jótéteményéből neveltetett, s kitűnő észtehetséget és szorgalmat tanúsítván, az utóbbi által Bolognába küldegett; hol öt évet töltött, s azalatt különösen a romai és görög remekírók tanulmányozására szentelé idejét. Viszszatérvén hazájába, 1562—1568-ig Oláh Miklós már akkor esztergomi érsek titoknoka volt, s ennek holta után Maximilian császár és király által a magy. udv. cancellaria titoknokává, később 1576-ban alcancellárrá, 1578-ban Rudolf császár és király alatt bírói ügyekben nádorhelyettescé neveztetett. Ügyességről és bölcs tapintatáról elvitáthatlan tanúbizonyságot tesznek több rendbeli fontos kiküldetései; ilyen volt 1588-ban, midőn Maximilian császár a lengyel koronát Rudolf öcsce számára akarván megszerezni, serege Bicsinnél megveretett, s Rudolf herczeg az ellenség kezébe került. Istvánfi is részt vett azon küldöttségen, melly a fogoly herczeg kiváltását eszközlé. 1598-ban Bátori Zsigmond lemondván az erdélyi fejedelemségről, Istvánfi a tartomány átvétele ügyében mint kir. biztos működött; emiatt, midőn Bátori fejedelmi székét újra elfoglaló, börtönbe vettetett, de nem sokára szabadon bocsáttatott. 1606-ban a zsitvatoroki békekötésnél mint Mátyás főherczeg követe volt jelen. 1608-ban a posonyi országgyűlésen Illésházi István választatott nádorul, kit Istvánfi, mint nádorhelyettesjöszágvesztésre ítélt el, mivel állítólag Rudolf császár ellen gunyiratot bocsátott közre. E miatt Illésházi Istvánfinak engesztelhetlen ellensége volt, s Istvánfit ezen ellenének föl-emeltetése zavarba ejté annyira, hogy a választás napján a Dunaparton lovagolván, szélhüdést szenvédett, s minden további szolgálatra képtelen lett. Meghalt 1615. utód nélkül. összes vagyonát a jezuita-szerzetnek hagyományozta. — Nevezetes hazai történelmi munkát hagyott hátra latin nyelven I. Mátyás halálától II. Mátyás megkoronázataig, 34 könyvben. Az utolsó négy könyvet bekövetkezett balesete miatt ki nem dolgozható, habár tartalma már össze vala gyűjtve. A munkát Pázmány Péter nyomatta ki először Kölnben, 1622. Azóta több kiadást ért. Az utolsó kiadás

Bécsben jelent meg 1758. E nagy munkáján kivétként megállapítva Forgách Ferencz váradi püspök és történetíró életét, melyet miire Kovácsig „Scriptores rerum Hungaricarum minores“ című gyűjteményében látott világot

Juhász Mátyás, a sz. Ferencz szerzetének buzgó tagja volt. Jeles valláserkölcsi ódákat írt magyar nyelven, melyek egybegyűjtve Jászapáti városa által adattak ki Kolosvárt, 1751.

Kabai Gellért, szül. Debreczenben, s ugyanott végzé alsóbb iskoláit. Kimenvén Belgiumba, a bölcsészet-, bittudományok- és keleti nyelvekben nagy előmenetelt tett Haza jövén, előbb iskola-igazgató volt Kecskeméten, később Kassán prédikátori hivatalt viselt 1674-ig, mely évben hasonló minőségben Debreczenbe hivatott, hóna 1681-ben sorvadásban meghalt. — Nyomtatásban fenmaradt munkái: „Lelki flastrom“ (imakönyv). Debreczen, 1676. „Az emberi találmányok korbácsoltatások.“ U. o. 1677. „Kegyes Ösztön“ (predikációk). U. o. 1678. Másodszor 1682. Kéziratban: „Lelkes lelki pásztor.“

Kabatai Mátyás (Mathias Thoraconynras), breznóbányai születésű, tanult Selmeczen; leginkább görögös nevén ismeretes. 1572—74. folytán a késmárki gymnasium igazgatója volt; de Sommer György által, hihetőleg az úri szent vacsora fölötti véleménykülönbség miatt, hivatalából kivetettévé, hová vonult, nem tudni. Alkalmasint ez időre esik kassai iskolaigazgatósága, honnan ismét crypto-calvinismusa okozá kimozdulását, a mikor aztán Ruszkai Dobó Ferencz, Sárospatak ura, az odavaló iskola kormányára tévé be, társul adatván Kassai Császár György mellé. A tanári hivatalból kilépett, 1586. évben hihetőleg Munkái: 1) *De hypostatio unionis durarum naturarum in Christo*, mely több kisebb munkáival, jegyzeteivel együtt legelőször megjelent Basileában illy cím alatt: „*De controversiis religionis hoc seoulo motismelly* cím alatt közöltettek még Beregsásszi Péter, váradi pap némelly dolgozatai is. 1587. 8dr. — Ezen munkájából érhetni meg, minő mélyen volt bonyo-

lulva az úrvacsorai kenyér titkainak magyarázatába és az újonnán bejött Gergelyfélé naptár miatti vitákba. Írá Csécsi János állítása ezerint 2) Orthographiát is; de mcllyről, hol éé mikor jött ki, nem tudatik.

Kása Látván, nagyváradi egyháza egyei áldozár, illyczímű könyvet hagyott bátra: „A Krisztus religiójának védelmezése.“ Pest, 1790.

Kádas Rudolf, szül. Jászén, Abaujmegyében 1816. jan. 24-én. Elemi iskoláit e szélső latinnyelv-osztályt szülföldén atya házénál, a gymnasium többi osztályait pedig Kassán és. Lőcsén . végezte. 1832-ben a jászai-premontrei kanonokrendbe lépett, s ugyanott tanulta a paedagogiát és philosophiát. A hittudományok hallgatása végett a zöld részéről Pestre, a központi papneveldébe küldetett; itt a köteleseit tantárgyakkal foglalkozás mellett a nevehédékpapság magyar iskolájának egyik buzgó a munkás tagja vált; sőt a bölcsészeti tanulmányokból is kiállván a szigorlottakat 1837-ben bölcsészet-tudori oklevelet nyert. Tanpályája befejezével 1839-ben a rend tagjává, avattatott, s ugyannas Cm év oct. 16-án áldozárrá szentelte Kassán néhai Ocskay Antal püspök által. Tanítói hivataloskodását az akkoriban fönállott cassai tankerületi kir. names neveidében mint tnnulmányi felügyelő kezdette meg; melly tiszttét három-éven ét viselvén, a rosnyói gymnasiumba tételett át, s innen egy évi tanárkodása után 1843-ban a nagyváradi kir. akadémiához a bölcsészet nyilvános és rendes tanárául neveztetett ki, hol egyszersmind a hitszónoki s tanári tiszttet 1846 óta helyettesi minőségben betölté. Az új tanrendszer következetében a bölcsészeti tagosztályoknak a főgimnasiumba 1851-ben történt beolvasztása után, ugyancsak, a nagyváradi főgymnasiumban mint a VIII. osztály vezértanára többi tanulmányok közt a bölcsészeti propadeutikát és a görög classificai literatúrát, adta elő 1816-igpó ez év augustus havától kezdve Pesten a Szent-István-Társulatnál mint főigazgató működik. Tudományos tapasztalatok, szerzése végett ez iskolui szünidőket többnyire hazájában és külföldön tett uta-

zásokra használá fol: részi vett a magyar természetvizsgálók kassa-eperjesi (1846) és soproni (1847) gyűléseiben, 1845-ben bejárta Erdélyországot, 1847-ben Bajor, Szász, Poroszországot s Németország egyéb tartományait, 1850-ben pedig Tyrolt és Olaszországot. Az irodalmi pályán a Hírlapokban, főleg a „Religio“ című egyházi folyóiratban számosb tudósítások-, értekezések- s könyvismertetésekkel lépett föl majd saját neve alatt, majd névtelenül. Jelentékenyebb cikkei: „Tanreform körüli nézetek — „Egy szerzetesnek eszmetöredékei;“ — „A lelki szent gyakorlatozás haszná tanintézetekben“ — „A szerzetes kanonokok, különösen a premontrei rendűek keletkezése — „Történeti adatok a sz. István első várbanról“ (megjelent Danielik János Emlékkönyvének I. kötetében). Ezekben kívül a nagyvárad-hegyfoki prépostságról;“ — „A. szerzetesek iskolai működése elleni panaszokról“ (megjelent Danielik János Emlékkönyvének I. kötetében). Ezekben kívül a nagyvárad nyolez osztályú gymnasium Évkönyveinek I. füzetében az új tanrendszer-terv főelőnyéről értekezett, s még mint helyettes akadémiai hitszónok kiadottá kereszteny kath. tanulóifjúság számára imakönyvet illy cím alatt: „Lelki Kalauz imákban és énekekben.“ Nagyvárad, 1848.

Kákonyi Péter, hercegsszöllősi ref. prédikátor, ikt „Históriát Astiagesről és Tzirusról“ (versekben). Debreczen, 1574. Másodszor u. o. 1614.

Kálniczki Benedek, Késmárkon, Abaujban, hol édes atya, András ref. lelkész vala, szül. dec. 18. 1786. Első nevelést, oktatást a szülei háznál vett; majd 1799. a miskolci gymnasiumba, felsőbb tudományok hallgatása végett pedig a sárospataki főiskolába yitetett 1806. évben, hol, az 1810. év kivételével, mellyet a Szepességen német szó-ért tölte, folytató ezutáni tudományos pályáját. 1812. tanítónak neveztetett ki, úgy, hogy három esztendeig kísérné kis tanítványait; ezalatt az esküdt diákok karába fölvéte-tett. 1815. a görög nyelv tanításával bízatott meg. 1816-ban ellenőr, s mint illyen a hittan- és szentírásmagyarázatban helyettes-tanár, s majd a következő iskolai új évet is

mint ollyan nyitá meg. Végezvén 1817-ben a seniori hivatalt, különföld tudományos egyetemei, s különösen Göttinga fogadá; hol szaktudományai Staudlin s Eichhorn alatt voltak: a hittan, dogmák története és a szentírás magyarázata. Visszatérvén, magán nevelő volt Tenken Csorna Zs. házábanál, s kápláni karba lépett 1819-ben. Majd Vályi Nagy Ferencz halálával 1820. július havában az egyháztörténeti és szentírásmagyarázati megürült tanszékre Sárospatakon elválasztaték, s hivatalát még azon év novemberében elkezdő. 1821. a fölavatandó papok censorává nevezteték s fölváttaték a sátoralja-ujhelyi egyházkerületi gyűlésen. — Nyomatott munkái: „Közönséges keresztyén egyháztörténettan“ Sárospatak, 1848. két darab. 8dr. Kiadta Seiler „Kijelentett vallás históriáját“ több ízben, részt vett a latin magyar szótár dolgozásában, melly Sárospatakon 1845. jelent meg, valamint egyik munkatársa az épen sajtó alatti görög magyar szótárnak is.

Gr. Kálnoki Sámuel, Pethő Gergely krónikájának folytatását irta meg 1629—1702-ig, s kiadta Bécsben, 1702. 4dr. 112 1.

Kamarási György, ref. prédikátor még. 1724-ben írt egy könyvet illy czím alatt: „Emlékezet kövei, azaz halotti száz predikációkmelly azonban csak 1747-ben Kollósvar, b. Bánfi Zsigmond költségén jelent meg.

Karács Theréz, 1838-ban elhunyt híres rézmetszőnek, és Europa magyar atlasa kiadójának, Karács Ferencznek Takács Évától született leánya, több jeles beszélyt bocsátott közre. Most gondjait Miskolczon az általa vezetett nőnövelde foglalja el.

Kardos Adorján (fényfalvi), mint Révai M. párhive Verscghi ellen írt illy czímű czáfolatot: „Verseghi Ferencznek megsalatkozott illetlen Motskolódásai a tiszta Magyar-ságban“ Pest, 1806. 8dr. 2191.

Id. Kármán József, losonczi ref. prédikátor, több rendbeli halotti beszédein kivül kiadott illy czímű műveket: „Istennel való társalkodás a regveli és estveli órákon.“

Sturm és Tiege után fordítva. Posony, 1784. „Ekklesiai Agenda.“ U. o. 1787. „Az esztendőnek minden szakaszaira alkalmaztatott könyörgések.“ U. o. 1789. „Katekizmus.“ Osterwald után. U. o. 1789.

Károlyi András, erdélyi unitárius pap, irta „A mosztani visszavonulásokról való kis könyvecskét.“ Krakkó, 1580.

Gr. Károlyi Ferencz, lovassági tábornok, mint katoná és államférfin egyiránt jeles hazafi, szül. 1705-ben. Fiatal korában lépett a katonai pályára; s már 1734-ben az atya, Sándor által állított huszár ezred parancsnokává nevezettévé, 1737-ben a törökkel viselt háborúban ezrede élén olly hősileg harczolt, hogy itt szerzett diadalai következtében VI. Károly császár őt tábornoknak nevezé ki. Mint ilyen 1741-ben a felső-magyarországi felkelő nemesség vezére lön, mellyet példája s vitézsége által fegyverragadásra bírt, s a hatalmas franczia sereg ellen vezetett; ez megtörvén, a többi ellenséges fejedelmek is lecsillapultak, s így Mária Therezia örökölt tartományainak megmentésében Károlyi kitűnő sikerrel működött. De azután sem nyugodhatott, hanem hadát gr. Nádasdi Ferenczzel Bajorországon és a Rajnán át vezetvén, Belgium- és Hollandiában a magyar, addig ott alig ismert név dicsőségét győzelmei által fényessé tette. Ebbéli érdemei következtében, Hollandiából visszatérte után, 1745-ben b. t. tanácsossá, s a hét személyes tábla közbirájává neveztetett. Azonban M. Therezia nem sokáig örvendhetett a békének, mert II. Fridrik vágyott az örökségre; ini miatt újra harcz keletkezett; ekkor Károlyi Ferencz lovassági tábornokká mozdítatott elő, meg tartván helyét a legfőbb ítélo-széknél, hol életét a haza javának szenteld. Ezen két rendbeli magas állásában, nemcsak hatalmas kardjával és velős szónoklatával szerze magának halhatlan nevet, de hires volt egyszersmind széles, s tapasztalatokon alapult tudományáról (beszélt majd minden európai nyelven), valamint vallási buzgalmáról, elannyira, hogy a vidéken, hol tartózkodók, apostolnak tartatott. Bi-harmegyében Nagy Sándor nemes család összes tagjait a

kath. vallásra térité. Tót-Megyeren díszes templomot emelt. Szivén viselvén nemzete szellemi mivelődését, Nagykárolyban könyvnyomdát állított, s azt sikerrel foglalkodtatá. ö maga is öregebb napjaiban a harcztéren kapott sebek következtében gyakran kénytelen lévén a szobát őrizni, üres idejét az irodalomnak szentelő. Több hasznos könyvet fordított le franoziából magyarra, Royaumont és Osterwald eredetije után. Kettőt közülök Nagykárolyban nyomatott ki illy címek alatt: 1), „A szent Bibliában levő Históriák tanulásának igen könnyű módja, a nevezetesebb Koncziliumok s ó-testamentomi eretneksgéek históriájának leírásával.“ 1758. 8dr. 333 1. — 2), „A szent Bibliában levő históriák s arra kivántatató idő-szám tábláknak summája“ 1757. másodszor 1759. Azontúl is több kiadást ért. Ez utóbbi könyvének előbeszédé előtt e szép mondat áll: „Bonum mihi Domine, quia humiliasti me.“ — Több, kéziratban maradt műve, s érdékcs levelezése a jelenleg is diszlő Károlyi-család levéltárában őriztetik. Meghalt a magyarok nagy fájdalmára 1758. aug. 14-kén. A gyász-isteni tiszteletet a boldogult gr. Barkóczy Ferencz egri püspök, később Magyarország prímása tartá meg, mellyre olly roppant néptömeg gyült egybe, miszerint a főpap, szónoklata közt e szavakra fakadt: „Hódidié credibile est fi nem imponi pomposis celebribusque in Hungária funeribus.“ Hamvai Nagykárolyban, családja sírboltjában nyugosznak.

Károlyi Gáspár, időkorában a magyarországi protestánsok egyik legjelesebb hitszónoka, nyelvtudosa és bölcse, 1529. körül szül. Tanulmányait hazájában elvégezvén, meglátogató 1556-ban Németország főiskoláit. Honába viszszatérvén, az akkor népes Göncz városában nyere egyházi hivatalt. Utóbb esperes, későbben superintendent lön. Több jeles férfiú, mint Rákóczi Zsigmond egri kapitány (ki utóbb erdélyi fejedelem lön), Báthori István országbíró, Homonai István, Mágocsi Gáspár stb. által gyámolittatva, lefordító a bibliát hazai nyelvünkre s ez által hitsorsosi előtt nagy hírt nevet szerze magának. A munka 1589—1590-ben

nyomatott ki Vizsolyban, egy, Gönczhöz közel eső helységében Báthory Istvánnak, hol ez csupán azért állítatott könyvnyomtató műhelyt, hogy Károlyi minél könnyebben felvígízhasson a nyomtatásra. A munka kijövetele után két év múlva meghalt 1592-ik évben. Sírkövén e vers olvasható: Patria Karoltam, Hospitium Witeberga, Cathedra, Et Tumulus, magno, Gönczia terra, Viro est.

Károlyi Péter, szül. 1540. körül Nagykárolyban. Meglátogatta a külföldi egyetemeket, s haza térvén, előbb Kolosvárt, azután Nagyváradon tanár és prédkátoriét; 1572-ben pedig superintendenssé választott. Blandrata György és Dávid Ferencz Szentháromság elleni tanait czáfolólag írt két latin munkát. Magyar művei: 1) „Az apostoli Hitnek ágazatai predikátziókban.” Debreczen, 1584. Második kiadás, u. o 1600. — 2) „Az Halárlóról, Feltámadásról és az örök életről-való könyvecske.” U. o. 1570. — 3) „Új és igen szép komédia a mi első Atyáinknak állapotjáról.” Debreczen, 1575. Meghalt 1568.

Kassai András, írt „Az Üdvözítőnknek kínszenvedéséről.” Bárta, 1644. 4dr.

Kászoni Endre, kir. udvari tanácsos, utazási naplóját adta ki latin és magyar nyelven. Magyarul e cím alatt: „Magyarországból tett velenczei utazás.” Pest és Posony, 1797.

Kászoni János, jogtudós, Kitonicsnak hires törvénykönyvét fordítá magyarra s kiadá illy cím alatt: „Rövid igazgatás, a Nemes országnak és hozzá tartozó részeknek szokott Törvény folyásiról.” Gyulafejérvár, 1647. — Ugyanannak „A törvényfolyásról írt igazgató” (Directio methodica processus judicíarii”) című munkáját magyarul és latinul juttató napvilágra Lőcsén, 1650.

Újfalvi Katona Imre, született 1572. Baranya Újfaluban, honnan előnevét kölcsönözte. Tanult Patakon, s iskoláit végeztével Szépeibe mens tanítónak, hol két esztendő múlva 1595. Németország felé Wittembergának vette útját nyelvek és theologia tanulása végett. 1597 végén, és

1598. elején a magyar tanulók seniors volt. Két évet töltvén ott, Heidelbergába költözék, s leginkább a bölcsészetiekre adta magát, tanítói lévén a logikában Keckermann és Pareus János Fülöp. 1599-ben hivatott a pataki iskola igazgatására, mellyet dicsérettel folytatott három vagy négy évig. Ezentúl Bákóczy Zsigmond udvari, majd a szepessi egyház papja lett. Innen a gönczi egyház vallotta magának 1606-ban; négy év múlva meg Bodrogkeresztur, hol öt hónapra meghalt oct. 22. 1610, életének 38. évében. Munkái: 1) *De libero arbitrio contra theses Andreae Sárosi.* — 2) *Antipapismus* (K. 1.) — 3) *Tractatus de patrum, conciliorum, traditionum authoritate*. Frankfurt, 1611.8dr.

Katona István, halhatatlan nevű történetírónk, szül. 1732. dec. 13-án Nögrádmegye Bolyk nevű helységében. Tévednek, kik őt pápai születésünek mondják. A jezuita-szerzetbe lépvén, a bölcsészeiét Kassán, a theologiát Nagyszombatban kitűnő sikerrel végezte, s bölcsészettudorrá avattattott. Azután tanár volt az alsóbb iskolákban Gyöngyösön, Nagyváradon és Komáromban. 1761-ben áldozárrá szentel-, tetett, s hét évvel később a szerzetesi fogadalmakat tévé le. Ezután a nagyszombati, később a budai egyetemnél mint a költészet, szónoklat, homiletica, világ s Magyarország történetének tanára működött. 1790-ben Kalocsára főkáptalani könyvtárnoknak neveztetett ki, s mint illyen egyszersmind a papnevendékeket az egyházi szónoklatban oktatta, melly tisztét haláláig teljesítő. 1794-ben kalocsai főegyházi kanonokká, öt év múlva czímvizes apáttá neveztetett. Mcgh. 1811. aug. 17-én Kalocsán, életének 79-ik évében. Hivatalos foglalkozásai mellett bámulatos szorgalmát, fényses tehetségeit és bő ismereteit hazai történeti munkák írására fordítá olly eredménnyel, mikép művei terjedelem, alaposság, hazafiu buzgalom, rendszeres összeállítás tekintetében minden eddig írt történeti munkát fölülmúlnak. Mutatja ezt azon körülmeny is, hogy munkái nem csak házánkban, hanem a külföldi tudósok által is igen kerestetnek. Nevezetes művei ezek; „*Synopsis chronologica Historiarum ad sublevandam*

memoriam Historiophilorum coqcinnata“ Nagyszombat, 1771. 2 részben. — „História critica primorum Hungáriáé ducutn, ex fide domesticorum et exterorum scriptorum“ Pest, 1778. — História critica regum Hungáriáé, ex fide domesticorum et exterorum scriptorum.“ Pest, és Kolosvár, 1779—1797. 42 kötet. — „Epitome chronologica rerum Hungaricarum, Transilvanicarum et Illyricarum“ Buda, 1796—98. 3. kötet. Irt ezenfelül számos értekezéset latin és magyar nyelven. Magyarul napvilágot láttak: „Sz. István, magyarok első királya Dicsérete.“ Bécs, 1788. — „A magyar szent koronáról, Doct. Décsi Sámueltől irt Históriának megrostálása“ Buda, 1793.

Katona József, a „Bánk bán“ szerzője, szül. Kecskeméten, 1792. polgári szülőktől. Tanulmányait Szegeden és Pesten végzé, s 1813-ban ügyvédi oklevelet nyert. Már tanuló korában rendkívül kedvelte a színészetet, s mint pályavégzett tanuló egy ideig Pesten a Vida László igazgatása alatti színtársulatnál mint rendező és szereplő színész is foglalkozott. „Bánk bán“ című tragoediáját 23 éves korában irta, s azzal a kolosvári színház megnyitására az „Erdélyi Musenm“ által hirdetett jutalomra pályázott, de sikertelenül; a bírálók a jutalmat senkinek sem ítélték oda. Ennél fogva Katona újonnan átdolgozta, s 1819-ben, midőn a fejérvári színtársulat Pestre jött, és Kisfaludy K. műveit nagy hatalssal kezdé adni, e társulatnak átadta; azonban a közbejött akadályok miatt színré nem kerülhetett. Ekkor művét újra átdolgozva és Kecskemét városának ajánlva kinyomatá Székesfejérvárott 1821. Kecskemét városa a művet tiszteletdíjjal jutalmazta és szerzőjét uradalmi és városi ügyésznek nevezte ki, melly hivatalában nagy erélylyel egész 1830. máj. 16-án bekövetkezett haláláig működött. Úgy látszik, hogy Katona, mióta az ügyészszéget elvállalta, valószínűleg elkedvetlenedésből, fölhagyott a költészettel, s a többi színműveit, (millyenek: Farsangi utazás; Rózsa vagy a tapasztalatlan légy a pókok közt; Hedervári Czeczilia; Lucza széke; Camorunna című eredeti; továbbá Aubigne Clemen-

tia; Montbeli grófok; Medve Albert; Üstökös csillag című fordított művei, melyek ezelőtt gyakrabban adattak, de közülök nyomtatásban egy sem jelent meg) még fiatal korában irta. Halála után irományai közt találták „A borzasztó torony,“ „Monostori Veronka,“ „Jerusalem pusztulása“ és „Zisko“ című színműveit. Szintén halála után jelent meg „Szabados Kecskemét, Alsó-Magyarország első mezővárosa története a magyarok bejöveteléig. Pest, 1834. „Bánk bán“ tragoediája megjelenése után is sokáig az ítézet által hallgatással mellőzöttet. Szíre hozatott először Kolosvárott 1825-ben, kevés hatással. Kassán 1833-ban már zajos tetszést aratott, miglen a nemzeti színház megnyitása után a közönség legkedvesebb színművévé vált, s Nagy Ignácz színműtára 2-ik füzetében másodszor, s legújabban a szerző életrajzával harmadszor is megjelent.

Kazinczy Gábor, Ferencznek unokaöcse, szül. 1818. jul. 18-kán Berettőn, Zemplénmegyében. Hét éves korában Sárospatakra ment tanulás végett, s itt maradt 1828-ig; már gyermekéveiben, tanítóinak nemcsekély bámulatára, nagy ragaszkodást tanúsított a történeti tanulmányok iránt. Azután Késmárkon, egy év múlva Eperjesen folytatta tanulmányait 1832-ig. Az itteni latin előadásokat nem igen kedveié, hanem e helyett inkább a német jelesb irodalmi műveket tanulmányozta, s magát Pulcszky Fereucz tanulótársával a magyar nyelvben fordítások által gyakorló. 1830-ban már drámát írt, ezenkívül sok verset s Nagy-Károly háza történetét Nagybátyja, Ferencz még inkább buzdította a lelkes fiút, s egy rakás könyvvel ajándékozta meg. Minek következménye lett, hogy 1832-ben, midőn az akadémia több könyvet tűzött ki fordításra, a 14 éves ifjú egész komolytársával ajánlkozók Fessler és Engel magyarhonai historiájának fordítására. 1832-ben ismét Sárospatakra ment, s titkára lett az ottani irodalmi egyesületnek. Ezen egyesület által 1834-ben közrebocsátott „Parthenon“ című munkálatok első kötete tőle szintén hoz verseket, egy novellát s fordításban Ossian egy költeményét. Dolgozott az 1834-iki

kassai „Minerva“ számára is. Iskoláit 1835-ben végezvén be, egy évet az országgyűlés alatt Posonyban töltött, 1836-tól 1838-ig pedig Pesten időzött, tanult és írt Az Atheneum- és Figyelmezőben több fordítása és bírálata látott világot. Ekkori, de csakhamar félbeszakadt vállalata: „Malvina, regények könyve.“ 1839-ben pedig Népbarát című gyűjteményt akart adni; de ezen vállalata, valamint az Őr, Ellenőr, és Holmi című dolgozatai a censura által többnyire letartóztattak. Illy módon leszorítottatván az irodalom teréről, a megyei élet viharos színpadára lépett, hol kitűnő szónoki tehetsége által csakhamar országhírvé lett. Az 1848-iki forradalom alatt jelentékeny szerepet vitt a politikai és journalistikai téren; miért a forradalom legyőzése után pörbe fogatott, de a képviselői kar többségével együtt kegyelmet nyert. Azóta ismét olvas, gyűjt, hű kebellel buzogva honi nyelvünk és a nemzetiség mellett, mellynek megmentőjeül az irodalom művelését tekinti. Előkelő részt vesz az „Újabb nemzeti könyvtár“ ügyének vezetésében és szerkesztésében.

Kecskeméti Elekes János (Johan. Alexis Kecskeméti), előnevét kétségtől szülő városától vette. Megfutván ide hazára gymnasiumi pályáját, 1595. mene Wittenbergába. A pataki iskolának 1608-ban volt igazgatója Vásárhelyi Jánossal közösen, s hihetőleg nem ezen éven kezdődött professzorsága, hanem korább. Kilépven az iskolai hivatalból, sárospataki lelkész lett s volt 1609—1617 közti időszakon át. 1610. jelenvolt a váradi zsinaton; aztán a zempléni egyházmegye esperese lett. 1617 elején Nagybányára költözött. Meghalt 1620. Nagybányán, de özvegye visszatért Patakre családostul. Munkái: 1) Az Dániel próféta könyvének magyarázatja, mellyet rövid predikációkban foglalt volt Kecskeméti A. János az pataki egyházkirályi lelkipásztora, és abban az üdőben Szemplin vármegyében levő egyházkirálynak Seniora stb. Nyom. Debreczenben, 1620. 4dr. Kiadta barátja Margitai Péter, kállai pap, s ajánlotta I. Rákóczi Ferencznek, mikor még tanácsos volt Bethlen Gábor

erdélyi fejedelemnél. — 2) Írt magyarázatot Szent János mennyei jelenéseire, mellyet szenczi Molnár Albert kiadni szándékozott; de mind a mellett kijött-e, nagyon kétes; hanem kéziratban maradt. — 3) Egynéhány vetélkedés alá vettetett hitnek ágazatja. Megjelent 1620. 8dr.

Kecskeméti János, Bod és Horányi által egynek vétek Kecskeméti Elekes Jánossal, leinek kortársa volt. Régi írás szerint azonban már megteszik a különbség, mert így írattak Joh. A. Kecskeméti (lásd ezt); és Joh. C. Kecskeméti. Emez utóbbi tanult Debreczenben; 1610-ben lett második pap Tokajban, 1614. Kallóban, néhány év múlva Ungvári, s egyszersmind az ungi megye seniors. Nevében a C hihetőleg Claudus-t (sántát-t) jelent, mikor egy volna ama Kecskeméti Jánossal, ki 1598. külföldre kimenvén, a wittenbergai magyar tanulók anyakönyvében Jo. Sánta Kecskemetinusnak, majd Joh. S. Kecskepiétinusnak iratik és 1603-ban ugyanott senior volt, 1607. pedig Heidelbergatis meglátogatta. Munkái: 1) *Fides Jesu et jesuitarum*, avagy: Jézus vallása, melly Donatus Visartus által szedegették. Magyarra ford. Kecskeméti C. János tokaji második prédiátor által. Nyomt. Debreczen, 1613. 8dr. Második kiadás 1619. Keresztúriján. — 2) *Három fő és nevezetes innepekre való predikációk*. Nyom. Debreczenben, 1615, majd 1624. 8dr. — 3) *Catholicus református*; Perkius után ford. Nyomt. 1620. 8dr. — 4) *Az úri imádságnak magyarázatya*. 1624.

Kecskeméti Zsigmond, polgárdi ref. prédiátor, írt egy, Pálma Ferencz munkájából versekbe foglalt historiát „A magyaroknak eredetükről, ezeknek királyjainak életük-ről stb. II. Józsefig. Megjelent Posonyban (az év kitétele nélkül). Tőle vannak még: „LXXX. predikációkból álló katekhetika és különös alkalmatosságokra készített predi-kációk.“ U. o. 1793. 8dr. XXIV. és 598 1. „Falusi predi-kációk.“ Győr, 1795. 8dr. 671 1.

Kelecsényi József, nyitrai közbirtokos, régi-ségbuvár, szül. Nyitra-Ivánkán 1815. mart. 17-én, régi nemes szülőktől. Tanulmányainak végeztével előbb a me-

gyei közélet terén buzgólkodott míglen a térről a pártviszályok által leszoríttatyan, családi magányábani tudományos búvárkodásnak szenteli idejét. Ennek eredményeül tekintendők, több folyóiratokban u. m. Regélő-, Honművész-, Honderű-ben s egyes hazai vállalataiban megjelent „Régészeti közleményei“. továbbá a Kisfaludy-Társaság számára, beküldött népdalok, ó mondák stb. Legújabban Szent-István-Társnlat „Ének- és Imakönyv-gyűjteményét“ számos, érdekes, régi énekekkel, gazdagítá az 1355-ki „Religio“han, „Az ipolyi apátság zborhegyi ősemlékeiről értekezett. Önállólag „Nyitva és környéke:képes Albumá“-t adá ki 1854-ben.

Kelemen Didák, minorita s híres hitszónoka szül. Erdélyben, Háromszélt Pakesfalva helységében 1663-ban. Kiadott egész-évre, szolgáló, vasárnapi prédkációkat kát kötetben. Megjelent az első kötet „Búza fejek“. címl alatt Kassán, 1729-ben 4dr. 364 t A másik ugyanott 1734-ben. Irt még egy „Katekizmust“ is, melly Kassán, 1734-ben nyomatott Megholt Miskolzon, 1744. apr.. 28-án. .

Kelemen László, két vígjátékot hagyott hátra illy szímek alatt: „A gazdasszony, vagy megfizet az öreg harang“. és „Tsapó Péter „vagy a kincsásók.“ Pest, 1792.

Gyerőmopostori-Kemény János, 1660—1662-ig erdélyi fejedelem, szül. Bükkösön 1607. Ifjúságától kezdve hadi tudományokban képesített.; a már Bethlen Gábor. alatt nemcsak-mint katonát tüntette ki magát,- hanem több dbn-tos követségen is eszélyesen járt pl. A két.Rákóczi György alatt mint tábornok.yezéri tisztséget.viselt, jJa szerencsétlenül mert 1657-ben. II. Rákóczi György Lengyelországban a tatárok által legyőzetre s viszavonulásában a sereg maradványát Kemény dános parancsnoksága alá helyezvén, öt-hat ezernyi serege a moldvai (határszéleknél. túlnyomó tatár sereg által vétetett, körül; egyideig a rögtönözve hányt védsáncok-megett vitézül védelmezte magát, de. egyrészt a lengyelek hútlensége, részint, a tatár khán sziszegése következtében, kivel egyezkedésre lépett serege megsemmi-

síttetett, maga Krímbe fogásra hurczoltatott, honnan két évi sinlődés után 1669-ben váltatott ki. Épen ekkor czívódott II. Rákóczi György és Barcsai Ákos a fejedelmi szék fölött. Kemény egyikhez sem akart szegődni, hanem viszszavonulván Áranyos-Medgyesre, házasságra lépett Vesselényi István özvegye, Lényei Annával. II. Rákóczi György halála után (1660) ennek pártja által fejedelemségre emelte-tett, s e miatt barczba keveredett a törökkel. A Barcsaiakat, nevezetesen Ákost, Gáspárt és Endrét kivégeztette, s I. Leopoldtól kért s nyert segedelmet; de sikeretlenül, mert a török vezér Apafi Mihályt nevezte ki erdélyi fejedelemnek és seregét Erdélyből kiszorító.-Az Apafit támogatott török se-regnek Erdélyből kivon ultával Kemény újra harczra kelt, 1662-ben Segesvárt vette ostrom alá, mi alatt azon év jan. 23. életét veszté. — Krimi fogásában írt egy könyvet, mellyet Lorándfi Susanna adott k! illy cím alatt: „Gileádi Balsamum, azaz Sz. Dávid százötven Soltárinak. célfjok és értelmek szerint egybeszedegetéseknek 'és célfjok szerint való alkalmaztatásoknak táblája.“ Sárospatak, 1659. A cím végénesorok állandak: „Végeztetett el 1658-ik észt. M. DecembrJ. Krím országban, Tatár Kám lakó hellye· Baktseezárai várossá felett levő kő-szíklákon építetett a mint névvel úgy valósággal is Kaloda nevű Sidóvárban.^ Bezárja e ritka munkát egy szép könyörgés, „mellyet a szörnyű fogásra vitetett rabok buzgón imádkoztak. “ Megírá saját nemzetisége származási tábláját, mellyet később b. Mikola László sajtó alá bocsátott e cím alatt: „Régi nagy emlékezetű Kemény família genealógiája, melly kezdetét vette a tekintetes Mikola familiából 968 észt.“ Kolosvár, 1701. Megírta saját élete viszontagságait is memoires-alakban, melly irata 1817-ben fyimy gyűjteményiben, 1856-ban Szalay'L. által kiadva jelent meg. Ez utóbbitól e ősimmel: „Kemény János önéletírása.“ (M. tort, emlékek. I. k. 8dr. Vitt. 543.I.).

B. Kemény József (gyerőmonostori), szül. 1795-ben. 1827-ben kincstári titoknok lett Nagyszébenben, 1831-ben a magyar országgyűlésén az ellenzék sorai közt foglalt he-

lyet. A magyar tudós társaság minden tagjárt megalapítása után tagjává választotta. Nemsokára a magán életbe vonulván, minden idejét régi kedvencz tanulmányának, Erdély történetének s átalában a történelem s régiség buvárlatának szentelé. K. Sámuel rokonával együtt az 1841-iki országgyűlésen, könyvtárát s nagybecsű oklevél-gyűjteményét az Erdélyben alapítandó muzeum számára ajánlás fel. A magyar orvosok és természettudósok kolosvári és pécsi gyűléseiben kitűnő bizonyítványait adá: mennyire szívén viseli hazánk szellemi s anyagi művelődését. Nagy érdemekkel bir különösen az erdélyi történetírás körül. Nagyszámú történelmi munkái többnyire latin és német nyelven jelentek meg; azonban vannak a tudományos lapokban és zsebkönyvekben számos történelmi értekezései magyar nyelven is Hlyének: „Végső szavam Henrik portugálba! gróf ügyében“ (Tud. Gyüjt. 1840.); „Lebedias“ I. és II. közlés (u. o.); „Régi magyar költészet“ (Tud. Tár VIII.). önálló munkája: „Erdélyország történetei tárá.“ Kiadta Kovács Istvánnal, Kolosvár, 1845. Latin munkái között legnevezetesebb: „Notitia historico-diplomatica archivi et literarum capituli Albensis Transsilvaniae.“ Szeben, 1836. 2. kötet. Továbbá: „Epistolae Mathiae Corvin!, Uladislai II., Ludovici II. Regum Hungariáé et contemporaneorum, adjectis notis criticis nunc primum editis.“ U. o. 1835. Német nyelven örökbecsű munkája e címét viseli: „Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens.“ Kolosvár, 1839. 2 köt. Politikai pályáján azon változás érte, hogy 1846. az erdélyi országgyűlésen a conservatív táborba lépett át. A forradalom alatt tagja volt a debreczeni felsőháznak. Később midőn az ország új rendeztetése megindult, mint bizalmi férfiú Bécsbe hivatott föl. Meghalt Gerenden, 1855-ben. K. J. kétségtől a két magyar hazai első rangú historicusa volt. A Kurz A. által kiadott „Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens“ című folyóiratnak ő volt tulajdonképen létrehozója és előmozdítója. Gazdag okirat-gyűjteménye az erdélyi fejedelmek korából, külö-

nösen Bethlen Gábor és Apafi idejéből, jelenleg az erdélyi országos múzeum tulajdonává lön.

Kép Gejza, szül. Váczon. Egy regényes történetet hagyott hátra, „Szerelem példája“ cím alatt, németből fordítva. Vácz, 1787. 8dr. 2691.

Kerékjártó Alajos, vagy írói néven Kerékgyártó Árpád, történész, szül. Jászberényben 1820. Tanult szülőhegyén és Pesten, hol ügyvédi oklevelet nyert. Iliavataloskodott Pesten, mint városi törvényszék jegyzője; jelenleg az országos telekadó-hivatalnál van alkalmazásban. Eddig között több történeti ezikket a Vasárnapi Újságban; ő írta egy ideig a Mugy. Néplap „történeti naptár“-át. Jelenleg a Magyar M. által megindított „Magyarok életrajzai“ ezimű gyűjteményes történeti munkát írja és szerkeszti. Kéziratban sajtóra vár „A magyar alkotmány kifejlődésének története“; több kötetre terjedő munka.

Keresszegi István, debreczeni prédikátor és a tiszán - inneni ref. ekklesiák superintendent, predikátziókat hagyott hátra két nagy kötetben. Az első, „Az keresztyén Hitnek ágazatiról való Predikátzióknak Tárháza,“ nyomatott Váradon Fekete István költségén Szenczi K. Ábrahám által 1640. 4dr. 1010 1. A második „A hitnek és jóságos cselekedeteknek tündöklő példáiról való Predikátziók“ cím alatt Debreczenben látott világot 1635. 8dr. 615 1.

Keresztúri Pál, szül. Erdélyben 1589. A hazában és külföldön végzett tanulmányai után Bethlen Gábor fejedelem által a gyulafejérv ári collegiumnál tanárul neveztetett. Később Rákóczyak udvaránál hitszónok és nevelő volt. Rövid és velős tanítási módja által szereze magának hirt. Meghalt 1655-ben, életének 66-ik évében. Magyar nyelven kiadott munkái: „Tsetsemő keresztyén;“ írta nevendékei számára. Megjelent Kolosvárt, 1636. Ez ellen Posonyban jelent meg egy könyv illy címmel: „Ki tett Tzégér, melly által föltalálja akárki is, minémü poshadt és mérges tejet fejt Keresztúri Pál Erdélyben egy katechismusnak tömlőjében némi némű Heidelberga táján nött hizlalt teheneknek

tölgyéből a nem régen született tsetsemő keresztyényeknek szoptatására.“ (1640.) Keresztúri egy terjedelmes munka* ban igyekvék amazt megczáfolni, melly munca „Föl dördült kereszteny“ címmel alatt Váradon, 1641. (4dr. 438 1.) megjelent, erkölcsi tanítást tartalmaz ugyan, de leginkább meg-támadója ellen van irányozva. — Továbbá megjelent tőle „Lelki legeltetés.“ U. o. 1645. Tartalmazza a XXIII. zsoltár magyarázatát. — „Egyenes ösvény.“ Válogatott predikációk. U. o. 1645. Második kiadás Bethlen Katalin költéségén. Szebcu, 1744. „Mennyei társai kodás.“ Várad, 1646. Végre kiadott egy szentbeszédet a keresztségről Rákóczi Ferencz keresztteltetése alkalmára. N-Várad, 1645.

Kéri Sámuel, cz. Ferencz szerzetének tagja, egyházi szónoklata, bölcsészet- és hittudományokbani jártassága által elhiresedék. Magyar nyelven megjelent munkái: „Kereszteny Seneca.“ Seneca válogatott sententiáinak fordítása. Bécs, 1654. — „Boldogságos Szűz soltár könyve.“ Ugyanott 1660.

Kertbeny, családi néven **Benkert Károly**, szül. Bécsben, 1824. Egy év múlva azonban már Pestre hozták szülei, kik idevaló lakosok valának. Alsó iskoláit Pesten és Egerben végezte, és már 1837-ben utazást tett Keleten. 1838-ban először Györött, később Pesten könyváruságot tanult. Azután utazást tett Németországban s egy ideig tűzérkadet volt Pesten és Dalmatiában. 1843—45-ig német irodalommal foglalkozott Pesten. 1845-ben egy albumféle munkát indított meg; „Jahrbuch des deutschen Elements in Ungarn“ (1 füzet); melly vállalata azonban megbukott. K. érezni kezdé tanulmányainak hiányos voltát, s bővebb önképzés végét 1846-ban utazásra indult el; bejárta Olaszország nevezetesebb városait. Olaszországból 1847. Schweizba, innen Párisba utazott. Ugyanazon évben átment Londonba s 1848-ba Németországba tért vissza, hol különösen a magyar irodalom tanulmányozásával s költészetünk jelesb termékeinek németre fordításával foglalkozott. Habár K. a magyar nyelv csekély ismeretével fogott e munkához, de

buzgalmának s fáradtságainak jutalmát abban látta, hogy működése figyelmet ébreszt, saját hiányai műlnak, ereje és képessége pedig mindenki által nagyobbodik. 1852-ben Pestre jött, s pár évig itt tartózkodék. Múlt évben ismét külföldre utazott. Az eddig általa kiadott munkák sora következő: „Gedichte von A. Petőfi-1 (Frankfurt, 1849. 30 iv.). „Der Held János von Petőfi“ (Stuttgart, 1850). „Der Strick des Henkers“ (Halle, 1850.). „Ungarische Volkslieder“ (Darmstadt, 1850.). „Erzählende Dichtungen von J. Arany“ (2 köt. Lipcse, 1851. 20 iv. 2-dik kiadás Lipcse, 1853.). „National Lieder der Magyarén“ (Braunschweig, 1852.). Legnevezetesebb munkája: „Album 100 ungarischer Dichter“ (Dresda, 1854. 35 iv; második kiadás 1855.). „Echo von Tihany, nach Pompéry“ (Pest, 1854). „Dichtungen von J. Arany.“ (Pest, 1854.). Ezen munkáin kívül vannak számos irodalomtörténeti s művészeti czikkei elszórva egyes bel- és külföldi lapokban. Pesten utóbbi tartózkodása alatt „Magyar könyvészét 1801 —1855-ig“ összeállításával foglalkozott.

Kerti Fábián, veszprémmegyei áldozár, később székesegyházi kanonok, magyar nyelven két könyvet hagyott hátra: egyik szól az Erény gyakorlatáról; a másiknak címe: „Maria, aeternitatis beatae porta sancta, azaz: Mária; a boldog örökké-valóságnak szent ajtaja.“ 1645.

Király Jakab, osgyáni ref. prédkátor, kiadott illyczímű könyvet: „Mise nem mise“ latinból fordított, szent-misse elleni könyv. Nyomatott Kassán, 1654. — Továbbá „Hármas-Szent-Irásbéli dolog.“ U. o. 1654. Némi bibliai igazságokat tartalmaz.

Királyi Pál, szül. Szepetnéken, Zalamegyében 1821. Iskoláinak alsóbb osztályait N.-Kanizsán, a felsőbbeket a pesti egyetemen végzé. Az 1840/1. országgyűlésén mint joggyakornok Posonyban tartózkodott s üres idejében írta a gr. Batthyány Kázmér által kitűzött, s a m. Gazd. Egyesület által kihirdetett Robot és Dézma jutalomkérdésre adott dolgozatát, raellyet a nevezett egylet által kinevezett bíráló

választmánya másod, vagyis 50 arany jutalomra ítélt. 1845-ben Jelenkor című lap külföldi politikájának vezetésére vállalkozott, s azt egész 1848. mart. végéig vitte; ekkor a lap szerkesztését maga vévé át s vezette azon évi junius végéig. A forradalom alatt katonáskodván, a fegyver letétele után közvítéznek Boroztatott be. A hazán kívül 6 évig tartott távolléte alatt leginkább a népszokásokat és a látott vidékek polgári viszonyait, műveltségi fokozatát stb. kiséré figyelemmel; s elkészíté Dalmatia történetét a magyar uralom alatt, s a dalmát, és monteneger népszokások ismeretét; melly dolgozatai annak idejében sejté alá fognak bocsáttanni.

Kiss Bálint, a magy. akadémia 1. tagja, szül. Vésztőn, Békésmegyében 1772. dec. 9-kén. Tanult Debreczenben s később Jenában. 1799-ben szentesi ref. prédkátorrá, 1835-ben Csongrád megy táblabírájává, 1836-ban egyházkerülete esperesévé választaték. Meghalt 1853. mart. 25-én s így Szentesen a prédkátori tiszettel 54 évig tölté be. Lelkipásztori foglalatosságai mellett a tudományokkal is foglalkozék; több erkölcsi, hittani, nyelv- és régiségtan! tárgyú értekezései kéziratban vannak. Nyomtatásban megjelentek tőle: „Egy könnyen járé vaseke készítése módjáról“ (Pethe Mezei gazdájában, 1818.); „Magyar régiségek“ 3 rész. Pest, 1839. „Első évi oktató az írás, olvasás és rajzolás kezdetének «bejévelkét kiadásban jelent meg Pesten. „Női tan.“ Pest, 1847. „Falusi földművelőket oktató.“ U. o. 1847. Közölt cikkeket a Tud. Gyűjteményben is. — Hasonnevű fia mint jeles festő ismeretes a hazában.

Kis Fábián, szent Ferenc szerzetének tagja, kiadás sümegi B. Sz. Mária képének történetét illy cím alatt: „Betegek Gyógyítója.“ Nagyszombat, 1703.

Kiss Ferencz, m. akadémiai lev. tag, szül. 1791. dec. 6-án; atya Gábor katonai mérnöktesti őrnagy volt, ki hazánkban kategyik legnagyobb s leghatályosb közlekedési eszközével, a Ferencz-csatornával ajándékozta meg. — Kiss Ferencz Szegeden, Szabadkán tanult, s a jogtudományt Győrött

és Nagyváradon hallgató. Ügyvédi oklevelet nyervén, a ferenczcsatornai s bácsi bérlett jáoszágok kormányánál ülnöki hivatalra neveztetett, s minden daddig, míg a haszonbér tartott, Bécsben maradt. E közben 1820-ban Zombor város határ-kimérsi biztosa is volt. 1828 óta nyugalomba lépett, s kizárolag az általa szenvédélytelű üzött régiségtannak élt. 1839-ben választatott meg amagy. akadémia tagjává, mellynek kebelében több értekezést olvasott föl. Szemtanúja lévén azon nevezetes égi jelenetnek, melly 1832. nov. 13-án mutatkozott, azt 1833 ban le is irta s a hírlapokban közzölté. Ezenkívül csak a Tudománytárban jelentek meg tőle értekezések, nevezetesen „Az Ó-Budán talált római szabályozó pénzmértékről, „Némelly, hazánkban találtató hnnn emlékekről, stb.

Kis Gergely, székely-udvarhelyi igazgatónánr és egyházkerület! főjegyző munkáját „Agenda, azaz: Egyházi szolgálat-béli okos isteni tisztelet módja“ címmel alatt Szerencsi Nagy István győri prédkikátor adta ki Győrött, 1788. 8dr. 400 1.

Kis Mihály, nagyváradi 1. ez. kanonok, kiadott egy polemicus munkát „Melianus Gnatereth paizsának megrontója“ címmel alatt. Pest, 1799. 8dr. 795 1. Azonfelül irt buzdító verseket a nemes szívű magyarokhoz. Posony, 1796.

Kiss Pál (nemeskéri), apát, nagyváradi 1. ez. kanonok s magyar akadémiai tag, szül. Szentgróthon, 1793-ban emes szülöktől. Végezve Sopronban alsóbb tanulmányait, a győrmegyei nevendékpapok közé vétetett föl. Pappá szenteltetvén, több előkelő m. háznál nevelő volt, majd a bácsi egyetem könyvtárában segédtiszt s a Theresianumban magyar nyelv tanára lett. Már ekkor nyilvános jeleit adá a nevelés- és oktatásügy szeretetének. „Földrajza“ 1818-ban jelent meg; kevessel utóbb a Tud. Gyűjteményben a bell-lancasteri tanrendszert ismerteté meg, s a népnevelés ügyében tanácsosai, buzdítással, tollal hatott. A városi és falusi iskolamesterek számára irt könyve „A tanítás-módról 1830-ban a helyt, tanács meghagyása folytán adatott ki.

Növendékei számára nyelvtant, gyakorlat gyűjteményt, s s irodalmi „Kalászokat“ készített. Bécsben viselt könyvvizsgálósága ideje alatt egy röpiratot bocsátott közre „A sajtószabadságról“ ellenirányú szellemben. Tőle van gr. Széchenyi Ferencz érdekes életirata is. Ő neki jutott a szerecse, hogy a trónörökös főherczeg fiait, köztök dicsően uralkodó felséges Uralkodónkat a magyar nyelvben képezze, melly feladatát fényes sikерrel teljesítő. 1846-ban a magy. akadémia tiszt, tagjává választatott, mielőtt azonban székfoglaló beszédét tarthatott volna, meghalt 1847-ben.

Kis Zsigmond, Nemes-Dömölkön, Vasmegyében ez. 1744. aug. 24-én. Posonyban, Sopronban és Jenában szerző tudományát. 1769-ben sz.-lászlói, 1771-ben bödögei, 1783-ban kis-somlyói, 1786-ban téthi prédikátor és győrmegyei senior lett. Meghalt 1805-ben. Nyomatott műve ez: „Dr. Luther Márton kis katekismussa magyarázó kérdések és feleletekkel stb. Posony, 1804. 8dr.

Kismarjai Pál, debreczeni ref. pap. Munkája: „Kegyes Isteni Beszélgetések, mellyekben az Ur Krisztus ama jó pásztor Ádámnak egy elveszett fiát meg akarja térieni, és saját juhainak aklában vissza hozni.“ Debreczen, 1630. „Oktató tanítások“ U. o. 1641. Latin nyelven: „Brevis Institutio ad eognitionem linguae hebreae ex optimis auctoriibus collects.“ Franekera, 1643.

Kiskei Péter, gönczi ref. prédikátor, írta „Az üstökös csillagról való elmélkedések.“ Kassa, 1683.

Klauzál Imre. Gábornak, a hírneves megye- és országgylési szónoknak s m. ministernek testvérbátyja, a magy. akad. lev. tagja, s hazánk egyik legmiveltebb gazdája, szül. Szegeden 1799. jan. 11-én. Atyja, János cseh származású, magy. ezredbeli tiszt; anyja Babarczy leány volt. Végezvén iskoláit, a magy. udv. caneelláriánál kezdé pályáját; ott ismerkedett meg gr. Károlyi Lajossal, ki csakhamar reá bízta uradalmai igazgatását. Ez volt Klauzálnak saját mezeje, mellyen fényes tehetségeit kitüntető. Egy pár évet előleges készületre és tanulásra fordított, s megismer-

kedvén hazánk mezőgazdasági viszonyaival, rövid évek alatt ura jószágait a legvirágzóbb állapotba helyezé. Ezenfelül lelkesen mozdítá elő szóval, tanácsosai, tollal a hazai gazdaság ügyét, jutalmakat tűzött ki, jeles értekezéseket szolgáltatott a Gazd. Egylet által kiadott „Gazdasági tudósításokéba, melly egyesületnek egyik leghívebb s legmunkásabb tagja volt, és a vezetése alatt megjelent „Rohonczi közleményekébe. Illyenek: „Néhány tekintet m. ország földmivelésére“ (1837.); „Juhászati tisztek s hémelly juhászati viszonyok gr. Károlyi Lajos uradalmaiban“ (1838.); „Mellyik jelenleg a legjövedelmezőbb merinójub, s mellyek tenyésztsének fölelvei?“ (1840.); „Saját jószágkezelés, haszonbér és a száztól?* (1841.); ezenkívül többekszik a M. Gazdában. — Jeles gazdasításokat nevelt, nagyszámú műveit ifjúság csoporthozzott a tiszteletre kedvelt főnöknek tanulságos s lelkes körében. E nemes törekvésének eredménye volt a nagyszerű tervezetre alapított de rövid életű „rohonczi gazdasági intézet“, mellyet akkor alapított, midőn gr. Batthyányi Gusztáv és Kázmér uradalmainak igazgatását is átvevén, lakását Tótmegyerről Rohonazra tévé át. Az intézet ellenséges magán-viszonyok által felbomolván, Klauzál kilépett a szolgálatból és Vasmegyében a Batthyányiak két uradalmát kibérelvén, a polgári élet független körébe ment át. Itt is bámulatos ipart fejtett ki a gazdaságban. — Meghalt 1847-ben. Emlékezetét tisztelettel ünneplés gazdasági egyesület s a magy. akadémia, mellynek tagjai közé 1833-ban soroztatták.

Klenák Narciss, sz.-ferenczrendi áldozár, b. Alvinczy gyalog ezredének tábori papja volt. Igen jeles, sok szakismerettel írt terjedelmes munkát adott ki illy czímmel: „Napnyugati tördelékek, vagyis a mai filosofusok eszeskedéseivel egybevetett józan elmélkedések.“ Pest[^] 1800—1801. két kötet. Töié van a „Zárt Mantua, vagyis abban szenvedett ínségek feljegyzése“ is. 1801.

Klobusiczky Antal, illy nevű régi nemes család ivaléka, élt a XVIII. század második felében. Előbb Illyésházi

József ország bíró és Pálfi Miklós, később magyar udvari cancellaria titkára, végre a szepesi s N.-Vár ad-környéki kir. javak kezelője volt. Magyar nyelvre fordított francziából az ifjúság számára egy könyvet, melly illy cím alatt jelent meg: „Hasznos mulatság, azaz, a kisdedek tanúságára és hasznokra a tudni szükséges dolgokról egybe szedett kérdések és feleletek. „Posony, 1764.

Knam Nándor, szül. Ó-Budán magyar szülőktől, 1831. oct. 13. Gymnasiumi iskoláit végezte Esztergomban. Ugyanott a főmegye növendékei közé fölvétetvén, a bölcsészeiét és a theologiát N.-Szombatban hallgatta, hol pappá szenteltetése után a gymnasiumban tanár, s azután Posonyban az Emericanumban tanulmányi felügyelő volt. Jelenleg posonyi társas-káptalani segéd és karlekész. — Még nevendék korában lépett föl kisebb munkálataival az írói pályán. Első dolgozatai szépirodalmi irányúak voltak. Több elbeszélés jelent meg tőle a Kath. Néplapban, a Kér. Naptárban, Di-vatesarnokban és Családi Lapokban részint Zumbur álnév, részint saját neve alatt. Az 1856-iki Religióban egy szép költeménye jelent meg illy cím alatt: „Sziget liliomai* (magyarországi ez. Margit legendája). Ezentúl kiválag a hazai történelmi tanulmányokra fordítja idejét, lankadatlan szorgalommal gyakorolva magát a régi kéziratok és okmányok olvasásában és vizsgálatában; melly téren már is nevezetes eredményt képes fölmutatni. Általa fedeztetett föl a posonyi káptalan kézirattárában levő, s mindenkor hasztalanul keresett, sőt már elveszettnek vélt nevezetes „Chronicon Hungarorum Posoniense“. A fölfedezett codexet egy jeles értekezéssel mutatta be a közönségnek az U. M. Múzeum 1856-iki folyamában, egybevetve kritikailag az eddigi leíratokat és kiadást. A posonyi káptalan ezen érdeménél fogva könyvtárnokául nevezte ki, s becses kéziratai és régi nyomatványai dús gyűjteményének rendezésével bízta meg; e számos hazai történelmi s irodalmi adatot földerítő munkában jelenleg fáradozik. Ezenkívül egyes érdekes történelmi értekezéseket bírunk tőle a Religióban (1856. foly.), mint

„Boldog Cháky Móricáról“ stb. A Kondé-család levéltára régibb okiratainak lemásolására engedelmet nyervén, sok bocses kiadatlan okiratot közlött a m. akadémiával a „Történelmi tár“ számára; valamint az 1397*iki országgyűlés végzeményei is innen általa közölve, az akadémia 1856-iki egyik ülésében előadtattak. A jeles és szorgalmasan bűvárkodó férfiútól nevezetes gyarapodást várhat hazai történelünk.

Kócz Dávid, mádi prédikátor, illy czímű munkát írt: „A palatinusi catechesisre íratott magyarázat“ Kassa, 1802. 8dr. 416 1.

Kollarich Joakim, remete sz.-Pál szerzetének tagja, szül. Peresztegen, Sopronmegyében 1720-ban. Rendes tanulmányain kívül tanulta a jogot is, s ennek következtében a rend procurátorává választatott. Hivatalos foglalkozástól ment óráit az irodalomnak szentelé. Munkái: „Philothea, azaz: ájthatos életre vezérlő ut“ Nagyszombat, 1764. 40 és 469 1. Ajánlva van Barkózti Ferencz prímásnak. — „Kereszteny intések a komáromi földrengés leírásával“ Alkalmi versek. Pest, 1766. „Csepelényi György élete“ U.o. 1772.

Koller József, szül. nemes szülőktől 1745. dec. 16-án Mármarosmegye Huszt nevű mezővárosában, hol édes atya Koller Antal kamarai praefectus volt, ki utóbb tanácsnoknak neveztetett Posonyba ugyancsak a királyi kamarához. Posonyban és Nagyszombatban végezvén a bölcsészeti és jogi tanfolyamot, 1762. a pécsi növendékpapok közé fölvétele tett. A theologiai tanulmányok befejezése után még fiatal!* vén arra, hogy áldozárrá szentellessék, az országhirü s széles tudományu püspök Klimo György által 1764-ben Bécsbe küldetett, hogy az udvari könyvtárban a pécsi egyházmegyére vonatkozó okmányokat kikutassa, s magát a pécsi püspökség történetének megírására előkészítse. Ugyanez idő alatt tanult francziául a Bécsben tartózkodó menekült francia papoktól. Hogy magát még inkább kiképezhesse, 1766. Romába küldetett; ide utaztakor Velenczén, Bergamon, Milánón, Genuán és Florenczen keresztül Pisába jutott

azon év October havában, hol is hittudorrá lett. Koller Romában igen kedvesen fogadtatott, s már megérkezékor a kívánt okiratokat legtöbnyire kivonatban összegyűjtve találta. 1667. november havában Romából hazájába visszatért s még azon évben Posonyban pappá szenteltetett az ott tartózkodó Klimo püspök által, kinek oldala mellett maradt 1772-ig, mikor a pécsi püspöki, akkor páratlan tudományos kincseséi bíró könyvtár felügyelőjévé, s egyszersmind a megyei növendékpapság tanárává neveztetett. 1775-ben pécsi kanonok lett. Midőn egy pár évvel előbb Mitterbacher Daniel széki plébános neveztetett ki kánonoknak, s ugyanakkor Rollerrel ebéd előtt együtt állottaka nagy püspök előtt, Klimo észrevette Koller arczvonásáiból, hogy mellőztetését érzi, s így szóla hozzájok: „Nonne, inter VOB est nuno oppositio?“ felelt Koller: „Non Domine Excellentissime, sed est postposition1 1792-ben olvasó-kanonok Volt, s a káptalan levéltárát rendezte, és sajátkezüleg lajstromozta. 1795-ben Keresztelő ez. Jánosról nevezett pécsi kispréposttá, majd 1802. pécsi nagy-préposttá lett. Mind Király József, mind b. Szepesy Ignácz pécsi püspökök alatt püspöki helyettes volt hosszú ideig. 1832. sept. 11-én 87. éves korában megszűnt élni. Koller fáradhatlan szorgalmának köszöni a pécsi egyházmegye azon tudós munkát, mellyet 1782—1812. „História Episcopatus Quinque Ecclesiensis“ címm alatt VIII. 4dr. kötetben kiadott. Koller, ha valaki ezen jeles munkát előtte dicsérte, neheztelni látszatott, s mondani szokta: „Non est meum, sed Klíhoni opus noha Klimo az első kötet megjelenését sem érte meg. Azt azonban tagadni nem lehet, hogy a nagytudományú főpap Rollert munkájában vezette, észrevételeivel gyámolította; reviaora azonban püspöki meghagyásból a tudós Szalágyi István volt. — Ellenben azon, maga nemében páratlan munkát, mellyet a sz. koronáról írt, és „Disaertatio de S. regni Hungariae Corona“ címm alatt 1800. 4drben kiadott, sajátjának örömmel vallotta. Ezen ritka tudományú munkákon kívül írt még egy kötetet „De ritibus et oeremoniis in SS. Missae Sacrificio“ A pécsi püspöki könyvtárban

sokat fáradozott, írt, rendezett Koller, a régi olvashatlan vagy elrongyolt okleveleket mind olvasható betűkkel letisztázta; s több más apróbb kéziratai láthatók ott. Vannak kéziratban latin predikációi is. Volt Koller könyvtárában egy kézirat illy czím alatt: „Georgii Klimo Quinque Eccl. Episcopi etc. etc. De Jure Dioecesano Ecclesiae suae in Régiónein ultra Dravum Flumen sitam Historico Diplomatica Demonstration Ezen tudós munka több lapjain látható Koller saját kezeirása, hol részint igazított, részint pedig egész czikkeket újra átdolgozott. Koller országhirűvé vált nagy tudományossága- s sok oldalú ismereteinél fogva, mit még inkább kitüntetett az 1792—1811. tartott országgyűléseken mint káptalani követ, köznyelven „Doctus Praepositus“-nak neveztetett. — A görög s heber nyelveken kívül beszélt latinul, francziául, olaszul, németül, horvátul, illyrül; a magyar nyelvet pedig millé tudományosan bírta, kitűnik a munkáiban előforduló régi kiejtésű, vagy roszul írt szavak fejtegetéséből s magyarázatából. Rollernek vallásossága, felebaráti szeretete páratlan volt. Magára legkevesebbet fordított, hanem minden a szegényekre; legkivált voltak házi szegényei, kiket havonkint gyámolított a világ tudta nélkül, az evangélium értelmében. Ha magának nem volt, kölcsön kért; de szegényeit szükségben sinlődni nem engedé. minden évben 12 jámbor erkölcsű tanuló ifjút tartott, s számos jeles egyházi s világi férfiakat elősegített majd 60 évig tartott kanonoksága alatt, kik, és kiknek gyermekei s unokái áldják szentelt porait. Végrendeletileg is a mi kénysé maradt, annak a szegények lettek örökösei; rokoninak mitsem hagyott egyházi javadalmaiból; ellenben a reá szál-lott ősiséget, posonymegyei birtokát, még éltében átadta. Gazdag könyvtára nagy részével szintén még éltében a püspöki könyvtárt ajándékozta meg. A pécsi káptalannak e ritka dísze s dicsősége, minden szerénység, alázatosság, irgalmuág s feddhetetlen élte daczára is, sok üldözést szenvedett; gyalázatos perbe kevertetett, melly a romai ez. székhez fölebbeztetett, s onnan nevezett bírák által dönte-

tett el Koller ártatlanságának kitüntetésével. Ezen per, kezdetétől végéig, Koller ellen és mellett írt minden egyes levelekkel sőt darabkapárokkel minden össze van gyűjtve Koller által egy nagy foliant kötetben, hol legjelesebb egyházi, akkor élt férfiak kéziratai is olvashatók. Ezen, kevesektől ismert gyűjtemény egy, Rollert igen tisztelő tudós férfiú kezében van, és hihetőleg csak élte szüntével — mi későre történék! — fog á pécsi püspöki könyvtár sajátjává lehetni.

Kolosváry Ferencz, szül. Külsővaton, Veszprémme-
gyében 1813. nemes szülőktől. Alsó iskoláit végezte Vesz-
prémben, a bölcsészeti és theologiát Györött, hol az egy-
házi rendbe lépett. 1836-ban pappá szenteltetvén, a püspöki
ndvarban levéltárnokul neveztetett; utóbb szentszék] aljegyző
s 1845-ben vasszari plébános lett. Ez utóbbi állásában adott ki
két kötetben predikációkat, mellyek bold, nagybátyjának,
Kolosváry Sándornak dolgozatai voltak ugyan, de Ferencz
azokat a magyar nyelv jelen írmódorához simította.

Koltsár György, lendvai hitszónok, korához alkalma-
zott szép egyházi beszédeket hagyott hátra illy czím alatt:
„Postilla, azaz, az Evangéliumoknak, mellyeket az Esz-
tendők által a keresztények gyülekezetibe szoktak olvasni,
Predikatzió szerint való magyarázattyá a régi és mostani
szent írásbeli Doctoroknak írásiból.“ Bártfa, 1629. Ajánl-
va van Bánfli Miklós királyi pohárnoknak.

Kolumbán János (olaszteleki), lakott Váesolczon,
Krasznamegyében. Munkája: „A régi pogány istenekről
való História.“ Debreezen, 1766. Továbbá: „Vida histó-
riája“ (versekben). 1789.

Komáromy Ferencz, regény- és beszélyíró, szül. 1823.
dec. 27-én Erdélyben, Marosvásárhelyen. Iskoláit Nagy-
Enyeden kezdette és Marosvásárhelyen bevégezte, melly
utóbbi helyen a kir. táblán a hazai törvényekből az akkori
szokás ezerint vizsgálatot tett le, s 1846-ban atyai jószágá-
ra, Borberekre ment önállóan rendezni saját ügyeit és gaz-
daságát. Alsófejér megyénél tiszteleti jegyző volt 1848-ig;
ekkor Pestre utazott, hol mintegy három havi mulatása

alatt az Életképekben és a Budapesti Divatlapban közölt né-melly dolgozatokat. Egy önálló regényt is írt, melly azonban a bekövetkezett forradalmi zavarok közt elveszett. A forradalom kiütvéni, Pestről Erdélybe utazott, hol az akkori mozgalmakban tevéleges részt vett s Marós-Vásárhelyen egy röpiratot nyomatott „Vésznapok a Székelyföldön“ ösim alatt; mi miatt 1850-ben javainak elvesztése mellett nyeles évi börtönre ítéltetett, de később kegyelem utján bocsáthatot nyert. Jelenleg Pesten az irodalomnak szenteli idejét. Először P. Horváth Lázár palaestinai utazását dolgozta át franciaiából magyarra, mellyet Fribeisz István „Szent Sír“ címlalatt adott ki; azután több lap és folyóirat részére írt 1856-ban két kötet beszélyt adott ki „Komáromy Ferencz beszélyei“ címlalatt. 1857-ben „A pályakezdők“ című három kötetes regénye jelent meg.

Komáromi István, teleghi ref. prédikátor, „Az Ur Imádságának magyarázatát“ hagyá hátra jeles egyházi beszédekre foglalva. Megjelent N.-Váradon, 1651. 8dr. 290.1.

Komjáti Benedek, Perényi Péter özvegyének, Frangepán Katalinnak udvari papja volt a XVI. század első felében. E fáradhatlan munkásságu tudós, úrnője megbízásából 1532-ben magyarra fordította és a következő évben Krakóban kinyomatta szent Pál leveleit e címlalatt: „Az szent Paal leveleg Magyar nyelvén.“ Munkája előszavából kitetszik, hogy úrnője e levelek magyar kiadásának már birtokában volt, s csak annak kijavítását hagyá meg Komjátinak, ki azonban jobbnak látta az egészet újolag saját tetszése szerint lefordítani.

Kömléi János, munkácsi ref. prédikátor, az általa fordított és Magyarországra alkalmazott „Szükségen segítő könyv“ által hagya fön emlékezetét. Megjelent képekkel ellátva Pesten, 1790. Írt továbbá illly című munkát: „Az Urnák ez. Asztalához készítő hat héti penitentzialis könyörökések.“ Vácz, 1800.8dr. 2251. Kömléi (Sándor István szerint) meghalt 1801-ben.

Komlósey Ida, első rangú színésznő, szül. Székesfe-

jérvárott; atya azelőtt színigazgató volt, jelenleg a pesti nemzeti színház könyvtárnoka. — K. I. gyermekkorától gyakorló a színészetet. Pesten legelőször 1838-ban lépett föl; azután atya társulatánál Kolosvárt, Kassán, Debreczenben, Györött, Nagyváradon és Szegeden tetszéssel szerepelt. 1844-ben a pesti nemzeti színház tagjává szerződtetett — Több színművet fordított magyarra; illyenek: „A navarrai királynő regéi” és „Két testvér a népből” — franciaiából; „A tenger és szerelem hullámai” németből stb.

Kondé József (pókateleki), tanult 1777. körűi Nagyszombatban, Katona István tanársága alatt. Előbb szolgalábitó volt Esztergommegyében, később az esztergomi' érsekség fölügyelőjévé neveztetett. — Magyarra fordította II. Friderik porosz király munkáját, s kiadta illy címmel: „Az országlások nemeiről és az országlók kötelességeikről.” Pest, 1790.

Kontor János, Sopron megyében, Nemeskéren szül. 1751-ki mart. 13-kán. Tanult Sopronban, Neczpalon és Modorban. Iskolamester volt Lehotán (Nógrádmegyében), Surdon és Csengén. 1786-ban Szendre tétetett prédikátornak; onnan 1793-ban Sikátorra, 1798-ban Kertára. Később lemondván hivataláról, Nemeskéren élt magányában. Irt a méhekről részint magyar hazánkhoz alkalmaztatott legújabb méhész könyvetskékből, részint pedig tapasztalásokból vett jegyzéseket. Ugyanezt bővebben is kiadta. Továbbá tőle van a „Boldogság tüköré, melly azt tárgyazza, miképen lehetne azon célt elérni, hogy az egész emberi nemzetseg boldogabb állapotban legyen, mint most vagyon. Irta nemeskéri Kontor János, nyugodalomra lépett ev. Prédikátor és a soproni magyar társaság tagja.” Sopron, 8dr.

Kónyi János, termékeny, s hazafi buzgalma író és költő. Élt a múlt század második felében, mikor hazánk jelesbjei nyelvünk kiművelésére budzultak föl. Kónyi is illy érzettől lelkesítetve ragadott tollat, és számos részint eredeti, részint fordított művekkel gazdagító az akkor szép virágzásnak indult irodalmunkat. Némelly műveinek címeiből ki-

tetszik, hogy gyalog ezredbeli örmester volt, a hogy pályáján kevés rózsák virultak számára, azt Ányos Pálnak, Budáról 1778. dec. 5-ről hozzá intézett eme versei tanúsítják:

„Szomorú verseket Írtál barátodnak,
Mellyekben rajzolod terheit sorsodnak; —
Hogy Mársnak áldozván élét pallosodnak,
Tán egy sugarát sem látod vig napodnak.

Azért ne keseregi, s hiv barátságunkat

„Éljünk vígan, bízván az Égre sorsunkat!“ (M. Minervai I. k. 1591.). Munkáinak sorozata a következő: „Ganganellí, vagy XIV. Kelemen pápa levelei“ Buda, 1783. 8dr. 454 1. — „Gellert erkölcsi mesái és elbeszélései.“ Pécs, 1776. — „Az első hajós* Greener után fordítva. Buda, 178Q. — „Várta mulatság avagy Sarmant királynak és Florina kisasszonynak tündéréé történeti.“ Posony, 1774. — „Magyar hadi román, avagy gr. Zrínyi Miklósnak vitéz dolgai“ (versekben). Pest, 1779. 8dr. 202 1. — „Elme futtatások, avagy Bellebellének és Kárpillónak tündéres történeti.“ Buda, 1792. — „A mindenkor nevető Democritus.“ U. o. 1786. két kötet Második kiadás u. o. 1796. — „A paraszt ember Magyarországban micsoda és mi lehetne.“ Teschedik S. után fordítva. Pécs, 1786. 8dr. 508 1. — „Waltron gróf avagy a subordinatio.“ Pest, 1782. — „Orpheus és Eurídice.“ Énekesjáték. Pest, 1774. - „Ábel Kain által lett halála.“ U. o. 1775. — „Ártatlan mulatság, avagy Florence és Lion, amint is Marcibilla török kisasszonynak történeti.“ Buda, 1785. — „A mindenkor nevető Democritus folytatása.“ U. o. 1785. — „A háladatos protestáns az ötet szenvedhető császárhoz.“

Kopcsányi Márton, szül. Kopcsányban, Nyitra megyében. Elvégezvén alsóbb tanulmányait, ez. Ferencz szerzetébe lépett, s mintilyen hitszónoklatával sokakat az erkölcsi útra téritett. Üres óráit irodalmi foglalkozással tölté. Munkáinak címei: „Szerzetes rend tartó fenyíték tüköre.“ Bécs,

1630. „A kereszteny életre intő elmélkedések.“ U. o. 1633. Második kiadás N.-8zombat, 1715. 8dr. 489 1. Azonfolül kiadá a Bold, szúz ünnepeire széljeles egyházi beszédeit. U.o. 1613. 8dr. 4461. „A bold, szöz Mária élete.“ U.o. 1613.

Küpeczi János, deési ref. pap. Egy kötet „Halotti predikációkat“ adott ki Kolosvárt, 1734.

Koré Zsigmond, „Nemes hazugság,“ „A szerelem gyermek,“ „Az asszonyi jacobita klub,“ és „Az emberi gyűlölé és megbánás“ című színműveket Kotzebue után magyar színre alkalmazva hagyott hátra.

Korhniics László, legjelesebb gazdasági íróink egyike, szili. 1816. mart. 29-én Agg-sz.-Péteren, Fejérmegyében. Iskoláit Budán és Pesten végezte; mérnöki pályára készült s három évi gyakorlat után 1837-ben tévé le az utolsó mérnöki szigorlatot. Atyja, Mátyás, ki jeles gazda volt, útmutatása mellett a gazdaság körűi szép ismereteket szerzett, s azokat mérnöki gyakorlata alatt saját szorgalma által bővíté. Mint tiszti mérnök hg Eszterházy Pál ozorai uradalmába került segédi minőségen, s 1841-ben a lévai uradalom főmérnökévé nevezte őt a nevezett herczeg. Itteni hivataloskodása alatt készített egy rétöntözést, melyet a Gazd. Egyesület ktildöttségileg megszemléltetett és dicséretre méltatott. 1848-ban a magyar földmivelési ministeriumnál osztály-titkárrá neveztetett. 1849 végén a magyarországi ideiglenes kormány Korizmicsot a gazdasági és közigazdasat! dolgokban mint referenst használta. 1850-ben a magyar ce. kir. pénzügyi igazgatósághoz tanácsosnak, s ugyanazon évben a budapesti kerületi adóbizottmányhoz ülnöknek neveztetett ki. A pénzügynél előbb az adó-, utóbb a jáoszágkezelés ügyében volt előadó. 1851-ben az aradi kincstári javakra a colonisatió kérdésében lón kiküldve. Ugyanaz évben volt Angolországban a világiparműkiállításnál, mint a magyar Gazd. Egyesület képviselője. Ezen utazása eredményeiről a „Gazd. lapok“ban számos csíkot írt.— 1841-ben •kezdett írni, s legelőször az „Ismertetőben lépett föl számosb apróbb dolgozataival. Sokat írt a „Magy. Gazda“ és

más lapok számára gazdasági ás nemzetgazdaszati dolgokról, s leveleket a rétöntözésről. 1847-ben jelent megko-szorúzott pályamunkája a „Jószágrendezésről 1849-ben indítá meg a „Gazdasági lapok“-at, melly jeles folyóirat Moróoz szerkesztése alatt most is fönáll, s jelenleg is leginkább tőle veszi irányát. Czikkei részint név nélkül, részint aláírása alatt jelentek meg. Így Tiszaháti név alatt „czím nélküli levelek“-et indított meg a „Mezei gazdaság könyve*“ ügyében, s e budzító levelek eredménye lett, hogy e megbecsülhetlen nagy munkából eddig már 4 kötet jelent meg. Korizmics tollát elmélet és gyakorlat, tudomány és tapasztalás egyíránt vezérlik. A gazdaság körüli buzgalmát az is kitünteti, hogy folytonosan adott és ad célszerű tanácsokat a kisebb-nagyobb jószágok rendezésére, s röjjön a sükerrel, miután tervez alapos számításon, a körülmények teljes ismeretén és egybevetésén alapulnak; e részben Korizmics jelenleg hazánkban a legelső tekintély.

Szepsi Korocz György, szül. Szépeiben; tanult Sárospatakon. Jó tanuló hírében állván, Bocskai István, erdélyi fejedelem udvarába ment íródiáknak, Kassára 1606 esztendő tájatt. A fejedelem halála után visszament Patakra, s mintegy két vagy három év mulva tanító lett a szépen virágzó gönezi iskolában, hol tanítványai közül való volt a később nagy hírű Geleji Katona István. Tanítói hivatala után külföldre utazott, s legelőször is Marburgban állapodott meg, honnan Heidelbergába mene át 1611. s itt költői borostyánra érdemesítetett. Hasonlóul kitünt a bölcsészet- és hittanban is, mint az átállatozásról (transsubstantiatio) írt bölcsészet-hittani értekezése mutatja, mellyet világ elé bocsáttott Heidelbergába, hihetőleg 1611-ben. A következő (1612 vagy 1613) év folytán honába térvén, 1613 végén, vagy 1614 elején a sárospataki iskola igazgatása bízatott rá, mivel néhány, hihetőleg nem több mint három évig emberül megfelelt. Hogy ezután pappá lett, bizonyos, dé hol, az nem tudatik. Tokaji lelkészisége 1620 előtt, vagy épéin 1613-ban, mint Bod Péter írja, nem hihető, kivéve azon esetet, ha

Tokajnak ez időben három papja volt volna, miről semmi adat fön említett értekezésén kívül vannak verses munkái magyarul, de jobbára diákul. Bölcsészeti műve: Királyi ajándék, mellyet 1. Jakab angol király *βαβιλιχον δωçον*“ cím alatt írván, fiának, Henriknek ajánlott; ő pedig magyárra tőn át még heidelbergi akadémikus korában. Megjelent Oppenheimban 1612. 12dr.

Körösi Mihály, debreczeni ref. pap, „Az új Testamentumra mutató tábla“ cím alatt abc szerinti bibliai magyarázatokat bocsátott közre Debreczenben, 1773. 8dr. 265 1.

Köröspataki János, ref. prédikátor, szép versekbe foglalva megírta „Lupuly moldvai Vajda viszontagságait és szerencsétlen halálát“ 1655.

Környei János, szép készültségű fiatal író, szül. 1830. dec. 13-án Murapetróczon, Vasmegyében, szegény szülőktől? A helybeli kath. plébános által ösztönöztetve és segítette, a gymnasiumot Kőszegen, a bölcsészeiét Szombathelyen végezte, mindenütt a legfényesb sikerrel. Az 1848-kí forradalom alatt honvéd volt. 1850-ben Pesten egy ideig az orvosi tudományt, később a jogot tanulta sok nélkülözés közt. — Az irodalmi téren legelőbb a Családi Lapokban lépett föl természettani csikkéivel. Vahot Imrének a „Nagy világ képeiben“ című folyóiratában számos dolgozatok jelentek meg tőle a természettudományból és népieméből; vannak ezikrei és értekezései Vahot naptáraiban is. 2/« hónapig a Viszhangnak volt segédszerkesztője, azután a M. Sajtónál nyert alkalmazást, jelenleg a Magyar Néplapnál segédszerkesztő. Legújabban megjelent tőle „Állattan11 (Pest, 1857.); és egy röpirat. e cím alatt: „Mikor lesz vége a világnak“ U. o. 1857. Sajtó alatt vannak következő művei: Növény és ásványtan; Humbold Vilmos levelei magyarrá fordítva, és „A jó magyar gazdasszony“ című könyv.

Kosa Benedek, sz.-ferencz-szerzetbeli híres hitszónok, egy ideig mint tábori lelkész működött, s a szerzet váczi és rosnyói házait igazgatta. Jeles böjti egyházi beszédeit Vá-

czon 1773-ban bocsátá közre, „Juda és Jerusalem királya, siralmas Szedekiás“ címl alatt.

Kosztolányi Sándor, sz.-ferencz-rendi szerzetes, hoszszabb ideig mint segédlelkész és hitszónok működött Körösladányban. Alaposan kidolgozott egyházi beszédeinek egy. része „Egész esztendőbeli vasárnapokra intézettet szent Beszédek“ címl alatt két nagy kötetben Posonyban, 1794.; más része „Négy esztendőbeli böjti napokra rendeltetett szent beszédek“ 4 kötetben u. o. 1798-ban jelentek meg. Harmadik rendű beszédei „Három szakaszokra osztott szent beszédek“ címl alatt Pesten és Posonyban, 1800-ban láttak világot.

Kovács Ferencz, Veszprém megye tiszti mérnöke, több alkalmi kisebb magyar versezeten kívül illy ezimű munkákat írt: „Az utak és utczák építésének módja.“ Francaiból fordítva. Posony, 1778. „A fejedelmeknek és a hazának igaz barátja.“ U. o. 1779. Szintén francaiból fordítva. „A pulpitus. Egy mulatságos vitézi, költemény.“ Győr. 1789.

Kovács Gyula, szül. 1815. sept. 25-kén Budán, hol atya, Endre orvostudor akkor történetesen tartózkodók. Később szülöit Marosvásárhelyre követte, s itt futotta meg kitűnő sikkerrel gymnasiumi tanpályáját. A bölcsészetet Pesten, a jogot Kolosvárott hallgatta. Atyja halála után elhagyva a jogi pályát, Bécsbe ment az orvosi tudományokat tanulni. 1835-től fogva itt tartózkodók, míg 1850-ben a magy. nemzeti múzeumhoz természetosztályi őrnek meghívták, hol a gondviselésére bízott s addig merőben elhanyagolt növény- és ásvány gyűjteményt nemcsak rendezte és föllállította, hanem szaporította is. K. Gy. már gyermekkorától fogva nagy szemedéllyel viseltetett a természeti tudományok iránt; az orvosi pályát is csak azért választotta, mert abban az időben főleg az orvosok foglalkoztak a tért: mészeti tudományokkal. Bécsben tartózkodása alatt Magyarország és Erdély vidéket-növény tudományi tekintetben majdnem évenkint bejárta, a magy. orvosok és természettvizsgálók gyűléseiben részt vett, értekezéseket tartott, s

többször volt az állat-, élet- és növénytani osztály jegyzője. Az utolsó soproni gyűlés öt választá a közelebbi Pesten tartandó gyűlés titkáravá. Efölött Bécsben „Freunde der Naturwissenschaften“ című társulat működéseiben is részt vett — „Az austriai birodalom, különösen Magyarország és Erdély ritkább növényei“ című gyűjteményéből hat csoportot adott ki, melyek kitűnő téteszésben részesültek a tudós világban; úgyszintén „Flora der Umgebungen Wiens und der benachbarten Alpen“ című gyűjteményt is megindított, melyből „csomó jelent meg. A bécsi virány megismertetésére is sokat tett, s neve a Nielreich hires bécsi virányiban minden lapon olvasható. Pestre jövén, a magy. földtani társulat alakítására lényegesen befolyt, s ennek első titkáravá választatván, ez időtől fogva a társulat- érdekében több földtani utazásokat tett, s gyűjtéseket eszközölt. Résszint utazásai eredményéről, részint egyéb fontos természettudományi kérdésekben számos értekezést tartott a föld- és természettani társulatok üléseiben? Pest vidéke virányának általa kidolgozott viszonyai, miről a természettudományi társulat részére nagyobb munkát készít, Tor may topographiájában jíletek meg. Jelenleg a „Mezőgazdaság könyvében“ a növény- és földtani részt dolgozza. Sok érdeme van végre a közelebbi években tartott magy. virág és gyümölcs-kiállítások rendezésében. Jártas a természettudomány egyéb ágaiban is.

Kovács János, ki Fabriciusnak is nevezé magát, esztergomi érseki mérnök volt; magyarra fordítá Kevenbiller hadi gyakorlati szabályait s kiadá illy cím alatt: „Hadi exercitium, vagyis: Gyalog Regimentek- gyakorlási, mely Kevenhiller fő Generális alkotmányából magyar tiszt uraimék kedvéért nyelvünkre fordítatott, úgy nemelly Mathematica Observatiókkal megvilágosítatott nemes hazájának javát kívánó Kovács János M. által.“ Posonyban nyomatott Royer maradékinál 1746. Lerajzolá Mosonymegye térképét. Azon-fölül leírá „A magyar krónikák compendiumát mellynek egy részét Pethő Gergely krónikáiból, a többit különféle

iratokból szedé ki, a kiadó u. o. 1742. Ajánlva volt gr. Batthyányi Lajos vasmegyei főispán, királyi eaneellár s késsőb nádornak.

Kovács József, kalocsai főegyházi kanonok, szül. Dunafoldvárott 1815-ben. Végezvén alsóbb tanulmányait, a kalocsai papnevendékek közé vétetett föl. A theologiai tudományokat olly sikkerrel végzé, miszerint kiállván a szigorlatokat, hittudori koszorút nyert. 1838-ban áldozárrá szenteltetett. Előbb a kalocsai, később a pesti központi papneveldénél lett a hiterkölcsei tudományok tanára; miglen 1854-ben kalocsai kanonokká, s ugyanott a dogmatics tanárává neveztetett, melly minőségében mostanig buzgólik. — Mint író leginkább a „Religio“ olvasói előtt ismeretes, hol számos czikkeket és jeles értekezéseket közlött; közülök kiemelendő „Mellképek a jezuiták életéből“ 1. című terjedelmes dolgozata. „Aquinoi ez. Tamás theologiája“ című jeles értekezése Danielik János Emlékkönyvének II. kötetében foglal helyet. — önnállólag néhány egyházi beszédein kívül megjelent tőle illy című jeles latin munka: „Compendium systematis Theologiae morális. Pars prima: De vita Christiana objective spectata,“ 1 kötet; és Pars secund*: „De vita Christiana subjective spectata,“ 2 kötet. Pest, 1855—57. Kiadta a Sz.-István-Társulat.

Kovács József, szül. Diószegen, s nagykőrösi rcf. prédikátor volt. Virgil Aeneisét magyar versekbe foglalva kiadta Komáromban, 1799. 8dr. 17 és 234 1. Tőle van: „Emlékezet köve, mellyre b. Daniel István életét és virtusait felírta.“ Kolosvár, 1777. „IQ. Racine-nek a vallásról írt munkája.“ Komárom, 1798.

Kovács Mihály, orvostudor, magyarra fordítva, jellentékenyen bővíve s Magyarországra alkalmazva kiadta Hufeland munkáját illy cím alatt: „Az emberi élet meghosszabbításának mestersége.“ 2 kötet. Pest, 1798. 271 és 2591. Továbbá Struve után: „Agyenge élet meghosszabbításának és a gyógyíthatatlan nyavalýák húzásának mestersége. 3 kötet. Pest, 1802.

Kovács Péter, szül. Árokszálláson 1629-ben. Tizenkilenc éves korában a minoriták Menetébe lépett, s letevén a szerzetesi fogadalmakat, különféle helyeken a humaniorákat tanítá, a négy évig mint magyar hitszónok nagy sikerrrel működött Szerzője „Szeretetnek kötelei“ című könyvnek, melly Egerben, 1762. jelent meg.

Kovács Sámuel, magyarra fordítá a „Példákba foglalt erkölcsi tanításokat“ 2 kötet. Posony és Pest, 1806. 354 és 338 1.

Szikszai Kovács Vazul (Basilios Fabriciae Szikszovianus), szül. 1530. táján, Szikszón Abanmegyében. Atyja, Mihály, névre, mivre Kovács (kovács); innen az akkori idő szokása szerint: Fabricios. A latinságban tanítói voltak Literati Zsigmond és Bihari Vázol. Későbbi tanítója volt Balsaráti Vitus is, következéskép 1549. körül tanulhatott Patakon; de tanult még Kassán; majd Nagyidéra ment iskolamesternek, hol Perényi vagy Prini Ferencz fiai mellett nevelősködött, kikkel mene Bártfűra 1553. és Stokelius Lenártot majd két évig hallgató. 1555. sajószentpéteri tanító lett Borsodban, hol Kakas György lelkész utasítása s tanácsa következtében határozta el magát Wittembergába kimenni; 1557-ben ki is ment és tölte ott körül-belül négy esztendőt különös kedvességen Melanehton Fülöpnél; több mint két évig 1559. a wittembergi magyarok seniora, egyúttal Magócsi András nemes ifjú tanítója, vezére főleg a latin és görög nyelvben. Növendékével együtt visszatérvén Magyarországba 1561-ben, kevés időt Kassán és Tornán tölte Magóosinál, azután pedig a pataki iskola igazgatására hivatott, s még az évben jelenvolt a tarczali zsinaton, hol ékes szónoklatot tarta. A pataki tanodát két évig nagy di-
csőséggel igazgatván, 1564 végén vagy 1565. elején a kolosvári gymnasium igazgatója lett, s Dávid Ferencznek, Kolosvár akkori papjának egy ideig asztaltárra és véleménjeinek ostromlója volt. 1565-ben írt élőbeszédet Mátyás király történetéhez, melly Keltáinál jelent meg. 1566. belé
unván Dávid Ferencz eretnekségébe, Pataakra visszatért a

Petényi Gábor védelme alatt álló iskolába; ki neki Bényén jó mivelés alatt levő telket ajándékozott. Kegyura 1567. meghalván, ékes beszédet monda felette, melly nyomtatásban is megjelent. Jelenvolt Cassán az 1568-ki zsinaton s aláirt az eredeti hitvallásnak, s készite czáfot Egri Lukács állításai ellen. 1569. Perényi Gábor özvegyét, Ország Ilonát, 1575. Sziksza Hellepaeus Bálintot és Balsaráti Vitus Jánost temette halotti szónoklattal. — Meghalt Sárospatakon 1576. pestisben, életének 46. évében, miután 12 évig vezette volna a pataki tanodát. Nagy tudományú férfin, költő és szónok, jó latin és görög, jeles történész. Tanított Patakon theologiát, bölcsészétől, dialektikát, mértant, zenét, költészettel, természettant. Jártas volt a polgári törvényben, sőt az orvosi tudományban is. — Neje volt, Balsaráti Vitus János leánya, Margit. Munkái: az említett négy halotti szónoklaton, Egri Lukács ozafolatán, Mátyás király történetéhez írt előszón kívül volna még egy szónoki mű: emlékbeszéd Székely Klára, Prini vagy Perényi Péter nője felett. „Ez olly ritka“ írá Sinai Miklós Szombatin Jánoshoz 1788. jan. 16. kelt levelében, „hogy nehézen hiszem, hogyané t hazában is tanáltassék; jöllehet értettem valamit benne, hogy Bécsben egy méltóságnál találtatik“ Legnevezetess munkája: „Nomenclature sen dictionarium latino ungaricum,“ mellyet íratása után 16 évvel később adott ki Pesti Gáspár, pataki tanár Debreczenben 1590. 8dr. Továbbá: Carmina varia latina et graeca;“ és Epithalamium (menyekzői vers) Amicinus Titus és Averse Anna asszony lakadalmára. Koloevár, 1565. Megjelent Holtainál 4dr. Aztán kéziratban a tarezali zsinaton tartott beszéd.

Kovács Zsigmond, szül. 1820. Bánok-Szent-Györgyön, Zalamegyében, nemes szülöktől. Alsó iskoláit Kanizsán, a bölcsészeteket Pesten végzé. Pappá szenteltetett 1844-ben, miután Bécsben bevégezte a theologiát. Rövid ideig a csehi plébániában káplánkodék, azután a pesti központi semináriumnál tanulmányi felügyelő s rendkívüli tanár volt 1850-ig, mikor Veszprémben püspöki titoknok, szentszék! jegy-

ző, 1851-ben szentszéki ülnök, 1854-ben püspöki irodaiigazgató és azon évben veszprémi kanonok lett. Mint tanulmányi felügyelő írta „Korkérdések" című munkáját, melly a jó s olcsó könyv-kiadó társulat által kiadva 1850-ben je? lent meg. Számosb ezikkei jelentek meg a „Religióban.“

Kovacsóczy Mihály, szül. Sződön, Pestmegyében,hol atyja, Mihály gazdatiszt volt, ki tőle kitelhetőleg neveltető szép tehetségű fiát. A gymnasialis iskolák bevégzése után az egri növendékpapok közé vétetett fel, hol a philosophiát mint a jeles Imrének kedves tanítványa hallgatta. A papnöveldéből kilépvén, jogtanuló lón s később ügyvédi oklevelet nyerte de ügyvédséggel nem foglalkozott, hanem több főúri háznál mint nevelő működött. — Az irodalommal korán kezdett foglalkozni, előbb lyrail művekben kísérté meg erejét, majd egészen a prosának adta magát. Aspásiájában lépett fel Vörösmarty, Zalánfutása első töredékével. Irt az Aurorában, Muzarion- s Felsőmagyarországi Minervában. Kassán, hol egy ideig, mint helyettea tanár működött az akadémiánál', szerkesztette a,Szemlélő' folyóiratot előbb Cserneczkyvel, 1836 és 1837-ben egy maga, a,Literatúrai Lapok' melléklettel. Ugyanott szerkesztette a,Nefelejts' szépirodalmi és,Arpádia' históriai zsebkönyvet, mindegyikból három kötet jelenvén meg. Amaz jó beszélyeket hozott, ez jeles históriai közleményeket részint tőle, részint másoktól. Ugyanott jelent meg tőle,Jerusálemi ez. János Lovagrendje története.' 1837. 218 L s több fordított művek, névszerint: Richter Engelbert Elígy „A kér. kath. vallás védlelke a birodalmaknak és trónoknak." 1837. Trévern e című munkája: ,Barátságos vizsgálat az Angol egyházról és a Reformatóról.' Két kötet. 1838. Abauj-megye megbízásából a kassai m. színház igazgatóságát vi-vőn, számos színdarabokat fordított, mellyek közöl egy némelly sajtó alá is került, mint ,Capriciosa'; megjelent Nagy Ignácz szinmütárában. Pestre tevén át lakását, 1841. szerkesztette a,Literatúrai Lapok'. kai a,Közlemények' szépirodalmi lapot, melly az első naponkint megjelenő m.

lap volt. 1843. jun. 6. vette át a munkatársakban és előfizetőkben egyaránt megfogyatkozott „Nemzeti Újság”-ot, mellynek alapot ő adott, és szerkesztette azt 18th végéig, egy kis ideig gróf Majláth János társaságában. Fordította Mack Márton Józseftől: „A vegyesházasságok megáldásáról.” Budán, 1841. 62. 1. Írt több elszórtan megjelent eredeti műveket, még többet fordított, részint saját neve alatt, részint álnévvel, vagy név nélkül. Számos historiai dolgozatai kéziratban vesztek el. Hosszas, súlyos betegeskedés után, a haldokläk szentségeiben ajtatosan részesülvén, meg halt Pesten 1846. jan. 13. élte 44-ik évében. K. sok ismertekkel, szép tehetségekkel bírt, — jártas volt az olasz, francia, sőt spanyol nyelvben is; s ha erejét szerte nem forgácsolja, ha a művek bevégzésében, mellyekhez fogott, kitartó, ha a nagyobb részt öngyarlósága okozta sanyaroktól ment, roppant munkássága mellett ma nem egy maradandó becsű mű örökítené nevét a m. irodalomban, melly mainap számos, általa forgásba hozott műszóval él. Egyébiránt, „K. M.” — mint a „Jelenkor” halála alkalmával írá — olly időkben kezde s folytán nálunk irodalmi vállalatokat, minőben Foulton az angoloknál a gőzhajozást; s ha ennek lángeszével bírandott is, még sem viszik koporsójá lepelsszéleit országnagyok v. méköságosak, mint viendik például Francziaországban pairek Hugo Victorét. Ez a kor hibája, övéit a feledés szelíd nemtője leplezendi be.”

Kovásznai Sándor, marosvásárhelyi tanár fordította és kiadta, M. T. Cicero nagyobbik Cátóját, Laeliusát, Paradoxumait és a Scipio álmát.” Kolosvár, 1782. Továbbá „M. T. Cicero az embernek tisztéről és kötelességeiről a maga fiához írt három könyvét.” Posony, 1795. 8dr. 268 1. Végre kiadott két komoediát, mellyek közül az egyik Plautusból (Mostellaria), a másik Terentiusból (Andria) fordítattat magyarral.” Kolosvár, 1782. 8dr. 1221.

Kövesdi Mihály, a komáromi és soproni iskolák igazgatója, írt magyar és latin nyelvtant, melly 1690. Löcsén és másodszor Kassán jelent meg.

Krakkai Demeter, szül. Erdélyben, Nagyenyedbez közel eső Karkó vagy Krakkó nevű faluban. Az elsőbb nevet a régiek, az utóbbit a maiak használják inkább. Elvégzvén hazai tanulásait, különböző utakat tőn Olasz-, Németországban és más tartományokban. 1587-ben mulatott Wittembergában. Haza jövén, a pataki gymnasium igazgatója lett, melly időben, nem bizonyos, valamint az sem, mikor hagyta el hivatalát, hanemha a körtülményekből 1598-vagy 1599-re teszszük ezt. Halála is vagy a XVI. század végén, vagy a XVII. elején történt. Kitűnő volt a theologia és physica mellett a latin költésben. Csécsi János az egyetlen magyar irodalmi történész, ki emlékezetben hagyta felőle, hogy epigrammjai Wittembergában jelentek meg 1588. — Szilvásujfalvi A. Imre neki szentelő szíkszai Kovács Nomendaturájának második kiadását, 1619-ben.

Krancz István, szombathelyi kanonok, született 1795. Csatáron, Vas megyében; áldozárrá fölszenteltek 1819-ben. Rövid idei káplánkodás után tömördi plébánossá neveztetett ki; ezen hivatalában népe boldogítására minden eszköz fölhasználni törekedett, felesleges idejét pedig a magyar jogismeret megszerzésére szentelte, s ebbeli jártasságát a megyei nyilvánosság terén be is bizonyította. A conservativtábornak kitűnő harczosa lévén, barátságos összeköttetésben állott Vas megye jelesebb férfiúival. Szerény plébániaiakéban a vendégszeretet otthonos volt, paptársait és más urakat derült kedélyével magához tudta édesgetni; e plébániaiakban kerültek ki tolla alól azon czikkek, mellyek a Századunkban K—n betűjegy alatt megjelenve közfogylelmet ébresztettek. Később a Nemzeti Újságra vitte át irodalmi munkásságát, helyes fölfogása gyakorlati téren hasznossá vállhatott indítványai közelismeréssel találkoztak. 1845-ben a szombathelyi seminarium aligazgatójává, 1853-ban pedig kanonokká neveztetett ki.

Krapff Ádám, szül. Körömöczbányán és neveltetett Erdélyben. A minoriták szerzetébe lépvén, igyekezetét leginkább egyházi szónoklatra fordítá s ebben jeleskedett.

Beszédei nem láttak világöt; mindenáltal két magyar munkája jelent meg illy czím alatt: „Két Gyümölcsözö Olajfák.“ Buda, 1726. Jeles imakönyv, ajánlva van Erdődi Gábor egri püspöknek. — „Ditsőséges Serafim sz. Ferencz Atyánknak regulája.“ A szerzet szabályait tartalmazó könyv imákkal bővítve megjelent Budán, 1730. Meghalt Szécsényben 1744.

Kriza János, m. akadémiai 1. tag, szül. 1814. Nagy-Ajtán, Székelyföldön, hol atya unitárius lelkész volt. Tanulmányait Kolosvárott végezte s ugyanott lelkésznek választatván, az egyház költségén Németországba utazott s másfél évig tanult a berlini egyetemben. 1838 óta kolosvári unit, lelkész s egyszersmind a hit és magy. irodalom tanára. Mint tanuló a kolosvári unit, főiskolában irodalmi egyletet alapított, s ez egylet megbízásából indított meg egy kézirati folyóiratot, mellynek jelesebb műveibőT szerkesztő később a „Remény“ czímű zsebkönyv első kötetét, melly Kolosvárt 1839-ben jelent meg. E zsebkönyv második és harmadik kötetét az egylettől egészen függetlenül, mint Erdély egyetlen szépirodalmi közlönyét, Szentiváni folytatta; e zsebkönyvben jelentek meg Kr. költeményei, mellyek őt íróvá s költővé avatták. Népszerű, democraticus sinezetű dalokat irt, mellyek figyelmet ébresztettek; a székely nép örömeit és szenvedéseit sok érzéssel éneklé meg; innen van, hogy sok dala e nép ajkaira átment. Epigrammái szintén jelesek. Műfordításokat is tett Hugo Victor, Lamartine, Heine és Burns költői műveiből. Van egy „Vad rózsák“ czímű eddig kiadatlan székely népdal- és mondagyjteménye, mellyből újabban a szépirodalmi lapok és az Új M. Muzeum (1853.) igen érdekes mutatványokat közöltek. Az erdélyi lapok, különösen a Nemz. Társalkodó és Vasárnapi Újság (1840—1848.) szerkesztésében kitűnő részt vett. Számoab egyházi beszédei, iskolai és vallásos kézi könyvei vannak részint kinyomaíva, részint kéziratban.

Kubriczky András, szül. Lökön, Barsmegyében 1819. febr. 21. szerény polgári állású szülőktől. Tanulói pályáját

ketdé Selmeczen 1827. 8 ugyanott folytató 1831-ig. E közben szülői mind a ketten elhalván, all éves ifjú csaknem egészen rokontalanul, gyámol és részvét nélkül állott a nagy világban. Mindazáltal föltett szándékában, a tanulás pályáján állhatatosan tovább haladni, pillanatig sem ingadozott, hanem, ámbár az élet súlyos gongjai egyedül *gyöngé* vállaira nehezedtek, annál nagyobb szorgalommal és buzgósággal feküdt neki a tanulmányozásnak; mi végből Lévára ment, hol 1831 —1835-ig a jeles kegyesrendiek tanársága alatt végzé a 3-ik latin osztálytól bezárólag a költészeti osztályig iskoláit. 1837. ismétlő a költészeti osztályt Esztergomban a hírneves Balázs Theophil alatt, ki valamint ez. Benedek rendének dísze, úgy kitüntően azon hivatással megáldott férfiú vala, hogy az öngondolkozás- és önérzetre törekvő serdülő ifjakat bölcs tapintattal vezérelje. Ö szitá föl keblében első a magyar irodalom szeretetét. 1836-ban az esztergomi főegyházmegyei papnevendékek közé fölvettetett s mint ilyen két évig Nagyszombatban tanuló a bölcsészetet, hol főleg két tantárgy gyakorolt különös hatást szellemére: egyrészt a jeles szónoklata Gály Lörincz páratlan történelmi előadásai, másrészt pedig a lángbuzgalmú Mészáros Imre magyar-nyelvtani leczkái, ki emyedetlen lelkészítése- s csaknem kénszerítésével ott, hol a hivatás jelét észrevevé, a magyar irodalom mezejének új művelő karokat szerezni mindenképen buzgott. Bővebb kiképezetével végével 1838 végével a pesti középponti növelőébe küldetett a hittudományok hallgatására. Ez időtájban viharzott föl az egyház ellen a két legerőszakosb esemény, tudniillik a törhetlen jellemű kölni érsek befogatása, s a vegyes házasságok zivataros vitatása hazánkban. E szomorító jelenetek megindíták az ifjúnak érzékeny keblét; és mivel látá, milly hatható védszer volt az egyház hű fiai kezében a toll, melly az ostromlók karait lefegyverzé: élte egyik fő föladatává tűzte ki, tehetségéhez képest az irodalom terén iá szolgálatot tenni egyházának. Miért is a központi növendékpapságnak, akkor már teljes erejében virágzott Magyar Isko-

láját lelke égést hevével öleié át, annak egyik legbuzgóbb munkás tagjává lön. Áldozárrá 1843-ik jul. 15-én szentelte tett föl, s csakhamar Nagy-Sárra, innen pedig 1846-ik elején Cseklészre rendeltetett káplánul. 1849-diki június lókén Taksonyba plébánosnak neveztetett ki, hol szeretett hivei mindenképen boldogítására szentelve lelke minden jobb erejét s üres óráit a magyar irodalomnak áldozva, a megelégedés csendes ölében tölti élte napjait. Eddigi dolgozatai: „Batthyányi Ignácz erdélyi püspök életrajza“ a pesti növend. papság Munkálatainak IX. köt. — „Nézetek a magyar egyházi irodalom s annak mimódon eszközölhető emelése körül.“ Pályakoszorus értekezés a Religio s Nevelés 1847-ki 3—5 számában. — „Gyermeknöveldék.“ Religio 1850. II. 26 és 27 sz. — „A posonyi cath. iskolák ügyében.“- Rel. 1850. II. 30 sz. „A valódilag cath. egyetem.“ (Törédeke hasontárgyú pályakoszorús értekezésnek Danielik János Emlékkönyvének I. k.) „A kér. nő társadalmi állásának méltósága.“ ... Családi Lapok 1853. II. 1. szám.

Kunles Ferencz, jezuita, született Német-Cziklinben, Vasmegyében 1697. aug. 8. nemes szülőktől. 17 éves korában lépett a szerzetbe, s letevén a szerzetesi fogadalma-kat, a felsőbb tudományokat olly sikkerrel végzé, mikép a bölcsészeiből és theologiából tudori czímet nyert. Mind a két rendbeli tudományokat tanítá 15 éven át Kolosvárt, Nagyszombatban és Kassán. Azután iskolai-igazgató volt Kassán, Budán, kétezer Nagyszombatban és Egerben, s e minőségében két házat (Budán és Egerben) emelt a tudományoknak. Beutazta Olaszországot s Romában jelenvolt Centurianus Alajos szerzetfönök megválasztásánál. Nyugalomba lépvén, Sopronban könyvtárnoki hivatalt viselt, a mint illyen halt meg 1763. oct. 26. éltének 66. évében. Munkái: 1) Compendium historicum de praecipuis quatuor monarohiis. Nagyszombat, 1732. 2) Compendium historicum de regnis et aliis orbis provinciis. U. o. 1733. 3) Magyar nyelven: „Szedetziás“ szomorújáték. Kassa, 1753.

Kun István, birtokos Erdélyben, illy czímű imaköny-

vei adott ki: „Hét napi ntitárs, azaz, a hétnek minden napjaira rendeltetett könyörgések.“ Kolosvár, 1777.

Láezai Szabó József, szül. Sárospatakon jul. 17. 1764. Alsóbb, mint felsőbb iskoláit végzé ugyanott egy évi folyamon kívül, mellyet Kassán, hol a német nyelv tanulásáért időzött, pótola. 1780. jan. 20. íratott az akadémikus ifjak sorába. 1784. alkony vtárnok, három évvvel később költészeti osztály tanítója. 1789. külső országba utazott s megállapodott először ugyan Utrechtben, majd 1790. Göttin-gában, s itt is esztendőt töltvén, 1791. Magyarországba visszatért. A pápai ref. főiskola ez időtájatt kezde újabb emelkedést venni, Láczai, útja közben, tanári állomással kináltatván, a hivatalt elfogadta; a mikor a felgymnasiumban öt, az akadémiai pályán történet, természettan, diáks és német irodalom tanításával kilenez, összesen tizennégy évet töltött Azután lett pappá Lepsényben 1805., és vitte hivatalát három évig. Ekkor szülővárosa megemlékezvén fiára, de a tiszamelléki ref. egyházkerületnek is tanár-ról kellvén gondoskodni, a mind papi mind tanári pályán egyforma szerenesjű férfiú Sárospatakra kettős hivatalba megválasztatott; holott is 1808. máj. 22. napján köszönt be mint pap, s tanításait a kereszteny erkölcostudományból és gyakorlati theologiából a főiskolában hasonlóul megkezdette. Meghalt 1828. sept. 21. Nyomtatásban megjelent művei: „Oskolai tanítókönyv.“ Németből szabadon. Győr, 1793. 8dr. „Keresztyén Katechizmus fordítás. Vácz, 1806. 8dr. Sok kiadást ért. „Kisdedek katechizmusa.“ Vácz, 1806. 12dr. „Halhatatlanság oszlopa“ vagy halotti Versek. Vácz, 1807. 8dr. Másodszor bővítve Patakon, 1813. 8dr. „Énekek.“ Vácz, 1807. 12dr. „A Prédikátori tárházban találtató predikációi.“ Vácz és Veszprém. 1805—8. 3 darab 8dr. „Ehrenrettungsversuch“ stb. egy utazó angol becsmérlesei ellen, megjelent a berlini „Freymtithige“ czímmű haviirásban 1806. 49—50 számban. „Vallástevő katechizmus.“ Sárospatak, 1813. 8dr. számtalanszor qjra nyomatva. „Rövid erkölcsi tudomány az oskolai gyermekek számára.“

Sárospatak, 1826. 8dr. „Erkölcsei olvasókönyv az apró oskolák számára.“ Sárospatak, 1826. 8dr. „Templombeli köz-napi könyörgések.“ Sárospatak, 1827. 8dr. „Predikációinak“ második darabja. Sárospatak, 1814. 8dr. Harmadik darabja. U. o. 1819. Negyedik darabja n. o. 1820. mind 8dr. Ezeken kívül számos, nagyobb alkalmi predikációk, mint a lipcsei ütközet, a reformatio harmadik százados ünnepére. „A keresztyén vallásra való, útmutatás,“ Stapfer Fridrik J. ksteohismusából Sárospatak, 1813. 8dr. Sokszor újra nyomatva.

Laezkovies János, kír. nemes testőr, később huszár kapitány. Meghalt 1795. Munkája: „A maczedoniai vitéz.“ Trenk után fordítva versekben. 1790.

Laky ev. János Demeter, 1818-ban december 25-én Keszthelyen, Zalamegyében született. Alsóbb iskoláit születése helyén, a bölcsészeteket szép előmenettel Györött végezvén, 1838-ban a premontri'kanonok-rendbe lépett. A szende lelkű növendék nem csak társainak, de előljáróinak is köztetszését és szeretetét öröklé. — Nem is ok nélkül: mert kötelmes feladatnak dicséretes meghaladása mellet az önmivelőség segédszerei nyújtónak nemes lelkületének foglalkozást. Egyike jelesebb költőinknek. Mint papnövendék Milton „Paradise Lost“ című költeményét fordító le ötös jambusokban, megkísértendő költői nyelvét. Első zsengéje Czuczor Gergelynek bemutattatván, e költői tekintély az ifjú bajnoknak nemes irányót növelendő, a „Koszorúk“ ez. folyóiratban! megjelenést jelölé ki közönyül. Azonban növendékünk azon nemes önérzetből, miszerint Neander latin fordítósét feltűnőbbnek vélt rövidséggel kezdé, nem engedé mind máig kéziratban heverő igen becses művét kiadatni. — 1843-én pappá szenteltetvén, a szombathelyi közép tanodában két évig mint nyelv-, egyig mint szónoklattanár működött. 1847-ben „Költészet rendszere“ cím alatt a költészet műszabályait kiadván, e műben sokoldalú műveltségenek félreismerhetlen emlékét örökíté, megismertetvén a kellemes hangzatú olasz, spanyol és portugál többféle vers-

nemeket, mellyek mind máig utánzat nélkül maradtak. Igen a sestina—hatoska, decima—tizeske, Glossa—fejtegető dal, Tenzone—vitadal, Makame—versesemé, Canzone és Canzion derék költőnknek, olly remek versezetei, mellyekben, hiszszük, a költészett terén feltűnő iQabb bajnokok közöl többen föltalálancyák szellemi éleme nyöket. — E műnek megjelenése után Keszthelyre költészettanárrá nevezettetvén, itt találtatott az 1848—49-iki politikai viharok által, melylyek a szendeségről s legnemesb társalgásról elhírült ifjú tanárt 4 évi szenvédésbe mélyeszték. Ez idő alatt az angol, franezia', olasz és spanyol nyelvekben képzé ki magát, s pár Borsosának társulatában Gibbon „The History of the decline and fall of the roman empire“ oz. jeles munkájának eredetiből magyarral fordításával foglalkozók. E nagy mű egészen befejeztetvén, résztvevő Maecenas után sovárog. — 1854-ben különféle intézetekből keresék fel a tanári szózatok, miszerint adna ki egy olly irányadó művet, tnelly a nemzeti irály-kedvelőket kivétel nélkül kalauzolhatná. E felhívásoknak engedve, szülemllett a közösen ismert „Irályrendszer“ ez. mű. E jelentékeny műveken kívül több rendbeli alkalmi versesetekben tünteté ki magát, szünetlen elhallgatva nevét. Utóbbi munkái közt közeliamerésben részesültek az esztergomi basilika fölszentelésére készült szonettjei, melylyek a köztetszést annyira kiérdemlők, hogy a több rendű öröm hangok közt méltán a legelesebbek közé soroltattak. Jelenleg Csornán mint prépostsági titoknak és házfelügyelő működik..

Lambach Elek, kegyesrendi tanár, szül. Kecskeméten 1758. s 1774-ben lépett a szerzetbe. Felsőbb tanulmányainak végeztével tanár lett Pesten, később nevelő báró Mitrovszky családnál, végre magyar nyelv tanára a bécsi Theresianvmnál. Latin versein kívül „A magyar királyok és királynék koronáztatásoknak ünneplését“ irta meg. Nyom. Pest, 1790.

Lány Mihály, szépsi fi; hazai iskolázása után 1607. mene Wittembergába, 1608-ban Marburgba. Visszatérte

a pataki tanoda igazgatása fogadta 1610; melly hivatalából 1613-ban kilépett, a a gömöri egyház lelkésze volt körül-benlül öt esztendeig. 1618. szatmári pap és esperta, 1623. abauji és tornai egyházmegye esperese, mint tarezaü eled pap, tizenkét esztendeig. 1623. jelenvolt a bekecsi templom szentelésén; 1629. az erdőbényei zsinaton, mint korelnök a többi esperesek között, s co-episcopus ozimmel, a menynyiben akkor igatá be s avatá fel hivatalába a zempléni esperessége Miskolczi Istvánt. 1630. gróf Rákóczi György-gyel együtt részt vett a pataki évi vizsgán. Megh. 1634. december utolján, vagy 1635 elején. — Neve diákosan így íratott Michael L. Szépei, tehát Szépei Láni (Lanti) Mihály. Itt a Lanti diák genitivus az akkoriban divatos Vietoris, Tonsoris, Fabri stb. példájára. Munkái: 1) Halotti pompa, melylyel Károli Zsuzsannának utolsó tiszteletét tétetett 1622. Nyomt. Fehérváron 1624. 4dr. E gyűjteményben egy parentatio a Lánier. — 2) a Bekecsi templom Mentelésekor mondott beszéd. Kassán 1625. — 3) Az erdőbényei zsinaton 1629. tartott beszéde a zempléni egyházmegye levéltárában.

Laskal János, tudós férfiú volt. Tanulván idehaza, 1629-ben a németországi egyetemekre ment, s a külföldet mint több förendü ifjak kísérője többször látogatta meg. Végre Bethlen István által ecsedi prédkátorrá neveztetett Mint illyen irta következő munkáit: „Cito, · longe, tarde, avagy: egy kettős értelmű kérdésnek megválasztása.“ Lőcse, 1638. „A polgári társaságnak tudományáról.“ Justus Lipsius után fordítva. Bártfa, 1641. „A hittől szakadásnak megorvoslása.“ Vedelnie M. után. Várad, 1844. „Sz. Dávid ISOzsoltári, imádságokkal.“ Debreczen, 1651. Fordította magyarra „Verbőczi tripartitumátmelly a latin eredeti szöveggel együtt Kolosvárott 1698-ban jelent meg. E név össze nem tévesztendő Laszkai Jánossal, ki gyulafejér-vári kanonok volt s szintén Werbőczi Tripartitumát fordítá magyarra, melly azonban még 1598-ban Nagyszombatban jelent meg.

László Pál, nagyváradi 1. sz. kanonok, jeles magyar-

sággal lefordító és kiadá „Petra Ferencinek a jó és gonosz szerencsének orvoslásáról irt két könyvét“ Kassa, 1720. 12dr. 240 1. «·

Laucsek Márton, szakolczai ev. prédikátor, Benkendorf után magyaráltva kiadá: „Az első keresztyéneknek tíz főüldözésekéről szólló Históriát.“ Posony, 1787.

Lázár János (gyalakuti), szül. 1726-ban. Tudós, s mint az erdélyi rendek elnöke szónoklatáról híres férfiú volt. Beszélte a magyar, német, szláv, francia, olasz, angol, török, görög, zsidó nyelveget, a persa nyelvet tökéletesen érté. Fiatal korában utazásban leié gyönyörét. Konstantinápolyban hosszabb ideig tartózkodók; sott egy a törökök hadi dolgairól szóló könyvet törökből francziára fordított s kiadta Bécsben, 1766. Nemkülönben Hasyph persa költő ódáit latinra fordítva kiadá. Varsóban és Berlinben követségeket viselt. Meghalt e nagy férfiú 1772-ben. Magyar nyelven illy czímű könyvet bocsátott közre: „Rövideden egybefoglalt gyermek Geographiája.“ Szeben, 1750.

Lázár Miklós, szül. 1814. december 24-kén karácson éjszakáján Nádudvaron, Szabolcsmegyében nemes és istenfélő szülöktől. Elemi iskoláit szülőföldén, a négy latin nyelvtani és szónoklati osztályt Nagyváradon, a költészeti osztályt Kassán, a bölcsészetet pedig dicséretes előmenetellel a nagyváradi kir. akadémiában végezvén, 1832-ben a nagyvárad-megyei nevendékpapok sorába igtattatott Theologiai tanulmányainak befejezése után 1836-ban a püspöki irodában nyert alkalmazást, s ugyanazon év végnapján a ez. szék ik-tatójává neveztetett; mint illyen szabad óráit a német nyelv tanulására fordító. 1838. január 1-jén áldozárrá szenteltetvén, káplánul előbb Szilágy-Somlyóra, és még azon évben Újpalotára s a következő év júniusbavában Nagyváradra téte-tett át; ez utóbbi helyen főnöke, a miveit és széplelkü Baricz Mihály, ki Horáczot ő excellentiájának, Cicerót ő nagyságának szokta nevezni, megkedveltei vele a romai irodalom remekműveit Ez időben tanulmányozta Hoványi Ferencz tan társa- s barátjával az olasz és francia nyelveget; vele

olvasgatta a tornai classikusokat: tőle és általa ismerte meg a kath. egyház Möhlereik; együtt tervezgették a később Hoványi által létrehozott nagyváradi egyházirodalmi, fájdalom! rövid életű papegyletet, mellynek H. elnökévé, L. titkárává választatott 1842-ben fönöke halála után nagyváradi ideiglenes plebános-helyettessé lön. 1844-ben a váradi-olaszi kápláni állomást töltő be. Ez időben Bihar megye közgyűlésén mint szónok föllépett, s a szó erejét a betű néma, de biztos hatalmával is egyesítendő, a „Nemzeti Újság“-ban előbb Ködi, azután Frére de Marie név alatt az egyház és fenállott rend mellett harczolt. 1845-ben Debreczenbe tétegett át kápláni minőségen, hol nemesak mint hitszónok jeleskedett, hanem a költészetet is ápolta; több, tetszéssel fogadott alkalmi versezeten kívül a Kath. Néplapban és az 1847-ben megindított Kath. Naptárban saját neve alatt jeles költeményeket közlött; ezeken fölül a Religioban Ohati név alatt a debreczeni templom keletkezéséről, annak múltjáról s jelenéről egy pár ozikket is írt. A forradalom leküzdése után 1849. nov. 24-én vád alá vétetett, de 1850. július 10-kén a haditörvényszék által a kereset alól fölmentetvén, szabadon bocsátottatt. Ezután állás nélkül maradván, nehogy másoknak terhére legyen, szerzett ismereteit hasznára fordította; a német és francia nyelv elemeiből s egyéb tantárgyakból magán órákat adott, miglen 1852-ben Mező-Peterd-re plébánosnak kineveztetett, hol mind e mai napig működik élve kisded nyája szellemi javának, magas hivatásának és az egyházi költészetnek. Nyilvános föllépése óta az irodalmi téren már eddig is számosb, a Religio-, Családi Lapok- s a Kath. Néplapban koronkint megjelent jeles műveivel gazdagította az egyházi költészetet, s szép képzettsége reményt nyújt, hogy azt ezentúl is gazdagítandja. A „Magyar Sajtó“ 1856. évi folyamának 97 számában „Adópénz“ című költeménye közlésekor e meleg szavakkal mutatá be őt olvasó közönségének: „A tanköltészetnek nemcsak legnemesbíke, de legnehezebbíke is minden bizonynal az egyházi; mert a művész szabályok és kellemes formák megtartása, és a őzéi-

zott hatás eszközléséül az élethez és uralkodó fogalmakhoz elmúlása mellett, a költői melegségnek és phantasiának egy hajszálnyit sem szabad azon határtól eltérni, mellyet a feladás gyengédsége, a vallás méltósága kijelöl. S ez igen nagy érzelem-tisztaságot s mély önmagába-vonulást igényel a lólektől. Azért igen örvendünk, hogy mi is kedveskedhetünk a „Magyar Sajtó“ tiszta olvasónak egy igen szép egyházi költeménynel s tiszt. Lázár Miklós m-poterdi plébános urban bemutathatjuk a nagy közönségnek annak érdemes szerzőjét, ki e mutatvány s még több hozzánk általa beküldött költeményei szerint hivatva látszik, a nemzeti irodalom, a magyar költészet e terén annál üdvösebb és fényesb szerepet foglalni el, minél ritkább volt az újabb korban azok száma, kik ez irányban a világuralom s a kor műveltsége mai fokához mérve hazánkban sikerrel működtek volna. Szívesen üdvözljük tehát a derék miveit lelkészt e gyönyörű pályán; s annál bátrabban joslunk neki egykoron érdemkoszorút, minthogy a sorok, mellyekkel költeményeit hozzáink kísérte, velünk fölfelé törekvő geniusát sejtetik, s meggyőztek a felöl, hogy költői hivatása öntudatában halad. ...“ Említést érdemel költőnknek azon műve is, nielly „Jézus a világ megváltója... ezim alatt a „Kelet Népében“ jelent meg. Nem rég, az alkalmiakat mellőzve, költeményiből egy 14 ívnyi füzet illy cím alatt: „Lázár Miklós vallásos költeményei“ jelent meg Pesten, 1857.

Lemouton Emília, Adorján Boldizsár költőnek neje, szül. Pesten, hol atya János az egyetemnél az olasz nyelv rendkívüli tanára volt. Jelenleg Rimaszombatban anyai gondok foglalják el idejét. Néhány év előtt a szépirodalmi lapokban többször lehetett nevével találkozni csinos dolgozatok alatt. Fordítani kezdé kötetlen írályban Shakespeare színműveit, de igen kár, hogy abban hagyta.

Lestyán Mózes, jezuita, szül. Erdélyben, Csík-Szentkirályiban 1720. septemb. 17-én. Végezvén Kolosvárott a bölcsészeti tudományokat, 1743-ban lépett a szerzetbe. A fogadalmak letevése után mint magyar hitszónok buzgóko-

dék Szatmárott, Ungvárt és Sz.-Udvarhelyen kilencz éven át; ez utóbbi helyen egyszersmind házfőnök s a szerzet eltöröltéése után plébános volt egész haláláig. Munkái: 1) *Metempsychosis, seu Anima Pulcheriae Orientis Imperatricis in Augustam Occidentis Imperatricem Thoresiam transfusa*. Kolosvár, 1749. Latinból magyarra fordítva kiadá 2) *Loyola* sz. Ignácz Jézus társasága fundatorának életét (Kassa, 1763.4dr. 163 1.); és 3) *Xaveri* sz. Ferencz életét (Turselli után. U. o. 1759. 4dr. 386 1.).

Letheuyeui István, a XVII. század elején prédikátor volt Csepregen. Magyarra fordítá Hutter Lénártnak a hit ágazatairól írt könyvét, melly 1635. Csepregen Farkas Imre által nyomatva jelent meg illy címmel: „Az szent írásbeli Hitiinc Againac rövid összeedezése.“ 4dr. 255 1. Irt eredeti munkát is illy cím alatt: „A Calviniatac magyar Hannoniaianac meghamisítása.“ U. o. 1633. Ajánlva van gr. Nádasdi Pál tábornoknak.

Letheuyeui János, pécsmegyei áldozár, pinczehelyi plébános, magyarra fordítá s kiadá a következő műveket: „*Anonymous*, az az: Béla királynak nevetlen író Deákja, a ki ama hét magyaroknak Szittyából lött kijöveteleket megírta.“ Pest, 1790. 4dr. 71 1. Broderich István után: „*Második Lajosnak Magyar ország királyának a mohácsi Harczon történt veszedelme, egy toldalékkal a török ural-kodásnak kegyetlenségéről.*“ Buda, 1795. Medicei Pál után: „*A zsidóknak szokási és szertartásiról.*“ Pécs, 1783. 4dr. 316 L „*Apophtegmata, azaz ékes és éles rövid mondások, mellyeket hajdan bölcs Plutarkus görög nyelven öszveszedett.*“ Pécs, 1785. 8dr. 279 1. Végén Hunyadi János levele Újlaki Miklóshoz 1443-ból. Van egy remek beszédje Ferencz István romai császár halálára. Buda 1765. Versekbe foglalva megírá „*Első remete szent Pál életét.*“ Pécs, 1786.

Liehner Pál, szül. Modorban, Posonymegyében 1818-ban. Tanult ugyanott és a posonyi ev. lyceumban. Iskolái végeztével a lípcsei philologiai seminariumba jutott. Beu-

utazta Németország több előkelő egyetemeit: Berlint, Göttingát stb., hol Grimm Jakab, Heine és más nevezetes tanárok előadásait hallgatta. Visszajövén, tanári meghívást vett a posonyi főiskolába, hol jelenleg is a felsőbb osztályokban a *classicus* nyelvek tanára, osztályfőnök és könyvtárnok. Még mint tanuló Lipcsében írt magyar nyelven „*Hellén nyelvtant*,” és később „*Hellen olvasókönyvet*” (kiadva Posonyban Wigandnál), melyek köztettsében részesültek s rövid idő alatt elfogyván, egy második kiadást tettek szükségessé. A hellen nyelvtan magyarul írva azon időben még ritkaságok közé tartozott; s Lichner úgy tekinthető, mint ki ifjú korában zsenge munkálatával már is úttörő volt. Erre egyiránt képesíté őt tiszta, velős, szabatos magyarsága, valamint a *classicus* irodalomban! kitűnő jártassága; s a mi fő, ennek az újabb iskola kifejlődött modorában értelmes kritikai kezelése. E tekintetben Lichner hazánkban a *classical* nyelvek és irodalom tanárai s mivelői közt szép állást vivott ki magának; miről nemcsak számos hallgatói, kiket már évek hosszú során át ezen tanulmányokban oktat, tanúskodnak, de azon számosak is, kik hírenél fogva ezen tanulmányokban magántanítványaiul szegődtek, s előmenetelüket egyedül neki köszönik. 1853-ban hellen nyelvtana újból egészen átdolgozott s tetemesen megbővített kiadásban jelent meg, valamint a következő évben olvasókönyve is; mind a kettő ismét Posonyban Wigandnál. E jeles mű lényegben ugyan a külürirodalom e szakban! legértelmesb tanárát követi, de egyes részletekben önálló és pedig előnyös eredetiséggel is bír; a szerző felekezete számos tanítúzeitől tankönyvül lón elfogadva. Lichner terjedelmes tudománya s irodalmi munkássága azonban nem szorítkozik csupán ezen körre. Michnay posonyi tanártársával (1. az első kötetet) egyesülve adta ki az ev. főiskola becses könyvtára egyik nevezetes codexéből „*Buda városának törvénykönyvét 1244—1421-ből*” (4dr. Posony, 1845). Ezen első rendű honi történeti és különösen jogtörténeti emléknek közzététele nem csak a hüs nagy avatottad got tanúsító diplo-

maticai kiadás által vált példányszerűvé hazánkban, de a hozzáadott tudományos jegyzetek és föl világosítások is az összes hazai, romai és germán jogtudomány s jogemlékek köréből bámulásra ragadják az olvasót, mint erről a hasontárgyu külföldi munkákban gyakran történik említés: míg a tudományosból művek iránt részvétlen irodalmunk azt mindeddig megfelelő méltánylás nélkül, majdnem ismeretlenül bírja. Annál nagyobb elismerésben részesült hazáján kívül, nein csak, mint említők, a tudomány avatott férfiainál, de a fejedelmeknél is, kik a szerzőt érte különös méltánylások jelei- és nyilatkozataival tisztelték meg. Szerzők a hazafiul érzetnek hódolva, a különben ó-német nyelvű szöveget magyar cím- és előszóval látták el; végül, pedig kimerítőleg magyarázó ó-német szótárt toldottak hozzá. A mű egyébkint olly diszszel páros ízléssel van kiállítva, hogy eddig hazánkban a tudományos művek kiadását illetőleg szinte páratlanul állott; s csak legújabban csupán a fényes kiállítás előnyeire számító képes, drága kiadások versenyezhetnek némi részben vele. — Lichner módnélküli szerénységének tulajdonítandó egyébkint, hogy valamint eddig nem volt nevezve újabb irodalomtörténetünkben, úgy szintén egyéb dolgozatai is ismeretlenül maradtak. Megemlítendő még aposonyi főiskola 1851¹ iki tudósítványában megjelent értekezése „Szabó István magyar Homerosáról.“ A jeles, még élete delén álló férfiútól, ki egyébiránt is iskolájának és egyházának nemcsak dísze, de egyik legtevékenyebb férfia, igen sokat várhat még a magyar irodalom.

Lipsiai Pál név alatt jelent meg 1610-ben Debreczenben illy című könyv: „Lex politics Dei, avagy mindenféle törvények és Rendtartások, mellyek a külső polgári társaságra tartoznak.“ 4dr.

Liszthy János, Liszth Kristóf szebeni polgárnak fia. Kitűnő előmenetellel bevégezvén az iskolákat, a polgári élet pályáján indult el, és olly szerencsével haladt előre, hogy hamar az udvari cancelláriánál titoknokká neveztetett, és e minőségben Oláh Miklós érsek öccsének Lucretia nevű

leányával házasságra lépett. Meghalálozván azonban neje, az esztergomi megében pappá avattató magát, a hol Oláh Miklós kegye ót rövid idő múlva kanonokká tette; és kitűnő elmebeli tehetsége által is nagy kedvességen lévén, mind I. Ferdinand, mind II. Miksa királyok által, először veszprémi, azután győri püspökké neveztetett. Ferdinand I^b 54-ben nemességgel ajándékozta meg testvérét is. — Latin nyelven több dolgozatai ismeretesek. Liszthy volt első, ki II. Miksa király és az együtt levő országnagyok előtt mint cancellár magyar nyelven szónokolt a hongyúlésen; miért is méltán foglalhat helyet a magyar írók koszorújában.

Krivinai Lonovics József, egyházi és országgyűlési szónokaink legjelesbipe, egykor egri érsek s cs. kir. val. b. t. tanácsos, született Miskolczon, Borsodmegyében 1793.jan. 31-én. Kitűnő előmenetelkel végezvén alsóbb iskoláit, Egerben egyházi rendbe lépett s a hittudományt olly sikерrel tanulta, hogy abból tudori koszorúra érdemesíteték. 1817-ben áldozárrá szentelte; 1829-ben egri főegyházi kanonokká s fényes tehetségei- s érdemeinél fogva már 1834-ben az országgyűlés alatt csanádi püspökké, később Sz. István vitézrendje középkeresztesévé s val. b. t. tanácsossá neveztetett. A magyar tudós társaság páratlan tudományossága s hazafiu érdemei tekintetéből tiszteletbeli tagjává választotta meg. Mint csanádmegyei főpásztor, Lajcsák Ferencz nagyvárad 1. ez. püspök halála után a nagyváradi tankerületi iskolák és tanulmányok főigazgatójává lön, s e minőségen kiváló tapintattal s eredménydus hatályossággal kormányzott 1847-ig. Emlékezetes, Romába 1841-ben a magyar egyház ügyeiben tett utazása is. Az egyház iránti hő buzgalmát leginkább föltüntetik az országgyűléseken tartott remek szónoklatai, mellyek még egy részről lánglelkü s ékesajku szónokot árulának el, más részről mély s alapos diplomatai ismeretekről tevének fényes tanúságot. Megjegyzendő, miszerint L. majd minden európai nyelven beszél, különösen a francziát tévé sajátjává. 1848-ban

a m. ministerium alatt V. Ferdinand király ő felsége által egri érsekké nevettetett; ez állásáról a forradalom megszűntével lemondván, jelenleg Bécsben a tudományoknak, magyar egyházi irodalomnak, kereszteny jótékonyságnak és istenes élet gyakorlatának szenteli napjait. Örökbecsű beszédein s egyéb nagyfontosságú dolgozatain kívül következő classical jelességű munkái által halhatlanitá köziszteletben álló nevét a magyar hazában: 1) „A protestáns reformatio históriája Angliában és Irlandban.“ Cobbett után angolból magyarra fordítva. Nagyvárad, 1832. — 2) „A Josephinismus és az egyházat illető legújabb császári rendelvény.44 Bécs, 1851. VIII. 118 1. n. 8dr. — 3) „Az angol türelem.44 U. o. VI. 84 1. k. 8dr. — 4) „Népszerű egyházi Archaeologia“ III. kötetben n. 8dr. U. o. 1857. Az I. köt. az egyházi évkört tárgyalja XIV. 353 1. A II. köt. a szentségekről értekezik 451 1. A III. köt. a rendes s rendkívüli ünnepélyeket, s egyházi téteményeket fejtegeti 472 1. Lonovicsunknak eredeti művei a minő elmeéssel, bő s alapos tudományossággal, ép olly erőteljes, szabatos s tiszta magyarsággal írvák; különösen népszerű egyházi archaeologiája egyházi irodalmunk e nemében valódi korszakot képez, s a külföld figyelmét is magára vonta.

Lorándfi Susanna, Mihálynak, Sárospatak urának egyetlen leánya, 1616-ban Rákóczi Györggyel házasságra lépett. E hires fejedelemnő női erényein kívül mint tudományos és tudománypártoló nő ttindöklött. A sárospataki egyháza és collegiumot sok kincsesei halmozd el; számosakat munkáik kiadásában adományokkal segített, tanodák alapítására sok gondot és pénzt fordított. Azonfölül maga is írt illy czímű könyvet: „Moses és Próféták, azaz: az igaz keresztenyi vallásnak XLV. ágazatának Szent-írásbeli győzhetetlen bizonyáság tétele/4 Megjelent Gyulafejérvárott 1641. — E munkát egy névtelentől csípős satyra követte; sőt találkozott, ki következő gunyverssel illette azon nőket, kik elhanyagolva női kötelességeiket a biblia magyarázatával foglalkoznak:

„Nunc Paulina tonant madidis oracula' mappis,
 Ante focom nutrix potaque mussat anus.
 Quid mirum, si ait nobis Ecclesia discors?
 Dant passim bibula, Biblia voce sonos“

Lótti Pál (császári), kecskeméti ref. prédikátor készített „Deák olvasókönyvet a legalsóbb deák classisokhoz alkalmaztatva“ Pest, 1805.

Losoncai István, Debreczenben született s ugyanott végzé alsóbb iskoláit. Felsőbb tudományokra 1740-ben Utreohthe ment, s visszajövén; folytonosan a körösi collegiutnál igazgatói tisztet viselt, mellynek betöltésében nagy buzgalmat fejtett ki. Több hasznos könyvet adott ki. Ezek közt magyar nyelven: „Éneklésben Tanító mester, azaz: a keresztenyi bitnek fő Ágazatait magokban foglaló üdvösségeé Énekek“ Posony, 1754. — „A szent Históriának summáia, mellyben az Isten Anya-szentcgyházának e világ teremtésétől fogva, a Kereszteny vallásnak elterjedéséig lett dolgai a szent Írásból rövid kérdésekben és feleletekben foglaltatván, előadattatnak, és most Magyar ország kis tükörével, azaz: olly könyvetekével, a melly Magyar ország-nak földet, Polgári állapotát és Magyar országnak Históriáját sommásan ki mutatta, a Tanulóknak nagyobb előmenetelekre megbővítetté kibocsáttatott“ U. o. 1771. Magyarország térképével. A második kiadás Erdély leírásával bővítve jelent meg. — Latinul: „Artis Poeticáe subsidiurn“ 8 részben. U. o. 1769. Horányi, ki e férfiúról di-esérőleg nyilatkozik, jegyzetben említi, hogy a kir. helytartótanács megbízásából Pál Vendzelnek a juhászairól és dohánytermesztésről szóló művét is Losonzi fordítá magyarrá, melly Posonyban 1773-ban jelent meg. Ó írta és kiadta az «Ily sokáig közkedvességű „Hármás kis tükörű térképekkel ellátva. Posony, 1777. Azóta több kiadást ért.

Lovász Jaroslaus, szempezi születésű, capucinus atya volt. 1746-ban lépett a szerzetbe, s mint érdemült zárdaelnök halt meg Besnyön 1787-ben. Jeles fordításban hátrahagyó a híres Le Torneux francia szónok szentbeszéde.‘

vagyis a ez intelmek és evangéliumok magyarázatját vasár- és ünnepnapokra alkalmazott predikációkban, szentek életét tárgyazó toldalékkal III. kötetben. Megjelent a becses munka Budán 1771 — 1774.

Lugossy József, a magy. akadémia s k. m. természet-tudományi társulat tagja, debreczeni collegium tanár, szül. Felsőbányán 1812. dec. 13-án. Atyja lelkész és esperes volt. Tanulását Debreczenben végezvén, 1840 ée 41-ben folytat-ta Berlinben. Onnan visszatérvén, szatmári lelkészszé, innen pedig csakhamar m.-szigeti tanárrá választatott; 1845-ben Debreczenbe hivatott a magyar irodalmi tanszékre, mellyel a könyvtárnokság is össze van kapcsolva. 1848-ban a ma-gyar oktatási ministerium által m. kir. egyetemi könyvtár-őrré neveztetett ki, de a kinevezés fogantatba nem vétetett. Magy. akadémiai tagnak 1841-ben választatott. Tőle eddig egyes költemények, egyházi beszédek, különböző érteke-zések, könyvészeti, nyelvemlék! s régiségtan! czikkek jelentek meg az akadémiai közlönyökben s folyóiratokban szétszórva. Ezek közöl kiemelendők: „Andalusia“ (Figyelni. 1838.); „Mózes új fordításának bírálata“ (Athén. 1841.); „Rabovás“ (u. o. 1839.); „Szombatosok“ (Új m. Muz. 185°Δ); „Újabb csillagképek“ (Tudományt. 1840.); „Te-jut“ (u. o. 1855.); „Szörényi magyar köriratú pecsétek 1500-ból“ (Történelmi tárl.); „Hanák és Kerekes fölött akad, emlékbeszédek“ stb. Dolgozataiban ügyszeretetén kívül terjedelmes olvasottsága és értékes irodalmi gyűjteményei támogatják; s halomra gyült anyagzatai földolgozására túlterhelő hivatalos foglalatosságai nem juttatnak kellő időt; e miatt öt év óta összehordogatott „Magyar Csillagismé“-je még mindig befejezetlen.

Lukács Richard, írt „A hónapnak minden napjaira való szent elmélkedéseket.“ Debreczen, 1748.

Madarász Márton, eperjesi prédkátor volt. Magyarra fordítá Meissner B. elmélkedéseit s kiadta illy czím alatt: „Sz. elmélkedések a vasárnap evangeliomokba a magyar nyelvvel való megajándékozása.“ Lőcse, 1635. 4dr. 19 és

1661. Ugyanannak „Elmélkedései az innepi evangeliomokba,” Krisztusnak a keresztfán mondott hét szavainak magyarázárával. U. o. 4dr. 19 és 770 lap. „Ünnepi predikációk.” Lőcse, 1641. „A kegyes életről s az jó halálról.” Szennert D. után. Lőcse, 1643. „Szent Bemérd atyának elmélkedést” U. o. 1649.

Magda Pál, szül. Rosnyón 1770. jan. 29. Alsóbb iskoláit Rosnyón végzé, a bölcsészetet Késmárkon és Posonyban ballgatá. Azután kiment a jénai egyetembe, honnan visszatérvén, előbb mint magántanító működött, azután a esetnek! neveidében a nyelvtant és ékesszólást adá elő; később a gömöri tanodánál nyert alkalmazást s onnan Lőcsére tételett át a prot. egyházi törvény rendes tanárául. Ez állomását elhagyá s Besztercebányán az újonnan föllállított tanodánál vállalt tanári hivatalt, s itt tudományának híre elterjedvén, Teschenbe (Szilézia) hivatott meg gymnasiumi rektoraok; azonban a soproniak meghívását fogadá el. 1822-ben a karloviczi lyceum rectorának s végre a sárospataki collegiumhoz tanárnak neveztetett ki. — Mint tanár mindenütt köztisztelőben állott; azonfölül következő írott művei alapíták meg hírét: „Magyarország és a határvölgy katonaság vidékének legújabb statistical és geographiai leírása.” Pest, 1810. „Statistisch-geographische Beschreibung des Königreichs Ungarn.” Lipcse 1832. „A mezei gazdaság philosophiájának szabásai szerint okoskodó és munkálkodó gazda.” Sárospatak, 1833.— A Felsőmagyarországi Minerálvában következő értekezései foglaltatnak: „Amagyar nyelvben teendő újítások barátjai és ellenségei közt lévő perpatavar kodásról” — „A culturáról;” — „A Fatumról;” „A nemzeti nyelv nivелésével hirtelenkedni nem kell.” Adott ki ezenfelül iskolai programotokat latin nyelven; bölcsészeti munkái kéziratban vannak.

Magyari István, sárvári prédkátor, írt „Az országban való sok romlásoknak okairól.” Sárvár, 1602.4dr. 1901.

Magos Ernő, családi neve Grosz, posonyi születésű, fia az ottani ev. lyceum egyik volt tanárának. Herwegh-től

fordító „Egy elevennek költeményeit Ajánlattal a holhoz melly fordítmány Pesten 1848-ban jelent meg. Szintén ő tőle jelent meg fordításban: „Róma Augusztus korában“ Pesten, 1847. — Ezeken fölül 1848-ban adá ki Robespierre három beszédét szintén fordítva.

Major Gábor, „Arithmetica hecatondica, avagy az kétszerkettőnek 99-ig való folytatásával rendbeszedett táblák“ című munkát hagyott hátra. Pest, 1783. 8dr. 101 l.

Majoron András, szül. Hamván, Gömörben 1788. Táncult először szülőfalujában, aztán Sárospatakon. Akadémiai tanfolyamra mozdittatott jul. 16. 1807. Bölcsészet és liittani tudományok végeztével, előbb ugyan ellenőr, aztán 1819. jul. 18. úgynevezett humaniorum professor, megkezdtő hivatalát sept. 7. napján a költészeti osztályban. Akadémiai tanárrá lett 1838-ban, mikor előadá a logikát és magyar irodalmat. Meghalt, máj. 8. 1854. — Munkái: „A régi geográfiának rövid vázlat“ 1831. 192 1. 8dr. „A magyar nyelvtan elemei“ Népiskolák számára. 1844. 154 1. 8dr. „A gondolkodástan elemei“ Felgymnasium számára. 1847. 176 1. 8dr. „Magyar Nyelvtan“ 1848. 2721. 8dr. Nyomatott Patakon valamennyi.

Gr. Majláth János, költő, történetíró és publicista, szül. Pesten 1786. oct. 5-én. Iavadéka e nevű magyar nemzettségnak és fia M. Józsefnak, egykor osztrák államminiszternek. Gondos házi nevelésben részesülvén, Egerben a bölcsészeiét, Györött a jogot tanulta. Azután állami szolgálatba lépett, de azt 10 év múlva szemeinek gyengesége miatt odahagyá. Később elhatározó, hogy egyedül az irodalomnak szentelendi idejét. Egyes költői kísérletek már korábban jelentek meg tőle. A költészeten kívül a történetírással nagy sikerkel foglalkozott. Iratai több mint 60 kötetre terjednek, mellyek között kitünnöbbek: „Kalocsaer Codex altdeutscher Gedichte“ Kiadta Köffingerrel együtt Pesten, 1818. „Altdeutsche Gedichte,“ vagyis a nevezett codexból kiválasztott jelesb költemények új német fordításban. Stuttgart, 1819. „Gedichte“ Bécs, 1824. „Magyart-

ache Sagen, Mürchen und Erzählungen“ Brünn, 1825“ kiadás Stuttgart és Tübinga, 1837. „Magyarische Gedichte.“ (Fordítások.) Stuttgart, 1825. „Himfy's auserleene Liebeslieder;“ magyar eredeti szöveggel. Pest, 1829. Mássodszor eredeti szöveg nélkül u. o. 1831. — Sokkal nevezetesebbek ezeknél történeti művei, melyek írásánál kitűnő emlékező tehetségének fölötté nagy hasznát vette. Hlyének: 1) „Geschichte der Magyarén.“ 5 kötet. Bécs, 1828—31. Több kiadást ért. 2) „Neue Geschichte der Magyarén.“ Tárgyazza a legutóbbi forradalom történetét. 3) „Geschichte des österr. Kaiser st aats.“ 3 köt. Hamburg, 1834—42. 4) „Dcr ungarische Reichstag von 1830.“ Pest, 1831. 5) „Geschichte der Stadt Wien“ Bécs, 1832. 6) „Das ungarische Urbarialsystem.“ Pest, 1838. 7) „Vallásmozgalmak Magyarországban.“ Pest, 1844. Két füzet jelent meg ezen munkából s különösen a reformatio kezdetétől 1843-ig tárgyalja a vallási s egyházi viszonyok történetét. Az adatok szorgalmass összeállítása s egy önállólag gondolkodó lélek szellemre ömlik el az egészen. Méltó kezdemény arra, hogy főleg az illy szakmára hivatott egyházi férfiak által folytattassék és kiegészítessék. — Ugyanaz németül „Die Religionswirren in Ungarn“ ezim alatt. 2 köt. Regensburg, 1845. — Ezeken kívül tolla alól kerültek még ki: „Ungarische Sprachlehre.“ Pest, 1830. Második kiadás 1838.— „Mnenmonik.“ Bécs, 1842. Kiadá továbbá a pesti „Iris“ ezimű almanachot 1839—47. Kovacsóczy után ő szerkesztő egy ideig a „Nemzeti Újságot.“ — Mint publicista időszakonként több ízben vett részt a magyar országgyűlés tanácskozásai-ban, hol leginkább jeles emlékezőtéhetsége, történeti jártassága s adatismere által tünt ki. Sok harczai voltak K. tál 1846 és 47-ben a pestmegyei gyűléseken; de ő, mint alapos történész mindenüiszor diadalmaskodók a heves agitator ellen, valahányszor historiai és törvénytudományi tételekről volt szó. 1848-ban Bajorországra vándorolt, s Münchenben életszükség- és kétségbreeséstől zaklattatva, leányával együtt az Izar hullámaiban keresett enyhülést, pár

perczel az előtt, midőn leányának gazdag jegyese pénzsegdelemmel érkezők Münchenbe. Az irodalomnak élt utolsó perczéig, s tetemes vagyonit is erre áldozta föl; melly minden végkép elfogyott, élni sem nem tudott, sem nem akart.

Makai Sámuel, Gerhard J. imakönyvét adta ki magyar fordításban illy czímmel: „Kegyességnek minden napí gyakorlása.“ Kolos vár, 1744.

Maklári János, előbb felsődobszai, azután cassai ref. prédikátor, De Losea A. után magyarítva közrebocsátott illy czímű művet: „Keresztyén oskola, avagy keresztyén vallás fundamentomos Ágazatin vezető oktatás/4 Posony, 1793. 8dr. 4641. Más munkája: „A magyar történeteknek rövid rajzolatja.“ Dettelbach után. Pest, 1792. „Regveli és estveli imádságok.“ Kassa.

Maklári Lajos, szül. Giczén, Gömörmegyében 1820 körül. Atya ref. lelkész volt ugyanott Tanult Késmárkon és Sárospatakon kitűnő sikерrel. Köztisztelőben állt atya halála után ennek utódjául választaték. Jelenleg Berzéten lelkészkedik. 1855-ben jeles gyakorlati segédkönyvet bocsátott közre „Bibliai egyezményes szótár a szentírás igéinek fellelésére és magyarázatára vezető segédkönyv44 cím alatt. Kiadta Székács József és Török Pál. Pesten, IV. 592 1.

Nándi Sámuel (Katona szerint István), Szatmármegye táblabírája, „Magyar Sunád“ címmel alatt I. Béla király név-telen íródeákjáról írt egy jellemző könyvet. Megjelent Debreczenben, 1799. 8dr. 21 és 126 1. Továbbá németből fordítva kiadta illy czímű munkát: „Szivet sebhető s elmét gyönyörködtetéssel tanító romai mesékben tett próba.“ Posony, 1786. 8dr. 404 1.

Nándii Miklós, szül. Vasmegye Vép mezővárosában. Mint tanuló sz. Ferencz szerzetébe lépett, és mint illyen hitszónoklata által tünt ki. „Téli szent Gyümölcsök“ címmű szent elmélkedéseket adott ki Kassán, 1738. E munkája előbb latin nyelven jelent meg „Fructus hiemales“ címmel alatt. Meghalt Léván, 1767-ben.

Margilai Péter, ref. prédikátor volt előbb N.-Kállón, azután Szatmárott, végre Debreczenben. Több magyar munkát adott ki illy czímek alatt: „Az Úri imádságra írt Predikációk.“ Debr. 1616. — „A tíz Parancsolatokra való predikációk.“ U. o. 1617. „Jónás próféta magyarázatja.“ U. o. 1621. „Az apostoli Credónak a sz.irás szcrit-való magyarázatja XL. Prédikációkba foglalva.“ U. o. 1624. „Temetési alkalmatosságokra-való Prédikációk.“ U. o. 1632.

Marikovsiky Márton, híres orvos, született 1728. oct. 17. Rosnyón, Gömörmegyében nemes szülőktől. Atyja zemplénmegyei származású volt. Végezve különféle helyeken a gymnasiumi és bölcsészeti tanulmányokat, Szászországban, különösen Wittembergában a mathesis- és orvosi tudományokban képezé ki magát. Később Hála- és Erlangenbe menjvén át, 1756-ban orvostudori czímet és rangot nyert, melly alkalmal „De discussione et medicamentis discutientibus“ értekezése jelent meg. — Ezután bezárta Holland, Belgium, Anglia, Franczia- s Németország tudományos intézeteit, s hazájába visszatérvén, 1758. az evang. hitvallásról a romai kath. vallásra tért, s ugyanazon évben Posonyban az irgalmas rendüknél nyert orvosi alkalmazást. Innen Váczra ment át, s a hires Forgách Pál püspök udvari orvosa lett; ennek halála után Zemplénmegye s 1768-ban Szerémmegye rendes orvosává neveztetett. Mielőtt ez utóbbi állomására távoznék, megvizsgálta a vihnei (Selmecz mellett) ásványvizeket, s erről szóló értekezése Krancz e nemű művében foglal helyet. Slavoniában az akkor főleg a katonák közt uralkodott nyavalýakra fordítván figyelmét, erről „Observationes Ephemeridum Sirmiensium“ czímű munkát írt s azt kiadá Bécsben 1769., melly a bécsi udvarnál is nagy figyelmet gerjesztett. A Szerémségből Szatmármegyébe tételet át saját kérelmére, hol Tissott-nak „Avis au peuple sur la santé“ czímű hires egészségtanát magyarra fordítá s kiadá illy czím alatt: „A néphez való tudósítás, miképen kellyen a maga egészségére vigyázni.“ 8dr. 689 1. Nagykárolyban, 1772. Szatmáról egészségének helyre-

állítása végett Pestre ment, hol 1772. végén aszkórságban meghalt.

Maróthy György, híres tanár a debreezeni collegiumban, szül. 1714-ben Debreczenben, hol atyja senator volt. Iskoláit itt végezvén, ismereteit a Lelvét egyetemekben gyarapította, s majd Debreczenben a történet, ékesszólás és mathesis tanára lett. Meghalt legjobb korában 1745-ben. Leghíresb munkája a magyarul írt „Arithmeticsmelly több kiadást ért. Magyarra fordítá Ostenvald után „A sz. Históriának summáját,” mellyet később Losoncrai István bővítte adott ki. Vácz, 1783.

Maróthy Mátyás, szül. Szegeden, Csongrádmegyében 1791. febr. 16-án. Elemi, középtanodai s bölcsészeti tanulmányait ugyanott bevégezvén, Vedres István Szegedváros főmérnöke mellett mint mérnöki gyakornok foglalkozott. Később Pestre az egyetem látogatására menvén, a magyar irodalom buzgó barátaival megismerkedett. Ez idő óta a magyar irodalom iránt kiváló szeretettel viseltetett. Mérnöki oklevelet nyervén, előbb a világosi járásban kamarai mérnök lett, majd b. Gerliczy családnál, mikor végre Szegeden főmérnöki állomásra emeltetett. Meghalt 1850. oct. 10-én. Beszélte a német, francia és török nyelveket, jártas volt a latin és görög elasieusokban. Két színdarabon kívül, mellyek annak idején nem téveszték el hatásukat, megjelent tőle: „A természettörvény, vagy az erkölcsstannak physical elvei az ember s világgyetem organisatiojára vonatkozólag.” C. F. Volney után fordítva. Szeged, 1848. — Kéziratban maradt kisded török nyelvtana. — Ő készítő el testvérét is,

Maróthy István bölcsészeti és orvostudort keleti utazásra. Ez szül. 1799. máj. 29-én. Orvosi pályájának bevégezte után keletre indul; Konstantinápolyban orvosi intézetet alapított, mellyet a zultán meglátogatván, különös figyelemre és kegyére méltatott. Később a persa schach szolgálatába állván, a Herat elleni hadműködés alkalmával Afghanistanban a hadsereg főorvosa volt. Gyönge egészsé-

ge következtében hazájába visszatérvén, meghalt Szege-
den, 1845. jul. 20-án. Becses irományai a m. akadémiához
jutottak.

Márton István, szül. Iszkaszentgyörgyön, Fejérme-
gyében 1760. Atyja ref. lelkész volt, s fiát is papi pályára
nevelte, ki végezve Kecskeméten és Debreczenben alsóbb
iskoláit, a felsőbb tudományokat a németországi egyete-
mekben hallgatta; honnan visszatérvén, 1790-ben tanárul
neveztetett a pápai collegiumhoz, hol később mint igazgató
1831-ben bekövetkezett haláláig, vagyis 41 évig ernenget-
len buzgalommal működött. Hallgatói számára írt több ne-
mű latin és magyar tankönyveket. Ez utóbbiak közt első
helyen áll: „Keresztyén theologusi morál, vagyis erkölcs-
tudomány.“ Győr, 1796. 8dr. 812 1. „A német nyelv első
kezdete, német-magyar szótárral.“ Győr 1792. „Új deák
Rudi menta.“ U. o. 1795. „A görög nyelv első kezdete.“ U.
o. 1794. 8dr. 264 1.

Mártonfalvi György, sz. ferencz-rendi szerzetes,
áhitata és tudománya által elhiresedvén, szerzettársai által
közakarattal ez. Mária tartományának fönökévé választatott.
Több rendbeli ajtatos elmélkedéseit illy címm alatt bírjuk:
„Bölső képpen indító Tudomány.“ Bécs, 1653.

Mártonfalvi György, ref. tanár, Apafi Mihály feje-
delem költségén tanult Franekerában, honnan bölcsészettu-
dori címmel visszatérvén, nagyváradi tanár lett; 1660-ban
e várost a török foglalván el, M. Dobreczenbc vonult s ott
tanárkodott huszonkét évig. Meghalt 1681. apr. 23. „Exe-
gesis libri primi Medullae Amesianae“ (Debreczen, 1670.),
és Exegesis libri secundi Medullae Amesianae“ (Debreczen,
1675.) címmű nagyobb theologiai latin művein kívül a kö-
vetkező magyar munkákat írta: „Tanító és Tzáfóló Theo-
logia.“ Debreczen 1679. „Szent História“ vagyis bibliai
magyarázat. Kiadá tanártársa Szilágyi Márton. Debreczen,
1681. Írt továbbá magyarázatot Ramus Dialecticájára, s
kiadá Debreczenben, 1664. „Keresztyéni Inneplés.“ stb.

Mártonfi József, erdélyi püspök, szül. Székelyföld Szentkirály nevű helységében 1646, jan. 15-én, alacsony sorsú szülőktől; atyja gazda volt Adorján János szentkirályi lelkészénél. Szülőit még gyermekkorában veszté el; mint árvát Adorján József, a főnebb nevezett lejkész testvére vette pártfogása alá, s tanulás végett a csiksoinlyói szentferencziek zárdájába vitte. Itt sok kellemetlenségek között iskoláit kitünen végezvén, Kolosvárra, azon időben a jezuiták nagyhírű collegiumába sietett, hol mint asztal körüli és szobaszolga ingyen kapott szállás és élelem mellett folytatta tanulását. Az egyházi rendhez vonzalmat érezvén, 1763-ban Kolosvárt a jezuita-rend nevendékei közé vétette föl magát. Az ujonezéveket Bécsben állotta ki, és ekkor tanulmányozta a régi görög és romai classicus írókon kívül afrancia, főképen pedig a német nyelvet, mellyet annyira sajátjává tett, hogy nemsokára azon a legfolyékonyabban szónokolt. E szigorú fegyelmü rendben gyakorié magát a nélkülezésben, türelemben, indulatai feletti uralkodásban; itt kezdé magát a kiművelt és finom társalgási szabályokban gyakorolni; itt veté meg alapját azon bőles élettannak, melly ötöt elvitáthatlan érdemei mellett olly magas polezra emelé, s melly által később a legkétesb körülmények között magát tájékozás és bizton vezetteté. 1770-ben Budán a grammaticát, a következő évben Bécsben a mathesist tanítá, 1772 és 73-ban újólag Budán az ékesszólás tanításával foglalkozék. Ezen korba esik kéziratban maradt munkái nagyobb részének írása; ekkor szövődött közte és Révai Miklós között azon meghitt barátság, melly ez utóbbinak haláláig minden a legszebben díszllett. — Eltöröltetvén a jezuita-rend Mártonfi 1774-ben Kolosvárt mint mathesis tanára nyert alkalmazást. 1779-ben Mária Therezia királyné által az erdélyi kath. iskolák főigazgatójává neveztetett, melly álláshoz királyi tanácsosi rang és a k. főkormányszéknél előadói jog volt kapcsolva. Ezen szép körű hivatalában hét évig a legsíkeresben fáradozott. 1781-ben a könyvvizsgálói korlátlan hatalom is reá bízatott, melly nagy fontos-

ságú hivatalában igazságos eljárba által hazafiainak közseretetét vívta ki magának. 1786-ban a kir. főkormányszéki valóságos tanácsosnak tétevén, Szebenből Kolosvárra költözött. 1788-ban czímr. kanonokká, 1797-ben pedig szerbiai CMS. püspökké neveltetett. A halhatlan emlékű Batthyányi Ignác halálával I. Ferenci császár és magyar király a szérény s visszavonulva élt Mártonfi Józsefet nevesé ki Erdély püspökéül, melly kinevezés Erdélyben a papok és világiak közt átalános örömet gerjesztett, annyival inkább, mert épen akkor forgott fon az erdélyi püspöki javaknak a kir. fiscus általi elfoglal tatása; ezen, az erdélyi püspökségre vonatkozó életkérdést Mártonfi erélye volt képes az egyház javára eldönteni. Csak midőn Bécsben az eddig bírt püspöki javakat az egyház részére biztosító, foglaló el püspöki székét, mellyről 16 éven át kormányzó az erdélyi egyházmegyét; miglen a kérlelhetlen halál 1815. mart. 3-kán véget vetett az érdemkoszoruzott férfin életének. Érdemei a hazára és egyházra nézve, különösen a jótékonyság és a nevelés előmozdítása tekintetében számtalanok. — írói munkái közölt nyomtatásban csak kettő jelent meg, úgymint, Halotti beszéd, mellyet M. Theresia halóidra mondott, (megjelent Szebenben 1815. 4dr.), és Csórón Barcsai Ábrahám asztalánál rögtönzött verseiete, melly előbb az Érd. Múzeumban, később az Új SI: Museum VIII. füzetében láttott világot. Kéziratban maradtak következő czímti színdarabjai: 1) Buda deák, 3felv. 2) Nádasdi deák, 3 felv. 3) Mathias Corvinná deák. Áll 7 jelenetből. 4) Hypocrite deák. Áll 9 jelenetből. 5) Salamon Magyarország királya. Magyar szép hexameterekben, áll 4 jelenetből. Versei közöl, „Az erkölcs temploma, „Remete“ és „Álom“ czíműek maradtak fön. Munkáinak nevezetesebb része, úgyszintén lélekderítő predikációi elvesztek.

Mathyus István, erdélyi születésű, tanult a marosvásárhelyi collegiumban, s azután Utrechtben orvoetudori oklevelet nyert. Ugyanott bocsátott közre „De Melancholia Universali et Hypocondriaca“ czímű értekezést 1756-ban,

s egymásikat ugyanakkor „De Irritabilitate.“ Híre jövén, „Diaetetica“ című hasznos orvon könyvet írt- sz-egérneég föntartáának módjáról két kötetben. Megjelent Kólóévá» rótt, 1762.; másodszor 1766.; hannadaeor bővitvehat tótében. Posony, 1787- 93. 8. 463, 468, 418, 496, 763, 784 1. Egy ideig szerkesztője volta „Magyar Hirüendő“-nak. Egy arankája „Vándorló levél“ ozim alatt jelent meg Posonyban, 1781.

Vásárhelyi Matkó István, leül. Kézdivásárhdyen 1623. Tanult Kolosvárt és Károlyfigérvárott, különösen a nyelv ismeretében szerzett magának jártasságot. Iskoláit végeztével iskolamester lett szülőhelyén, később Szászvárosban. Prédikátori hivatalt viselt Berbereken és Karansebesen. Barcsai Ákos fejedelemnek hűséget esküdni nem akarván, Segesvárt fogásába vettetett, honnan a fogarasi refégyházközség váltotta ki. Ezután njra Felsőbányán, Zilahon, Tprdán, végre Kolosvárt predikátoroskodott, s ez utóbbi helyen meghalt 1693. Erről beszélík, hogy felsőbányai prédikátor korában Sámbárral halálra disputáit s legyőzvén ellenét, életének megkegyelmezett s csak két fogát huzattá ki. Eltekintve e mesétől, melly onnan eredhetett, hogy egyik iratában Sámbárt „Foga vesztett Páterének nevezé, annyi való, hogy Sámbárral hevesen és sok ideig vitatkozott, mivel iratai is Sámbárr ellen irányozvák. Irateinak ősiméi: „Fövényen épült ház romlása“ 1666. „X ut Tök Könyvnek letépése avagy Bányász Tsákány, mellyel ezer motskokkal eszelősön sinlő s mázlo Sámbár Mátyás nevű tudatlan sárgyúró megtáskányoztatik“ 1668. — Ezenfélül kiadott egy imakönyvet e cím alatt: „Kegyes Lelkeket idvességre tápláló mennyei élő kenyér.“ Kolosvár, 1691. Szintén tőle van: „Kegyes cselekedet rövid ösvénykéje.“ Szeben, 1666. „Az Ur vacsorájával való rendes élésnek mója.“ U. o. 1691.

Matovics József révkomáromi polgár hátrahagyott könyvei: „Mindenkor emlékezetünkben tartandó törvények folyó Pör-óta, azaz halárlól való eltnélkedések.“ Komárom,

1797. „Kellemesen zengő lelki hárfa.“ U. o. 1799. „Tizenkét levelű rózsa.“ U. o. 1798.

Mátyási József, született Izsákiban, Pestmegyében ügyvéd volt Pesten. Két kötet verset adott ki illy czím ajatt; „Semminél több valami, azaz.- Elegyes tárgyú és formájú versek. Posony és Váci, 1794—98. 310 ée 386 1. Továbbá: „Vélekedés, mellyet a magyar nyelv iránt ország elébe tétetett tudós kérdésre feleletül adott.“ Pest, 1806.

Medgyesi Pál, tanult Angolországban és. Belgiumban, azután tanárrá neveztetett Debreczenben; 1633-ban udvari pap lett Lorándfi Susanna fejedelemnő udvarában, s e minőségében harmruez évet töltött. Irataiban és tanításai-ban az angol presbyterianismus mellett buzgólkodott, de sikeresen. Több részint eredeti, részint angolból fordított munkát bocsátott közre. Illyepék: „Szent Atyák öröme, mellyben mutogattaik Krisztus Istensége/“ K.-Fejérvár, 1640., „Égő szövétnek“ (a szentírás méltóságáról szóló mű)> U. o. 1645. „Praxis Pietatis, vagy kegyesség Gyakorlása“ Bailius Lajos után angolból, s több kiadást ért. „Doce nos orare, quin et pradicare: azaz Imádkozásra és Predikátzio írás tételere és annak megtanulására mesterséges Táblák.“ Bártfa, 1650. Eredeti munkája „Dialógus Politico-Ecclesiasticus, azaz: két keresztyén embernek egymással való beszélgetések.“ Debreczen, 1637. -Második kiadásban meg-jelent Bártfán, 1650. 4dr. 224 1. Vannak nyomtatásban több predikátzioi, millyenek: Hármas Jaj; Igaz magyar nép negyedik Jajja; ötödik Jaj és siraalom; Istenhez-való igaz megtérés; Magyarok hatodik Jajja stb. Nyomattak Patakon.

Medve Imre, szül. 1818. Nagyváradon, hol atya, Márton sokáig törvényszéki elnök és megyei főbíztos volt. Iskoláit ugyanott végezte; ügyvédi pályára készülvén, az 1839-iki országgyűlésen Beöthy Ödön követ mellett Posonyban volt, s 1840-ben letevén a vizsgálatot, ügyvéd lett. E pályát azonban elhagyta, s Pestre tevén át lakását, festészettel és irodalommal foglalkozik.. Legelőször az irodalmi téren 1841-ben lépett föl néhány sikeres költemény-

nyel Khegl-könyvben. 1845-ben Vahot Imrével beutazta az országot, a lerajzolta az ország nevezetesebb városait, várait, templomait a egyéb nevezetességeit; rajzai a Vakot Imre által megindított „Magyar föld és népei“ című munkában jelentek meg. Ő írta 1847-ban a politikai körökben is figyelmet ébresztett „Egy proletarius levele?“ című vezérzézikkeket a Honderűben, hol több versei is megjelentek. Dolgozótársa volt a Pesti Hírlap, Pesti Napló, később Magy. Sajtó pol. lapoknak, mellyek számára önálló bírálati cikkeket írt a műtárlat s különösen a magyar festészetről. Jebnleg pedig Tatár Péter név alatt száz népregét írt össze, mellyek „Tatár Péter regekunyhója“ cím alatt fizetéenkint jelentek meg, s ezekben a népirodalmat nemesebb irányban fejleszteni.

Méhes István, „Cornelius Neposnak geographiai kultsa“ csíra alatt adott ki egy könyvet fordításban, melly C. Neposban előszámlált nemzetek, folyók, tartományok stb. rövid leírását tartalmazza. Pest, 1801. 8dr. 280 1.

Mendlik Ágoston, szül. Pécsett 1831-ben. Szülőhezén végezvén iskoláit és az ottani papneveldébe fölvétetvén, Pestre küldetett a hittani tanulmányok hallgatására Bevégezvén e pályát, 1854-ben áldozárrá szenteltetett, s azóta Bocaok, Szebény és Bonyhádon mint helyettes- és segédelkész működött és buzgón működik. — A pesti papnöveldének magyar iskolája ébreszté föl benne az írói hajlamot és vágyat; munkatársa lévén ez iskolának, ennek munkálataiban több cikke látott napvilágot; nem különben dolgozott már ekkor a Kath. Néplapba. Kilépén a világba, írói hajlama növekedék, különösen a népszerű dolgozatok valónak kedvencz tárgyai, miilyenekkel a Kath. Néplapban, mellynek rendes dolgozótársa, gyakran találkozunk. Különös említést érdemel a vasárnapi iskolákról szóló munkálata, melly pályádéra is érdemesített. Irt egy jeles cikket „A mestergyülekezetekről“ Bírja egy sz. atyának munkáját latinból általa eszközlött magyar fordításban, melly kiadásra vár. — Ennek atyja

Mendik János, szül. Nagy-Maroson 1792. Iskoláit Nagyszombatban, Pápán 4B Keszthelyen végezte. Ezután mint nevelő működött báró Bézsán uraságnál Duna-Székcsón honnan 1823-ban Pécsre hivatott meg a főelemi iskolába, bel máig is mint fáradhatván tanár dicséretesen működik, számos jeles férfiakat nevelvén a hazának, kik édesen emlékeznek vissza szelíd és nyájas bánásmódjára. E közben a halhatatlan emlékezetű b. Szepesy Ignácz pécsi püspök által föllállított mesterképesdében mint tanár 21 évig jeleskedett. Illy elfoglaltság mellett is időt nyert a következő munka megírásába és kiadására: A magyar növendékeket vezető mód a számvetésben.“ 1837. Jelességéről annak kelendősége tesz tanúságot.

Mérey Mihály, esztergomi kanonok és vegliai ez. püspök, latin eredeti után leírta „Nepomucenus ez. Jánosnak életét, halálát s tiszteletét.“ Megjelent Nagyszombtan, 1716.

Mérei Sándor, magyarra fordította Denis Mihály „Proteptikon“-ját. Pest, 1796.

Mészáros (Bodó-Baari és Nagy-Lúcsei) Ignácz, szül. 1721. Posonymegyében, a Csallóközben. A gymnasiumi tanulmányokat Posonyban, a bölcsészetiket Győrben vézte; Bécsben pedig a jogtudományok és német nyelv megtanulása végett időzött. Iskolái bevégeztével előbb a gróf Batthyányi család kegyes alapítványai actuariusa, majd gróf Batthyányi József kalocsai érsek titkára lön- Később Budán magányban élvén, az irodalomnak szentelő idejét Első nagyobb munkája: „Buda várának visszavételekor a keresztyények fogsságába esett egy Kartigám nevű török kisasszonynak ritka és emlékezetes történeti.“ 1772. Posonyban jelent meg, 1795-ben pedig u. o- már harmadik kiadást ért. Kellemes, mulattató és szép magyarsággal írt könyv arról: miképen kell as embernek a balsorot tűrni. Továbbá tőle van e című munka is: „Montier asszonynak a maga leányával közlött tanúságos levelei.“ Pest, 1793. 8dr. 320. 1. Aprólékos munkálatain felül emlékezetet érdemel

még „Magyar secretarius“ melly 1793-ban Pesten nyomatott, és maga idejében nagy hiányt pótolt.

Mészáros Károly, íróink jelesbjeinek egyike, szül. Hajdu-Dorogon 1821. aug. 21-én. Atyja az 1831-iki epemirigyben meghalálozván, Kerekes Demeter dorogi esperes vette pártfogásába. Tanult Debreczenben, N.-Váradon, testen, és Pécsett, mindenütt kitűnő sikерrel. Pécsett mint első évi bölcsész irta 1842-ben „Az élet czélfairól“ szóló munkáját, mellyet Baranya megye akkori alispánja, i§. Majláth György saját költségén adott ki. Pesten mint jogtanuló „Az emberismeret elemeiről“ írt egy psychologai munkát 1845-ben', mellyet tanulótársai nyomattak ki. Lettevén az ügyvédi vizsgálatot, mint kitűnő szónok gr. Zichy Henrik főispán pártfogása alatt 1846-ban Mosonmegyében alügyészi hivatalt viselt. Azalatt is dolgozott minden magyar politikai és szépirodalmi lapokba. 1849-ben a m. ministerium által mint országos historiograph volt kiküldve, melly idő alatt főleg hazánk az időbeli történetéhez temérdek adatot gyűjtött. 1849-től! 1854-ig üngmegye cs. kir. törvényszékénél mint tanácsos a legnagyobb elismeréssel működött. E vidéken bővebben megismerkedvén a rnéhen nép viszonyaival, megírta ezek történetét illy czímű munkában: „A magyarországi oroszok története.“ Pest, 1850.

Sok olvasottsággal és oklevél tan! ismeretekkel írt mű. Egyéb munkái: „Európa alkotmányai.“ Pest, 1848. „Országgyűlési teendőink.“ Posony, 1848. „A műveltség ősi-képe.“ Kassa, 1853. „Magyarország népei történeti tekintetben.“ Pest, 1852. Ezen munka, melly a jelenkorú viszonyokat igen éles vonásokban rajzolja, az egész birodalomban betiltatott. Ez volt oka annak is, hogy szerző tanácsosi állomását is elvesztette. Törvénytudományi munkái ezek: „Az úrbéri kárpótlás.“ Pest, 1854. „A foldtehermentesítés rendszere hazánkban.“ Pest, 1854. M. K. jelenleg-Pesten tartózkodik; nevével gyakran találkozunk a politika: lapok hasábjain; legújabban - „Magyar Évlapok“ czímű folyóiratod indított meg Sárossy Gyulával. Az T. füzet már közre-

bocsáttatott. Pest, 1887. n. 8dr. 112. l. Legközelebb következő munkák jelentek meg tőle: „Új házassági Törvény“ a Heckenast által kiadott Törvénytár IX. kötete. Pest, 1857. „Telekkönyvi Törvények.“ Kiadta Pfeifer Ferdinand. Pest, 1857. „Közésgyi közigazgatás Törvény tudománya“ Pest, 1857. „Az új erdőtörvény, a polgári magánjog és nemzetgazdámat! érdekek szempontjából“ Pest, 1857. 8dr. 119 1. Most „Magyar Pantheon“ vagyis magyarok történetén dolgozik, életírások, jellem rajzok és érdekes tényvázolotokban.

Dr. Mihálka Antal, született Vácson 1810. dec. 4-én. Ugyanott végezvén elemi és gymn. tanulmányait, 1827-ben a kegyes-rendiek: közé fölvétetett. Mint illyen a próbaévet Trencsinben, á bőlcseszettét Váczon, a theologiának nagyobb részét Nyitrán végezte. Azonban vezércsillaga más-hová kalauzoló őt: a theologia teljes befejezése előtt elhagyta a szerzetet, és orvosi pályára lépett, mellyre őt a természettudomány iránti hajtana unszoló, s mellyen lelke egész erejével az éllat- és ásványtant tanulmányozd. 1842-ben a baromorvoslási intézetben megürült tanszékre tanító orvosul nevezteték, hol négy éven át a természetrájzt, állandótenyésztés-, ménés- és gyógyszertant adó elő. Tanítványai teljes tiszteletét s báráját kiérdelemvén, 1846. június-hávában az újonnan fölállított k. József-ipartanodánál tanárai alkalmaztatott, hol előleges vizsga folytán, a természetrájz, érmemé és kereskedelmi földleírás tanszékét nyerőd-el. 1850-ben nyugalmaztatván, a folytonosan szeretettel üzött természettudományoknak élt 1856-ban legfelsőbb helyről engedélyt nyere egy finevelő s tanintézet nyithatására; hol kiváló gondot fordít a realtanulmányok előadására. — Irodalmi téren mesterséges zaj nélkül lépett föL-1843-ban „Jegeczisme element“ bocsátó közre 13 köremetssett táblával. 1851-ben jelent meg tőle „Ásványtan,“ középtanodák használatára, 109 rajzzal; „Növénytana“ 300 fametszettel 1852-ben látott világot; 1854-ben pedig „Állattan“-át 170 fametszetű rajzzal bocsátó közre. E munkái

közöl az első, melyet különösen tanítványai szórnám írt, Erdélyben is elfogadtatott tankönyvül. A három utolsót meliyek átdolgozott második kiadásban is megjelentek, a ministerium fogadá el tankönyvekül. — Tagadhatatlan, hogy Mihálka az ásvány és állattanban, különösen a germinoateLEN állatok rajzánál, sok hiányáé név képzésében, úgy szólvan, úttörő volt — As eddig száipoO vizsgálódások nyomán szerzett s hazánk érdekelben szorgalommal gyűjtött földiáméi és földtani tapasztalatait később fogja as olvasó közönség elé bocsátani.

Mihálykó János, eperjesi hitszónok, Zader Jakab könyvét magyarra fordítá és kiadá illy czím alatt: „Az örök életnek szép és gyönyörűséges nyári idejéről való könyvecske.“ Bárfa, 1603, Magyarra fordítá s kiadó Pollio Lukács hét szentbeszédeit is „Az Isten fiainak örök életről.“ U. o. 1612.

Mike István, erdélyi nemes származású, illy exímu könyvet adott ki: „Lélek javára szereztetett mulatságos vadászat“ (versekben). Posony, 1748. Másodszor 1763:

Mikes Kelemen, szüL Erdélyben, Háromszék Zágon nevű falujában. II. Rákóczi Ferenez kamarása volt, s urának, valamint gr. Bercesényi ungi főispán, Eszterházi, Csáki, Forgách, b. Zay, Pápai Zsibrik társaságában már 22 éves korában hazájából kibujdosott. E társaival először Leagyelmajd Francaaországban, végre a török ^irodalomban telepedett le. Itt irta „Törökországi leveleit, mellyekben a II. Rákóczi Ferenez fejedelemmel bujdosó magyarok történetei, más egyéb emlékezetes dolgokkal eléadatuak.“ E levelek nénjéhez irvák Konstantinápolyba, mellyekben az egyházi és polgári török szokásokon kívül, az akkoriban történtek híven eléadatnak. Szép és értelmes magyarsággal a különféle nevezetes dolgokat olly kellemesen íra le, hagy írójuk e nemben Kazinczyval egy vonalon áll. Kiadatásukat a buzgó Kulcsár Istvánnak köszönjük, ki azokat Szombathelyen, 1794-ben nyomatta ki (8dr 490 1.). Az eredeti

késni gr. Mikó S. birtokában van Erdélyben, hihetőleg ott őriztetnek népéhez intézett levelei is.

Miklós Sámuel, ref. tanár volt Miskolczon. Hátraha-gyott „Halotti predikációkat mellyeket Szabó Dávid adott ki Posonyban, 1790 8dr. 291 l.

Miklós János (világosvári), Révai M. tanítváaya, írt egy czáfolatot Veneghi ellen illy csím alatt: „Pezseg Ferencinek tisztasággal kérkedő tisztálatan magyarsága.“ Pest, 1806. 8dr. 1201

Milesz József, orvostudor, Störok A. „Tábori és falusi borbelyok számára írt orvos könyvét“ fordítá le magyarra s kiadta Bécsben, 1778. 2 kötet 8dr. 339 és 208 L A könyvben előforduló orvosságok jegyzékével 117 1.

Milesz Illés, Thúróczcsmegyében szül, szegény nemes szülőktől. Tanult Löcsén, Eperjesen. Innen magyar nyelv kedvéért Erdélybe ment s Nagy-Enyeden folytatta tanulmányaít. Azután kiment a jénai akadémiába, hol a hittudományokban jeles előmenetelt tett Előbb udvari pap volt báró Calis udvarában n 1730. poeonyi prédkátorrá neveztetett, meily hivatalában 1757-ben bekövetkezett haláléig közmeg-elégedésre működött. Több munkát írt szláv nyelven, s egyet magyarul illy βćájalatt: „Bárányoknak az ő jó Pásztoroknak karjaira való egybegyűjtések, avagy: bátorságos vezérlés, miképen kellessék az Ifjú keresztyén embereknek az Úr-Vaisorájáboz-való első járatásokra magokat a Jézus Krisztusnak bemutatni.“ Lipcse, 1739.

Brassói Miller Ferdinand Jakab, co. kir. tanácsos, több megyei töríró, szép műv. és bölcs, tudor, slézia-mor-vai tud. társ, tag, és m. múzeumi igazgató, született 1749. dec. 15. Budán, hol atya Miller János a Ferdinand városban főjegyző volt. Kilencz éves koráig atya vezetése mellett neveltetett. Ezután a budai nemes érseki convictnsba adatott; itt ismerkedett meg a tudós nyelvakkal. A szónoklat! és költészeti osztályt Sz.-Fejérvárott, a bölcsészetit ismét az említett intézetben a jezuiták alatt tanulta. A jogtudományokat Bécsben hires tanárok tól, köztök Schmidt- és

Sonnenfelstől hallgatta, és a nyilvános vizsgálatokat is letette. A magyar törvényt végre az egri lyceumban, és nagyszombati egyetemnél végezte 1771-ben. Azután hírtáblai jegyzőnek esküdt föl. Még bővebb tapasztalást és tudományt szerzett ezután herczeg-bibornok prímás gróf Batthyány József udvarában, hol titoknoki hivatalt nyert. A bibornok sejtvén az ifjúnak a tudományok iránti vonzalmát, beutaztatott általa Magyar országot és a hozzá tartozó tartományokat, továbbá a velenczel, majlandi és egyházi olasz tartományokat; honnan midőn 1773-ban Tyrol- és Bajorországon keresztül hazához érkezett, posonyi könyvtárnál könyvtárnokává nevezte. Azon időtájban a bibornok érsek ő felségétől a horvátországi gyűléstre kül-detvén, Millert is magával vitte Varasára. Onnan néhány hónap múlva Batthyány Bécsbe menvén, Millert ő felségenek, Maria Thereziának is bemutatta és ajánlotta. Bz kérdéstől, nem volna-e kedve nyilvános tanításra? Mire Miller készségét nyilvánítva, a kegyes királyné azonnal 300 f. dijt rendelt számára és őt Kollár Ádám ce. kir. udvari köifyvtárnokra bízta. Miller e mellett a görög nyelv, könyvészeti, államiámé, és magyar közjog tanulására adta magát. Továbbá a világtörténelmet, földleírást és szépészettet olly nagy szorgalommal tanulta ismét három évig, hogy veszélyes betegségbe hanyatlott, mellyből folygógyulván lassankint, rövid alvási tulajdonsága örökre megmaradt Mária Therezia a jezuiták eltöltése utód az üresen maradt akadémiák, és gymnasiumok tanszékeit betölteni kívánván, 1776. Pestre csödíté az ország képességeit, kik ez állomásokra vizsgálat kiállása mellett vállalkoznának. Miller a honi törvényből és történetből, a politikai tudományokból, szónoklat- és költészettelből jelesül kiálló a vizsgálatot, és a történelem tanítására legmélőbbnek ítéltetett; mivel azonban a n.-várad! akadémia azonnal föl nem állíttathatott, gróf Károlyi Antal akkori nagyváradai isk. kerületi kir. főigazgató által az alsóbb iskolák tanítására hivatott meg. Ezt elfogadta, és ez által a gróf pártfogását megnyerte. Így a

nyelvészeti iskolák legtöbb osztályát két évig, ugyanaddig szónoklati osztályt tanítá. Így lépett az akadétmában a hazai történelem tanszékére, mellyhez járult az akadémiai könyvtársokszág is; 1781-ben a budai egyetemen bölcsészeti tagsággal tisztelte, meg. Következő évben József császár könyvvizsgálóvá növelte; 1788. az állam-isme tanára lón. Huszonöt évi tanársága után leginkább enememek elgyengülése miatt a tanszéktől búcsút vevéa, gráf Széchenyi Ferencz udvarában lek enyhülést, ki őt nagy gonddal s költséggel szerzett és múzeumi alapul a hazának ajándékozott könyv- és egyéb ritka gyűjteményei malié kit. engedetem mellett 1803. gondviselőjének nevezte ki. E nagyszerű áldozat az országgyűlésen is elfogadatván, 1808-bgn ezen intézetnek Miller J. igazgatójává lón, és újólag tágas tért nyert tehetségeinek, és fáradhatlan munkásságának kifejtésére. Számos munkát írt és adott ki Miller kivált a történeti szakban, legtöbbnyire latin nyelven, de írt magyarul is, és e tekintetből a magyar tudós írók közt is helyet foglal. A német, magyar, és latin nyelven kívül érté Európa minden virágzó nyelvét. A múzeum benne maradhatlan munkását, az irodalom tágas látkörű íróját veszté.. Meghalt 1823. nov. 22-kén.

Mindszenti Gedeon, szül. Jolsván, Gömörmegyében 1829. October 8-án. Első nevelését szülővárosában nyerd, hol atyja előkelő polgár s hosszabb ideig a város polgármestere volt. A költészeti osztályból, mellyel Nagyváradon kitűnő előmenetellet végzett, az egri fő-egyházmegyei nevendékpapok közé fölvétetett; a bölcsészeti és theologiai tanfolyamok befejezése után 1852-ben áldozárrá szenteltetett. Ezután káplán volt Árokszálláson. Jelenleg eegyházi hitsszónok Egerben. Az irodalomban jeles s közkedvességgű költeményeiről ismeretes. Első zsengéit a Családi Lapokban mutatá be 1853-ban „Maria della Sedia“ és „Hitem“ cam alatt, mellyek költészetünk gyöngyeiként tekintendők. Azóta számos remek költeményt közlött elszórva a lapokban. Mindszentinek fényes tehetséggel párosult költői

ihlettaége azon reménye jogáéit fii, miszerint az eddig megjelent s megjelenendő műveinek gyűjteménye iradalanunk láváié díszképezendi.

Mindenszenty Sámuel, komáromi ref. lelkész volt, minden tőle magyar irodalom két roppant munka fordítását vette. Ugyanis ő fordít „L' Advocet historiai dietiea-riamát“ magyarra hat vastag kötetben, és Magyarerseágot érdeklő élet rajzokkal megtoldva kiadta 1797. Komáromban. Már előbb pedig 1792. ugyancsak Komáromban nyomatta ki magyarul Brougthon-nak a iwligiéiól veié historiail lexiconát 3 kötetben.

Miskei Ádám, sági iskolamester, később nagydömölkí prédkátor, „Virtus koronája“ cmm alatt verses könyvet hagyott hátra Telekesi Török István tiszteletére (Lépese, 1723. 4dr. 118 és 132 L); egy másikat Kisfaludy Anna (1734) tiszteletére. Azonfelül bírunk tele „A gonosznak minden tüzes nyilait megolthaté Hitnek paiksa“ czíműkönyvet Gerhard J. után fordítva. Lipse 1742. 8dr. 207 L

Miskolci Ferencz, Győr város rendes orvosa sok ideig tanácsnoka volt. Magyar nyelven adott ki igen hennas orvosi kézikönyvet azok mámára, kik a latin és német nyelvet nem értik, Györött, 1724. illy címm alatt: „Manuale chirurgicum, avagy chirurgiai ötitárs melly kéz csatolva van „Vocabularium latino-ungaricum.“ 8dr. 436 l.

Miskolczi Gáspár, Utrechtben tanult, s még ott laktúben; adott ki illy címmű könyvet: „Angliai Independentismus.“ 1634. Egy ideig Somlyói, azután nagybányai prédkátor volt; később Erdélybe költöevénát, igen! prédkátorrá, s végre udvarhelyi seniorrá választatott. 1691-ben. Fönebbi munkáján kívül egy természetrajzi könyvet fordított magyarra, melly munka „Vad kert“ ösim alatt jelent meg Lőcsén, 1702. Terjedelmes és hasznos mű, 8dr. 713

1. Másodssor bővítve megjelent 1769-ben.

Miskolczi István, n. egyes, görög, kecskeméti fi munkája illy ösimeket visel: „Igaz vallás tétele a napkeleti közönséges és apostoli Ekklesiának, melly görög nyelv-

Mi magyar nyelvre fordítatott. Miskolczi István által, ki-nyomtatta pedig a fia Miskolc» Miklós.“ Pest, 1791.

Mislei György, illy czímű imakönyvet hagyott hátra: „Szent Nap, avagy a napot Mentül tölteni való ajtatosságok.“ Buda, 1785.

Mocaáry Antal (bocsári), „Nógrád vármegyének historiájai, geographiai és statistákéi ismertetését“ bocsátá közre 4 kötetben, résre metsaett táblákkal. Pest, 1826. Másik munkája: „A tiszta barátság, vagyis: Aurelius és Martaié érzékeny történetei“ (versekben). Buda, 1805.

Moeaáry Lajos, nögrádmegyei birtokos, lakik Kur-tány ben; 1856-ban bocsátott köire igen jeles politieo-socialis iratot „Magyar társasélet“ czím alatt, melly nagy figyelmet gerjesztett, elannyira, hogy az első kiadás rövid idő alatt elfogyván, azonnal második kiadás vált szükségesé. Benne társas életünk leglényegesebb kérdései értelmesen, higadtan s lélekemelő modorban vannak megvitatva. Vannak hírlapi czikkei is a Pesti Naplóban.

Mócsi Károly, orvos, illy czímű munkát adott ki: „A bába mesterségnak eleji.“ Pest, 1785.

Molnár Borbála, Zemplénmegyében, Sátoralja-új helyben született. Viszontagságos élete tévé költővé. Első férjétől, kit nem szeretett, s kihez épen úgy erőltették szülői, mint tiltották másik kedvesétől, hosszas perrel vált el. Egy érzelmes kedélynek elég tárgy a költészetre. Buját, örömet M. Borbála versekbe önté ki, és versei illy czím alatt: „Molnár Borbálá munkájá“ két darabban Kassán 1793. láttak először napvilágot; második kiadást Pesten 1795-ben értek. 1797-ben pedig Vácson nyomatott ki illy czímű munkája: „Egy nemes cselekedetnek leírása.“ Ugyanez évben Pesten jelentek meg „Taizi Istvánnak Molnár Borbálával az erkölcs pallérozását tárgyszó verses levelezései. “ Tőle van e czímű munka is: „Szerencsétlen indulat, vagy Sarolta és Sándor“ (versekben). Kolosvár, 1804.

Molnár Ferencz, szül. Jászberényben 1729. Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a jogot Egerben végzé. Mint ügyvéd

elhíresedék. Egyideig gr.'Stirmáy CMtlMh-javamik kér-mányzója, azután a Jász-kun kerület törvényszéki bírája volt Kisebbserü, de jeles munkákat bocsátott kdsro'latin és nagyér nyelven többnyire versekbe foglalva, meiiyek költői képességéről tesznek tanúságot. Magyar munkái illy czímüek: „ Jászberény várossában lévő Leél Kürthénck es-mérotau Két részben képekkel Béna, 1788. Ugyanaz la-tinul-is. Magyar Káté, melly a magyar rózsás vertetakék. ben tölt magyaroknak kedvekért kibócsájtatott“ U. o. 1789. „Jászberény leírása“. Azonfölül magyarrá fordító Böna car-dinalis kési könyvét szintén versekben.

Eörvendi Molnár Ferencz, „Lelki tárháza vagy az ó és új testamentum canonicus könyveinek rövid summája magyar rythmusokban“ czímű könyvet adott ki Debreczenben, 1666. Második .kiadás Lőcsén, 1692. 8dr. 213.

Molnár István, született 1801. sept 10. Gömörmegye Serke falujában, hol atyja, mint ref. lelkész hivatalosko-dott. Iskolai első képezetést a rimaszombati gymnaiaumban nyert, s Mészár Pál tanítójától elsajátító a riélaet nyelvet annyira, hogy írás, olvasás könnyen menne rajta. Folytat-ta iskoláit Losonczon négy évig, mikor 1818. Mpt 12. a sárospataki főiskola akadémikus ifjai sorába lépett, s nyolez éven át .volt hallgatója a bölcsészeti, jogi és theologiai tu-dományoknak. Ki tudja, milly nehéz Patakon az élő idegen nyelvek tanulása, meg fogja ismerni M. szorgalmát, hogy a franzia nyelvet magán szorgalom után tette magáévá. Mint akadémikus folyvást előkelő családok gyermekeinek volt felügyelője s' magán tanítója; mígnem 1824. szigorú vizsga után az esküdt diákok közé'fölvétetett, s az igazga-tóság által köztanítóvá két évre, majd a könyvtár őrévé neveztetett 1826. a rimaszombati gymnasium igazgatására hivatott, melly hivatalban tölte öt évet. 1831. a tiszámn-neni ref egyházkerület szívesen veié rá tekintetét, midőn Sárospatakon Kézi Mózes halálával a mathesis és természet-tan megürült tanszékének betöltéséről gondoskodott Mol-nár az egyházkerület költségén két évre a külföld tudomá-

nyos egyetemeibe küldetvén egy évi járá a bécsi polytechnikumot, más évben ott Berlinben hallgatá a szakkához tartozó tudományokat Külöldi írójából megtérvén, nov. 16. 1833. foglalta el a tanszékét latin értekezéssel a természettudományok hasznairól közönségesen és különösen hazánkra nézve., 1839-ben gymnasiumok számára készítendő teunéezpttani kézikönyv írásával bízatván meg, a kész műnka két m. akadémiai tag helybenhagyó bírálata folytán czélsszerűnek találtatván, kinyomatott. 1846. a magyar orvosok és természettudományosok kassa-eperjeei közgyűlésén „Felhívás és terv meteorológiai szemléletekre“ címmel alatt tarts felolvasást, s a kir. magyar természettudományi társulat rendes tagjává megválasztatott ugyanazon évben nov. 16. — 1851. a sárospataki gymnasium a m. minister! terv szerint rendez, tettvén, annak igazgatására közakarattal kineveztetett, melly hivatalát jelenleg is folytatja. Megjelent tőle Termézzettan. Első rész „A testek tudománya“ 12111.8dr. — Mássodik rész: „Az erők tudománya,“ ezen külön címmel alatt is: Rövid erőtan, vagy a Mechanika elemei. 145. 8dr. Sárospatak, 1841. — Kéziratban: Termézzettan felgymnasium számára; aztán számos, felsőbb analysisre vonatkozó dolgozatai. Egyik munkatársa a Sárospatakon nyomtatás alatt levő görög-magyar szótárnak. — Évek óta észlelt meteorológiai jegyzetei végre egybeállítatva megjelenhetnek!

Monoszlóy András, nyelvünk fölvirágzásának egyik hőslelkű úttörője, s azon keveseknek egyike, kik erős, tősgyökeres magyar írályukkal megmutaták: mire nőm kéképes nyelvünk már mivelődésének bölcsőjében is, s kiknek munkáit bárom század múlva is haszonnal olvashatni, Nagyváradon 1552-ben *) szül, régi nemes családból, melly egy

*) Kitetszik ez a posonyi főtemplomban, hol eltemetve fekszik, a főoltár jobb oldala mellett mair is fenlevő sírkövének ezen föliratából:

„R. Domino D. Andreae Monoszlóy, Episcopo
Vesprimien. Locíqne Ejusdem Comiti
Perpetuo Praeponito Poson. S. C. R. M.
Consil. De Patria, Catholicis

esztergomi éneket (MkM. 1380— 1M8), egy eágrábi kanonokot (Magister Benedictus 1898), egy zágrábi püspököt (Jeromos 1678) és, hogy többet ne említsünk, egy Monoszlói Egyedet, ki az esztergomi érsekséget végrendeletileg több jószággal gazdagító (Katona. Hist. Crit. 8. köt. 9811.) bír fölmutatni. Endrének alsó'iskoláit Nagyváradon, a felsőbbeket Bonoméban és Béresben végzé olly sikkerrel, miszerint mér 22 éves korában mint nagyszombati tanár kezdi meg nyilvános működését; mi minden esetre ritka s hírben álló tehetségre mutat. Mint nagyszombati tanár 1574—1582-ig fordul elő. Tanári működésének emlékei, t. i. saját-kezüleg irt tantárgyai máig is fenvannak még a posonyi káptalani könyvtárban, melyek eddig sehol föl nem említétek. *) Mint tanár többször megfordult Béresben, és pedig a kéziratban levő feljegyzések után indulva tanulmányi szempontról. Meddig tartott tanársága, bizonytalan. 1588-ban már mint posonyi prépost fordul elő. Annyi Pray szerint (Hier. I. 353 1.) bizonyos, hogy préposttá kinevezése és tanársága közti időközben posonyi kanonok és hitszónok is volt. 1593-ban mint budai felhévízi prépost is fordul elő, mint alább egyik könyvéből fogjuk látni. 1599-ben veszprémi püspökké neveztetett, s mint illyen Romába menendő, II. Mátyás királytól útlevelet nyert; megtette-e ez utat, nem bizonyos. 1600. jun. 26-án az esztergomi érsek helyett a törökkhöz békekötés végett küldetett ki 500 forint útköltséggel (Pray szerint. Hier. I. 304 1. — e követségében 1601-ben járt el); de mitsem végezve tért vissza, mire nem sokára meghalt, mint a főnebbi jegyzetből láttuk, 1601.

Ecclesia scriptis, Eloquio, Sacris
Concionibus et pietate bene Meritő,
Gabriel Monoazloy Fráter Ger-
Manus M. P. C. Obiit. MDCL DIE
XI Decemb. Viennae Anno Aetatis
SUM 49.

*) Megjegyzendőnek tartom, hogy eddig e jeles íróról irodalomtörténetíróink vagy nem, vagy csak felületesen emlékeztek. A jelen adatokat a posonyi káptalan tudós levéltáraokától nt. Knausz Nándor nr szívességből bírom, ki azokat a nevezett levéltárban találtató oklevelek nyomán és idézésével küldé meg e gyűjtemény számára.

dec. 11-én. Mindjárt halála utáni napon vagyis dec. 12-én megparancsolja Mátyás főberczeg a posonyi kamarának, hogy Monoszlói minden vagyona feljegyeztessek — 1602-ben pedig Monoszlói Gábornak hagyja meg ugyanő, hogy a testvére halála után elvitt dolgokat adja vissza. Ugyanezt parancsolja neki jövő évben Rudolf császár. Viszont pedig e Gábor tiltakozik, 1606-ban Rudolf császár előtt, Szuhay István egri püspök ellen, hogy Endrének könyvtárat el-sajátítá (Capsa F. fasc. 2. 66. sz.). Láthatjuk ezekből, hogy vagyona nem a legjobb rendben kezeltetett holta után. Mindenek felett pedig könyvtára szenvédett legtöbbet. Szerencsére nagyobb része testvére Gábornak kezébe került, különösen kéziratai — Gábor 1603-ban a posonyi káptalan-nak adományozván könyveit — ott máig ia föltalálhatók, és pedig egész biztosággal, miután Monoszlói Andrásnak szokása volt minden könyvének czímlapjára e szavakat írni: „Sum Andreae Monoszloj et amicorum. Domine labia mea aperies, et os meum annunciasit laudem tuam.“ E szavak kalauzolása mellett számos, és pedig igen becses könyveket találhatunk könyvtárából. Végrendelete, mellyet 1600-ban készített, a posonyi káptalani levéltárban őriztetik, vala-mint a főnebbi Gáborén kívül Monoszlói Miklós esztergom-i kanonoké is, ki kétségkívül szintén testvére volt. — íme ez rövid vázlata e minden tekintetben jeles férfiú életének, kinek tevékenységéről s bő tudományáról a következő mun-kák tesznek tanúságot1) „De Invocatione et veneratione sanctorum: Az szenteknec Hozanc való segétségekről hasz-nos könyü az Keresztyéneknek igaz hitben való épületekért most iratott.“ Nagyszombat, 1598. A posonyi könyvtár-ban megvan e könyvnek Monoszlóy saját kezével írt kézi-rata. E könyv ellen kikelt Gyarmathi Miklós, kit megint „magna eloquentiae vi atque insigni argumentorum adpar-atu“ (mondja Horányi Mem. Hung. II. 6601.) megczáfolt Pázmány Péter illy czími könyvével: „Kereztyéni felelet az Megh Dicsőült szentek tiszteletéről Értünk való könyör-ghesekről és segétségül hívásokról iratot Pazmáni Péter ál-

tál Gyarmathi Miklós Helmeczi Praedicatornak a Bodogh emlékezetű Monoszlói András Veszprimi püspök és Posonyi prépost könyve ellen írt csacsogásira. Graecii Styriae. A. D. 1607.“ — 2) „De cultn Imaginum: Az üdvösségre intő képeknek tiszteletiről való igaz tudomány i Nagyszombat, 1589. 4dr. 330 1. Ennek kézirata is az 1 számú kézirattal egybekötve fonyán a posonyi káptalan könyvtárában. — 3) „Monoszloy Andreae Ecclesiarum Posonionsis ac FVllievisensis Praepositi brevis ac catbolica confatatio impiorum novorum articulorum ntrper in Galantha a Bacramentariis concinnatorum. Tirnaviae 1593. 8dr.“ Pray (Index rar.libr. II. 121 1.) azt mondja e könyvről: „Liber rarus et scriptori Memoriae Hungarornm etc. (Korányi) ignotus.“ Megjegyzendő, hogy Korányi csak az 1 számú munkát említvén meg, igen röviden emlékezik Monoszlóiról. — 4) „De gratia ac libero hominis arbitrio et de voluntate Dci. Az Isten malasztýáról, az szabad akaratról és az Istennek akaratyáról való tudomány“ Nagyszombat, 1600. 4dr. 6441. Ajánlja van Pethe Márton kalocsai érseknek. — 5) „Apologia. A közönséges keresztyén hit ágazatinak, és az anyaszentegybáz bizonyos fővallásinak oltalma.“ U. o. 1588. Ezben, nyomtatásban megjelent terjedelmes munkáin kívül vannak több kéziratai a többször nevezett káptalan levéltárában. Hlyének: 1) Annotationes in oratorem ad Quintum fratrem. Tartalmából kitetszik, hogy e kézirat tankönyvül szolgált. 2) Egy másik szintén latin kéziratának címe első lapjai hiányzanak. Tartalma a szentségek magyarázatára vonatkozik és szintén tantárgyul szolgált 3) Controversia de communione sub una specie. 4) Commentaria in tree libros de officiis Ciceronis. 5) Connentaria in Dialecticam Joannis Caesaréi una cum quaestionibus controversies et dubiis. 6) Tractatio catechistica ex diversis compillata auctoribus in usum scholae Tyrnaviensis. 7) Liber de justificatione, scholasticas turn contróversas quaestiones in se complectens. — 8) Mindezen kéziratoknál fontosabb s ránk nézve, amennyiben magyar nyelven van írva, becsesebb egy terjedelmes

kézirata, mellynek címlapja nincs, s tartalma muntatja, hogy több részből áll. Első a legnagyobb része 1084—1888 évek közti időben íratott s Dávid János erdélyi prédikátort czáfolja meg. A második rész szintén Dávid János ellen van Írva szcíme: „Michoda az ur vachorája.“ A kézirat többi része „a bűnös embernek Istenhez való fogadásokról, az hamis magokban Való bizakodókról“ stb. értekezik.

Morócz István, legkitűnőbb gazdászaink egyike, seül. 1817-ben Hevesmegyében, Ludason, hol apja mellett, kia maga korához képest a miveit, okszerű gazdák sorába tartozott, gyermeksége óta volt alkalma agazdai foglalkozást gyönyörűivel és bajaival megismerni. Gymnasialis iskoláit Gyöngyösön, a philosophiai tanfolyamot Pesten végzé; ugyanitt az orvosi pályát is. 1841/«. évben a derék dr. Polya József által az elmekórosok számára állított magán intézetben mint segédorvos működött. Orvosnak a psychiatriára. szándékozott készülni. De máskép lön: a mint 1844-ben a Magyar Gazdasági Egyesület az általa tervbe vetít központi gazdaképző intézet számára leendő tanárnak, a gazdasági chomia és technológia előadására csődületet nyitott: ötét választotta meg azon kötelezettséggel, hogy rendeltekéséhez képest 3 évig az Egyesület költségén a külföldön igyekezzék magát tovább művelni. E határozat csak 1 Sáliban mehetett teljesedésbe, midőn legelőször is Berlinbe ment: az ottani egyetemben hallgatta Mitscherlich és Rose előadásait a vegytanból, Magnus és Schubert előadásait a technológiából. Innen tett kirándulásokat éjszaki Németország jelesebb gazdaságaiba, beutazta a Rajnavidékét, Hollandiát és Belgiumot. — Az 1848-ki európai mozgalmak ugyanazon évi juliushavában ötét is visszakényszeríték a hazába, s az akkor időkhöz képest — kitü-zött rendeltetése szerint állást nem foglalhatván — 1849. sept. végéig mint tabori orvos szolgált az emberiségnek. — Később a Magyar Gazdasági Egyesület először 1881. jun. havában, azután 1882. nov. 17-én tartott közgyűlésén egyesületi előadó- és pénztárnoknak választotta meg. 1854 óta a

M. Gazd. Egyesület ideigl. bizottmánya mellett az egyesületi titoknoki állomást tölti be; e hivatalában folyton a legnagyobb buzgalmat fejtvén ki. Ezen, lankadni nem tudó buzgalom egyik legszebb eredményéül tekintenéd, az ez évben Pesten rendezett s közméltánylásban részesített első gazdasági kiállítás, mellynek létrehozásánál, de leginkább rendezésénél ae ügy iránt lelkesedéssel viseltető Moróez István küzde legtöbbet a kezdeményezés ezerfélle nehézségeivel és akadályaival; s fáradozásai teljes mértékben kiérdemlék a haza háláját. Morócz fényes érdemeket szerzett magának az irodalmi téren is. Orvostudorrá avatásakor „az alkalmazott vegytanról¹⁴ értekezett; 1843-tól 1846-ig a Magyar Gazdasági Egyesület pártfogása alatt, Török János akkori titoknok által szerkesztett „Magyar Gazda“ szerkesztésénél mint titoknoki és szerkesztőségi segéd működött, s ez időből-később pedig utazása alatt az említett gazdasági folyóiratban számos önálló czikkei jelentek meg. 1850 óta a Korizmics László által megindított Gazdasági Lapokat átaláatosan elismert jeles tapintattal szerkeszti, s ugyancsak Korizmics L. és Eenkő Dániel társaságában a Mezei Gazdaság könyvét adja ki, melly egészben VII. kötetből álland: ekkorig négy kötet jelent meg, az ötödik sajtó alatt van.

Nadányi János, nemes szülöktől vette eredetét Körös-Nadányban. Belgiumban hosszabb ideig tanult, s ott mutatása alatt latin nyelven a háborúi jogról szóló terjedelmes értekezését, és „Florum hungaricum sive rerum hungaricarum compendium“ czímű munkáját bocsátá közre Amsterdamban, 1663. Ide haza a heber nyelv és logika tanára volt Enyeden; innen azonban kellemetlen viszonyok miatt Nadányra tért vissza s itt lefordítá Mizald orvos művét ily czím alatt: „A kerti dolgoknak leírása négy könyvben,“ s kiadta Kolosvárt, 1669.

Nádasi János, hazánk legtudósbjainak egyike, szül. Nagyszombatban 1614-ben. 14 éves korában lépett a jezuita szerzetbe, de alacsony termete miatt elbocsáttatott, s asz-

ferencziek pártfogása alá menekült. Végezvén Gráczban a bölcsészeiét, 19 éves korában újra a jezuita-szerzetbe lépett. A hittudományokat Romában hallgatta, honnan, miután létévé a szerzetesi fogadalmakat, bölcsészeti és theologiai tudor-koszoruval fölékesítetten téré vissza hazájába. Egy ideig a nagyszombati egyetemnél tanítá a bölcsészeiét és a theologiát. Azután Romába hivatott, hol egy ideig a szerzet évkönyveit szerkesztő; később hét éven át mint szerzetfőnöki titoknak buzgólkodék. Másodszor visszatérvén Rómából, hol nagyszorgalmu buzgalmának felejthetlen emlékkét hagyá, a neki ajánlott tartományi főnökséget el nem fbgadá, hanem szerényen visszavonulván, a bécsi társháznál lelkiatyáskodék. Végre Eleonora, HL Ferdinand császár özvegye öt gyóntatójául választó. E minőségeben fejté ki a legnagyobb buzgalmat az irodalom terén. E mellett a jótékonyságot bámulatos buzgalommal gyakorló. — Meghalt Bécsben 1679. élte 65-ik évében. — Irt s kiadott száuzeugrint“ munkát, mellyek történetiekre, és szent elmélkedésekre osztvák. Ez utóbbiak közöl magyarul megjelent „Mária a haldoklók anyja.“ Nagyszombat, 1648. „Mária az örökkévalóság szent Kapuja.“ Posony 1645, „Pharetra Spiritus 1 U. o. 1649. A történetiek közöl magyar nyelven bírjuk „Szent Imre herceg életét“ körülmenyesen leírva. Megjelent Posonyban, 1644. — A latinul megjelent művek közt nevezeteseb: 1) Reges Hungariáé a S. Stephano usque ad Ferdinandum III. Posony, 1637. fol. 2) Heroes et victimae caritatis Societatis Jesu ab anno 1647. Roma, 1648. 3) Annus dierum illustrium. U. o. 1657. föl. 4) De Imitatione Dei libri III. U. o. 1657. 5) Annus coelestis Jesu Christo regi et Mariae reginae Sanctisque omnibus sacer. Utolsó legbővebb kiadás 4 kötetben Kölnben, 1687. 6) Annus amoris Dei in menses duodecim distributus. 12. részben, több helyeken 1663—1673. s együtt ivrében Bécs, 1678.

Nádaskay Endre, gúnyiratot bocsátott közre II. Fridrik porosz király ellen illy czím alatt: „II. Fridrik Elisi-

umban,“ németből fordítva megjelent Posonyban, 1788. 8dr. 132 1.

Nádaskay Lajos, jelenleg a B. P. Hírlap felelős szerkesztője, szül. 1816. oct 30-án Zemplénmegye Külsőböcs helységében, hol atya jegyző volt. Tanult Sárospatakon. 1836-ban Pestre jött, s az orvosi tudományokat, mint rendes egyetemi hallgató végig hallgatta. — Irodalmi pályára 1843-ban lépett, munkásságát a P. Horváth Lázár alapította Honderű-ben fejtve ki, hol 1843-tól egész 1848-ik mint segéd, később nyilvánosan megnevezett szerkesztő működött Számos kisebb s nagyobb fordítmányokon kívül említést érdemelnek az általa fordított „Közlemények a szív világából“ című ezikkek, továbbá „Innesmorei kereszt“ című novella. E lap „heti szemléjét“ is többnyire ő írta, melly a lapnak, úgy szólvan, legérdekesebb rovata volt. Ö irta a szinbirálati rovatot s több szépirodalmi bírálatot közlött. Egy eredeti kis beszélye „Érzelmi anomáliák“ ezimmel Young álnév alatt jelent meg. 1849 végétől fogva folytonosan a Magyar később Budapesti Hírlap hivatalin politikai közlöny mellett működik, előbb mint segédszerkesztő és vezérrezekiró, melly minőségeben számos politikai és nemzetgazdasázi cikket írt. 1856-ban ugyané lapnál Szilágyi Ferencznék szerkesztőtársa volt; ez évben a szerkesztést egészen ő vette át. Journalistikai működése mellett ő fordító francziából a Hugenották, Tell Vilmos, Rigoletto, Trovatore, Haramiák és Torquato Tasso című operák szövegeit Legközelebb egy nyelvészeti munkája jelent meg „A magyar helyesírás és szóragozás szabályai“ cím alatt, melly munkáról a bírálók átalában diosérőlcg nyilatkoztak.

Nádudvari Benjamin, ref. prédikátor imakönyvet írt illy címmel: „Mennyei udvarral való ez. Társalkodóé.“ Több kiadást ért. Másodszor nyomatott Kolosvárott, 1761.

Nádudvari Péter, Bethlen Sámuel költségén tanult Belgiumban, s onnan visszajövén, jótevőjénél udvari lelkész, később szászvárosi ref. prédikátor volt. Bibliai tudó-

mányin kívül hitszónoklata által kitűnt. Számra nyolczennégy egyházi beszédeit Szathmári Pap Zs. és Udvarhelyi M. nyomatták ki Kolosvárt, 1741. 4dr. 746 1

Nagy Ferencz, veszprémi kanonok, szül. Kékkőn, Nögrádinegyében. Tanulmányait olly sikkerrel végzé, miszerint még pappá szenteltetése előtt hittndori rangra emelte. Sokáig tanárkodón a magyar egyetemnél, előbb. Nagyszombatban, később Budán. 1780-ban neveztetett veszprémi kanonokká. Több latin művein kívül, magyarul bírunk tőle illy czímű munkát: „Protreptikon után való magyar ösztön.“ Posony, 1796.

Nagy Ferencz, törökszentmiklói plébános, igen hasznos s gonddal szerkesztett könyvet írt illy czím alatt: „Az egy igaz és boldogító Hitnek elveiről.“ Eger, 1770.

Vályi Nagy Ferencz, Homer első fordítója, szül. sept. 30. 1765. Gömörmegye Felsővály helységében, atyjának, ki egykor Szatmáriban ref. lelkész volt, ujabbi lakhelyén. Első nevelést atyai gond alatt nyert tizenkét éves koráig, mikor a sárospataki főiskolába viteték, s onnan másfél év múlva Miskolcra, tanulni. Fölserdűlvén, a felsőbb tudományok végeztével, mellyekre a miskolezi lyocum tanszervezete az időben kiterjedő még, 1783. a nyelvtani osztályban lett köztanító; két év múlva pedig aligazgató (subrector) névvel a szófiizésben, melly hivatalát 1793 nyaráig viselte; midőn a vizsgák alatt búcsút vön az iskolától, külföld tudományos intézeteibe menendő. — Ekkép a hittan, romai és görög irodalom bővebb ismeretében, de a bölcsesszet és természettan hallgatásával két esztendeig volt tanulóhelye Zürich. Szándékától, Párisi, Hollandiát s Felső-Németország akadémiáit látni, a háború gyulongásai mozdították el. Visszatérvén hazájába, először ugyan mint csári segédpap, majd mint dorogmai rendes lelkész foglalt állomást, a két helyen együtt négy esztendeig. — Midőn 1796. a pataki felgymnasiumban az évenkint változó tanítók helyett állandó tanárok állíttatnának, kit lehete méltóbban megbízni e hivatalok egyikével., mint Vályi-Nagyot, ki

Miskolczon annyi jó eredménnyel tanítta már. Ő engede a hívásnak, s elfoglalá új állomását 1798. november 1 1-kén. 1803. Beregszászi Pál kileptével első ízben, 1806. Porkoláb István elnehezültével másod ízben tanítta theologiát, 1809. után ismét visszament a felgymnasiumba. 1819 évben nj tanszék állittatván fögondnok Vay József által a szentírás Magyarázatára, mellyel a görög irodalom is egyeerttetdk, Vályi-Nagy emelte az első az új tanszékre, mint aki már eddigelé nagy jeleit adá görög műveltségének Bion és Mosohus Idylliumai fordításával; kiről tudatott, hogy Hómer magyarításába is belefogott, s a theologiában pedig kétszer tanítta sikeresen. Vályi-Nagy, agy látszik, jobban szeréte vala, ha ki nem neveztetik, s az irodalomnak annál kizárából neki szentelheti munkásságát; de a bizalom elvégre sem tágítja, s ő parancsolatul vevén azt, elfoglalda helyét septemberben. Az ember sokat dolgozott, s nem bírá ki a megfeszített gondokat; így már otoober havában ágyba esett, s január lő. 1820. évben megszűnt élni- Temetése jan. 30-kán esett olly fényesen, a milyen Patakon addig egy tanítónak sem jutott. Pataki plébános, Tulcsiczy András, és az egyesült görög hitü egyház lelkésze meghuzaták harangjaikat a több mint pusztán felekezeti tudósnak, ki Hornért első vala ajándékozandó nemzetének. — Föl kell itt jegyezni ama régi jó szokást, melly szerint a haza vagyónösbjai, egyedül magaért a szép s dicső özéiért vittek vala áldozatot az irodalomnak az író segítésében, kit avagy csak jó hírből ismertek. Így Kenderes! Mihály, Kanyó László és Döbbentei Gábor érdemeik közé méltán sorozható Vályi-Nagy fölsegélése, kinek buzdításul, hogy az illiast fordítaná, 400 forintot ajándékozónak. Hozzá is fogott ő aug. 22. 1813. s elvégzé apr. 6. 1817; de kinyomtatva, már nem lát-hatta. Szépirodalmi munkái: „Hunyadi László történetei.“ Posony, 1793.8dr. „Pártos Jeruzsálem“ IX énpkben. Posony, 1799. 8. „Ódák Horácz mértékein.“ Kassa, 1807.8. „Hómer Batraehomyomachiája.“ Patak, 1809. 8dr. „Bion és Moschus Idylliumai.“ Patak, 1811. 8dr. „Oda“ Kenderesi

Mihályhoz (Patak, 1811.); s más alkalmi versek, melyek után összeszedve újra megjelentek halála után „Polyhymnia“ versgyűjteményben. Két könyv. Sárospatak, 1820.8dr. Ez előtt Kazinczy Ferencztől életirása, melyet követünk. „Homér Iliásza. Két kötet. Sárospatak, 1821. 8dr. — Egyéb nemű dolgozatai: „halotti beszédek 1 Szentgyörgyi István f. 1799. Nietsoh Dániel f. 1809. Szemre László f. 1813. Boronkayné, Görgei Mária f. 1816. mind Patakon. „Könyörögései“ 1. II. darab. Kassa 1805. 8dr. — Kéziratban maradtak: Magyar poetica; Miskolci búcsúbeszéde; predikációk, és jegyzések a magyar nyelv természetéről. Írt görög verseket, egy, Apostolovics János emlékére, megjelent Patakon 1811. Latin versei a „Polyhymnia“ után kötve, ódák és elegiák illyczímmel: „Carmina latina“ Sárospatak, 1820. 8dr. Növése, testessége, arcza, mint Kazinczy följegyzé, olly igen hasonlított Virág Benedekéhez, hogy a ki mindenketőjüköt látta, bizonyosan két testvérnek nézheté. Arczképe ígértetett az Ilias elé, de nem adatott. Kéziratai elhányódtak, hihetőleg szép könyvtárával együtt, melyet szegényen hagyott árvái kénytelenek voltak elárverelni, s még akkor sem tehettek eleget a nemvagyonos tudós elleni követeléseknek.

Séllyei Nagy Ignácz, veszprémi kanonok, szül. Szókesfejérvárott. Tanult szülőhelyén és Budán; a theologiai tudományokat Rómában hallgatta. Kitűnő lelki tehetségei miatt veszprémi kanonokká s mint illyen kir. főtörvényszéki bíróvá neveztetett. Később a székesfejérvári püspöki székre lön érdemesítve. — Szép magyarsággal lefordító Muratorius Lajos munkáját: „A kereszteny embernek valóságos ahitatosságáról“ Eger, 1763. 4dr. 332 1.

Szerencsi Nagy István, györi ref. prédikátor. Több munkát bocsátott közre. Ilyenek: „Agenda, azaz: Egyházi szolgálatbeli okos isteni tisztelet módja,“ Kis Gergely székelyudvarhelyi tanár után javítva és bővíve. Győr, 1788. „Barátos oktatás, hogy kellessék egy ifjú asszony-embernek magát a díszes erkölcsökben méltóképen formál-

gatni.“ Meyer A. után fordítva. Posony, 1783. „Rnmbach J. elmélkedései Jézus Krisztus kínszenvedéséről.“ Két kötet. Posony, 1790. 8dr. 1472 1. „Egy ausztriai protestánsnak levele a tolerantziáról.“ Németből fordítva. Bées, 1781. „Mi a pápa?“ Poeony, 1782.

Nagy Iván (f.-győri), nemes szülőktől szül 1824. jun. 18-kán B. Gyarmaton, Nógrád vármegyében, hol közbe- csülésben állt atya, Ferencz megyei hivatalt viselt. A gymnasium! és bölcsészeti osztályt Egerben, Esztergomban, Váczon, a jogi tanfolyamot pedig a posonyi akadémiában tett magán vizsgálattal végzé be. A rendes törvénygyakorlat után kir. táblai jegyzővé esküdvén föl, az ügyvédséget választó pályául. Mér gyermekkorában hajlamot érezvén az irodalom, főleg pedig a hazai történelem iránt, határozottan ez utóbbinak buvárlatára és tanulására adá magát. Nevét először az irodalmi téren az 1844-ki „Világ“ polit. hírlap tárczája mutatja föl ', hol „Egy népfaj hazánkban“ című értekezése jelent meg. Később részint saját neve, részint (Komory Dávid stb.) álnév alatt a szépirodalmi lapokban több történeti cikket közlött, melyek közül nevezetek: „Magyar hitrege-tani eszmék“ (1847-ki Honderű 12 ez.), a Szépirod. Szemle által is megdicsértetvén; és „Körömcz leírása“ (1848-ki Honderű). Majd a történeti liirű m. hölgyek életrajzi adatait igyekezvén összegyűjteni, ezek közül Adelhaid, Agnes, Anna királynők, Báthori Anna, BáthoriErese, Báthori Klára, BáthoriZsófia, Beatrix II. Andrásné, Beatrix Mátyásné, Bethlen Katalin, Bocskai Erese, Bornemisza Anna, Bosnyák Zsófia, Cilley Borbála, Erzsébet II. András leánya, Erzsébet I. Károlyné, Erzsébet I. Lajosné, Erzsébet Albert királyné, Fennena, Forgách Zsuzsanna és Frangepán Beatrix életirata az 1851-ki Hölgyfutár folyamában jelent meg. Ez időben láttak tőle napvilágot: a „Báthoriak jellege,“ és Patócsy Zsófia életirata (Losonczi Phönix II. és III. köt); Magyar írók (1851-ki Remény folyóirat II. félév); Szécsy György és egy régi oklevél (Pesti Napló 1851.). „A nőtecsi bírák pecsété (1851-ki

Új Mgy. Múzeum.). 1851-ben nevelőül állván egy grófi csalód gyermekéihez, a lombard-velenczei királyság nagy részét bejárta, és magában Velenezében félévet töltött. Ez idő alatt főleg a Sz.-Márkféle könyvtárban üzte történelmi bűvárkodását, minek eredményéül több, hazánk történetére vonatkozó érdekes emlékiratot másolt le. Történelmi tapasztalatairól és buvárlata eredményéről jelentést tevén a m. akadémiának, az az 1853-ki Akadémiai Értesítőben jelent meg. Hasonlóan a Gritti Lajosról gyűjtött emlékiratok kivonatos ismertetése is a m. akadémiában felolvastatván, annak 1853-diki Értesítőjében látott világot. Ugyanez időben jelentek meg „Olaszországi levelei“ is főleg, a velenczei színházakról és előadásokról (1852-ki Hölgyfutár b.). 1852-dik év végén állomásáról lemondván, ismét hazá vonult, s ügyvédség- és irodalommal foglalkozott; míg 1855-ben a pesti egyetemi könyvtárhoz tisztül neveztetett, melly hivatalában üres idejét jelenleg is történeti tanulmányozásnak szenteli. 1853-dik óta megjelent művei ezek: „Menyői Tolvaj Ferencz régi íróról;“ — „Corvin János velenczei nemessége“ (1853-ki Új M. Muzeum); — „1707-ki Kassai országtanács“ (1854-ki Új M. Muz.); — „A fehér lovag;“ — „Régi álgyük“ (1855-ki Új M. Muz.) „Széesy Mária levele és a Liberecsek“ (1856-ki Új M. Muz.); „Zrínyi a költő halála“ (1854-ki Délibáb); „Zrínyi Ilona“ (1857-ki Délibáb); „Adelhaid Geiza fejedelemnő“ (1854-ki Családi Lapok); „Zrínyiek halála“ (1855-ki Cs. Lapok); „Történeti népregék“ (1854-ki Divat-Csarnok); „Nógrád(vára, Szigeth vára, Báthory István, Széesy Mária életrajza, Szarvaskő (Magy. ország képeiben II. III. köt.); Szalonok vára (1856-ki Budap. Viszhang); Hollókő (1857-ki Néplap); Tátika, Nagy-Szőllős, Fülek stb. „Liptay Imre török követsége“ (M. akad. történelmi Tár I. k.); „Gritti Lajosról emlékiratok másolva Velenezében. továbbá „M. tört, adatok Svédhonban“ (Tört. Tár III. köt.) stb. Legújabban „Magyarország családai czímerckkel és leszármazási táblákkal mintegy öt kötetből állandó történeti lexiconfélé önálló

munkán dolgozik, mellyből néhány füzet került már ki eajtó alól.

Nagy János (mesterházi), Sopronmegyében, Mesterházán szül. 1738. decemb. 27-kén. Tanult Nemeskérben és Sopronban. 1765-ben a hazai törvényeket Posonyban hallgatta. 1767-ben a soproni ev. gymnasiumban tanár lett, ugyanott 1783. nov. 1-jén a syntaxis tanárává mozdítatott elő. Alapos tudománya, szoros rendtartása és igazságszeretete kedves emberré tevék őt. Meghalt 1803. máj. 10-kén. Könyveit a gymnasiumnak, vagyonát az alumneum és tanári fizetések alapjának hagyta. Munkája németből fordítva: „Boldogságra vezérlő oktatás a Jézus tudományából·1 Sopronban, 1798-ban nyomatott, és igen sokáig iskolai könyvül használtatott.

Nagy ker. János, szanyi plébános, a győri megyében. Születéshelyének Nagyváradot mondják. A szanyi plébánia halottas könyvében úgy találtatik beíratva, mint egykoron tagja a Jézus társaságának, honnan, mint a szép mesterségek s bölcsészet tudora, a szerzet eltöröltetése után a világi papságba átlépvén, Györött karkáplán lett, azután szanyi plébános, hol 25 évet töltvén, 71 éves korában 1803-ban meghalt, miszerint születése 1732-re esik. Tőle következő munkák jelentek meg: 1) egy egyházi beszéd illy czím alatt: Örömet és hálaadást, eszközlő beszéd, midón I. Ferencz apóst királyunknak császári és királyi szerencsés megkoronáztatása végett t. n. Sopron vármegye hálaadó áldozatot mutatott be az Istennek. 1762-ben sz. Mihály havának 18-ik napján mondotta Nagy János szanyi plébános, táblabiró. Sopronban Siess Kláránál. 2) Nyájas Múzsa. Irta Nagy János Rábaközben Szany helységnak plébánosa. Györött 1790. 8dr. 278 1. 3) Halottas Beszéd, mellyben VI. Pina romai Pápának dicséretét foglalta és deák nyelven hirdette Velenözében Brancadoro Caesar nisibéni Ersek. Fordította Nagy János szanyi plébános 1800.- Györben Streibignál. 4) „Udvari Kátó, vagy is Gratzian Boldizsárnak Faludi Ferencz által magyarra fordítatott 300 maximál-

(versekbe foglalva). U. o. 1790. 5) „József, Egyiptus vitzekirállya, örvendetes szabása játék.“ U. o. 1790, 6) „Méhi gazdaság.“ U. o. 1786. 7) „Az oroszlány és nyájas műzsa.“ (Versek Szaitz Leó ellen). Béés 1790. Többire Nagy János a korában öntudatra ébredt nemzetiségnek, melly a nemzeti nyelv és öltözet pártolásában nyilvánult, hőkeblü pártolója volt; tisztelő barátja a magyar íróknak, különösen Révának, ki őt egy hozzá intézett, s Nagy János holta után ennek irományai közt fellelt levelében „atjának“ nevezi, s kíméletlen, néha aljas gúnyokkal korbácsolója a lábra kaptott idegen módinak, és beszívárgott rósz erkölcsöknek.

Nagy József, györmegyei áldozár, később ikervári plébános, szombathelyi kanonok, káptalani nagypréposté az 1790-ben föllállított szombathelyi seminarians első igazgatója; példás buzgoságu pap, kitűnő egyházi és világi szónok, nemeskeblü emberbarát, kinek asztalánál rendesen 6 — 10 szegény sorsa tanuló nyert ingyen élelmezést; de különösen hazafui lelkesedésről volt ismeretes. Szónoki hire annyira elterjedt, miszerint nevezetes ünnepélyek alkalmával környékszerte az ó mézes ajka hirdeté az Isten igéjét. Vasmegye nyilvános tanácskozásában irányadó szerepet vitt; erre nézve egy példát hozunk föl. A gyülesteremben 1805-ben nagy vita folyt arról, valljon magyarul folyjanak-e ezentúl a tanácskozások, Nagy József vetett véget a vitatkozásnak az által, hogy fölemelkedvén ülőhelyéből, magyarul kezdé beszédét; mi olly hatást szült, miszerint a magyar nyelv behozatala minden további tétevázás nélkül határozattá vált. — Kisfialudi Sándor koszorús költőnknek benső barátja volt; őt illeti „Tatika“ előszavában e megszólítás: „Kedves tiszta barátom Nagy!“ — Horvát Elek pedig e lánglelkü férfiúnak 1810-ben bekövetkezett halálát ekkép kesergi:

„Kiefaludi! hejk be gyászos
Szombathelynek tájéka;
Rideg, havas, ködös, fagyos
A kellemes Tátika.

Vélted-e, hogy történeted
 Ötét fogja képezni,
 Midőn azt neki szentelte?
 Eredj már most konyezni!
 Elhunyt, elhunyt Tátikának
 Kedvelője! Árnyékának
 A barátság keserve
 Legyen hát most szentelve.“

Bírunk tőle nyomtatásban több remek szent beszédet, illyennek: „Karácsom beszéd, mellyet Szombathelyen mondott.“ Pert, 1797. „Nagypénteki beszéd.“ Szombathely 1798. „Hállaadó beszéd Mantua visszavételének alkalmára.“ Mondatott Zalaegerszegen. U. o. 1799. „Szent István első magyar király ünnepére.“ Mondatott Bécsben, 1800. aug. 24. Megjelent ugyanott. „Oratio funebris, quam in solemoibus exequiis Pauli Rosos, Eppi Veszpr. peroravit.“ stb.

Nagy Lajos (felsőbüki), élt a XVIII. század második felében; tudományos férfiú s több megye táblabírája volt. Illy színmű verses könyvet írt: „Magyar Cáto avagy: A jó erkölcsre oktató Cátónak versei.“ Eger, 1756

Nagy László (peretsényi), miskolezi tanár s költő volt. Munkái: „Léta magyar vítez és Zamira pannoniai kisasszonynak a földön és tengeren történt viszontagságai,“ (versekben). Posony, 1800. 8dr. 198 1. „Szakadár estlioni magyar fejedelem bujdosása. A verselés gyarapodására írta.“ U. o. 1802. 8dr. 261 1. „Mezengy, azaz: Pásztori vers.“ Pest, 1801. 8dr. 119 1. „Orithia magyar Amazon története.“ Pest, és Posony, 1806. „Értekezés a deákból magyar nyelvre fordított szavak iránt“ N.-Várad, 1806. Azonfölül vannak több alkalmi versei.

Nagy Mátyás (batzai), egy verses könyvet hagyott hátra „Hunyadi János vítezségeéről, és a nándorfejérvári nagy győzelemről,“ melly több kiadást ért. Először nyomatott Debreczenben, 1575.

Nagy Mózeses, illy színmű munkát hagyott hátra: .A

ez Háromságnak mégoszolhatatlan egy Istenről való igaz hitnek versekkel leíratott vallástétele“ Nagyszombat, 1700.

Nagy Sámuel, orvos, szül. Komáromban. Fordította Campe Psychologiáját és Saüder Henrik könyvét, melly utóbbi illy szín alatt jelent meg: „Az Istennek jósága és bőltsesége a természetben“ Posony, 1794. 8dr. 507 lap. Ugyanettől van: „Dafnis és az első hajós.“ Gessner után. Posony, 1797.— Eredeti műve: „Az oltalmazó himlőről.“ Komárom, 1801.

Nagyari Benedek, borosjenői ref. lelkész, illy föliratú könyvet adott ki: „Igaz vallású kereszteny Hittani könyv.“ Nyomatott N.-Váradon. 1651.

Nagyszőlősi Mihály, surányi lelkész, egy polémiáig munkát hagyott hátra illy címmel: „Sión leánya ártatlan ügyét védő Hitnek paizsa.“ Megjelent 1868-ban 8dr. 465 1.

Nagyváthy János, Miskolczon 1755-ben szül, szegény de nemes szülőktől. Tanulását Miskolczon kezdé, Sárospatakon folytató, és Losonczon már mint költészeti tanár tökélyesíté. Innen szemei elgyengülése miatt Pestre tette lakását, hol a híres néhai Szombathy orvos keze alatt szerencsésen szembajából kigyógyult. Ezután tapasztalás kedvéért hatodává lön, és a szerencse itt is annyira részén állt, hogy az akkor Duka gyalog ezredben századosi rangra emelkedett. E tisztét önkényt oda hagyván, Bécsben telepedek le, és magát a mezei gazdaság írására szentelő. E munkája, melly a maga nemében első úttörő volt, „A szorgalmatos mezei gazda“ ezim alatt Pesten 1791. két kötetben jelent meg, és olly méltánylásban részesült, hogy akkor uralkodó II. Leopold király az írót 26 spec, aranyat nyomó éremmel jutalmazta. E munkája által neve ismeretessé válván, a halhatlan nevű gr. Festetich György őt jóságai főigazgatóságára hívta meg. Itt három év lefolyta alatt e két nagy elme egyesült erővel nem csak a jóságok rendbe hozatalát eszközlé, hanem jövendőre alapos tudományú gazdatsztek nevelése végett mezei gazdasági iskoláról is kezdőnek gondolkozni, mellyből azután a később elhiresült Georgicon

eredt. Gróf Festetich uradalmaiban a jóságok kezelését illető utasítások és szabályok, számadási módok (noha.az-óta jobbítva, változtatva) eredetileg mind Nagyváthy művei. Hasznos szolgálatiért a gróf somogymegyei Csurgó mvárosban egy tágas telekkel ajándékozta meg Nagy váthyt, hová ő visszahúzódott s nyugalomban élte utolsó napjait, magát egészen a gazdasági irodalomnak adva át. Halála után 1820. Pesten jelent meg: „Magyar házi gazdasszonya,” 1821. „Magyar gazda tisztjeés szintén ez évben: „Magyarpraktikus Jermesztrő;” végre 1822-ben „M. prakticus tenyésztető” ezimű munkái. — Ezen kívül kéziratban is maradtak tőle érdekes gazdasági munkák, miilyenek: 1) „A magyar földes és zászlós ur.” 2) „A magyar haza gazdálkodása Smith és Soden után kidolgozva.” 3) „Értekezés a virginiai jó illatú dohány termesztéséről” stb. Irt alkalmi verset is. Gazdasági tudományán felül jártas volt a hon régi történeteiben. Munkája- és szorgalmából gyűjtött vagonából hagyott a pataki és csurgói iskoláknak is. Munkás életének tüdőgyuladás vetett véget 1819. febr. 13-kán.

Báro Nalatzi József, franoziából magyarítva kiadó D' Arnaud „A szerencsétlen szerelmesek avagy G. Comens1 ezimű tragoediáját, Trapp apátságnak és gr. Comens történeteinek leírásával. Kolosvár, 1793. 8dr. 38 és 201 1. Tőle van: „Eufémia, avagy: a Vallás győzedelme“ Posony, 1783.

Nánási Benjamin, jogtudós, szül. ref. szüloktól, késsőb rom. kath. vallásra tért, s híres ügyvéd volt Pesten. Joggani munkát hagyott hátra illy czím alatt: „Testamentum a magyar országi törvények szerint (toldalékkal a zsidóknak örökségéről).” Pest, 1798. 8dr. 603 1.

Nánási Gábor, a sárospataki és székesfejérvári tanodák nevendéke, illy czímű könyvet bocsátott közre: „Lelki tudakozás, mellyben a kegyes lélek megtanulhatja az Isten örökké való decretumának bizonyos jeleit“ Kolosvár, 1675.

Nánási István, sok ideig nagybányai prédkátor, nagyobb részt angolból fordított s részben eredeti predikáció-

kát adott ki illy czím alatt: „Szű Titka, azaz: az ember szivének természet szerint való romlottságéból és annak követéséből származott ezer csalárságainak kinyilatkoztatása és orvoslása.“ 1670.

Nánási József, bösziorményi ref. prédkátor, magyarra fordítá Huldrich János az Ur imádságáról szóló beszédeit, s kiadá illy czím alatt: „Az Imádságok Imádságának, azaz: a Sz. Mi Atyánknak avagy az Úri imádságnak titka.“ Kolosvár, 1761.

Kárai György, „Szent énekeket“ adott ki Nagyszombatban, 1695.

Negyeden Pál, győrmegyei áldozár és híres hitszónok, átalános tetszés közt elszavalt szentbeszédcit 3 terjedelmes kötetben bocsátó közre illy czím alatt: „Minden ünnepekre és némelly szentek rendkívül való tiszteletek napjaira szolgáló predikációk.“ Győr, 1800-1801. I. 428. II. 492.

III. 426 1. Ugyanettől jelent meg: „Apostoli kalászat.“ Szintén predikációk. Győr, 1802. 8dr. 5361.

Németh Antal által, „Aesopus élete és fabulái Belle-garde urnák szép erkölcsű tanításával újonnan magyarra fordittattak.“ Bécsben, az év kitétele nélkül. Másodszor megjelent képekkel ékesítve Kolosvárott, 1777. Ugyanattól jelent meg illy czímű költemény is: „Trója királynéi.“ Bécs, 1776.

Németh Mihály, győrmegyei áldozár, a tudomány több nemében jártas férfiú, szül. Kis-Baráton, Győrmegyében 1751-ben, ev. szülőktől, kik később kath. vallásra térték meg. Mihály Győrben végzé iskoláit s e megye papne-vendékei közé fölvétetett. Aldozárrá szenteltetvén, előbb káplán volt Szent-Jánoson. 1778. mart. 24-én Sövényházára plébánosnak neveztetett s e minőségeben miveié az Ur sző-lejét elöljárónak és híveinek teljes megelégedésére 35 évig, vagyis 1813. apr. 2-ig, mikor nyugalomba lépett. Meghalt Győrött, 1830. jul. 30-án. — Sokat foglalkozott a tudományaikkal, s több becses munkát írt, melyek közöl nyomtatásban megjelentek: 1) „Kereszteny Imádságok.“ Posony

1787. 2) „A selyem juhokról.“ U. o. 1792. 3) „Kettős kincs, azaz: A jámbor és hasznos magyar nevendék földmiveshek rendes oktatása.“ Győr, 1793. Ajánlva van Fengler József györi püspöknek. 4) „A lovak orvoslásáról.“ Szind báro után fordítva. Posony, 1796. 5) „Mindennapi lelki tapasztalás.“ 2 kötet. Posony 1824. — Kéziratban bekötve léteznek a sövényházi plébánia könyvtárában: „Keserves zokogások; mellyekkel megsiratja a hajdani jámborságnak eltűnését“ stb. „A Krisztus Jézus által a világ előtt kinyilatkoztatott közönséges kereszteny sz. Hitnek fő igazságai és ágazatai.“ Befejezte 1825-ben. „De officiis parochorum.“, „De munere religiosorum.“

Németh Péter, sz.-ferenczrendi szerzetes „Len kötelecske“ című, szerzetesi szabályokat tartalmazó könyvet írt, s kiadá Posonyban, 1720.

Németi Sámuel, mádi ref. prédkátor volt. Munkái: „Az Ur asztalanak méltó vendége.“ Posony, 1782. 8dr. 1471. „Hív lelki pásztor.“ Kézi könyv a lelki pásztorok számára. Német eredeti után bővítve. Posony, 1788. 8dr. 862 1. Legterjedelmesebb s jelentékeny műve: „Biblia Tárháza.“ Francziából Osterwald után. Győr, 1780. 4dr. 9191. 1783-ban jelent meg tőle: „Három predikáció“ (Debreczen.) Dodridge után. „A ker. vallásnak tudománya.“ Posony, 1785.

Nendtvich Károly, természettudós, m. akadémia 1. tagja, szül. Pécsen 1811-ben. Atyja gyógyszerész volt, s így már gyermekkorában alkalma volt a vegyészeti megismerkedni, mi iránt nagy vonzalmat érzett. 1824-ben atya Késmárkra küldé, hol a gymnasialis osztályokat és a philosophiát elvégzé. 1829-ben Pestre jött az orvosi tudományok hallgatása végett. 1836-ban orvostudor lett, s ez alkalommal természettudományi tárgyról értekezett e cím alatt: „Enumeratio plantarum territorii Q. Ecclesiensis sponte crescentium, praemisso tractatu de natura geognostica montium, deque situ, climate et vegetatione ejusdem regionia.“ Megjelent Budán, 1836. Ezután az oculisticat és obstetri-

ciát is tanulmányozó, s e két tudományból oklevelet is nyert. Ugyanez évben a vegy- és növénytan segédtanárává neveztetett, melly hivatalában üres óráit a vegytan és természettudomány egyéb ágai alapos megtanulására fordító. Ez időben egy munkót bocsátott közre „Grundriss der Stöchiometrie“ címmel, mellyet leginkább hallgatói számára írt. 1843-ban a na. iparegyesület felszólítására a chemiai előadásokat vállaló magára, mi által alkalma nyílt önkítüntetésére; vasárnapi előadásait számos hallgatók látogatták. Ugyanez időbe esik a m. k. természettudományi társulatnak, a magyar orvosok és természetvizsgálók gyülekezetének keletkezése, mellyekben számos értekezési és chemiai munkálatai által élénk részt vett; részt vett egyszersmind a magyar chemiai műszavak kidolgozásában, mellyeket 1844-ben megjelent „Az életműben műipari vegytannak alapismeretéi“ című munkájában használt. 1845-ben a m. tudós társaság-nak levelező, a m. k. természettudományi társulatnak rendes és vegytani szakban választmányi tagjának választatott meg. Azután a hazai kőszéntelepeket vévén tanulmányozása tárgyául, hazánk jelesb kőszeneit vegybontás alá vette, s tapasztalatait „Magyarország legjelesebb kőszéntelepei, vegytani és műipari tekintetben“ című iratába foglaló, melly legelőször a m. természettudományi társulat 1850-iki évkönyvében, azután külön is megjelent. Ez időben a jénai mineralogiai társulat, s a pfalzi egyesület (Pfalzer Véréintur Pharmacie und Technik) tagjának neveztetett ki. — 1847-ben V. Ferdinand király ő felsége által fölállított ipartanodában a vegytan tanárává neveztetett ki. Mielőtt ez állomását elfoglalta, beutazta Német-, Francziaországot, Belgiument és Angolhont. 1848-ban a pesti egyetemhez a vegytan tanárává neveztetett; 1849-ben e tanszékéről elmozdítatott, újra az ipartanodában foglaló el előbbi tanszékét, hol e minőségben mostanig működik. — Irt több értekezést és tudományos fejtegetést a M. Muzeum s más bel és külföldi lapok számára. Ide tartoznak: „Természettudományi levelek,“ „Geológiai levelek,“ mellyeket azonban a szükséges famet-

szetek hiánya miatt be nem fejezhetett; „A természettudományok stúdiomáról“ stb. 1854-ben „A vegytan elmei“ című munkája jelent meg. Jelenleg terjedelmesebb német munkán dolgozik illy cím alatt: „Grundriss der Allgemeinen technischen Chemie,“ mellyből eddig két kötet jelent meg. Közzétette legújabban a P. Napló hasábjain a természettudósok bécsi gyűlésén tartott fólolvasását, s Amerikában tudományos szempontból tett utazásáról szóló igen besszes czikkeit

Dr. Nogáll János, bölcsészet és hittan tudora, a pesti bölcsészeti kar kebelezett tagja, szül. Győrött 1820. jun. 24. Iskoláit járta a kir. gymnasiumban Győrött, hol állandóan Borsosai közt az első volt, és írói képességének már akkor olly jeleit adta, miszerint az ő dolgozatai példányul állítattak föl s nyilványos ünnepélyeken elszavaltattak. Az esztergomi főegyházmegye növendékpapjai közé fölvétetvén, a bölcsészeti tudományokat Nagyszombatban, a hittudomájiyokat Pesten a középponti papneveldében végezte, melly időközben iskolai rendes teendői mellett a hazai és a külföldi irodalmat nagy szorgalommal tanulmányozta, és a pesti növendékpapság magyar iskolájának kitűnő tagja, utolsó éven elnöke volt, s mint illyen a magyar iskolának nagy lendületet adott egyházi szellem és hivatásbeli lelkesedés tekintetében. 1843-ban áldozárrá szenteltetvén, azonnal a „Religio és Nevelés“ akkori szerkesztőségének tagja, Somogyi Károly mellett alkalmaztatott, s cikkeivel a főlapon és jelesül könyvismertetéseivel s recensioival a „Literatúrai lapban“ kiváló jeleit adta tudományának, ítéletének s egyházi szellemének. Közben a lelkipásztorságban is részt vett 1845-ben a pesti papnövelde lelki-igazgatójává neveztetvén, folytatta irodalmi munkásságát a „Rel. és Nev.“ mellett 1848-ig, mikor egy német katholikus néplapnak kiadására, Krotky József, akkoriban budavári káplán társságában vállalkozott, s ezt 1852-ig szerkesztette. Ezen évek alatt buzgó részt vett a Sz.-István-Társulat kezdeményes működéseiben és több munkát is közrebocsátott

1849—52-ig a pesti egyetem mellett egyházi hitszónok és hittanát volt. — Munkásságának főrészét teszi azon buzgósága, mellyel a hazai fiatal derűs szellemi egyházi életének regeneratiójára a pesti középponti papneveldében, úgyszintén a fővárosi vallási élet élesztősére közremunkált. 1853 óta a birodalmi fővárosban a szent Ágostonról nevezett felsőbb papképezde lelki igazgatójává és ő cs. kir. ap. felsége udvari káplánjává neveztetett. Egyes munkái közöl megemlíttendő: „Szentek tudománya kalauzul az egyházi rend növendékeinek és paptársainak emlékül” magyar nyelven, Pesten, 1851. „Liguori az. Alfonz Szentség-Látogatásai,” magyarul, (két kiadás). „Kalauz kereszteny hitélet- és istenességre.” Pest, 1851. Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társulat. „Jézus az én üdvösségem az Oltári-Szentségen függelékül minden kath. imádságos könyvhez.” Pesten, 1850. „Buss-spiegel. Eine Unterweisung über das Sakrament der Busse, mit einer Anleitung zür Erforschung des Gewissens.” Pest, 1851. „Lelkiismeret tükré, az Isten és anyaszentegyháza parancsolatainak világánál. A Szent- Gyónás felőli tanulságokkal bővített Ilik kiadás.” Pesten, 1851. „Szent kilencz a Bold. Szűz szeplőtelen szent szívéről.” Pesten, három kiadás. Die Mutter der Barmherzigkeit zu Rimini.” Pest, 1851. „Einige Gebete zur göttlicher Fürehehung.” Pest, 1851. „Észrevételek a lekipásztorságfól.” Buda, 1852. „Magyar nagy Officium avagy Isten imádására, Nagyasszonyunk és minden szentek tiszteletére szánt különféle ajtatosságok gyakorlatai.” Budán, 1853. Ugyancsak szerző gondjaival készült: „Pilgerreise naoh Heilsburg. Reisebilder aus den Gebiete des inneren Lebens, nach einer spanischen Urkunde in neuer Form ausgearbeitet von Jakob Koller” Pest, 1852. „Kirchliche Glaubensleuchte. Beleuchtung der gottesdienstlichen Gebrauche u. Feste der kath. Kirche est von Josef Messner. Volkslehrer.” Pest, 1852. Folyó év october havában nagyváradi 1. az. kanonoknak kineveztetett.

Nógrádi Mátyás, szül. 1611. Tanulását Debreczenben kezdé, Patakon folytatá, hol az akadémikusok sorába

lépett 1639. sept 30. életének 28. évében; seniorrá lett 1642. s még ez évben kimene Tályára mesternék, 1643 pedig akadémiára Belgiumba. Főtanulási helye Leyda volt, de átrándult Angliába is. Pataki conreector lett 1647-ben, a midőn 1649. augustus havában a visszatett Tolnai Jánost eleibe helyeznék, e méltatlanságon meg nem nyugodva még azon év septemberében távozott az iskolából s Patakáról, és lett debreczeni pap, és hihetőleg rendkívüli tanító is az iskolában ugyanott. 1650-ben a tasnádi zsinaton szentelte-tett pappá; s volt debreczeni lelkész 1659. évig. Innen a nagybajomi egyházba vitetett, hol sok kellemetlenséget kelle tűnie élte fogytáig a török és tatár hadak járásai miatt. 1661. mart. 17. a debreczeni egyházmegye választá es- pereséül. 1664-ben tiszántúli superintendent s nagy buzgóságu hivatalnok volt az elpusztult egyházak rendbehozása körül. Mint illyen juta török fogssába; rajta és fogoly tár-sain sarczot, idegen adósságot vett meg Cselib basa, de a mit amargitai, 1681. jan. 12. tartott zsinaton magukra felosztván, téritettek meg paptársai. Az ő idejében költö-zött át a váradi collegium Debreczenbe Mártonfalvi György professor vezérlete alatt, kit pártolás eszközlése végett kö-vetségbe küldött Apafi Mihályhoz szerencsével. Superin-tendensége folytán tizenhét zsinat tartatott; oláh ref. egy-házakba rendeltettek papok; ekkor jöttek be a váradi Bi-bliák Erdélyből, s hagyatott helybe ugyancsak a Bibliának Csipkés Komáromi általi fordítása. Megh. 1681. sept. 1. életének 70. évében. Munkái: 1) Epistolae ad romanos expla-natio. Debreczen 1651. 8dr. 2) Resolutio orationis domini-cae, és: allegoricae similitudines biblicae. 3) Lelki próbakő. Debreczen 1651. 12dr. 4) Idvösség kapuja. Kelosvár, 1672. Angolból Hildersam után fordítva. 4dr. 1440 lapra terjedő munka.

Noszko Alajos, szül. Esztergomban. Végezte szülő-helyén iskoláit, sz Ferenez szerzetébe lépett, s mint illyen Gyöngyösön a nyelvtani osztályokat, Szabadkán a bölcsé-szeiét tanította. Több rendbeli alkalmi sz, beszédein és

„Compendium geographiae“ című latin munkáján kívül, magyarul illy című művet bírunk tőle: „Virág szótár.“ Pest, 1791. 8dr. 349 1.

Noszlopy Sándor, ügyvéd volt Dukán, Vasmegyében. Meghalt e század elején. Névtelenül adott ki egy könyvet, melyl vallásbeli beszélgetéseket tartalmaz.

Nyulas Ferencz, előbb Szamosujvárott, utóbb Károlyfejér várott orvos, szakismerettel irt vegytani munkát bocsátott közre e címmel: „Az erdélyországi orvos vizeknek bontásáról közönségesen.“ 3 kötet. Kolosvárt, 1800. Ajánlva van gr. Bánffy György kormányzónak.

Nyíró Zsigmond, sz.-ferenczrendi áldozár s tartományi tanácsos, szül. Nagyfödemesen, Posonymegyében 1804. sept. 23. Tanult Posonyban. 1822-ben lépett a szerzetbe, s 1828-ban áldozárrá szenteltetett Legelőbb Székesfejér várt a szerzet növendékeinek bölcsészeti tanára, később Érsekújvárt gymn. tanár volt. 1846-ban Szombathelyen zárdafőnökké választatott meg. Három év múlva a rend titkára s erre. pár év múlva a rend tanácsosa lett. Meghalt a jeles férfiú 1853. jan. 2-án Posonyban. — Irodalmi termékeit a „Religio“-ban tévé le, hol számos bocses történeti csikket közlött. Többi közt megrá hosszabb ozikksorozatban sz. Klára-apáczarend történetét Magyarországban; β „Adatok a sz.-ferenczrendiek történetéhez“ cím alatt hosszabb értekezést közlött az 1850-iki „Religio“-ban. Kéziratban sz. Ferencz rendének kimerítő történetét hagyta hátra.

Obernyik Károly, mint író, nevelő, később mint nyilvános tanár egyiránt jeles férfiú, szül. Kömlődön, Komárommegyében 1820-ban. Atyja ref. lelkész volt, ki a fogékony elméjű gyermekeit Debreczenbe köidé felsőbb iskolái 'bevégzése végett Már itt is kitűnő jelenségeit adá írói hivatásának, üres idejét versek-és beszélyek írására fordítván. Elszórva megjelent ifjabbkori zsengéi azonban irodalmunk virágzásnak indult mezején, úgy szólvan, nyom nélkül enyésztek el. Csak 1844-ben, midőn „Fóúr és pór“ című drámai művével a magyar akadémia száz arany pályá-

díját elnyerte, voná magára a közönség figyelmét. Csakhamar „Örökség“ című művével lépett föl, mellyben a jellemelek, szenvédélyek hü festése lélektani mélységgel, a cselekvény egyszerű szerkezete költői gazdagság- a nemes ízléssel párosul. E két sikerült mű megalapítá írói nevét. 1846-ban „Nőtlen férj“ című vígjátéka 60 darab aranyat nyert a pályatéren. Forradalom után két új vígjátéka került színpadra: „Anya és vetélytársnő,“ továbbá „Khelonisz“ Obernyik mint beszélyíró az elsőrangúnk közt foglal helyet. Lapjaink, almanachaink s albumaink hasábjain elszórva megjelent novelláiban átalán véve a mélyebb érzelmek, indulatok s jellemek festése hü és megható; iránya, előadása nemes, ízlése választékos. Kölcseny Ferencz házánál, mint ennek unokaöccsé, Kölcseny Kálmánnak nevelője, huza mosb ideig tartózkodók; innen Kölcsenyek befolyása Obernyik írói jellemére nagyon is észrevehető. 1855-ben, midőn mint Nagy-Körösre meghívott tanár Kecskemétet vala elhangyandó, az itt dúló epemirigyet ő is megkapta. Pestre sietvén, magát orvosoltatni, itt 1855-ben csakugyan áldozata lett a kórnak, mellytől hiába igyekvők elfutni. Halála után került színe „Brankovics György“ című szomorújátéka, melly ha a végkifejlés csonkaságát lovonjuk (e dráma állítólag befejezetlenül találtatott irományai közt) jobb történeti színműveink közé tartozik. Egyéb munkái közt említésre méltó még „Az aust. átalános polgári törvénykönyv magyarázata,“ mellyet 1854-ben bocsátott a világ elé, e melly mint igen használható kézikönyv még sokáig föntartandja kelendőségét.

Ocsovszky (elöbb Ocskovszky) **Ferencz Ágoston**, szül. 1816. jan. 29-kén Nagyszombatban, hol is jó szüleinek gondos karjai közt az elemi, középtanodai, és — az esztergomfömegyei papnövendékek közé fölvétetve — a bölcsészeti s hittani tanulmányait jeles előmenetellel végzé. Mint pályavégezett növendék egy egész évet az esztergomi áldozárházban töltvén, idejét a magyar jogtan betanulására fordítá. 1839-ben pappá szenteltetve, Galántha mezővárost,

innen csakhamar vágujhelyi prépoetsági (1840), legutóbb pedig (1844) Bazin szabad kir. városi káplán lón, honnan ugyanazon évben az esztergomkerületi érseki helynökséghez levéltárnokul rendeltetett, melly minőségben, néha hoszszabb időközökben is, a cz. széki jegyzői és titoknoki teen-dőket is végezvén, 1850-ik évben ismét lelkészzi pályára lépett Tölgyesen (Hontmegyében) másfél évig subsidiarius-képen segédkedvén, 1851-ben Bánkeszire (Nyitramegyében) lelkiekben! plebánoshely ettesül, 1852-ben Pestre a józsefkülvárosi tíz elemi iskolák hitelezőjéül küldetett; végre az Esztergomban útján szervezett föegyházi könyv- és kézirattárnak rendezésével megbízatván (1854), legott alkönyvtárnokává s egyszersmind a prímási világi levéltár őrévé neveztetett, melly kettős minőségben máig működik. A tudományok szelid körében a szellemi tökélye sülésre kitűnő előszeretettel haladván, az irodalmat, főleg a hazait, már idejekorán tevőleges ügyszeretettel karolta föl. Hogy más ajakú iskolagyermeket a magyar nyelvnek lassankmi betanulására előkészítse, „A ker. kath. hitoktatást“ és „Bibliai történeteket“ rövid kérdések- s feleletekben hazánk nyelvén, az egyházi felsőbbség helybenhagyása mellett közre-bocsátotta (1842). A kis Romának elnevezett szülővárosa leírását a városi tanácsnak följánlván, ugyanaz illy czím alatt „*Brevis historico — topographies descriptio lib. reg. Civitatis Ternavensis*“ 1843“ a város költségével napvilágot is látott. Az „*Extractus Benignarum Rcsolutionum regiarum in publico-ecclesiasticis editarum*“ általa 1844-ik évig megbővíve és czélszerűleg elrendezve, az országos törvények mintájára latin-magyar nyelven a mondott évben köz-zététetett. Egy a pesti egyetemi hittani kar által 1853-ban kitűzött jutalomkérdésnek megfejtését megkísérvén, elfogadott pályadolgozata „A kereszteny hit-igazságok össze-függése a kér. élettel“ czím alatt közrebocsáttatott. Az esztergomi föegyház fölszentelésének emlékezetére kiadott „*Memoria Basilicae Strigonieasis anno 1856. 31-a august consecratae*“ czímű könyvnek szerkesztésében tevékeny részt

vőn. Vannak egyéb kisebb dolgozatai is a „Fasciculi ecclesiastico-literarii,” továbbá „Sión” és „Religio” című egyházi folyóiratokban elszórva; néhány terjedelmesből munkálatra pedig kéziratban maradt, úgymint: „Geramb Ferdinand Maria (báró) romai utazása németből fordítva 1842,” “mellyből mutatványkép „Egy céltvesztett kísérlet Lennainais abbé megtérítésére” a „Religio” és nevelés” című egyházi lapban; „Roma művészeti tekintetben” pedig némi bővítésekkel az „Athenaeumban” jelent meg; továbbá „Bazin ez. kir. városa történeteinek rövid rajza 1844;” végre „A kereszteny erkölcs és annak tökéletessége” Rodríguez Alfonss jesuita pap után szabadon átdolgozva 1851. Pestem hivataloskodásának ideje alatt a Szent-István-Táreulatnak dolgozó társa volt, jelenleg pedig annak ügyekezelését Esztergom környékén osztja.

Oláh László, szül. Budán 1825. Tanult szülőhelyén és Pesten. Elvégezvén a jogot, ügyvédkedni kezdett, de az ujjabb szervezés következtében az ügyvédségtől elmozdítattáván, Pesten ügynöki hivatalt állított föl. E téren sem boldogulhatván, szerencsétlenül Eperjesen kereste, hol 1851-ben meghalt. Munkái: „Magyar öntügyvéd. Mindennemű jogügyletekben! tanácsadó.” Pest, 1853. 8dr. 4591. „Végrendelkezés! és örökség! ügyekre vonatkozó összes törvények rendszeres magyarázata.” U. o. 1854. 8dr. 1501. „Házasági kötés és elválas a jelen törvények értelmében. U. o. 1854” 3. 1.

Oláh Miklós, azon főpapok egyike, kik az egyházi kormányzat és tudomány mezején örök nevet vívtak ki magoknak, született 1493. Nagyszombatban, ősei Havasföldről szakadván, Oláh mellék, utóbb vezetéknévvé vált vezetet nyertek. Miklós 1510-ben II. Ulászló király udvarába került, s ennek holta után, 1516. Szákmári pécsi püspök titoknokává lett, 8 ennek ösztönzéséből egyházi pályára lépett. 1518-ban már kanonokságra emeltetett; 1522-ben pártfogója esztergomi érsekké nevezettetőn, Oláh Miklóst is magával vitte és esztergomi kanonokká nevezte.

1526-ban Szalkay László érsek ajánlatára II. Lajos király és Mária királyné titkára lett. A mohácsi catastropha után Mária királynőt követte Posonyba s I. Ferdinand király pártjához szegődött, ki őt 1527. székesfejérvári őrkanonokká nevezte ki. V. Károly intézkedése szerint Mária Németalföld (Flandria) kormányára ment, s Oláh Miklós főtanácsosai rendeltetett melléje, s itt működött 1542-ig. Ekkor I. Ferdinand kívánságára visszatért; 1543. zágrábi püspökké és kir. korlántről, 1548. pedig egri püspökké neveztetett. Az ő püspöksége alatt (1552) tüntette ki magát Dobó István Eger várának hős védelmezésében Amhat pasa ellen. — 1553. máj. 7-kén Oláh Miklós esztergomi érseki székre emeltek; s mint illyen rendkívüli buzgalmat fejtett ki a protestantismus terjedésének meggátlásában. Nagyszombatban háromszor tartott egyházi zsinatot; a másodikból követek küldettek a tridenti zsinatra. 1562-ben Nádasdi Tamás halála után Oláh Miklós királyi helytartóvá neveztetett, s 1563-ban megkoronázta Maximilian királyt Posonyban. Meghalt 1568. N.-Szombatban; tetemei ugyanott sz. Miklós egyházában tétettek le. Tudományos miveltsége nem csak a hazában, hanem a külföldön is elismerteték. Ismereteit leginkább saját szorgalmából s könyvek olvasásából gyűjté, mint ezt a következő verse bizonyítja:

„Si quid inest nobis, quod múltum exile fatemnr,

Hoc furtim taciti me docuere libri.“

A gyakorlati téren tanúsított bölcs tapintatán kívül, tudományáról a következő munkái tesznek bizonysságot: „*Ca-tholicae ac Christianae Religionis praecipua quaedam capi-ta, in Synodo Tyrnaviensi 1560. explicata.*“ Kiadta Pé-teri! „*Sacra concilia*“ czitnű munkájában. II. kötet 45—129 1. — „Hungária, sive de originibus gentis, Regni Hungáriáé situ, habitu, opportunitatibus.“ Foglaltatik Bél Mátyás „*Adparatns ad Históriám Hung.*“ czímű munkájában. „Attila.“ Mellékeltetett Bonfin régibb kiadásaihoz. Írt ezen-felül egy rövid Krónikát is 1464—1558, melly Bé! M. Hun-

garia"-jához van csatolva. Munkáit Europa akkori legfőbb tekintélyű tudósai is méltányolták

Olasz Pál, elemi hittant írt illy czím alatt: „A közönséges keresztyén romai sz. hitnek hat fő ágazatiról való kételekedésnek megfejtése.“ Nagyszombat, 1719.

Ónodi János, cassai ref. collegium igazgatója volt. Versekbe foglalva kiada illy czímű munkát: „Számvetés mestersége“ Kassa, 1693.

Ónodi Sámuel fönmaradt „Szentek imádságával illatозó arany csésze“ Kolosvár, 1772. „Házi és egyházi könyörgések.“ U. o. 1782.

Ördög Dániel, költő, szül. 1815. Nyáregyházán, Pestmegyében. Atyja balkörülmények következtében Arad^ megyébe ment szolgálatkeresés végett, s költsők anyjával Irsára vonulván, itt árvamódon, nélkülözések közt tölté gyermekéveit. Hét éves korában Aradmegyébe ment atyához, ki ott uradalmi tiszt volt. E megye regényes vidéke varázserővel hatott képzelődésére. Nagy örömet lelt a költemények olvasásában és szavalgatásában. Atyját nemsokára elvesztvén, a nevelés gondjai ismét anyja vállaira nehezültek, ki azontúl Mezőberényben kosztosok tartásából élőéít ödött Végezvén itt alsóbb tanulmányait, Késmárkra s innen Eperjesre ment, melly utóbbi helyen a theologiát kezdé tanulni. De csakhamar fölhagyott az iskolába való járassal s falura ment nevelőnek, melly rögös pályán előkelő úri házaknál fölváltva mostanig működik; közben három évig az újhelyi izraelita tanodánál viselt tanárságot Kedvencz tanulmánya a természeti tudomány, különösen a növény és állattan, s mint szakértő magy. természettudósok 1846-iki Eperjesen tartott gyűlésén, a növény kiállításával foglalkozók. Az irodalomban „Őszi virágok“ czím alatt Sárospatakon 1867-ben megjelent költeményeiről ismeretes.

Orosz Ádám, eger-szalóki plébános az egri főmegyében, 1804. novemb. 23-án ns. Orosz György huszár százas-datos atyától és francia származású anyától született Miskol-

czon. Gymnasiumi iskoláit szülővárosában végezte. 1823-ban az egri növendékpapok sorába fölvétetvén, bölcsészeti, theologiai és jogtanulmányait az egri érseki lyceumban végezte. 1828-ban áldozó-pappá szenteltetvén, 1829-1832-ig részint káplán, részint plebánosbelylettesi minőségen működött Egyeken, Törökszentmiklósban, Tisza-Beön. Polgáron és Kardszag-Ujszálláson. 1832—1837. mint székesfőegyházi szónok, mint katonák szónoka, az egri főszentszéknél mint szegények ügyvéde és mint káptalani karsengéd folytatta pályáját Egerben. 1837. jnlius 1-jén a káptalan, mint egyházvédnök kijelélése folytán eger-szalóki plébánossá neveztetett ki, hol jelenleg is ernyedetlen buzgalommal folytatja lelkipásztori hivatását. A szellemszikra, melly fokonkint melegítő és világító tüzzé növekedvén, jelentékenyé tette Orosz Adám nevét, a papnöveldében fejlődött ki, különösen azon színjátékokban, mellyeket far-sangi s egyéb alkalmakra eredetileg írt, s előadatott olly kitűnő ügyességgel, hogy előadásait főpásztor, a nagynevű Pyrker is megtisztelte jelenlétével. A játékban kifejtett jeles előadás kétségtelen jele volt a szónoklati képességek, mellyel mint főegyházi szónok öt év alatt annyira megnyerte az egriek szívét, hogy most 20 év múlva sem felejthetik, és szép számmal járnak ki búcsújára, meUynek igen nagy érdeket adnak a szabadban rendesen ő általa tartatni szokott egyházi beszédek, mint megannyi megújítói a régi kedves emléknek. S hogy beszédei nemcsak az előadás elragadó ereje, hanem tartalmasságuk által is teljesen igazolták a felölök méltán támadt véleményt, bizonyítja azon részvét és közhelyeslés, mellyel O. Á? „Egyházi beszédeit“ már 2-ik kiadásban használja az egyházi közönség. Helyes és igen sokszor meglepő inventio, jó elrendezés, világos kifejtés, eszmegazdagság, a szentírás és szent atyák kenetteljes használata azon kiváló tulajdonok, mellyeknél fogva O. A. egyházi beszédei szónoklati irodalmunknak mindenkor jelenlékeny kincsei maradnak. 1832. évben egy társas körben vita támadván egyik s másik nyelv sajátságairól, O. A.

nyelvünknek azon sajátságát is fölemlítette, hogy rajta ige nélkül is lehet értelmesen akár egész beszélyt írni. Allítását megtámadták; ő néhány nappal utóbb „Ida vagy a pusztai sir“ című beszélyével igazolta, melly 1846-ban „Az Életképekbén, 1855. külön kiadva is megjelent. S jellemző, hogy azt Toldy Ferencz hasonlag igenélkül ismertette. Egyes röpiratai is vannak részint kéziratban, részint nyomtatásban. 1841-ben irt a házassági áldás megtagadása ügyében P. L. mél-tatlankodó röpirata ellen „Homoeopathia“ cím alatt — 1848-ban irt S. J. a nemességet és derűst megtámadó s gyánúsító röpirata ellen „Tiltott könyv“ cím alatt, melly sajtó utján is megjelent. O. A. jellemének kiegészítéséhez tartozik azon vonás is, melllynél fogva a költészet terén, főleg népies modorban igen szép műveket irt, s a nélkül, hogy a szerzőt ismernék, nagyszámú népdala forog a nép [^]kain. A szerénység tulsa gának kell tulajdonítani, hogy azokat minden eddig a sajtóterétől elvonta. Az irodalom érdekében óhajtjuk, hogy legyen baráti kéz, melly valamint ezeket, úgy még kéziratban levő jeles egyházi beszédeit is a feledéstől megmentse.

Orosz Ferencz, balásfalvi illy nevű család ivadéka, a hajdan Magyarországban virágzott remete sz. Pál szerzetének egyik legkitűnőbb tagja, tudományáról s buzgalmáról hires férfiú volt, mint azt számos nyomtatásban megjelent művei tanúsítják. Megírá ugyanis szerzete történeteit és „Synopsis Annalium Eremi Coenobiorum ff. Eremitarum Ord. S. Pauli“ cím alatt, Sopronban 1747-ben bocsátá közre. 1754-ben Nagyszombatban jdent meg tőle magyar nyelven sz. Jeromos remete „sz. Pálról irt munkája „Egyedül valóságnak ékessége“ cím alatt két kötetben; melly mun[^]a 1757-ben 2-ik kiadást ért. Kummer László után fordítva kiadott „Puteus aquarum viventium: Élő vizek kútya“ című munkája u.o. 1743-ban látott világot. 1758-ban pedig „Vita moriens, avagy haldokló élet“ című művét bocsátá közre Nagyszombatban, 1754. Magyarázatok kíséretében kiadá: „Orationes procerum Regni Hungariae.“ Kőszeg,

1754. Egyéb munkái: „Első remete ez. Pál lelki elmélkedésekre gerjedeztető barlangja.“ N.-Szombat, 1755. „Keresztenyi tökélletes halára készülő élet.“ Posony, 1758. Magyarra fordítá s betűrendbe szedve kiadá Hanapi „Flores biblici“ című munkáját illy cím alatt: „Lelki kincsekkel rakott tábláz.“ Kassa, 1769. 8dr. 510 1. „Magyarországnak jeles tündökléssel feltetszett új csillaga.“ Sárvári b. Szűz Máriáról írott könyv. Nagyszombat, 1754. Végre 1760-ban Budán jelent meg tőle Jánosnak a -kükölli espe- resnek krónikája magyarra fordítva illy cím alatt: „Első Lajos magyar ország királyának dicsőséges országlásárói stb. rövid krónika.“ — Ezen fölül kéziratban maradt tőle Ketnpis Tamásnak Jézus követéséről írt munkája, latin versekbe foglalva.

Orosz József, ki a balásfalvi Orosz nemzetsegből származott 1832. Posonyban adott ki egy munkát illy ozim alatt: „Gróf Széchenyi István mintíró;“ melly németül is megjelent, ö szerkesztette a „Hírnök és Századunk“ című politikai lapokat keletkezésük óta mind végig, u. m. 1837—1842; továbbá 1834 és 1835-ben a „Fillértár“ képes heti-lapot is.

Oroszhegyi Mihály, szép verses könyvet hagyott hátra „A fenyőfának hasznos voltáról.“ 1655. Horányi jelles latin költőnek mondja, s szerinte e munka először latinul jelent meg.

Oroszhegyi Szabó Jósa, Oroszhegyi székely apától származott. 1822-ben május 24. Nagykolcson, Szathmárme- gyében született. Atyja gazdatiszt, számos gyermekkel meg- áldva, öt neveltetés végett testvérbátyjára, Szabó R. János minoritarendi főnökre bízta; ki az elmetehetségi- ben sokat ígérő gyermeket anyja óhajtásával egyezőleg papságra szánta, s Nagybányán és Szathmáron végzett tanodái éveiben folyton gyámolta. A növendék a kitűzött irányra minél kevesebb hivatást érzett; annál többet vonzó, dott az irodalom felé, mellynek már korában jeles terményeit az 1830—40. években nagy előszeretettel tanulmányozta.

1837-ben a szathmármegyei papjelöltségre csődülés alkalmaival gyöngé fiatalsgára miatt (15 év) elmellőztetett. Ekkor örvendezve sietett nagybátyja száryai alá Miskolcra, remélvén s kérvén a pályára képeztetését. De a gyám másikép akarta; hogy évben és ismeretekben gyarapuljon, magánál tartotta; a költsézi — akkor 6-ik — tanévet i^pétehnie kellett. Ekkor tanult görögül, és nagybátyja titkára Lakatos Ottótól német nyelvet, utóbb francziát. Már mint érettebb s tantársai közöl kitűnt ifjat vitte Nagybátyja Egerbe, hol az érsekmegyei papnöveldébe föl is vétetett. Itt nagyravágýóé tudomány- és tettszomj ösztönözték az ifjút; papi hivatás-körében kecsegétek jövöt nem látott, s bár pályatársból, az intézetbeli bánásról örömmel, volt elöljáróiról minden tisztelettel emlékezik, a hajlamaival nem öszhangzó küzdtért, nagybátyjával e fölött egész évig folytatott vita után, határozottan odahagyta. Ekkor az öt kedvezményeivel elárasztott nagybátyja teljesen kitagadta. — Magára hagyottén, temérdek vágygal, kevés reménnyel került az ifjú Pestre 1841-ben. Nagybátyja azon végtanácsral bocsátotta el, hogy ha a világ zajába vágyik, küzdjön becsülettel, talán még az orvosi pálya diszleni fog számára. Dr. Bugát P. ál volt akkor orvoskari dékán. E férfiú a beiratásra jelentkező ifjat tanúsítványiból ismervén föl, tüstént fölkarolta, s ideiglen az általa szerkesztett 'Orvositár' javitnokául alkalmazta, aztán jótékonyan vezette mindaddig, míg ő önnállólag létezni képesítve lön. Mindamellett küzdés, nélkülözés, szenvédés három évi osztályrészre lön az ifjúnak. Ezalatt egyetemi ifjakból önképző társulat' alakult, melynek ő tagja, jegyzője, végre elnöke lett. E társulati működés terményiból közlé Oroszhegyi legelső irodalmi művét Garay 'Regélő'-jében „Az avasi rém“ szathmármegyei népmondát. Később verselni kezdett Frankenburg 'Eletképek'ben. Majd nedélyes elmefuttatással lépett föl Vákat I. 'Divatlap'-jában. Azonban lelke inkább vonzódván a komoly tudomány terére, az akkor keletkezett természettudományi társulatba elnök Bugát által bevezetve, ennek

gyűlésein szorgalmasan járta, s az ugyanott készült magyar s természettudományi, különösen vegytani műszavakat hatáskörében szenvédélyesen terjesztette. Mint önképző társulat elnöke Helmeczy által fölismertetvén, ez őt az akkor beteges Garay helyébe 1844-ben a „Jelenkor“ újdonsági rovata vitelére szólította fel; e hivatásban aztán szakadatlanul működött 1847-ig, mikor őt Jókai váltotta fel. Időközben számos értekezést írt a Jelenkor és Társalkodóban hazai s mozgalmi ügyekben táj- s népismertetéseket az „Életképek“-ben, az oláh nép ismertetését Vahot „Magyar föld és népei“ című folyóiratában. E foglalkozás és orvosi tanpályája folytatása közben szép működési tér nyílt előtte Röszler Ágnes assz. leánynevelő intézetében, mellyet virágzást korában szellemileg őt évig vezetett, az akkor nemzetiségrélt lelkesült pesti szülők nagy megelégedésébe. Mint tanító írt, Magyar nyelvtant magyar és német nyelven 1847. Ugyanez évben az intézettulajdonosnéval vállalkozólag indította meg a „Hon-a leányok lapjai“ folyóiratot, melly az akkori censura-viszonyok miatt csak mint könyv füzetekben jelenhetett meg; negyedik füzete 1848-iki martinéban sajtó alatt rekedt. A magyar revelés terén akkoriban ez első és egyetlen vállalat szélelja volt t a hazai nőnemet hasznosan mulattató ismeretekkel ellátni, mire O. rokonlelkü ifjakkal, mint: Vasvári Pál, B. Nyáry A., Bulcsú K. Tompa M., Szabó R. s másokkal szövetkezett. Ez évben O. az orvosi tanpályát bevégezte; s már 1848-ban tudori szigorlatokat vala teendő, midőn a közmozgalom őt is más hatáskörbe sodorta. B. Eötvös J. m. minister őt közoktatási fogalmazóvá nevezte ki; e hivatalból azonban nem sokára táborba szállt, hol mint hadi orvos, majd fegyverrel, és utóbb mint csapatparancsnok szolgált. A forradalmi ügy hanyatlása után, viseletéért ő is halára ítéltetett; de csak később kerülvén hadi törvényszék elé, 10 évi várffogságra csehországi Józsefvárba vitetett; honnan 5 évi szenvédés után cs. kegyelem által múlt 1866. évi decemberben szabadtult Pestre érkeztével tüstént megkezdté irodalmi működését; kedvencz tanulmánya és gyógygyakorlati tárgya lévén

az addig úgynevezet állati delejeség, e természeterőnyről értekezésfolyamat adott a Napkeletben; 1857. év folytán lett orvostudorrá és szülész-mesterré. Közelebb megjelent „Szervényi vegytan“ (Chemia organicorum) cím munkája. Ezenkívül még ez év folytán megjelenik tőle egy érdekes mű: „Ód, és az emberi egésszség új ápolási rendszere.“ A múlt júniusban megindult, Orvosi hetilapnál ő szerkesztő társ.

Osvald Zsigmond, remete ez. Pál szerzetének tagja volt „Gróf Essex“ című szomorújátékot fordítá magyarra. Megjelent nyomtatásban Posonyban, 1785. Eredeti műve: „Zsófia avagy az igazságos fejedelem. Győr, 1786. Szintén tőle van a „Panaszolkodó feleség.“ (Erasmus beszélyeiből). U. o. 1787.

Ózdi Ferencz (gálfalvi), e nevű, erdélyiországi régi nemes családból, szül. Kiykeden, Udvarhelyezékben 1741. Tanulmányait Kolosvárott végzé, és azután a királyi ítélezőszéknél joggyakorlatra lépett. Hosszú tűnődés után arra határozván el magát, hogy a kath. vallásra térend, Sooin vallású szülőitől kitagadatott; e miatt 1762-ben elhagyta Erdélyt, s egy ideig Nagyváradon tartózkodott. Innen Patachich Ádám váradi püspök közbenjárására Bécsben a császári kápolnában, Mária Therezia királynő és fia II. József jelenlétében megkereszteltetvén, arany lánczal megajándékoztatott. Az erdélyi udvari cancelláriánál nyervén alkalmazást, a bécsi tudományos egyetemnél tanulmányait folytatta, s különösen az államtudományokbani képességének későbbi hivataloskodása alatt fényes jeleit adá. Magyar nyelvre fordítá és Bécsben kiadá: „A főtisztelendő Urnák, Muratorius Antalnak, az Istenről, és az Isteni dolgokról való tudomány, egyházi és világi törvény Tanító mesterének: Modonai Apátúrnak stb. a nagy parancsolatról és felebaráti szeretetről szóló munkája.“ Horányi még a következő, általa fordított munkákról tesz említést: Muratoriusnak „A pestisről írt könyve Butlernek Jézus Társaságából való híres papnak a keresztenyi vallásnak igazságáról írt munkája; — Bellegard, nagy nevű francia apátúrnak a

nevetségei dolgokról; Dell Oslónak, a nagy világi tealó semmiről, avagy a mostani Boszorkányságtól irt tudós könyve; Bossuet, az ellenmondók Hitbéli tudományok történt dolgainak fontos leírása“— Megjelentek-e e munkák nyomtatásban, nem tudni.

Ozolyi, valódiag lefejezett szerencsétlen Frangepan Ferencinek leánya; elkeseredettségében atyja lakhelyéről nevesé magát Ozolyinak, sz. Klára-rendű apáczai lett s ezek körében kérése gyermeki fájdalmának enyhet, buzgalmi könyvek írásával nyújtva tápot magas miveltségű lelkének. Tolla alól a következő, szép magyarsággal irt könyvek kérőitek ki: „Megdicsőített penitentziatartásnak eleven példája“ Sz. Ferenci életét tartalmazza. Posony, 1772. 4dr. 4401. „Lelki iskola“ Halárol! elmélkedés. U. o. 1722. Stanihurstius „Az Úr kínszenvedéséről“ szóló könyvét magyarra fordítva kiadáu. 0.1727. „Jó reménységnak hajócskája“ Buda, 1743. „A halandó testben szenvedő halhatatlan Istennek históriája“ Több kiadást ért. Utolsó javított kiadás, Eger, 1776.

Ozorai Imre, az elsők közöl való volt, ki Wittenbergába ment tanulás végett 1530 körül. Visszajövén, tanító volt Békésben; a később udvari pap több előkelő családnál. Magyarul irt egy munkát,, A Krisztusról ésaző Ekklesiájáról“ Krskó, 1546.

Pados János, fejérmegyei áldozár, szül. Dunaföldvárt 1820. Budán, Kőszegen a gymnasialis osztályokat, a bölcsészeti pályát Pesten végzé. A bölcsészet bevégeztével 1836-ban a fejérmegyei nevendékpapok közé vétetett föl s a theologiai osztályokat Székesfejér várott végzé 1840-ben; de fiatal kora miatt áldozárrá csak 1843-ban szentelgették föl. Azalatt mint aldiakonus a püspöki udvarban b. Barkóczy László oldalánál egyházi azertartó volt. Felszenteltetvén, előbb káplán Bogdánybqn, később qjra a püspöki hivatalnál mint szentszék! jegyző fenzgölkodék. Az 1848-iki forradalomban tettleges részvét miatt elítélteték, s három évet fogásban töltött. 1853-ban szabadságba helyeztetvén, megyéjébe visszatért, és gr. Károlyi György házához jött mint nevelő s udvari káplán,

hol jelenleg is működik. Időközben hantom plébános is volt, miről azonban lemondott?— Írt a „Religió“ számán több jeles csikket ée tndómtásokat, s tdbb'más lapba is névtele-nül. Azonfelül nyomtatásban megjelenteti némelly egyházi beszédei is; illyenek: „Nagybőjszerinti beszédek“ Pest, 1854. nagy. 8dr. 801. — ő ferdítő továbbá jefes magyarság-gal Montesquieu művét e kiadta illy cím alatt: „A ró-maiak nagysága és hanyatlása, azoknak politikája a vallás-ban.“ Pest, 1856. 8dr. 2781. — Schmid Kristóf munkája nyomán irt és kiadott „Bibliai történeteket, az ó és nj szövet-ségből és apostolok cselekedeteiből.“ Kisebb gyermekek szá-mára. Pest, 1855. Kéziratban sajtóra váfnak, egész évre szóló szentbeszédei és evangéliumi magyarázatok.

Pajor Gáspár, magyarra fordította Mendelsohn „Fá-don, agy a lélek halhatatlanságáról“ irt könyvét, három beszédben. Megjelent Pesten, 1793. 8dr. 292 lap. Kármán Józseffel szerkeszté az, „Uránia“t.

Tótlipcséi Pajor István, régi faagy. nemes családból szül. 1821. máj. 20. Nyéken, Hontmegyében, hol atya József közbirtokos s megyei hivatalnok volt. Korponán, Selmeczen, Posonyban, Losonczon végezte a g^mnasiumi, bőlcészeteti és jogtanulmányokat kitűnő előmenetellel. Az ügyvédi pályára lépett Pesten; egy ideig id. gr. Apponyi György titkára, később megyei hivatalnok volt. Jelenleg ügyvéd, lakik birtokán Kiscsolomján, Horitmegyébén. Ifjú korétől számos dolgozatok, leginkább csinos kisebb költe-mények jelentek meg tőle a Régélőben, Életképekben, egy könyvben, Honderűben, Pesti Divatlapban, részint saját, részint Káldot álnév alatt. Jelesek különösen élezés és humordns epigrammai. Buzgón Akadozott népköltészeti emlékeink gyűjtésében; e részbeni adalékai 'Erdélyi János megy, népdal-gyűjteményében s Ipolyi magy. mythologiájá-bán használtattak föl. Jelenleg a tevékeny férfin hivatalos foglakozása mellett különösen jogtudományi s kisebb szép-irodalmi munkálatokkal foglalkozik, mellyek koronkint ál-név alatt jelennek meg a folyóiratokban. Nyomtatás alatt

van tőle „Witsohl költői őszi imáinak magyar versekben! fordítása.“

Pálffi Lőrincz, Erdélyben, Csíksék Mindszent nevű helységében szül 1720. jun. 20-án. Mint tanuló ifjú a minoriták szerzetébe lépett Áldozárrá szenteltetvén, hitszónoklata által elhiresédék. Több előkelő családnál ndvari káplán! tisztet viselt, s mint illyen hivatal-üres óráiban a měhésztről írt egy jeles könyvet, mellyet Kolosvárott illy cím alatt bocsátott közre: „Erdélyi Méhecske.“ 1762.

Pálkövi (előbb Palkovics) **Antal**, szül. dec. 4. 1816. évben Sajó-Kazán, Felsőborsodban, hol atya evangélius néptanító volt. Az atya kora elhunytával a nagyat�ai házhoz vonult vele édes anyja Bátkába, honnan a zsípi ref. népiskolában nyeré az első oktatást. Az algymnáziomot Sajó-Gömörön, a felsőbbet Rosnyón végző, s még ugyanazon 1834. év utolsó felében Löcsére ment az akadémiai, különösen papi tanfolyam hallgatása végett. 1838. évben, előbb ugyan helyben Löcsén, majd Tiszolczon, néhai Józéffy Pál superintendent előtt letevén a papi vizsgát, mint papjelölt hallgatá 1839-ben Eperjesen a jogtudományt, s egyszersmind a magyar irodalom rendkívüli tanára volt, az angol nyelvet pedig magán órákon adta elő. 1840. szülöfölde hívta, nyerte, vallotta papjának 1843. évig, midőn a sárospataki főiskola egyik tanárává megválasztatott; hol is előbb a régiségtant, latin, német és francia irodalmat tanítá; később, Csengery J. halála után, a történelmet adá elő; végre a gymnasium szervezése alkalmával legújabban a hetedik osztály vezetése, s a két felsőbb osztályban a latin és német irodalom tanítása bízatott reá. Nyomtatásban megjelent tőle: „Az emberi mivelődés története.“ Sárospatak, 1845.2561. 8dr. „Magyarország története“ Sárospatak, 1852. - Első k. XVI. és 320. Második k. 1854. 376 1. 8dr. Harmadik k. sajtó alatt. — Kéziratban „Középkor története“ 3 kötet. „A pápák befolyása Magyarországon.“

Pálma Károly Ferencz, szorgalmas történetbúvár és

író, szül. Rózsahegyen, Liptómegyében, 1735. aug. 18-án. Tizenöt éves korában a jezuita-szerzetbe lépett, s miután a bölcsészetet Kassán, a theológiát Bécsben dicsérettel elvégzé, s létevé a szerzetesi fogadalmakat, tiz évig a nagyszombati királyi neveidében, s 1771 óta a bécsi Therezisnumban a nemes ifjúságot oktatta. A szerzet eltöröltetése után M. Therezia által Krisztina főherczegnő udvari káplánjává neveztetett, s ez időtől fogva egész idejét a már régóta kedvelt hazai történet kutatására és megírására szentelé. 1776-ban Kalocsán kanonokká, 1779. nagypréposttá, 1784. czímz. püspökké és érseki helyettesé neveztetett. Meghalt Pesten, 1787. febr. 10-én. Élt 52 évet. Hazánkat érdeklő munkáinak czímei ezek: 1) *Specimen Heraldicae Hungariáé regni, Provinciarum nobiliumque scuta complectene.* Bécs, 1766. 4dr. 2) *Notitia rerum Hungaricarum ab origine ad nostram usque aetatem.* 3 kötet. Nagyszombat, 1770. Több kiadást ért. 3) *Tractatus de titulis et acutis, quibus M. Theresia ut regina Hungariae utitur.* Bécs 1774.

Palóczy György, liszkai ref. prédikátor, „Lakadalmi köntös, azaz: Az idvezítő kegyelmeknek jegyeire szabattatott életnek módja“ czímű könyvet adott ki Posonyban, 1777. 8dr. 275 1. Más munkája „Állandó élet tükré“ czím alatt jelent meg 1779 ben, Posonyban.

Palotai Zsigmond, gyalog ezredbeli kapitány, illyczímű munkát hagyott hátra: „Vitézeknek aranyos tükré.“ Posony, 1747.

Palugyay Imre (ifj.), jeles statistikus, szül. Mádon, Zemplénmegyében 1818. oct. 6-án. A gymnasialis folyamot S.-A.-Ujhelyen, a bölcsészeiét Rosnyón, a jogi tanpályát Kassán végezte. Joggyakorlaton majd Borsod-, majd Zemplénmegyében volt s az 18th / -i ki országgyűlés után ügyvéddé avattatott. Ugyancsak 1840-ik év utolsó napjaiban a m. k. helytartótanács gyakornokává fölvétetvén, négy éves gyakornoksága után 1846-ban a tanulmányi bizottsággal együttve volt kir. könyvbíráló hivatal tollvivőjévé nevezettet. 1848-ban a magyar belügyministerium által Fényes

igazgatósága alatt létesített statistikai hivatal egyik tagjává, 1849-ben bg. Windischgrátz által az id. alakított és polgári közigazgatás tanulmányi osztálybeli egyik titoknoknak, ugyanezen évi sept havában a budapesti főispánság titoknokává, 1851-ben pedig ugyanitt kerületi tanácsossá neveztetett, míg végre ezen hivatali minőségek megszűntével csász. tanácsosi címmel a cs. kir. magy. helytartóság posonyi osztályához titoknokul küldetett. — Az irodalmi téren különféle időszaki iratokban lépett föl. 1841-ben.

„Ügyvédek. Korszerű tervezet ezeknek ügyében“ című 160 lapra terjedő munkáját adá ki. Ezt követé 1842-ben „Werbőczy István rövid életrajza“ (38 1.). — 1844-ben kezdé meg „Megyerendszer hajdan és most“ című terjedelmesebb irodalmi működését, melly nagyszerű munkája négy vastag kötetben a) Megye-alkotmány; b) Megyehivatalok címek alatt 1844-ben; — c) Megyekiadási rendszer s megyestatistika, első rész: Tiszáninneni és Tiszántúli megyék címek alatt“ táblával 1847-ben, s végre d) „Megye statistika, második rész: „Dunáninneni és Dunántúli megyék és szabad kerületek“ cím alatt 46 táblával 1848-ban jelent meg. Ugyanez évben bocsátá közre „Turmező oklevelekkel kisért jogtörténeti ismertetés.“ 1847-ben a m. akadémia által lev. taggá nevezettvén, székfoglaló értekezése „Történeti vázlatok Dalmátiának hazánkhoz viszonyairól“ külön füzetben 1852-ben jelent meg. Ugyanez évben indítá meg a magyarországi cs. k. helytartóságnak körrendeleté folytán hivatalos utón nyert adatokból „Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírásátmelly nagyszerű munkából eddig négy vastag kötet jelent meg. I. köt. Buda-Pest leírása. Pest, 1852. — II. köt. Esztergom, Sz.-Fejérvár, Szeged, N.-Várad, Debreczen, Szatmár-Németi, Felső és Nagy-Bánya városok leírása. 1853. — HL köt. Jász-Kun kerületek s külső Szolnok vármegye 1854-ben. — IV. köt Békés, Csanád, Csongrád, Honth vármegyék leírása 1855-ben jelent meg. Ezen roppant szorgalommal, s történeti ismerettel írt munka folytatónak köteteit feszülten várja a közönség.

Paneléi Dániel, szül. Métán Kalotaszegen. Erdélyben. Alapítója volt 1793-ban a „Magyar Merkurius- és Új bécsi magyar Muzsá“-nak; melly folyóiratok 1798-ban szirkultek meg.

Pankotai Ferencz, szalontai prédikátor, közrebocsáttott korának viszonyaihoz alkalmazott elmélkedésekkel illyezcímmel: „Sanctus Hilarius, avagy: mindenféle szomorúságoknak neme ellen való elmélkedések.” N.-Várad, 1650.

Pap János (száldobosi), írt illyezcímű könyvet: „Hat hangú ének, avagy magyar, deák, német, angol, francia és olasz nemzeti beszélgetések.” Buda, 1796. 8dr. 223 1.

Pap Lőrincz (vajdakamarási), írt „Igen szép historiát az Jason királynak házasságáról.” Kolosvár, 1581.

Pápai István, Pope-nak „Az emberről való levélleír” tévé át nyelvünkre. Szeben, 1798.

Patai István, pápai prédikátor, nevezetes könyvet bocsátott közre illyezcím alatt: „A Sakramentumokról in genere és kiváltképen az Úr Vacsorájáról.” Baja, 1592. Ajánlva van Enyingi-Török István hagyadmegyei főispánnak. Második kiadás. Fejérvár, 1643. Azonfölül magyarra fordító Vires Lajosnak a házassági kötelmekről szóló könyvét

Pataki István, szül. 1641-ben Erdélyben. Honvégzérvén tanulását, Bánfi Dénes költségén a belgiumi akadémiákba ment, s visszatérvén, kolosvári tanárrá neveztetett. Apafi Mihálynak négy évig volt tanítója. Jótevőjét, Bánfi Dénes fogáságába is követte, s mentségére írt egy munkat, sőt jelenvolt, midőn 1674-ben Bethlen várában fejét vették. — Azonfelül magának is voltak sok kellemetlenségei; vádoltatott ugyanis, hogy új vallástant követ és terjeszt, s sok ideig egyházbirói kereset alatt nyögött, míg végre a vág alól felmentetett. Viszontagságteljes életét 1693-ban fejezé be. — Magyarra fordított latinból illyezcímű könyvet: „E világ igazgatásának mestersége; melly száz jeles Regulákban adatott elő.” Megjelent, Teleki Mihálynak ajánlva, Kolosvárt, 1681. 4dr. 310 1.

Patay Sámuel (bajai), magyar nyelvre fordított és kiadott illy czímű könyvet: „A régi indusok bölcselkedések, azaz: példákkal jó erkölcsökre tanító könyv.“ Egerben, 1781. 8dr. 409 1. Eredeti műve: „Egy jó atyának fiait oktató tanítása.“ Lipcse, 1788.

Patkai vagy **Patikai Lukács**, orvos, írt illy czímű könyvet: „A lovaknak, szarvas marhának stb. betegségekről és azoknak gyógyításokról való oktatásik.“ Pest, 1792.

Pauler Tivadar, m. kir. egyetemi jogtanár s a m. akadémia lev. tagja, szül. Budán, 1816. Iskoláit a budai főgymnasiumban és a pesti egyetemen kitűnő sikkerrel végezvén, 1832-ben a bölcsészet, 1836-ban pedig a törvények tudorává avattatott, s miután 1838-ban Pesten a természeti jogot rövid ideig mint helyettes tanította, a zágrábi akadémiához rendes tanárnak neveztetett ki. 1845-ben Zágráb megye rendei által az ottani megyei törvényszék közbirajjává, 1845-ben a m. tudós társaság által lev. taggá választott. 1846-ban a pesti királyi, 1847-ben a graczi cs. kir. egyetem jogtudományi karának tagjai közé vétetett föl. 1848-ban a pesti egyetemnél lett jogtanár, hol jelenleg a jog- és államtudományi encyclopaediát, bölcsseleti jogtant és nemzetek jogát tanítja magyar nyelvén. Első magyar irodalmi munkái a Századunk, Athenaeum, s Tudománytár folyóiratokban jelentek meg, újabban pedig az Új Magyar Múzeum és Akadémiai Értesítő hasábjait díszítik. Kitűnő értekezése a Tudománytár 1742—43 iki füzetében: „Az észjogtudomány fejlődése s jelen állapotja. Akadémiai székhatalmú értekezése „Az álladalom jogalapjáról“ szólott. Nagyobb munkái: „A Jog- és Allamtudományok Encyclopaediája.“ 44 Pest, 1851. „Bevezetés az észjogtanba.“ Pest, 1852. „Észjogi alaptan.“ Pest, 1854. — Pauler mint taqár és tudományos férfiú tanítványai és a tudós világ előtt egyiránt tiszteletben áll.

Paulikovics Lajos, szép készültségű fiatal író, szül. Huszton, Mármarosmegyében, 1832-ben. Alsóbb iskoláit a szigeti kegyesrendiek alatt, a bölcsészeiét és jogot ugyan-

ott a ref. collegiumban végző be 1851-bén, mikoron e Bethlen fejedelem által alapított híres intézet megszüntetett. — A remény dús, szorgalmas ifjút 1852-ben szivindító szerencsétlenség érte: elvesztő szülőit, egyetlen fivérét, és szemei világát! Kínos helyzetében épszellemre nyújtott némi vigasztalást: nővérének tóiba mondá azon szép történeti elbeszéléseket, mellyek több divatlapban, nagyobb számmal a Családi lapokban jelentek meg; ez utóbbinak három év óta hűséges dolgozótársa. Szemévilágát Schöft Károly budai orvos némileg visszaállítá, s ennek köszönhetni, hogy nevével újabban a Családi lapokban alapos ismerettel, szép költői fölfogással irt, erkölcsi alapra fektetett magyar történeti elbeszélések alatt találkozunk. 1853-ban szerzé „Hétvár“ című történeti regényét, melly csakhamar második kiadásban is megjelent. Ezt követék „Rajzok a hajdankorból“ című történeti beszélyek és regék, — minden önellő művét az olvasó közönség kedvezően fogadá. Jelenleg újabb munkáinak összeszedésével foglalkozik.

Pázmándi Gábor, komáromi születésű, „Feleletet irt Magyari István az országok romlása okairól irt könyvére/” Nagyszombat, 1603. 4dr.

Pázmándi János, „Magyar grammaticát irt. Pest, 1794.

Pécsi János, illy című verses könyvet hagyott hátra: *Occonomia conjugalis*. Az házasok életéről való szép Ének.“ Kolosvár, 1580.

Pécsi Lukács, a XVI. század második felében az esztergomi káptalan ügy viselője volt. E tudós férfiú szorgalma és fáradozása következtében látott világot Ransonius Péter „Epitome rerum Hungaricarum“ című műve, melly másodszor Budán 1744-ben nyomatott ki. Továbbá magyarra fordítá és kiadta „Szent Agoston elmélkedéseit.“ Bécs, 1591. Megírta „Tisztességes szüzeknek tisztességes koszorúját.“ Nagyszombat, 1591. Azonfolül „A testi hét irgalmasságokról“ is írt egy jeles könyvet. U. o. 1598.

Pécsi Simon, szülővárosától nevezte magát; a latin, görög, zsidó, arab, török, német, oláh nyelvekben jártas

lévén, egy ideig Bocskai István titoknoka, később Bethlen Gábor canoellárja volt. Ez utóbbinak parancsából sok ideig fogva tartatott, s Rákóczi alatt javaitól m^{ag}fosztatott. Ő támasztó Erdélyben az. úgynevezett judaismust vagy sabbatarius felekezetet, melly különösen az unitáriusok közt sok követőkre talált. A szent írást kezdé fordítani zsidó nyelvből; de e munkája közt meghalt. Talmudból magyarra fordított egy könyvet illy címlalatt: „A ez. Atyákból ki szedegetett tanúságok, magyarra zsidóból fordítatott, magyarázatjával egyetemben Pétsi Simontól az Isten törvényét szerető Atyafiak kedvekért és épületekért.“ E munkája előszavában említi, hogy munkáinak első zsengéit hídvégi gr. Mikó Ferencz sógorának ajándékozó. A jelen munkát iQu korában Heidelbergában tanulása alatt írta oily célból, hogy megmutassa, mikép származása nem homályos és paraszt eredetű. (Horányi.)

Pécsváradi Péter, nagyváradi ref. prédikátor volt, s Pázmány Péter két rendbeli polémiái műve ellen czáfoló feleletet írt, mellyet Bihar megye rendelnek ajánlva kiadó Debreczenben, 1629.

Péczeli József, a debreczeni collegiumban a történet és görög s latin nyelv tanára, magy. akadémiai tag, szül. 1790-ben; fia a híres Péczeli Józsefnak. Tanulmányait a debreczeni főiskolában végezte, s azokat a külföldi egyetemeken folytatván, Debreczenbe collegium! tanárul tért viszsa, s mint illyen halt meg véletlenül 1849. élte 60-ik évében. Kitűnő szónok és kedves stylus magyar író volt. Több író munkáit adta ki latin és magyar nyelven. Előbb Europa ujabbkori történetét írta meg s adta ki latin nyelven két kötetben, majd „Lant“ című zsebkönyvét szerkesztett bárom éven át, a collegium! nevendékek szépirodalmi dolgozataiból; továbbá „Epigrammák és apróságok“ című füzetkét adott ki. Legnevezetesebb munkája: „A magyarok története a mohácsi vészig“ Két kötet. Ő adta ki atyja „Erkölesi predikációit.“ Második neje, Szentgyörgyi Erzséb. t több szépirodalmi dolgozatot közlött a lapokban.

Pelczmann Gergely, szent-ferencz-rendi áldozár, jelenleg Pesten zárdahelyettes, szül. Veszprémben 1794. aug. 10. Tanult Veszprémben és Győrött 1815-be lépett a szerzetbe, s végezvén Nagyszombatban és Posonyban a theol. tanulmányokat, 1821-ben Esztergomban áldozárrá szentelte-tett. — Azóta Érsekujvárott, Kis-Martonban, Németujvárt, Pápán, Esztergomban, Fejérvárt és Pesten, ez utóbbi helyen 25 évig hitszónokoskodott, időközben lelkészeti hivatalt is viselvén. Simonytornyán mint plebános-helyettes és iskolaigazgató, egyszersmind zárdafőnök működött, s ugyanott három osztályú néptanodát építettet Nyomtatásban megjelent munkái: „Lelki Kalauz“ házi és templomi oktató és épületes imakönyv. Pest, 1850. Ugyanaz németül. Második bővített kiadás U. o. 1854. Harmadik kiadás U. o. 1856. Kéziratban, princiális helybenhagyva nyomtatásra vár „Mária virágkoszoruja“ című imakönyve. Pelczmann Gergely a lelkipásztorkodási és írói pályán szerzett érdemeinek elismeréséül a sz.-ferenzoz-rendnek Romában székelő generálisa által folyó évi sept. 19-én „Praedicator Generális“ címmel földszíjzítettet.

Pénzes Vincze, sz.-ferenzoz-rendi szerzetes, „Az örökké életnek bizonyos útja“ cím alatt egyházi beszédeket hagyott hátra. Megjelent e könyv 1747.

Perleky Dávid, Veezprémmegyében, Gergelyben 1754-ki julius 19-kén született. Születése helyén kezdé iskoláit, folytatta Sopronban, Posonyban, végezte Göttingában. Predikátorságot viselt Gergelyben, Nemeskérben, R.-Komáromban, Kis-Pézen, és N.-Dömölkön, végre egyszersmind kemenesallyi Senior is volt. Meghalt 1802-ben. Irt több értekezést a Mindenes Gyűjteménybe, és több egyházi és halotti beszéde nyomatott ki. Ezekben fölül tőle vannak még a következő munkák is: „A kisdedeknek első tanúságuk“ Komárom, 1791. „A gyermekeknek jó nevelésükről való oktatás.“ U. o. 1791. „Gyermekek és ifjaknak imádságos és énekes könyv.“ U. o. 1793. Vannak több alkalmi versei.

Perlitsi Daniel, nagy tudománya férfiú a korának háránkban leghíresebb mathematikusa, szül. 1705-ben. Atyja evang. lelkész volt Késmárkon. Végezvén ide haza alsóbb tanulmányait, meglátogató Német-, Francziaország s Belgium nevezetesebb egyetemeit s ígyekezetét leginkább a mér- és mennyiségtanra fordítá. 1727-ben Wittenbergában a bölcsészetet tanulá olly sikkerrel, hogy a következő évben Utrechtben e tudományból tudori koszorút nyert. Visszajövén hazájába, Selmetzen lakott s tudománya által elhiresedék. 1731-ben Nógrádmegye rendes orvosává választá. Tudományos hire a külföldre is eljutván, a berlini tud. akadémia mathem. osztályának rendes tagjává választá, s Mária Therézia, érdemeinek elismerésül nemesi rangra emelé. 1754-ben. Gyógy-, mér-, mennyiségt-, vegytant, csillagászatot tárgyszó számos munkákat hagyott hátra, latin nyelven, mellyek szorgalmának, s tudományának megannyi tanujelei. — A berlini akadémiának számra tizennégy tudós munkát adott át kiadás végett — Magyar nyelven kiadá, Röller Károly orvosi oktatását Budán, 1740. — Ezenfölül ő írta e című művet is: „Testi békességre vezérő ut.“ U. o. 1740.

Pernyessi Zeigmond, magyarrá fordítva kiadott imakönyveket illy címek alatt: „A kegyes léleknek vigaszta-lását szerző idvesség paisea.“ Kolosvár, 1676. „Az Isten Anya-Szent-Egyházában lelki harezot tartó vitézeknek lelki sebek fájdalmát enyhítő lelki Flastrom.“ U. o. 1673. Világ-bujdosó életünknek kedves úti társa.“ Szében, 1709.

Pesti máskép Misséri Gábor, született Pesten. 1534. táján volt fejérvári kanonok és ugocsai főesperes. E tudományáról híres férfiú több munkát írt. Első volt, ki az újszövetségi szent írást magyarrá fordította illy címmel: „Újj Testamentum magijar nyelven.“ Megjelent Bécsben, 1536. Továbbá lefordítá Aesopus meséit s kiadta illy címmel: „Esopus Fabulay, mellyeket mostan Wijionnan magyar nyelvre fordítót.“ U. o. 1536. E munkája előszavából kitűnik a magyar nyelv melletti lelkes buzgalma. Említésre

méltó az is, hogy ő a tanulságot, vagyis a mese értelmét versekbe foglalva adja elő. Az általa gyűjtött magyar szavakat és jelentésök meghatározását 1538-ban Bécsben megjelent „Nomenclature sex lingvarum“ című munkájába iguttatta. E munka 1561-ben javítva és bővítve Újlaki Ferencz győri püspök pártfogása alatt újra megjelent Bécsben.

Pesthi Gáspár, tanult a pataki gymnasiumban Sziszai Kovács Vazul alatt; honnan 1578. Wittenbergába ment egyetemre, s következő évben a magyar ifjak seniors volt nem egész évig, hihetőleg más akadémiába menjén. Haza jöttével a pataki iskola igazgatója lett. Hivatali korát kivethetni abból, hogy Szikszi Kováts latin-magyar szótárat mint pataki tanár adta ki 1592-ben. Volt pataki pap is. Meghalt Sárospatakon 1596. táján.

Pethe Ferencz (kis-szántói), született Szent-Mihályon, Szabolcsmegyében, 1762. Alsóbb iskoláinak végeztével 1788-ban külföldre ment s az utrechti egyetemben hallgatá a felsőbb tudományokat. Azontúl utazást tett Német- és Angolországban, a tudományos intézetek meglátogatásán kívül, különös figyelmet fordítván a mezei gazdaságra. Hollandiában hosszabb ideig tartózkodott, mialatt tanulása helyén, Utrechtben, a bibliát Károlyi fordítása szerint, azonfélül külön sz. Dávid zsoltárait (1794-ben) ritka hibátlansággal kinyomatta, miért őt az akkori angol regens, később király IV. György 36 aranyat nyomó érdempénnel jutalmazó. 1797-ben visszatért s Bécsben telepedék le, bő ismereteit és tapasztalatait különösen a gazdaság terén az irodalom által akarván hazája hasznára fordítani. Legelső műve volt egy „Magyar grammaтика“ németek számára, melly Bécsben (az év kitétele nélkül) látott világot. Ugyanitt kezdte meg a művelt és okszerű gazdaság sürgetését — mire Angliában feles adatokat gyűjtött — egy folyóiratban „Viszgálódó magyar gazda“ cím alatt. Egy önálló rendszeres munkában, mellynek „Pallérozott mezei gazda“ nevet adott, folytatta hasznos működését Keszthelyen, hol a Georgicon szervezésében munkás részt vett. E főmunkájáhan letett el-

veket megint egy folyóiratban fejtegette tovább, mellynek „Nemzeti Gazda“ nevet adott, e mellyet 1814. körül ötöd-fél évig szerkesztett. Az egész gyűjtemény 9 kötetet tesz. Kiegészítő részei ennek a „Davy földmivelési kimonja“ és „Rowles baromorvosi könyve“ jeles fordításai. Szorosabban tudományos működésének „Magyar Mathesis“-ében s „Természethistoriák“-jában maradtak nyomai. Amaz ma is használható munka, emez félbemaradt; a megjelent első kötete csupán az emlősöket foglalja magában, festett disztaablakkal ékesítve. E munkájáért a porosz és dán királyok egy-egy raany érdempénzzel tiszteletk meg. Munkás élete végén Erdélybe vivé sorsa, hol a legelső politikai lapot, az „Erdélyi Híradót“ alapítá, s szerkesztette 1831. közepéig. Kiadott munkái összesen 38 kötetet tesznek, mellyckben sok magyar új szóval gazdagította a nyelvet. Meghalt Szilágysomlyón 1832-ben.

Somosi Petkó János, sziksai ref. lelkész, hazai iskolázás után, tanult Leydában, hol akadémiai értekezést írt 1652. „az egyházi szolgák hivatásáról és kötelességeiről“ latinul. A hazában megjelent tőle „Igaz és tökéletes boldogságra vezető ut.“ fordított munka, Sárospatakon 1656-ban; melly arról is nevezetes, hogy Pósaházi magyar distichonai találtatnak benne, mint ereklyéi a magyar metrikának. Más munkája „Mennyország dicsősége, pokol rettentetessége. Kassa, 1683. 4dr.

Pető Gergely, élt a XVII. század első felében s hagyott hátra illy című krónikát: „Rövid magyar Krónika, sok rendű Hístóriás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedegett és íratott,“ melly 1626-ig terjed, s melly később Kálnoki és Spangár által bővítve jelent meg. Kálnoki e munkát gr. Zrínyi Miklósnak tulajdonítja.

Petróczi Katalin, Petróczi István leánya, gr. Pekri Lőrincz neje, írt illy című könyveket: „Kereszt nehéz terhe alatt elhagyott sziveket élesztő jó illatú tizenkét Liliom.“ Kolosvár, 1705. Második kiadás, eszközölve unokája Danid Polixéna által 1764. Az élőbeszédben férjéért szenve-

dett méltatlan rabságát panaszolja. „Jó illattal szolgáló igaz Szív.“ Arnd János után fordítva. Lőcse, 1708. — Férje a kath. vallásra térvén, Majer Jánosnak a vallás változtatás ellen írt latin könyvét fordítá magyarra s kiadá Hamburgban 1690. illy címmel: „A pápista vallásra hajlott Lutheránusok Lelkek esmeretinek kínja.“

Petrovics Ede, szül. 1833. jul. 30-án Rosnyón, Gömörmegyében. Első iskoláit Hradeken, Liptómegyében kezdette, az ottani egykor fényes kir. intézetben. Középtanodai iskoláit Rosnyón végezte, hol 1848-ban a papnevendékek közé fölvétetett s 1854-ben alszerpappá szenteltetett; mint illyen az egyházmegyei hivatalnál nyert alkalmazást. 1855. apr. 14-én a tehetségdus ifjú meghalt. Tehetségéről elég tanúságot tesznek 1852-ben a Hölgyfutárban közzölt, egy tagú szavakból összeszerkesztett „Bús nő“, valamint ugyanott készített igenélküli „Családi életkép“ című beszélyei. Ezekben kívül „Rosnyói levelek“ cím alatti közleményei ugyan-e lapban humoristái tehetségére mutatnak. 1854-ben „Magyar Egyház“ című egyháztörténeti munkához fogott, hanem azt csak Kálmán királyunkig írta meg. Kidolgozta „Jézus Krisztus életrajzát“ híttanilag, minek 25 ívre terjedő kézirata kiadatlanul hever.

Pilcz vagy **Piltz Gáspár**, szül. Várallyán Szepesmegyében 1526 körül. Tanult a hazabeli tanodákon kívül Wittenbergában, kegyurának Ruber Jánosnak költségén. Papi hivatalra lépett Sziléziában. Visszajövén 1581 táján Magyarországra, előbb ugyan Ruber János, majd a sárosi egyház papja lett 1584 körül. Tudománya után azok közé tartozott, kiket az időben kripto-kálvinistáknak neveztek; a minthogy később nyomtatott munkáival is igazolta ezen hiedelmet s védte tudományát a brentianusok ellen. Az 1584-ki Eperjesen tartott zsinat kárhoztatta is Pilczet, de ő nem hagyta el magát, sőt inkább 79 tételt állította fel az úri szent vacsora felől, védvén állításait később a bártfai tudósok ellen is 1586. nyilvánosan. Végre Sárosban nem maradhatott, s hihetőleg Császár György vagy Thoraconymus után

a pataki iskola igazgatója lett, melly hivatalában hűségesen járt el 1590. évig. Azután mene papnak a Szepcsségre, Markusfalvára, s mind nem hagyott fel^a vallásos vitatkozásokkal. Munkái, fölös számmal, mind e téren forognak, telvék vallásos dogmák feszegetésével. Legnevezeteseb: 1) Propositiones seu theses 79 de sacra domini coena, 1584—85. 2) Regulæ explicantes controversiam de coena domini etc. — 3) Caspar! Pilcii Aasertio regularum ect. Basilea. 1589, és 1591. 8dr. — 4) Brevis et perspicua responsio stb. Basilea, 1591. 8dr. — 5) Meditationes piae ex evangelii concinnatae. Bártfa, 1583. Iratai kétsékkívül nagy fényt foghatnak venni a magyarországi két prot. felekezet buzgalmi ügyeire.

Piry Czirjék, sz.-ferencz-rendi tag, jelenleg Pesten hitszónok és a rend tanácsosa, szül. 1810. apr. 15. Püspökbiben, Vasmegyében. Tanult Kőszegen. 1826-ban lépett a szerzetbe, s a felsőbb tudományokat Esztergomban és Posonyban végzé; áldozárrá Posonyban 1833-ban szenteltetett föl. Mint illyen legelőbb hitszónok Komáromban, később theologai tanár Esztergomban, s 1842-ben Érsekújvárt gymn. tanár lett. 1852-ben Szent-Antalban a ház főnökévé választatott, innen Pestre rendtanácsosi minőségen tételett át. — Még mint theologus több alkalmi verset készített, mellyek nyomtatásban is megjelentek. Ezek közt az érsekújvári gymnasium megnyitására készített „Emlény” cím alatt Komáromban 1842-ben látott világot. Múlt évben pedig az esztergomi basilika folszenteléáére bocsátott közre verseket. 1855-ben Pesten a b. Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának ünnepén mondott jeles szent beszéde jelent meg. Az 1856-iki „Religio”-ban „A betegek látogatásáról”-irt egy cikket, azonfolül a magyarországi fogoly váltó (trinitarius) szerzetesek történeti vázlatát közié. Van egy nyelvészeti értekezése a tájszavakról a megy, akadémia 1855-ki Értesítőjében. Kéziratban egy kötetnyi missioi és más egyházi beszédei várnak sajtóra.

Báró Podmnirzky Frigyes, hazai! lelkületű regény-

író, szül. Pesten 1824-ben. Első éveit atya házánál töltötte; később három évig Mikolczon, azután négy évig Pesten, végre mint jogász egy évig Késmárkon szép sikerrel végző tanulmányait. Keble vonzalmát követve már jogász korában kisérté meg erejét az irodalom terén, kisebb csikkekkel s fordított dolgozatokat küldvén a lapokba, de sikeretlenül. 1846-ban, visszatérvén külföldi, egy évig tartott utazásából, úti tárcsája kidolgozásához fogott; de e munkájában megzavarta őt az 1848-iki forradalom, mellyben mint honvéd vett részt A forradalom után a cs. kir. hadseregbe Boroztatott, honnan 1850-ben tért haza. A nyilvános pályáról, mellyre magát kiképező, leszorittattván, írói pályára lépett, s ebbeli működésének eredménye eddig a következő: bátorítatva néhány jóakarói által 1853-ban „Úti naplóját“ bocsátá közre; ugyanazon évben jelent meg „A fekete domino“ című regénye; 1854-ben „Az alföldi vadászok tanyája,“ s 1856-ban „Tessék ibolyát venni“ című regényei láttak világot. Ezekben kívül között néhány cikket a Család könyvében, Délit.áb- és Hölgyfutárban.

Podrányi Endre, sz.-ferencz-rendi szerzetes, illy című könyvet adott ki: „Len kötelecske, azaz: a Seraphicus szent Ferencz Atyánk Magyarországa B. Asszonyi Provinziában el-terjedett korda viselő Atyafiak kongregatióinak Regulái.“ Posony, 1768. E könyv valószínűleg Németh Péter, szintén sz.-ferencz-rendi szerzetes hasonló című s tartalmú könyvének második kiadása.

Pongrácz Boldizsár (szentmiklósi), illy című munkát írt: „Az embernek e világi életben legszükségesebb és leghasznosabb mestersége.“ 1783.

Pongrácz József, szül. 1778-ban, pappá szentelített 1801-ben, miután a posonyi seminariumban elvégezte iskolai pályáját. Három évig karkáplán volt; 1805-ben a hetesi plébániát nyerte el Somogybán. Erről 22 év múlva lemondott és a nevendékpapok lelkiatyjává rendeltetett; ez állomását ismét fölcserélte az eősi plébániával. A fáradhatom munkás férfiúnak jelesb dolgozatai ezek: 1) „A hét

Mentségekre! és a ez. Mise áldozatról.” 1. köt Veszprém, 1838. 2) „Szent Ágoston vallomásainak XIII. könyve.” U. o. 1842. 3) „Szalezi szent Ferencz genevai püspök Philotheája.” U. o. 1852.

Csenkeszfaifj. Poocs Endre, költő, egy kötet verset bocsátott közre két részben; az első részben Aeneas Sylvias írásainból Senai Lncretia életét és halálát hja le; a másik rész elegyes magyar és latin verseket tartalmaz. Az előszóban a költészet szükségét, és annak okát fejezeti: miért találatnak Magyarországon kevés nagynevű költők. Megjelent Posonyban, 1791. 8dr. XXXIV és 238 1.

Pór István, előbb paulinus, később világi pap, illy czím alatt hl egy könyvet: „Jámbor élet, szoros ösvény.” Nagyszombat, 1797.

Potyondi Ráfael, remete sz. Pál rendjének áldozópapja, illy czímű munkát írt: „Az áhitatos magyarság számára dicsőséges szűz szent Margit IV. Béla magyar király leányának tisztelete.” Pest, 1805.

Prágai Endre, ref. lelkész volt Szerencsen. Guaevara Antal M. Aurelius császár életéről szóló hires munkáját fordítá magyarra; melly Rákóczy György borsodi főispán és Lórándfi Susanna költségén „Feiedelmec serkentő órája” címm alatt látott világot Bártfán, 1528. ivrébén.

Pray György, nagytudományú jezuita, s halhatlan nevű történetírónk, szül. Posonyban 1724. sept. 13-án, mások szerint 1723. sept. 11-én Ersekujvárott, hová anyja, ki Posonyban lakott, férjét követte. Atyja tyroli származású katona volt. György Posonyban nevelkedék s az alsóbb iskolákat is ott járta. A költészetet a bécsi Therezianumban tanulta, később azt Györött ismételte, honnan a bölcsészeti és jogi tudományok végett Budára küldeték a szerzet által, mellybe már 16 éves korában belépett; 8 a fogadalmak letétele után buzgalommal tanárkodék Pécssett, Nagyváradon, Rosnyón és Trencsínben. 1749-ben költészet tanára lett Nagyszombatban, melly minőségében 1759-ben a bécsi Therezia-numhoz tétetett át, hol egyszersmind gr. Salm házához

rendeltetett neveidül. Egy év múlva mint hittanár a nagyszombati egyetemhez tért vissza. — Már a bécsi Thereeia-numnál adá jelét a magyar történetkutatás iránti hajlamának, melly lelkét később is lelánczolva tartá annyira, hogy gyakori szorgalmazása következtében tanári hivatalától fölmentetvén, Székesfejérvárott, Komáromban és Posonyban tartózkodók, s egész idejét történeti adatok gyűjtésére, a magy. történet írására szentelé. E foglalkozása közepett találta őt a rendnek 1773. történt eltörölhetése, s már akkor a történetírás mezején kivívott hírnevének köszöné, hogy M. Therezia által kir. történetíróvá nevezteték ki. Később, midőn a magyar egyetem Nagyszombatból Budára téteték át, Pray lett az egyetemi könyvtár őre. 1780-ban lemondott ezen hivataláról, s csak midőn az egyetem Pestre költözött át, azt újra elvállalta. A munkái által Europaszerte elhírült férfiút II. Leopold király nagyváradon kanonokká, I. Ferencz pedig tormovai Bold. Szűzről czímezett apáttá nevezte ki. Meghalt Pesten 1801. sept 23-án. Utolsó munkája, melly között őt a halál találta: „Epitome rerum in Hungaria sub Josepho II., Leopoldo II. et Francisco II. gestarum.” — Kéziratait József nádor ezer pforinton vette meg. 2102 válogatott könyvből álló könyvtárát az egyetemi könyvtárnak ajándékozá. Eltemettetését a magy. kir. egyetem a nagy férfiúhoz illő fénnyel tartá meg. Halotti beszédet fölölte Sohafirath mondott, melly nyomtatásban is meglent, s a jeles történet-író érdemeit kellő világosságba helyezi. — Örök becsű munkái, számszerint 30, kevés kivétellel hazánk történetét tárgyazzák. Legkitűnőbbek: 1) Annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum ab anno ante Christum natum 210. ad'Annum Christi 997. deducti et maximam partem ex Orientis Occidentisque rerum scriptoribus congest!. Ill rész. Ajánlva van M. Therezia királynénak. Megjelent gr. Kálnoki Lajos költségén Bécsben, 1761—1770. ivrében. 2) Annales Regum Hungáriáé ab anno 997 ad obitum Ferdinandi I. sen annum 1564. deducti. IV rész. Bécs, 1763—1770. ivr. 3) Supplementum ad Annales veteres

Hunnorum ect. Nagyszombat, 1764. 4) Dissertationes Desiderii et Prayi de origine Hungarorum. Tomi III. Kalocsán és Pesten, 1768—1771. ivr. 6) Vita S. Elisabethae Viuduae et B. Margarithae Virginis, quarum illa Andreae II., haec Belae IV. Hung. regum filia erat. Nagyszombat, 1770. 6) Dissertatio Historico-critica de S. Dextra S. Stephani I Hung. Regis. Bécs, 1771. 4dr. 7) Dissertatio de 8. Ladislae Rege Hungarorum. Posony, 1774. 4dr. 8) Dissertatio de Salamone Rege et Emerico duce Hungáriáé. Posony, 1774. 9) Supplements ad Annales Hunnorum ect. Nagyszombat, 1775. 10) Specimen Hierarchiáé Hungaricae, complectens seriem chronologicam Archiepiscoporum Hungáriáé cum rudi Dioecesum delineatione ect. II rész. Posony és Kassa, 1776—1779. 11) Diatribe in Dissertationem de S. Ladislae Rege ab Antonio Gánóczy concreptam. Kassa, 1777. 12) Index librorum rariorum Bibliothecae Universitatis regiae Budensis. II kötet. Buda, 1780. 8dr. 13) História controversiarum de ritibus sinicis, ab earum origine ad finem compendio deducta. III kötet. Buda és Kassa, 1789. 14) História Regum Hungáriáé Stirpis Austriacae. III rész. Buda, 1799—1801. 15) Syntagma historicum de sigillis Regum et Reginarum Hungáriáé pluriibusque aliis. Halála után megjelent mű, szerzőnek életiratával, s Paintnernek a szerző munkáit illető bírálataival. Buda, 1805. 16) Epistolae procerum Regni Hungáriáé ab Pest, 1490. ad annum 1711. collectae. III kötet. Bécs és anno 1805—6.

Predmerszki Márton, posonyi kanonok, közkedves séggel fogadott könyvet adott ki illy címm alatt: „Lelki kalandáriom, azaz: a Sz.-Írásból és Sz. Atyákból mindennapra kiválogatott czikkelyek.“ Posony, 1791. IL kiadás U. o. 1797.

Prónal Pál, nögrádmegyei főnemes, írt „A szőllőknek plántálásáról, helyes miveléséről s a boronak gondos megtartásáról való oktatásokat. Pest, 1786.

Pücz Antal, nagy-bajcsii plébános, magyarra fordítá és kiadá Lancelin „A vallás győzedelme a mai hitetlenek és

új bölcsék ellen“ czímű könyvét. Komárom, 1797. 8dr. 339. lap.

Rácz Sámuel, tudományáról híres orvos doctor és tanár volt a budai, később pesti egyetemnél. Munkáinak címei: „Orvosi oktatás.“ Először megjelent 1776. Másodszor, 1778. s más nyelvre is lefordítattott. „A skárlátos hidegnek leírása és orvoslása.“ Pest, 1784. 8dr. 149 1. „A physiologiának rövid summája“ a szerző képével. Pest, 1789. 8dr. 2391. „A borbélyi tanításoknak első és második darabja.“ Pest, 1794. 8dr. I. 440, II. 3831. Lefordító és kiadá Störk orvosi tanítását (2 köt. Buda, 1778—80.), és Haeckel a saletromfőzésről írt könyvét. Azonfölül írt egy orvosi gyakorlati könyvet „Orvosi Praxis“ címmel alatt két kötetben. Budán, 1801. I. 24 és 5791. II. 20 és 800 1. „A Saletromfőzésnek módja.“ Buda, 1780. „Anatómia és Chirurgia.“ U. o. 1781. „A borbélyságnak eleji.“ U. o. 1781.

Rajcsányi János, jezuita, Györgynek, bölcsészeiéről és tudományáról híres jezuitának testvére, szül. Nyitrán, 1671. jun. 23-án. 17 éves korában lépett a szerzetbe, s mintán létévé a fogadalmakat, kiállá az előirt szigorlatokat, bölcsészet- és hittudori koszorút nyere. Kitűnő észtehetségeiről bizonyásogat tesz az is, hogy a mathesist master és útmutató nélkül olly sikkerrel megtanuló, miszerint képes volt azt rendtársainak mint tanár előadni, sőt későbbi éveiben is e tudományban tüntető ki magát leginkább. Előbb több helyen a bölcsészeiét és theologiát tanító, azután a rend házait több éven át bölcs tapintattal kormányzó. Sok ideig az ő atyai gongjaira volt bízva a nagyszombati nemesi neveidé és a kassai seminárium kormányzása. Kassáról Kolosvárra küldetett akadémiai igazgatónak, hol az akkor ural-kodott éhség és döghalál alkalmával emberszeretetének fényes tanújeleit adá: pénzzel, élelemmel, tanácsossal támogatván a szűkölködőket. Kolosvárott ő vető meg alapját a Szentáromság tiszteletére emelt nagyszerű templomnak (1718. mart. 12) és szobrot emelt ugyancsak a Szentáromság tiszteletére, mint a mellynek védésében az unitáriusok

ellen sokat fáradozott. Meghalt az érdemes. férfin Nagyszombatban 1733. mart. 12-én. — Munkái: 1) „Az igaz és nem igaz vallásnak próbaköve.“ Nagyszombat, 1724. „A hitnek igaz és csalatkozható reguláiról“ U. o. 1724. „Ingadozó catbolicus.“ Kassa, 1716. Tárgyazza az unitárius vallás ingadozó állapotát. Mindhárom megjelent latinul is. Ezekben fölül, latinul: „Signa Ecclesiae sen via facilis in notitiam Ecclesiae Christi veniendi.“ Kassa, 1728. „Viator Christianus ad Coelestem pátriám directus“ (lelkigyakorlatozók). N.-Szombat, 1729. „Fides Salutaris soli religioni Romano-Catholicae propria.“ U o. 1731. „Itinerarium Athei ad veritatis viam deduct!“ Bécs, 1704. Másodszor Nagyszombat, 1737. „Commeuta adversus S. Rom. Cath. Ecclesiam pridem ab aliis detecta, denuo exposita et refutata.“ Kassa, 1745. „De Unitariorum religione ratiocinans Catholicus.“ Kolosvár, 1773. Magyarra lefordítatott Mihalcz J. által.

Ráth Károly, szül. 1829. febr. 20. ág. vallású szülöktől Győrött. Atyja Károly, győri polgár s gabonakereskedő, ivadéka azon Ráth Illyésnek, ki a XVII. században Levél nevű mosonymegyei helységből szakadt Györbe, hol polgár és mészáros volt, akinek déd-unokája volt Ráth Mátyás győri evang. lelkész s az első magyar újság ismeretes írója s megalapítója. — Atyját még gyermekkorában elvesztvén, anyja, nemes Kéler Zsuzsanna gondos ápolása alatt nevelkedett. Tanult Győrött fa evang. gymnasiumban, később Posonyban az ev. lyceumban 1841—48-ig. Buzdítatva különösen a jeles győri tanár Turcsányi János által, korán kezdett a történeti kútfők s különösen a codex diplomaticus tanulmányozásához. Később befolyással volt rá az okmánytan tanulmányozásában a győri akadémiában! történelemtanár Maár Bonifácz is, kinek iskolájából több jeles tudósunk s íróink került ki. — Még mint tanuló 1846-ban bocsátá közre a „Hazánk“ című, Győrött Kovács Pál által kiadott folyóiratban Györ városának rövid történetét; s ekkor kezdett már „A magyar királyok utazásai“ című irat kidolgo-

zásához; mellynek megírására azóta szüntelen foglalkozik, mindenfelől gyűjtve a királyi okmányok keltének adatait. Illyen, úgynevezett „Itinerariumok“ megírása az njabb időben a történelmi kutatóvizsgálat különös kellékvé lön. Nálunk a kezdetet egyes későbbi időszakra nézve a korán elhunyt Gévaynak köszönjük; s jelenleg Ráth munkájától várhatjuk, hogy általa történetünk előbbi szakaira nézve issikerülend világot deríteni s a történetünkbe becsúszott számos chronologai hibákat kiigazítani. Az 1848-iki viharos idők megszakíták íróink tanulmányait is; mint honvéd részt vett több ütközetben. A forradalom után visszatért előbbi tanulmányaihoz Györbe, hol azóta szakadatlanul gyűjti munkálataihoz az adatokat. Számos magány levéltáron kívül átvizsgálta Györ, Vas és Veszprém megyék levéltárait. Saját okirati gyűjteménye már is a 2000 számot felülhaladja, mellyből már eddig is érdekes közleményeket vettünk a „Magyar Muzeum“ több évi folyamában, íróknak az okmánytanbani kitűnő jártasságát s avatottságát tanúsító jegyzeteivel. Közelebbről Eszterházy Miklós Nádor 100 levelét közli az akadémia 1857-iki Történelmi Tárában. Előbb pedig az Új M. Múzeumban adta ki Győrmegye főispányai történetét. Legújabban a győri olvasó egylet könyvtárának elválasztá s újonnan alakított 4000 kötetnyi könyvtáranak rendezésével s felállításával bízta meg, mit örövid idő, néhány hét alatt bevégzett. Jelenleg fenemlitett nagyobb terjedelmes munkáján kívül, dolgozik szintén a nádorok és erdélyi fejedelmek utazásain, a győrmegyei protestantismus és Koronczó helység története leírásán. Érdekes adatokat közlött szintén a „Religio“ 1855-ikí folyamában a győri püspöki megyét illetőleg. Ráth ezen igyekezetei annál inkább megérdemlik a közméltánylást, minél ritkábban fiatalabb íróink között azok, kik a sok fáradságot s alapos tanulmányt igénylő okmánytant művelik; s minél szükségesebbek ezen vizsgálatok történelmünk számos hiányai pótlására s homályos szakai felderítésére.

Ravazdi András, biharmegyei táblabíró, illy czímű

könyvet adott ki: „Méh-Tolmács,” verses toldalékkal; a többi közt egy méhes és virágos kertnek versekbe foglalt leírását és Fize tragoediáját három részben. Diószegen, 1791. 8dr. 371 1.

Redmetzi János, a 17. század elején élt tudós férfiú, egy könyvet adott ki, melly Bethlen Gábor élettörténetét és cselekedeteit tárgyazza illy cím alatt: „A felséges Bethlen Gábornak Isten Anyaszentegyházával tselekedett jótéteményeiről való könyv. “ A kiadás éve és helye nincs megnevezve.

Remellay Gusztáv, jelesb novella- és regényíróink egyike, szül. 1820. jan. 6-án Pesten; nevelkedett Szolnokon, hol atya kir. sóházi hivatalnok volt. A gymnasialis skolákat Pesten és Szegeden végezte szép sikерrel, s már ekkor nagy vonzalmat tanúsított a költészet iránt. A philosophiát Pesten, Váczon és Szegeden végezte. Jogász Egerben, joggyakorlaton Batta Samu pestmegyei főbírónál, jurátus Dokus László itélőmesternél volt. Jelenvála az 183*“*iki országgyűlésen. Az ügyvédi vizsgálatot 1840-ben tette le, s még azon évben Pest város tiszteleti alügyészévé választatott. Mint Hlyen sokat fáradozott a pesti dolgozóház létrejöttén, mellynek hasznára- egy kötet eredeti beszélyt adott ki. Mint író legelőször a Rajzolatokban lépett föl, azután különféle lapokban több politikai értekezést, s a szépirodalmiakban történeti elbeszéléseket írt, mellyek közölk Tábori Erzsók, A cserkesz vendége, Tömöri Pál, az akkori irodalom jobb termékei közé tartoztak. — Újvidékről nősülvén, ugyanott városi főjegyzővé neveztetett ki, és sokat küzdött a magyar nyelv érdekében. — 1847-ben „A nőnem befolyása hazánk múltjára“ cím alatt érdekes regényes krónikát írt a nőnem számára. Fordított számosb színműveket, ilyen: „A vadon fia.“ Az 1848-iki forradalom alatt mint tollmács a belügymínisériumnál, később mint hadbíró hivataloskodott; miért 1850-ben 14 évi várfigura ítéltetett. 1856. júliusban kegyelmet nyert. Fogásának ideje alatt álnév alatt több színdarabot lefordított, a Délibában és

Hölgyfutárban több beszélyt közlött. Ugyanezen fogásá alatt írta „Hunyadi János“ című 2 kötetes regényét Kiszabadulása óta igen gyakran találkozunk a lapokban szépirodalmi dolgozataival. Egy ideig a „Magyar Sajtó“nak, később a „Magyar Néplap“nak volt dolgozótársa. Legközelebb beszélytárt indított meg az ifjúság számára, melyből eddig két füzetkét bírunk „Julcsa a század leánya“ és „Huszár és kedvese“ cím alatt.

Remetei Narcissus, sz.-ferencz-rendi szerzetes „Titkos értelmű rózsa“ (Bécs 1698.) csudatevő Máriakép történetéről és eredetéről szóló könyvet hagyott hátra.

Repiczky János, nyelvtudós, magyar akadémiai tag, szül. Új-Barsban 1817. ápril. 23-án. Atyja mészáros volt ugyanott, s később Korponára tévé át lakását, hol a szegénysorán de tanulni vágyó ifjúnak alkalma nyílt a nyelvészeti osztályokat kitűnő sikерrel bevégezni. Innen Selmeczre ment, s magán oktatással keresve élelmét, végezte be a humaniorákat és a bölcsészeiét, valamint a poeonyi evang. lyceumban a theologiai tudományokat. Posonyban ekkor ébredt föl benne a keleti nyelvek szeretető; a heber és arabs nyelveken kívül magán szorgalommal a török nyelvet is magáévá tette. — 1842-ben a posonyi ev. tanintézet segedelmével Tübingába ment a theologiai tanulmányok bevégzésére, hol azonban a keleti irodalmat tévé tanulmányozása tárgyául. Szorgalmasan látogatta Ewald előadásait a Sanscrit nyelvből s minden idejét a keleti irodalom, föld és néprajz, bölcsészet és vallások, történet és költészet tanulmányozására szentelte. Tübingát elhagyva, Bécsben állapodott meg, hol egy ideig a perzsa nyelvet tanulmányozta. Azontúl Pesten tartózkodott, magán tanórákból szegényül elősködve. 1847-ben avidéken lelt nevelői állomást, s ugyanazon évben választatott meg a m. akadémia tagjául. 1848-ban Pesten az akadémiai könyvtárnál írnokul alkalmaztatt, s írnoki csekély jövedelemből tengődött 1861-ig, mikor őt akkori id. polgári kormányzó b. Geringer a pesti

egyetem mellé a keleti nyelvek magén tanárává nevezé ki.

— Meghalt 1855. mart. 25-én, élte legszebb korában, a magyar nyelv éa történettudomány nagy kárára. Repiozkynek széles tudományáról és a keleti, különösen török nyelvbeni alapos jártasságáról nyomtatásban és kéziratban hátra-hagyott művei tesznek tanúságot. Pyrker-képtárnak József nádor névnapján történt megnyittásakor arab költeménnyel üdvözölte a szép napot és annak ünnepeltjét, mellyhez magyar fordítást mellékelt. A m. akadémiának „Arab nyelvtant“ adott át, melly ahoz értő bírálók előadására sajtó alá érdemesíteték. Az 1846-iki Társalkodó lapjain az arab költészet ismertetését közié. 1848-ban Szegezen közrebocsátó „Keleti órák, költészet, történet és nyelvtudományi tekintetben“ I. füzetét „Párhuzam az arab, persa és török költészet közt“ címmel alatt, melly vállalatának folytatását a bekövetkezett forradalom, de még inkább a részvétlenség meghiusítá. Egy Török nyelvtant is adott ki. A magyar akadémia 1851-ben öt a magyar történeti kútfők gyűjtésével és ismertetésével bízta meg; e megbízás' gyümölcsei lettek a török-magyar kori történetírást érdeklő bécsi kéziratok lajstroma, a jázsberényi török levelek másai és fordítása, Naima török történetiratainak kivonatos fordításai, mik közöl a váczi táborozás kezdetét 1596. Szatúrdzsi Mahomed tábornagy dolgait, a zsivtavari béke történetét, Hatvan és Eger ostromát és meghódítását 1596. adá elő az akadémia üléseiben; továbbá Dzsafer pasa névtelenének magyarországi emlékiratait, lévai török levelek fordítását stb. olvasá föl, mikre nézve 1854. az akadémia történelmi osztályának tagjául neveztetett. Ezeken kívül több folyóiratot becsesített apróbb historiai közleményivel; névszerint az U. M. Múzeumban a zentai ütközetet török írókból, az arab rímes prosát és Haririt ismertette stb. Kéziratban az akadémiánál letéve maradt tőle „Szela-deddin története,“ keleti forrásokból dolgozva, de tekintettel a középkori kereszteny tudósításokra is.

Révész Bálint, debreczeni lelkész s tiszántúli egyfáz-

kerületi főjegyző, s ezen egyházkerület egyik legkitűnőbb hitszónoka, született Debreczenben 1816. jan. 16-án közrendű szegény szülöktől. Tanult Debreczenben 1832-38-ig. Tanulmányai végeztével köztanító s később senior volt. 1842-ben az egyházkerületi közgyűlés az akkor ujonnan fölállított gyakorlati lelkészettani tanszékre tanárul választotta el. Az 1843 és 44. éveket előbb Lőcsén a német, nyelv gyakorlása kedvéért, majd lelkészeti gyakorlat kedvéért Szalontán és Böszörményben s végre külhoni utazással töltötte el, meglátogatván a berlini lipcsei, hálái, göttingai stb. egyetemeket. Tanári hivatalát 1844. nov. havában kezdette meg s folytatta 1855. septemberig, mikor a Szoboszlai helyébe lelkészül választatott el. 1856-ban a tiszántúli kerületi főjegyzővé emeltetett. Nyomtatásban megjelent munkái: „Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra“ (1847. második kiadás 1854.). „Köznapi imádságok templomi használatra“ (1850.). „Imakönyv prot. keresztenyek számára magános használatul“ (1851.). „Egyházzertartási beszédeik“ (1853.). Ezekben kívül kiadta Lakatos József „templomi és halotti egyházi beszédeit“ 2 füzetben; jelenleg Szoboszlai munkáinak kiadásával foglalkozik.

Révész Imre, szül. 1826. január. 14-én Szabolcs megyében, Új-Fehér tón, hol atya Révész Pál községi jegyző volt. Már első gyermekszégen idegen helyre mostoha keblű rokonok közé jutott, s mire 9 éves korában atyját is elvesztő; szívtelen emberek között nevekedve sokat nélkülözőtt, tűrt és szennyezett, nem élvezvén a szülőföld, atyai ház és családi kör boldogító örömeit. Elemi tanulmányait a tisza-dobi iskolában kezdette, hol írni térdén állva egy rongyos kemencze patkáján tanult; folytonos küzdések s nélkülözések közt vergődött föl a gymnasiumba, melyet H. Böszörmény- s Debreczenben végzett. Ugyanitt végezte hat év alatt akadémiai pályáját is kitűnő sikkerrel. Magán szorgalma s igyekezete őt már akkor annyira társai fölé emelte, hogy az ottani tanuló ifjúság olvasókörének előbb könyvtárnokává. azután elnökévé lön. Iskolai tanulmányai mellett figyel-

me a történelmi és nyelvészeti tudományok felé fordult kiválólag; és midőn 1844-ben a magyar kir. egyetem részéről a Schwartner hagyomány szerint Europaszerte ezen pályakérdés tűzettel ki: „*Judicare causas, curregnum ab Hungaria saeculo IX-o in Europa oonditum validius constiterit, ac alia regna, tempore migrationi gentium ab Hunnia, Gépi dia, Avaribua ceterisque populis ad Danubium et Tibiscum fundata*“ — noha még alig volt 19 éves, pályázni mert; s ámbár beadott művét már néhány hé műlva is olly csekélynek találta, hogy azt visszavenni szándékozott, a jutalmat mégis a többi pályázók között ő nyerte el; a mint ez az 1846. hírlapok hirdetéseiben olvasható volt. Fölsőbb iskolai tanpályája bevégezte után egyéb szokott iskolai hivatalok mellett, két évig a III-ik, egy évig pedig a VI-ik gymnasiumi osztály tanítója volt, s utolsó évben akadémiai segédtanárságot is viselt 1849 — 50-ben szintén főiskolai ideiglenes könyvtárnok volt; melly helyezete irodalmi és könyvészeti látköre szélesbítésére igen jótékonyan hatott. A tudományok terén való igyekezetében különösen egyedül a jeles Lugossy volt vezére, ki utóbbi iskolai éveiben nagy részvettel segítette, bátorította s utasítá tanulmányában. — 1851-ben már balmaz újvárosi lelkészszé választatott; de mielőtt hivatalába lépne, még egy időt a bécsi protestáns theologiai intézetben töltött mint rendes hallgató; hol különösen a cs. könyvtárt is nagy szorgalommal látogatta; leginkább a nemzetünk történetére vonatkozó codexeket, régibb magyar nyomtatványokat s az egyetemes nyelvészettel tanulmányozván. Innen a külföld beutazására indult. Meglátogatta Németalföldet - Hollandiát, Belgiumot, Rajnamentét, Schweizet, Piemontot, s Lombard-Velenczén keresztül, Trieszten s Laibachon át ért vissza Bécsbe. Berlinben huzamosb ideig tartózkodott, theologiai és bölcsleti híresebb tanárok leczkéit látogatva. Ezen urában a protestáns egyházi és iskolai életre, a könyvtárakban pedig a magyar nyomokra mindenütt különös figyelmet fordított Tapasztalásai eredményének részét az 1852-iki Magyar Hírlapban közlötte. Bal-

maz-ujvárosi lelkészkedése alatt a debreezeni főgymnasiumba a magy. irodalom, a kecskeméti reform, collegiumba pedig a theologia tanárává hivatott meg. Mit ő azonban el nem fogadott, nyugodt lelkészzi állomásán a nyelvészeti és történelmi tanulmányoknak kívánván élni. Míg 1854-ben a szentesi kitünöbb egyház lelkipásztorává választatván, itt is csak két évet töltött, mert már 1856. a debreezeni egyház egyik prédikátorául lön, s egyszersmind egyházkerület! jegyzőül is megválasztatott. Nagyobb önálló munkái, melyelyek megírására a magyar protestáns egyház jelen állapota által indítatott, a következők: 1) „A Protestáns Egyházal-kotmány alapelvei.“ Szarvas, 1856. 2) „Vélemény a magyar Protestáns Egyházalkotmány főpontjai fölött.“ Debreczen, 1857. 3) Fordítá Hagenbach „A Theologaii tudományok Encyclopoediája és Methodologiája“ (Pest. 1857.) czűnű könyvét. Nyomtatásban megjelent egyes alkalmi egyházi beszédein kívül, még különféle lapokban és folyóiratokban is megjelentek tőle nevezetesebb értekezések és bírálatok, niellyek alapossága és tudományossága által a szakértő kö-zönség figyelmét magára vonta. Hlyen: „a magyar helynevekről“ nyelvészeti értekezése, és többrendbeli közleményei az „Új Magy. Múzeumban Erdélyi és Ballagi közmondásai gyűjteményének és Jerney „Palócz krónika“ és „Magyar nyelvkincsek“ című művei bírálatai, és mások. Mindezen iratai nálunk ritka alaposságú történelmi s critical tanulmányairól tanúskodnak, mellyek, valamint férfias és szabatos nyelve és íránya, széles és kimerítő olvasottsága Révészt méltán irodalmunk kitünöbb férfiai sorába emelik, mint kítől még szintén igen becses munkákat várhatunk; miután jelenleg is hivatásabeli sűrű elfoglaltsága között a magyar protestáns egyház és egyházi irodalomtörténet megírásán fáradozik, mit irodalmi élete kitünő célfelával tűzött ki, s mellynek megírására vallásfelekezetének bizonyára egyik legalkalmasabb férfia.

Roboz István, költő, szül. Kötisén, Somogymegyében, 1827. oct. 27-én, előkelő nemes szülőktől. Tanulta

pápai főiskolában, s munkás tagja volt az ottani képző társulatnak: az ifjúság szépirodalmi lapja „Oltár“ cím alatt több ideig az ő szerkesztése alatt jelent meg. Hazai költőink közöl Kölcseyt és Vörösmartyt, a külföldiek közöl Byront és Hafizt tanulmányozta. 1848-ban végzé el a jogi tanulmányokat. 1849-ben kormány biztos volt Somogybán. Jelenleg szülőhelyén a gazdaszatot gyakorlatilag üzi, s üres óráit az irodalomnak szenteli. — Első költeményeit még mint tanuló a győri „Hazánkéban közé Labora álnév alatt, s a nevezett lapnak rendes munkatársa volt. Nagyobb beszélye a Pesti Napló tározójában látott világot „Egy talált napló töredékei“ cím alatt. Azóta sűrűn találkozunk nevével a szépirodalmi lapokban. Dolgozatai közt kiemelendők: „Simon kapitány“ (regény Feval utána Hölgyfutárban); „Mi Atyánk“ (a Családi lapokban); „Balaton szerelme“ (rege, önállólag is megjelent ez évben). Továbbá: Kötészeti a Sióban; Mégis vannak Rómeók és Júliák? Az utolsó Miattyánk; Bokor reszket. Az utolsó templarius ábrándja stb. Kéziratban sajtóra vár: „Nádasdyak“ eredeti regény; „Harold, az utolsó szász király“ (fordítás Bulwertől); „Csillagtalán éjszakák,“ s több beezőlyei. Költeményeit, elég költői erő, kötetlen műveit erkölcsi alap és irány, komoly mély aesthetikai nézet jellemzik. Óhajtandó, hogy szétszórt műveit mielőbb összegyűjtve adja át a közönségnek.

Rohrer Antal, szül. Tatában 1815. febr. 20-án. Elemi és gymnasiumi tanulmányait ugyanott végezvén, 1831. oct. 1-én Trencsínen a kegyesrendbe lépett. A két évi próbaidő alatt a tanári pályára készülvén, 1834-ben Nagy-Károlyban a középtanoda II. osztályát tanítá; honnan Váczra küldetvén, a bölcsészeti folyamot olly szorgalommal végezé, miszerint 1836. oct. 16-án a pesti egyetem által bölcsészettudóságra érdemesítetett. A hittudomány Pesten az egyetemnél tanulá s 1839-ben pappá szenteltetett. A bölcsészeti karnál akkor még divatozott vitatkozásokban szorgalmasan részt vevén, 1841. mart. 2-án a bölcsészeti kar

kebelezett tagjává választatott. 1842. nov. 6-án a hittudományból nyert tudori oklevelet. Miután négy évig a pesti gymnasium 4 osztályában tanárkodék, 1844-ben a szegedi lyceum bölcsészeti tanszékére rendeltetvén, a bölcsészetet egész terjedelmében adta elő 1850-ig latin és magyar nyelven. Az új szakrendszer behozatala óta a természettant, görög nyelv- és irodalmat, s a bölcsészeti előtant tárgyalja. Nyomtatásban megjelent töle: „Bölcsészeti előtan, azaz tapasztalati lélektan és gondolkodástan a felgymnasiumi ifjúság használatára.“ Pest, 1856. E munka 2-ik részét kéziratban bírja. — Írt nevelési czikkeket is „egy gyermekbarát“ aláírással a Századunkban, — valamint a Nemzeti újságban; újabban pedig tanügyi tudósításokat a „Tanodái lapok“-ban.

Rozgonyi József, atyja, Gábor halála után egy hónappal szül. sept. 30. 1756. Tolcsván, Zemplénben, s mint három éves kisded veszíté el édes anyját, Csécsi Zsófiát, s került Csécsi János, hivatalnélküli egykor tanár, mint nagyatya gondviselése alá Patakra, 1769 évig, mikor ez is meghalt. A tudós férfiú, szintén azzá nevelendvén a gyermeket, annyira vitte, hogy tizenegy éves korában görögül olvashatott, és még nem vala tizenöt éves, midőn 1771-ben a gymnasiumokat bevégez s 1772. jan. 29. napján átment a felsőbb tudományok hallgatói közé s nevét az iskolai törvényeknek aláírta. Mint felsőbb tanuló visele könyvtárnoki hivatalt, s tanítá a bölcsészet előismereteit és 1784-ben ama kevés pénzen, mellyet tanulói gazdálkodással meggyűjthete s a nagyatayai hagyatékhöz toldhatott, külföldre indult; de Bécsnél tovább nem mehetett, s ott neki feküvén többek között a rom. kath. egyház hittanának, figyelmet gerjeszte maga iránt, és II. József császártól, személyes kihallgatáson, első nyert további utazásra való engedelmet, s vele nyílt meg újonnan a külföldi akadémiák látogatása. Különösen Hollandiában, Utrechtben, állapodott meg hosszabb időre, ahol is négy évet mulata. Innen átmene Angolföldre, névszerint Oxfordha, néhány hónapra.

Utazott Francziaországban és mulaott Parisban is. Megfordult Schweizban, de utóvégére mégis Göttinga volt második hosszabb tartózkodási helye, hol köte ugyan ismeretsséget tudósokkal, mind nem jutbata mégis az akkoriban fölmerült bírálati bölcsészet ismeretébe. Hogy ezt elérje, Halában Jakobit, Jenában Reinholdot látogatta meg; kielégülést azonban nem talált és visszatérése után mindjárt egy latin munkát írva és ada Kant ellen, mellyben megmutatván, hogy Kant elv nélkül indult, minden rendszere csupa erőtelen alkotmány. Ez a vélemény Rozgonyit a sírig kísérte; abban halt meg. — 1791. évben a losonci lyceum igazgatására hivatott, és szentelé munkásságát hét évig. Ekkor 1797. évvvel Sárospatak hívta meg a bölcsészeti székre, mellyet el is foglalt május 2. 1798., s megkezdé tanításait a természeti joggal. Meghalt apríl 25. 1823. Sárospatakon; eltemettetett nagy ünnepélyivel. Nevezetesebb munkáit latinul írta; illyen mindjárt: „*Dubia de initiosis transcendentalis idealism!*” Kantiani. Pest, 1792. Kiadta a bölcsészet történetének, és természeti jog aforizmnsait (*Aphorismi*); Szentgyörgyi logikáját. Magyar művei: *Jó gymnasium*. Buda, 1791. 8dr. „A pap és a doktor a sinlődő Kant körül.” (Hely és szerző neve nélkül) 1819. 53 1. 8dr. Vannak czikkei, névszerint „*Aristippus védelme*” a *Tud. Gyűjteményben*. 1822. VII. 52 1. — A latin és görög nyelveken kívül jól ismerte s beszélte a német, angol, francia, holland nyelvet. Elmés tanító, genialis közlékeny szellem, így társalkodó is.

Rusvay Lőrincz, szül. Jászapátiiban. Gyöngyösön a minoriták szerzetébe fölvétetvén, tudománya és buzgalma következetében 1721-ben a rend főnökévé választatott. E minőségeben híres magyar egyházi szónoklatai által kitűnt. 1745. jul. 12-ére, melly napon a jászok és k^'nok régi kivállságaik visszanyerése örömmünnpéét ülték, „*Annus Jubilaei Jazigum et Cumanorum*” című jeles beszédet bocsátott közre. Azonfelől latinból magyarra fordítá Prola József jezuista jeles könyvét, melly „*Orökélet napja a boldog halál*

órája“ cím alatt látott világot Egerben, 1756. Meghalt Gyöngyösön 1755.

Ruszek József, szül. 1779. Pápán polgári szülőktől. Itt végezte alsóbb iskoláit; a bölcsészeiét Györött, minek végeztével Veszprémben a papi pályára lépett és a theológiát Posonyban végezte el 1800-ban. Onnan visszatérvén, előbb papnevelde! fölügyelővé rendeltek a papneveldében. A püspöki szék üresedésben lévén, 1808-ban helytartói titoknak lett, és rövid idő múlva a dogmatica-theologiában tanár; végre 1814-ben keszthelyi plébános s egyszersmind ez. Margitról nevezett haholti apát és 1834-ben kanonok Veszprémben, hol 1851-ben meghalt. — Mint tanár irta és adta ki a „Mondolat“ cziinű satyricus iratot. Szenvédélyes ellensége volt ő a szóujításnak, mi azon időben kezdett leginkább lábra kapni, s ezen szóujítási viszketegségek, mint merő ábrándozásnak kigúnyolása volt a Mondolat célna. Ezen művét más, komolyabbak előzték meg 1811- és 1812-ben, t. i. „A filosofiának előljáró értekezései,,A filosofiának sommás rajzolatja vagy encyclopaediája;“ és „A filosofiának rövid históriája.“ Mind a három Veszprémben nyomatott.

Sál Ferencz, fiatal költőink egyike, szül. Gyulán, Békésmegyében 1835. mart. 26-án. A gymnasium! tanfolyamot Nagyváradon végezte kitűnő eredménnyel. Első költeménye a „Hölgyfutárában jelent meg 1853.—1854-ben Pestre jött s az itteni jogi egyetemnek rendes hallgatója lön. Költeményei, mellyeket formatisztaság, költői gondolatok s eszmeegység kedves olvasmánynyá tesznek, divatlapjainkban s albumainkban jelentek meg. Egyideig a „Divatesarnok,“ később mint a „Hölgyfutár“ segédszerkesztője működött.

Salánki Györgytől bírunk egy könyvet, mellyet Erasmus után fordítva kiada e cím alatt: „Roterodami Rezmannak a Keresztényi Vitézségei tanító kézben viselő könyvecskéje.“ Megjel. 1627. Ajánlva van Rákóczi György borsodi főispánnak.

Sallai István, valószínűleg jezuita, „Jó nemes Várad

nak a farkasok marása ellen orvoslása“ czím alatt Pázmány védelmére írt egy könyvet. Posony, 1630.

Sámsur Mátyás, Jézus társaságának tagja, szül. Horvátországban s meghalt 1685-ben. Hátrahagyott magyar nyelven írt néhány könyvecskét a vallásvitákról, melyek Pósaházi, sárospataki, vitatkozásairól nevezetes ref. tanár ellen intézvék.

Sándor István (szlávnitzai), történetbúvár, született Lukán, Nyitra megyében. Nyomatáéi évreríd szerint összeszedve kiadá á magyar könyvek czímeit, végén az írók abc szerinti névjegyzékével, illy czím alatt „Magyar könyvesház“ Györ, 1802. 8dr. 2851. Másik terjedelmes mnnkája „Sokféle“ czím alatt 12 kötetben Györött jelent meg 1791—1801. „Jelki Andrásnak egy született magyarnak történetei“ Kis fizetke. U. o. 1791. „Egy külföldön utazó magyarnak jó barátjához küldött levelei“ U. o. 1793. 8dr. 558 1. „Az orras Ovidnak deákból fordított változásai“ U. o. 1792. 8dr. £“ és 32 1. „Az erkölcsi nevelésről“ (Zolikoffer után). Kassa, 1796.

Sándorfi József, szül. Hegyközújlakon, Biharmegyében. Végezvén idehaza alsóbb tanulmányait, Bécsben az orvosi pályára lépett, s ott telepedék le. Nyomtatásban megjelent magyar munkája: „Poétai botanica“ Versek. Bécs, 1795.

Sántha Mihály, r. hath, lelkész, szül. 1824-ben Bussatoryán, Nógrádmegyében. Első nevelését istenfélő szülöitől nyeré. A gymnasialis tanfolyamot Gyöngyösön és Váczon végzé. A bölcsészetet szintén Vátfzon hallgatta. 1845-ben az esztergomi megyében papnevendéknek vétetett föl, s mint illyen a nagyszombati magyar egyetnek, a papnevendékek között; elnöke volt. 1849-ben pappá szenteltetett, s 1852-ben óvári lelkészszé neveztetett. — Még 1848-ban írt egy „Honfidalt.“ Később a Honderűben közlött érdekes táj- és vár leírásokat prosában és versekben. A Religio szintén hozott tőle néhány dolgozatot. A Pázmány-fuzetekben szép egyházi beszédei foglaltatnak. Legújabban a Tanodái

lapok közöltek tőle egy czikket „a nyári iskolák akadályairól” “Érdekesek a Családi lapokban kötlött „Életképei,” mint a mellyek sok phantasiával irvák. A bz.-István-Társulatnak egy kéziratot nyújtott be „Üveg-e vagy Gyémánt?” cím alatt (Stolz Alban után fordítva), melly kiadásra vár. A kath. Néplapban tanulságos czikkek jelennek meg tőle „Ipolyparti buborékok” cím alatt.

Sárkány Dávid, szül. Rimaszombatban, tanult Patakon különösen 1719-ben, midőn sept. 13. íratott a felsőbb tudományok hallgatói közé. 1722. évben a pataki iskolát Marosvásárhelyel váltá fel s ott folytató tanulását. 1729. kiment akadémiára: főleg Utrechtben tanult bölcsészeiét, hittudományt és történelmet. Hazajövet előbb ragyistyányi, majd csáthi pap Borsodban; aztán 1734. pataki tanár. Székfoglaló beszédet monda: *De profanáé eruditio[n]is eximia utilitate in Sacris.* — 1744. a gyakorlati theologiát is előadta. Meghalt Miskolzon, hová öregsége miatt 1758. vonult, 1762. sept. 18. Munkái: 1) *Exegesis Analytics.* Tiguri, 1757.4dr. 2) *Halotti magyar oratio Rádai Pál felett.* Nyomt. 1735. 4dr. 3) *Theologia practica.* 4) *Metaphysics.* 5) *Geographia.* 6) *História universalis.* — A négy utolsó kézirat.

Sárosy Lajos, írói néven **Gyula**, legjelesb költőink egyike, szül. Boros-Sebesben, Aradmegyében 1816. febr. 12-én nemes családból. Atyja szintén Lajos a borossebesi uradalomban főgazdatiszt volt. Iskoláit a szarvasi iskolában kezdé; innen a mezőberényi gymnasiumban (melly később Szarvasra tétetett át) vitettet, hol tanárának, Molitorisz Adolfnak saját szavai szerint (1. Életképek 1845. 309 1.) „Sárosy már syntaxista korában, prosában, versben, magyarul, latinul dolgozott egyiránt, — s mindig első eminens maradt. Már itt fordította gyakorlat kedvéért Berzsenyi fellengő ódáit és Csokonainak a lélek halhatlanságáról írt szép költeményét latinra, ez utóbbit elegiacus mértéken. Egy közvizsgálaton önkészítette magyar búcsúbeszédét nagy hatással szavaló el, s neve vidékszerte ismeretes lett.” Szünnapjaiban szülőhelyén verseket írt s egy párt felküldött a

„Magyar Kurír“ számára, ekkor vette föl Lajos helyett a Gyula nevet 1832-ben Eperjesre ment mint másodévi költészettanuló, hol tanuló-társai felett önkénytelenül is bizonyos felsőséget vívott ki magának. Több tanuló-társával magyar nyelvtanuló társaságot alakított, mellynek dolgozatai „Kis köpü“ címmel alatt egy kis emlékkönyvben maradtak fön. Ez kezdeménye volt azon társaságnak, melly később Eperjes magyarosodására nagy hatással volt. Ugyanekkor, valamint később is 1832—37-ig részint mint tanuló, részint már mint gyakornok, sőt megyei tiszttiajjegyző is a magyar nyelv gramma tikáját s történetét hetenkint 6 óra alatt nyilvánosan tanította, s magánórákat is adott. 1837-ben Kassán magyarok számára irt illy című gramma tikát adott ki: „Nyelvészke, vagy a magyar nyelv főnehézségei, szabályokban, párbeszédekben és példalapokban“ melly 4 sűrűn nyomatt ívre terjedő könyvecske felől az egykori „Figyelmező 11 dicsérőjeg emlékezett. Iskolai és gyakornoki pályájának, végeztével letevén az ügyvédi vizsgálatot, Sárosmegye második aljegyzőjévé neveztetett. 1839-ben házasságra lépett Péchy Arnoldinával, kit azonban a halál egy évi együttlét után elragadott, s kit férje több gyengéd dalaiban megsiratott. — 1840-ben Sárosy már mint első aljegyző működött a közügyek terén, s ezen működése alatt hathatós nyomait hagyá hazafiúi és a nemzeti nyelv terjesztése körüli buzgalmának. Még azon év őszén az aradi váltótörvényszékhez jegyzőül, s nemsokára előadó bíróvá neveztetett, s e minőségében működött 1848-dik év május haváig, mikor a pesti váltó főtörvényszéknél láttuk őt alkalmazásban mint előadó ülnököt. Az ekkor beállott mozgalmas időszakban irta „Arany trombita“ című, költeményét. A forradalom végszakában a pesti al-váltótörvényszékhez elnökké neveztetett ki. A világosi fegyverletétel után három eszten-deig bujdokolt az országban; de Gyöngyösön, hol S o r s i o h Albert név alatt egy magán intézetben mint tanító működött, elfogatván, két évig tartott bűnvizsga után halára s vagyonelkobzásra ítéltetett, de kegyelem utján két évi

fogsága után kiszabadult s jelenleg Pesten kizárolag irodalmi foglalkozásból él. Sárosy Gyula mint hivatalnok hires volt rendkívüli munkakönnyisége- s erélyéről, ki nevezetesen egy alkalommal mint referens másfél nap alatt kétszáz port volt képes előadni; nevezetes továbbá philanthropicus érzelméről, minek egyik bizonyása az is, hogy humorüticai fölolvásásai által egy, Aradon fölállítandó ref. egyház költségeire néhány hó alatt 18000 pforintot gyűjtött össze. — Körtézetére nézve ő azon jelesbjeink egyike, kik a műformára, helyesírásra s szabatosságra legnagyobb gondot fordítanak; kinek valamint nyelvében föl kell ismernünk a magyar szó érczzengését s buzdító bűbáját, úgy képzelnie szárnyalásában ama ritka magasságot, képeiben a tiszta körrajzot s elevenséget, melly tulajdonok ót legjelesebb költőink sorába emelik. A. lapokban elszórt s különböző időszakokban megjelent költeményei összegyűjtésével épen most foglalkozik, s reméljük, hogy mi helyt sajtó alatt levő e legközelebb szerkesztett „Az én Albumom“ című vállalatával kész, azokat is újabban alkalma lesz a közönségnek olvasni. Jelenleg a „Magyar Évlapok“ című folyóiratot is Mészáros Károly társaságában szerkeszti.

Sárpataki Mihály, kolosvári ref. lelkész, tudományának tanúságát adá leginkább magyar nyelven írt munkája által, mellyet a Szentháromságról írt és közrebocsátott illy cím alatt: „Noé Bárkája, azaz: az Atya, Fiú és sz. Lélek egy örökké való Istennek esméreti az ó, és új Teatamentomi írásokat egybe vettén XXII Demonstratíókban a Sz. Háromság Tudományát megvilágosítani igyekezett.“ Kolosvár, 1681.

Sartori János, énekeskönyvet adott ki illy cím alatt: „Az igaz idvesség útjára mutató lelki óra.“ Wittenberga, 1730. „Idvességre mutató órának IV. része.“ 1773.

Sárvári Ferencz, Pálnak, a debreczeni főiskolai tanárnak fia, szül. 1808-ban oct. 17-kén. Tanulmányait végezte a debreczeni főiskolában. Az 1830-ik évi országgyűlésen mint hihar megyei írnok jelen volt. 1831-ben ügyvédi okle-

velet nyert, a három érig a debreczeni kerületi táblánál ügyvédkedett. 1834-ben a losonczi lyceumban akkor felállított jogtani tanszékre meghivatván, mint jogtanár négy évig működött. Ez alatt a büntetőtörvény rövid kivonatán, e a magyarországi protestánsok jogaira vonatkozó tanulmányokon kívül, mellyek kéziratban vannak, készítette és nyomtatásban is kiadta „Világosító és rendszeres előadását az 1836-ki úrbéri törvényeknek“ 1837. 1838-ban lemondván a jogtani tanszékről, Pestre ment ügyvédkedés végett, s az Athenaeumba több törvénytudományi értekezést írt. 1839-ik év elején Posonyba ment, s az országgyűlésen, mint távollevők képviselője jelenvolt. Ezen országgyűlésről Naplót vitt Antal testvérevel együtt, mellynek kéziratban levő több köteteit a debreczeni főiskola könyvtárának ajándékozta az 1830-ik évi országgyűlésről vezetett jegyzeteivel együtt. 1840-ben kineveztetett iktatóvá a debreczeni váltótörvényszékhez. 1841-dikben váltóügyvédi oklevelet nyert. 1841-ben kiadta a „Váltótörvény alapelvait Sardagna után;“ 1842-ben pedig a „Földesur és jobbágy kézi könyvét törvényi tekintetben.“ 1847-ben kineveztetett a debreczeni váltótörvényszék jegyzőjévé; 1849-ben főispán kerületi titkárrá; 1850-ben debreczeni megyetörvényszéki ülnökké; 1854-ben nagyváradi országos törvényszéki tanácsossá, 1856-ban nagyváradi főtörvényszéki tanácsossá.

Sárvári István, sz. Ferencz szerzetének tagja, magyar nyelven kiadott egy könyvecskét „Szent-Ferencz harmadik rendjéről.“ Győr, 1770.

Saur Josepha név alatt fordításban megjelent, „A becsületes embernek kézi könyve, avagy mindenütt és mindenkoron szükséges regulák.“ Kolosvár, 1776.

Schuster János, orvostudor, vegytan tanára a pesti egyetemnél, a magy. t. társaság természettudományi osztályának rendes tagja, szül. 1777. máj. 7-én Pécssett; tanult ugyanott, elvégezvén a jogi tanulmányokat is. 1796-ban Pestre jött, s négy évig az orvosi tudományokat tanulta.

1802-ben tudón oklevelet nyert. Ezután egy évig utazást tett Németországban, honnan visszajövén, előbb gyógyszerrések tanítója lett Pesten; később a kolosvári lyceumnál vegy- és ásványtan, nem sokára pedig a pesti egyetemnél természethistoria professora lett. 1809-től felváltva a vegytant, füvészetet, gyógyszerészetet s körtant tanította. 1811-ben dékánná, 1821-ben az egyetem rectorává emelteték. Meghalt 1838. máj. 19-én. Munkái: 1) Terminológia botanies. Buda, 1808. Másodszor bővítve 1815. 2) Geschichte der Stadt Pest. 1806. 3) Pauli Kitaibel Hydrographica Ungariae, praemissa auctoris vita. Pest, 1829. 2 kötet. 1830-ban egy általa felfalált chemiai készület ismertetését közié. Vannak fordított művei is; illyenek: „Darstellung der vier Bestandtheile der anorganischen Natur.“ Jena, 1804. „System der dualistischen Chemie.“ Berlin, 1807. Mindkettő Winterle latin eredetije után. „P. Orfilas Rettungsverfahren bei Vergiftung und dem Scheintode.“ Francziából. Pest, 1819. Folyóiratokban, nevezetesen a Tud. Gyűjteményben, Orvosi Tárban stb. értekezéseket és bírálatokat közlött; számos értekezései, milyenek a vasról, ópiumról stb. neve aláírása nélkül jelentek meg. 1829-ben vezetése alatt jöttek ki magyar nyelven „Gyógyszeres értekezések, mellyeket a magyar növendék gyógyszeresek közönségesen elmondottak. „A természettudományokban nagy jártásággal bírt, miért, s azon buzgóságaért, hogy gyógyszerésznevendékei közt a magyar nyelvet behozta, a m. akadémia által 1831-ben rendes tagul választatott meg.

Sebök József, bocsi ref. pap, magyarrá fordította Jablonszki predikáziós könyvét s kiadta „Bölcs Salamonnak utolsó szavai“ címm alatt Kassán, 1792. 8dr. 3341. Tőle vannak: „Huszonegy erkölcsi ptedikációk,“ (francia és latin kútfők után kidolgozva). Kassa, 1792. 8dr. 448 L Végre „Rövid summája a kér. vallás igazságainak és kötelességeinek. Francziából. U. ó. 1790.

Seelniann Károly, erdélyi születésű, s károlyfejérvári tanácsnok volt. Munkája: „Minden, Európában, Ásiában

és Afrikában volt és mostan virágzó vitéz rendeknek és ot-dóknak tüköré avagy rövid leírása“ Kolosvár, 1793. 8dr. 1601. Azonfólül több színművet fordított magyarra; illye-nek: „A hásszai hadi tiszt Amerikában“ Vigj. 3 f. „Au-relius, vagy a nagylelkűségnek tusakodása“ Szomj. 5 fölv. „Valér és Aloysia“ Dr. 5 fölv. „Essex grófja“ Szomj. 5 fölv. „A minister“ Dr. 5 f. „A tettetett beteg kisasszony“ „Házi orvosság“ Vigj. „Fanni és Mandeville“ „Almanzi;“ Szomj. Kolosvár, 1793. Laudes után. Végre irt egy tanulságos könyvet gyermekek számára „Gyermekek baráttya“ címmel Weisse után, Kolosvár és Szeben, 1794.

Segesvári István, orvos Debreczenben, angolból magyarra fordító Derhám Viliam windsori kanonok terjedel-mes munkáját, s kiadta illy címm alatt: „Physico-Theolo-gia azaz: Az Isten léteiének és tulajdonságainak a teremtés munkáiból való megmutatása“ Bécs, 1793. 8dr. 7521.

Sigrai Ferencz, szép elmlékedéseket hagyott hátra „Az Úr Jézus Krisztus kínszenvedésének tüköré“ címm alatt. Posony, 1643.

Siklósi István, apagy reform, prédikátor, két verses könyvecskét hagyott hátra illy címek alatt: „Emlékeztető versek“ (a szentírásról), és „Keresztenység ábrázatty“ Megjelent mindkettő Posonyban, 1791.

Simon Máté, előbb pálos szerzetes, később a szerzet-ből kilépén, káraszzi plébános lett. Jeles hitszónok. Egy predikációja „Beszéd a religiónak három rendbeli ellensé-gei ellen“ Váczon, 1799-ben jelent meg. Boldog Asszony-ról számra 40, továbbá sz. Annáról, Joakimról és Józsefről szóló predikációit egy kötetben u. o. 1801. bocsátá közre. 8dr. 549 1. Ezenfölül „Az Ur Krisztusról XXXX egynéhány predikációk“ Vácz, 1802. 8dr. 6791. „A káromkodásról tiz predikációk“ U.o. 1795. „Predikációk“ Vácz, 1800.

Simon Vincze, premontrei rendű kanonok, szül. 1813. Keszthelyen. Tanulmányait szülőhelyén kezdé, folytató Vesz-prémben, s Szombathelyen bevégezte. 1832-ik évben a pre-montrei rendbe lépett; mint papnevendék Győrött töltött

négy évet, azután a keszthelyi és szombathelyi gymnasiumokban tanárkodott 17 évig. Ezen idő alatt a nyilvános sajté utján sokoldalú ismeretet és szakavatottságot tanúsított; a nemzeti érdekek támogatása tekintetéből több levelet s különféle értekezéseket irt, nevezetesen a Hírnök és Századunkban „A köznevelés hiányáról ée az uzsoráskodás káros hatásáról Magyar Gazdában „a foldmivelésről,” továbbá a növénykosz természetének s tenyészetének fejtegetése mellett annak kiirtási módját mutatá meg. Hely és tájrajzai közöl figyelmet érdemlenek Szombathely és Muraköz leírása. A magyar gazdasági egyesületnek buzgó pártolója lévén, ennek érdekében több buzdító cikket irt. Ezekben kívül a Nemzeti Újság, Jelenkor, Világ, Pesti Napló, Magyar Sajtó és Gazdasági lapokban jelentek meg talpraesett dolgozatai. Közelebb pedig „Szerény szózat a szöllőszet érdekében“ a Falusi Gazdában közöltetvén, 10 darab arany tiszteletdíjal koszoruztatott. — 1856-ban a csornai prépostság javainak kormányzásával bízatott meg. Emléke Szombathelyen kedves marad. Mint tanárt átalán a köznevelés szent ügye, a magyar nyelv és irodalom székén pedig nyelvünk virágzása hevítette; mint magán férfiút a nemesszívűség szép adománya jellemzi, mint írót a közérdekké vállaltak támogatása, jólétünk kifejlése, a magyar tudományosság, szép művészet, ipar és gazdászat emelése lelkesíti.

Sípos József, kecskeméti ref. születésű. A tudományos Gyűjteménybe több értekezést irt. önálló művei: „Oskolai tanítók tárháza.“ Pest, 1817. „Ó és új Magyar.“ Pest.

Sípos Márton, született Zsadányban, Hevesmegyében 1739. Szécsényben sz. Ferencz rendjének tagjává avattatott. Végezvén hittanulását, üres óráiban magyarra fordítva kiadá e című munkát: „Az igaz útnak megválasztása a külömböző vallásu keresztyények között Clericus János reformatus ellen.“ Eger, 1757. 4dr. 2681.

Sófalvi József, erdélyi ref. consistorium papja, franciaiából fordító: „Oeconomia vitae humanae, azaz: az emberi életet igazgató bölcs regulák.“ Kolosvár, 1777. To-

vábbá németből Sulzer J. után: „A természet munkáiból vétetett erkölcsi elmélkedések.“ U. o. 1776.; és „A természet szépségéről való beszélgetések.“ U. o. 1778.

Somodi István, bogárdi és tinódi ref. prédikátor, néphez alkalmazott egyházi beszédeit e cím alatt adá ki: „Falusi prédikátor, azaz: együgyű elmékhez alkalmazott tanítások.“ 2 kötet. Győr, 1797. 546 é&5501..

Somogyi Elek minoritától bírunk illy föliratu könyvet: „Patientia, barát-tancz (versekben), mcllyre minden férfiak és asszonyi rendek hivatalosok.“ Pest, 1794. Továbbá jeles épületes könyvet hagyott hátra illy cím alatt: „Id- vességes mulatság, azaz: kérdések és feleletek az anyaszent-egyházban előforduló dolgokról“ Pest, 1792. 8dr. 521 1. „Mennyei társalkodóé.“ Megjelent Pesten.

Somogyi Lipót (perlaki), előbb győri plébános, később kanonok és budavári B. Szűz prépostja, végre püspök ugyanott, szónoklatáról hires férfiú volt Adott ki „Egész esztendőnek vasárnapira szóló predikáció“-at, többnyire francia kútfők után kidolgozva. (Győr, 1786. két kötet. 8dr. 390 és 5201.). Azonfölül nyomtatásban megjelent több alkalmi beszédje; illyenek: Gr. Eszterházi Károly egri; püspök (Győr, 1799), és Felsőbükk Nagy József halálára (Bécs, 1802.). „A Magyar Sionnak újonnan való fölépítése.“ Szent Benedek rend visszaállításának ünnepére. Posony, 1802.

Soinosi István, szül. apr. 5.1816. Zemplénmegyében, Bodrogolasziban, hol atya, István, ref. lelkész volt. A miveit és gondos atya Tolcsvára menvén által lakni, maga kezdé oktatni gyermekét, mígnem 1825. a szomszéd Erdőhorváti helységbe adta iskolába, egy akkoriban híres falusi tanító, Keresztúri Pál vezérlete alá, kihez nem csak Abauj és Zemplén, hanem Szabolcs és Gömör megyéből is küldözők a gyermekeket. Iskolája, egész falusi egyetem, abban volt sajátságos, hogy a nemzeti nyelv teljesen számiizeték belőle. 1826. Tallyán folytató iskoláit, de még ugyanazon év utolsó felében a sárospataki algymnasiumba, az ugyne-

vezett szófűzeti (Syntaxis) osztályba vitetett, s a mondott főiskolában végzé egész tanulási pályáját Ugyanis a gymnasiumok után 1832. július 22. írván alá magát a főiskolai törvényeknek, az akadémiai pályára lépett; s korán kitetszett hajlandósága a latin irodalom és történészet iránt. — 1838-ban Szepesmegyét lakta a német szóért 1840. az úgynevezett esküdt diákok sorába lépett, s 1840—41 iskolai évben az alsó szónoklat! osztály vezetése bízatott reá. Mint az éneklő kar elnöke 1841—42-ben sok szép jelét adá költői tehetségének is halotti énekek írásával. 1843. ellenőr, 1844. senior ügyelt az ifjúság erkölcsére s majd az iskola vagyonaira. Következő 1845. év folytán a külföld nyílt meg előtte, hova tudományos célok ból utazott, s leginkább Berlinben töltött egy évet a történelem, görög és francia nyelv tanulásával. 1846. visszatérve letette a papi vizsgát, és 1848. májusáig segéddelkész volt. Ugyanez évben a pataki gymnasiumban az alsó szónoklati osztály állandó tanítója lett. 1854. a fentirt gymnasiumban a történelem szaktanárává neveztetett az egyházkerület által; s mint illyen működik jelenleg is. 1856. a főiskola titkára és levéltárnoka. Munkái: 1) Ó kor történetei, felgymnasium számára. Sárospatak, 1852. 8dr. 171 1. — 2) Görögnyelvtan. Sárospatak, 1853. 8dr. 258 1. Kinkéi J. és Soltész F. társai-val. 3) Magyarország története. Népiskolai könyvtár. V. köt. Sárospatak, 1853. 8dr. 72 1. 4) Egyik dolgozótársa a Patakon nyomtatás alatt levő Görög Magyar szótárnak. Kéziratban. 5) Középkor története, felgymnasium számára. 6) Újkor történetei, hasonlóan. 7) Világörténet a gymnasium számára.

Somost Pétertől bírunk imádságos könyvet e címmel: „Tökéletes boldogságra vezető út.” Fejérvár, 1630.

Somsich Pál, szül. Somogymegyében, Sárdon a családi jóságon 18th év jan. havában. Szülei gondos nevelést fordítván reá, eleintén házi, majd a pécsi, 8 kaposvári gymnasiumi legjelesb tanítók alatt példás szorgalma, s korán fejlődő tehetsége méltó figyelmet ébresztett A philosophiát

Pesten, a torvénnyt Győrött végezte; a praktikai térré de>rék nagybátyjának, Somsich Pongrácznak, Vice-Pala-tínusnak, majd királyi személynöknek ügyelete alatt in-dult. Somogymegyei jegyzőhivatalában magát szónoklatá-val s tollával hamar kitüntette: így lön, hogy 184[“] ország-gyűlési követe volt az említett megyének. Hűsége, tehet-ségei, mérsékelt politikai nézetei méltányoltatván, a m. kir. helytartótanácshoz kineveztetett, s ezen állása mellett is, a hamar bekövetkezett országgyűlésre követnek elválasztatott, s a dérek ifj. Majláth GyÖrgygyel Baranyamegyét képviselték. Forradalom alatt a törvényes tért s irányt nem tévesztette; azonban minden közhivatalról lemondott, és visszavonulva a tudományoknak, s barátinak él. Eddig megjelent munkái: 1) Végszavai a somogyi követeknek az 184[“] országgyűlés felett. 1845. 2) Das legitime Recht Ungarns und seines Königs. 1850. 3) Értekezés az angol forradalomnak története felett, írta Guizot, elő- s végszó-val ellátva fordította S. P. 1851.

Sós Ferencz, szül 1670. Erdélyben. Alsóbb tanulmányaít Kolosvárott végzé; mialatt kitűnő előmenetele által magára vonván Bethlen László és Báníli Péter figyelmét, ezek költségén a külföldi egyetemekre küldetett Visszatér-vén, előbb Bethlen Lászlónál udvari pap, később kolosvári ref. lelkész és superintendent lett; s mint illyen halt meg 1720. Dcgvész ellen írt egy könyvet illy czím alatt: „A Dög halál Isten harcza emberekkel. Mellyben megmutató-dik, mint győzedelmeskedik Isten a Testen, miképen for-gassa Ember magát ebben a harcban, és mínémü hadi ké-születe légyen, arra oktattatik.“ Kolosvár, 1720. Megje-len latinul is. Van több halotti beszéde.

Sós János, kecskeméti származású. A Medgyesi Pál által magyarra fordított „Praxis pietatis“ czímű könyvet adta ki Kolosvárott 1677-ben, továbbá a Komáromi György halotti predikátziókra való rajzolatjait Debreczenben 1679-ben; mind kettőhez ajánló levelet írt.

Sós Márton, színész, később orvos, szül. Marosvásár-

helyen. Mint orvosnevendék írt egy vígjátékot illy ősimmel: „Magyar Penelope.“ 5fölv. Pest, 1791. 8dr. 991. Fordításban a „Magy. Játékszin II. kötetében megjelent tőle „Az ártatlan Etelka Szomj. 5 fölv.

Spangór András, tudós jezuita, nagy olvasottságú férfiú, szül. Nógrádon, 1678. jan. 29-én. Tizenhat éves korában lépett a szerzetbe s letevén a szerzetesi fogadalma-kat, Magyarországban 25 éven át hitszónokoskodék; az ungvári és kőszegi rendházakat kormányzá. Meghalt Rosnyón 1744. mart. 14-én. — Munkái: 1)*Bibliothecae SS. Patrum concionatoriae Synopsis. Nagyszombat, 1721. 2) Concordantiaé Marianae. U. o. 1721. 3) Concordantiaé novae universales tripartitiae. U. o. 1721. Magyarul 4) Pethő Gergelynek Bécsben 1660-ban megjelent „Rövid magyar krónikáját“ felényivel vagy is három kötettel bővítve adta ki először Nagyszombatban 1721., másodszor Kassán 1734. VI. k. 4dr. 5) Egy más „Magyar krónikát“ is adott ki Kas-sán, 1738-ban; s e krónikák mintegy folytatásául 6) „Ma-gyar könyvtárt“ Kassa, 1738. Irodalmunk történetét ille-tőleg e volt az első munka, melly magyar nyelven megje-lent. Kéziratban maradtak tőle: 1) Új magyar könyvtár, melly a magyar írókat munkáik bírálatával magában foglalja, magyarul. 2) Splendores SS. Ordinum et Institutorum re-ligiosorum utpusque sexue. 3) Concordantiae concionatoriae, és 4) Societas Jesu concordantiis illustrate.

Spányi Mihály, servita szerzetes, s tudományos fér-fiú volt. Latinból magyarra fordítva kiadott illyczinrii munkát: „Egyedül valóság.“ Buda, 1749. — Meghalt Váczon 1749. aug. 12-én.

Spethi János, Silius Italicus után fordítva kiadott illy-czímű munkát: „Az Virtusnak az vcluptással való veteke-dések.“ Kolosvár, 1610.

Spetyko Gáspár, lyrikus költő, szül. Gyöngyösön 1816-ban jan. 6-án. Iskoláit részint otthon, részint Fehérvárott, Szegeden, Pesten, s Egerben végezte. Még mint tanuló több költeményt közlött a Regélő s Honművészben, a Tár-

salkodóban és Athenaeumban. 1854-ben „Gyöngyvirágok” cím alatt adott ki egy kötet költeményt, mellyben a mátravidéki népszokásokat az ottani sajátságos tájbeszéd szerint, kedélyes és gunyoros, tiszta eredetiségi dalokban ismerteti. — Azóta ismét Avar név alatt számos verset irt, mellyek közöl több már meg is jelent, de azokat egy új kötetben szán-dékozik kiadni. — S most egészen az irodalomnak él, s szülövárosában minden közhasznú és nemzeti vállalatnak legbugzóbb terjesztője, előmozdítója.

Hadusfalvi Spillenberg Pál, az „Ephemerides politio-literariae” című folyóiratnak Budán és Pesten, 1790—1793-ig szerkesztője, magyar nyelven következő munkát bocsátott közre: „Szabad elmélkedések a földeknek kimérése szerint felállítandó adózás systemájának tökéletlenségéről.” Kassa, 1790.

Srányi János, szül. 1803. nov. 4-kén Torontálmegyében, Ecskán, hol atya, keszthelyi születés, Srányi Márton, a nagy kiterjedésű uroodalomban jeles hirü főgazdatiszt volt. Tanulmányait Karlovicznál kezdte, Temesvárott, Nagyáradon, Posonyban folytatta, s a pesti egyetemben a jogászi szakban végezte, 1820 óta élelmét maga keresvén meg magának ifjabbak tanítgatása által; mi közben a tudományok egyik másik ágában magát bővebben kimivelte. Ügyvédi pályára érezvén hivatást, 1828-ban ügyvédi oklevelet nyert, és csakhamar önálló ügyvéd lett, s az akkor úgynevezett kir. táblai ügyködésben tekintélyes állást vívott ki. A tudományok statusgazdaszati ágát különösebben kedvelvén, az e szakbeli ismereteinek részét közre bocsátotta 1834-ben illy című munkájában: „Status adósságok és status papirusok, érdekesebb viszonzatokban és újabb adatok szerént, különös tekintettel az austriai finantiára.” Nyom. Pesten, Petrozai Trattner J. M. és Károlyi Istvánnál 1834. 8dr. — Munkássága az 1849-ki országos változás után új tért foglalt a tiszaszabályozás körül, a hevesi osztályban; s ezen ügyet tudományos észleletekkel karolván fel, a Buda-Pesti Hírlapban, a Pesti Naplóban, s a Pester Lloydban több

rendű értekeidet közlött, mellyek között kitünnöbb az, melly „Mércele és Meteorologia a Tisza körül, 1855. jan. hóban“ címmel alatt, a Pesti Napló tárczájában jelent meg.

Sréter (szandai) János, szül. 1806. január 12-én Nógrádmegyében. Szülői Sréter József és Gosztonyi Antonia valónak. Eleintén magán tanulásban részesült, és már 14 éves korában Selmeezen a bölcsészeti tanulmányokból olly jeles vizsgálatot adott, minőre az ottani tanárok addig nem emlékeztek. Azután Pestre az egyetembe ada'tott, hol a bölcsészeti tanfolyam utolsó évét végezte. A törvényt ismét magán szorgalommal tanulta, és abból kitünnő vizsgálatot adott. Ez idő alatt megtanult guitarozni, zongorázni, feszeni, francziául, olaszul. Mint joggyakornok Nógrádban tartózkodott; 1825. pedig kir. táblai jegyző, és az országgyűlésen is jelenvolt. 1826-ban kitünnő ügyvédi vizsgálatot tett, és még ez évben Nógrádmegyében t. aljegyzővé neveztetvén, a megyék jegyző könyveiből 10 év óta a tisztviselők teendőiről sorozatot készítette. 1831-ben részt vett az országgyűlési munkálatok készítésében; és ugyanez időben készítte egy munkát, melly csak halála után jelent meg. A nögrádi nemzeti intézetnek 8 évig titoknoka volt. 1832-ben megyei másod aljegyző első aljegyzői címmel; 1836-ban első aljegyző főjegyzői, címmel, 1838. pedig főjegyző lett. Ezen idő óta előbbi foglalkodásai lényeges változást szennedtek. Eddig a megye dolgain kívül időt fordíthatott önmivelésére is; tökéletesen sajátjává tévé a franczia, olasz, spanyol és angol nyelvet, és é két utóbbi nyelvmester nélküli. E nyelveken tudott folyvást beszélni, és Scheridan, Byron, Shakespeare, Mirabeau, Cervantes, Tasso, Goldoni s többek munkáiból sokat fordított. Megtanulta a portugál és svéd nyelvet is, annyira, hogy e nyelveken is könyveket olvashatott. Évenkint utazásokat tőn Magyarország minden részében, és alig van megye, hol nem lett volna. Ezek alatt a megyék jegyzőkönyveit szorgalmasan megtekinté, úgy minden nevezetesebb könyvtárt. Mint főjegyző egészen megyéjének élt. 1839-ben másod alispán lőn minden kortes-

kedés nélkül, mellyre soha szüksége nem volt. § kezdte a megyéknél az alispáni jelentéseket a megye egész évi bél-igazgatásáról, és ő legelőször is 1828-tól kezdve adott illy jelentést; melly ki is nyomatott. Úgy követték a példát a többi megyék. A folytonos munka korán sírba dönté e páratlan tiszta jellemű, lángoszű férfiút 1842. mart. 27. 33 éves korában. Jeles publicistái dolgozata „Visszaemlékezések“ címmel halála után atyja által adatott ki.

Stankovácsi Lipót, sz.-fercncz-rendi szerzetes, híres hitszónok, és missionarius volt. Leginkább Posonyban, Győrött és Komáromban tüntette ki magát. Átalános tetszéssel fogadott szent beszédeit több terjedelmes kötetben bocsátá világ elé. Illyenek: „Posony királyi várossában hirdetett ünnepnapokra való predikációk.“ Első rész Győrött, 1788.8dr. 4101. Második rész: „Áruló Judás, azaz: nagyböjti predikációk.“ U. o. 1789. 212 1. —Harmadik rész: „Makula nélkül való tükör“, (szintén nagyböjti predikációk; mondattak Posonyban). Komárom, 1799. — Vasárnapokon több éven át mondott predikációinak első része két kötetben Győrött 1798.; második része szintén ké(nagy kötetben u. o. 1798 — 99-ben; hartnadik része ugyancsak két kötetben Komáromban 1798—99-ben; negyedik része két kötetben u. o. 1800 jelentek meg.; Hangozó Trombita, azaz a keresztfán függő Isten és ember' hét szavai.“ Harmadik esztendőbe!! böjti predikációk. U.-o. 1800.

Csécsenyi Svastics Ignácz, győrmegyei áldozár, lébeny-szent-miklósi plébános volt. Több történeti munkát írt. 1796-ban jelent meg tőle Győrben: „A magyarok felséges címere.“ Első könyv Attila képével. 8dr. 489 lap. 1805-ben Posonyban nyomatott a „Magyarok historiája3 kötetben, melly azon időben igen jó munka volt. Végre 1823*ban Pesten adta kj. a „Magyarok esmerete“ című munkáját. — Meghalt 1826. körül.

Dr. Szabó Alajos, jelenleg a „Magyar Néplap“ tulajdonosa és felelős szerkesztője, szül. Negyeden, Posony, előbb Nyitra megyében 1818. oct. 14-én. A gymnasialis ősz-

tályokat Nagyszombatban, a bölcsészeiét Posonyban végzé: 1836-ban Pestre jött, s már gyermekkora óta különösen az állatgyógyászat iránt tanúsított hajlamánál fogva az orvosi pályát választó, E nemű tanulmányait oily sikkerrel végzé, mikép a szigorlatok letevése után az orvosi egyetem által négy rendbeli, u. m. orvos- és sebészstudori, szemészszmesteri s állatorvosi oklevéllel tiszteltctett meg. Vegytani jártasságát az által tanusítá, hogy 1842-ben a m. helytartótanács engedelmével gyárat állított savanyú víz készítésére, s ez üzletet 1849-ig szép sikkerrel folytatta. Ez évben a m. természettudományi társulat rendes tagjává választatott. — 1846-ban a pesti egyetemnél segédtanárul, 1849-ben pedig ugyanott az állatgyógytan id. nyilvános tanárául neveztetett ki. 1850-ben a soproni közigazgatási kerület egészségügyi referense lett. Ezen állásában sokat tett az orvosi érdekek emelésére és az egészségi ügy célszerű szervezésére. 1851-ben a pesti egyetemnél az állattan ny. r. tanárává, 1853-ban pedig az állatgyógyintézet helyettes igazgatójává neveztetvén ki, jelenleg is erélyesen vezeti ezen, a nemzeti gazdászatra nézve fontos intézetet, mellynek ujabbkori emelkedése nagy részben neki tulajdonítható. 1855-ben a kormány őt a budai helytartósági osztály egészségügyi állandó bizottmány! tagjává nevezte ki; 1856-ban a budapesti orvosegylet rendes tagjává választó. Orvostudorrá avattatásakor „Rögtöni életveszélyek mentőszereiről.* értekezett. A Gazdasági Lapokban több hasznos gazdászati s állatorvosi cikkek jelentek meg tőle. Több önálló m.unkákat is irt; illyenek: „Hasznos házi állatok boncz- és élettana/* „Eletkorismeretan. A veszettségről vagy ebdühről,“ melly utóbbi két kiadást ért, s a kormány rendeletéből négy nyelvre fordítattott le s osztatott ki a nép között. — 1856. jul. elején a magyar nép szellemi miveltségének emelésére „Magyar Néplap“ címmel politikai, ismeretterjesztő képes lapot indított meg, s azt mostanig folytatja. Mint tanár tanítványai előtt tiszteletben áll, azoknak szeretetét teljes mértékben bírja, minek egyik tanúsága az is, hogy őt már két ízben arczképének kiadásával tisztelték meg.

Szabó Anna (abrudbányai), fordított egy könyvet németből Huber Teréz után, mellynek címe: „Nina, vagy az arany menyegző.“ Nyom. Kolosvárt, 1832.

Barczafalvi Szabó Dávid, szül. Bodrog-Kér észt urban, Zemplénben, tanult Sárospatakon; a felsőbb tudományok hallgatói közé íratott jan. 20.1770. Iskolai pályáját bevégzé 1783. évben. Ezután darab ideig Posonyban lakozott Meglátogató a külföld, névszint Németország és Belgium akadémiáit, honnan 1790. honába tértén, 1791. jan. 27. Patakra *mathesis* és *physica* tanárának elválasztatott. Még ezen évben visszafelé vette útját, hogy szaktudományában annál inkább haladhasson, Göttinga felé, nyervén az egyházkerülettől száz arany utravaló költséget. Esztendei kün mulatós után a tanári széket csakugyan elfoglalta 1792-ben, mellyre máj. 1. napján lőn bevezetve, mikor székfoglaló beszédét monda latinul „*De multiplicibus scientiarum naturalium in omni vita utilitatibus*“ melly még azon évben megjelent Posonyban 8dr. Hivataláról leköszönt 1805. jul. havában. Azontúl magányba vonulva élt Sárospatakon 1828. mart. 20- napjáig, mikor elhalt 66 éves korában. — Munkái: „*A tudományok magyarul*“ Posony, 1792. 57 1. 8dr. „*Szigvárt klastromi története*“ németből 1787. Első szakasz XVI és 672. Második szakasz 720. 8dr. Mind két szakasz végén új szavak tára. Bármint kiessék is B. Szabó a túlnyomó befolyás sodrából a neologismusban, igen sok szó van ma elfogadva, mellynek ő volt az édes atya. Egyúttal mint zenei képesség is méltán említendő. 0 hozá be a műveit harmoniai énekleést a sárospataki főiskola éneklőkarába. Szacsvari előtt és Révai után ő szerkesztő a „*Magyar Hírmondó*.“

Szabó József, született Györött Végezve szülőhelyén iskoláit, 1761-ben a jezuiták közé fölvétetett. A bölcsészetet és a hittudományokat Nagyszombatban hallgatta. Innen Váczra tétetett át, hol mint püspöki szertartó dicsérettel működött. Innen Besztercebányára tétetett át plébánosul. Meghalt ugyanott 1801-ben. Két gazdászati munkát hagyott hátra; egyiket latinul „*De culture peponum*“ (Buda, 1790.),

másikat magyar nyelven „Váczi gabona“ címmel. Vácz, 1793. Ez utóbbi munkát Miiterbacher jezuita németre lefordítával kiadta Bécsben, 1793.

Szabó József, ásványtan tanára a pesti egyetemnél, bölcsészeti tudor, a természettudományi társulat választmányi tagja, a magy. földtani társulat másodtitkára, a párizsi „Academie nationale agricole, manufacturière et commercielle“ tagja, szül. 1822. qfrt. 14-én Kalocsán, hol atya érseki főpénztárnok volt. Gymnasialis iskoláit Kalocsán végezte, a bölcsészetet és jogot Pesten hallgatta. Rendes tanulmányai mellett sajátjává tette a francia, olasz, angol és görög nyelvet, a magasabb zenészetet és a gyorsírást. A természettudományok, s különösen a bányászat iránt érzékeny hajlamot, a selmeci akadémiára ment, s az ottani tanpályának bevégzése után Zsarnóczán, utóbb Felsőbányán mint álladalmi kohászati hivatalnok működött; itt bő alkalma volt a vegy-, ásvány- és földtant gyakorlati irányban fölfogni és művelni. 1848-ban a magyar ministerium által a bányászati osztály kohászati szakához meghivatott. 1849. végén a pesti egyetemnél az ásványtani széket nyerte el, s e minőségeben jelenleg is dicsérettel működik. Egy ideig a vegytan előadása is ő reá volt ruházva. 1855-ben a rendes tanórákon kívül vasárnapi előadásokat is tartott a vegy- és ásványtani ipar köréből. 1851-ben a kereskedelmi ministerium mint tudósítót küldötte Londonba az iparműkiállításra, hol utólagosan a londoni iparműkiállítási bizottmány tagjának nevezte ki, s ott működött hat hónapig. — Még mint bányász- növendék bejárta Magyarország iparos vidékeit, s a birodalom több kohó- és bányahelyeit. Később bejárta Németország nagy részét és Schweizet. — Több magyar és német folyóiratokban megjelent értekezésein kívül Önálló munkái: „Bányaműszótár,“ 1848. a ministerium által kiadva és használat végett minden bányahivatalnak megküldve. „Jegyzetek az ásvány és vegytan köréből,“ irta Londonban 1851. Jelenleg egy „Ásványtanon“ dolgozik egyetemi előadásai számára és „Budapest földtani viszonyai fölvételén“ a ma-

gyar természettudományi társulat által kiadandó „Budapest helyiratálioz.“

Szabó Károly, szül. 1824. Körös-Terezán, Békés megyében, hol atya ref. lelkész volt. Tanult a debreceni főtanodában, a jogot Késmárkon hallgatta, hol e mellett a görög irodalmat és nyelvet is tanulmányozta. 1845-ben tette le az ügyvédi vizsgálatot. Ezután egy évet Fiúmában töltött mint tengerészeti tanuló; de e pályát gyengélkedő egészsége miatt odahagyni kényszerült. Egy évet egészségének helyreállítása végett atya házánál töltvén, 1847-ben Pestre jött, hogy részt vegyen a Toldy F. által megindítatni szándékolta „Magyar tudósok tára“ című vállalat szerkesztésében, mellynek célja volt Rumy hátrahagyott e nemű kézirata nyomán az összes magyar írók életrajzait és munkáik jegyzékét adni. 1848-ban Bajza lapja mellett segédkedett, később részt vett a magyar hadjáratban; 1850-ben gr. Teleki József mellett titoknoki állomást nyert, e mint ilyen ő tisztázta és rendezte a „Hunyadiak kora“ című nagy történeti munkát. Gr. Teleki József halála után 1855-ben a nagykőrösi tanodához tanárul neveztetett ki, s mostanig ott hivataloskodik. — Az irodalom és tudományosság terén görög műfordításai, de különösen a magyar őstörténeti, többnyire polemicus cikkei és értekezései által tekintélyre vergődött. Czikkeiben leginkább azok ellen lép föl, kik Horvát István után indulva, a személyes tekintélyt bálványozzák, egyes szavak- és nevekből nyelvészeti játék után történeti elméletet alkotnak, s mások állításait bírálat nélkül utánmondják. Illyenmű dolgozataihoz tartoznak: „A magyarok hadszerkezetéről Árpád korában a bölcs Leó szerint Jerney ellen; „A bolgár-magyár háború 888-ban;“ „A két magyar nemzettségről.“ szintén Jerney ellen; továbbá „Előd vajda,“ Kállay ellen (Új M. Múzeum 1853.) „A tizedik századi besenyőkről,“ Jerney ellen (u. o. 1853.). „A régi Mikóváráról“ és „Az 1533-iki székely krónika hitelességének védelme gr. Kemény J. ellen (u. o. 1854.). Görög műfordítmányaiból napvilágot láttak Eurípides válogatott színművei:

„Ifigenia Aulisban és Ifigenia Taurisban“ (a Kisfaludi-társaság által kiadott Hellen könyvtár V. és VI. füzetében). „Mutatvány Thuküdidesből“ (Új M. Muz. 1850.). Ugyanott jelentek meg „A magyar helynevekről“ és „Priskos szónok életéről és történetirata töredékeiről“ szóló értekezései, önálló műve „Attila“ Thierry A. után fordítva és jegyzetekkel ellátva. Pest, 1855. Jelenleg Thierry más „Legendes d' Attila“ című munkáját fordítja S. Szilágyi tanártársával a „Nagykörösi krónika“ kiadását készíti. — Több műve kéziratban hever, illyenek: „Tanulmányi jegyzetek Magyarország előkorára Árpádtól sz. Istvánig,“ és több műfordításai, u. m. Anakreon összes dalai; Sophokles Oedipusa; Thuküdides négy első könyve; Herodot első könyve stb.

Szabó László, szül. Pápán 1796. polgári szülőktől. Alsóbb iskoláit végezte Pápán, a felsőbbeket Győrött. 1808-ban fölvétetett Veszprémben az egyházi rendre vállalkozók közé, és a theoligiát részint itt, részint Pesten végezte. Még az iskolai port le sem rátta, mikor ismét iskolába kül-detett, mint az ó- és új-szövetségi szent könyvek hermeneutája és a keleti nyelvek tanára. — Bírjuk tőle „Dávid zsoltárait és Jób könyvét“ talpraesetten magyarítva. 1838. címzetes, 1844. valóságos kanonok lett, de kineveztetése után hamar elhalt 1846-ban, élte 50-ik évében.

Szabó Márton, ref. prédikátor, „A világnak közönséges históriáját“ írta meg (1438-ig) egy kötetben. Megjelent Kolosvárt, 1799. 8dr. 375 1.

Szabó Mihály, „Mit kellessék hinni egy igaz keresztyénnek az Isten Fiáról?“ cím alatt bocsátott ki egy könyvet Kassán, 1731.

Szabó Richard, jeles novellaíró, született 1820. május 6-kán, Szentgyörgyvölgyén, Zalamegyében. Iskoláit Váczon és Pesten végezte. Fiatal korában szellemével és hajlamával ellenkező pályát választa; minék eredménye lett, hogy férfi korában eddigi életpályáról lelépett, é erejét az írói pályán kisérté meg. Ügyes tollának első termékeit az egykori Rajzolatokban, később a Kovácsóczy által szerkesz-

tett „Közlemények“ben tettele. A közönség figyelmét azonban az „Életképekében közlött számos novellái által vonta magára. Ugyanezen folyóiratban jelentek meg „Nők világa“ című, eddig a magyar irodalomban páratlanul álló töredékes levelei, mellyek összeszedve külön kötetben 1847-ben jelentek meg, s a közönség köztetszésével találkoztak. A lapokban szétszórt, szép költői ihlettséggel írt beszélyoit három kötetben 1856-ban adta ki. Ö szerkesztette az ez évben megjelent „Erdélyi Múzeum“ című almanachot. Azonfölül nevével szépirodalmi lapokban jeles dolgozatok alatt gyakran találkozunk. Jelenleg Pesten lakik, s különösen a „Délibábénak szenteli munkásságát.

Szaiíz Leó, korának híres hitszónoka, és hitének buzgó védője, szül. Kismartonban, Sopronmegyében. Végezve alsóbb iskoláit, a serviták közé fölvétetett, s mint illyen Egerben hitszónok volt sok ideig, hol meg is halt 1792-ben. Többször hevesen kelt ki azok ellen, kik a kath. vallás ellen fölszólaltak, azért az akatholikusok, különösen Sacsvai lapszerkesztő haragját és gyűlöletét vonta magára. Sok tudományjal és helyes tapintattal írt munkáit kezdetben Máriaii álnév alatt bocsátá közre; midőn kiléte napfényre derült, saját neve alatt lépett föl. Munkáinak címéi: „Igaz Magyar.“ 4 kötet. 1785—1790. A címlap szerint nyomattott Paris- és Berlinben. „Más is igaz magyar.“ 1789. „A bold, szűz Mária ünnepeinek szenteléséről.“ Buda, 1784. „Kis magyar frazeológia.“ Posony, 1788. „Micsoda vallásu volt sz. István király?“ 1790. „Magyar és Erdélyországnak rövid ismerete.“ Pest, 1791. „Magyar és Erdélyországnak mind világi, mind egyházi története.“ U. o. 1793. „Trenk mérőserpenyőjének összetörése.“ U. o. 1791. „Huszonöt esztendőre szegődött házi és mezei szolga.“ Vácz, 1797. Sokat írt latinul is: „Positiones ex jure Hungarioo-canonicō.“ 1786. „Positiones 101 defamoso conventu gallicano.“ 1789. „Variculi apologetici.“ 1790. „Vexatiōdat intellectual episopis.“ 1790. — összesen tizenhárom terjedelmes munkát hagyott hátra, mellyek fényes tehetségének és buzgalmának megannyi bizonyítványai.

Szakonyi József, Veszprém megyében, Dabronban 1746-ki ápril 28-kán látott először napvilágot. Tíz évig járt iskolába Sopronban, három évig pedig Jenában tanult. 1772-ben lett Nemes-Csóban prédkátor, 1786-ban Pápán, 1803-ban veszprémmegyei senior. Meghalt 1811-dik év táján. Legnagyobb műve az „Oskolai vezér vagy az okos és hasznos oskolai tanításra vezető könyvecske. Posony. 1792. 8dr. Ezenfölül egy imádsága és egy beszéde is kinyomatott. Amaz 1778-ban, az utóbbi 1798-ban.

Szalai János, bánhorváti prédkátor, illy színű könyvet hagyott hátra: „Szülék kézi könyve, avagy a gyermek nevelésre útmutató tíz predikáziol“ Kassa, 1794. 8dr. 291 1. Vannak holotti predikációi; ezek között kiemelendő az, melyet Győrött 1774-ben Rumi László halálára mondott

Szalai Pál (nagykörösi), R. E után magyarítva közrebecsátá: „Jakab és Péter sz. Apostolok közönséges leveleinek stb. világosításá“-t. Pest, 1792. 8dr. 3“ 1.

Szalárdi János, 1647. körül I. Rákóczi György fejedelem titkára, 1666-ban Kolos, Doboka és Belsőszolnok megyék főadószedője, meghalt ugyanazon évben. Hivatalos foglalkozásától ment óráiban írt korabeli történeteket illy szín alatt: „Siralmas Magyar Krónikának VIII. könyvei: Mellyeket a következő Posteritásnak megírt Szalárdi János 1662-ik Esztendőben“ Melly munka kéziratban maradt. Magában foglalja I. és II. Rákóczi György uralma alatt és az ezt követő években történt szomorú állapotokat; innen a krónika „Siralmas“ címe.

Szalárdi Miklós, írt egy könyvet „A vigasztalásoknak hasznos voltáról.“ Székesfejér, 1643. Egy másikat e felirattal: „Az békességgel türésre indító s vigasztaló szók.“ U. o. Ajánlva Báthori Sófiának.

Szalkai Antal, szül. Erdélyben. Magyarra fordítá Virgilius Aeneisénak első részét. Megjelent Bécsben, 1792. Azonfölül írt „Pikko herczeg és Jutka-Perzsi“ színű melodramát. Pest, 1793.

Szaller György, okleveles mérnök, később magyar

nyelvtanár volt Posonyban. Munkája: „Külümbféle példázatok és oktatások.“ Posony, 1793. Irt továbbá magyar nyelvtant latin, német, tót és illír nyelven, és ezek védelmérő a „Magyar Hírmondó“ és az austriai „Merkúr“ című folyóiratok ellen czáfolatot „Debreczénbe Istók!“ cím alatt. Posony, 1794. E czáfoló iratot német nyelven is kiadá „Der neue Eulenspiegel“ cím alatt. Irta ezenfölül „Magyarország földleírásának foglalatját“ Egy térképpel. Posony, 1796. „Az Isten a tiszta szerelem.“ Eckartshausen után fordítva. Pest, 1796.

Szántai Mihály, előbb aranyosmedjesi, később nagybányai ref. lelkész, s a környékbeli ekklesiák seniorja, vallási türelmetlenség és a szabadságukat féltő némelly nevesek ellen imakönyv alakjában adott ki egy munkát „Az Ūrért s bazájokért elszéleddet és számkivettetett bujdosó magyarok füstölgő Tsepüje“ cím alatt, Kolosvárott, 1677.

Száraz Ferencz, debreczeni ref. prédikátor, vallásfelei számára kiadá magyar nyelven „Palatinus Katekismusát“ Debreczenben, 1604.

Szatmári Domonkos, sz-domonkos-rendi szerzetes és könyvvizsgáló volt Posonyban a múlt század végével. Irt egy czáfoló munkát illy cím alatt: „Meg czáfolás azon vádolás-tételek ellen, mellyeket egy református ur közrebo-csátott. Pest, 17991 8dr. 324 1.

Szatmári Károly, szül. Csongrádmegyében, Holdmérzővásárhelyen 1824. Atyja szegény szabó volt. Iskoláit Debreczenben végezvén, a jogi pályára készült, s a szokott ügyvédi gyakorlat után, Pestre ment királyi táblai jegyzőnek. Innen 22 éves korában mint gróf Teleki Domokos titoknoka Erdélybe ment, hol az ő vezérlete alatt álló „Erdélyi Híradó“ című politikai lapnál dolgozott. Irodalmi munkásságát azonban már tanuló korában kezdé; első műveivel a Garay által szerkesztett „Regélőben,“ később a Frankenburg „Életképek“ című lapjában, mellynek már 1846-ban rendes munkatársa volt, lépvén föl. Ügyvédi diplomát az utolsó posonyi országgyűlésen nyert; honnan,

mint a magyar ipar-, földművelés- és kereskedelmi miniszterium fogalmazója tért Pestre, hol egyszersmind a „K. hírlapjá2nak, ennek megszűntével a „Közlönyének segédszerkesztője gyanánt működött s kivált az elsőbe számos vezér-czikkeket irt. A zivatar után egy röpiratot készített „Az ó conservativek és új Magyarország“ címmel. Belletristikai dolgozatai újabb időben a „Csokonai lapok“ rövid életű lapban és a „Magyar írók albumában“ Apafi név alatt, nem különben a Hölgyfutárban saját neve alatt, jelentek meg. 1856-ban egy szépirodalmi almanachot szerkesztett és adott ki „Gyulai árvizkönyv“ címmel. Jelenleg Békésen az árvatörvényszék h.-elnöke; mint illyen készített egy kézikönyvet az árvaszéki hivatalnokok számára, de előfizetők hiánya miatt sajtó alá nem adhatá.

Szatmári Fábri István, magyar versekbe foglalva megírá több jeles hölgyek példás tetteit s kiadá e latin címmel alatt: „História ex Parthenii Nicensis amatoriis affectionibus collectus.“ Kolosvár, 1577. Az akkori kedvencz szokás szerint nevét a versek első betűi jelölik.

Szatmári Király György, tanult a németországi egyetemekben, s több ideig tartózkodott Angolor ez ágban; hol a měhészetre fordítván figyelmét, angolból magyarra fordított egy könyvet, s azt b. Barkóczi ország prímásának és esztergomi érseknek ajánlva kiadá „Angliai méhes kert“ címmel, Egerben, 1759. 8dr. 301 1.

ifj. Szatmári Király Miklós, francziából fordítva kiada illy című munkát: „A nemes születésű személyekre tartozó polgári rendtartásnak igaz erkölcsi tudománya.“ Posony, 1780. 8dr. 1521.

Szatmári Ötvös István, tanult Sárospatakön, a felsőbb tudományokra előmozdítatott 1643. dec. 10. Néhány év múlva bodrogkeresztúri tanító lett, 1649-ben pedig Lorántfi Zsuzsanna és Rákóczi Zsigmond költségén belgiumi akadémiákra menjén, főleg Franekerá és Utrecht egyetemeiben tanulá a theologiai tudományokat. 1654 vagy még 1653 végén lett pataki tanár; de már 1656 kezdetén elbagyá hi-

vatalát és ment papnak Érsekújvárra, hol nem sok időre a korójáti vagy érsekujvári egyházmegye esperese lön. Elpusztítván Érsekújvárt a török 1663. évben, Ötvös az ácsi egyházba ment, s ott szolgált szintén nem sokáig, mert sok bajnak utána meghalt 1665. Munkái: 1) A belgiomi ekklezsiák vallástétele. Amsterdam, 1650. 8dr. — 2) Disp. theologica de studio verbi divini. Ultrajecti, 1650. — 3) Disp. theolog. de sepultura mortuorum. Ultraj. 1651. 4dr. — 4) Felsőbányai Mihály tiszteletére üdvözlő vers magyarul. — 5) Heber költemény Komáromi Csipkés tiszteletére. Ultraj. 1651.4dr.— 6) „Titkok jelenése avagy sz. János Apostol mennyei látása.“ Írta érsekujvári pap korában. Nyomt. Szebenben, 1668. 8dr. 310 1.

Szatmári Pap István, „Magyarországnak versekben való leírását⁴¹ hagyta hátra, melly 1763-ban, Nagykárolyban harmadik kiadást ért.

Paksi Szatmári Mihály (Michael P. Szatmári), atya volt István, a kászonyi egyház ref. lelkésze. Szül. 1681 ben. Tanult a sárospataki főiskolában, midőn zarandokolt, és visszaállítatott is az idősb Csécsi János seniorsága alatt. Az úgynévezett deákok közé a kassai suburbiumban (1. id. Csécsi) íratott 1700. évben, oct. 7. napján. Gymnasiumai végeztével Szatmári nem ölte mindenjárt tógát, hanem Györbe ment oktatónak, hogy előkészítse magát az iskolai megéltetésre. Az iskola még Kassán volt, mikor belé visszatért 1702. Majd az 1703-ban visszaállított pataki iskolának volt tanítványa, honnan 1708-ban a tokaji tanoda igazgatására vitetett ki, hol dicséretesen hivataloskodott egy évig. Ugyanis már 1709-ben elhagyá Tokajt s ifj. Csécsi János társaságában szövetséges Belgium akadémiáira ment \ különösen Franckerában és Utrechtben szentelte idejét a tudományokra; de megtérvén két esztendő mnlva, ismét Tokajba ment lelkésznek 17[“] végén, s mint ollyan tölte ott négy évet, mikor, 1716. febr. 21. a gyulafehérvári pataki iskolába bölcsészeiét tanítni hivatott meg; leczkéit elkezde még ezen év martiusa 12-én. Tizennégy nap múlva az iskola

kiüriítetvén, tovább kelle menni, s egy darab időre a szomszéd Krakkó vagy Karkó nevű faluban telepedett le az ifjúság és tanárai. Csak az év utolja, és pedig december 2. napja vete véget a bizonytalanságnak, midőn Marosvásárhely polgárai magokhoz vevén a tanulókat, egész 1717. esztendőn át szállással s egyébbel kitárták. 1718-ban apr. 30-napján ez a száműzött gyulafehérvári iskola tejesen összeolvadt a városival és „Patak-Fehérvár-Marosvásárhelyi collegium (Agropolitanum collegium)“ név alatt megalapult, honnan ma is legszorosabb atyafiság van feltartva a pataki és marosvásárhelyi tanodák között. Az így alakult marosvásárhelyi collegiumban tanított Szatmári theologiát és bölcsészeiét 17 évig, lévén egyúttal az erdélyi ref. egyházak főjegyzője 1728 óta, hat évig. Ekkor a pataki főiskola igazgatósága meghívást intézett hozzá és sept. 17-kén tanárai közé be is igtatá, mikor módjába esett házi dolgait régi karba helyezni. Nagy tisztelet volt reá nézve, hogy örökök igazgatóvá neveztetett, mely állásnak 300 frt és harmincz köböl búza volt évenkinti jutalma. Igazgatá az iskolát majd 10 évig, különösen az 1739. nagy pestisben kitüntően viselte gondját. Meghalt Patakon junius 2. 1744. 63 éves korában. Munkái: 1) *Physica contracts, juxta principia neotericorum. Claudiopoli 1719. 12.* — 2) *Tirocinium emblematico-propheticum, seu meditationes in S. Jobi cap. 38. Franequerae. 1732. 4dr.* — 3) *Dissertatio de arbore scientiae boni et mali, seu vite ferali, literals et mystica. Franequerae, 1736.4dr.* (Szatmári a tudás fajáról azt vitatja, hogy szőlővessző volt.) — 4) *Úri vacsora felett meggyűjtött szövétek. Utrecht, 1740. 8dr.* írva van Bernét Pál minorita beszéde ellen. 5) Két áhitatos imádságok (a nagy pestis alkalmából). Franekera, 1741.8dr. — 6) *Halotti és rendes papi beszédek kéziratban.* (Forrás Mus. helvoticuns. Part. IV. pag. 649 et sequ. — Szombathi jegyzetei.)

Ifj. vagy II. Paksi Szatmári Mihály, az elsőnek fia, szül. 1715. Tanult Marosvásárhelyen, honnan atyával együtt kijővén, 1734. sept. 20. Íratott be a pataki felsőbb tanulók

közé. — 1739. külföldre utazott és tanult Lajdában, Franekerdban leginkább hittani és nyelvészetiket. 1742. ápril 14. mint keleti nyelvek tanára igtattatott be Patakon tanárnak, melly alkalommal beköszönőt monda: „De lingvarum origine in genere, deque lingva hebraea in specie“ — Egy év múlva viteték papnak Csatra, honnan 1744. ismét visszatéve Patakra, atyjának, ki meghala, helyét elfoglalni Ekkor beszélő „De vita Christiana“ Hivatalának dicsőséges folytatása közben, 1771. gutautést kapott, s megtört állapotban még két nyomora évet élt, mikor meghalt 1778. mart. 15-én, 63 éves korában. Munkái közöl csak néhány latin vers jött világra, ezeken kívül még: halotti pvédikúcio Szuliai Erzsébet és Darvas Borbála felett; amaz 1765., emez 1769., mindkettő 4dr. — Kéziratban maradtak utána: 1) *Corpus theologiae didactico-elenctiae*. 2) A palatinatusi katekésis magyaráratja. — Ekesszóló, tudós férfiú volt.

III. Paksi Szatmári Mihály, Mihály fia, szül. 1745. Tanult Patakon, akadémiai pályára lépett dec. 11. 1759. Erkölce és szorgalma által is megkülönböztetvén magát, kiküldetett, hogy bölcsészet-, pliysika- és matliesisben művelje magát. Így mene Helvetiába, onnan Belgiumba; és tanult Basileában Bernoulli alatt, aztán Utrechtben. 1771. bölcse-szeti tudorrá kenetett, s még ez évben nov. 1. lett pataki tanár, s óráit megkezdő 1772. jan. 9. napján, s bevégzé 1773. jun. 24. én, mikor meghalt élte 28. évében. Erős lélek gyöngé testben. Munkái: 1) *Dissevtatio Anti-Russaviana, de habitu religionis christiana ad vitam civilem. Trajecti ad Rhenum, 1770. 4.* — 2) *Specimen inaugurate chemico-physicum, sistens obsevvationes novas et meletemata circa pyrophorum aluminosum et ignem. Trajecti ad Rhen. 1771.*“

Paksi Szatmári Pál, az I. Mihálynak fia, született 1730., tanult Patakon, felső pályára elővitetett 1743. mart. 31. Huszonegy éves korában már a költészeti osztály köztanítója, melly hivatal után közköltségen külföldre mene olly utasítással, hogy bölcsészet-, physika- és mathesisben tökéletesítse magát, s ezek valamellyikének lehessen tanára majd. —

Franekerában tanult, elvégezte az orvosi tudományokat is, és 1758. orvostudorrá lett. A pataki tanodában 1759. febr. 9. avattatott fel mint bölcsészet és görög nyelv tanára, midőn beszélt: de medicináé in philosophia militate. — Meghalt aug. 7. 1766. 36 éves korában. Munkái: 1) *De simplicium remediorum praeoperoae concinnatis praestantia*. Franequerae. 1757. Ismét Kolosvár, 1760. 4dr. 2) *De morte naturali*. Franeq. 1758. 4. Orvos tudori értekezés. 3) Halotti versek Kisvilág cím alatt, mellyeket mondott Patay Sámuelné, szül. Szubai Erzsébet felett 1765.— Kéziratban: 4) *Philosophia morális*. 5) *Antiquitates graecae*. 6) *Explatio philosophies epistolae S. Jacobi*.

Szatmárnémeti Mihály, szül. Szatmárnémetiben, iskoláit honn végezve, a külföldi egyetemekre ment. Előbb gönczi, később, neve elterjedvén, kolosvári ref. prédkátorrá neveztetett. Meghalt Kolosvárt, 1689-ben. Munkái: „Az örökké való egy isteni állatban lévő három személyeknek mutató tükré.*1 Kolosvár, 1673., „A négy evangélisták szerint való Dominica.“ U. o. 1675. 4r. 832 lapra terjedő predikációk. „Mennyei tárház kulcsa.“ Imakönyv. Megjelent Lőcsén, 1679. „Halotti Centuria, azaz: Száz halotti predikációk.“ U. o. 1683. 8r. 708 1. „Dominicalis praedikációk toldalékia.“ U. o. 1686. 4641. „A Sz. Dávid 150zsoltárinak magyarázata.“ Kolosvár, 1679.

Szatmárnémeti Sámuel, ref. tanító volt Kolosvárt. Irt „Halotti predikációkat.“ Kolosvár, 1616. 4r.

Szegedi János, jezuita, különösen a hazai jogtudományban és történetben jártas férfiú, szül. régi nemes családból 1699. apr. 4-én Vasmegyében. 16 éves korában a jezuita szerzetbe lépvén, olly sikерrel haladt a felsőbb tudományokban, miszerint a szerzetesi fogadalmak letétele alkalmával egyszersmind bölcsészet- és hittudori koszorúval diszittetnék föl. Romában tengerentúli misszióra kért engedelmet; de ez meg nem adatván neki, Nagyszombatban négy évig a bölcsészetet, azután itt és Graczenben hét évig a theológiát tanította. Ezután Kolosvárt volt iskolaigazgató, innen

hasonló minőségben a bécsi Pazmaneumhoz s végre Budára tétegett át, hol igazgatói tiszte mellett tábori főpapi hivatalt is viselt. Törvénytudománya által elhiresedvén, az esztergomi érseki székhez bíróul nevezteték. Ezen foglalkozásai mellett mint missionarius hitszónokoskodék, s örömmel foglalkozók az irodalommal, melyre téren ékes tolla főleg hazai jogtudomány tekintetében fölötte hasznosan gyümölcsözött. Meghalt Nagy-Szombatban, hol élte végso napjaiban házigazgató volt, 1760. dec. 8. — Munkái: 1) Tripartitum juris hungarici Tyrocinium. 3. k. N.-Szombat, 1733, 1751, 1767, és Zágrában, 1736. 4r. 2) Rubricae seu Synopses Titulorum, Capitum et Articulorum universi Juris Hung. N.-Szombat, 1734. 3) Geographia Hungáriáé, seu Notitia de Insignibus et Sigillis Hungáriáé. U. o. 1 (34. 4) Decreta et vitae Regum Hungáriáé, qui Transylvaniam possedere (usque ad Andreámm II.) Kolosvár, 1745. 5) Decreta et vitae Regum Hungáriáé usque ad Bélámm IV. U. o. 1745. 6) Cynosura bipartita universi juris Hungarici ordine alph. Győr, 1749. 7) Andreas II. Assertor libertatis Hungáriáé etc. Calamo critico et historico adumbratus. U. o. 1750. 8) Vita Belae IV. Regis Hung. U. o. 9) Werbőtzius illustratus. Nagyszombat, 1753. 10) Manuale Jurisperitorum Hung. Győr, 1760. Ezeken kívül van több alkalmi beszéde latinul, és magyarul a következők: „Aquila magnarum alarum.“ (Erdődi Adám nyitrai püspök halálára mondott beszéd. Nagyszombat, 1736); Hg. Csacky esztergomi érsek halálára mondott beszéd, és számos katekesisei szintén magyarul.

Szegedi Kilit, sz.-ferencz-rendi szerzetes, szül. Kecskeméten 1816. apr. 13. Tanult Kecskeméten, 1832-ben a rend tagjává avattatott. Jelenleg Szécsényben zárdaelnök. A lapokban, különösen a „Társalkodóban“ és a „Religio“-ban megjelent történeti cikkein és bírálatain kívül, önálló munkája: „Anyaszentegyház szervezete.“ Pest, 1855. 8r. 547 1.

Szegedi Lőrincz, „Új és igen szép komédia a mi első

atyáinknak állapotokról“ című könyvet hagyott hátra. Dcbreczen, 1575.

Szegedi Mihály, jezuita, született Vasmegyében 1706. Oct. 23. Tizenöt éves korában lépett a szerzetbe; a szerzeti fogadalmak letétele után bölcsészet- és hittudori kozsorút nyert. Előbb Nagyszombatban volt szónoklat tanára; azután Kassán és ismét Nagyszombatban három éven át a bölcsezetet tanítá. Később a theologiai karhoz tétetvén át tanárul, mint illyen Kassán és Györött buzgólkodék. Végre a gyöngyösi rendházat kormányzó, hol meghalt 1752. jan. 23. 46 éves korában. Munkái: 1) *De institutione juvenutis hungaricae dialogus*. Nagyszombat, 1735. 2) *Palatium regni Hungariae, palatinos ad annos 1315. complectens*. Kassa, 1740. 3) *Res gestae in Hungaria anno 1667. et 5 sequentibus, conjurationem Wcselényianam et religionis incrementa complectens*. U. o. 1740. Másodszor u. o. 1746. 4) *Res gestae in Hungaria ab anno Christi 673 ad annum 1618*. Nagyszombat, 1642. 5) *Primátus romani Pontificis*. U. o. 1748. Magyar nyelven: 7) *A Szűz Máriának eredendő bűn nélkül való fogantatásáról*. Egyházi beszéd. Mondatott és megjelent Posonyban, 1750. Másodszor 1751. 8) *Homo sanctus in sapientia, avagy halotti beszéd Hunyadi István felett* Örményben. Nagyszombat, 1743. 9) Egyházi beszéd ez. József, és 10) *Szent István első magyar király tiszteletére*. Mindkettő megjelent Nagyszombatban.

Szegi Lajos, szül. Bátorkesziben ref. szülőktől. Később férfi korában kath. vallásra térvén át, megtérésének okait következő című könyvben fejté ki: „Szőlő Gerezd, azaz az igaz okok, mellyknél fogva megváltoztatta szegény lelkének örök halált szerző mérges calvinusi vallását.“ Bécé, 1675. Ajánlva van Szécsényi György kalocsai érseknek.

Gr. Székely (borosjenői) **Ádám**, franczia eredeti ntán fordítá Locke Jánosnak „A gyermek nevelésről“ írt könyvét. Megjelent Kolosvárt, 1771. 8r. 308 l. Szintén tőle van: „A marhák körül austriai rendtartás.“ Szeben, 1763. .

Székely István, Erdélyben, Benczéden született 1500

körül. Külföldön képezé ki magát, a hazai jövén iskolamester volt Szikszon. Később gönczi prédkátorrá és seniorrá emeltetett. Leginkább világtörténeti krónikájáról ismeretes, mely Krakóban 1558-ban jelent meg illy szín alatt: „Chronica ez vilagnac yeles dolgairól.“ — A könyv jótára ugyan, de nagy felekezeti pártszellem ri ki belőle; a romai őségház ellen mindenütt méltatlanul épéskedik; innen van, hogy sok adatai vagy koholtak vagy meghamisítottak. Ezenfelüli munkái: „A keresztenység fundamentomáról való tanúság.“ Krakó, 1538. E munkája terjedelmesen bővítve másodszor u. o. 1546-ban jelent meg. Az általa latinból magyarra fordított „Szent David zsoltárt“ u. o. 1548-ban láttak világot.

Székely Sámuel (dobai), szül. 1704. apr. 3-án Hundersdorfban Késmárk mellett, Szepesmegyében. Tanult Matthaeides és Toporcer tanárok alatt Eperjesen. Később a hírneves Csécsi alatt Sárospatakon. A jogi tanulmányok bevégeztével három évet töltött Pesten mint gyakornok. Azontúl egyedül a tudományokkal foglalkozott, miglen kiütvén 1741-ben a porosz háború, Szirmay Tamás gyalog ezredében alszázados lett, és Csehországban Prága ostromlásánál s több csatában részt vett. Itt mulatása alatt 1743-ban az altdorfi akadémia tagjává neveztetett. 1746-ban a francia-spanyol háború kiütésekor Eszterházy József ezredével Olaszországba ment, hol az olasz és francia nyelvet tcevé sajátjává. 1753-ban nyugalomra lépett és Eperjesen telepedett le, hol Faber Keresztyé ezredes latin munkáját magyarra fordítá és kiadá illy szín alatt: „Hadi embernek oktatása.“ Kassa, 1759. Élte utolsó éveiben diplomatai tudományokkal foglalkozott s három kötetnyi kéziratot hagyott hátra, mely azonban eddig nem látott világot.

Szekér Joakim Alajos, Komáromban született a múlt században, előbb szent-ferencz-, később cisterci rendű szerzetes lón. Szombathelyen, midőn a bölcsészet és hittan tanára volt, írta meg Magyarország történeteit két kötetben, mely először Posonyban, 1791. nyomatott ki. A munka

czíme ím ez: „Magyarok eredete, a régi és mostani magyaroknak nevezetesebb cselekedeteivel együtt.“ E kézikönyvet — írja előszavában — „azokért készíté, kik nagyobb történeti könyvekben szükölködnek, és kik előtt a latin nyelv ismeretlen. És végre az asszonyi rendért, hogy ez más erk ölespazar ló könyvek helyett illyetén elmetápláló és okosságot élesítő dolgok olvasásában töltse unalmas óráit.“ A munka azon időben nagy hézagot pótolt, mert, úgy szolván, első illy nemű könyv, melly a m. nemzet történeteit magyar nyelven rendszeresbben kezdé előadni. Sajnos, hogy miattá ellenségei s tán irigyei támadtak, kik őt eretnekséggel gyanusíták, mintha a romai sz. székről tiszteletlenül írt volna. Hogy kivált egyik hatalmasb üldözöttjétől meneküljön, fájdalom, tábori pappá lön; így a szüntelen mozgó élet, a tudományos foglalkozáshoz igényelt nyugalom hiánya akadályozák továbbra is irodalmi működésében. Azonban 1801-ben ezredével együtt Olaszbonból hazájába visszatérvén, történeti munkájának, mellynek első kiadási példányai már elfogytak, újabb kiadásához készült, és azt végre is hajtva Pesten 1808. másodszor is kiadá, mi a műnek akkori kelen-dőségét tanúsítja. Ugyanez évben egy eredeti regényt is írt, és azt Pesten ki is nyomatta; czíme: „A magyar Robinson.“ Ebben magyar emberek szerepelnek, és a többi illy nevű elbeszélésektől egészen különbözik. Megírta „A mareugoi csatát, és az azt megelőző körülményeket“ s kiadta Pesten, 1807. Mikor halt meg, nem tudjuk.

Szeleczky Márton, írt imádságos könyvet illy czímmel: „Az eloszolhatatlan teljes szent Háromságnak dicső-ségére a Szentirásból és szent atyák írásiból összeválogatott imádságok.“ Buda, 1731.

Szelepcsényi György (pohronczi), esztergomi érsek, szül. 1595 körül. Ellenei sokszor vetették szemére, hogy alacsony sorsú szülőktől származott, s gyermekéveiben csak nyájőrzés által szerzé meg élelmét. Mire Horányi igen helyesen jegyzi meg: hogy azon nem ütközik meg, miután nagyobb dicséreträ méltónak tartja önereje által nagygyá emelkedni,

mint azzá születni. Fiatal éveiről csak annyit tudunk, hogy Pázmány Péternek egyik legjelesebb nevendéke volt, s miután Nagyszombatban bevégzé az alsóbb iskolákat, bővebb kiképeztetés végett játevője, a bíboros főpap által Romába küldetett, és sok jótéteményekkel árasztatott el, mint ezt maga Romában kiadott nemelly latin irataiban és moecenásához intézett verseiben hálásan említi. 1634-ben mint fölszentelt áldozár az esztergomi főmegyebe kebeleztetett; rövid idő alatt éneklő-kanonokká és sz. Györgyről czímezett préposttá neveztetett. Az 1647-iki országgyűlésen már mint veszprémi püspök megyéje jogait erélyesen védelmező. 1649-ben Nyitrára tétegett át és a magyar cancellaria elnökévé neveztetett; 1657-ben pedig Püski János után — a mennyire a törökök miatt lehetett — mint érsek a kalocsai érseki megyét is kormányzó, megtartván a nyitrai püspökség jövedelmeit is. Lippai György halála után Leopold császár és király ajánlatára 1666-ban pápa ő szentsége által az esztetgomi érseki és primási székben megerősítetett. E kinevezetésre vonatkozó királyi oklevélből kitetszik, hogy Szelepcsényi már prímássá kineveztetése előtt püspöki, érseki és cancellarii hivatalain kívül, több megyék főispánja, és kir. belső titkos tanácsos volt; többször mint követ, nevezetesen kétezer a budai basánál, négyeszer a fényes portánál, kétezer az erdélyi fejedelmeknél s a lengyel királynál a haza és kereszténység ügyében élte veszélyeztetésével erélyesen járt el. Mindezen s egyéb érdemeinél fogva Magyarország királyi helytartójává neveztetett. Mint illyen minden igyekezetét arra fordítá, nehogy a titokban lapangó -lázadás kiüssön; mit azonban meggátolni nem tudott, s pusztításának számos zárda és templom lett áldozatává. Szelepcsényi bőkezűsége nemcsak a lerontott zárdákat és templomokat állítá vissza, hanem a szorongatott Bécset is 500,00(7 forint árán az ostrom alól fölszabadítá, mint azt sírversének írója is megjegyzi:

„Pressa per Odrisium Regina Vienna Tirannhm
Stat victrix opibus, quis negat? illa tuis.“

Kevéssel halála előtt Szakolczán, Lőcsén és Zsolnán iskolákat emelt, s azokat a jezuiták igazgatására bízta. Meghalt 90 éves korában 1685. febr. 19-én Litoviczán, Morvaországban. Holt tetemei az ottani, általa bőkezüleg ellátott sz.-ferencziek sírboltjában tételettek le. — Számos főpásztori levelein és szentbeszédein kívül magyarul egy jeles énekes könyvet írt a közönség használatára, melly először 1680-ben „Istenes énekek” címmel alatt nagy 4rétegű kiadásban Nagyszombatban látott világot, azontúl számos kiadást ért, s jelenleg is kézen forog. Mint veszprémi püspök Liszthy János példáját követvén, ékes magyar szónoklattal lepte meg a förendi táblát III. Ferdinand király jelenlétében az országgyűlésen; mihezképest méltán nevezte őt Katona István magyar szónoknak és költőnek.

Szélessy Pál, nagykőrösi ref. prédikátor és kerületi esperes, „Huszonhat válogatott predikációk”-at adott ki, mellyeket sátoros ünnepek alkalmával mondott. Pest, 1792. 8dr. 552 1.

Széll József, szébeni prédikátor, tanult Székely-Udvarhely és Posonyban. Luther kisebb katekismusát fordítá magyarra és számos jegyzetekkel ellátva kiadá Szebenben, 1748.

Széll Károly, brassói születésű orvos, egy magyar közhasznú munkát írt s kiadott illy címmel: „Magyar bába mesterség” Bécs, 1777. 8dr. 461 1. Továbbá magyarra fordítá Haen A. „Oktatását, miképen lehessen a hólyagos fehér himlőket gyógyítani” Bécs, 1775.

Szeniere Miklós, költő, szül. jún. 17.1804. Lasztóczon, Felsőzemplénben, előkelő nemesi házból, melly elődeiben sok jó polgárt adott a hazának, vallásnak s tudománynak egyiránt. Korán vitetett el az atyai háztól iskolába és pedig egyenesen Sárospatakra; hol 1809—1812. éveken át egy folytában jára a kezdő iskolákat. Ezután, u. m. 1813-ban Eperjes, 1814-ben Lőcse látá vendégéül a gyermeket, ki a német szóért viteték oda. Eme hétféle év után ismét Patak fogadé az ifjonczot s neveié mindaddig, mikor 1824-ben a

hittan-bölcsészeti és jogi szakot is bevégezvén, iskolai pályáját megfutotta. Joggyakorlaton 1825. évben volt Szerényi István, akkor ungi főjegyző mellett, 1820—27. évben nagybátyja Szemere István, zempléni első alispán és országgyűlési követ oldalánál Posonyban, írnok. A gazdálkodás, mellyhez kevésbbé volt kedve, mind mellőzött még, s Ő szép iránti hajlamának engedve 1832—35. éveket művészek társaságában tölté Bécs műgyűjteményei között, mellyek a szépirodalom m'ellett erőhatalommal tárták elfoglalva kedélyét, képződését első ifjúsága óta. Az utóbbi év egy részét austriai Olaszországban tölté utazással, müereklyék vizsgálatával. 1836-ban megházasodott; neje Mariássy Anna; három élő gyermekök. — Csak kilenez éves volt még, mikor atyját elvesztette. Testvérei közül említendő Krisztina, kit a Muzárión korból s Kőlcsey után Vilma néven ismer a magyar szépirodalmi olvasó. — Jámbor édes anyja nem volt erős valamelly nagy tekintélyű fegyelmet tartani az eleven, de soha nem féktelen gyermek fölött.* s csak jámbor imádságai lehettek az engeszelő szózat, s kellő áldozat, hogy Miklós fiát, a ház legkisebb gyermekét, alig öt éves korában egy házi hímdaruval csatába ereszkedni látván, vérben, de nem halva találta; vagy midőn a vasas bőröndben, hová búvócskát játszva rejtezett, lezártat megtolva nem lelé; vagy midőn egy szüret alkalmával tolcsvai házuk kéményének a tetején vakmerő helyzetben tótágast állva pillantotta meg, lábait az ég felé nyújtva ki. Roppant gymnastikai ügyessége felmaradt a férfi korra is, mi által testi erejére, arczára nézve mindenkor jóval fiatalabb tekintetű évei számánál. — Illy tartós ifjúság s elevenség nagy tért engede az ifjú lelkének a férfiasb kedvtelések közöl főleg a vadászatra. „Szobája telve áll maga által elejtett vadkan- s medvefőkkel' írta róla valaki. Ez ha nem szérűi szóra is, de nagy részben igaz; mert Szemere vadászi ügyességét egész vidékek irigylétek ollykor-ollykor a felföldön. Nem csuda ekkép, ha élve, nőve szabadon, később ült le az íróasztalhoz, mint mások; vagy épen oly későn, mint Hafizt kivéve, tán senki

sem az összes világirodalomban a végett, hogy lyrában dolgozzék. Szerencséjét mindenmellett romlatlan ízlése biztosította, míg költői erét megóvá a fris élet, a természet szabad élvezete. Ez ada táplálékot föstészi hajlamának is; mert tudni kell, hogy Szemere Miklós nemcsak ügyes másoló, hanem szerencsés arczképiró. Mátkáját távollétében, pusztá emlékezetből arczolá elég híven, s kifejezéssel; valamint nem hagyható említés nélkül, hogy domborművek faragására csontban, fában kiváló képességgel bír; s azután, mitől e nemben rokon kezek között (Rákóczon, Felsőzemplénben, egy gímszarv ágába faragott saját vadászata) látható, ítélve, többet tőn, mint a mennyit pusztá kedvelőben megkívánni szokás; mert illy modorú faragványok között bárhol is fölléphet vele. — Mégis az a társalgás és emlékezés, mely első ifjúsága idejéből, midőn Pesten Szemere Pálhoz közel Kölcséyt, Vitkovicsot láthatá, érheté, maradt reá, volt leg-élenkebb mozzanata lelkének a szépirodalom, különösen a lyra jelszavával. Szemere Miklós igen sok lyrai verset írt sok minden lapok-, zsebkönyvek-, albumokba; de távol maradván egyre az irodalmi középponttól, nem vegyülhető közéjük a napi eseményeknek, divat- és felkapott egyes írányoknak. Különösen elvolt a költők politikai színezete nélkül, s ő minden illyentől távol tartá költészetét. Versei vajmi tarka pillangók a kedély világából, vigelem humor, szeszély, irónia sokféleségeivel. Alanyi dolgokat kevéssé zeng; az ellágyulás neki valóságos iszony. Költeményei alapszíne mégis komolyság a víg fölszin alatt; s ha talán buskomoly-ság is, ne legyen meglepő. Midőn Szemere írni kezdett, hangja elütő volt valamennyi akkori költőétől, de saját Még a klassikai verselésből birá a formát, s e komoly formában csak jól vette ki magát a szeszély, nedély. Később ő is engedő a laza elem befolyásának, a népies könnyedségnak. Mindamellel ő senkit nem utánzott, csak magát A miilyen maga, ollyan költészete. Életrajza, mely az embert napi élményeiben meglesve adná, élő magyarázat fogna lenni költeményeihöz. Szerencséje, mondom, hogy maga útján ment,

e modora, minden művén, fel hagyja magát fődöztetni. Csak egy sajnálatos: gyűjtemény mindekkoraig sem jelent meg tőle. Így a bíráló észrevétel is csak félhatásunak marad, mert csonka; és a figyelem s kíváncsiság nem nyer tápot a költő közvetlen olvasása nélkül. Az időszaki lapok ollykorú futólagos ismertetéseit pedig bajosan lehet kielégítőnek tartani. Ha müfordítópl van szó, különösen Goethe némellyigen kényes darabjait Szemere Miklós páratlan sikерrel adás az eredeti alak minden daczában. Ki ne emlékeznék „Mígnon dalára: leméred a hont, hol czitrom virul·1 stb. — Azonban részletesen egyedül akkor lehet szó költészetről, ha gyűjteményt ad; most még illetékes ítélet igen korai volna.

Szentkirályi Zsigmond (komjátszegi), az erdélyi k. bányászati törvényszék r. ülnöke írta és kiadta: „Az erdélyi bányászat ismertetését nemzeti-gazdasági, köz és magánjogi tekintetben“ Kolosvár, 1841.

Szenczi Pál, egy könyvecskét adott ki e címmel: „A részegesek jajos pohara“ Debreczen, 1682.

Szendrey Ferencz, „Elmélkedések“ hagyott hátra négy predikációban. Kolosvár, 1673.

Szent-Ábrahámi Lombard Mihály, 1716. táján Kolosvárott az unitáriusok gymnasiumában jogtanár, később superintendent, illy című imakönyvet írt: „Sokféle szükségeinkhez alkalmaztatott könyörgések“. Kolosvár, 1746.

Szentély János (veresegyházi), illy című könyvet adott ki: „Mirothecium spirituálé. Lelki patika/* Imakönyv. Megjelent 1648-ban.

Szentes János szül. 1735. Tanult Patakon, hol a fel-sőbb tudományok hallgatói sorába 1765. oct. 6. napján íratott be. 1760. mene Franekerába, honnan harmadik évre visszajövén, lett a rimaszombati iskola igazgatója. Három év múlva ment aranyosi papnak, de még azon 1766. évben meghívatták Patakra, hova, mint tanár, 1767. mart. 4. vittet s felavattatott máj. 1. napján, melly alkalommal beszélt: „De bona fama, virtutumstimulo.“ Volt tanár 14 esztendeig.

Meghalt sept. 3. 1781. 46 éves korában. — Különösen mint szép szónok ismertetett. Munkái: 1) *Dissert, philologico-theologica. Franequ. 1761. 4dr.* 2) *Dissert, ad eccles. cap. XII. V. 1—7. Franeq. 1762. 4dr.* — Kéziratban: 3) *Geographia, 4) Chronologia, 5) História universalis, 6) Jus naturae. Leginkább Coccejust követte.*

Szentgyörgyi Gellért, remete-sz.-pál-szerzetbeli áldozat, franczia és német kútfők után illy című verses könyvet írt: „Józan elmélkedés a religioról.“ Pest, 1795. Írt továbbá verset „Örök emlékezetére Sándor Leopoldnak.“

Szentgyörgyi Gergely, magyarra fordítá és gr. Jákusits Anna, Homonnay János ország bíró nejének ajánlva kiadta Drexel Jeromos „Elmélkedéseit az örökkévalóságról. Posony, 1643. 12dr. 4801. Némellyek e munca fordítását Szalai Andrásnak tulajdonítják. Valószínű, hogy amaz fordította, ez javítva kiadta.

Szentgyörgyi István, szül. nov. 15. 1736. Aszalon, Abaúj megyében. Az alsóbb iskolákat nygan Patakon végzé, de majd 1752. körül Rimaszombatba ment tanulni, hol az akkortájban virágzó ref. gymnasium különösen Losonczi József tanárral ékeskedett. Az akadémiai tanfolyamra innen Patakon íratta be magát oct. 2.1754. és hat év múlva, 1760. végén és 61-nek elején a költészeti osztály köztanítója (*praceptor publicus*) lett, 1763. pedig a metaphysicában helyettes (*praeses*). A következő 1764. év a nemesbiki egyház, Alséborsodban, hívta meg papjául, s mint illyen dicséretesen működött három évig; mert 1767. a sárospataki nyári közvizsga alkalmával tartatni szokott egyházkerületi gyűlés által a meghalt Szathmári Paksi Pál utódául jelöltetett ki pataki tanárnak. Ezen hivatalába még az év folytán, sept. 17. napján, beigtattatott ugyan Gábri Miklós elnöklete alatt, melly alkalmmal székfoglaló beszédet monda: „De variis veterum philosophorum cosmogoniisde a nemesbiki egyházat csak decemberben hagyható el, mellynek 15. napján visszatért Pataakra és mint ideiglenes tanár, hivatalos tisztéhez látott. Mindamellett reá bízat ék a nagy

hallgató teremnek ünnepélyes fölavatása, melly alkalmommal, jul. 10. 1768. tárgyhoz mért beszédet tarta: „*De scholia chmstianorum.*“ Nyilvános, rendes tanárrá lett Szentgyörgyi 1770. július 16-án, mikor a bölcsészet és görög nyelv tanszékében véglegesen megerősítetett. — A ritka elmetehetség, melly e férfiút kitünnövé tette, külföldi akadémikakra való járás nélkül is tiszteletbe hozá Szentgyörgyi nevét, a honnan Rozgonyi József, utód, sírkövére is jónak leír kitenni „*Autodidaktos*“ melléknevét. Maga az igazgatóság, hihető, épen azért hagyá őt évekig segédi rangban; de utóbb tehetségeitől a rendes tanári helyet meg nem tagadhatta. Vitte hivatalát 1796. július haváig, mikor közvizsgát adván, bevégzé az évet és elgyengülés miatt rendes tanári hivataláról lemondott; de tanítá mégis majd egész éven keresztül görög ezentírás-magyarázatot, metaphysical egy, a nagyobb deákokból választott segéd hozzájárultával. 1797. máj. 24-én végre elbúcsúzott tanítványaitól, rövid időn reá szélhűdési jelenségek mutatkoztak rajta; s már az iskolai évet sem bírta bevégzni; úgy el volt gyengülve. Ha mondjuk, hogy ezentúl Patakon magán életet élt: ez koránsem a boldogabbak elvonulása öreg korra, hanem a tehetlenség elzárkózása, melly kezdete a koporsóba lépésnek. — Tanári hivatalábah harmincz évet töltve, ha elgyengültsgéét is életnek mondhatni, meghalt oct. 1. 1799. Eltemettetett oct. 3-án; beszédet monda felette Vályi Nagy Ferencz, Homer fordítója, melly meg is jelent Kassán, 1800. illy czím alatt: *Mennyei lakodalom*. Munkái: 1) *Stephani Szentgyörgyi philosophize et linguae graecae in coll. Sáros-patakiensi h. c. additorum professoris, theologia naturális, in usum auditorum snorutn edita. Posonii et Cassoviae, 1784. 8dr.* — 2) *Kisded magyar grammatica. Posony 1797. 8dr.* név nélkül. — 3) *Deák grammatica magyarul. Posony 1797. 8dr.* szintén névtelenül. — 4) *Artis poeticáe elementa. Posony, 1797.* névtelen, mind a három a pataki tanulóság használatára. — 5) *Halotti beszédek Darvas Borbála, Pataj József neje és Vay Ábrahámné felett; amaz illy czím*

alatt: Temetési lakodalom. — 6) *Philosophia instrumentális, in usum tironum philosophise Sárospatakiensium*. Pestini, 1793. 8dr. — 7) *De scholis chrietianorum* (k. i.). — 8) *A philosophia története; Erkölcsi philosophia*; Máté és Lukács evangeliomának, továbbá szent Pál Rom. Ephes. Timotheushoz írt első és Thessalonikai leveleinek magyarázata, stb. kéziratban. (Forrás: a pataki főiskola emlékiratai).

Szentgyörgyi István, benedeki prédikátor, élt a tizenhetedik század második felében. Hívei számára illy czímű épületes könyvet adott ki: „Jó teelekedetek Gyémánt köve, azaz: Amesias Williám jó tselkedetekről írott trak tája, mellyben a jó teelekedetek az üdvösségre szükségeseknek mutogattattnak.“ Kolosvár, 1688.

Szentgyörgyi József, orvostndor, Debreczen város tiszti orvosa, szül. Aranyoson 1765. febr. 22-én; meghalt Debreczenben 1832-iki jan. 1-jén. Korában kitűnő tudományos férfi volt. Nevezetes munkája: „A legnevezetesebb természeti dolgok esméreti.“ 19 réztáblával. Debreczen, 1803.

Szentbe Pál, mohácsi reform, prédikátor, illy czímű könyvet adott ki: „Magyar oskola.“ Magában foglalja a magyar nyelvszónoklat- és költészettant, az élő és holt nyelvek elősorolásával. Pest, 1792.

£ zentiványi Lászlótól illy czímű könyvet bírunk: „Angles születésű Robert Péter élete és történetei, ki is életét egy lakatlan szigetben sok esztendőig töltötte“ (fordítás). Posony, 1797. 8dr. 315 1. Továbbá: „Róbert Péter szül. Anginának egy lakatlan szigetre tett második utazása.“ U. o. 1802. 8dr. 392 1.

Sztankovics János, szül. Szakolczán 1581. Fényes sikerrel végezvén alsóbb és felsőbb tanulmányait, Olmúczban a papi rendbe lépett s onnan erényei folytán az esztergomi főegyházi káptalanhoz kanonokul neveztetett ki. Mint Hlyen Nagyszombatban plébános volt, hol buzgalma által híveinek szeretőit nagy mértékben nyeré meg. Háttérbe szorítva a viselt, s elnyerni remélt méltóságokat, Pázmány Péter bibornoktól engedelmet kért és nyert, hogy Jézus

társaságába léphessen. Mint jezuita az újoncz évet 1627-ben Leobenben tölté, azután a török ásiai tartományokban mint téritő 12 évet töltött; 1652 óta mint magyar hitszónok Magyarországban több évig fáradozott. Végre a rend soproni házát kormányzó, s miután aranymisjéét is eléré, Urunk születése napján 1673. élte 92-ikévében meghalt. Munkája: „Luther és Calvin purgatoriumának bizonyítása.“ Megjelent Loretában, 1670.

Szenfmártoni János, szül. 1600 körül. Még 1632-ben versekbe foglalva megírta „Sz. Mária Magdolnának sok bűneiből való megtérésének históriájátmelly munkája azonban csak 1683-ban jelent meg Lőcsén.

Szentmiklósi Timotheus, előbb sz.-benedckrendi, később világi pap, predikációkat hagyott hátra „Katedrái gyűjtemény“ címlalatt Győr, 1792. Más munkája „A jó nevelésnek tüköré egy jó szívű királynak példájában“ címlalatt jelent meg, 1791.

(Homeród) Szentpáli Nagy Ferencz, vízaknai királybíró a XVIII. század elején, nagy költőnek tartatott. Verseiben szeretett gúnyolódni, miért többször kellemetlensége is volt. Versei többnyire alkalmiak, mellyeket többek emlékezetére írt. Nagyobb munkája: „Werbőczi István Törvénykönyvének compendiuma,“ versekbe foglalva. Megjelent Kolosvárt, 1701.

Szentpéteri Albert, domonkosrendi szerzetes „Meny-nyei bölcsességnak ösvénye“ címlalatt bocsátott ki egy épületes könyvet Budán, 1761.

Szentpéteri István, prédikátor Szentmihályon a Tisza mellett, adott ki oktató könyveket magyar nyelven és pedig a táncz ellen „Táncz Pestise“ (Debreczen 1699.); a káromlás ellen „Ördög Szigonyá“ (u. o. 1699.); a részegség ellen „Hangos Trombita“ (u. o. 1693.) címkék alatt. Több hasonló irányú és tárgyú hasznos munkái kéziratban maradtak; illyenek: Uji embernek Anatomiája; Idvesség Arany lántza; Világ ártalmas barátsága; Áspis kígyó tojása stb.

Szentsimonyi Ambrus sz.-ferencz-rendi atya, nevét

születése helyétől (Göömörmegyében) kölcsonzé. Több helytől a theol. tudományok tanára volt, s mint Hlyen szent Ágoston elmélkedéseit magyarra fordítva kiadá illy czím alatt: „Penitentzia, azaz: sz. Ágoston, Hipponiai püspök elmélkedései, és Lelkinek Istennel magánosán való beszélgetésinek könyvei.“ Tsiken, Erdélyben, 1766.

Szentsimonyi József, gyalui ref. prédikátor volt, s magyar nyelven írt egy könyvet „Az isteni látogatás hasznáról.“ Megjelent Szebenben, 1753.

Szép János, szombathelyi tanár „Aesthetika, avagy a jó ízlésnek a szépség filosofiájából fejtegett tudománya“ czím alatt írt egy könyvet, mint a czím miitatja Szerdahelyi nyomdoki után. Megjelent Budán, 1794; ápr. 3321.

Szeredai Endre, gyulafejérvári székesegyházi kanonok, Szentháromságról czímvett apát, apostoli jegyző és papnevelde! igazgató, tudós férfiú, latinul több igen bencses történeti munkákat adott ki. Magyar nyelven bírunk tőle: „Szent-írásbeli dolgokról való beszélgetésekkel, két kötetben. Megjelent Posonyban, 1791. 287 és 208 1.

Szerelmehegyi Endre, több színműveket fordított magyarra, mellyek részint az Erdélyi Játékos Gyűjteményben, részint önállólag jelentek meg. önállók: „A lantosok, vagyis: A víg nyomorúság,“ vígi. Posony, 1793. „A jótevő szarándok, vagyis a csörgő sapka“ és „Magukkal elhitett filosofusok,“ vígjátékok. Pest, 1795.

Szeremlei Gábor, szül. 1807. Disznós-Horváthban, Borsodmegyében, hol atya, Sámuel, ref. lelkész vala. Elemi tanulását itt kezdé, majd folytatá Lakon, ugyanazon megyében, hová atyját új hivatali helyére követte. Az úgynvezett latin iskolákat már Patakon járá, s hátralevő egész iskolai pályáját ott folytatá, sőt végzé is be. — 1823. jul. 18. napján az akadémiai tanfolyamra előmozdítatván, nevét az iskolai törvényeknek aláírta; és hallgató a hittani, bölcsészeti és jogi leczkéket, mellyek bevégeztével a szónoklati osztály vezetése bízatott reá, aztán még a görög nyelv melletti segédkezéé, mikor egyúttal főiskolai könyvtárnok is

volt. 1835. előbb ugyan a bécsi prot. theologiai intézetben hallgató a theologiát, majd a második félévre a berlini egyetembe íratta be magát szíiftén a theologiai, s ezen kívül a bölcsészeti szakra. Haza tévre, lón pap Felsőnyáradon, Borsodban; s eltöltvén másfél esztendőt, mene Szigetre, az ottani ref. lyceumban theologiát tanítani. 1841. Patakra hivatott, és el is ment a politika, államisme és nevelés tanítására. 1847. a bölcsészeinek lón nyilvános rendes tanára 1851-ig, mikor a bécsi cs. kir. prot. theologiai intézetben vállalt hivatalt a ref. egyház hittanának előadására. Ugyancsak mint theologia tanára érkezett vissza Bécsből Patakra 1856., hol tanításait ugyanazon év septemberében meg is kezdé. — Munkái: „A philosophia, szellemvilági fejletében. „ Pest, 1841. 8dr. „Geographiai kézikönyv“ Sáros-patak, 1843. 8dr. „Politics“ Sáros-patak, 1844. 8dr. „Neveléstan“ Sáros-patak, 1845. 8dr. „Jogbölcsészet*1 Sáros-patak, 1845. 8dr.

Szider János, 1590. körül tarczali ref. lelkész, hívei számára „Katekismust“ adott ki magyar nyelven 1597-ben, melly több kiadást ért.

Szigeti György, m.-pérci ref. prédikátor volt. Munkái: „A jó életnek és Halálnak mestersége“ Győr, 1786. „Kis biblia, azaz: keresztyén embernek hite és tisztye“ U. o. 1787.

Szigeti, családi néven **Trippamer József**, a pesti nemzeti színház tagja, s jeles színműíró, szül. 1822. Veszprémben, hol atya kereskedő volt Alsóbb iskoláit szülőhelyén, a felsőbbeket Pesten végezte. 1841-ben mint első évi jogász, szülői ellenzése daczára, Baky Gábor alatti vándortársaságnál színész lett, s először Jászberényben kezde szerepeink 1844-ben lépett föl először a pesti nemzeti színpadon; föllépése tetszéssel fogadtatott, s azt eredményezd, hogy Szigeti ez intézet tagjává fölvétetett, s jelenleg is itt mint a színház egyik legtevékenyebb tagja s egyszersmind a színházi nyugdíjintézet jegyzője működik. Nevét azonban jeles, eredeti színművei által alapítá meg. Illyének: „A

jegygyűrű „Szép juhásznő“ „Viola“ (Eötvös „Falu jegyzője“ útin kidolgozva, 8 a magyar közönségnek egyik kedvencz darabja); A rab. 1856-ik évben három, mind sikertűl művei lépett föl. Ezek, valamint összes művei között első helyen áll a „Vén bakkancsos és fia huszár,“ melly jelességre nézve népszínműveink között a legelsőbbek között foglal helyet, s szerzőjét a népszínműírásban Szigligeti vetélytársává teszi. Mint bohózat szintén Fölönne mulattató az „Okos bolond,“ habár ebben szerző leginkább a közönség neveltetésére számított. Zajos tetszés között adatott a múlt évben „Becsületszó“ című egy felvonásos vígjátéké, melly által a gr. Ráday Gedeon által kitűzött 40 db. arany pályadíjt nyerte el, s melly a maga nemében a legjobb franczia művekkel vetélkedik. „Egy színész naplója“ cím alatt a B. P. Viszbangban igen érdekes közleménye van. Ugyanő szerkeszti s kiadá a „Nemzeti színházi nyugintézeti Naptárt 1858-ra.“ Első évi folyam. Pest, 1857. 4dr. 1681. Mind ezek Szigligeti tehetségéről tesznek tanúságot, mellytől a magyar irodalom még sokat vár.

Szikoray Miklós, múlt század második felében élt tudós férfiú, váozi székesegyházi kanonok volt. Irt egy polemicus könyvet „A vallás vitakérdéseiről“ Megjelent Váezon, 1774-ben.

Szikszai Bálint, szül. Abaújmegyében s tanult Wittenbergában és 1567-ben Genfben. Hazajövén, előbb Eger-várott, később Debreczenben prédikátor volt, hol 1575-ben meghalt. Tudományos képességéről latin és magyar nyelven írt munkái tesznek tanúságot; illyenek: „A keresztyén hitnek és vallásnak három fő Artikulusairól, az igaz Istenről, Választásról és Ur-Vaesorájáról.“ Debreczen, 1574. 4drben. Megjelent latinul is, egy toldalékkal „Az egyházi fegyelemről,“ debreczeniek használatára. — Adott ki katekismust ugyanott magyar nyelven az egri gyülekezet számára. Latinul megjelent: „De sacramentis in genere“ című munkája halála után Genfben, 1585. Továbbá „Tra-

etetne contra Antitrinitarice“ Ajánlva a würtenbergi akadémiának.

Szikszai György, tudós tanár, élte utolsó éveiben prédikátor és kerületi esperes Debreczenben, több munkáiról nevezetes. Illyének: „A természeti és keresztyén vallás.“ Pest, 1799. „Mártírok oszlopá“ Posony, 1789. „Kereszttényi tanítások és imádságok“ U. o. 1795. „Közönséges lelki áldozatok“ U. o. 1795. — Ezenfelül több alkalmi beszédein kívül adott ki egy kötet predikációkat. Debreczen, 1787.

Szikszai Pap Sámuel, kábai lelkész „Colloquium sacram et meditationes sanctae“ (Debreczen, 1700.) czímű latin munkáján kívül bírunk tőle magyar nyelven írt művet is e czím alatt: „Mennyország útja, mellyben minden időre tartozó LX. Imádságok vannak“ Bártfa, 1702.

Szilágyi Benjamin István, szül. nov. 16. 1616; atya hasonlóul István, vasmegyei esperes és bűi lelkész. Gyakran íratott előnév nélkül, pusztán családi neve szerint Benjamin Istvánnak. Tanult Erdélyben, Gyulafehérvárott a derék Alstedius alatt; szorgalmas hallgatója volt a hittannak, történelemnek. 1640 körül lehetett akadémiára menése, s külföldön, hol a magyar protestánsok ügyéről többször halla beszélni s kérdezősködni tudósokat, ért meg benne a gondolat: nyomozni a magyar prot. egyháztörténeteit. 1641. Franekerában volt, mulata keveset Utrechtben is. 1643-tól kezdve három évig volt váradi iskolaigazgató, 1645-ben pedig Patakra vitettet, I. Rákóczi György akaratából. Jelenvolt a tokaji és szatmárnémeti zsinatokon 1646-ban, mikor az iskola főigazgatója lett; de már következő 1647-ben lemonda hivataláról, és mene papnak Tolcsvára, majd 1650. Ujhelybe. 1651-ben hűséges munkatársa volt Komnai Amos Jánosnak (Joan. Amos Comenius) a magyar ref. iskolák javítása körüli fáradozásában. — Meghalt 1652. Munkái: 1) Joan. Amos Comenii janua linguae latinae aurea; magyarra fordítva megjelent Kolosvárt, 1673. 8dr. — 2) Fatalis periódus, latin emlékbeszéd iktari Bethlen Péter fő-

lött; elmondá oct. 21. 1646. Megjelent illy czímű gyűjtévében: Temetési pompa. Várad, 1646. 4dr. — 3) Aotá Synodi nationalis hungaricae, mellyben a tokaji és szatmári zsinatok eseményei foljegyezvék. Kéziratban maradt, mellyet Debreczeni Ember Pál igen sikeresen forgatott a magyar reformatio történetének megírásakor. Hol lehet meg egészen, nem tudatik. — 4) História ecclesiastics hungarorum. Világ elé soha sem jött.

Szilágyi János, szül. Ugocsamegyében, Nevetlen faluban; iskoláját végezve nagy megkülönböztetéssel, majd Szigetben, és Debreczenben, s azután Pesten töltött pár évet, sőt és bölcsészet-tudorrá emelte; innen marmaros-szigethi ref. főiskolában philosophia professorává, s majd ugyan helyben. prédikátorrá is lett. Meghalt pár évvvel ez előtt igen életes korában 1854. — Több írott iskolai munkáin kívül igen jeles magyar tankönyvet hagyott hátra: „Tétető (practice) Filosofia második része: Természeti Törvénytudomány (Jus Naturae). Kinyomattatott a tekintetes szigetid Nemesség költségével. Szigetben 1813.”

Szilágyi Márton, szül. Debreczenben, martins 22. 1748; atyja volt Sámuel, a tiszántúli ref. egyházkerület nagy emlékű superintendentse. A mint a debreczeni főiskolában megszerző a tudományos kellő ismérteket, először ugyan 1767., majd másodszor Tihanyi Tamással 1771. kül földre ment s legkivált Basileát s Göttingát választá tanulási helyül, hol bölcsészet, physika és mathesis voltak főtanulmányai, és csak ugyan 1773. július havában meg is tétetett eme két utóbbi tudomány professorának Sárospatakon, de csak sept. hava folytán lón bevezetve, mikor székfoglaló beszédet mondta: de philosophiae naturális utilitatibus in destruendo atheismo etc. 0 az irt két tudomány szeretetét mintegy visszahozá az iskolába; a természetrájzot pedig ő tanítá legelőször, valamint ő rendezett első physicum múzeumot. — Meghalt Deteken, nov. 4.1790. életének 43. észt, töltvén pataki tanárságban 17 évet. Emlékbeszédet mondta elette Szombathi János, mellyben megjegyzi, hogy kísér-

lettel összekötve Szilágyi tanítá legelőször a physikát Patakon. Munkái: 1) Cziropedia. Nyomt. Nagykárolyban 1784. két rész, 8dr. általtéve görögöböl „Xenophon“ után. — 2) Haller Albert.... levelei. Nyomt. Posonyban és Kassán, 1785. 8dr. — Kéziratban: 3) De mandatis terrae principle a subditis non vellicandis. 4) Mathesie. 5) Physica.

Szilágyi Sámuel, tiszántúli superintendent, korában nagyhírű férfiú, szül. Debreczenben, 1719. febr. 19-én; atya a theologia tanára volt ugyanott. Szülőhelyén tanulását bevégezvén, a szép és korán kifejlett elmetehetséggel megáldott ifjú 1735-ben a helvét, 1739-ben a hollandi egyetemeket látogatta meg, honnan 1741 -ben Bernbe tért vissza, s itt vévé a holdmezővásárhelyi lelkészségre való meghívást; de ő Debreczenbe hazatérvén, itt tanársággal kináltatott meg 22 éves korában, s azt elfogadván, 1742. apr. 6-án el is foglalta. Szilágyit tudósok és nem tudósok szép alakja és kedves társalgása miatt vetélkedve szerették; az ifjú tanárnak a Debreczenben állomásozott katonaság tisztei minden nap társai voltak, holott a két rend itt még ritkábban volt érintkezésben, mint másutt. „Szilágyi megjelent a generális ebédjénél — írja róla Kazinczy F. — s ő magyarázta neki s egyéb vendégeinek Nagy-Fridrik taktikáját s Voltairrel üzött levelezéseit, s asztal után a legügyesebbekkel kardot vont, s farkaikból kicsavarta, mint tanult kardozó, a fegyvert. A generális el nem tuda telni a minden tudó s mindenre alkalmas emberrel, s a legkomorabb barátság hangjain kérte, unszolta, rúgná le az alkalmatlan talárist s venne katonai ruhát, biztagatva, hogy tíz esztendő alatt camerádjának fogja' nevezhetni. Szilágyit a titulus és egyéb nem igen csiklandá stb.“ 1759-ben Diószegre, innen Szathmárra ment lelkésznek; de Debreczen visszakivánta a jeles férfiút s 1765. aug. 15-én euperintendentssé választatott. 1772-ben szélhűdés érvén őt, templomi szolgálatra alkalmatlan lett s lakását Kovácsiba tette át, hol földesúri birtoka volt, s itt halt meg 1785. jul. 8-án. Görög, latin, német, franczia és magyar nyelven írt versei e egyéb magyar dol Magyar írók. 21

gozatai szétszórva jelentek meg. Ő fordította Voltaire Henriását s kiadta illy czím alatt: „Voltér urnák Henriása magyar versekben.“ Posony, 1789. Tőle van: „A jól elrendezett mezei gazdaságra-oktató kézikönyv.“ Szilágyi életirását Kazinczy F. közli a Tud. Gyűjtemény 1820. 8-ik kötetében.

Szilvág Istvántól maradt fon illy czímű könyv: „A kassai három bajnokoknak virtusok“ képekkel. Nagyszombat, 1731. Ajánlva van gr. Forgách orsolya-apáczának, s az ajánló levélben a Forgách nemzetseg rövid története foglaltatik.

Szirmay Antal, cs. k. udvari tanácsos, Eperjesen a tiszántúli kerületi tábla elnöke volt. Több rendbeli latin munkáin kívül, minők: „Notitia histories“ (Kassa, 1798.); „Notitia topographica, politica Cottus Zemplén“ (Buda 1803.); „Notitia politica, histories, topographica Cottus Ugochensis“ (u. o. 1805.); és Hungária in parabolis“ (u. o. 1804.) — valamennyi kiadva Kovachich György által; — megírta „Mágyarázattyát azon szóknak, melyek a magyarországi polgári s törvényes dolgokban előfordulnak.“ Kassa, 1806. Továbbá tőle van: „II. József az Elizion mezején.“ Megjelent Eleutherius Pannonicus álnév alatt Pesten, 1790. „II. Leopold magyar király, Eleuterinek, egy magyar prófétának látása szerint.“ Keresztúri József után fordítva. Pest, 1790.

Szlávi Pál Cérkenézi), kir. főügyész, szül. Komáromban, meghalt 1785-ben. Munkája: „Bölcsességhez vezető ut.“ Pest, 1779.

Szlavik S. J., magyarra fordítva kiadá Gellert után „Svédi grofnénak történeteit, egy juhászi játékkal egyetemben.“ Posony, 1778. 8dr. 350 1.

Szoboszlai József, szül. Udvarhelyen, Erdélyben. Mint bécsi orvosnövendék fordított illy czímű tanulságos könyvet: „A farsangot követő nyavalányákról.“ Bécs, 1800.

Szoboszlai Pap István, debreczeni lelkész, tiszántúli superintendent, kir. tanácsos s a vaskoronarend vitéze, az újabb korban a prot. egyháznak tekintélyes és szellem-

dús férfia, született 1786. nov. 12-én Ujfejértón, u'zabolcsmegyében, hol atya közbirtokos volt. Anyja, Sárváry Julianna, Sárváry Pálnak testvére lévén, tanulói pályáját Debrezenben 1797-ben nevezett nagybátyja fülvégelete alatt kezdette meg, s az alsóbb és felsőbb tudományokat itt végezte el; közben a német nyelv megtanulása végett egy évet Késmárkon töltvén, a debreczeni collegiumban előbb két évig köztanító, majd iskolanagy — senior lett. Ezen hivataloskodása alatt szónoki tehetsége annyira felkölte a közfigyelmet, miszerint a collegiumból való kiléptével a debreczeni ref. egyházi előljáróság a város egyik lelkészül hívta meg. E meghívás után két évet a göttingai egyetemen és külföldi utazással töltvén el, 1816-ik év nyarán foglalta el lelkészzi állomását a külvárosi, úgynevezett ispotály! templomnál. Egyházsónoki hírét még inkább megalapító az, hogy az 1825-iki országgyűlésre a helv. hitvallású rendek hitszónokává küldetett fől, s míg ez által az ország legtekintélyesb férfiéival jutott ismeretségebe, egyúttal valódi inagásb államférfiul képzettségre tett szert. 1827-ben egyházi kerületi aljegyző, 1832-ben főjegyző és debreczeni vidéki esperes lett, majd 1841-ben a nagyhírű Buday Ezaiás elhunytéval ennek utódjául superintendentensül választatott el az összes egyházak osztatlan szavazatával. 1845-ben kir. tanácsossá, 1854-ben pedig vaskorona-rend vitézévé neveztetett ki. 1855. máj. 17-én Bécsbe hivatott a prot. egyházi kormányzat szervezése iránt tartott minister! értekezletre; honnan hazatérvén, aug. 5-én egyházkerületi közgyűlés tartását kezdé meg, mellynek folyama alatt 51 ifjú lelkészt avatván fől, a gyűlés hatodik napján lepte meg őt a choleras meghalt 1855. aug. 11-én, életének 69-ik évében. — Szoboszlai kitűnő, s egyházkormányzatra termelt férfiú volt. Ügyes tapintatáról és okosságáról elég tanúságot tesz az, hogy a közelebbi vihar- és bonyodalomteljes időszakban nehéz és kényes helyzetű hivatali állásában folytonosan hatályosan működött. Mint egyházi szónok pályatársai közt első helyen állt. — Nyomtatásban megjelent első dolgozatai

versek voltak, ezek között a Körner után fordított „Ima a harczban.” Ezek Igaz Sámuel Hebejében jelentek meg. 1826-ban „Diétáti prédikációi” nyomattak ki arczképével; ezeken kívül számos egyházi s főleg halotti beszédei láttak szétszórva napvilágot. Jelenleg összes egyházi dolgozatai kiadását Telegdi K. Lajos, debreczeni könyvárus kezdtette meg, rendezését Révész Bálint vállalván el, s mintegy 100 nyomtatott ívre fog terjedni.

Szoboszlai Miklós, nevét szülővárosától kölcsönző, s tanult Debreczenben és a belgiumi akadémiákon. Hazatérvén, Debreczenben előbb tanár s azután prédikátor volt. Munkája: „A sz. Dávidnak öt kövecskéi.” Debreczen, 1648.

Szöke Ferencz, rimaszombati ref. pap, magyarra fordítá Watte J. „Erkölcsei katekésisé.” Posony, 1749. Van több halotti beszéde.

Szokolyai István, udvarhelyi ref. prédikátor. Több évet töltött tanulmány kedvéért Hollandiában; honnan haza jövén, két munkát adott ki illy címek alatt: „Az ó tostamentomi írásokból egybeszedegett könyörgések.” Leiden, 1648. II. kiadás Kolosvár, 1672. „Sérelmes lelkeket gyógyító balzsam.” U. p. 1648. Több kiadást ért.

Szombathy János, szül Rimaszombatban, 1749. Tanulását kezdé ugyanott, de az akadémiai pályáját folytató Patakon, hol az iskolai törvényeknek aláirt jan. 29. 1774. Tudományos miveltsége alapját az idézett főiskolában megvetvén, hol tanítójul említi: Szatmári P. második Mihályt, Szentes Jánost, Szentgyörgyi Istvánt, Szatmári P. harmadik Mihályt, Óri Fülöp Gábort és Szilágyi Márton. 1774. évben schweizi és belgiumi akadémiára ment, névszerint Zürich- és Utrechtben folytató fensőbb iskoláit az akkori leghiresb tanárok alatt. Meglátogatta még Leydát, Fránekerát és Francziaországot is, fővárosával Páriossal együtt, s nem előbb mint 1778 végével ért vissza hazájába. Az akadémiai élet után három évet tölte mint magán nevelő úri házaknál, és pedig Mariássy László és Lossonczy Károly gyermekei mellett. 1782. jul. 7. napján a sárospataki főis-

kola igazgatósága által Szentes János halála után a természetjog, történet és szónoklat tanári helyére jelöltetett ki; hova 1783. jan. 11. napján bevezetve, 14-én Szatmári Király József elnöksége alatt székfoglaló beszédet tarta latinul: *De meritis historiáé profanáé in religionem.* 1785. jul. 13-ától kezdve 1786. jul. 11. napjáig az iskola rectora. E hivatal forgandó lévén, reá többször is került; de hányszor, nem nagy fontosságú dolog. Ki volt Szombathy János, mai napig sem tudja a világ. Legjobban szólhatna felőle az a tömérdek munka és a legapróbb részletekig terjedő figyelem és pontosság, melly utána minden nyomon látható a sárospataki könyvtárban. Elő fogjuk ugyan számlálni munkáit kézirat és nyomtatás szerint, de mindenekelőtt megjegyezzük, hogy pusztán ama jegyezgetések, mellyek főleg a magyar tudományos múltat illetik, s könyvek tábláin, a lapok szélein, oda mellékelt papirosdarabokon még folyvást olvashatók, de utoljára lekopandók, olly fontosságúak, hogy első rangú fürkészőre ismerünk Szombathyban utánok. Csak Lampe magyar ref. egyháztörténetét kell megtekinteni a sárospataki könyvtárban: elég. Szám nélkül való új adat lelhető benne oda írogatva gondosan és kijavítva pontosan Szombathy által. Ezen kívül száz meg száz darab könyv, hasonló jegyzetekkel gazdagítva, megbecsülhetlenne teszik a mása nélkül való szerény tudós emlékezetét Régi könyvek hiányait, a lehetőséggel híven, ugyanannyi betűvel egy sorban, akkori szokott írásmóddal, ha szinte ív számra terjedett is, saját kezeivel kipótolta ritka csínnal, pontossággal. Örökké jegyezgetett. Még ma is vannak kijelölt könyvek, mellyeket meg kell szerezni. Egy régi szó, melly ma talán kiment divatból, az övé volt: kiirta a hol ürességet lelt a könyv háttulján, s utasított a lapszámra. Egy emberélet sem volna áldozat mindenek egybegyűjtésére, miket ő csak így összeírogatott. És mégis úgy mondjuk, hogy Szombathy János alig ismertetik a hazai tudományos írók sorában, s emlékét befedte az idő. Azonban a szerénység olly erény, mellynek titka el-lenni a köznyilvánosság nélkül; az erény pedig ki-

vívja magát Igaz, hogy ő nem igen mert, s örökké tartózkodott. Mindamellett írónak, minő Kazinczy F. volt, dicsekévék barátságával, ki őt tekintélyül ismeré, s biztosnak leír; hogy irataiban reá hivatkozzék. Nem vonok le semmit az élőnek érdeméből, ha elismeri a holtnak érdemét így tőn legközelebb T oldy F. a m. akadémia titkára, ki meglátogatván 1856. sept. végén s oct. elején a sárospataki főiskola könyvtárát, Szombathy után, ki ezelőtt 33 ével hal meg, olly adatokat lele, mellyekre felkiáltható: ez az ember engejn (magy ar iro dalmat illető) igen sokban megelőzött; különösen a pataki tanárok, úgyszintén a pataki ref. lelkészek életirása egyetlen a maga nemében. Nagy tartózkodása mellett is nyomtatásba mentek tőle: 1) *Exercitatio de praescientia futurorum con tingentium. Trajecti ad Rhenum, 1778. 4dr.* — 2) *Halotti beszéd Szemere László felett 1787. sept. 9. illy* czím alatt: A legföbb jóról való rövid beszélgetés. Kassa. 4dr. — 3) *ABC-könyvecske. Posony, 1797. 8dr.* — 4) *Fordítá s részint neveié Komnai Ámos János „Orbis pictus“* czímű latin munkáját, 'melly a pataki tanulók használatára kijött Posonyban, 1797. 8dr. — 5) *Catena genealogica Stirpie Arpadianae. Folio. Sárospatak, 1809.* — 6) *A Sárospataki ref. koll. rövid históriaja. Sárospatak, 1809.4dr.* — 7) *História regni Hungáriáé breviter exposita. S. Patak, 1817. 8dr.* — 8) *Rövid értekezés a magyar szent koronáról. Tud. Gyűjt. 1821. XII. kötet 3. lap.* — 9) *Egy levele Kazinczy régisé geiben mint toldalék, a krakkai abc-hez. Pest, 1808.* — 10) *T udósítás a magyar bibliáról. Kijött ez a Pethe Ferencz által Utrechtben 1794. nyomatott Biblia elején. Kéziratban maradtak utána a már föntebb említett*

1) *História brevis Ill. Collegii, helv. conf. addict. Sárospatakiéiig. Pars prima, pars secunda, exhibens biographiam professorum. Ivrét 492 lap és toldalék 8 lap. 1788 és 1789.*

2) *A magyarországi reformatiúnak és reformált egyházaknak és iskoláknak rövid históriaja. 1799.* — 3) *Azsiának, Afrikának és Dél-iindiának geographiája. — Ezekben kívül írásban hagyott némelly, egyetemes történetre, természeti*

és egyetemes közjogra, és irodalmi történetre tartozó dolgokat, melly utóbbinak egy részét, bevezetésül a hittani, történészet!, jogi és bölcsészeti könyvek ismeretébe, nyilvánosan elő is adá tanításain. Vannak tőle jegyzetek Sáros-patak napi történetéből, olly éber figyelemmel, minő egy jó hírlapíróé. Diarium cími alatti, több kötetre menő kéziratában a tudnivalók sok neméből egyes adatok, leginkább egyházi és irodalmi történetre vonatkozók eddigelé felhasználatlanok. Néhány halotti beszéde: 1) A léleknek halhatatlanságáról, Szentpéteri Éva, Ragályi Ferencz özvegye felett 1785. 2) Szilágyi Márton pataki tanár felett, illy címmel: A keresztyén filozofhs képe 1790.

3) Hunyadi Ferencz, tiszántúli ref. sup. halálára, következő címmel: A világi halhatatlanságáról, vagy: Mens manet et virtus, cetera mortis erunt. 1795. — 4) Végre monda dics-beszédet (orationem jubilaeo — panegyricam) latinul II. Leopold koronázására Sárospatakon, 1791. — Jól talált arcz-képe látható a sárospataki könyvtárban; ki a kép mestere, nem tudatik. Az egész arcz csupa nyíltság, szelídség. Meghalt oct. 5. 1823. 74 éves korában. (Forrás: önéletrajz)

Szöllösl Istvántól fönmaradt „História, mellyben megíratik Szinan basának török császár erejével Havasalföldnek és Erdélyországnak pusztítására való kijövetele és megveretése.“ Németujvár, 1595.

Szöllösi Mihály, surányi yef. prédikátortól „Bajnok Dávidba“ cími alatt bírunk egy könyvet. Megjelent 1668.

Siomor Máté, szül. Kecskeméten a múlt században. Egy vígjátéket fordítotté cími alatt: „Ki ki saját háza előtt seperjen“ Pest, 1792.

Szónyi Benjamin, h.-mezővásárhelyi ref. prédikátor, több munkát bocsátott közre; legnevezetesebb: „Szentek hegedűje, vagy üdvösséges nj énekek.“ Kolosvár, 1776. 12dr. 406 1. Ezenfölül fönmaradt tőle: „Gyermekek fizikája“ (Rollin után fordítva). Posony, 1774. „Imádságok imádsága. “ U. o. 1774. „Istennek trombitája.“ Buda, 1791. „Énekek éneke.“ Posony, 1792.

Szőnyi István, tornai prédikátor volt, honnan, midőn 1671. a kath. vallás jogába visszahelyeztetnék, távozni kényszerült, s azután Debreczenben, Zilahon, Kolosvárt és végre Szatmárott mint prédikátor működött. Munkái: „Mártirok koronája.“ Kolos vár, 1675. E könyve végén epésen kelt ki a jogaiat visszakövetelő katholikusok mint üldözök ellen. — „Kegyes lélek vezér Tsillaga“ (imakönyv). Debreczen, 1714. „Paradicsomi mulatság.“ 1690. „Szentirás summája.“ Kolosvár, 1695. „Örök élet koronája.“ U. o. Kéziratban: „Tizenkét csillagok koronája.“ Útmutató könyv a lelkészek és hivatalnokok számára.

Sztárai Mihály, magyarországi reformátorok egyike, tanult Olaszországban, s különösen az egyházi szónoklatban képezé ki magát, szorgalmasan tanulmányozván a szentatyák íratait. Hazajövén, több helyütt prédikátori hivatalt viselt. Mint tolnai prédikátor magyar versekbe foglalta Athanasius püspök életét s kiadta illy latin címmel „História de vita Beati Athanasii Alexandrine Epiecopi fidelissimi.“ Debreczen, 1557. Irt azonfölül számos énekeket a zsoltárok ból, melyek egyrésze a reformátusok énekeskönyveiben van foglalva s jelenleg is használtatik. Zeneértő lévén, sok éneket hangjegyekre alkalmazott s dallamokat készített.

Szuhányi János, egri megyei áldozár, jász-alsó-szentgyörgyi káplán korában írt illy címmű könyvet: „Szorgalmatos měhész, azaz: a méhekkel való bánásról. Pest, 1795. 8dr. 204 1.

Szuppan Zsigmond, szül. Kőrmöczön, Barsmegyében 1814. jan. 18-án. A gymnasiumi tanulmányokat 1822-ben szülővárosában kezdé, s először világi, azután sz.-ferencz-rendi, az V-ik osztályt pedig hajdani jezuita-ujoncz tanár alatt végzé. 1827. a váczi kegyes-rendiek iskolájában járta a VI-ik osztályt; mivel pedig papságra érze hivatást, s az esztergomi megyébe ohajta fölvétetni, jónak láta a VI-ik osztályt Esztergomban, a sz.-benedekiek alatt ismételni. Itt ébresztő föl benne kedves emlékű tanára, Balázs Theophil,

a magyar nyelv iránti hajlamot, melly időről időre növekedett, különösen midőn óhajtása teljesültével az esztergomi növendékpapok sorába igtattaván, a nagyszombati érseki lycenmban a bölcsészeti tanulmányokkal, később pedig 1831 1834-ig a theologiával foglalkodott; mert a magyar könyvek olvasása, tantársai buzdításai, fütkép az akkoron virágzni kezdett seminariumi magyar iskolának lelkesítő példája olly befolyást gyakoroltak reá, hogy már 1833-ban magyar nyelven prédikálni kezdett. Mint pályavégzett fiatal kora miatt 1837-ig mint magánnevelő működött és készült a lekipásztorkodásra Esztergomban, Szent-György mezején; midőn pedig 1837-ben áldozárrá szentelteték, az érseki városban nyert segédelkészzi alkalmazást. 1839-ben a pesti egyetemnél bölcsészeti tudorrá avattaván, az esztergomi főegyháznál egyházi-énekkar-igazgatóvá lett, honnan 1840-ki septemberben a nagyszombati érseki lyceum hitszónokává, a vallástan és a magyar irodalom tanárává neveztetett, megbiztván egyszersmind az ottani érseki papnöveldében a tanulmányi felügyelőséggel. Már szentszék! ülnök volt, midőn 1852-ben megszűnvén a lyceum, s helyébe az új tanrendszer szerint szervezett 8 osztályú érseki gymnasium állíttattván, ennek igazgató-tanárává rendeltetett, s mint Hlyen, 1855-ben pápai kamaráéi címmel díszítve, egész a mai napig az érseki gymnasiumban működik. — Mint lyceumi magyar irodalmi tanár tapasztalá, hogy a tanítványai által kézi könyvük használt írott füzetek sem az iskolai szükséleteknek, sem a kor igényeinek meg nem felelnek: reá szánta tehát magát, hogy tanítványai számára iskolai könyvet írjon és nyomasson. Ezen tankönyv „Magyar nyelvtan serdülétekben számár a e címmel alatt 1844. megjelent Nagyszombatban, mellynek első része a nyelv, a második az irálytant ügyesen tárgyalja, a harmadik pedig a magyar és kül földi irodalom történetét időszakilag vázolja. E könyv akkori haszonvehetőségérő) szól a következő okmányi másolat: „Magyar Tudós Társaság. Az akadémia 1845-ben a nagymélt. magyar kir. helytartótanács által folszolíttatván

az iránti vélemény-adásra, mellyiket tartja a közézen forró magyar nyelvtanok közöl a hazai középiskolákba fölvételül legalkalmásnak: az eziránt megbízott nyelvtudományi osztály egészen megfelelőnek ugyan egyet sem talált a létező nyelvminnák között, addig azonban, míg alkalmatosb iskolai nyelvtanok készülnének, Szuppan Zsigmond „Magyar nyelvtanát“ a második és harmadik évbeni növendékek számára ajánlatosnak ítélte. Kelt Pesten, april 19-én 1847. Schedel Ferencz titoknak.“

Siflis István, „Erkölcsi elegyes versek“-et hagyott hátra jelesb német költők után fordítva. Posony, 1791.

Takács Ádám, kis-váczi prédkátor, Gotthold „Ajtatos elmélkedéseit“ fordítá magyarra s kiadta Posonyban, 1796. 8dr. 640 1. Eredeti ünnepi predikatziói Posonyban 1797-ben jelentek meg (8dr. 341 1.). Piktet B. után fordita illy feliratú munkát: „Azokkal való vetélkedés, kik minden vallást jónak tartanak“ Pest, 1784. Továbbá tőle vannak még: „Kérdések a keresztenyi ünneplésről.“ Vácz, 1782. „Nyolczer van predikatziókból álló Catechetica.“ Posony, 1792. „Lelkipásztor! vigasztalások.“ Vácz.

Takács József (péteri, később téhi melléknévvel), magyar költő, szül. Keszthelyen, Zal am egy ében 1767., szegénysorén nemes szülőktől. Tanulását szülőhelyén kezdé, folytatta Győrött. Itt később a papnevendékek közé fölvétvén, a hittani négy évi tanfolyamot József császár rendszeréhez képest a posonyi közpapneveldében végezte. Tanpályájának befejeztével a folszenteléshez még fiatal lévén, a halhatlan emlékű gr. Festetics György udvarába jött, ennek László nevű fia mellé mint nevelő. E pályájának mindenjárt első évében a papi ruhát világival cserélte föl, s nevelői minőségében nyolczer teljes évet töltött eleinte Keszthelyen, később Bécsken, hol több magyar főurral ismerkedők meg, s ezeknek hatalmas pártfogását is megnyerte. Jótevői közt főleg bold. Örményi Józsefet, a jeles ország bírót és Somogyi József alcancellárt hálásan említé. Nevelői teendői mellett irodalommal, s főleg a költészettel fog-

lalkozék. Fáradozásának eredményét „Költeményes mun-káidban mutató föl, melly versgyűjteménye Bécsben, 1796-ban látott világot, s neki az olvasó magyar közönség tet-szését, és irodalmunk akkori bajnokainak: Révay, Rajnis, Baróti Szabó stb. barátságát megszerzé. Irt továbbá neven-déke számára „Erkölcsei oktatások“ at, melly 8dr. 392 1. terjedő munkája u. o. 1796-ban látott világot, s az akkori „Magyar Muzeum“ II. kötetét teszi. — A nevelési pályán töltött 8 év után, minek jutalmául gr. Festetics György ren-deletéből a családi pénztárból holtig tartó nyugdíjt húzott, Takács József az ügyvédi pályára szánta magát; 1800-ban az ügyvédi szigorlatot dicsérettel ki is állotta, s még azon év őszén a veszprémi káptalan ügy viselője, 1806-ban pedig ugyané káptalan javai és jogai kormányzója lett. Ez időben vásárlá meg a téhi birtokot, melly birtokában a magyar cancellaria által is megerősítettéven, fölvette a téhi mellék-nevet, s okozta a zavart: hogy sokan Péteri Takácsnak nem egy személynek tartják. 1810-ben lemondott hivatalá-ról, téhi jáoszágára téve át lakását, hol akkor Horváth Endre költőnk volt plébános. Ennek „Zircz emlékezetel-című jeles művét saját élőbeszédével ellátva kiadta. Benső barátságban élt Kisfalud! Sándorral is; ennek „Himfi szer-relmeit“ szintén saját élőbeszédével ellátva ő adta ki elő-ször. — Mint Győrmegye táblabirája s később főjegyzője folytonos összeköttetésben volt Kazinczy Ferencz, Döbrentey, Fejér György- s többekkel, a a megye gyűlésein a magyar nyelv terjesztése körül nagy buzgalmat feje ki. Meghalt Bay Eszter nejének és Sándor fiának karjai közt Győrött 1821. máj. 4-én, élte 54-ik évében. Eltemettetett Mindszenti pusztáján levő családi sírboltjában.

Dukai Takács Judith, legjelesebb költőinknek egyi-ke, szül. Dukán, Vasmegyében 1795. ang. 8-án. Ivadéka e nevű ősrégi nemzetségnek, és unokahúga Berzsenyi Dániel classicus költőnk nejének, Takács Zsuzsannának. Kötői neve Malvina volt Szülői által különös gonddal és szere-tettel neveltetvén föl s nemét illető minden szükséges ismé-

retekben nyervén oktatást, egyéb szép tulajdonai mellett költői hajlamának igen korán s minden külső fölgerjesztés nélkül adá tanújeleit. Legelső kísérlete volt egy vers, melyet betegen fekvő atyjára írt s melly édes atyjánál tetszést nyervén, a leányka hetenkint több-több verssel kedveskedett lelkes atyjának. Hire csakhamar elterjedt annyira, hogy akkor jelesb költőink ót vagy személyesen, vagy levél által magasztalólag fölkeresték. Költeményei a lapokban szétszórvák. Ferencz Károly tiszteletére, midőn 1817-dikben Keszthelyen keresztül utazott, egy ódát írt. A magyar irodalom egykori derék pártolója, gr. Festetich' György ünnepélyeire ő is járatos volt; és midőn 1818-ban a nevezett gróf a magyar irodalom előmozdítóinak 800 pftot ajánlott, ezen összvegből 300 pft Fejér Györgynek, 200 Virág Benedeknek, 200 Berzsenyinek adatott, 100-zal pedig Takács Judit tiszteletet meg. Elszórva megjelent költeményei közöl jelesbek: 1) „Barátomhoz Erdélyben“ (Erdélyi Muz. III. kötet). 2) „A kesergő özvegy.“ Pest, 1815. 3) „Ujváry Bettinek, Horváth József Elek hitesének halálára.“ Szombathely, 1816. 4) „Felelet a dijoni versekre.“ U. o. é.n. 5) „Keszthely vidéke;“ festő verszet. Haszn. Múl. 1818. Ez évben történt férjhezmenetele munkásságát megszakítá. Az azután közlött versek is jobbára korábbi idejéből valók. Meghalt 1836. ápril 15-én Felső-Patyon, Vasmegyében, hova férjével, Göndöcz Ferenczzel lakását áttevél; második férje (1832 óta) Patyi István volt. Munkáit, miknek csak igen csekély része látott világot, Horváth József Elek szedte, össze, később Döbrentei a m. akadémiának adta át, mellynek kézirattárában mostanig kiadatlanul hevernek. Az I. kötet dalokat, ódákat, lyrai epistolákat, és egy párrallegóriái prózát foglal magában; a II. Horváth Elekkel és Takács Ferenczzel folytatott levelezését.

Illei Takács Károlytól érdekes könyvet bírunk illyczím alatt: „A német hivség, avagy: Bécs polgárjai a Frantzhadban“ (fordítás). Ehhez járul a második szeletben a Magyar hivség s annak summás leírása három részben

Magyarországra tekintve.“ Nagyvárad, 1806. 8dr. XXX. 1016 lap.

Talabér György, szül. Gétye közbirtokosságban, Zalamegyében 1811-ben. Elemi tanulmányait Szalaapátiban kezdette meg; folytatta iskoláit Nagy-Kanizsán, bevégzé Szombathelyen. A bölcsészeti tanfolyam bevégeztével 1829-ben a veszprémi egyházmegye papnevendékei közé vétetett föl. A hittudományokat Veszprémben hallgatta; ezeknek végeztével Taszárra rendeltetett segédlelkészül, hol 18-12 óta plébános. Ifjú hévvel hirdeti egyre az Isten igéjét. Népének szeretetét és bizalmát teljes mértékben bírja. — Kiképeztetéee körülményei közt legszerencsébbnek állítja: hogy bold. Sámon János, veszprémi theor. tanár tanítványa lehetett, ki minden szunnyadózó tehetséget ritka ügyességgel tudott tanítványaiban kifürkészni és mozgásba hozni; s épen azért irántai örök hálája jeleül ugyanannak latin nyelven szerkesztett s általa kiadni szándékolt hittanát magyar nyelvre áttéve s bővítve kiadni szándékozik. Unokaöcscsével, Talabér Jánossal egyetemben egyházibeszédeket adott ki 3 kötetben német és francia hitszónokok nyomán. A Religio- és Kath. Néplapban jelent meg néhány czikke, nevezetesen a Religioban Mae Carthy atya életének érzékeny és tanulságos leírása.

Tanárki Jánostól bírjuk magyar fordításban Torquato Tasso „A megszabadított Jeruzsálem“ című munkáját 3 kötetben. Pest, 1805.

Tanárki Mihály, francia eredeti után leírá az „1805. dec. 2-án vivott Auszterlitzi ütközetet.“ Megjelent Posonyban, 1806.

Táncsics, előbb **Stancesics Mihály**, szül. 1799. apr. 21-én Ácsteszéren, Veszprém megyében. Szülői földmívesek voltak. Kevéssé írni, de olvasni jól ott helyben tanult meg. Szülőit korán veszté el, s mitsem örökölvén, más gazdánál kénytelen volt szolgálni. Utóbb takátsmesterségre adá magát, s azt rövid idő alatt kitanulván, pár évig mint takács legény dolgozott. Később a helybeli iskolamestert kérte

meg, hogy fogadná magához e tanítaná ki annyira, miszterint ő is egykoron iskolamester lehessen. Kívánsága teljesült, de a tanulásban nem nagy előmenetelt tett. Mindazáltal mint segédtanító szülőhelyén két évig, aztán Devecserben, később Izsákon, Pestmegyében, szintén két évig működött. 1822-ben Budán a praeparandiát végezte. Az ott szerzett ismerekkel meg nem elégedék, hanem már 23 éves korában Kecskeméten kezdé a latin iskolákat, s a három nyelvtani Osztályt elvégezve 1-ső eminensi calculussal Nyitrára ment, hol szintén két évet töltött. A poesisre Pestre jött s többi iskoláit itt végezte. 1831-ben egy joghallgató-társa, Mala-gecz Antal, miskolczífi eme nyilatkozatát hirdeté ki: „A ki a főiskolai tanulók közöl bármilly tárgyú s Horvát István által legjobbnak ismert értekezést küld hozzá, az 50 firt. jutalmat nyer.“ Táncsics is pályázott, s a jutalmat elnyerte. Ez volt első munkája, melly ugyanazon évben nyomtatásban megjelent e cím alatt: „A magyar nyelv; jutalom-értekezlet.“ Pest, 1831. — Ez év végevel Omoraviczára (Bácsmegye) ment nevelőül Szalmáéi Miksa gyermekei mellé, hol egy évig maradt. Itt írta másik munkáját, mellynek címé: „Nyelvészeti, némelly, a magyar tudós társaság különös használatára készült magyar helyesírásra. E mottóval: Nyelv tesz nemzetet, nemzet teszi a hazát; ki az elsőt nem tudja, nem tagja a másodiknak, következőleg nem fia az utolsónak.“ Pest, 1833. Beimel Józsefnél. Ugyanakkor írta „Magyar és német beszélgetések“ című munkáját, melly 1833-ban, Pesten Heckenastnál jelent meg. Szintén az időben készíté „Budapesti levelek“ című munkáját, de a melly kéziratban az akkori helytartótanács elé terjesztetvéni, onnan többé vissza nem adatott. 1834-ben Dukán báró Rudnyánszky Zsigmondnál volt nevelő; honnan Pestre jővén vissza, írta „Rényképek“ című munkáját, mellyből az első kötet Pesten, a második és harmadik Kolosvárott jelent meg 1835-ben. Ugyanakkor készült „Kritikai értekezések, különös tekintettel a magyar tudós társaság munkálataira“ című műve. Az első kötet Pesten 1835-ben, a második Ko-

los vár ott, 1836-án látott világot. Ez évben Kolosvárra gr. Teleki Jánoshoz ment nevelőöl; itt írta és nyomatta ki „Parazdi“ című munkáját 1836-ban; de ez kinyomatva újra censuráltatván, végkép elkoboztatók, s nem juthatott az olvasó-közönség kezébe. Erdélyből egy év múlva ismét Pestre jött vissza; de nem boldogulgán, 1837-ben Bécsbe ment olly szándékkal, hogy a magyar nyelvből adand leczkéket. Reményében csalatkozék, a így 1838-ik év tavaszán ismét Pestre jött vissza, s Kunosa Endre által kiadott „Természet“ czirnű lap mellett volt dolgozótárs. E lap megszüntével az Orczi-féle kert megett hitelre vett egy kis házat és kertet, s ott kertészkedett. 1840-től kezdve a magyar nyelvből adott oktatást s egyszersmind irta következő munkáit: „Magyar nyelvtudomány, kezdet németek számára.“ Buda, 1840. „Magyar nyelvtudomány, két nyelven nagyobb németek számára.“ 1841. „Magyar nyelvtudomány, kezdetek számára.“ Pest, 1841. „Magyar nyelvtudomány nagyobbak számára.“ U. o. 1841. „Átalános világörténet.“ 1841. „Átalános földleírás“ és „Magyarország földleírása.“ 1841. „Magyarok története“ 1841. „Latin nyelvtan.“ I. rész Posony, 1841. II. rész Pest, 1843. „Lényismeret, azaz térmészethistoria.“ Posony, 1843. — Ugyanakkor irta „Földmivelési iparébresztésnek egyetlen módja“ czirnű munkáját. Pest, 1843. Ezeken kívül megjelentek tőle: „Sajtószbadságról nézetei egy rabszolgákról.“ Pária, 1844. „Népkönyv.“ Lipcse, 1846. „Hunnia függetlensége.“ U. o. 1846. „Józanész.“ Pest, 1848. „Népszava Isten szava.“ U. o. 1848. „Munkások újsága.“ U. o. 1848. „A legújabb törvények magyarázata.“ U. o. 1848. „Új alkotmány-javaslat“ Debreczen, 1849. Táncsics, irataiban elkeseredetten harczolt a nép fölszabadítása mellet, s az okozta, hogy már 1846-ban sajtó vétségekért fogásra ítéltetett, s abból csak az 1848-ki forradalom szabadítá ki. A forradalom után háláira ítéltetett, s az országban lappangott; míglen e folyó évben kihirdetett császári kegyelem következetében Pestre viszszatért

Tapolcsányi György, a kegyes tanító-rend egyik legkitűnőbb tagja, szül. Tavarnokon, Nyitra megyében 1713. febr. 18-án. Tizenöt éves korában a kegyesrendiek közé vettetett fől. A kiállott próbaévek után a felsőbb tanulmányokat dicsérettel végezte be. Azután tanította Veszprémben és Privigén a nyelvtani osztályokat, Pesten a humaniorákét; Nyitrán és Debreczenben a rend nevendékeit tizenkét évig a theol. tudományokban oktatta. Tanársága alatt mint hitsszónok is elhiresedék; ékesszólásáról több, nyomtatásban megjelent alkalmi magyar ez. beszédei tesznek tanúságot. Ezek közt legnevezeteseb a gr. Károlyi Sándor, gr. Eszterházy Imre halála, s a nagyváradi székesegyház alapkövének letétele alkalmával mondottak. Debreczenben a ház főnökévé választatván, e hivatalában sokakat kath. hitre téritett meg. Később mint tartományi tanácsos és collegium! igazgató Szegedre tételett át, hol egyszersmind mint plebános-helyettes dicsérettel működött. Érdemei tekintetéből a rend magyarországi főnökévé választatott, s e minőségében hat évig nagy buzgalommal működött. Kormánya alatt a tartomány a tatai, kalocsai, szentzi és kanizsai házakkal szaprodott öreg napjaiban magát a terhes kormányzói hivataltól fölmentetni kéré, s mintegy nyugalomba újra Szegedre tételett át rektornak, hol meg is halt 1773. oct. 8-án. Az irodalomban nevét következő kimerítő munkája által örökölté meg: „Szent Kalazantius József Ahitatos iskoláktól neveztetett szerzes rend fundátorának sommás élete.“ E szép magyarsággal írt 4dr. 608 lapra terjedő könyv megjelent Kalocsán, 1772.

Tarpai András (szilágyi), nagyváradi ref. collegium igazgatója volt. Hátrahagyott magyar nyelven illy latin című könyvet: *Libellus repudii et divertitii Christiani*“ S.-Patak, 1667.

Tasi Gáspár, németből fordítva adott ki „öt predikátziót húsz ezines okokról: miért nem akarnak most némelly emberek katholikusokká lenni?“ Posony, 1640. Ajánlva van Lósy Imre esztergomi érseknek. Másik mun-

kája „Elménknek Istenben fölmenetelről a teremtett állatok garádicein“ címlalatt Bartfán, 1639-ben látott világöt (8dr. 470 1.). Ajánlva van Eszterházi Miklós nádornak.

Tatai András, született 1802-ik évben Biharmegyében, Hegyköz-Szent-Miklósön, hol atya ref. hitszónok volt. Iskoláit Debreczenben végezte, hol folytonosan mint első a jelek között tűnt ki. Miután a hittan hallgatásán is keresztül ment, a mezőtúri iskola igazgatását vállalta el, s ezen minőségen ott két évet töltött. Utóbb meglátogatta a külföldi egyetemeket, s; meghívást nyervén a kecskeméti ref. főiskola igazgatóságától az ottani mér- és természettudományi tanszékre, ezen tisztében jelenleg is fáradozik. Világöt látott munkái: Elemi mértan (Pest, 3 k.). Deák grammatika (Pest, 2 k.). Görög nyelvtan (Pest, 1 k.).

Tatai Ferencz, szoboszlói prédkátor. Munkái: „A kegyelem szövetségének titkaiba való bevezetés“ Lampe után magyarítva. Debreczen, 1749. „A sz. írásnak épületes és idvességes olvasására oktató tanácsadás.“ U. o. 1751. „Catechismusi házi kincs.“ Stehelin Kristóf után. Kolosvár, 1752. „Egy hétre való elmélkedések az Úrvacsorához való készüettel.“ Debreczen, 1758. „Az igaz kegyességnak kezdete és előmenetele.“ U. o. 1761.

Telegdi Kovách László, ismeretesb Csatáry Ottó álnéve. Született Debreczenben 1816. mart. 24-én. Tanulói pályáját ott helyben kezdette meg s folytatta és a jogi tanulmányokkal Késmárkon végezte be. 1831. sept 30-án tette le az ügyvédi esküt s azóta folytonosan Debreczenben ügyvédkedik. Első irodalmi föllépése a Jelenkor Társalkodója 1835-6-iki folyamaiban történt, hol versek és Fáy modorában írt mesék jelentek meg tőle. Ugyanott 1832-ben „Debreczen jelen állapotját“ adta ki. -1838-ban öccsével külföldön utazván, ezen utazás következtében jelentek meg a Regélőben „Bécsi levelek; a Társalkodóban „Dunaparti tájképek Lincztől Bécsig“; a Tudománytárban „A müncheni fenyítő dologház“ címlű czikkek; 1840-ben pedig „Utazás a felsőausztriai sókamarai urada-

lom Salzburg, Tyrol és Bajorhonban" czím alatt egy kötetnyi útleírás. 1841 -ben Nagy Ignácz színműtára 28-ik füzetében „Anya és vetélytárs" czímű eredeti szomorújátékát adta ki; az Athenaeumban „A váltóüzletek," a Tudománytárban „A bankügy és Europa jelesebb bankjai" czímű czikkei jöttek ki; 1842-ben pedig „A bankokról" 1 czímmel egy kötetnyi dolgozatot adott ki. 1843-ban a Tudománytár számára „A község- és városszerkezet elméletileg és gyakorlatilag" czímű hosszabb értekezést fogadta el az akadémia, de kiadását a censura meg nem engedte. 1844-ben az Életképekben „Utazási emléklapok," Tudománytárban „Hiteltörvényeink hiányai;" 1845-ben az Életképekben: Úti emlékek; A magyar irodalom jelen állapotja; Balatonfüred és tájéka; Útihangok Füredről; A magyar időszaki irodalom czímű dolgozatok; önállólag pedig „Rövid magyar magánjog népiskolák számára" jelentek meg tőle. — 1846-ban politikai és jogtudományi czikkeket adott a Pesti Hírlap és Budapesti Híradóban; az Életképekben: Úti emléklapok, A magyar irodalom 1845-iki termékei s több humoristicus életképek olvashatók tőle. A m. akadémiának 1846-iki törvénytudományi pályakérdésére, „melly a polgári törvénykezési eljárásokat elméletileg s gyakorlatilag tárgyalta", írt pályamunkával pályadíjt nyert; a munka azonban az akkori sajtóviszonyok folytán a volt bécsi m. cancellariához terjesztetvén tol, most is ennek irományai közt hever. Az ezutáni években nagy számú politikai, államgazdasáti, jogtudományi, szépirodalmi stb. czikkei jelentek meg a pesti Hetilap, győri Hazánk, Életképek, Pesti divatlap, Vahot Reménye, Hölgyfutár, Divatcsarnok, Kolosvári Hetilap stb. hasábjain. 1847-ben az adriai tenger partvidékeit s az azokat környező tartományokat utazta be. 1848. és 49-ben Debreczenben több mint 1500 előfizető számára az „Alföldi Hírlap"ot szerkesztette alkotmányos monarchiái irányNAL. 1853-ban „Beszélyek és Életképek" czímmel szépirodalmi dolgozatai első kötetét adta ki, de mivel az 1-ső kötet szintén egy évig voltutóvizes-

gálat alatt, a többi kötetek kiadása elmaradt, habár a 2-ik kötetnek felénél több ki volt már nyomva. 1855-ben a párisi műkiállítást látogatta meg, s egyúttal beutazta Poroszországot s Németország többi nevezetesebb államait, a Rajnavidéket, Belgiumot, Francziaorazágot stb. s jelenleg „Utazási emléklapjai“ rendezésével foglalkozik.

Gr. Teleki Ádám (széki), Dobokamegye főispánja, meghalt 1796-ban. Versekbe foglalva lefordítá Corneille „Czid“ szomorújátékát. Kolosvár, 1773.

Széki Teleki Mihály, erdélyi e nevű főrangú család ivadéka, Apaffy Mihály fejedelem alatt kővári főkapitány. Még ifjú korában Weber A. sz.-agoston-rendü kanonok után fordítva kiadott illy czímű könyvet: „Fejedelmi lélek, avagy a jó fejedelemnek szükséges ajándéki.“ Kolosvár, 1689. 4dr. 238 1.

Telkibányai István, erdélyi fi, Utrechtben tanulása alatt fordított s kiadott „Angliai puritanismus“ czímű könyvet 1654-ben.

Temesvári Deák István, XVI. századbeli költő. Ettől nyomtatásban fön maradt: „Historias Enec az ieles gyoze-delemről, mint verte meg Mátyás király üdészében, Bathori István Erdeli Wayda, a Király hadával az Alibeket Hatuan ezer Törökéi Erdeibe a Kenyérmezőn. Mikoron irnanac 1497. Szent Kálmán napián“ (Ivrét 10 1.). Szerzője Teglegden iskolamester volt, mint az a munka végén e versből kitűnik:

„Ezeket versekben a ki bé rendelte,
Temesvári István Deák az ő neve,
Hogy Telegden lakané Schola mesterségen
Ezer öt száz hatuan kilentz esztendőben/1

Tétsi Miklós, irt illy czímű könyvet: „Lilium humili-tatis, azaz: A nyomorúságoknak tövissé köziben bé-vette-tett Isten Anyaszentegyházának maga megalázása“ Lőcse, 1673. Másodszor 1678. Másik hasonnemű munkája „Az Isten anyaszentegyháza — keserves siralma“ Franekerában, 1659-ben látott világot

Thali Kálmán, szül. 1839. jan. 3-án Csepén, akkor Komárom most Esztergom megyében, nemes szülőktől. Tanult a posonyi ev. lyceumban és a pápai főtanodában. Jelenleg a pesti ref. theologai intézet tagja. — Az irodalom terén először 1855-ben lépett föl „Bujdosó lélek“ című népregével a B. P. Viszhang-ban; azóta számos részint történeti, részint lyrai művei jelentek meg elszórva a lapokban. 1857-ben „Ne bántsd a magyart“ cím alatt költői beszélyeket, regéket és balladákat tartalmazó gyűjteményt bocsátott közre.

Tholnai Pap István, édes atyja volt ugyancsak István a veszprémi egyházmegye seniora; ö mint lelkész fia vette föl nevébe a Pap jelzöt, írván magát latinul így: Steph. Pastorius Tholnensis. — 1617. évben a pataki nagyobb tanulók sorában volt; aztán Bodrogkeresztnra ment iskolamesternek; 1620-ban pedig a heidelbergi academiába felsőbb tudományok hallgatása végett. Haza érkezése után tarczali káplánná tételett; azonban e hivatalát nem sokáig folytathatá, mert 1622. a nagy pestis kiölvén a tanárokat Patakon, 1623. ban a főiskola igazgatásával bízatott meg, melly hivatalt egy maga három esztendeig vivén, az iskola helyreállítói közt méltán említették. — 1626. udvari pap lett I. Rákóczi Györgynél, s mint illyen 1629. a zempléni egyházmegye jegyzője. Majd Rákóczi a fejdelemségre Erdélybe menjén 1630-ban, Tholnai hihetőleg követte, hanem visszajövén, 1631. vagy 1632-ben pataki első papnágra emellettet, élvén sokáig még az udvari pap cítmel. Nevezetes egyébiránt, hogy ő még 1634-ben is „plebanus“nak van írva a zempléni egyházmegye levéltárában. Mint pataki papnak és az iskola egyik felügyelőjének sok baja volt Tholnai Jánossal (1. ezt), ki puritán eszmékkel jövén meg Angolországból, zavarokat idéze elő. — Megh. april 10. 1642. gutáütésben az újhelyi zsinaton, mint egy nyilvános zsinati vita elnöke; eltemettetett Patakonapr. 11. Munkája: Az wittembergai academiának vigasztalása stb. Fejérvárott nyomt. 1632. 4dr.

Tisza Dániel (vásárhelyi), írt „A lelki esméretről vagy

az embernek felebaráti kötelességeiről harmincz vetélkedéseket“ (Amesius után). Franekera, 1671.

Tofaeus máskép **Dobos Mihály**, hihetőleg előnevéről, (de Tófő), mellyet Bőd (Smirnai Sz. Polikárpusa 110. lapján) idéz, van átdiákozva, szül. Székelyhídon, Biharmegyében 1624. A hazai iskolákon kívül Belgium akadémiái, Franekera, Utreeht, Leida voltak iskolái. 1649. theologia tudora Leidában. Magyarhonba tévre váradi professor 1650; pataki 1652, és pedig elibe téve régibbeknek. 1653. lemondván tanári tisztéről, bodrogkereszturi, onnan 1656. diószegi, 1658. szatmári, 1663. I. Apaffi Mihálynál udvari pap s végre 1679. jun. 4. az erdélyi ref. egyházak superintendense lett. Meghalt 1684. évben. Bőd Péter „igen szókimondó, kemény, mindenáltal mindenek előtt nagy kedvességi embernek“ irja. Keserű összeütközése volt Horváth Andrással, előbb cassai, majd trencsini ágostai iskolaigazgatóval, mint-ha Tofaeus az Arminiánok alatt a lutheránokat értette s verte volna 4. sz. alatti vitairatában. Munkái: 1) Disputatio Franekerában tartá Coceejus alatt. 2) Disputatio historico-theologica de translatione imperii ad frances, 1647. Kijött Utrechtben, 1655. 4dr. — 3) Disputatio inaugurate, de actuali Dei providentia. Lugd. Batav. 1649. 4dr. — 4) De perseverantia Sanctorum. Várad, 1650— 51. 4dr. Két rész. A második után egy függelék, melly miatt nyúlt tollhoz Horváth András. — 5) A szent Zsoltárok rezolúciója. Nyomt. Kolosvárt, 1685. 4dr. Ezek katedrái beszédei s a mint elmondattak, rögtön leírattak Tiszaujhelyi István és Óvári Keszi János, Bornemisza Anna fejdelemasszony íródiákjai által; mellyeket aztán a szerző átnézett s helybenhagyott. Sok beszéde maradt kéziratban.

Tofaeus-Dobos Zsófia, a fenebbinek rokona vagy tán nővére, régibb íróink egyike, élt a XVII. század alkonyán. „Szakácskönyvet“ írt, melly Vásárhelyen, 1692-ben s másodsor 1693-ban jelent meg.

Tolnai Dali János (Johannes D. Tolnai), a váradi egyház alumnusa, s hihetőleg a váradi iskola növendéke,

1632. látogatta meg a külföldet, tanult Franekerában, Gröningában. Végre London volt tartós megállapodási helye, hol barátságra lépett a legszigorúbb puritánokkal, kik az egyházat az apostoli egyszerűségre óhajták visszavinni. Tolnai ezek nyomán akart eljárni majd ide haza is. E végből frigyet köte Londonban febr. 9.1638. több magyar ifjakkal, kiknek névsora: Tolnai János, Mohácsi István, Újházi Mátyás, Ungvári Mihály, Kolosi Dániel, Sziksza Benedek, Molnár János, Kuthi János, Keserűi Pál, Kecskeméti Miklós. Néhány társait előre küld vén Magyarországra, 1638. őszén Tolnai is megjött hét évi zarándoklás után, s pártfogói által megnyerte I. Rákóczi Györgytől a pataki iskola igazgatását. Híre mervén azonban, hogy Tolnai puritan szellemű, még azon év nov. 10. napjára gyűlést hirdete Miskolczi István esperes, a mellyben Tolnai elé nyolcz kérdő pont adatott, rájok befelelne. — T. vonakodott a felelettel, s azon évben nem léphete hivatalba, hanem, miután aláírá a pontokat 1639-ben, igen is. A beavatás nagy ünnepélylyel ment végbe s Tolnai valamelly gunyoros beszédet tartván székfoglalóul, kedvetlenséget okozott az egyházi rendnél, mi a zempléni esperes, Miskolczi István részéről, ki elnöke volt a beavatási ünnepélynek, óvástételre (protestatio) szolgáltatott alkalmat. A mint hivatalba lépe Tolnai, leplezetlenül viselte magát a rokon és nem rokon elvükhez; s utóbbiakkal czivódott. A tudományokat is bolygatta. Mert a puritan elvekre alkalmazott theologiát tanicá. Amesius szerint száműzte az aristotelesi philosophiát, Keckermann logikáját, s helyettük behozta Ramus Péter dialektikáját. Tanítványait is megfelező, kegyes és nernkegyes (pii et impii) osztályra, a mint vele tartottak vagy nem. Így elszórá az egyenetlenség magvát tanítók és tanítványok között; a miért 1642-ben nyomozás tartatván ellene, a tanítói hivatalból, mellyet három évig, nyolcz holnapig tartott, kilépe és lón pap Miskolcon. 1644. Rákóczi Zsigmond tábori papja néhány hónapon át s ajánlatára papnak vitetik Tokajba. 1645. a tállyai egyházi gyűlésen Abauj és

Torna egyházmegyei községe választá esperesévé. Az 1646. tokaji felzsinaton esperesi hivatalától felfüggesztetik és tartatik ellene a szatmárnémeti nemzeti zsinat Gél éji Katona István elnöklete alatt. Tolnai ügye majd túllépte Magyarország határait; külföldi tudósokat is megkérdeztek az általa kezdtett újítások felől, nevezetesen Maresius Sámuel Gröningában, kinek a felelete oda ment ki, hogy kár volt olly nagy lármát csinálni, mert mind a két oldalon történt hiba. Tolnainak azonban erős pártfogói mind nem hiányzottak, s őt Lorántfi Zsuzsanna és Rákóczy Zsigmond 1649. újra betették a pataki iskolába első mesternek vagy rektornak, mikor hét évig úgy járt el hivatalában, hogy érdemeket szerzett utána. Mert bevitte a gyakorlati theologiát, a homiletikai módszert, és jó papokat nevelt. 0 tanácsolta fejdelmi asszonyának, hogy hiná Magyarországba Komnai A mos Jánost az iskolák rendbe hozására, kit aztán maga Tolnai mindenkor segített az iskolai ügyek körül. Később is állhatatos védője a presbyteri kormánynak, hogy talán újabb zavarokat idézett volna elő: nem találjuk. Sőt dicséretet érdemel az által is, hogy 1656. és azután a szent vacsora liturgiáját irta, melly meg is jelent Patakon, 1658. Hlyen eljárasa után 1656. a gálszécsi zsinaton közakarattal, de Lorántfi Zsuzsanna közbevetése mellett is, újra fölvéte tett a régi társak közé, mindenek örömére, ö még ez évben lemondott a professorságról, zajos hivatalát a tarczali papi állomással cserélvén, de úgy, hogy iskolanagy (scholarcha) címét folytonosan viselné. Viszontagságos életének az 1660. esztendő vete véget. Tolnainak voltak barátai, voltak elleniségei, a szerint a mint akarta egyik az újításokat és nem a másik. Maradandó érdeme, s felvilágosult elméjének tanújele, hogy óvakodott folytatni a vallásos felekezeti vitákat, s igyekezett gyakorlatilag foglalkodtatni az elméket. Munkái: 1) *Liturgia Sacrae Coenae*. Patak, 1658. — 2) *Daneus Ráczai* (anagramma ebből Váczi Andreas), azaz: a Miatyánk felől igaz értelmű tanítóknak magok mentsége Váczi András ellen. Nyomt. Patakon, 1654. —

3) Theologia, me Ilyet tanított, kéziratban, mellyet Szombathi János még látott

Tolnai családi néven **Séllyei István**, született Tolnán 1630., hol atya városbiró volt. Tanult az ecsedi, váradi és pataki collegiumokban; azután kiment Belgiumba, hol orvostudori szímet és oklevelet nyert. 1662-ben visszajött Erdélybe s K.-Vásárhelyt prédkátori hivatalt viselt, 1665-ben tanárrá neveztetett Kolosvárott s e minőségében húsz évet töltött. Meghalt 1690. Magyar munkája ez: „A kereszteny s Apostoli vallásnak utána vezéről Kalauz.“ Kolosvár, 1679. Ajánlva van Bornemisza Katalinnak. Polémiái mű négy részben, a magyarországi reformatio történetét tárgyazé toldalékkal. Irt latinul is, és kiadott egy imakönyvet: „Könyörgések“ címmel Lőcsén, 1661. Továbbá: „Prédikállós székelbeli szikrák“ U. o. 1661.:

Tolnai Sándor, orvostudor és tanár a pesti barmászati intézetnél, született Posonybán. Több közhasznú könyvet adott ki német és latin nyelven. Magyar művei: „Fugger Márk urnák a lovak neveléséről irt könyve,“ általa fordítva, bővítve és jegyzésekkel ellátva. Bécs, 1786. 2 kötet. „Barmokat orvosló könyv.“ Pest, 1795. 8dr. 309 1. „A falusi embereknek irt oktatás, miképen kellessék a vízbe holt, felakasztott stb. felebarátján segíteni“ Bécs, 1786. Azonfölül lefordítá Wolstein A. „A marha veszélyről irt könyvét“ (Bécs, 1784. II. kiadás u. o. 1786); „A marhadögről irt jegyzései“ (u. o. 1784.); „A baromállatok sebgyógyításáról irt könyvét (u. o. 1785. 8dr. 375 1.). Irt „A lovak külső szép, vagy rut termek s hibái megesmeréséről“ Posony, és Pest, 1804.

Tömöri előbb **Theodorovics Anasztáz**, szül. 1825. Dunaföldvárott, hol atya kereskedő volt. Tanult szülőhegyén, Székesfejér várott és Pesten, hol mérnöki oklevelet nyert. Iskolái végeztével nyolcz éven át magán tanítással foglalkozók; 1853-ban ó-hitű létre a körösi ref. gymnasiumhoz tanárul hivatott meg, hol egy évig a felsőbb szám-tant tanítá elöljárói, tanártársai és hallgatói teljes elisme

résévé. 1854-ben lengyelszületésű anyjának testvére, Baranowszky Miklós hirtelen halála következtében, testvérei - vei e nagybátyja terjedelmes vagyonának lett örökösvé; minek következtében lemondott tanszékéről, annyival inkább; mert idejét nagybátyja több helyütt fekvő, hagyatékának rendbeszedése vévé igénybe. Hazafiul buzgalmának már tanár korában, de leginkább a nagy vagyon öröklése után ad. i fényes tanúságát az által, hogy a nemzeti és közügyeket, a hol csak lehet, nagylelküleg pártolja és fölkarolja. 1854. 100 arany pályadijat tűzött ki egy magyar történeti drámára; minek gyümölcsei lettek: „Bibor és Gyászu Hegedűstől, és „Könyves Kálmán“ Jókaytól. Ugyanazon évben 20 arany jutalmat tűzött ki egy a „Vasárnapi Ujság“-ban megjelenendő költői beszélyre, mellyet Mentovics „Idegen“ czímfí beszélye nyert el. Elhunyt nagy költőnk, Vörösmarty számára ő vette meg a sírboltot, a hol nyugszik, s emlékére bronz mellszobrot készítetett. A körösi gymnasiumban öt arany évenkinti jutalmat alapított azon tanuló számára, ki legszebb haladást tanúsít a magyar irodalom ismeretében és a tiszta fogalmazásban. 1856-ban a magy. akadémiának 400 pilot ajándékozott azon kéréssel, hogy ez összeg tudományos munka kiadására fordittassék. Leginkább neki köszönhető, hogy Kliegl József által föltalált hangjegyzőgép a nemzeti muzeum tulajdonává vált. Berlinben magyar nyelv és irodalmi tanszéket szándékozik alapítani az ottani egyetemnél, melly ügyben meg is tévé már a szükséges lépéseket. — Az irodalomban a lapokban elszórva megjelent czikkeiről s bírálatairól (2 X 2=4 jegy alatt) ismeretes. 1852-ben „Emlékkönyv” cím alatt költeménygyűjteményt adott ki 108 m. író műveiből. 1854-ben megjelent „Mennyiségtan“-ának I. füzete, melly 12 füzetre van tervezve.

Tordai Sámuel, erdélyi születésű, előbb lónyai, később kolosvári ref. prédikátor, emlékezetét egy magyar, nagy szorgalommal írt történeti munka által hagyta fön, melly a világéseményeket Ulászló idejétől 1556-ig tárgyalja; címe ez; „A néhai első Ferdinand romai császárnak,

hatodik László budai Dobsa királynak stb. idejektől fogva első Leopold stb. idejéig folyt nagy dolgok és csodák.“ 4dr. — Továbbá Beaumont „Kisdedek tudománynal telt tárháza“ utolsó két kötetét fordítá magyarra. Kolosvár, 1781. Fönmaradtak nyomtatásban több alkalmi és halotti predikációi, és „A megtérés halogatásának veszedelmes voltáról való elmélkedések.“ Kolosvár, 1767. Továbbá: „Éneklésnek és Szabadulásnak szava az igazaknak sátoraiban.“ U. o. 1768. „A svetzai grófnének élete.“ U. o. 1772.

Torkos András, győri evang. prédkátor volt s bocsátott közre illy czímű imakönyvet: „Engesztelő Áldozat.“ Hala, 1709. Görögöböl magyarra fordítá az új szövetségi szentírást, mellyet fia, József, Wittenbergában, 1736. bocsátott közre.

Tormási János, Kecskeméten született s Halason ref. prédkátor volt. Több egyes alkalmi beszédein kívül kinyomatott a következő czímű könyve: „Egynéhány predikációk (17), mellyeket a közelebb elmúlt országgyűlésére felsereglett úri rendek előtt Budán és Posonyban elmondott sbt.“ Pest 1791. Kéziratban maradt tőle a dunamelléki ref. superintendentia historiája.

Toroczkay Máté, Erdélyben unitárius superintendent volt. Enyedi latin eredetije után fordítva kiadá „Az új testamentombeli a Szentháromságra vonatkozó helyek magyarázatát.“ Kolosvár. Irt továbbá „Keresztyéni üdvössége“ tudományt a régi és új testamentom szerint.“ U. o. 1632.

Török Incze, sz.-ferenczrendi szerzetes s hitszónok, vasárnapi egyházi beszédeit Pesten két kötetben, ünnepi és böjtí predikációit u. o. egy kötetben bocsátá közre.

Török Nép. János, a Sopronmegyében Jobbaházán és Csáforton birtokló Török-nemzettség azon ágából származik, melly a múlt század végén Zalamegyébe szivárgott, h zül 1809-ik évi junius 6-án. Atyja, Antal, egykor gr. Batthyányi Lajos gyermekkori tanítója, s Kopácsy prímás, néhai Horváth János sz.-fejérvári püspök, Kisfaludy Sándor és Bacsányi János ískolatársa és ifjúkori barátja, később kis gazdasága és könyvei közt osztván meg életét, legtöbb

gondját János fiának nevelése körül öszpontositotta. A józsefkori reminiscentiá-któl áthatott s a hazai történetben ott-honos apa jól megválasztott elbeszélései á korán érett gyermek zsenge elméjére kitörölhetetlen benyomást tettek, és vele a még akkor gyérebb, magyar nyelven írt történeti és költői művek olvasását igen korán megkedvelteték; mihez is utóbb nagy előszeretet járult a romai classikusok iránt. Nyolczadik évében már a második diákok iskolába lépett a veszprémi gymnasiumban. Tanulmányait utóbb Keszthelyen, Budán és Pesten ritka előmenetellet folytatá, s minden oda mutatott, hogy az ifjú egyházi pályára készül, mire öt különösen a még akkor veszprémi püspök, Kopácsy buzdítá; közbenjött viszonyok azonban Graczbe vezeték őt, hol a Jobanneumban természettudományi, mathematikai s gazdasági tanulmányokat végezvén, élete új irányt nyert. Kiterjedtebb s hatásosb körben óhajtván ismereteit érvényesíténi, s rövid alkalmazás után mint törvénykezési és gazdasági segéd gr. Trautmansdorf liebenaui uradalmában, Stájerországban, a honvágynak ellenállhatlan ösztönétől is izgatva, herczeg Eszterházy Miklós Kismartonban székelő uradalmi kormányánál kért és nyert alkalmazást 1830-ban. Ez időben az elmék két oldalról voltak hazánkban a korábbinál melegebb mozgásba hozva. Egyik faktor volt gróf Széchenyi Istvánnak buzdító tevékenysége s mindenek felett az egész magyar nemzetet felvillanyozó „Hitel-1 című munkája. Másik faktor az alkotmányos reform-szellem, melly a párisi júliusi napok által egész Európában új életre éhresztetett. E kettős befolyásnak egyesült hatása (melly annál, ki a hazai és külföldi közéletet és irodalmat akkor egyenlő figyelemmel kísérte, el nem maradhatott) határozott irányt és élettervet érlelt meg az ifjú lelkében. Feltette magában komoly és állhatatos tanulmány által képessé tenni magát arra, hogy egy részről a nemzet szellemi mivelődésének előmozdításához járulhasson, más részről pedig a socialis téren segédkezet nyújtasson a haza mezőgazdasági felvirulásának, mint a közjóiét legmélyebb alapjának eszközösére. És az ifjú könyvtárt

halmozott össze, nyelveket tanult, a nemzet közjogi viszonyait s történetét nyomozta, s több éveken át éjjel nappal dolgozott. Elkezdett végre írni, — e célra a Társalkodót, a Jelenkor melléklapját, választván azért, mivel e lap gróf Széchenyi István közlönye vala, kin az ifjú már akkor a szeretet és bámulat legnagyobb szenvedélyével csüggött. — S az öreg Helmezy, megkedvelvén az ifjúnak idealismust és tapasztalást egyiránt tanúsító tüzes közgazdasági dolgozatait, több buzdító s elismerő levelet intézett hozzá, őt a szorgalmas írásra serkentvén.

1835-ben gróf Széchenyi István azon eszmét hozván Pesten szönyegre, hogy a lóverseny-társulat gazdasági egyesületté alakítassék át, — Török János e tárgyban, ismervé a kitűnő tökélylyel szervezett stájerországi gazdasági társulatot, számos útmutató közleményeket írt, mellyek a vezető férfiaknál figyelmet gerjesztvén, okozták, hogy Török János az újon alakult Magyar Gazdasági Egyesület⁴ tiszteletbeli tagjává s vidéki (sopronmegyei) képviselőjévé választott; — s azon kitűnő eredmény folytán, mellyel neki sikerült főleg Sopronban a megyei gyűlések alkalmával az ottani karok és rendek közt, de különben a gazdatisztek sorában is tetemes alapítványokat és tagsági aláírásokat gyűjteni, — az egyesületi közgyűlések nevében gróf Andrássy György elnök részéről több rendbeli elismerő levelekkel tisztteltetett meg. Ez alatt magán körében mindenfelé a nemzetiség ügyét s az irodalmat igyekezett ápolni és terjeszteni; Kismartonban, e tisztán német városban, magyar olvasó társulatot hozott létre, s a közélet iránt azelőtt teljesen részvétlen közönségben itt olly szellemet támasztott, hogy 1838-ban a nagyszerű budapesti vizáradás alkalmával Török János megindító felszólalása folytán a lakosság ott az országos szerencsétlenség enyhítésére minden kitelhető áldozatot hozott Hivatalos helyzetével azonban napról napra elégületlenebb lön. Nagyon fájt neki azon parlag állapot, mellyben a herczegi majorátus, e nagy darab földje a hazának, a dicasterialis és bureaucraticus vezérlet alatt sínlett.

a Sabaj annyira megrögzött vala, hogy maga az új örökök, herczeg Pál, ki mint angolországi követ az angol lordok által követett józanabb gazdálkodást alaposan ismerte, itthon a nehézségeken nem tudott keresztül törni s Töröknek e végett benyújtott emlékirata és terve helyeseltetett ugyan, de nem foganatosítatott. Ezen elkedvetlenültségen lepte meg Török Jánost a meghívás, mellyben őt hazánk egyik legjelesb gazdája, gróf Károlyi Lajos és gróf Batthyányi Gusztáv és Kázmér összes uralmainak akkori igazgatója, a lángeszű Klauzál Imre, felszolitá, ezen egyesült jászágigazgatásban mint ülnök részt venni. E meghívás folytán T. J. Tótnegyerre, Nyitrába költözött, honnan néhány hónap múlva ismét az összes igazgatóság Rohoncra, Vasmegyebe tette át székhelyét, hogy ott a három gróf közös költségén „Gazdaképző intézetet“ indítson meg, maga az uradalmi személyzet viselvén a lelkes Klauzál vezérlete alatt a tanári szerepet. Török Jánosra a foldmivelés, mezőgazdasági vegyészet, physiologia stb. tanítása Hibáztatott. A fényes sikерrel s szokatlan számú hallgatókkal indult intézet azonban, megszűnven a tulajdonosok közt az egyetértés, másfél évi lét után, a tudománynak tetemes kárával felbomlott.

Daczára a sokoldalú elfoglaltságnak, melly a tanári és ülnöki állással összekötve volt, — Török időt talált itt mind irodalmi munkásságát folytatni, nagy érdekkű cikkeket írván a „Gazdasági tudósítások és rohonczi közlemények“ című egyesített folyóiratba, — mind pedig a Gazdasági Egyesület Ügyét Vasmegyében támogatni, szerezvén neki itt is számos tagot és alapítványokat, és sikeresen mozgásba hozván egy megyei fiók gazdasági-egyesület eszméjét. Ezen időszakban T. J. időnkint Klauzál Imre társaságában Pestre rándult, hogy a Gazd. Egyesület közgyűléseiben részt vegyen. Így történt, hogy az egyesület 1839-diki tavaszi közgyűlésén indítvány tétetvén, miszerint az egyesület azontúl évenkint egy okszerűen kezelt uradalmat küldöttségileg megvizsgáltatna, s az eredményt közokulás végett nyomatná ki, határozatba ment, hogy e célra elsőben is a szere-

tett József Nádor elhriült alcuthi uradalma választassák. T. J. a megbízott küldöttséghez csatoltatván, egyszersmind a tudósítás elkészítésével bízatott meg; melly tudósítás azután e cím alatt: „Alcsuth gazdasági tekintetben“ a referens által magyar és német nyelven írva terjedelmes füzetben nyomtatásban megjelent, s a magyar gazdaközönségen nagy sensatiót ébresztett. Ugyanezen esztendőben az őszi közgyűlésen, Széchenyi István és Andrassy György grófok, s a kedves emlékezetű Csapó Dániel és Klauzál Imre közös indítványára Török J. a gazzd. egyesület előadójává választatott Kacskovics Lajos titoknok mellett, kivel szövetségenben ugyanazon időben engedélyt nyert „Magyar-Gazda és Müipar“ cím alatt gazdasági folyóiratot adhatni ki. S ezen eseménnyel Török J. számára azon eredménydus életpálya nyílt, melly neki elég tágas tért nyitott a tüzes véralkatában rejlő munkásságot kifejteni, s főleg a mezőgazdaságra vonatkozó ama nemzetgazdasági eszmék valósítására törekedni, mellyek hosszú tanulmányozás alatt lelkében crystallizálódtak. Az első érezhető hatás, mellyet gyakorolt, az élénk szellemi és gyakorlati mozgalom volt, mellyet tartalomdus lapja által a hazai gazdák közt előidézett. Tárgyának tudományos színvonalán állván, s tiszta, világos és vonzó irmodorral bírván, a „Magyar Gazda,“ mellyet 1848 végéig szerkesztett, a legszámoss olvasónak örvendő s a legkáposb, s annál fogva leghasznosb lapok közé tartozott az országban. — Se lapnak legérdekesb korszakát azon tanulságos eszmeharcz képzi, melly közte s Kossuth iparközönye, a „Hetilap“ közt 1845-ben minden részről minden tehetség kifejtésével viseltetett azon kérdés felett: valljon üdvös éskivihető-e az iparvédegeylet és védvám olly országra nézve, melly gazdag földje, kedvező éghajlata, s az adó csekélyisége daczára (akkor még egész Magyarország hadi és polgári adója csak 10 millió pforintra ment) olly alacson fokán áll a földmívelésnek, hogy csekély népessége mellett is mindenüttan éhséggel küzd? — mellynek saját nyers terménye feldolgozására sincs elegendő keze, szakértelme és

tőkéje s melly magát, sem az austriai örökösl tartományoktól el nem rekesztheti, sem a kormány kereskedelmi politikájá alól ki nem vonhatja? s nem korszerűbb volna-e minden törvényhozási, minden socialis téren elsőben is minden erőt olly országos intézkedésekre fordítani, mellyek a létező törvényes és társadalmi akadályokat elhárítva, mindenekelőtt a hazai mezőgazdaságot, mint a leendő ipar anyját, tegyék felvirulhatásra képessé? E vitától, mellyben a magyar birtokos osztály túlnyomó része Török nézeteihez csatlakozott, kezdődött a Török és Kossuth közt többé meg nem szűnt feszültség. S míg egyébiránt a Magyar-Gazda észrevehető sikерrel hinté mindenfelé a mezőgazdaság gyakorlati terén a korszerű javítások magvát és ismereteket, azalatt egyszer-smind Töröknek közlönyül szolgált az ut egyengetésére azon közigazdasági eszméknek, mellyeket az országban terjeszteni, s a Magyar Gazdasági Egyesület utján a megyék és törvényhozók által fblkaroltatni óhajtott. Hlyen eszmék voltak a közteherviselet, az ősiség módosítása, a hűberiség meg-váltása, a minimum, tagosítás, országos tüzkármentés, hitelbank, erdő-, vízi és cselédtörvények, marhasó, az egyesület országosítása, gazdasági intézetek, stb.

Ezenkívül az időben még négy önálló dolgozattal gyarapítá Török János a mezőgazdasági irodalmat, mellyeknek czíme: t. i. „Okszerű Kalauz“ 1-ső kötet; a második kötet is nyomtatás alatt volt, de a közbejött forradalom miatt megszakadt; a „Rétfüvek és takarmánynövények ismertetése“ rajzokkal; azután „Mezőgazdasági Nefelejts“ 12 fali táblával; végre Dombasle „Okszerű gazdája,“ mellyet saját felügyelete alatt fordítatott. minden egyéb akár irodalmi, akár socialis munkássága szoros összeköttetésben állott a Magyar Gazdas. Egyesület életével, melly az ő fáradhatatlan tevékenysége, ügyszeretete és agitatiója folytán egy részről számra és alapvagyona, más részről minden irányban való közrehatásban országos hatásra és országos tekintélyre emelkedett. Ezen egyesület történetének, s Török János egyesületi munkásságának valamint azon átalános sze-

replésnek, mellyet T. J. a magyar nemzeti mívelődés előmozdításában mint gróf Széchenyi István hű tanítványa gyakorolt, részletes leírása egészen más térrre tartozván, legyen itt elég csak a tárgyak és tények puszta neveit elsortolni, mellyekhez Török János neve és emlékezete elválaszthatatlanul csatolva van. Ezek: a Mezei Naptár, Gazdasági Kistükör, Schamsz szöllőiskolája, országos gyümölcskert, gazdasági, gyümölcs- és szöllőkiállítások, a jobb ekék és gépek terjesztése, érdempénzek veretése a kertészet és lótenyésztsés érdekében, állattenyésztési jutalmazások, mezőgazdasági szakképességek neveltetése külföldön, számos fiókegyicsületek alakulása, mezőgazdasági korszerű törvények előkészítése, az egyesületnek országgyűlési befolyása, a természetvizsgálók vándorgyűlései, s a közteleknek palotaszer! kiépítése, stb. A szőkehalmi gazdaképző intézet sorsa, mellyet T. J. részint részvényeken, részint saját csekély vagyonának feláldozásával hozott létre, — szintén egy külön értekezést igényelne, melly e biographiai gyűjtemény határain túl megy. De azt igen is helyén találjuk itt megemlíteni, hogy Török János munkássága és érdemei minden oldalról nagy méltánylásban és elismerésben részesültek. A magyar akadémia levelező tagjává választó őt, — az ország számos megyéiben megtiszteltetésképen táblabírává neveztetett, — s nem csak az austriai örökös tartományokban működő gazdasági és kerti, de az ismeretes külföldi mezőgazdasági és természettudományi társulatok legnagyobb része által vagy rendes vagy tiszteletbeli tagság oklevelével s érdempénzekkel tiszteltetett meg, melly utóbbi kitüntetést főleg azon fontos utazása alkalmával érdemle ki, midőn boldogult nádorunk, József Főherczeg kívánságára s ajánló levelei, s a statuscancellária által a külföldi austriai követekhez intézett creditivja mellett fél Európát, s különösen a német, belga és dán államokat beutazta a végett, hogy részint az átalános országcultura előmozdítására, részint a hübéri viszonyokra vonatkozó intézkedésekről adatokat gyűjtsön.

Ezen eredménydús munkásságnak a legszebb remények

közepette az 1848-diki forradalom véget vetett. — Török János 1849-ben A közmozgalmak közé sodortatott, — a mire 1860 végén hosszabb letartóztatás után szabadságát visszanyerő, — egyesületi hivatala az egyesület ideiglenes kormánya által be volt töltve. — Az egyesület alapítónak azon tervé, melly szerint őt a tekintélyesb alapítók az 1'852-ben újabban megindítandó egyesületnél ismét igazgatóul behelyezni szándékoztak, nem valósulhatott; mert az elnöki választások nem nyervén akkor 1. f. helyen megerősítést, — az egyesület nem kezdheto meg rendszeres munkásságát. Török János azonban, ki magában ellenállhat! an ösztönt érzett az átalános elcsüggédés és zsibbadtság ezen napjaiban a nemzetet önbizalomra ébreszteni s újabb korszerű munkásságra buzdítni, ~ a politikai journalistika terére lépett, sa Magyar Hírlapban megindítá R. K. jegy alatt azon czikksorozatot, melly „Magyar Életkérdések“ címmel később különnyomtatásban is megjelent, s melly ezahadeltműség, nemzeti érzület, logics és független nyíltág szempontjából feltűnve, átalános figyelmet s eszmemozgalmat ébresztett E siker folytán Török János felkérte a „Pesti Napló 11 szerkesztését átvenni. S a vállalkozó tulajdonos, Emich nem csalatkozott, mert a lap néhány hónap alatt azon kapósságra s előfizetési részvétre emelkedett, melly az egykori alkotmányos magyar journalistika arany napjaira emlékezett — Alig töltött azonban Török e szerencsés vállalatban két évet, — a tulajdonos, ki lapját a szerkesztő meleg hazaifül e szabadelmü irányának következményeitől félte, daczára a közvéleménynek, melly a szerkesztő karjaira vette, — olly lépésekkel tett, mellyek Török Jánost itt lelépni, s maga számára Bécsben „Magyar Sajtó“ címe alatt egy másik lapot alapítani kényszeríté.

Az eredmény e lépés célszerűségét igazolta, mert a Pesti Napló előfizetőinek tetemes része az új laphoz csatlakozott, s a Magyar Sajtó minden előjelek szerint kétségtelenül, s daczára az ellene egyes rosszakarók által intézett különféle fondorkodásoknak, a legvirágzóbb jövő-

nek nézett élébe, s a légüdvösb hatás gyakorlatára volt mind társadalmi, mind cultural tekintetben hivatva, ha a vállalat fincziális kezelése szerencsétlen kezekre nem kerül; mi a lapot és annak szerkesztőjét azon helyzetbe hozta, hogy a tulajdonosi jogot idegen kiadóra legyen kénytelen ruházni. Az innen következett bonyolódott s nyomasztó viszonyok tán még inkább, mint az egyszers-mind közbejött kényes szerkesztői bajok és súrlódások bírták Török Jánost arra, hogy a szerkesztőségről vég-kép lemondjon, minek következében a lapot magának Heckenast Gustáv vásárlá meg s azt ismét Pestre tette át, hol az Hajnik Károly szerkesztése alatt még mindig megjelenik, folyvást kegyelv a közönség, részéről főleg azon vezér czikkek miatt, mellyek abban Török János tollából megjelennék. Azon kitűnő figyelem és köztetszés folytán, mellyet a közönség ezen nemzetiségi s hazafiul irányú dol-gozatok iránt nyilvánít, elhatározta magát Török János a Pesti Napló s Magyar Sajtó hasábjain megjelent fontosb czikkeit összegyűjteni s „Publicistikai dolgozat o k“ czíme alatt külön közrebocsátani. — Hasonlóan most készít Török sajtó alá némelly kiadatlan kéziratokat Széchenyi István gróftól, mellyeknek közrebocsátását a nemes gróf egészen hű tanítványa intézkedésére bízta.

Törpe Péter, illy czímű történeti munkát irt: „Kísér-teti történet a tizenharmadik századból.“ Két kötet. Posony, 1796. 192 és 1901.

Tóth Fábián, franciscanus, írt két könyvet e czímek alatt. „A keresztfán függő Jézus Krisztusnak, a bűnös ember szí-vére ható szállása.“ Sopron, 1755.; és „Egy kötés Mirha, azaz: Simeonnak hegyes tőre.“ U. o. 1757.

Tóth Endre, jelesb költőink egyike, szül. 1824-ben Szabolcsban. Tanulmányait végezvén, joggyakornok lön. Epén akkor ütvén ki az 1848-iki mozzalmak, a hadjáratban mint borsodi önkénytes vett részt. Megjelent művei a kö-vetkezők: 1) „Zengő bokor.“ Pest, 1853. 2 kötet. 2) „Újabb költeményei.“ U. o. 1855. 3) „Angyalbandi“ ez. költői be-

szélye 6 énekben. Pesten, 1856. Tóth Endre költeményeit buskomo ly kedély, ragyogó képei és csinos -nyelve' teszik föltünökké.

Tóth Farkas, mint pécsi gymnasium nevendéke 1763-bon Trencsénben a jezuiták közé fölvétetett A bölcsészeiét Kacsén, a hittudományokat Nagyszombatban hallgatta. A rend eltörlése után kilépett az egyházi rendből, később njra föl' vette az egyházi öltönyt, s áldozárrá szenteltetvén, tanított a budai gymnasiumban. Innen Sopronba tétetett ót gymnasium! igazgatóul. — Több rendbeli latin és magyar verszetei közöl különös említést érdemelnek a következők: „A magyar koronának utolsó hazajövetele.“ Buda, 1790. „A Trenk' csúfos ember.*1 U. o. 1790. „A magyar koronás fejedelmet megtámadni nem tanácsos.“ Posoay, 1796. A magyarok beszédje a visszajövő palatínushoz. (Vers).- Megjelent Budán. — „Lovász Zsigmond békési főispán beigtagásakor mondott beszéd.“

Tóth Ferencz, sárospataki ref. tanár, „Kereszteny tudományt, avagy dogmatics theologiát“ adott ki Györött, 1804. 8dr. 20 és 666 1.

Tooth István, született 1817-ben Bajkán, Barsmegye-ben. Iskoláit Debrecenben végezvén, b. Vay Miklós házánál nevelő volt; utóbb debreczeni collegiumi tanárul választatott el a itt halt meg legjobb korában, 1855-ben. Munkái a következők: A görögök történetei; A romaiak történetei; Körtészettan; Ssavalmányok.

Tóth József, a pesti nemzeti színház egyik tudományosan műveit tagja, szül. Szentesen 1823. jul. 5-én. Tanult Kecskeméten és Pesten; 1841-ben lépett a színészeti pályára Miskolczon, Tóth István, Telepi, Bállá és Újfaluéi egyesült ezinézetársulatánál. 1844-ben Komlóssi Ferencz társulatához ment át. Többször vendégszerepelt Pesten, miglen 1850-ben az itteni nemzeti színház tagjává szerződtetett s azóta itten Fánosi halála óta a cselazövő szerepekben első helyet vívott ki magának. Az irodalommal is foglalkozik. 1850-ben „Orgazda“ caimü színművet írt; lefordító Hebbél „Judith“-

ját, Schakespeare „Veronai két nemes“-ét és „VI. Henrik“-et „Fehér és piros rózsa“ címmel alatt.

Tóth Mihály, magyarra fordítá Lese „Kereszteny erkölcsi tudományát.“ Megjelent 1788. 8dr. 387 1. Eredeti munkája: „A keresztségnek orvosi szemekkel való megvizsgálása.“ Posony, 1789.

Turkovits Mihály (csepregi), kolosvári tekintélyes polgár Apafi fejedelem idejében, magyarra fordította Perkinsius munkáját „A lelkiisméretnek akadékiról.“ Amsterdam, 1648. 12dr. 249 1. Másik eredeti műve: „Tanácsi tükrőr/ Sseben, 1663. 4dr.

Tassai János, latinból magyarra fordítva kiadta Juelli János salzburgi püspök könyvét illy ozim alatt: „A reformatus ekklesiának apológiája.“ Megjelent 1748. 8dr. 266.

Tyukodi Márton, körösi ref. pap munkájának címe: „A tiszta életű József pátriárka életének, szenvendéseinak és dicsérettel viselt dolgainak ez. iráe szerint való magyarázata (60 prédikátoréban). Nagyvárad, 1641. 8dr. 647 1.

Újfalusi Judit, sz.-Klára-szerzetbeli apázoza, fordításban közrebocsátott Mária tiszteletére illy című könyvet: „Makula nélkül való tükrőr.“ Nagyszombat, 1712. Másodszor u. o. 1723. Azontúl még négy kiadást ért.

Szilvás-Újfalvi Imre, zemplénmegyei Szilvás, helységből eredt; megkülönböztetendő a másik Ujftdví Kattona Imrétől, kivel egy időben élt. Amaz 1587 táján sárospataki segédtanár, 1598-ben pedig - Lampe Ember Pál szerint — a debreczeni tanodában Laskai Jánosáéi a héber nyelv és mennyiségtan tanára volt mintegy 1607-ig; midőn a nagyváradi egyháznak lelkészévé, és a biharmegyei tractusnak seniorávú lón. 1609-ben leginkább azért, mert maga a a superintendésségre vágyott, az akkor sup. Hodászy Lukács elleni gyűlöletből az egyházi fegyelem ellen kikelt, és terjedákeny viszályokra és szakadásokra izgatott. E végett az 1610. nov. 7-ki váradi zsinat elé idéztetve, csak az elője tett pontok, aláírása mellett nyerhetett kegyelmet. De a következett év elején már njra folytató izgatásait, mi az 1612.

nagykárolyi és váradi és 1614-ki szathmári zsinatokra szolgált okúi; míg végre az utolsóban az erdélyi fejedelem parancsából az egyházi hatóság előtt egy arra rendelt bizottmány tárgyalván a'vádügyet, mint hitszegő bűnös élma rasztaltatott, és előbb Huszton és Váradon ült börtönben, később pedig száműzetett, míg végre nyugtalan ételének áhalál véget szakított. — Mint debrezeni tanár még 1597-ben irt egy latin-magyar szótárt, melly Kölcsények egy levele szerint — nyomva is megjelent, adnak azonban nyoma is eltűnven, jelenleg e munkából egy példány azon kéri kéziratban csupán a magyar akadémia könyvtárában található. 1598-ban. Halotti énekeit egybeszedve nyomatta ki Debrecenben. És ezeknél fogva íróink kost is helyet vívott ki magának.

Urházy György, szül. 1828-ban Tokaj ban, Zeinplén megyében. Atyja középszolnoki ref. lelkész lévén, az elemi iskolákat Zsibón, a többit Zilahon és a kolosvári ref. főtanodéban kitűnő szorgalommal végezte be 1845-ben. Többször iskolai pályadíjat is nyert. Már mint jogásztól jelentek még költemények, mellyek figyelmeit keltettek. Ekkor dolgozott az „Erdélyi Híradó“ számára is. Iskoláit bevégeztével az irodalomra szentelvén magát, az erdélyi ellenzék akkori közlönyének, az Erdélyi Híradó-nak rendes munkatársává szegődött. 1847-ben egy, a jobb irodalmi erők által tárnomban gatott zsebkönyvét szerkesztett, melly 1848-ben Unió zsebkönyv címmel alatt Kolosvárott jelent meg. 1848-ik évben á politikai pályára készülvén, Marosvásárhelyén ügyvédi vizsgálatot tett. 1849. év végén szülőföldjére, Tokajba ment, s az angol és francia irodalmat tanulmányozta. 1850ben Pestre jött Császár Ferencz „Pesti Napló“ja mellé; Ősz óta az e című pol. hírlap dolgozótársa volt 1838-ban jelent meg „III. Napoleon“ című történeti és politikai könyve. 1854-ben mint a Pesti Napló levelezője a keleti háború színhelyére a török táborkba ment. Ez útjának eredményeül Keleti képek (Pest, 1854.) című munkája jelent meg. Jelenleg a magyar nemzet pörténete kérdéseivel foglal-

kozik, és erre vonatkozólag Kaukazus czímű munkát készít sajtó alá, e mellett a „Magyar Posta“ czímű politikai lapot szerkeszti. Urházy egyike osinos, jobb írálya fiatal íróinknak, kinek tevékeny munkássága más esek ajtért is méltánylandó, mert komolyabb stádiumokkal is (nillyekkel ifjabb íróink közüli kevés) foglalkozik.

Uzoni Balás, dévai ref. prédkátor, még tanuló korában magyarítva bocsátó közre Dióst H. a hitágazatairól szóló tanítását illy czím alatt: „öt sima kövekkel felékesített Dávid parittyája.“ Fejérvár, 1653. Megjelent Kemény Simon költségén.

Vánczi Endre, Tolnai Dali János ellen írt illy czímű munkát: „Tsufos és vádos magok és mások mentésére való választétel.“ Kassa, 1654.

Vadász Ferencz szombathelyi megyei áldozár, hittudor és a szombathelyi semináriumban az egyházi történet s egyházi jogtan tanára, született Körmenden, 1804-dik évenben; áldozárrá felszenteltetett 1829-ben. Rövid időt a lelkipásztorkodóéban mint ikervári és baltavári káplán ejtőlvtén, a szombathelyi. semináriumban tanulmányi felügyelővé, később ugyanott tanárrá neveztetett ki, melly hivatalában jelenben ia fiáradhatlan. munkássággal foglalkozik. Tanítványai évenkint hálás érzellemmel búcsúznak el a közkedvességi tanártól, ki az egyházi történet iskolai kéziratának szerkesztésében semmi fáradtságot sem es^jnál, hogy hallgatói minél könnyebben tehessék tajátjokká e becses tant. A szerény férfiú mindenki elismerését, tiszteletét és szeretetét birja. Irt több csikket a Religio és Nevelésben; a latin nyelven kiadott „Fasciculi Eolesiastico-Litterarii“ czímű füzetekben pedig a Reformatio Magyarországban! elterjedésének történetét írta ié.

Vadnai Károly, beszélyíró, jelenleg a Hölgyfutár munkatársa, szül. 1832.. Miskolczon, előkelő szülöktől. Tanult szülöhelyén. 1848-ban részt vett a magyar hadjáratban mint honvéd, és a forradalom elnyomása után a császári katonaságba soroztatván, egy évet Olaszországban töltött. — Az

irodalmi téren először 1852-ben lépett föl Nagy Ignáoz Hölgyfutárjában „Ceylon gyöngyei“ című beszélyel, melly figyelmet gerjesztett. Azóta szépirodalmi lapjainkban: „Ország Ilona“, „Rafael“, „Utolsó méd király“ történeti beszélyei; „Straniera“, „Hű varróleány“, Illyének a nők“ című víg novellái; „Művészsi család“, „Adeline“, „Jenny“, „Sorsüldözöttek“ stb. című társadalmi elbeszélései jelentek meg. 1856-ban a B. P. Viszhangban „Megtörtént“ című beszélyt közlött, melly szerzőnek Petőfivel történt találkozását tárgyazza. Jelenleg, mint a Hölgyfutár szerkesztőtársa, e lap tárczarovatát írja.

Valkai András, szül. Erdélyben, Kalotaszegen. Krónikái maradtak fön illy címek alatt: „Chronica vagy szép históriáé ének, miképen Károly császár hadakozott Afrikában Barbarosa basa ellen, és Mui easiest királyi székibe viszszatétele.“ 1571. — „Chronica, vagy szép Históriás ének: miképen Hariadenus tengeri Tolvaj Barbarosa Basává lett és ez által Szuliman Császár a Tengert birta, sok várakat elvett és Tunetum országát is.“ Kolosvár, 1573. — Chronica, mellyben megiratik a nagy pap János Tsászárnak igen nagy Tsászári birodalma, kit Indiában bír.“ Kolosvár, 1573. „A nagy Bánk Bánról.“ U. 0.1573. „História az.vitéz Hunyadi János erdélyi Vajdáról“ (versekben). Debreczen, 1575. „História az Longobardusoknak tized Királyokról, Andomusról.“ (Versek). Kolosvár, 158p. Genealógia histories Regem Hungáriáé ab Adamo Protoplasts, ad serenissimum usque Joannem Secundum.“ Kolosvár.

Váli István, almási ref. pap, nevezetes munkát írt s kiadott „Romai imperatorok tüköre“ cím alatt, melly 118 imperator -életét, viselt dolgait, eredetét stb. tárgyazza. Megjelent Posonyban és Kassán, 1778. 8dr. 326 1.

Váli Mihály (hedelitzi), orvos, „Háti orvos szótárotska, azaz: Betű ezerént magyarul szólló orvos könyvecske“ cím alatt hasznos munkát bocsátott közre Györött, 1792. 8dr. 2001.

Vályi Klára, Hontmegyében, Jánosiban született, ki-

tanult szülésznő volt 1798-ban budzító verseket írt a magyar insurgensekhez, melyek összes versei kiadásiban is megjelentek.„

Váradi Ferencz, szül- Belényesen. Apafi Mihály fejedelem uradalmainak teljhatalmú igazgatója volt Megjelent tőle: „Isten elébe felbocsátandó lelke áldozatok“ czímű imakönyv. Kolosvár, 1670.

Kalmári Várady János, kiadott illy czímű könyvet: „A régi magyar, zászlósságról való nyomozások“ Posony, 1830. 8dr. XII és 266 lap. Ezen könyv címlapján az író neve mellett levő címekből értjük, hogy Nógrád-megyo táblabírája s báró Balassa család egykor levéltárnoka volt, s hogy munkáját Kassán 1826-ban irta. Itt mondja az előszóban, miszerint könyvét még az előtt irta, mielőtt Piringer hasontárgyú munkáját (Banderien Ungarns) ismerte volna; és mind annak daozára — úgy mond ~ hogy az említett irattal „vagy igen egyetért, vagy igen ellenkezik1, mégis kiadandónak tartotta. A munka egyébiránt a már akkor elvirágzott múlt századi kritikai iskola után bekövetkezett kritikátlanabb s ábrándozóbb hazai történeti irányban-van írva. Meglátszik rajta máskép is „a Horvát István-féle iskola magyar szószármaztatási nyelvészkedése. Mire nézve Várady a közéletben is kor- és laktársainál hírhedt' volt: Valljon irt-e s kiadott-e még ezenkívül is más munkákat, nincs tudomásunkra. 'Neve tudtunkra irodalomtörténetünkben eddig említetlenül maradt. Mit róla még ki-puhatolhattunk, abból áll, hogy élte utóbbi éveiben jószágán, Csallóköz Előpátony helységében, lakott, mint a fönemiitett uradalom nyugalmazott számvevője, hol a nagylégi plébánia anyakönyve szerint 1848. jun. 3. élte 67. esztendejében meghalt.

Váradi Mátyás, orvosdoctor volt, melyet a fránekerai akadémiától nyerte, hol felsőbb tanulmányait végzé. Két rendbeli latin művén kívül magyarul megjelent tőle: „Égő szövétnek, avagy: ragyogó fáklya. A kath. széttartás, különösen, a mise ellen itt könyv. Franekera. 1668.

Vas Gereben, családi néven Radákovics József, legjelesebb és legtermékenyebb tősgyökeres magyar íróink egyike, szül. Fürgéden, Tolnamegyében, 1823. apr. 9-én. Atyja, Radákovics Mihály hg. Batthyányi gazdatisztje volt. Tanult Veszprémben, Sz.-Fejérvárt, Pécssett és Győrött. A bölcsészeiét elvégezvén, a gazdasági pályán gyakornokoskodék; két év múlva azonban, szülőinek akarata ellenére is, Györbe ment joghallgatóé végett. Ez idő alatt Atádi barátjával szépirodalmi képzőkört alakított, s egy írott lapot adott kh Sopronban lett joggyakornok, azután kir. táblai jegyző, s 1846-ban ügyvédi oklevelet nyert. Ezen időszak alatt kezdett írni az Életképek- és a Pesti Divatlap számára a nélkül, hogy komoly szándéka lett volna az irodalmi téren maradni. 1847-ben írta a „Darázsfészek“ című humoristákéi gyűjteményt. Ez év végével Györbe ment ügyvédkedés végett, azonban 1848-ban a „Népbarát“ szerkesztését vette át. Azóta szakadatlanul az irodalmi téren működik; fényes tehetségéről, tevékenységéről a következő művei tesznek tanúságot: „Parlagi képek“ (1851. 2 kötet); „Nevessünk“ (adomagyűjtemény. 1854. 1 kötet); „A régi jó idők“ (korrajz. 1855. 3 kötet); „Tormagyökerék“ (humoristika 1855. 1 k.); „Nagy idők, nagy emberek“ (korrajz. 1856. 3 k.). „No butulj“ (novellagyűjtemény. 1856. 2k. „Régi képek“ (jellemvonások. 1856. 2k.); „No még egyet nevessünk“ (adomák. 1856. 1 k.); „A nemzet napszamosai“ (korrajz. 3 k.). Sqjtó alatt van „Egy alispán“ (regények.). Azonfölül a B. P. Viszhang szépirodalmi lapot (két évig), a „Falu könyvét, „Falusi estéket, „Kis és nagy képes Naptárt,“ „Tárcsa-Naptárt“ ésa „Peleskei Nótárius“ ezimű népkönyvtárt szerkeszté. Évek óta gyűjti a népszokásokat; mire azonban hosszabb idő kívántatik.

Vásárhelyi Pál, mérnök, a magyar, tudós társaság rendes tagja, szül. 1795. Szepesolasziban. Tanult Miskolcon, Eperjesen és Pesten. 1819-ben inérnoki; oklevelet nyert, s azonnal részt vett a Körös vizénéli előmunkálatokban, azután a Duna-abroszolás munkájában. 1833-ban az Al-

Dunához igazgató-mérnökül rendeltetett. Ismereteinek bővítése végett Angolországba utazott, s onnan 1884-ben visszajövén, Orsovánál a Széchenyi-kőút építéséhez hozzá is fogott, egyszersmind a folyó akkor csekély állásét használva, a vízből kiálló sziklákat szétvettetve, Szirinyánál csatornautat tört a Duna sziklái között, mellyen most már gőzhajók járnak. A vaskapui sziklák széthanyatása körül az eredmény nem volt olly kedvező. Az aldunai munkálatok körül nagy érdeme van. Széchenyi, kit utazásaiban gyakran követett, becsülte őt. Az aldunai munkák befejezése után 1837-ben valóságos kir. hajózási mérnök, s helyettes hajózási fölügyelő lett, a már akkor kezdett a Tisza fölmérésével és abroszolásával foglalkozni. — 1831-ben a m. akadémia levelező, 1838-ban pedig rendes tagjául választatott. 1841-ben már hajózási fölfigyelő, vagy is osztályfőnök lett. 1846-ben egész hosszában megjárta a Tiszát s elkészíté a szabályozási és hajózási terveket. 1846-ban a Tiszaszabályozó egylet által igazgató mérnökké választatott, de mielőtt munkálkodását megindíthatta volna, ugyanazon év apr. fi-kán, az egész haza mélyre szomorúságára hirtelen meghalt. Munkái: „Introductio in praxim triangulationis. Buda, 1827. „Auflösung einiger wiohtigen Aufgaben, als Beitrag zum geometrischen Trianguliren.“ Buda, 1827. Vannak továbbá jeles értekező és bíráló csikkéi az Athenaeum és Fügylemesében. Illyenek: „Traján műveiről az Al-Dunán;“ „A budapesti álióhid tárgyában“ „A vaskapui ügyben“ Bírálata Beszédes országos csatornájának“ stb. Székfoglaló értekezése, melly az akad. évkönyvek V. kötetében foglaltatik, „A Berettyó közhajózhatóvá tételét“ tárgyalja; ugyanott olvasható jeles értekezése „A sebességek fokozatáról folyóvizeknél. “ Kéziratban maradtak az akadémiai ülésekben olvasott: értekezései „Egy duna-tiszai csatorna mi módon eszközölhetéséről a vasutak- és csatornákról.“

Vásárhelyi Sámuel, orvos, ki illy czímű könyvet: „Az egészséges hosszú életről való szabad elmélkedések“ Kolosvár, 1792.

Vásongyi Márton, Vadosfai prédikátor, magyarra fordítá Franck A. „Szentirás szerint való életnek reguláit egy toldalékkal bővítve kiadá Halában, 1711. Tőle van iUy című munka is: „Súlyos papi terh.“ Jena, 1726.

Vatthay Ferencz, 1605-ben nagy atyjának, atyjának és saját életét írta meg. A munka, mellyet Ponori Tewrewk József 1838-ban adott ki, nagyon érdekes.

Veber János, szül Sopronyban 1806. jul. 11-én; a gymnasiumot ott végezte, a philosophiát és jogot Posonyhan. 1828. Bécsbe hivatott nevelőnek Eszterházy grófi családhoz, írói pályáját ott kezdette a hulló csillagokról! értekezéssel, tnelly a bécsi „Archiv“ban jelent meg, mire majd valamennyi bécsi lapok közlöttek dolgozataikat. 1839. maga nyert engedélyt az „Actionar“ című folyóirat kiadására. 1840. Pestre hivatott mint a Duna-tiszai-csatorna-társaság titoknoka. Itt mint magyar író lépett fel az akkor virágzó „Magyar gazda“ című folyóiratban és később a „Világ“ című pol. lapban gróf Dessewffy Aurél vezetése alatt. 1842/4 mint egy förendű család képviselője a posonyi országgyűlésen jelenvolt, hol gr. Dessewffy Emil megismerte; mint a Budapesti Híradó munkatársa értekezett a vizi utakról, vámszabályzatról és anyagi érdekekről stb. A vámszabályzati csikkek egy külön könyvben is megjelentek. Átalában M mérsekelt haladók táborában a hazai reform minden irányában serényen működött. Mikor a vasutak a vizi utakat háttérbe szorították, feloszlott a Duna-tiszai-csatorna-iársaság, és Veber a budai hegyekbe beteges családjával visszavonult, hol a „Magyar Gazdában“ fejtegetett elméleti Eszméit gyakorlatilag kivivén, a Sashegy kietlen pusztaságát gyümölcskertté átalakította, hova most a budai közönség, miután Scitovszky bibornok és hg.-prünás engedélyénél fogva e helyen kápolnát nyitott, mintegy bluesura járván, örömmel élvezи a főváros szép környékének ezen legújabban fel-fedezett pontyának kelleméit. 1848. május 4-kén a köz-lekedési ministerium titoknokává neveztetvén ki István főherszeg által, sashegyi rusticatioja félhet szakítatott, de

csak rövid időre. Az új kormányrendszer alatt 1849-ben későé szentelni a közügyek bőtudományát és szakismerettel párosult tevékenységét; ugyanis a dunai-tiszai csatorna-társulatnál dicsérettel viselt titoknoki hivataláréi, nem különben a Világ, később a Budapesti Híradó pol. hírlapnál töltött működéséről a nevezett társulat és hírlapok vezetői által fényes bizonyítványokkal láttatván el, 1849. nov. 1-jén b. Geringer polg. kormányzó által az építészeti ügy rendezésével megbízott választmány tagjává neveztetett. 1851. mart. lákén a magyarországi cs. kir. helytartóság által a pesti színpadokon adatás végett megengedendő színművek bírálása ruháztatott reá. — 1851. mart. 1-jén a magyarországi helytartóság titkáravá; 1852. zug. 30^{án} a pesti rendőrigazgatóságnál föllállított könyvvizsgálói bizottmány elnökévé; végre 1855. jen. 18-án es. kir. rendőri főhatóság tanácsosává a budapesti rendőri igazgatóságnál neveztetett. 1850. kiadta a Magyarországra vonatkozó újabb törvénytárat ezen cím alatt: *Codex der nenen Gesetze*,[“] melly eddig a VII. kötetig terjed. 1851-ben pedig megjelent tőle: „*Ungarn in seinen nenensten Vérhütöimén und Einrichtungen*”, mellyhes organiós törvények és hivatalos adatok nyomán Magyarország újabb térképét csatolta.

Vécsey József, kápolyi ref. prédikátor, hat kötet predikátziót hagyott hátra németből fordítva, illy címmel: „A kereszteny erkölcsi tudomány renddel predikátziókban fogalva.“ Győr, 1796-97. 8dr. 400 és 438 1. Másik két kötet Györben, 1798—99. jelént meg. 8dr. 458 és 564 lap. Ötödik és hatodik kötet u. o. 1800—1808. 482 és 4521.

Vecsei P. István, „*Magyar Geogrpphiát*“ írt, melly 1741: Pécssett, másodszor Z an áthi József által bővítve és javítva Nagy-Károlyban jelent meg 1757. 8d. 435 l.

Vecsey Sándor, szül Tatában. Alsóbb iskoláit helyben a kegyesrendiekknél, a felsőbbeket a pápai ref. főiskolában végzé. Mint joggyakornok fen vétlt a 1847-iki országgyűlésen honnan visszatérvén, kir. táblai jegyzőnek

esküdött föl, a az igazságügyi ministeriumnál lett fogalmazó. Pápán az pttan virágzott képzőtársulatnak tagja, a mint ilyen az „Estikék“ című helyi lap szerkesztője volt. „Fűz alatt“ című kis románcán a képzőtársulat által kiadott „Tavasz“ című zsebkönyvben jelent meg. A nyilvános lapok közöl a Pesti Divatlap közlé legelőször „Temetés“ című szép költeményét; azóta majd minden laphoz tőle költeményéket, mellyeknek nagyobb részét összeszedve „V. S. költeményei“ cím alatt 1855-ben Jókay Mór boosátá közre.

Vedres István, szül. Szegeden, Csongrádmegyében 1763. Iskoláit szülőföldén és Pesten végezte. „A sokoldalú ismeretekkel ékeskedő s mérnöki oklevéllel koszorúzott fiú tanpályájáról hazai érkeztekor Szeged város-nagy örömmel fogadta keblébe, s nem sokára főmérnöki állomással tisztelte meg. A gyakorlatilag műveit, gyors felfogása s fáradhatlan munkássága férfi egyetlen alkalmat sem mulasztott el, mellyben embertársait tanácsával támogatni, szülőföldje jólétét előmozdítai s hazája boldogságát emelni képes volt; mi által azt vivta ki, hogy azoknál, a kik őt ismerték, mai napig áldásban él emlékezete. 1808-ban a Tisza balpartján, Szeged átHenében 3000 holduyi posványságnak (3000 öl hosszú, 3—13 öl széles, 1—3 öl magas töltés által) kiszáritására s közhasznúvá tételere fordítá figyelmét, Vedres-házát alapítván, mellyet ámbár 1813 és 1816-ban a Tiszaár dúló ereje egészen elborított: de V. csüggédetlen buzgalma által újra annyira helyreállított, hogy 1830-ban, midőn a tavaszi árjöngás városok-, falvak-, rétek-, vetéseket megsemmisített, nemcsak Vedresházát tartotta fön, hanem Szeged város birtokait is szerencsésen megmenté. Számos emberbaráti tettének s tudományos ismeretének hire nemcsak az egész hazában viszhangzott, hanem annak határain túl is elhatott; minél fogva többt. vármegye őt táblabírósággal, a cs. kir. bécsi és brünni gazdaságtani társulatok tagsággal tisztelték meg. A magyar irodalomnak nemcsak kitűnő pártolója, de munkás bajnoka is volt. E mellett tanúskodnak egyebek közt következő jeles munkái: „N. ez. k. Szeged vá-

rosa megnagyobbítandó tanácsháza talpkövének letétele alkalmatosságára készült versek 1799. észt. Kisasszonyhava 30-ik napján, Vedres István által. Pesten, Füskuti Landerer Mihálynál. „A Tiszát a Dunával összekapcsoló új hajókázható csatorna stb.“ Rézre metszett Plánommal. Szeged, Grün Orbánnál 1805. Ugyanezen munkát németre fordítva adá ki Sztankovics Miklós kegyes rendi áldozár s a szegedi feltanodában a történelem tanára, 1805-ben. — „A Hazának szeretete avagy Nemes Szeged városának a törökötől való visszavétele. Egy négy részből álló Vitézi Játék.“ Szeged, 1805. — „A Magyar nyelvnek a magyar hazában való szükséges voltát tárgyazó hazafiul elmélkedés.“ Szeged, 1806. „Egy nemzeti jöszág, melly Magyarország és hozzákapcsolt tartományok számára szer készített.“ Szeged, 1807. „A nemzeti jöszág szerzőjének Vedres Istvánnak a bankó-czédulákat elenyészettetéséről való vélekedése.“ Közrebocsátotta T. Na. Csongrád V. Főadószedője és több Ns. V. T. Bírája Botka Ferenc Szegeden, Grünél 1807. — „Stephaní Vedres Dissertatio de Fundo publico in Commodum Regni Hungáriáé et Provinciarum eidem adnexarum erigendo. Ex Hungarieo Latiné reddita, et Animadversionibus illustrate per Jós. Baeilium Salamon e S. Piis, AA. LL. et Phil. Doct. Hist. Univers, et Pragm. P. o. Szegedini. Grün. 1809.“ — Écska rövid Rajzolatja V. I. által, Pesten Trattner Mátyás betűivel 1807. — „A Szegedi Múzsák százados ünnepe. V. I. által. Szegeden, 1820.“ — „A magyar nemzeti lélekről egy két szó. Irita V. I. Szegeden, nyomt. Pesten Trattner M. 1823.“ — „üröm Dali, mellyet ökegyelmes sége gróf Brunszvik József urnák stb. T. Ne. Csongrád vm. Fő-Ispánsgába való beigtatására 1696. észt. Szent György hava 12-ik napján Szegváron lett pompás bevezetetté alkalmatosságára készített V. I. Szegeden. Pesten, Landerer Mihály betűivel 1796.“ — „Az 1805-ik észt Fölkelő nemes magyar sereg Vitézi Dalija, irta V. I. Szegeden Grün Orbán betűivel.“ — „A sivány homokság haeználhatása. Sz. k. Szeged városának javasolta V. I. nemes Magyarországon

hiteles, és azon hír. Város Esküdt földmérője; egyszersmind Morva országban a Földművelést s annak természetét Es-mértető Brünni cs. kir. Társaságának Tagja, Szeged, Grün. 1825. — Ezen munkás és közszeretetben álló férfiú, ámbár nemzeti érzületében némileg túláradó, minthogy haladott korában egyedül magyar gyártmányú posztóból viselt öltözetet, és bort csak „magyarká“-nak nevezett szőlő nedvéből készültet ivott; de a vallásosságnak buzgó ápolója és terjesztője volt. 1823-ban a tiszai töltések nyugati végén 8 öltönyi magas keresztet állított e felirattal: „Vedresháza Pártfogójának,“ — melly csinos villámhárítóval is el volt látna. Ennek fölszentelési évnapját, Sarlós Boldog-Asszony ünnepét, a pusztai néphez mondandó egyházi beszéd által kívánta megtartatni. Az ünnepély, végzésében a környék hirnevesb egyházi szónokai vettek részt. 1830-ban Riczó Bonaventura sz.-ferencz-rendi áldozár mondott beszédet eczím alatt: „Az emberi tehetségek tükrémelly nyomtatásban is megjelent Szegeden. — Midőn az emberiség és nemzetünk szere tetetől áthatva a közjó előmozdításán lankadatlan igyekezet tel ekként mindegyre fáradozott, érdemekkel teljes életét, miként a régi temetőben sírkövén olvassuk, bevégezte 67-dik évében, Szent-Andráshóban, 1830-ban.

Vég Mihály, kecskeméti származású, 1535-dik év kö rül irt egy szent éneket, melly a reformátusok régibb éne kes könyvében a 115. szám alatt így kezdődik: „Mikoron David nagy búsultában.“ A verssorok első betüi kiadják nevét latinul. Kiadta legelőször Gönczi Fabrioius György 1592-ben Debreczenben. Azóta pedig többször kinyomatott ugyanazon könyvben.

Werbőczi István, öröknévű első jogtudósunk szüle téshelyére nézve történetíróink sok ideig kételyben voltak. Némellyek Severini János „De veteribne incolis Hungáriáé cisdanubianaé“ (Sopron, 1768.) című munkája után indulva, Nógrádmegyében, mások Hontmegye Verbócz vagy Varbócz nevű helységében születettnek mondják. Homoród-

Szentpáli, ki Werbőczi Tripartitumát versekbe foglalva fordító, munkája előszavában mondja:

„Werbőczi Istvánt is Küküllő vármegye
Szülte Szőkefalva, és Adamos völgye,
Övé volt szent Márton-Borzás, Majos-hegye,
Désfalva, Kápolna, Dombé, Pánat, Enye.“

Mindazáltal ez is tévedés, mint azt Szirmai Antal „Notitia Comitatus Ugochensis“ című, Pesten 1805-ben megjelent munkája 78. és következő lapjain mutatja: hogy t. i. Werbőczi Ugocsamegye e nevű falujában 1460 körül született. Atyja, János 1462-ben kir. táblai ügyvéd, anyja Deák Apolonia, Adami Deák ugocsai szolgabíró leánya vagy buga volt; melly család és név rokonságban volt Zápolyacsaláddal. E körülménynek tulajdonítandó, hogy Zápolya János olly nagy gondot fordított Werbőczi István kíképeztetésére Végezve a budai tanodákban tanulmányait, hol Zápolya-Deák Imre és István közbenjárására Mátyás király kedvezésében részesült, joghallgatás végett Bécsbe, s innen Romába küldetett. Haza tér vén, a gyakorlati térré mint írnok lépett a kir. cancellariánál, később királyi főtörvényszéknél, azután az erdélyi főkormányszéknél, végre az ország bírásnál viselt jegyzői hivatalt; 1505 körül pedig ország bírói helytartóvá nevezteték. Mindezen hivatalokat fejedelmének legnagyobb megelégedésére, hazájának javára tölté be, annyira, mikép neve, tehetsége és szorgalma ország szerte elhíresedék.

Ezen foglalkozásában tapasztaló, milly hiányt szenved az igazság-szolgáltatás írott törvény könyv hiánya miatt. A bírák ugyanis, a királyok néhány alkotmányos okleveleit kivéve, ítéleteiket merő szokásokra és hagyományokra alapítók, mint azt Ulászló király maga, Werbőczi Tripartitumához csatolt helybenhagyó levelében bőven megfejt. Az ország rendel sürgetők a királyt, hogy e bajnak királyi tekinthetével elejét vegye. A különben igazságszerető király a rendek e méltányos és jogos kíváнатét, nem tudni mi okból, az ország nem csekély hátrányára, csak későn, teljeeíté.

Hosszú tanácskozás e többszöri elnapolás után végre jogtudományáról már ismeretes Werbőczi István bízatott meg, hogy a terhes munkát az ország alkotmányos leveleiből és szokásaiból összeállítván, füzetekre és czímekre oszsa. Elkészülvén a munka, haladék nélkül szakértők által megvizsgáltatott, s jónak találtatván, 1514-ben az országgyűlésen mint országszerte érvényes törvénykönyv megerősített. Nem volt egyéb hátra, mint a munka kínyomatása, mit azonban különféle akadályok miatt eszközölni nem lehetett. A király ugyanis minden egyes jegyének saját pecsétjével megerősített példányt akart ajándékozni, melly tervét Bécsben Miksa császárnál s a lengyel királynál hosszabb ideig tartott mulatósá miatt elhalasztó, s midőn visszatért, kevés idő múlva meghalt. Ennek következtében a munka még egy ideig kiadatlan hevert, miglen Werbőczi királyi személynökké neveztetvén, azt saját tekintélyének rovására akkép, mint az már orezággylésileg helybenhagyatott, először Bécsben 1517-ben kinyomatá illy Czim alatt: „Tripartitum opus juris consuetudinarii inelyi regni Hungáriáé: per magistrum Stephanum de Werbewcz personalis praesentiae regiae raajectatis locumtenentem: accuratissime editum: Impressum Viennae Austriae per Joannem Singrenium. Anno Domini MDXVII. Octavo die Maji.“ A gót betűkkel nyomatott s sajtóhibákban bővelkedő első kiadást 1545-ben egy másik javított kiadás követte, „Várttaj Pál esztergomi érsek által eszközölve. Így a magyar jogformának alapja meg volt vevve s olly tapintattal kidolgozva, miszerint Werbőczi az azontuli törvényeink alkotásában minden irányadó volt. Azontúl mindenannyiszor tokélyesbitve számos kiadást ért, s az országban divatozó minden nyelvre lefordítatott. Magyarra legelőször Veres Balás, Bihar vármegye jegyzője, fordító les kiadta Debreczenben 1565-ben. Azontúl magyar nyelven is több bővített és javított kiadást ért. Werbőczi a már elősorolt, s különösen roppant történet-ismerettel írt munkája által szerzett érdemein kívül, a haza ügyei körül kifejtett buzgólkodása s

erélyessége miatt is örök hálára kötelező az utókort. Midőn a török roppant erővel közeledek határaink felé, szerencsétlen Lajos királyunk megbízásából ő saját költségén utazott Romába X. Leó pápához segítség eszközlése végett. Ezen hazafiú készségéért Zólyommegyében Dobrovina várat és uradalmat nyéré jutalmul. Melly birtokától később a Zápolya-féle mozgalmak következtében a császári párt által megfosztatott. 1525-ben a Rákos mezején tartott országgyűlésen Werbőczi volt az első, ki a király környezői ellen kikelt, s indítványozá, hogy a rendek Hatvanban gyülekezzenek össze tanácskozásra, miután előbbi helyökon a jelen volt királyi hivatalnokok által mindenben gátoltatnak. Itt Werbőczi remek beszédben adá elő az ország sérelmeit. Ennek következményei hazánk történetéből ismeretesek. Werbőczi, kit a hatvani gyűlés nádornak kiáltott ki, később a király által javaitól megfosztatott és haza ellenségeinek nyilvánítottat. E miatt Zápolyához Erdélybe menekült, hol a fenebbi versben megnevezett javakat nyeré adományul. A szerencsétlen mohácsi ütközet után Werbőczi folytonosan Zápolya pártján maradt, ennek sorsában osztozott, s az országban legfőbb hivatalokat viselt Több irataiból kitetszik, hogy Zápolya cancellárja volt, s folytonosan a Zápolya János és Ferdinand közti béke létrehozásán fáradozott. A béke megkötése után öt küldé Zápolya, Zsigmond lengyel királyhoz, hogy Erzsébet herczegnőt számára nőül megkérje. — Zápolya János halála után, ennek nejével és csecsemőjével Werbőczi Sólymán Zoltánnál keresett menedéket, s midőn a törökök Budát is elfoglalták, a kormányzó basa Werbőczit csekély fizetés mellett arra kényszeríté, hogy Buda város bírójává legyen, melly minőségében sok nyomort és bántalmat szenvédett; a többi közt egyik szolgáját a törökök, szeme láttára agyonverték, a nélkül, hogy e miatt csak föl is szólalhatott volna. Végre sok szenvédés, hazája pusztulása fölötti kesergés és bánat után a nagy tudományú férfiút a halál menté meg a végső nyomortól, 1541-ben. Hogy orozva méreg által a törökök dü-

hének esett áldozatául, arról több történetíró tesz tanúsa-got. Eltemettetett minden szertartás nélkül a budai temetőben. Neje körüléről mitsem tudunk. Egyetlen fia Imre, János király alatt tolnai főispán volt s a haza iránti szeretetét több csatákban bebizonyítá; de hogy ez utód nélkül halt el, bizonyítja azon körülmény is, hogy korunk Werbőczi nemzet-séget csak e két férfiú híréből ismeri.

Veres Balázs, Bihar megye jegyzője és Nagyvárad vá-rosi főbíró. Első volt, ki Werbőczi István hármas könyvét magyarra fordította s kiadta Debreczenben 1565. illy czím alatt: „Magyar Decretum kytWeres Balas a deákból, tudni illyk a Werbewczy István Decretumabol magyarra fordi-tott.“ Ajánlva van II. János királynak.

Veres Dávid (szendrei), írt egy tankönyvet illy czímmel: „A statistika tárgyainak és tanítása módjának meges-mertetésére vezető útmutatás.“ Eécs, 1797.

Veres Gáspár neve alatt megjelent „Szép História két nemes ifjának barátságokról.“ Kolosvár, 1577.

Veres László, debreczeni tanár, szül. Várkonyban, Ba-ranyamegyében 1810. dec. 24. én; atya iskolatanító volt. Elemi kiképzetétet atyjától nyerte; tanulását a csurgói gymnasiumban folytatván, Debreczenben végezte főbb iskoláit 1831 — 7-ig, s itt előbb egy évig az első szónoklati osztály, azutáni évben pedig az első évi philosophusoknákk mathesis és történelemben! oktatásával bízatott mcs 1838-ban b. Vay Lajos fia, Béla nevelését vállalván el, 1839 őszén külföldre ment s Berlinben másfél évig tanult a kir. egye-temben, s a Dicsteweg kormányzása alatti tanító-képezdét rendesen látogatta az egyetemi testgyakorlati intézetben, s az angol, fráuzia nyelvek tanulásával képezé ki magát fon-tos pályájára. Nevelői pályája ezután 1841 — 1850-ig tartott; nevendékel ifj. b. Vay Miklóssal beutazta Németországot, Belgiumot, Hollandiát, Franczia- és Angolországot. 1851. Parisban tartózkodása alatt hívták meg a debreczeni fő-iskolába a neveléstan és francia nyelv tanszékére, melly-hez az elemi iskolák felügyelősége is kötve van; a meghi-

hívást elfogadta s állomását 1852-ben foglalta el. Munkái: „Földrajzi tanítás harmadik folyama, a polgári földrajza.“ Pest, 1846. — „Tammódszerű (methodicus) számtanítás. Debreczen, 1856. „Gyakorlati számoláskönyv.“ Debreczen, 1856.

Veres Mártonról fenmaradt: „Eliza, avagy mílyennek kell lenni az asszonynak?“ (Fordítás). Posony, 1803. 8dr. 365 lap.

Veres Mátyás, dialógust írt e cím alatt; „Egy kárholzatra szakadt gazdag test és léleknek egymással való beszélgetések.“ Bécs, 1636.

Veres Mihály, „A jó gazzasszony“ ez. alatt házi asszonynok számára írt oktató könyvet hagyott hátra. Második kiadás. Posony, 1797. 8dr. 214 1.

Veresmarti Mihály, szül. Baranyamegyében 1570 körül ref. szülőktől. 38 éves korában Pázmány Péter által sok másokkal ő is a kath. vallásra tértetett nemcsak, hanem hitének bátor és buzgó bajnoka lett. 1610-ben az egyházi rendbe felvétetett, s már 1629-ben Pázmány alatt és 1638-ban Lósy alatt tartott zsinat határozatait mint posonyi kanonok és báthi apát írta alá. Írt több könyvet, melyek hitszilárdsgágának, buzgóságának és áhitatának megannyi bizonyítványai. Munkáinak czírnei ezek: „Tanácskozás, innellyet kelljen a különböző vallások közül választani.“ Posony, 1611. Másodszor Meisnerhez intézett felelettel bővítve. U. o. 1612. Harmadszor egy toldalékkal 1640. „Intő és tanító levél, melyben a régi kereszteny hitben a hatainkat erősíti apáturok.“ U. o. 1639. 12dr. 250 tömött lapra terjedő munka; ajánlva van Pázmány Péternek, kinek az ajánló levélben bálát mond, hogy előtte a kath. hitignzságokat föltárta. — Továbbá tőle van: „Az eretnekeknek adott hitnek megtartásáról, és az Istennek adott hitnek megtartásáról.“ U. o. 1641. 8dr. 100 L „Az isteni tiszteletnek tiszta tüköre.“ U. o. 1638.

Verestől György, kolosvári ref. tanár s végre superintended egy kötet temetési és lakadalmi verset adott ki Kolosvárt, 1781. Azonfölül tőle van illy című

munka is: „Némelly erdélyi nagy uraknak halálok után is virágzó emlékezetük“. Két kötet. U. o. 1783. 8dr. 963 1.

B. Wesselényi Anna; b. Wesselényi Miklós Barkóezredbeli százados és Cserei Ilona leánya, gr. Bethlen Lajos hitvese, lefordítá Stapfer F. oktató könyvét s kiadta illyczím alatt: „A kereszteny vallásra való útmutatás“ Kolosvár, 1774. 8dr. 200 1. Anna unokája volt Dániel Polixénának és kisunokája Petróczi Katalin szintén írónnaknek.— Ennek nővére:

Hadadi b. Wesselényi Mária, gr. Teleki Adám hitvese. Sarasa Alfons eredetije után magyarítva kiadd: „Szüntelen való örvendezésnek mestersége“ Kolosvár, 1784. 8dr. 430 1. Meghalt 1786-ban, midőn is férje emlékére gyászverseket írt és nyomatott.

Báró Wesselényi Miklós, hatalmas országgyűlési szónok, a magy. akadémia igazgató és tiszteleti tagja, fia a hasonnevű apának, — ki a középkori ökölgogra emlékeztető erőszakoskodás miatt börtönben is sínylett, a mellett azonban a nemzeti ügyek körűi nem csekély buzgóságot tanúsított, — és Cserei Júliának, szili. 1797-ben a család zsibói várkastélyában. Kiképezetét Pataky nevelőjétől nyeré, ki az atyjától öröklött vad szenvédélyeit mindenkép szelídíteni igyekezett. Ifjú éveiben deli lovaglás, ügyes vívás és ezéllövés által tünt föl. A politikai küzdtéren 1818-ban lépett föl; megyéről megyére járt izgatni az akkor kiadott úrbéri összeírások és kormányrendeletek ellen. 1823-iki mozgalmak következtében leginkább a politikai reform körről buzgólkodék. Ugyanekkor megbarátkozott Széchenyi Istvánnal, ki akkor mint huszártiszt Debreczenben állomásozott, s vele egy pályán járt az újabb időkig. Vele utazott a külföldön, nevezetesen Német-, Franczia-, Angolországban és Amerikában. Hazájukba visszatérve mindenketten megkezdték reformátor! szerepüket, minden igyekezetüket társas körök, egyletek és irodalom útján a nemzet fölébresztésére és emelésére fordíták; később azonban elvileg meghasonlottak egymással, nyilvános vitáikban keserű szemrehányás-

sal illették egymást. Hogy az eszélyes és mélyen gondolkodó Széchenyinek volt igaza, megmutatta a következés. Wesselényi politikai hírének fényszakát az 1830 és 1834-iki országgyűlések alatt élte le, mikor a felsőházi ellenzéknek vezére volt a egy. szónok sem részesült több kitüntetésben mint ő. Azonban ekkor csillaga is letűnt; a nyilvánosság és szólásszabadság terén több rendbeli botránynyal összekötött visszaélésekért pörbe fogatott, s miután még makacekodék is, börtönre ítéltetett. Egy ideig a budai várban volt elzárva, honnan azonban egészsége tekintetéből szabadon bocsátott és engedelmet nyert, hogy fogsa idejét Grüfenbergben tölthesse. Innen csak 1839-ben a kihirdetett átalános amnestia után tért vissza Erdélybe roncsolt egészséggel, s mi legsajnosabb, fölválton. Azonfelül politikai befolyását is egészen elveszti; ő maga is polgári halottnak hirdető magát. A milly nagy hatása volt előbb izgató beszédeinek, szintolly kevésre méltatták most tanácsait. 1843-ban Lipcsében közrebecsítött „Szózata a magyar és szláv nemzetisége ügyében“ a pusztában hangzott el, sőt gunynyal találkozók. Az abban foglalt érett tanácsait előbbi bálványzói időnkivülieknek s megtört, elcsüggédte lélek ábrándjainak tárták. 1848. mart. 15-ike után Pestre sietett; barátai tanácsára elvállalta megyéjének főispáneágát s a magyarországi felsőházban a forradalmi eszmék s tények ellen küzdött, de sikeresen nem. mindenütt gunynyal találkozott, népszerűsége teljesen elmallott; minek következtében jónak láttá hazájából Griifenbergbe vonulni, s a forradalom lefolyása alatt ott lakott. 1850-ben tért vissza Pestre, de már hazajövet a gózhajón tüdőgyuladásba égvén, partraszállása után nem-sokára maghalt. — A fenebb említett szózatán, és számos hírlapi vezérczikkein kívül nyomtatásban bírunk tőle: „Balitététekről.“ Bukarest, 1833. „A régi hires méneseik egyike megszűnésének okairól“ Pest, 1829. „Teendők a lótenyészés körül.“ Kolosvár, 1847.

Wesselényi Zsuzsanna, neje volt gr. Teleky Adám tábornoknak, anyja az ifj. Teleky Adámnak és ekkép napa

az előbb említett Wesselényi Máriának. Két művet fordított francziából; az elsőt Fenouillot Falbaire után illy czím alatt: „A gályarab, vagy jutalma a fiúi vagy magzati szerezetnek/” Dráma, öfolv. Megjelent Kolosvárt, 1781., és másodszor u. o. 1785. A másikat fordítá Lilleton György után illy czímmel: „Szent Pál apostol megtéréséről és apostoli hivataljáról való jegyzések, a kereszteny vallás igazságainak megmutatására.” Kolosvár, 1786.

Veszelszki Antal orvostól bírjuk a következő műveket: „A növevény plánták országából való erdei és mezei gyűjtemény.” Pest, 1798. „Száz esztendős kalendariom, vagyis az esztendőnek 12 hónapjaira alkalmazott falusi gazda.” Buda, 1799.

Veszprémi István, Debreczen város tiszti orvosa, szül. Veszprémben 1723. aug. 13-án. Atyját Csanádi Istvánnak hívták. Tanult Pápán, Sopronban, Besztercebányán. 1743-ban Deb re ezen be jött tanulni, s itt 1751-ben seniorságot is viselvén, 1752-ben külföldre indult, s előbb a helvét, majd a hollandi egyetemeket látogatta meg, utóbb. Londonba ment s itt végezte be az orvosi tudományok tanulását. Az orvostudorságot Utrechtben nyeré el; hazatérvén, Posonyban újolag vizsgálatot kellett kiállanía, s azután Debreczen és vidéke híres orvosa lön. Orvosi érdemeiért 1761-ben Mária Therezia gyémánttal kirakott arany érdempénnzel jutalmazta meg. 1768-ban Debreczen város tiszti orvosává választatott. Meghalt 1799. mart 13-án élte 76-ik évében. Munkái magyar, latin és német nyelven írvák, s ezek nevezetesbjei a következők: „A magyarországi kereszteny királyoknak historiája versekben foglalva” Bécs, 1752. „Kisded gyermek neveléséről vajó rövid oktatás” Kolosvár, 1760. „Bábamesterségre tanító könyv.” Debreczen, 1706. Legelső e nemben magyar nyelven. „Gazda ember könyvecskeje.” Szeben, 1768. „Succincta medicorum Hung.'et Transilv. Biographia.” 4 kötet. Lipcse és Bécs, 1774—87. „Magyarországi 6 különös elmélkedések,” u. m. a szent koronáról; a magyar királyné vizéről; a legrégebb magyar gram-

matikáról; némelly régi magyar királyoknak ritka pénzeikről; a magyarországi szőlőtökében nött aranyról; a magyarországi régi orvos doctorokról. Posony, 1795. „*Luctue Pannoniae*“ némelly toldalékokkal. Posony, 1799.

Vezerle Ignácz, hittudor és tanár, szül. Pápán 1803-ban. Tanult szülőhelyén, Pesten, Györött és Szombathelyen. Mint veszprémmegyei papnevendék a hittudományokat egy évig Veszprémben, s négyig a bécsi Pazmaneumban hallgatta. Mint pályavégzett Bécsbe, a sz. Ágostonról nevezett felsőbb áldozári intézetbe visszaküldetett, honnan 1828-ban mint hittudor tért vissza, s Veszprémben, a papneveldében tanulmányi felügyelő lett. mint illyen a szentszéki jegyzőhivatalt is viselvén. 1832-ben plébánossá neveztetett Ács-teszéren, honnan félév múlva Kopácsy József püspök által Veszprémbe erkölcs, pásztorkodás, elemi oktatás és neveléstan tanárául meghívott. Azóta 23 éven át mint tanár, házasság védő, szentszék! ülnök és a pesti bittudományi kar bekebelezett tagja működik; ez utóbbi címmel tudta és folyamodása nélkül tiszteltetett meg. Rendes teendői mellett mindenkor legkedvesebb foglalkozása volt az Isten igéjének hirdetése. — Munkái: „A nyilvános isteni tisztelet és haza boldogsága“, koszoruzott pályamunka. „A nagyhéti ajtatosság“, kézikönyv katholikusok számára. „Szent István első apostoli király mint népének első nevelője“, egyházi beszéd, mellyet Bécsben a capucinus atyák templomában mondott a nemzeti ünnepen 1840-ben. Vannak beszédei Szalay gyűjteményében. Megjelentek Veszprémben ünnepi, alkalmi és böjtí szent beszédei.

Vidovics Ágoston, szül. 1794. Dunapentelen, Fehér-megyében, polgári szülöktől. Alsóbb iskoláit Székesfehérvárott végzé, a bölcsészeteket Györött Innent Veszprémben kívánt az egyházi rendbe fölvétetni. Elvégezvén a theológiai cursust, 1814-ben fölszenteltetett és kilencz évi káplánkodás után a kovácsi! plébániát nyerte. — Vidovics is, mint Ruszék ellensége volt a szóujitásnak, de igen mérsékelt. „A

Neolog „czím alatt alapos magyar nyelvészeti tankönyvet bocsátott közre.

Wilfinger Ernő János, szül. Sopronban 1745-ben. Iskoláit ugyanott kezdd, végezte Posonyban és Jenában. Dömölkön lett másod prédkátor, azután Kapolcsra és onpan Sopronba hivatott, hol életét 1803-ki aug. 8-án végzé be. Kinyomatott műve ez: „Az úgynevezett Dunántúl való kerületben levő aug. conf. tartó Ekkleesiáknak múlt két században élt Főigazgatójainak, avagy Superintendenseinek rendje.“ Sopron, 1796.

Viekl Pál, Mármarosban hosszumezei ref. prédkátor. Munkája: „Mennyei épület, avagy: Az örökk idvesség építésének díszes alkotványa.“ Kolosvár, 1767.

Ivánkai Vitéz Imre, Dusch után fordítva kiadá: „A tiszta és nemes szeretet ereje (Orestes és Hermione)/* Kassa, 1789, 8dr. 398 1.

Vitkóczi Mátyás „Három nyelven szóló magyar Grammatikát“ adott ki Kassán. Második kiadás. Pest, 1797.

Vitzai Anna, cz. Klára rendű zárdaszűz, szép könyvet hagyott hátra „Elmélkedések és lelki foglalatosságoknak könyve“ czím alatt. Nagyszombat, 1720.

Vízaknai, máskép **Bereczki György**, szülővárosától nevezé el magát. Sok ideig ref. prédkátor volt Kolosvárt Magyarul tanköltémenyeket írt a boncztanról hexameterekben (1595.). — Más munkája:; „Az keresztyény tudománynak egynéhány főarticulusáról való könyvecske“ czím alatt megjelent „Siczbén“; melly név alatt némellyek szerint Szécsény, Sándor István szerint pedig Schütz (Lövő, Vasmegyében közel Németqvárhoz) értendő. 1593-ban.

Zabka Márton, rosnyói kanonok, szül. Rosnyón 1785. nov. 11-én. Elemi s gymnasialis tanulmányait szülőhelyén, a philosophiát és theologiát mint nevendékpap Nagyszombatban végzé, s 1808-ban pappá szenteltetett. Előbb Polomkán és Rimaszombatban mint segédelkész, később Szent-Endrén és Szilason mint plébános, az utóbbi helyen egyszersmind mint tornai kerületi alesperes míveié az Úr szol-

lejét. Innen Rimaszombatba tétetett át mint plébános, kerületi alesperes és később ez. kanonok. E helyen, hol az evang. és ref. elem túlnyomóbb mint a katholikus, alapítá meg Zabka hírnevét szívreható és bölcs egyházi szónoklata által. Beszédeire a protestánsok és katholikusok egyiránt nagy számmal gyűltek egyhe, mit némellyek annak tulajdonítottak, hogy az ev. és ref. templomokban akkoron gyenge szónokok működtek. A város más ismert hírű szónokokat választott lelkészük, s dicsekedve mondák a prot. előljárók Zabkának, hogy immár az ő szónoklatát nélkülvhetik. Zabka a két lelkész beköszönő beszédeit meghallgatta, s rövid idő alatt egy kötetnyi czáfolatot írt illy czím alatt: „Rimaszombati beköszönő beszédeknek taglalatja“ (1837.); melly jeles polémiái mű átalános figyelmet gerjesztett. 1842-ben valóságos kanonok és seminariumi igazgató lett Rosnyón; jelenleg éneklő kanonok ugyanott. Fenebbi munkáján kívül nyomtatásban megjelentek: „Planctus valedictorius.“ — „Schwartner Imre egyházi beszédeinek vizsgálatja.“ 1836. „Főtisztelendő Szokol János által bemutatott másodzsenge és hálaáldozat alkalmával mondott egyházi szózat. 1838.

Zai Sámuel, „Magyar Mineralogiát“ adott ki Komáromban, 1791.

Zalányi Péter, felvinczi ref. pap, Marmontel „Belisáját“ fordítá magyarra. Kolosvár, 1773.

Zalár családi néven **Hizli József**, költő, szül. Gyöngyösön, Hevesmegyében 1825. Végezvén ugyanott a gimnasialis osztályokat, az egri papnevendékek közé főlévett; a bölcsészét és a hittudományok bevégeztével egy évig a jogot hallgatá. Felszentelése előtt lelépett az egyházi pályáról. A forradalom alatt historiograph volt Damjanics táborában. 1850 óta Gömör- és Hevesmegyében, Pesten és Becsben neveléssel foglalkozott. Jelenleg Pesten Szentes József fineveldéjében a történelem tanára. — Költeményeivel még a forradalom előtt lépett föl családi neve alatt a Pesti Divatlapban. Néhány verset Hunfi álnév alatt is írt

1849-ben egy füzet verset adott ki „Szabadságdalok“ cím alatt. 1855-ban összes verseit egy kötetben „Zalát költeményei“ cím alatt Vakot Imre adá ki. Azóta keveset irt. E kevés közt azonban van egy szép balladája „Bánk bán“ cím alatt az Erdélyi Múzeumban; melly sajátságos hangja és formájánál fogva' meglepő. Vahot Imre „Magyar írók pályakönyvénben ő nyeré el „Samyl hazája*“ című remek költeményével a lyrai versekre kitűzött jutalmat. — Zalár költeményeiben a hazafűság borongása, magas képzelem, s mély érzés nyilatkozik.

Zechentuer Antal, szül. Budán s a csehországi kormányzóságnál bivataloskodott. Munkája: „A magyar Anakreon,” mellyet egyenesen görögöből fordított. Prága, 1785. Fordított színműveket is; illyenek: „A hitető Mahomet“ szomj. „Gcklen Adelaida“szomj. Bécs, 1772. „Mitridates“ szomj. Zechenter képével. Posony, 1781. „Fédra és Hippolitus,“ szomj. Posony, 1775. „Horatziusok és Kuriatziusok“ szomoruj. U. o. 1781.

Zerdahelyi Lőrincz (nyitrazerdahelyi), szül. Nyitra-Zerdahelyen. Versei kiadtak 1818.

Zoblinus igaz néven **Kollavits** vagy **Golubits Tamás**, ligvandi születésű, 1746-ban a capucinusok közé fölvétetett. Mint Hlyen a kalocsai székesegyházban hitszónok volt. Késsőbb 1757—1764-ig a megye növendékeit tanítá. Tetszés közt a tanuló ifjúsághoz mondott ez. beszédeit magyar nyelven bocsátó közre illy cím alatt: „Kereszteny tanítási beszédek. Posony, 1794—98. 6 kötet. Tőle van: „Francain szabadságfa“ (predikátzio, németből fordítva). 1793.

Zsarnny Lajos, szülőhelye Zsarnó, tornamegyei helység. Világot láta jan. 1 napján 1802. Szülői: Zsarnay Ferencz, és Csécsi Zsuzsanna, nemesi rendből. Elemi oktatást születése helyén s a szomszéd szepsii tanodában nyert, honnan a sárospataki gymnasium fogadó a gyermeket 1811. sept. havában. Végezvén a gymnasiumi tanfolyamot, jul. 16. 1819. az akadémiai pályára fölebbvitvén, öt eszten-deig hallgató- a bölcsészeti, jogi és theologiai tudományo-

kát, mikor 1824—26. évekre Lőcsét látogatta meg a német szó kedvéért; egyúttal sajátjává tévé a franciát is, azonkívül rajz- és zenében tökéletesíté magát. 1827. visszatérve Sárospatakra, esküdt diáki karba emeltetett, a rhetorikai osztály köztanítójává neveztetett. — Láczai Szabó József halálával (1828.) a kereszteny erkölcsstudományban, 1829. Kövy hunytéval a jogi tudományokban volt helyettes tanár, mikor némelly kedvező külviszonyok szinte arra határozták, hogy politikai életpályára lépjen; hanem engede a sárospataki ref. egyház hívásának, melly lelkészévé-, s a tiszáninneni ref. egyházkerület szavazatának, melly a sárospataki főiskola papjává s a kér. erkölcs és papi tudományok rendes tanárává olly kedvező föltéttel választá meg, hogy két éven át előbb még a külföld tudományos egyetemeit látogathassa. Ő ez utóbbi sorsot választá, s a Cséusiek unokája egyszer-smind utóda is lett. Két éve különösen Göttingában telt el. A keleti nyelvekben Ewald, Katechetikában Trefurt, a kér. hit és erkölcsban Locke voltak vezérei. De meglátogató visszafelé vett útjában Helvetiát s tanintézeteket, végre elfoglaló hivatalos székét nov. havában 1831. A következő 1832. év utolján a tiszáninneni egyházkerület országgyűlési pappá választotta; 1833. aug. havában hazatérvén, azóta mint sárospataki pap és tanár működik szakadatlanul, iskolai dolgait csak mint 1848. elválasztott, 1850-ben felesküdt egyházkerületi főjegyző, s más megbízások folytán, mint 1848. zsinati követsége miatt, hagyván félbe ollykor kevés időre. Hittani elvei s nézetei szerint mint theolog, Lücke után Schleiermacher iskolájába sorozható. Munkái: ¹Ke-reztyén erkölcsstudomány. 1836. 8dr. Második kiadás 1854. Sárospatak. 2) Paptan, vezérfonalul tanításaihoz. S.-Patak, 1847. 3) Ferge könyörgései egy heti könyörgéssel bővítve. 1837. 4) Döring gyakorlatai, magyarra fordítva. 1840. 528 1. 8dr. 5) Kér. egyháztörténet rövid summája; gymnasiumok számára. 1852. 98 lap 8dr. 6) Kér. erkölcsstudomány, gymn. számára. 1853. 96 1. 8dr. 7) Görög Magyar szótár, nyomatik Patakon, szerkeszti Zsarnay L. és Soltész Ferencz.

8) Alkalmi a halotti beszédek 1. Ferencz, József Nádor, gr. Széki Teleki J., Kézi Mózes, Miklós László stb. halálára.

Zilahi János, ref. pap munkája: „Az igaz vallásnak világos tükré.“ Kolosvár, 1626.

Zoltán József, orvos Erdélyben, magyarra fordítá Saligniac munkáját s kiadta „Telemak bujdosási“ cím alatt. Kolosvár, 1788.

Zólyomi Boldizsár, Gebhard J. elmélkedéseit fordítá le magyarra s kiadta illy cím alatt: „A kegyességnak minden nap gyakorlása.“ Bártfa, 1710.

Zsoldos János, orvos, „Asszony orvos“ cím alatt adott ki egy célszerű kézi könyvet női nyavalýák ellen. Győr, 1802. 8dr. 452 1.

Zsolnay Antal, írt s kiadott „Négy beszédet az örökkévalóságról.“ Várad, 1781.

Zvonarich Imre, csepregi prédkátor, és Nagy Benedek, Pázmány kortársai, ennek „Kalauz“ ezmü munkája ellen gunyoros polémiái munkát írtak, s ezt gr. Nádasdy Tamás és Pálnak ajánlva kiadták illy cím alatt: „Pazman Péter pironsági.“ Nyomatott Keresztáron, 1615. 4dr. 333 1. Zvonarich maga, németből fordítva illy című könyvet írt: „Az szent írásbeli Hitünk ágainak bizonyos móddal és renddel három könyvekre való osztása.“ Keresztur, Farkas Imrénnél. 1614. 4dr. 542 1.

Zvonarich Mihály, előbb sárvári, utóbb czenki prédkátor és dunáninneni superintendent, predikátziókat hagyott hátra „Magyar Postilla“ cím alatt. Nyomattak Csepregen, Farkas Imre által 1628. 4dr. 697 1. Osiunder A. után fordított és kiadott illy című munkát: „Pápa nem pápa“ (polemicus mű); megjelent Keresztúrott Manlius János betűivel 1603. 4dr. 240 1.

Toldalék. *)

Bedeő Pál, szül. Ásványon Györmegyében 1805. A gymnasiumot Magyar-Óvárt végezvén, 1826. az esztergomi főm egye növendékei közé fölvétetett. A bölcsészeti folyamot Nagyszombatban, a hittanit Pesten tanulá. 1827. fölszenteltetvén, előbb Diószegen, aztán Sz.-Mihályfán működött káplányi minőségen, honnan 1831. vége felé Illésháza plébánosává nevezték ki. Pályája nem sokára Posonyba vezérlé ót, hol több körödéban lelkész, felügyelői s a körülmenyek szerint, számadói tisztet is viselt. Innen a forradalom lezajlása után hivatásának lelke ót ismét a lekipásztor-ság munkás terére szólítván, Királyrévre rendeltetett plébánosnak. Ámde Királyrév a zsigárdi csata alkalmával nagy részben porrá és rommá hamvadt el. A sors sújtotta népnek tehát mindenekelőtt vigasz, tanács és vezérlet kelle kiüdülésre a sajgó sebekből, mit erélyes plébánosában valólag fel is talált. Öt év múlva Komárommegyébe Szémőre mozdíttatott elő plébánosnak, hol egyebeken kívül a rozzant iskola njból felépítése s két osztályúvá átalakítása jeleli tanfériui buzgalmát és értelmességét. Nevezeteseb irodalmi művei: „Legyen áldott az Úr neve“- és „Jézus élet tükré“, mindkettő imakönyv Leonhardt Mihály után magyarítva. „Szen-tek élete képekkel a zsenge ifjúság számára.“ „Ó és új tes-tamentomi képes biblia“ melly többszöri kiadásban ré-szesült, és több intézetben tankönyvül használtatott. „Ma-gyarország és királyainak története“, „Átalános földleírás, különös tekintettel az austriai birodalomra“ E könyvek mind Bucsánszky Alajosnál jelentek meg Posonyban. Egyébként is Bucsánszky Alajos könyvkiadói vállalatainak többszörre mind Bedeő Pál vala indítója, vagy legalább vezetője és gyakran szerzője is.

*) A névrendből esetleg kimaradtak.

Deák Fülöp Sámuel, a magy. tudós társaság levelező tagja, szül. Kolosvárott 1781-ben, nemes szülöktől. Atyja városi tanácsnok volt ugyanott. Tanulmányait szülőhelyén végzé kitűnő sikkerrel. Működését a köztéren a kolosvári tanácsnál kezdé; később az erdélyi kormányszékhez számvevői minőségen, innen a bécsi udvari cancellariához mint fogalmazó tételettel át, s itt hivataloskodott 1850-ig, melly évben nyugdíjaztatván, Kolosvárra vonult s itt halt meg 1855. oct 21-én. — A magyar nyelv a irodalomnak egész éltében buzgó pártolója volt. E buzgalomtól összönöztetve számos munkát és színműveket fordított magyarra; illyenek: 1) „Az ifjú Anacharsis utazása Görögországban.“ Barthélémy után franciaiból számos képpel. Kolosvár, 1820. 7 k. E jeles munka, mint az egyes kötetekben feljegyzett számos előfizetők nevei mutatják, tetszéssel fogadtatott; fordítója pedig a tudós társaság 1831. febr. 17-én tartott gyűlésében 1. tagul választatott. 2) „Raphael vagy a csendes élet.“ Regény Lafontaine után fordítva. Buda, 1830. 3) „Leontina“ Regény Kotzebue után fordítva. 2 kötet. Kolosvár, 1832. 4) „Természet és szerelem“ (Kolosvár, 1832.) és 5) „Tinka vagy a férfiróba“ (u. o. 1833. 2 k.) -Lafontaine után fordított regények; megjelentek a „Pándora“ ezim alatt meginított regényfolyamban. 6) „Ezeregy nap“ czímű persá regékből négy kötetet fordított le, taellyek Kolosvárt, 1833 — jelentek meg. — Deák F. nagy kedvelője volt a zenei művészetnek is. Több operaszöveget fordított le -magyarra; illyenek: József és testvérei; Rani; Sorell Agues; A fogoly; A félbeszakadt áldozat; Párisi vizhordó; Két szó; Bajital; Alvajáró stb. Fordított ezenfölül kétszáznál több színművet, s egy ideig az „Erdélyi Híradó“-t szerkesztette. Kéziratban, Budán lakó családjánál számos regény- és színmű fordítmányai hevernek rendezetlenül. Ezen kéziratok között elszórva találhatni számos régi színlapot, mellyeken Erdély főrangú hölgéinek és férfiainak nevei díszlenek, kik a Deák Fülöp által jótékony ezélokra, többnyire szegények is körödák javára rendezett szini előadásokban műkedvelés-

ből részt vettek. Szomorú tapasztalás látni, hogy azon férifiúnak elaggott özvegye a családja, ki a szegényekért, a közjóért, a nemzet mívelődéseért egész éltében annyit fáradozott, mindenkitől elhagyatva a legnagyobb szegénységgel küzd.

Fábián István, széplaki plébános a győri megyében, szül. 1809-ben sept. 2-án Tamásiban, Sopronmegyében. Első képeztetését a jámbor szülői háznál, s a helybeli tanodában nyerte. Tíz éves korában a soproni kath. gymnasiumba vitetett, onnan a bölcsészet hallgatására Györbe. A bölcsészeti tanulmányokat bevégezvén, jogi pályára indult, de hajlamát követve, Györött pappá lett, s 1833-ki jun. 4 én Juranics Antal győri püspök által fel is szenteltetett. Káplán! minőségen először Bogyoszlóra rendeltetett, nem teljes öt év után Széplakra Eszterház mellé, hol ekkor hg. Eszterházy Miklós nejével, a jeles miveltségű Jersey Sára angol urhölgygyel évenkint a nyarat tölteni szokta. A nyelvük ismeretében is kitűnő herozegnő, nj hona nyelvét is sajátjává akarván tenni, vezetőjéül a tanulásban Fábiánt hívta meg. Utóbb (1847.) már mint széplaki plébános a kis herczegek mellé nevelőül kérétett ki megyés püspökéltől, s ő a felhívásnak engedve ment, «le a közbejött gyászemlékű bonyodalmak, miatt a névelői pályáról visszatért plebánia-hívei közé, hol azóta híveinek, s az irodalomnak él. Az irodalommal Borovszky Lénárd s Kis Venczel sz -bcnenedekrendi tanárok ismertették meg, s ez utóbbi éleszté benne különösen a m. nyelv és költészet iránt megsejtett kedvet, s ifjabb korában a költészet terén tett is kísérleteket, de ebbeli dolgozatait bogyoszlói káplán korában elégette. Közölök csak négy látott napvilágot: kettő az Urániában, egy a Regélőben, egy a Gyarmathy által szerkesztett M. Sionban, mind álnév alatt. Megválva így a költésszettől, mint fiatal káplán, a komolyabb, főleg egyházi tudományokkal, jelesül a biblia s nyelvek tanulmányozásával foglalkozott. Ez időtájban lépett fel mint író azon fiatal tűz-

zel írt értekezéssel, melly Guzmics Egyházi Tárának 12-ik füzetében 1838-ban illy cím alatt: „Egy tekintet a ezépművészetre, s egy m. kath. egyházi énekes és imádságot könyv terve fölött írt levelek“ látott napvilágot. E korszakba esnek azon népismertetések is, mellyeket a Regélőben („A mosonmegyei pórók;“ „Rábaközi népszokások“) közlött. Ezután következett műve (pályafelelet volt a magyar akadémiának XI-ik nagygyűlésében (1840.). kihirdetett jutalomkérésre): „A magyar szóközös szabályai,“ melly mint díjazott pályamunka a m. tudós társaság által kiadott pályamunkák 111-ik kötetében (1846-ban) jelent meg. A vegyes házasságok fölötti vitakorszakában két czikket írt a „Századunkban. Részt vett az egyházi Műszót ár készítésében is, mellyet Nagy János szombathelyi hittanár „Köz- tanulatos egyházi Műszótár“ cím alatt Szombathelyen, 1845-ben adott ki. Ő t. i. egy egyházi műszótárral, mellyre a pesti hittani kar által a Szilasyfélé jutalom volt kitűzve, szintén pályázott, s miután a jutalmat versenytársa nyerte, dicséretre méltatott művét Nagy Jánosnak, hogy ez az ő gyűjteményének is hasznát vehesse, nemeslelküen átengedte. 1844-ben megjelenvén Bajza Józseftől „Az emberi nem mivelődésének története,“ a téveszmék, s azon elhízott hang által, mellyen e mű írva volt, kath. vallásos érzelmét mélyen sértve érezte; azért részt vett a küzdelemben, melly Bajza ellen hevesen vívott. Ó Bajza némelly tévállításait következő czikkekben czáfolta: „Igaz-e hogy a) a halhatatlanság és halál utáni jutalom és büntetés hite a görögöknel csak Plato kora után lön átalános néphit? s hogy b) az eredeti mosaismustól még a halhatatlanság eszméje is idegen volt?“ (1. az 1844-ki Rcligio és Nevelés kath. egyh. folyóirat második félévi 4. számában.); „Az eleve adott kijelentésről“ (u. o. 20. ez.); „Az emberek, bármilly nagy különbség lélezik is köztök, mind egy nemző pártól származnak“ (u. o. 36. ez.). 1846-ban egy nyelvészeti czikket közlött a Budapesti Híradóban, t. i. mióta neki a fiatal Eszterházy herczegnőnek a magyar nyelvbe avatása alkalmat szolgáltatott a

nyelvtudományról komolyabban gondolkodni, a m. nyelv mivelése végett felállított akadémiának dolgozatait különös figyelemmel kísérte. S most a m. tudós társaságtól közre-bocsáttatott „A magyar nyelv rendszere.“ S ím ennek hiányaiból mutogatta az említett czikkben. 1853-ban adta ki „A síóelemzés és szóértelmezés alapelvei“-t, melly munka írássára az akadémiában (Hunfalvy Pál és Czuczor közt) támadt vitakérdés indította. Ő Hunfalvy részén állt; de a mint utóbb (1854 ben, az Új M. Múzeumban közlött „Magyar nyelvtud. mozgalmak“ című értekezésben) Hunfalvy kimutatta, elvezet kiindulása félszeg volt; a miután szóelemzését maga is egyoldalúnak elismerte, Hunfalvy biztatásaira, hogy belássa a kört, mellyben ez a nyelvhasonlítáat állítá teendőnek, a finn nyelvek tanulásához fogott. Azóta csakugyan a finnisták között szemléljük őt, s mint Hunfalvynak dolgozótársa a „Magyar Nyelvészeti“ ben adta „A finn nyelv ismertetését“ sPhilofennos álnév alatt a „Finn-nép“ talányait. Ugyanott ismertette meg Zahourek „Über die Fremdwörter im Magyarischen“ című munkáját. Jelenleg egy általa készített „Finn nyelvtant adott át a magyar akadémiának nyomatás végett.

Horváth Döme, szül. Kecskeméten, 1819-ki oct 25-én, kath. kézmuves szülőktől. Az elemi és középtanodai első osztályokat szülővárosában végezte; a gymnasialis utóéveket pedig, kora árváságában idősb testvére-, Horváth Cyriillnek védszárnyai alá jutván, a nemeslelkű testvér vezérleése alatt Szegeden és Budán, bőlcseleti tanulmányait Szegeden fejezte be. A jogtudományt Pesten és Egerben hallgató. — Ügyvédnek 1841-ben esküvén föl, joggyakorlati Helyül szülővárosát választá. Itt 1848-ig igen szép sikerrel ügyködvén, jeles tehetségeinek, ügyvédi képzettségének, igazságosságának, nemzet- és emberszeretetének szép bizonyítványait adá. A szerencsétlen időszak lezúdulta óta magán gazdálkodással, s pár éve, szülővárosa anyagi és szellemi haladásának lehető előmozdítása tekintetéből, községtanácsosi hivatallal foglalkozik. Ifjabb korában Cyril testvére-

r: nek, a mély bőlcseid- és írónak védszárnyai alatt tanulmányain kívül irodalmi előkészületekkel foglalkozni, egyike volt legkedvesebb élményeinek. — Ez időszaki műveiből mutatványokat, saját neve és „Sólyom“ álnév alatt több lap közölt. különösen a Kunoss által 1838-ban kiadott „Részvét Gyöngyei“ De életkörülményei s a practicus jogüzlet ifjúkori szenvédélyével fölhagyni készíteték. Azonban a zivataros időszak lefolytaval beállott viszonyok a nemzetnek egyik legszentebb kötelességéül tevén az irodalom és színészet lehető ápolását: e téren tehetsége szerint működni kívánván, soha el nem aludt ifjúkori vonzalmát-követé; s azóta különösen a drámairodalom fejlesztésén törekszik.

Még 1848-ban (Kecskeméten, Sziládynál) kiadá jurátuskori eredeti drámáját „A hit- és hontagadó“ címmel, koszorús költőnknek, Vörösmartynak ajánlva. 1850-ben fordítá Hugo Victor „Borgia Lucretia“ drámáját, s „Alfoldi Színműtár“ címmel Cyril testvére „Vetélytársak“ című színművével ugyanaz- évben közrebocsátó. 1851-ben Hugo Victor „Tudor Mária“ s Racinenak „Phaedra“ című classicus színművét fordítá, s azon évben ki is nyomaté. Ugyanaz évben „Újabb Színműtár“ címmel alatt egy irodalmi vállalatot indítván meg, annak első füzetei „Nealei torony“ „Paul Jones“ és „Velenczei kalmár“ ismert becsű színműveket hozák, Dumas- és Shakespeare-től, fordítva barátai, Ács Zsigmond és Horváth György által. 1853-ban Voltaire Zaire-jét fordítá, s a színműtári füzetekben mutatá be. 1856-ban kiadta korán elhunyt Katona József költőnknek földijének, országos becsű „Bánk bán“ drámáját, a szerző arc képével s általa szerkesztett életrajzával együtt. — E kiadás jövedelme a szerző nevéhez méltó síremlék állítására szenteltetett. S miként a példányok kelete e a kiadó fáradozása folytán a síremlék érdekében vendégszereplésre megnyert néhány pesti műszínész által gyűjtött jövedelem mutatja, biztos reményünk lehet, hogy legrövidebb idő alatt szemlelentijük a sírkövet, melly porai nyughelyét jelölje annak, ki Bánk bánban szellemét örökíté meg. „Podmaniczky Balázs“

és „Bakics Péter“ című történeti színművei kiadásra várnak. Jelenleg a benne mindig kész pártfogóra találó vidéki színművészet biztosítási teendőin kívül, Raumernek ismert classicua becsű „Lengyelhon bukása“ című történetműve fordításával, nemzeti tárgyú életrajzok készítésével s a Rákóczi-időszakra vonatkozó, nagybecsű történeti adatok gyűjtésével foglalkozik.

Horváth Endre, született Esztergomban 1816. nov. 26., s ott végző a gymnasialis pályát. 1833-ban az esztergomi főmegye növendékei közé fölvétetvén, a bölcsészetet Nagyszombatban, a hittudományokat pedig Pesten tanulmányozó. Fölszenteltetvén, 1840-ben Rév-Komáromba káplánynak, 1844-ben pedig a nagyszombati seminariumba tanulmányi felügyelőnek rendeltetett. Ez idő alatt egyházi és világi lapokban több közügyi dolgozatokat bocsátott napfényre. 1849-ben izsai plébánosnak neveztetett ki. Még Komáromban mondott jeles böjti beszédei „Jó Pásztor“ cím alatt Pesten 1844. jelentek meg. E szent beszédek gondolat-tömöttség, szép magyar hangzás és szabályos nyelv tekintetében az újabb magyar homiletica legéletravalóbb terményei közé tartoznak.

Laszkallner Antal, veszprémi kanonok, s egyházi magyar íróink egyik legtudósibka, született Veszprémben 1774. Pappá szenteltek 1797-ben, ki mint veszpr. káplán, utóbb n.-vázsonyi, onnan sümeghi plébános és esperes, bokros érdemei jutalmául 1819. tiszta. kanonokká, s a veszpr. növendékpapság lelki igazgatójává, végre 1832. valóságos kanonokká neveztetett; e díszes állásban 22 évet töltött. Isten dicsőségére, s főkép szükölködő embertársainak fölsegélezésére szentelt példás életének 80-dik évében 1854. ápril 30-kán szólíttatott ki a jámborok boldog hazájába; paptársainak, kik közt számosokat tulajdon költségén nevelte, s minden igaz emberbarátnak, de különösen az. általa ápolt számtalan ügyefogyottaknak kimondhatlan fájdalmára. Bármennyire német hangzású neve mellett az ezer ívet jóval meghaladó irományai közt egyetlen egy lap sem talál-

tatott más mint magyar nyelven írva. Ezen irományai közt számosak nyomtatásban is megjelentek, mellyeket minden tulajdon költségén nyomatott s ingyen osztogatott szét a tanuló ifjúság, s a szegény falusi nép között. Tudtunkkal a következő dolgozatai láttak napvilágot, mellyekre túlszerénységénél fogva nevét soha sem engedte kitétedni:

- 1),Regulæ politico-morales vitae socialis recte instituendae;“ latinul és magyarul. Buda, a cs. k. egyet, nyomd.
- 2) „Az Istenhez felemelkedő szívnek ömledezései.“ Imakönyv nagykorúak számára. Nyom. Veszprémben. 3) „Istenhez vezető gyermekkalauz.“ Imakönyv a haza mindenbeli ifjúságának számára. Nyom. 1843. Pesten Landereraél.
- 4) „Az 80-dik zsoltár magyarázata.“ Veszprémben. 5) „A legfölségesebb oltári Szentségnek imádása.“ Veszprém, 1851.
- 6) „A könyvolvasásról,“ tanulságos útmutatás. Veszprém.
- 7) „Erényképző olvasókönyv az ifjúság számára.“ Pesten, 18“ stb. Írt ő azonföltül sok jeles czikket a hajdan Horváth János, sz.-fehérvári püspök még mint veszpr. kanonok szerkesztése alatt megjelent „Egyházi értekezésekbe, úgyszintén Guzmits Isidor, hajdan bakonybeli apát által kiadott Egyházi Folyóiratba is. Végre Laszkallernak, mint a honi irodalom, s minden hazai vállalat bőkezű pártolójának köszönhetni több jeles magyar munka napvilágra jöttet; így p. o. Bömmel „A nyilvános oktatás igaz elvei „P. Ventura halotti beszéde O'Connel Daniel fölött“ (Veszpr.) és mások. Számos részint befejezett, részint még befejezetlen kéziratát Kr. A. s Sz. Fl. két unokaööscsénck jutottak, mellyek tán Isten segítségével még valaha napvilágot látandnak.

Pákh Albert, szül. 1823. mart. 11-én Rozsnyón, Gömör-megyében. Tanult Rozsnyón, Miskolcon, Iglón, Lőcsén, Sopronban, Debreczenben. (Philosophiát és theologiát Sopronban végzett, jogi pályát Debreczenben). Ez utóbbi helyen egy évet együtt töltött Petőfivel. 1844-ben Pestre jött törvénygyakorlatra. 1845- 47. a „Pesti Hírlap“ rendes dolgozótársa volt, s az „Életképekben“ számos humonsticus művei jelentek meg „Kaján Ábel“ álnév alatt. 1846 ele-

jén ügyvédi censurát tett. Az „Újabbkori Ismeretek Tárá”-nak legnagyobb részét ő szerkeszté és íré (1850—55). 1853. első felében Gyulai Pállal együtt szerkeszté a „Szépirodalmi Lapokat,” melyek jobb sorsra voltak érdemesek. 1854-ben J ókai val szövetkezvén, a mai napig a „Vasárnapi Újságot” és a „Politikai Újdonságokat” szerkeszti. 1853-ban ügyvédnek lön kinevezve Beregszászra, azonban inkább akart Pesten maradni. Tanuló korában sokat járt-kelt az országban; Erdélyt is bejárta. Selmeczen is megfordult, bogy a bányászatot tanulja; Magyar-Ovárott pedig a gazdaságra akarta magát szentelni. Azonban e pályát, valamint az előbbieket is elhagyta, s kizárolag az irodalommal foglalkozik. Egy ideig súlyos s hosszas betegsége megszakítá munkásságát; egészségének visszanyerését a grafenbergi vízgyógymódnak köszöni.

Szakáll Lajos, költő, született Körös-Tárcsán, Békés megyében 1816. évi február 12-dikén. Neveltetését az anyatanodák küszöbén túl előbb mező-berényi, utóbb a debreceni, végre az eperjesi prot. iskolákban nyeré. A népszokások tanulmányozása iránt különös hajlammal viseltetvén, főleg Pulazky Ferenz és Sárösy Gyula budzításai következtében népdalköltésztre adta magát s e nemben csakhamar otthonos lön. Egyes népdalai 1838-tól kezdve egész maiglan különféle szépirodalmi lapok és zsebkönyvekben; azok összes gyűjteménye pedig „Czimbalom” címmel jelentek meg, s csakhamar annyira elkeltek, hogy már régóta második kiadásra várnak. Békés megyében előbb al-, később több éven át főjegyzői minőségen szolgálván, magát a hivatalos pályán is kitüntette. Jelenleg családi életet él, — míg népdalai az ország népének ajkairól mindenfelé hangzanak.

Kiegészítések. *)

Arany János, legjelesb költőink egyike, szül. 1817. mart. 17-én Nagyszalontán, Bihar megyében, hol atya szegényebb sorsú földmivelő volt. Szülői rendkívüli vallásosak lévén, e hajlamot hön szeretett egyetlen fiókban is korán kifejtették. Bogárhátú kis viskójok templom volt, hol a gyenge gyermek füle soha trágár szót nem hallott, nem le-vén abban cseléd vagy más lakó, mint az öreg szülők és a fiok; ellenben otthonos volt a vallásos ének s a szentírás, mellynek vonzóbb részei első tápja lettek a fiú fogékony kedélyének, Ehhez járulván, hogy testvérei nem voltak, s más gyermekekkel is ritkán lelt alkalmat játszani: ezekből magyarázható azon komolyság, melly már a gyermekben és ifjúban észrevehető volt s a férfiút is jellemzi. E mellett tanulékonysága is korán feltűnt; tanulmányait egész a költészeti osztályig a szalontai iskolában kitűnő sikerrel végez; a már akkor halomra gyűlt költeményei tanítóinál tetszésben részesültek, mi őt magyar és idegen remek költői művek tanulmányozására buzdítá. A költészet végeztével a debreczeni collegiumba ment át tanulmányainak folytatása végett, hol azonban a szegénységgel küzdés alatt elcsüggédvén, tanulási kedvét is elvesztette, s martiusban (1834.) Kis-Ujszállásra ment ideiglenes iskolát an itónak egy évre, hogy tanulmányai folytatására magának módot keressen; hol tanítói foglalkozása mellett éjjel-nappal olvasott, ismereteit bővítette annyira, hogy Virgil Aeneiséből pár éneket már lefordított, s részben a német és franczia nyelvet is sajátjává tette. Az új tanév elején szintén kevés móddal, de új erővel és buzgalommal s a kisújszállásiak legjobb ajánlásai-

*) Jónak láttam némelly írók részint újabb, részint régibb, de az előző kötetben elő nem forduló munkáit elősorolni s néhány töredékes életrajz helyett újabb adatok nyomán teljesb életrajzokat közzétenni.

val visszament Debreczenbe, hol a tanárok figyelmét magára vonván, ezeknek gondoskodása következtében anyagi sorsa is javult. Arany e kedvező fordulat daczára unni kezdé az iskolai egyhangúságot, hosszallani a tanidőt; innen van, hogy 1836. februárban minden anyagi vagy erkölcsi kény-szerítés nélkül önkényt és mindenkorra oda hagyá a collegiumot. Néhány havi sanyarú vándorlás és hányattatás után ugyanazon év nyrán ismét Szalontára érkezett, hol atyját megvakulva találta, anyja pedig pár héttel azelőtt meghalt. Az egyedüli támaszát sirató galambősz világtalan apa állapotúja elhatározólag hatott n jó ifjú élettervére, mely abból állott: öt többé el nem hagyni. A város és egyház elöljárói részvéttel tekinték Arany sorsát s még azon őszsel megválasztok conrectornak, s e minőségen 1839. tavaszáig tanította a nyelvtani osztályokat; ekkor a városnál írnok, 1840-ben pedig ugyanott aljegyző lett. Pár évig egészen kivata-Iának és családi ügyeinek szentelé idejét- Később midőn a Kisfaludi-társaság görög tragoediákat kezde kiadni, Aranyt is egykor iskolatársa, Szilágyi István igazgatótanár, illyek fordítására unszolta (így állt elő „Sophokles Philoktetese“). E mellett az angol nyelvet tanulmányozó, összevető Shakespeare német fordítását az eredetivel, végre stúdiumul „János királyt“ fordította jambusokban. 1843-dik év nyarán Pestre és Bécsbe tett utazása kiszélesítő látkörét. „Falusi beszélye“ felvételt talált az Életképekben s némi tetszéssel fogadtatott. 1845-ben a megyei életnek szemei előtt lefolyó kicsapongásai gunyoros hangulatot idéztek elő benne, s terv nélkül, pusztán magán időtöltésül „Az elveszett alkotmány“ című költeményhez fogott, s midőn a Kisfaludi-társaság 1845-ben hazai tárgyú víg eposra 25 arany dijat tűzött ki, sietett azt befejezni és felkuldeni; s öt pályatárs műve közöl csakugyan övé lett a nyertes. Megjelent, de jóval utóbb, „Az elveszett alkotmány, víg epos hét énekben“ össimmel a nevezett társulat Évlapjai VII-ik kötetében (Pest, 1849.). A helyeslő, részben magasztaló vélemények részletei közöl csak a Vörösmartié: „Nyelv, verselés ollyan, mintha

irodalmunk vaskorát élnők“ hangzott fülébe; úgy vélte, s hogy kilépven egyszer a nyilvánosság elé, megállapodnia többé nem lehet. Ez buzdítá őt arra, hogy a Kisfalud!-társaságnak, első sikerét kihirdető ülésében kitűzött költői jutalomra újra pályázzon. Ennek eredménye lett „Toldi, koszorúzott költői beszély XII énekben“ (Pest, 1847.; másodszor u. o. 1854.), mint a melly a nevezett társaság által húszdarab aranynyal jutalmaztatott. E művet a jutalmazó társaság s az ítézét egyiránt rendkívüli örömmel fogadta. A Kisfaludi-társaságnak 1847. febr. 6-án kihirdetett jutalomtétele: „készítessék költői beszély, itaellynek tárgya Szécsi Mária,“ illy tárgyú mű készítésére gerjesztette, melly „Murány ostroma, beszély négy szakaszban“ cz. alatt Pesten, 1848. jelent meg, de mellyel szerzője nem pályázott. Azon évi februárban végre a Kisfaludi-társaság által taggá választatott A következett forradalom viharos idejében, bár annak csak távoli szemlélője volt, keveset dolgozott; néhány „Népies balladát“ készített mégis akkor, mikkel e nemnek valóságos megújítója lett Vas Gereben „Nép barátjának szerkesztését el nem vállaltván, de részvételét megígérvén, neve azon, mint szerkesztő társé állott, maga azalatt folyvást Szalontán maradván. 1849. tavaszán a magyar belügyministeriumnál nyert fogalmazói alkalmazást, de pár hó műlva visszasietett családjához Szalontára. Itt a béke helyreállta óta egész 1851 őszéig mint magánzó lakott, midőn a nagykőrösi gymnasiumhoz meghivatván, az óta ott mint a latin és magyar nyelv és irodalom tanára működik. A forradalom óta, inkább mint azelőtt lyrailag hangúivá, a szépirodalmi lapok gyakran hoztak és hoznak tőle kisebb költeményeket. Kőrösön laktában készült el még Szalontán megkezdett víg epoha: „Nagyidai czigányok, hősköltemény négy énekben.“ Pest, 1852. Továbbá „Toldi Estéje. Kötői beszély hat énekben.“ - Pest, 1854. Majd összegyűjtve „Arany János kisebb költeményei.“ Két kötet. Pest, 1856. Két műteni értekezése megemlítendő még: „Valami az asszenanczról“ (U. M. Múzeum 1854. I. kötet)

és „A magyar nemzeti versidomról“ (u. o. 1856. I. kötet). Kéziratban vannak több epoei dolgozatai, de még befejezetlenül. (Kivonatilag Toldy „A m. nyelv és irodalom kézikönyve“ után.)

Balásházi János, újabban „a Pinczegazdaszatról, borkereskedésről“ stb. adott ki egy könyvet. Pest, 1856. 12dr. XXIII. és 259. 1.

Ballagi Mór, újabban „A héber nyelv elemi tankönyvét adta ki. Pest, 1856.

B. Balassa Bálint (gyarmati és kékkői), jeles magyar lyricus, régi fényes család ivadéka, melly már IV. Béla alatt a hazának egy nádort, a következő századokban vajdákat, bánokat, főispánokat adott; unokája a Mohácsnál elesett Balassa Ferencz Szörényi bának, született 1551-ben. Atyja, János zólyomi főispán, királyi főkomornok s a bányavárosoknak főkapitánya volt. Bálint katonai s egyszer-smind rangjához illő tudományos nevelést nyert. A főurak akkori szokása szerint Bálint II. János király udvarában mint apród kezdé lovagi pályáját; a költői lélek korán ébredt föl a mély kedélyű ifjúban; Sándor István szerint már 1572-ben jelent meg tőle Krakóban egy füzet vers illy címmel alatt: „Beteg lelkeknek való hűvös kertec»ke.“ II. János halálával Magyarországra térvén, 1572-ben atyjával megjelent a posonyi országgyűlésen; Istvánffí mint szemtanú írja, hogy ugyanekkor, midőn Rudolf király koronázása alkalmával a magyar úri ifjak többféle vitézi játékokkal mulatnák az udvart. Balassa Bálint mesterségesen eljárt juhásztánczával, bámulásra ragadá a fejedelmi nézőket. Midőn Miksa, Báthori Istvánnál együtt, n lengyel királyságot keresvén, ennek gyengítésére Báthorynak Erdélyből kiüzött vetélytársát, Békessy Gáspárt segítené, s ez mind császári csapatokkal, mind magyar urak hadaival 1575. Erdélybe rontana: Balassa B. is segedelmére sietett; de Erdély határain a fejedelem segítsére siető huszti kapitány, Kornis Gáspár által éjjel megtámadtatván, csapatja szétveretett, ő maga futás közt megsebesítetett, elfogatott és a fejedelemnek kiszolgálta-

tott; ettől azonban később kegyelmet nyert, sőt ennek kedvenczévé lett annyira, hogy tíz évvel utóbb végrendeletében hitvese oltalmazván egyenesen Báthory 17 a lengyel királyt kérte meg. Ezentúl Nagyenyed országban szolgált Rudolf részén a török ellen, mint verseiből kitetszik. 1584-ben Dobó Istvánnak, Eger egykori hősének leányával, Krisztinával kelt össze, kitől a következett évben János fia, utóbb leánya született, ki Mérey alnádor hitvese lett. Házasságával kezdődtek kölönök családi bajai is; vörbünnel vádolta-tott közel rokonsága miatt hitvesével, saját süve Dobó Ferencet visszatartóztatta húga örökségét, s egyéb vagyonkér-désekkel Hlyekkel járó meghasonlások a már említett végintézet alkotására bírták. Végre 1589-ben a folytatott üldözések összegyenvallások, nem tudjuk, önkénytelen vagy épen ítélet által kiszabott számkivetésbe üzték. 5 év múlva ismét a házában találjuk őt, hogy itt dicső halállal zárja be viszontag-ságokkal teljes életét. Tudniillik, midőn 1594-ben az imént rendkívüli szerencsével megkezdett török háború folytatására nemesi fölkelés rendelteték, a hathatósan buzdító Illés-házy István tevékenysége következtén lelkesedve fölkelt du-náninneni nemesség zászlóihoz csatlakozott Balassa Bálint is, s Esztergom sikertérén vívásában részt vevén, a hős Pál-fyt török golyók esőjében követvén, vezére mellett mind-két ezombján megsebesítetett; s miután hattyúként utolsó dalát elénekelte, mint látszik, célszerű gyógybánás hiányából május 20-án a táborban kimúlt. Tetemei a Kriván alatt fekvő Hibe városába vitettek végnugyalomra, mint ez Rímay Elogiumából kitetszik, hol így ír:

Hibe városának, hol nyugszol, állása
 Ott vagyon, Krivánnak hol magas havassa.
 Vendégfogadóját minden úgy ezálhassa,
 SzereDET tekintvén, hogy meg is állhassa:
 Mondván: itt fekszik az a Balassa Bálint,
 Ki kevés örööm közt nyelt sok keserves kint,
 Kinek írásiban, a ki jól is tekint,
 Elméje bársonyán szemlélhet skárlát szint.

Énekeit, mellyek a kibujdosása előtt elégettetteken túl maradtak, Rimay és más, XVII. századbeli kisebb versszerzőkéivel együtt Nadányi János gyűjtötte össze s adta ki N. Váradon egymásután négyezer (a 4-dik Jankó vice szerint 1666.) Ezeket követte Faber Mihályé illy cím alatt: „A néhai tekintetes nagyságos vitéz urnák, gyarmati Balassa Bálintnak és ama jó emlékezetű néhai Rimay Jánosnak igaz hazafiainak és a magyar nyelv két ékességének istenes éneki.“ Posony, 1676. Azontúl számos kiadást értek. Utolsó kiadás, Posony és Pest, 1806. Úgy látszik, hogy e kiadásokban nem foglaltatnak régibb, Krakóban megjelent énekei, minthogy nagyobb része vagy későbbi éveket visel, vagy világosan későbbi viszonyokra vonatkozik. Ezek kevés kivétellel vallásos tartalmúak, s rajtuk azon mystikus jellem terjed el, melly részben ugyan a kor irányát jelöli, de kétésgékként Balassa egyéniségén is alapszik, ki buzgó vallási nevelést nyert. Meghatók különösen hazafül énekei, és azon pár dala, mikben a természet és a vitézi élet szeretető derült tüzes repdesést vészén. Ezen Bálint nem tévesztendő össze II. Balassa Bálinttal, ki honti főispán és I. Leopold tanácsosa volt a XVII század közepén, s kinek „Átok“ ez. költeménye Toldy „Költői régiségei“ közt 1828-ban jelent meg. A Tarnovszky grófnévali viszony is ezen II. Bálinton illette. Horányi I. Bálintnak diák (kiadatlan) verseket is tulajdonít. (Toldy „A m. irodalom kézikönyve“ után).

Balogh Zoltán „Költeményei“-nek újabb füzete Pesten 1856-ban jelent meg. 12dr. 121 lap.

Bárány György, magyarral fordítva kiadá „Augustana confessio“, azaz: A hitnek azon vallását, melly V. Károlynak az augusztai gyűlésben 1530-ban németül nyújtatott“ Jena, 1740.

Barcsai-Nagy Mátyásnak egy másik magyar műve „História az egyiptomi Józsefről“ Kolosvárott, 1556-ban jelent meg, s több kiadást ért.

Baróti Miklós, erdélyi székely születésű minorita. 1657-ben magyar hitszónok volt Eperjesen, 1662-ben pedig

a rend főnöke. Az első kötetben említett munkáját, mint a rend tanácsosa és bölcsészeti tanár irta, és Kisdi Benedek egri püspöknek ajánlotta. Meghalt Szegeden pestisben, 1680. Beöthy László, meghalt e folyó évben. Utóbbi művei: „A pesti arszlány vagyis díszes társalkodó. Viggal elegy komoly értekezések.“ Pest 1856. — „A ki vesz, annak lesz!“ Humoristikus naptár 1857-re. — „Comoedia és tragoedia.“ Novella, a hazai beszély- és regénytár II. füzete (szerkeszti és kiadja Fribeisz István). Pest, 1857. „A puszták fia.“ Regény. Pest, 1857. Összes munkáit testvére, Zsigmond készül kiadni.

Berczy Károly újabb műve: Világkrónika. Népszerű előadása az 1855. sept. elejétől 1856. oct. végéig történt nevezetesebb eseményeknek. Pest, 1856. Ő szerkeszti az ez évben megindított „Lapokat a lovászat és vadászat köréből.“

Bernát Gáspár, közkedvességű humorista és költő, szül. Hevesmegye Tiszafüred városában, 1810. jun. 26-án.

Atya megyei ügyész volt, ki munkássága, bő tudománya és igazságszeretete miatt köztisztelhetetlen állott, s a költészet terén néhány maradandó becsű művet írt. Szép tehetségű fiát 1819-től 1825-ig Debreczenben tanították; ittléte alatt ábrándos, merengő ifjú lévén, tanulótársai „luna“-nak nevezék. A bölcsészeti tanulmányokat két évig Pesten, a jogot Kövy híres jogtudor vezérlete alatt S.-Patakon végzé. 1832-ben joggyakornok volt Pesten. — Ifjúkora óta kedveié az irodalmi foglalkozást s a zenészetet. 1834-ben lépett föl először talpraesett népdalaival; ezek között különösen kiemelendők: a „Halászda“ és „Barna bandi“, mellyeknek gyönyörű mélódiait is ő szerzé, s mellyek jelenleg is a népnek s a művét osztálynak egy iránt kedvencz dalai. Neve alatt legelőször a „Jelenkor“ pol. lapban közlött „Talányok“-at, mellyek által szép tehetsége országszerte köztudomású lett. — Később a Rajzolatok című divatlapba írogatott, miglen Horváth Lázár személyes kérésére és biztatására a Honderűnek lett dolgozótársa. E lapokban jelentek meg első „Freskoképei“, melly cím alatt eddigelé három jeles és mulattató tartalmú

kötet kering az olvasó közönségnél. Ugyancsak e cím alatt készítí sajtó alá összes műveit hat kötetben. Most jelent meg Lavotta híres magyar zenevirtuoz életírása, arczképével. „Bernét Gazsiadák“ cím alatt sajátszerű adomafélék két füzetben szintén sajtó alá adattak. Ezekből a Hölgyfutár közlött mutatványokat. B. Gr. műveit vidámság és kedélyt ábrándosság jellemzi; magán körökben s társalgás közt is e két tulajdon fő éltető eleme. Független élet után határtalan ragaszkodásánál fogva minden neki kínálkozó szerencsét és alkalmat háttérbe szorít.

Bezerédy Amalia másik ifjúsági olvasmánya „Földest esték“ cím alatt Pesten, 1840-ben látott világot.

Boross Mihály újabb művei. 1) „Boldogháza“ népies regény, 2 kötet. Pest, 1856. 2) „Vagy idejében vagy soha! Ez a házasság jelszava.“ Vig regény. Pest, 1856. 3) „Hazajáró lélek.“ 4) „Egy nyomorék története.“ 5) „Boldogházi esték.“ 6) „Kis kertészek.“ 7) „Zsiga bátyám és én.“ 8) „Fölfedezett ékszer.“ 9) „Ujabbkori Jób.“ 10) „Képmások.“ Mind népies elbeszéléseket tartalmazó füzetek. Megjelentek Boldogházi Esték átalános cím alatt 1856. 1857. 11) Az 1857-iki Vasárnapi könyvtárban „András a szolgalégeny“ ez. három kötetes népies irányregény jelent meg tőle. 12) „Kis pajtások 6 krajczáros könyvtára“ ez. alatt hat füzetkét adott ki gyermekek számára. 13) Legközelebb „A hét főbűnök“ ez. alatt indított meg beszélyfüzért, mellyből eddig egy füzetke jelent meg. 1857. július 1-től a „Kalauz“ ez. néplapot szerkeszti, s közlött ezenfelül számosb csikket a néplapokban. Megjegyzendő, hogy Borosa ezen legujabb művein tanulságos eszme szövődik át s mindenütt erkölcsi irányt tüze ki föladatául.

Bulyovszky Lilla „Novellái“-nak III. és IV. kötete Pesten, 1857-ben jelent meg. „Úti Napló“ja sajtó alatt.

Csacskó Imre, az újabb törvények magyarázatát bocsátó közre e címek alatt: 1) Büntető jog elemei. Pest, 1850. 2) Az 1852. máj. 27-iki ausztraii birodalmi büntető

törvény magyarázata. Peat, 1852. 8dr. 488 1. 3) Büntető perrendtartás magyarázata. Pest, 1854. 8dr. XII és 2721.

Cherrier Miklóstól újabban megjelent: „Magyar egyház története“ Pest, 1856. VIII és 592 lap.

Csaplár Benedek később Léván és Nyitrán, 1854 óta Szegeden mint vallás, görög és német irodalom előadója tanárkodik. Egyideig egészségének helyreállítása végett Sz.-Györgyön időzött, hol a fiivézetet és magyar irodalmat nagy hévvel tanulmányozta. Közéje Ipolyival másolatban az egész boszorkánypört és számos népszokást, mellyek a „Magyar Mythologiá“-nak, Ipolyi elismerése szerint is, érdekes adatokul szolgáltak. Említendő még a szegedi gymnasiumi évkönyv 1856-iki folyamában megjelent értekezése illy czím alatt: „Önképzési irányzatok.“ Egyéb dolgozatai, szómrá 50-nél több, koronkint a tudományos folyóiratokban jelentek meg.

Csató Pál életrajzához kiigazításul és pótlékül a következőket közöljük. Született ő nem N.-Váradon, mint többen rosszul írák, — hanem Sarkadon, Biharvármegyében 1804. jan. 7-én; és az akkori anyaegyházban, Gyulán jan. 9-én keresztleltetett. Nemes eredetű szülei: csatószegi Csató Mihály, ki Erdélyből Csik-Csatószegről költözött ki, és Sarkadon gróf Almásy Ignácnál gazdasztséget viselt, — és visontai Kovács Rozália vajának. Csató Pálnak nevezett atya tehetős ember volt, és még halála előtt ősi csatószegi birtokán, és legutóbbi lakásán, N.-Váradon bírt ingatlant javain felül 20 s néhány ezer forintról rendelkezett. Pál, az író, a papságból kivetkőzni akarván, ez okból irta a gunyiratot; különben mind a mellett, hogy szép örökségét könyvelműleg és nyomtalanul elpazarlásban, nyomorúságban soha nem élt, mert élete végéig saját esze után minden megkerestettségi szükségeseket. Holta után pedig neje másra nem szorult, hanem atyát örökségből tisztességesen megélt. (Beküldetett.)

Csengeri Antal, jelenleg a Pesti Napló rendes dolgozózátársa „Történeti tanulmányok“-at bocsátott közre. Az első kötet megjelent Pesten, 1857. IV. és 2971. — Ez évben

megjelent tőle: „Vegytani képek a közéletből, Johnston nyomán,” és „Budapesti szemle” havi folyóiratot indított meg, mellyből eddig 3 kötetet birkunk. — Azonfölül még 1851-ben jelent meg tőle egy jeles mű illy czímmel: „Magyar Szónokok és Statusférfiak.” (Politikai jellemrajzok. n8dr. 661 1.).

Csorba József a Somogymegyében 34 éven át viselt főorvosi hivataláról lemondott. A megye főnöke a fáradhatlan buzgalmu tudós főorvos érdemeit igen szép dicsérő levelben emelé ki. Jelenleg Pesten tartózkodik, most is a tudománynak szentelvén öreg napjait. Az első kötetben nem említék a következő munkáit: 1) Észrevételek az álladalmi egészség rendezéséről hazánkban. Pécs, 1848. 2) Észrevételek az éghajlatnak befolyásáról az emberre, Fal^onner Vilmos után fordítva. Pest, 1833. 3) A „pokolvarról” írt pályamunkáját a magyar akadémia jutalomra méltatta. Vanak több értekezései a Tud. Gyűjteményben, az Orvosi Tárban, és Pesti Naplóban. Legújabban pedig „Somogymegye ismertetéseit adta ki Pesten, 1857. 8dr. 222 lap.

Czech József, már mint papnövendék Nyitrán és Sz.-Györgyön a rend nevendékei között virágzott „Zobori magyar nyelv művelő egyesületinek, melly későbben a Dugonicsfélé társulatot eredményesé, buzgó tagja és tollnoka volt s e társulat „Zobori lapok” ez folyóiratában több rendbeli dolgozataival lépett fel. 1842—48. Kolosvárt a nyelvtani és szónoklati osztályt tanító. 1849-ben a pesti szaktanodában mint mennyiségtanár működött. 1850—54. Váczon, 1855-től fogva Szegeden tanárkodik. Irodalmi termékei köztöl említendők még: „Latin hangmérta” magyar batméretű versekben, az ifjúság számára, tájékozásul a latin költők elemzésében, az Alváriféle latin verseset nyomán. Az 1855. Magyar sajtóban a török világból „Régi okmányok” cz. czikket közlött. A magyar tájszótár gyűjteményéhez vázczi tájszókkal járult. „Osztrák birodalmi honiamé”-jéből csak 3 ív jelent meg nyomtatásban; a folytatást kedvezőtlen viszonyok gátolták.

Danielik Nep. János, 1856-ban sajó-sz.-péteri cz.

préposttá neveztetett. Újabb művei: „Columbus vagy Amerika fölfedezésé” Kiadja a Szent-István-Társulat. Pest, 1856. n. 8dr. VIII. és 406 lap. Két aczélmetszetű képpel és egy földabroszsal. Tovább: „Magyarországi sz. Erzsébet élete” Megjelent a Szent-István-Tánulat által a felséges uralkodópár 1857. évben tett körútjának emlékére készített diszalbumban, s külön is ugyancsak a Sz.-István-Társulat által kiadva. Pest, 1857. 12dr. 142 lap. „A történet szellem” című, a pesti egyetem theologiai kara által Horváth-féle jutalomdíjra méltatott történet-bölcseimi értekezését önállólag kiadta (Pest, 1857. n. 8dr. 140 1.) és vele a Sz.-István-Társulat tagjainak kedveskedett. Említendő még több bírálata, melyek a Pesti Napló tárcsájában jelentek meg A alatt, s részint neve aláírásával. Hlyének: Cantu „Histoire de cents ans” és Thiers „Histoire du consulat et L’empire” bírálatai stb. Ide tartoznak végre a Szent-István-Társulat közgyűléséin elmondott és a társulat jegyzőkönyveiben megjelent beszédei.

Gr. Dessewffy Emil „A fönforgó austriai pénzügyi kérdésekéről” 8dr. 146 lapra terjedő elméleti iratot bocsátott közre Bécsben, 1856.

Erdélyi János újabban „A hazai bölcsészet jeléne” cz. jeles munkával gazdagította az irodalmat. Sárospatak. 1857. Szerkesztője a Sárospatakon megjelenő „Sárospataki füzetek” cz. folyóiratnak. — „Velenczei hölgy” ez. 5 felvonásos dráma is jelent meg tőle. — Szintén tőle vannak: „Magyar közmondások könyve” Pest, 1851. — „Magyar népmesék” Képes kiadás. Pest, 1855. „Mit várhat a nőtől a ház, haza, egyház?” Halotti beszéd. Sárospatak, 1856.

B. Eötvös József legújabban ismét egy jeles regényt bocsátott közre „A nővérek” cím alatt. Pest, 1857. 2k.

Fáy András összes szépirodalmi munkái 1843—44. jelenvén meg 8 kötetben, ezeknek 9-ik és 10-ik kötete illy cím alatt: „Búzavirágok és kalászok” 1853-ban; 11-ik és 12-ik kötete illy cím alatt: „Jávor orvos” 1855-ben jöttek ki; 13-ik és 14-ik kötete pedig pedig illy cím alatt: „A szut yog Magyar írók. 26

falviak. Magyar faj-képek“ Heckenastnál ez évben jelentek meg. Ezeken kívül bárom nevelési munkát adott ki. 1839-ben készítette el s Pestmegyének adta be „Egy Pesten föllállítandó takarékpénztár“ tervét; ennek folytán sikerült a hazai első takarékpénztár föllállítását eszközölnie s azt 1840. jan. 11-én megnyitnia, melly azóta szép sikerrel folytatja működését. — Ezen intézet megbízásából elkészítette 1848. febr. „A magyar életbiztosító intézet“ tervét is s azt lytographirozva a részvényesek közt ki is osztotta; de a közbejött zavarok miatt füstbe ment az intézet létesítése. Azonban annyi sikere lett ebbeli munkálkodásának mégis, hogy gyűjtött adataiból egy statistikai munkát adott ki i.ly czím alatt: „Adatok Magyarország bővebb megismertetésére,“ mellyben egyszersmind a magyarországi halálozási nagytábla is, általa kidolgozva jelent meg. Végre 1833-ban a Budán letelepedett magyar színésztársaságnak Pestmegye által kinevezett igazgatója volt két évig s a Kisfaludy-társaságnak és Műegyesületnek elnöke több éven keresztül.

Fényes Elek egyideig a „Falusi Gazda“ ez gazdasági folyóiratot szerkesztette. Ezenkívül újabb művei: „Magyarország geográfiai szótára.“ Pest, 1851. 4 rész 2 kötetben, n. 8dr. 1253 1. — „A török birodalom leírása“ legújabb kútfők után. Pest, 1854. 8dr. 476 1. „Az Orosz-török háború.“ Pest, 1854. 576 lap.

Fogarasy János újabb munkái: 1) Egyszerű s ketős könyvvitel alapelvei az ipartanoda számára. Buda, 1850. 2) Törvénykezési kalauz. U. o. 1850. 3) Tájékozó az ideiglenes bélyegadó törvényben. U. o. 1851. 4) A magyarországi polgári új perrendtartás alapvonalai. U. o. 1853. 5) A közönséges váltórendszer alapvonalai. U. o. 1854.

Frankenburg Adolf újabb műve e címét viseli: „Sírva vigadók.“ 2 kötet. Pest, 1857.

Garay Alajos „Falusi élet“ ez. alatt népies elbeszéléseket bocsátott közre 2 kötetben. Pest, 1856. 8dr. 206 és 195 lap.

Dr. Grynaeus Alajos későbbi munkái: 1) Sz. imák

és énekek. Pest, 1864. 2) *Theologia pastoralis e scriptis SS. PP. usibus publ. praelationum synodalium item ac dioecesanorum examinum acoommodata: in libris tribus.* Második bővített kiadás. Buda, 1856. 3) *Akadémiai egyházi beszéd.* Buda, 1855. 4) *Sioni örömhangok.* Buda, 1856. 5) *Menynyei Korona.* Pest, 1856. 6) *Sz. István első magyar király tisztelete.* Pest, 1856. 7) *Szeplőtelenül fogantatott bold, szűz Mária tisztelete.* Pest, 1856. 8) *Bucsujáratí ajtatosság szent Anna asszony tiszteletére.* Pest, 1856. 9) *Tövis korona.* Pest, 1856. 10) *Tan-könyv, elemi s reáliskolák használatára.* Pest, 1857. Ötödik és hatodik kiadás. 11) *Brevis instructio pastoralie de iis, quae circa legem matrimonialem catholicorum, in imperio Austriae, impensis a parochis observanda sunt* Pest, 1857. 12) *Népszerű alkalmi s rendkívüli oltár- és szerbeszédek, esperesi és lelkész! szózatok, meg lelkipásztori intelmek gyűjteménye.* Pest, 1857. 2 kötetben. 13) *Képes kis biblia magyar 3-ik kiadásban; azonkívül ugyanaz német, tót, szerb, ruthen, és román nyelven.* Pest, 1854—1856.

Gr. Gvadányi József az első kötetben föl nem jegyzett munkáinak ozimei: „A pöstényi förődésmulattató versek. Megjelentek 1787-ben. „A mostan folyó török háborúra tzelzó gondolatok, Montekukuli életével“ Posony, 1790: Nándorfehérvárnak megvétele“ és „Rettentő látás, rettentőbb történet“ (Erzsébet herczegnő véletlen halálára) versek. U. o. 1790. „A nemes magyar dámákhöz és kisasszonyokhoz szóló versek“ (a magyar ruha iránt). U. o. 1790. „Aprekaszion, mellik meg sinalik fersben, mikor meg tartatik Sz. Franz Xav. neve nat. Patron Strenge Herr kapitán úr N.“ (gúnyvers). 1791. — „XII. Károly svetziai ország királynak élete. U. o. 1792. 8dr. 386 1. — „Unalmás órákban, vagyis a téli hosszú estvéken való időtöltés. I. darab Bodoló falunak Beregmegyében vidéke és ottan történt dolgok más versekkel együtt. 87 1. II. darab: Verses levelezései Ceizi István fő strázsamesterrel és Molnár Borbálával. “ U. o. 1795. 8dr. 232 1. „Egy a Rhenus vize part

ján táborozó magyar lovas katonának Posony városába egybegyült rendekhez írott levele.“ U. o. 1796. „Verses levelezés, a mellyet folytatott nemes Fábián Juliannával, nemes Bédi János élete párájával; mellybe több nyájas dolgok mellett királyi, Komárom városában történt földindulás is leíratott“ (versekben). U. o. 1798. 140 1. „A világnak közönséges históriája mellynek kiadását holta után Kiss János folytatá, megjelent 6 kötetben képekkel Posonyban. 1796—98. 8dr. I. k. 422, II. 376, III. 325, IV. 860, V. 369. Hatodik kötet Posony, 1803. 8dr. 4601.

Gyurits Antal újabb munkái: „Nönevendékek könyvtára“ Tanodájai és magán használatra készíté Gyurits Antal. I. „Magyar Nyelvtan.“ II. „Mondattan.“ III. „Terméssztrajz.“ IV. „Természettan“ 1. és 2. füzet; a 3. főzet „Csillagászat. Pest, 1866. és 1857. „Egyházi szent szertartások magyarázata.“ A középtanodák használatára németből fordítva sajtó alatt. „A katholika nő.“ Ventura. Joachim atya után olaszból fordítva I. II. III. kötet. Sajtó alatt.

Gyöngyösi István verses munkái közt nem említvek: „Róea koszorú, a mellyet az testté lett Ige Jézus Christusnak és az ő édes annyának, a szeplőtelen Szűz Márianak öt rendbéli kiváltképen való örömének, keserűségének és dicsőségének feir és piros rósáiból kötött.“ Nagyszombat, 1772. Továbbá „Kuma városában építetett Dedalus temploma.“ Buda, 1764.

Helényi János újabb munkája: „A magyar Parthenon előcsarnoka.“ Akadémiai fölolvasmdnyaiban alaprajzolva Pest, 1853.

Hoványi Ferencz újabban ismét igen booses munkával gazdagító a kath. irodalmat, mellynek ozime: „Néhány hét a szent földön 1856-ban.“ Béce, 1857. A-szent sir temploma homlokzatának és alapjának rajzával. Úti naplója jegyzeteiből alakult ezen rajzolatok által — mondja többi közt az előszóban szeretne ártatlan utánpási vágyat ébreszteni hazája fiaiban azon érdekes zarándoklat iránt, mellyet magára nézve lelti- s testileg üdvösnek talált.

Hunfalvy János „Magyarország és Erdély eredeti képekbén“ ez. folyóirat számára a történelmi és helyirati szöveget írja.

Hunfalvy Páltól megjelent „A Dakota nyelv.“ Külön lenyomat a magyar akadémiai értesítőből. Pest, 1856.

Illés Pál (edvi) további munkája: „Közhasznú népi olvasókönyv“ 4 részben. Pest, 1851. „Elszórt költészeteit, korábbi folyóiratokból összeszedte és kiadta E. I. Gyula. Pest, 1853.

Irinyi József, jelenleg a Magyar Sajtó egyik főSzerkesztőtársa „Béla“ cím alatt 2 kötetes regényt adott ki. Pest, 1855. Ezt követte: „Dicső napok.“ Regény 3 kötetben Pest, 1857. — „Az 179*'i*; 26-ki vallásügyi törvény keletkezésének története. Közjogi észrevételekkel a bécsi és linczi békekötések alapján.“ Pest, 1857. 8dr. iVés 231 1. Tőle van „Tamás bátya kunyhója“ (regény 4 k.), és „Kulcs Tamásbátya kunyhójához.“ Mindkettő angolból ford. Pest, 1853.

Jászay Pál magyarra fordítá Wildner Ign. jogtani könyvét S' kiadta illy cím alatt: „Hiteltorvények, melyek az 1840-iki országgyűlésen a váltó kereskedés, gyár stb. ügyében hozattak.“ Pest, 1845. Továbbá tőle van: „Kegyelmes királyi utasítás a váltóbiróságok számára, melyet legfelsőbb engedeletnél közrebecsített.“ U. o. 1841.

Illés János rt egy farsangi játéket „Tornyai Péter“ cím alatt. Komárom, 1798. Tőle van továbbá: „Ktilömb-fél® elmeffuttatások“ francaiából fordítva 2 részben. Posony, 1790. 120 és 118 1. Van egy munkája „A flórosflának vi-gasztalásáról.“ Boetius után fordítva.

Jókay Mór újabb munkáinak sorozata: „A magyar nép adomái.“ Pest, 1857. II. kiadás. — „Ozeania. Egy elsülyedt világrész története.“ Pest, 1856. „Magyar népvilág.“ Pest, 1857. 2 kötet. „Török mozgalmak 1733-ban.“ Regény. 2. k. Pest, 1854.; „Erdélyi képek“ (novellák). 2. k. Pest, 1854. „Déli virágok“ 2. k. Pest, 1856. „Szomorú napok.“ Regény. Pest, 1856. „A varchoniták.“ Pest, 1857. II. kiadás. Novelláinak újabb gyűjteménye „Árnyképek“ cím alatt

jelent meg. 2. k Pest, 1856. Ez évben szép sikerrel adatott a nemzeti színpadon „Dózsa György“ oz. 4 felvonásos dráma, melly színműirodalmunk jelesebb termékei közé tartozik. Jókay e roppant munkássága mellett a „Magyar Sajtó“ és „Vasárnapi Újság“ fődolgozótársa, s 1857-ben a Heckenast által kiadott „Nagy tükör“ cz. humoristikai folyóiratot szerkeszté, mellynek VIII. füzetében közlött „Szaladj szaladj, jő a billog“ kezdetű költeménye köztetszést idézett elő. Legújabban sajtó alól kikerült „Decameron“ ez. alatt száz novellája.

B. Jósika Miklós újabb munkáinak sorozata: „Jő a tatár.“ 1856. 4 kötet. „A rom titkai.“ 1856. 2 kötet. „A rejttett seb.“ 1857. 3 kötet „Pygmaleon, vagy egy magyar család Párisban.“ 1856. 2 k., A szegedi boszorkányok.“ 1856. 3 k. „A tudós leánya.“ 1855. 3 k. „A zöld vadász“ 1854. 3 köt. „Egy házasság a nagy világban.“ 1844. 2 köt. „Toussaint.“ Pest, 18“ — 45. 8 kötet. E két utóbbi fordítás; megjelent „Jósika külföldi regényei“ ez. alatt.

Báró Kemény Zsigmond 1856 végével lemondott a Pesti Napló szerkesztéséről, s ez évben „özvegy és leánya“ című jeles regényét fejezé be, s irta „A rajongók“ ez. 3 kötetes regényét, melly sajtó alatt van. E folyó év dec. havában, miután a behozott birlapbélyeg különösen a nagy napi lapok sorsát kétessé tévé, újra átvette a szerkesztést, s föllépését többj közt e szavakkal jelenté: „Meghoztam az áldozatot, mert hittem és hiszem, hogy azt a jelen körülmények között hazám és nemzetem több, lényeges, névszerint becsületbeli érdekei kiváqják meg. — Legalább egy független nagy napi lapot meg kell a nemzetnek tartanunk, hacsak a respectusnak azon mértékét, mellyet annyi hazafuii lelkesedés és küzdés vívott ki a múltban, jövendőre könynyelmüen — mert a megmentésnek még csak kísérlete nélkül is — koczkáztatni nem akarjuk.“ Ezenfölül a Csengery által megindított „Budapesti Szemle“ című haviiratban „Zord idők“ című regénye van folyamatban; e havürat politikai szemléjét is ő kezeli.

Kempelen Riza „Beszélyei“nek 3. és 4-ik kötete Szegeden, 1855-ben jelent meg.

Kiss Károlytól újabban megjelentek: „Olvasmányok a hadi történelemből.“ Külön lenyomat a magyar akadémiai Értesítőből. — Továbbá: „Hunyady János utolsó hadjáratá. Bolgár és Szerbországban 1454-ben stb.“ (Külön nyomat a magyar akadémiai Értesítőből). Pest, 1857.

Koczányi Ferencz 1825-ben szenteltetett pappá. Az új tanrendszer behozatala után a pesti nagy gymnasiumban a hittant, magyar és latin nyelvet 4 évig tanította; jelenleg a nagykárolyi gymnasium igazgatása bízatott buzgalomtelii gondjaira. „Magyar-latin-német zsebszótár“-a Pesten, 1851-ben látott világot. Ezenfölül munkái: „Latin irodalmi szemelvények“ a n.-gymnasiumi V. és VI. osztály számára. Pest, 1852. „Latin írályképző gyakorlatok“ a gymnasiumi felsőbb osztályok számára, magyar szöveggel. 1852. „Szenthangzatok“ a n.-károlyi tanuló ifjúság használatára. Nagy-Károly, 1856. Ezekben kívül a Családi lapokban több természetrájzi cikket, s a Kath. iskolai lapban neveléstant értekezéseket közlött. Végre az 1855-ki tanévben „A n.-károlyi algymnasium történetéaz 1856-iki iskolai évben pedig „O-kori remekművek és jó magyar fordítmányok“ ez. értekezést írt és adott ki sajtó után. N. Károly, 1856.

Kovács Ferencz, jezuita Boilieu után magyar versekbe foglalva kiadott illy című költeményt: „A pulpitus, egy mulatságos vítezi költemény.“ Győr, 1789. Továbbá Gauzier után fordítva kiadá „Az utak és utzák építésének módjáról“ című könyvet. Posony, 1778. 8dr. 215 1.

Könnye Alajos tankönyvet adott ki: „Magyar vers tan és a felolvasás és szavalat alapszabályai. N.-Károly, 1856.

Kőváry László újabban „100 történelmi regét“ bocsátott közre (Kolosvár, 1857.), melly szerző kisebb munkáinak első kötetét teszi.

Lanka Gusztáv újabb műve: „A vidék. Társasáleti szín- és árnyrajzok.“ 2 kötet N.-Várad, 1856.

Lévay József „Újabb költeményei“ Pesten, 1866-ban jelentek meg.

Lonkay Antal 1856-ban „Tanodái lapok“ ez. heti tanközlönyt indított meg, s azt most is folytatja olly tapintattal és buzgósággal, mikép az a birodalmi hasonnemű lapok közt bátran az elsők közé sorozható.

Losoncai László, költő, szül. Kecskeméten 1818-ban május 25-dikén régi nemes családból. Már „ éves korában tanulását szülővárosában kezdette, és folytatta egészen a philosophicus cursus végezteig; a jogot és hittudományt a debreczeni főiskolában hallgatta, hol pályája végeztével a korán elhungy Nagy Imre helyébe a költészeti osztály tanítójává választatott. Korán kezdé tanulmányozni a latin, görög és német írókat; amazok közöl különösen Horácz és Anakreon, ezek közöl Schiller és Göthe voltak kedvenczei. Már deák korában több költeményt írogatott, melyek közöl több dalai keringettek kéziratban az ifjúság s ez által a nép között. Először csak hittan-hallgató korában lépett föl a „Társalkodóban s maga iránt minden figyelmet gerjesztett; de ezen tette egyik tanára által nem helyeeltetvén, magába vonult, s csak titkon írogatott, míg nem a Nagy Imre számára rögtönzött sirversével különösen az ifjúság között szép nevet szerzett magának. Tasnádi legátus korában a regényes Er-Szalacson menvén keresztl, a vidék szépsége, az öt szívesen látott pap és nép szeretető annyira meg- hatotta, hogy midőn az ottani akadémika-promotíójú iskolába igazgatónak hívattott, ellent nem tuda állani, s 1841-ben búcsút vett a debreczeni oollegiumtól. Itt tölte el két évet; a két év elteltével 1843-ik év tavaszán Biharmegye akkor egyik elválasztott követével, Komáromy Györggyel mint fogalmazó Posonyba ment. 1844-ik év October hónapjában a tolnamegyei gyönki gymnasiumban a humaniárák tanárává választatott, s ezen hivatalát 1849-ik évi octoberig folytatta, midőn a kecskeméti főiskolába a latin és magyar iradalom tanrául hivatott meg. Ezen minőségen működött szülőföl-

dén egész 1855-ki octoberig, midőn a nagy körözi nyilvános főgymnasiumba az egyháztanács közakarattal tanárai megválasztotta, s részint mivel akkor a kecskeméti gymnasium, anyagi viszonyainál fogva alább kezdett szállani, a mint-hogy a következő iskolai évben főgymnasiumból aigyatina-siummá lett; részint mivel] az akkor egyháztanácz egyik hatalozata által önierzétét mélyen sértve érezte, — azon reményben, hogy az akkor mind nagyobb virágzással s népességgel dicsekedhetett nagykőrösi főgymnasiumban többeknek használhat, fájdalommal vön búcsút szeretett és szerető anyavárosától, s ez idő óta Nagykőrösön fáradozik mint tanár és író egyiránt emnyedetlen buzgalommal. 1853 elején adta ki Pesten Költeményei I-ső kötetét, melly a közönség részéről érdemlett pártfogásban és tetszésben részesült. Legközelebb ugyancsak Pesten láttak világot a szépirodalmi lapokban elszórva megjelent s a közönség által tetszéssel fogadott művei, régibbekkel s újabbakkal bővítve, mellyek Költeményei II-ik kötetét teszik. Több műve van még kéziratban, mint az Anakreoni dalok, Epigrammái költemények stb., mellyek kiadóra várnak. Népdalai egyszerűek, tiszták, világosak, könnyen folyók, különösen magyar érzellemmel teljesek; s épen ez az oka, hogy jelesebb zeneszerzőinktől dallamra téve, olly hamar utat találtak a nép fogékony szívéhez. A szinműirásban is tett kísérletet Darabjai közöl az „Ájuratus“ és „Legátus“ címűek 1848-ki febr. a ezinbiráló választmánynak beadás végett Egressy Gáborhoz küldettek, s kevessel azután az akkor zavaros körülmények között elvesztek, s még mindenkor meg nem kerültek. Egy vígjátéké, „Követség“ című 1847-ik év tavaszán Tóth János vádor-szinésztársulata által Gyönkön az erdőben épen majális alkalmával adatván elő, a környékről nagyszámmal összeseglett úri vendégkoseoru által nagy tetszéssel, fogadtatott. Költeményei I-ső kötetét irodalmi, különösen kritikusi tekintélyünk Toldy Ferencz (Új Magyar Múzeum II. év. dec. 1. 1852. XV. flié.) így jellemzi: „Egy magával

s a világgal tisztában lévő, nyugodt kedély nyilatkozásai. Hol didaktikai hurok pendülnek meg, az érzület (Gesinnung) emberét ismerjük fel a költőben. Gyakran derült, sőt víg. A népi hangot sokszor jól találja. "

Majer István további munkái: „Egészségtan nép számára (Buda, 1847.). Egy évben két kiadást ért hat ezer példányban. — „A jó házi gazda. Nép Számára életszabályul“ (Váczon 1848.) 1847-ben a természetvizsgálók gyűlésén, Sopronban a mitiani osztályt megalakítni segíté, mellynek jegyzőjévé választatott, a mikor felolvasá és nyilvanítá „A rézmetszészet mütana“ (Buda, 1847.) című művét. Nem különben a pesti kir. természettudományi társulat megbízásából, mint ennek r. tagja, felavatásul dr Rumy György életét megírta, ennek időszaki iratjában közlendőt. — „A magyar képezdék reformja. A m. közoktatási ministeriumnak benyújtott röpirat.“ (Esztergom, 1848.) — „Népszerű egyházi beszédek.“ Két kötet. (Pest, 1849. és 1851.) — Ugyan 1848-ban az ország tanítói által Pesten a tudományos egyetem épületében tartatott tanácskozmány által közakarattal jegyzőül választatott. Nemkülönben a ír. püspöki-kar által a tanügy rendezése tárgyában Pesten tartott tanácskozmány -ba szerences volt meghivatni. — 1849-ben a pesti tudományos egyetemhez a felsőbb nevelészet helyettes tanárául meghivatván, ott másfél évig tanárkodott, se tanáriszék emelésére vonatkozó véleményét az egyetemi tanács figyelmére méltatta; valamint az ő sürgetésére az előadási két óra hetenkint négyre szaporítatott. — Ez idő alatt 1850-nek első felében a „Kath. Néplap“nak volt szerkesztője, melly minőségről, a jó és olesó könyvkiadó társulat által első ügynökül megválasztatván, lemondott. — 1850-ben sz. kir. Pestvárosa fő- és elemi iskoláinak igazgatását és rendezését egy önálló (előbb egyik tanácsnoka lévén az iskolaigazgató) szakférfiúra kívánván bízni, pályázatot nyitott, kik között felebbvalói biztatására M. is jelenkezvén, Pest város tanácsa és közeégtanácsa által a kijelöltek között fölterjesztetett, s a m. kormány által Pest városi egyetemes fő- és al-elemi-

úgy magán-tanodák igazgatójává kineveztetett; tñelly hivatalát 1867. kürthi plébánossá kineveztetései dicséretesen viselé. Ez idő alatt a középponti iskolák sorsát szívén hordván, nem csak a tanítótanácskozmányokat, 8 a tanítókönyvtárt létrehozta, hanem az δ terve és sürgölése következetében az annyira óhajtott vasárnapi tanodák is életbe léptettek, mellyek megkedveltezsére és sikeres terjesztésére alkalmas terv írójának a Néplapban pályadíjt is hirdetett. Nemkülönben egyik tervezője és létrehozója vala a pesti első bölcsődénék, miért a bécsi és párisi bölcsőde-(Créche) egyletek tiszteletbeli tagjokká választották. Ez idő alatti irodalmi művei, a kéziratban maradt és hivatalos-színű több tervét elhallgatván: „Aranytanácsok vándorló mesterlegényeknek.“ Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társnak (Pest, 1852.). — „István bácsi a boldog családatya és okos gazda.“ Népkönyv. (Pest, 1854.). — „ABC és olvasó-könyv“ (Bécs, 1853.). — „Aranytanácsok nőcselédek számára“ (Pest, 1855.). — „Szivmivelő beszélgetések és színjátékok ifjúság számára“ (Posony, 1855.). — „István bácsi naptára 1856-ra és 57-re“ (Pest). — „István bácsi aranytanácsai a veszedelmekben“ (Pest, 1856). — A Pázmány-ffizetek is a Sz.-István-Társulat meghittéből tervé szerint és közremunkálásával indultak meg. — kt időszaki sajtó utján- közzé-tett számosb czikkei közöl csak kettőt emelünk ki: egyik azon pályakoszorúzott terjedelmesb irata, mellyet „Men-hely a szegény árváknak“ címm alatt a Magyar Sajtó 1855-ben; a másik, melly az esztergom basilika folszenteléee alkalmából „Esztergom“ című cikksorozatban a Vasárnapi újság hasábjain közfigyelmet ébresztett. — Ezenkívül költségén megjelent: „Vezérkönyv az állat, növény-, cs ásványtan oktatásában.“ Ifjúság számára irtaMinikus Vincze. Magyar és német szöveggel (Pest, 1854); és serkentésére „Kluch József nyitrai püspök élete“ (irta- Alvinczy) a pesti papnövelde egyházirodalmi iskola 1854-ki Munkálatai-ban látott napvilágot. — 1856-nak vége felé töle sajtó

alá bocsáttatott; „A regélő István bácsi. Családkönyv a nép számáraés szerkesztése mellett: 25 pályairat

Matusik János újabban megjelent munkái: „Ajtatos elmélkedések. A középtanodai rom. katb. ifjúság nagyhéti lelkigyakorlataira.“ Bíbornok, hereczegprímás s esztergomi creek ő főmagassága engedelmével. Kolosvár. 1855. — „Az aqstriai közbirodalom honisméje, különös tekintettel Magyar“ és Erdélyországra.“ Pest, 1857. — „Erdély földrajza“ közelebbről kerül Id sajtó alól második kiadásban. — Apróbb elbeszélő, majd történelmi csikkéit rendesen az „István bácsi naptára“ hozza évenkint

Mentovich Ferencz*, jelenleg marosvásárhelyi tanár, lyrai költeményeit összeszedve „Száraz lombok“ cím alatt 1854-ben adta ki. Tőle van továbbá: „Halotti búcsúhangok.“ Kecskemét, 1855—6. — „Idegen“ ez. költői beszélye a Vásárnapi újságban a Tomory A. által kitűzött 20 arany pályadíjat nyerte el.

Mészáros Imre újabban havi folyóiratot indított meg „Népnövelési közlemények a kath: egyház szellemében“ cím alatt.

Némethi Mihály, kolosvári prédikátornak van még egy nevezetes munkája e cím alatt: „Szent Dávid Psalteriuma: avagy 150 sóit ároknak elosztása és magyarázata.“ Kolosvár, 1622. 6481.

Ney Ferencz, philosophic tanulmányait Szombathelyen végezte legkitűnőbb sikkerrel. 1846-ban a kir. magy. term. tud. társulat rendes tagjává választatott. Ugyanekkor Maros-, 1847-dikben Zemplénmegye táblabirájává nevezettet. 1847-től 1854-ig a festészeti akadémiát gyámoljtó társulat titkára volt. 1848-ban az egyetemes magyar tanári gyűlésen (257 tanár és tanítótól közakarattal megválasztva) elnököt. Ez évben peatvárosi képviselő is volt. 1856. dec. a pesti főreáltanodához magyar nyelvtanárrá neveztetett. — Megjelent beszélyei- és novelláinak száma 32. 1851-ben a

*) Tévedésből csúszott be az L kötetbe hogy e jeles költő 1806-ban meghalt. Éltesse Isten még sokéig!

Gyermekek könyve második kiadásban jelent meg. 1856-ban „Nevelési galyfűzér“ és „Szirmok“ (2 füzet); „Családképek“ költeményfűzér (1 kötet) jelent meg tőle. Van ezenfölül egy értekezése „A magyar nyelvtanulmányról német tannyelvű reáltanodákban“ és mintegy 40 czikke a kisded óvás érdekében, elszórva a lapokban.

Oltványi Pálnak újabb munkája: „Privilégium fori, és az új polgári s büntető codex.“ Temesvár, 1857.

Pájer Antalnak „Szent Lant“ czímű költeménygyűjteménye Pesten, 1857-ben jelent meg. — Továbbá „Villámok“ ez. alatt jelent meg tőle egy füzet költemény Pesten.

Pálbátl Miklós, czeredi ref. pred. és supérintendensnek említést érdemel még a következő munkája: „Az romai Babylonnak kőfalai, azaz: egy néminemű Jezsuvita, ez tet- getlen, az szent Varas kőfalainak nevezeti alatt magyarázta gondolt XII. fundamentomi“ stb. Nyomatott Kereszturott, 1619. 4dr. 196 1. Fordítás Rodenborch J. után, mint címéből is látható rossz magyarsággal. Irt kézi könyvet „Az Úr vacorájáról az augustana confessio szerint.“ Ke rész tür, 1613.

Palotay (Purgstaller) József újabb művei: 1) Philosophiai propaedeutica, azaz: tapasztalati lélektan, gondolkodástan és bevezetés a bölcsészeibe. 8dr. Pest, 1851. 2) Szépészct, azaz Aesthetika. Elemező módszer szerint. 8dr. Pest, 1852.

Pálffy Albert újabban „Fejedelem keresztleánya“ ez., két kötetű regényt bocsátott közre. Pest, 1856.

Pongrácz Lajos (óvári és sz.-miklósi), szül. 1815-ben Felső-Túron s Hontmegyében előkelő szülöktől. Váczon és Selmeczen végzett gymnasiális iskolái után 1830-ban Pestre jött, hol a bölcsészeti, majd a törvénytudományokat hallgatta. 1835-ben szülőmegyéjében esküdtté, 1842-ben szolgalári bíróvá, s a megyei népnevelési választmány tagjává választatott. 1845-ben a megyei összes ellenzékkel hivataláról leköszönt 1848-ban megyei tiszt, főjegyzőnek, s ugyanez évben a nádor-helytartó által titkárul neveztetett ki a

pénzügyministeriumhoz. Jelenleg urad, jószágigazgató Biharban. Szellemi működését több nemen kísérté meg, mellynek szépliteratúrai része a vele egykorú folyóiratokban (Rajzolatok, Honderű, Divatlap, Életképek, Regélő, Társalkodó, Kliegl-könyv) jelent meg. — Politikai munkásságát? szónoki előadásain kívül, legkivált az- egykor „Pesti Hírlapnak azcettelé, mellynek többnyire saját neve alatt folytonos levelezője s egyik barezosa volt. 1848 után ő is mint sok mások, gazdaszati stádiumokra adta magát, s a „Gazdasági Lapok“ levelezője lett, mialatt néhány gazdaszati czikket közlött. — Külön nyomtatásban megjelent nevezetesebb művei: Erzemények (Pest, 1838.). Karpáti Zengemények (Buda, 1838.). Tisztválasztási szózat (Eszterg. 1839.). Honti Füzér (Buda, 1840. 2 füzet). A „Kelet Népe“ felnyitotta szóméit egy nyugotfinak (Pest, 1842.). Továbbá: „Munkái“ I. Versék. (Pest, 1846.). II. Magyar úti képek. (Pest, 1845.). Ezenkívül kéziratban, részint az idézett folyóiratokban beszélyek, színművek, értekezések, bírálatok, beszédek, levelezések stb.

Récsy Emil újabb munkája: „A római jog elvei tekintettel a történelmi fejlődésre“ Pest, 1857. — A Heckenast által megindított „Téli könyvtár“ számára Dickens Károly, Néhéz idők“ és „Puszta ház“ ez. műveit fordítá le. Pest, 1855.

Róder Alajos a Szent-István-Társulat által „Pázmány-füzetek“ ez. alatt megindított egyházi beszédek, homiliák és katechesisek gyűjteményét szerkeszti, mellyből eddig 2 vastag kötetben tiz füzet jelent meg.

Sárváriji Béla, 1856-ban M. T. Cicero kiszemelt szónoklatait magyarítá, kísérve kimerítő jegyzetekkel, s a műben előforduló helyiségi ismertetésekkel; a mű II kötetből áll; tartalma XII nagyobbszerű beszéd. Ugyanazon évben magyarra tette át C. Julius Caesar műveit: névleg a „Galliai hadjáratot“ igen számos fölvilágosító és földirati jegyzetekkel I. kötetben, és szintén C. J. Caesarnak emlékiratait a „polgári háborúról“szintén egy kötetben. Mindkét mű hozza az illető szerzők kimerítő életrajzát is. 1857-ben

kiadta az „Irályismét“ második és teljesen átdolgozott szerkezetben. Ugyanazon évben juttatta napfénnyre „Történelmi viszhangjait“ is, élet-, jellem- és korrajzokban. A Családi lapok is több „életrajzot“ közöltek tőle.

Somosi János, sárospataki nagyhírű theologiai tanár, született Bodzás-Ujlakon, Zemplétnegyében, május 24. napján 1783. Előbb? családneve Kődöböcz; édes atya, István, ugyanott ref. lelkész. Betölté immár nyolcadik évet, mikor a sárospataki gymnasiumba vitették 1791. sept., miután az atyai háznál kevés deákságra is megtanítatott. Az akadémiai pályára lépett 1798. július havában. 1803. augusztus havától 1804. július 10-ig majd egy évet töltött Lőcsén, az ágostaiak iskolájában a német szó kedvéért, mind a mellett hallgatott methapbysikát és alkalmazott mennyiségtant; kezdé a francia nyelv ismeretét. Visszatérvén a Szepességről, még két évet tölte az akadémiai pályán, s bevégez a hittant. 1806 első felében a költészeti osztálynak helyettes oktatója lett. Második félévben már a grammaticában rendes tanító volt (publicus praceptor) és ment tanítványaival szinte a bölcsészeti előtanokig. 1808. évben alkönyvtárnoknak nevezették ki, 1809. emberleges tanár lett (humaniorum prof.); 1813. évben külföldi egyetemekre ment, s különösen Göttingába vevé útját, hova 1814. mart 30. napján érkezék meg, april 14. pedig ünnepélyes hittel az egyetem tagjai közé fölavattaték s a tanárokkal is kezéjé fogott. Visszatért a külföldről 1815. épen azon időtájban, midőn a Waterlooi csata folyt, mellynck hallotta dörgésein. Frankfurt s Ulm felé tért meg Bechsnek, és itt kapta Vay József, sárospataki főgondnok meghívó levelét egy humanitatis iskola megürült tanári székének elfoglalására. Noha kilátásai voltak Miskolcon is, ő az elsőt fogadé el; s mint pataki gymnasiumi tanár vitte hivatalát három esztendeig. 1818. aug 8. napján az egyházkerületi gyűlésten theologiai tanárrá választaték, s tanításait megkezdő sept. 7. napján; székfoglaló beszédét tartván előbb Puky István segédgondnok és Tóth István alsózempléni esperes elnökletük alatt: „De cognitio-

nís lingvarum sacrarum in explications scripturarum sacram-
rum utilitate et necessitate. Somosi, mint közönségesen tu-
datik, nem készült tüzetesen theologiára, mert tanulmányai
a történészet és classical irodalom voltak ifjúsága óta*, s
inkább csak nyelvészeti jártassága dönté el theologiai tanár-
ságát. De majd 1819-ben az egyháztörténet és újszövetség
magyarázatára tij tanszék emeltetvén Vay József által, So-
mos! kedves szaka, a görög nyelv, oda tételettel által s az ő
philologista leczkéi a zsidó nyelvre szoríttattak. Már több
évig tanító a hittudományt s még mind nem vala pappá
fölavatvva. Ez is megtörtént oct. 9. napján 1820. a tornallyai
egyházkerület! gyűlésen. Három évvel később a derék Szom-
bathi János halála után (1823. oct. 5.) a könyvtár gondjai
réá bízattak. A theologiai karra szükséges könyvekben 6
alatta nyert az legnagyobb szaporodást, de meg is kell val-
lani, hogy ezekért feláldozd különösen a hazai literaturát,
melly Szombathi alatt első ranguságra volt haladóban. —
Hasonlóul felügyelése alá adatott a nyomda és könyves-
ház (bibliopdium). 1845. az alsó-zempléni egyházmegye sok
küzdéssel bár, noha nem volt ftrás pap, mint tanárt mégis
esperesévé tette. Érdemes férfiak állottak félre, midőn a
második választáson neve megpendült; ée Somosi kormány-
székre emeltetett. Azonban tanulmányai sohasem engedék
bajnokká lehetni e pályán. 1854 őszén öregkorát vetve okul,
lemondott az esperességről, mellé proscnior rendelte, ki
az ügyeket vezcté, nála nem maradván egyéb a címénél,
mit az egyházmegye kérésére tartott meg. 1848-ban jelent-
volt a Pesten tartott protestáns zsinaton. Mint alsózempléni
esperes, hagyományos joggal volt egyházi algondnoka a
pataki főiskolának. Mint illyen viselte 1850 óta az iskolai
tanácsosi rangot 1834 sept. 10. a m. tudós társaság
levelező tagjául, Zemplén s Tornamegye által pedig tábla-
birák sorába választatott. Irodalmi munkássága kétfelé osz-
lott, u. m. theologiára és héber nyelvre. Az elsőt többször
dolgozta ki. Legelőször: „A dogmatika theologia első voná-
sai“ címmel 1827. 8dr. 4“ 1. Ugyanaz megjelent 1835-

ben másodszor következett az úgynevezett nagy theológia „Keresztyén hittudomány” cím alatt, Sárospatak. Első kötet 1886. 8dr XVMI és 696“ Második kötet ugyanott 1838. 8fdr. XIV. és 548 1. 1843-ban ugyanez kivonítva: „A hittan. első vonásai“ cím alatt 1864-ben adá ki a „Hittan-vállat.“ Első füzet, Bevezetés és bibbiológia. Sárospatak, 1854-i 8dr. 103. I. Második f. „Maga a hittan,“ Sárospatak 1854. 8dr. 127 I.: — Munkásságának Másik iránya volt a héber nyelv. Ebben adott egy nyelvtant és olvasó könyvet Gesseniat nyomán; azaz 1833., ismét 1835-ben. Nyomatott minden kettő Budán. — Ő adta ki a Bibliát egészen, S.-Patakon 1835. Részt vett a jelenleg Patakon nyomtatás alatt levő Görög-Magyar Szótár készítésében. Maradt utána egy héber-magyar szótár kéziratban a zsidó R (rech)-betűig készen összehasonlításokkal. Tartott halotti beszédét Köves Sándor fölött; de ez nyomtatásba nem ment. Nem jól talált arcuképe a sárospataki könyvtárban 71 éves korából látható. Az, mely az 1857. protestáns naptárban Ballagi szerkesztése alatt megjelnet, nem az övé, hanem volt abaúji esperes id. Futó Sámuelé.

Szabóky Adolf, kegyesrendi tanártól 1856 évben megjelent: 1) Vezárfonal mértani tárgyaknak távlati rajzolásában nézlet szerint: Különösén mértani alakoknak laponi rajzolása szabád kézzel, reáliskolák számára s magán használatra Heisrig Ferdinánd után, 2) „Egyházi énekek“ és „Kircbenlieder.“ Kiadja a Szent-István társulat. 3). Számolási módszer-tan. Kiadja a cs. kir. oktatásügyi minisztérium Bécsben. Fordítás németből. — Mint a pesti katholikus Ikegényegyletek alelnöke részint magyar s német társalgási énekeket (I—VIII) adott ki; részint a „Szeretett tudománya“ cz. füzetben Weinhofer „Tanácsait a vándorlegényekhez“ és a „Legényegylet“ cz. színművet fordította. A katholikus legényegyletek tagjai számára „Vándorkönyvet is adott ki-

Szalay László jeles történetírók „Kemény János önéletráját adta ki (Pest, 1856. VIII, és 543 l.) mely a Heckenast által megindított „Magyar történelmi emlékek“

első kötetét tesai. Fordítá Marens, Tollúm Cicero munkáját „A kötelességekről.“ Pest, 1857.. 8dr. 1561. .

Szathmáry Károly újabban „Magyarhon fénymű“ cz. történeti regényt bocsátott közre 3 kötetben. Pest. 1857.

Szász Károly költönktől újabban megjelent „Hedvig.“ Költői beszély négy énekben. Gyula, 1856. .

Szegfű Mór Mihálytól megjelentek. „Kis bajok nagy gondok“ cz. regénye képek. 2, kötetben. 1856. E munkája akertönaégnél tetaaésben és ítézseinél méltánylásban részesült. Ezt követte: „A harmadik szomszéd“ Népies regény 2 részben. Pest, 1887.

Szelestei László legújabban; „Szépirodalmi. Közlöny“ cz. lapot indított meg. Ezenfölül „Tündérvilág“ cz. költeménye Pestén, 1856-ban látta napvilágot.

Szemere Pál által fordított „Körnez zrinyije“ az Élet, és Literature 1826-ik évi folyamának 2rik részében jelent meg.

Szenczi Imre újabb műve: „Taktus C. Cornelia“ évkönyvei. Fordítás. Szombathely, 1856. nödr. VIII és 4151.

Szilágyi Virgil „A végzet utai“ cím alatt két füzet beezélyt bocsátott. kösne. Pest, 1855.

Tárkányi Béla a folyó évben, egyiki plebánossá neveztetett.: Jeles „Költeményeit“ a Szent István-Társulat adta ki 4500 példányban (Pest 1857. 16dr. VIII. és 472. Díszkiadását a költő arcuképével és életrajzával Toldy Ferencz által és osztá ki tagjai között. A népnek használatra szánt, énekes füzetei e címeket viselik: Énekek az oltári sz. áldozathoz; Énekek adventra, karácsonra, újévre és vízkeresztre; Énekek nagybőjtre; Énekek a bold. sz.; Mária tiszteletére; Énekek húsvétre, pünkösdre; Énnkek különféle alkalmakra stb. Megjelentek mind Egerben. 1847. s következő években. Miután Pyrker László érsek 1847-ben meghalálozott, ki mellett Tárkányi teljesítette a hála és szeretetet utolsó kötelmét, annak utóda, a közügyi áldozatokban kifogyhatatlah irodalmi moecenas Bartakovics Béla, titkárának irodalmi munkásságát méltányolván, ez kettős szorgalommal

fordíthatta figyelmét a népi, főleg buzgalmi irodalomra, mellyen a hivatott munkások hiányát érezvén, hosszú sorát adta a népszerű és felsőbb rendű vallásos és tankönyveknek, mellyek némellyikét számos kiadásban terjedtek el. Ilyenek: „Egri abc. és Olvasókönyv, káth. iskolák szántára.“ Eger, 1851. Azóta tíz kiadás. „Vezérkönyv a ker. káth. anyaszentegyházhhoz tartatni szokott processiókhöz.“ 1851. Négy kiadás. „Lelki“ Manna. 1853. Négy kiadás. „Jézus szent szívének imádása.“ 1853. Két kiadás, Ajtatósság liliomai. 1856. — Ide tartozólag kiemelendő a szakjában hoszszn idő óta ismét korszakos „Kath. egyházi Énektár.“ Eger, 1855., mellyben 150 ének tőle van. — ö eszközölte és adta ki a következő munkákat: „Kath. kér. hittan rendszeresen szerkesztle.“ Eger, 1856. „Néphez alkalmazott egyházi beszédek.“ Írta Szabó Imre, 5 kötet. U. o. 1856. „Toldy Ferencz irodalmi arczképei.“ Pest, 1856. — Ezek mellett 1852 óta érseke megbízásából Káldi nyomán a magyar Szentírás átdolgozásával foglalatos.

Toldy Ferencz „Irodalmi arczképei és újabb beszédei Párkányi B. által kiadva 1856-ban jelentek meg.

Tóth Kálmán 1856-ban a „Hölgyfutár“ szerkesztését vette át. „Száz új költeménye-e Szegeden, 1856. jelent meg.

Vahot Imre a B.P. Viszhang szerkesztésétől visszalépén, 1856-ban Müller Gyulával „Nagy képes Naptárt“ és „Mátyás diák“ címmel népszerű naptárát adta ki Múlt évben „Mária királyné“ című történeti drámája adatott a nemzeti színpadon; ugyanez évben adá ki Magyar írók arczképcsarnokát két nagy lapon. E folyó év elején „Napkelet“ cím alatt szépirodalmi lapot indított meg; s az év végével Hunyadiház diadalünepét ábrázoló remek aczélmetszetű nagy képpel kedveskedett a már 2000-re menő előfizetődnek. Ezenfölül „Magyar írók pályakönyvét“ adta ki több rendbeli jutalommal.

Vajda János „Költeményei“ Pesten, 1856-ban jelentek meg. — Ugyanez évben vette át a Heokenast által megindított „Nővilág“ című szépirodalmi lap szerkesztését.

Zalka János készíté a „Kereszteny Naptár“ 1860—1854-iki folyamát. Írta továbbá ezeket: „Emlékkönyv az esztergomi főtemplom 1856-iki aug. hó 31-dik napján végbe ment felszentelésére.“ Nyomatott Pesten, Kozmanyomdájában 16dr. 861. Tartalma: történet és ajtatósság-gyakorlatok. Ez ugyancsak 1856-ban második kiadásban, 1857-ben pedig némett fordításban is megjelent. — „Series Chronologica Aep pórusa Strigoniensi.“ Az 1856-ban Kozmánál nyomatott „Memória Basilicae Strigoniensie, a. 1856; die 31. August consecrates“ című gyűjtemény másodjk részét teszi. - „Mária-czeli utitárs a nagy- mária-ozeli kétszázadba ünnepre 1857-diki septemb. 8-ra.“ Kiadta a Sz-István-Társulat; a képeket hozzá Scitoyezky János bibornolf s hg-primáa ajándékozó. Nyomatott Postán Kozmánál. 16dr. 1041. Tartalma, történet és ajtatósság-gyakorlatok. Továbbá ezen buosujárat emlékkének megörökítésére leírta p magyar országos bucsujáratot két munkában; egyik: „Mária-czeli emlékkönyv a nép számára“ “ fametszettel és 3 könyomain képpel ékesítve. Ez tót nyelvre is lefordítatott. A másik: „Mária-czeli liliomok“ a nagy bucsiyáratra, vonatkozó okmányokat eredeti nyelven, a menet naplóját, pz ott mondott az. beszédeket és a menetre kiadott költeményeket tartalmazza. Ezt ip könyomain képek díszítik. Megjelent mindenki Pesten, 1857. Api első 16, a második n8drben.

Zimmermann Jakab életiratát (628 1.) Burmámat című kéziratban stb. sortól ekkép kérjük kiigazítatni: Nem említvén a vegyes házasságok- a nevelésről írt Századunk, Hasznos Mulatságok, Religio s Nevelés, és Katholikus iskolai lapok hasábjain megjelent értekezéseit s köny vbirálatait, nyomtatásban kiadott külön művei ezek: „Daguerotyp képeinek készítése“ (Bécs, 1840). Német után. „Ifjúságot képző ismeretek tértára“ (Bécs, 1840. négy köt.). Nagy Mártonnal „Magyar irodalom“ (Bécs, 1843 s 1845. második kiadás). „Vallástanmód“ (Pest, 1844.), „Egészségtan s rögtöni esetek gyógymódja“; (Pest, 1845.). „Barmászat“ (Pest, 1845.). E három ö es. kir. apóst, felségétől 1845. megju-

talmaztatott s tankönyvül elfogadtatott. (Több kiadást is ért). — „Vallási szokások s szertartások magyarázata“ (Pest, 1846 s 1852. harmad, kiad.). „Magyarország oknyomozó története“ (Pest, 1846.). Többed magával Spániyik latin munkája után. „Magyar nyelvtan“ (Pest, hatod, kiadás). „Ungarische Sprachlehre“ (Pest, 3 kiad.). „Német nyelvtan“ (Pest, 3* kiad.). „Deutsche Sprachlehre“ (Pest, 3 kiadás). „Iratok föltevése“ (Pest, 5 kiadás) felsőbbileg helybenhagyva. „Schriftliche Aufsiltze“ (Pest, 3 kiadás), felsőbbileg helybenhagyva. „Irálytan“ (Pest, 2 kiadás) felsőbbileg helybenhagyva. „Aufsatzlehre“ (Pest, 2kiad). „Lehr und Lesebuch“ (Pest, 1850.). „Képes kis katekizmus“ (Pest, 1853). „Népiskolák könyve“ (Pest, 1853.) Márky József tantárral. Továbbá: Egyházi szertartások magyarázata“ (Pest, 1855. 2 kiad.). „Kirchliche Gebrüliche und Zeremonien“ (Pest, 1855. 2 kiadás). „Népszerű neveléstan“ (Pest, 1855. 2 kiad.). „Populare Erziehungskunde“ (Pest, 1855. 2 kiad').). E négy felsőbbileg helyben hagyva. „Népszerű egészségtan“ (Pest, 1856.). „Populare Gesundheitsfehre“ (Pest, 1856.). „Népszerű barmászat.“ (Pest, 1856.). „Populare Viehzucht“ (Pest, 1856.). — Végre legfelsőbb rendelet következetében elemiskolákban haáznált 3 rendbeli könyvből „Sprachübungen,“ s „Nyelvgyakorlatok“ -czíme alatt, fordítás (Pest, 1856.).

Végül ide jegyezzem **Tisza Domonkos** rövid életiratát, kinek versei („Tisza Domonkos hátrahagyott versei“ 1857.) a szerkesztés befejezésekor jutottak kezemhez. A számszerint 80 költeményt szerzőjük életkorának 14—18 éve között írta. Az előszóban koszorús költőnk Arany János egész gyöngédséggel állítja előnk a műnek közrebocsáttatását, melly főleg csak rokonok, barátok, ismerősök közti elosztásra van szánva. A pár száz fölös példány jövedelme a Garay árváknak van szánva. — Szül, a fiatal s korán elhunyt költő 1837. oct. 27-én.